

ដីកា

ភាសាចាស់

សុត្តន្តបិដក

អង្គត្រៃវិកាយោ

ឯកកថាចតុជីកា

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អង្គត្រៃកាយ

ឯកកនិចាត-ដីកា

គន្ថាវម្ពកថា

អនន្តញ្ញាណំ ករុណានិកេតំ,
នមាមិ នាថំ ជិតបញ្ចមារំ;
ធម្មំវិសុទ្ធិំ ភវនាសហេតុំ,
សង្ឃញ្ញា សេដ្ឋំ ហតសព្វចាបំ។

កស្សបំ តំ មហាជេរំ, សង្ឃស្ស បរិណាយ កំ;
ធិបស្មី តម្កបណ្ឌិម្ហិ, សាសនោទយ ការកំ។

បដិបត្តិបរាជីនំ, សទាញ្ញានិវាសិនំ;
ចាកជំ គគនេ ចន្ទ-មណ្ឌលំ វិយ សាសនេ។

សង្ឃស្ស បិតរំ វន្តេ, វិនយេ សុវិសារធំ;
យំ និស្សាយ វសន្តោបំ, វុឌ្ឍិប្បត្តោស្មី សាសនេ។

អនុជេរំ មហាបញ្ញំ, សុមេធំ សុតិវិស្សតំ;
អវិឧណ្ឌិតសីលាទិ-បរិសុទ្ធុគុណោទយំ។

ពហុស្សតំ សតិមន្តំ, ទន្តំ សន្តំ សមាហិតំ;

នមាមិ សិរសា ជីវំ, ករំ មេ កណាវាចកំ។

អាគតាគមតក្កេសុ, សទ្ទសត្តនយញ្ញសុ;
យស្សន្តោវាសិភិក្ខុសុ, សាសនំ សុប្បតិដ្ឋិតំ។

យោ សីហឡិវន្តោ ធិតិមា យសស្សី,
ឧឡារបញ្ញោ និបុណោ កលាសុ;
ជាតោវិសុទ្ធេ វិសោមវំសេ,
មហាពុលោ អពុតវុត្តិតោជា។

ជិត្យាវិវុត្តំ អតិទុប្បសយ្ហំ,
អនញ្ញសាធារណាវិក្កមេន;
បត្តាភិសេកោ ជិនធម្មសេវី,
អភិប្បសន្នោ រតនត្ថយម្ហិ។

ចិវំ វិភិន្នេ ជិនសាសនស្មី,
បច្ចត្តិកេ សុដ្ឋវិនិគ្គហេត្វា;
សុដំវ សាមគ្គិវសំ បសត្ថំ,
ចាយេសិ ភិក្ខុ បរិសុទ្ធសីលេ។

កត្យាវិហារេ វិបុលេ ច រម្មេ,
តត្រប្បិទេនេកសហស្សសង្ខេ;
ភិក្ខុ អសេសេ ចតុបច្ចយេហិ,
សន្តប្បយន្តោ សុចិវំ អឧណ្ហំ។

សទ្ធម្មវុទ្ធិ អភិកក្ខមាធា,

សយម្បិ ភិក្ខុ អនុសាសយិត្វា;
និយោជយំ គន្តវិបស្សនាសុ,
អកាសិ វុទ្ធិ ជិនសាសនស្ស។

តេនាហមច្ចន្តមនុគ្គហីតោ,
អនញ្ញសាធារណាសង្គហោន;
យស្មា បរក្កន្តកុជ្ឈយេន,
អង្គេសិតោ ភិក្ខុគណាស្ស មង្គេ។

តស្មា អនុត្តានបទានមត្ថំ,
សេដ្ឋាយ អន្តត្ថវណ្ណនាយ;
សន្ទស្សយិស្សំ សកលំ សុពោទ្ធិ,
និស្សាយ បុព្វាចរិយប្បការំ។

គន្ថាវម្ពកថាវណ្ណនា

១. សំវណ្ណនាវម្ព រតនត្ថយំ នមស្សិតុកាមោ តស្ស
វិសិដ្ឋគុណាយោកសន្ទស្សនត្ថំ “ករុណាសីតលហោនយ”ន្តិអាទិមាហ។
វិសិដ្ឋគុណាយោគេន ហិ វន្តនាវហភាវោ, វន្តនាវហោ ច កតា វន្តនា
យថាធិប្បតមត្ថំ សាធនិ។ ឯត្ថ ច សំវណ្ណនាវម្ព
រតនត្ថយប្បណាមករណាប្បយោជនំ តត្ថ តត្ថ ពហុធា បបព្វេន្តិ អាចរិយា,
មយំ បន ឥធាធិប្បតមេវ បយោជនំ ទស្សយិស្សាម, តស្មា សំវណ្ណនាវម្ព
រតនត្ថយប្បណាមករណំ យថាបដិញ្ញាតសំវណ្ណនាយ អនន្តរាយេន
បរិសមាបនត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥធមេវ ហិ បយោជនំ អាចរិយេន ឥធាធិប្បតំ។
តថា ហិ វក្ខតិ -

“ឥតិ មេ បសន្នមតិនោ, រតនត្ថយវន្តនាមយំ បុញ្ញំ;
យំ សុវិហតន្តរាយោ, ហុត្វា តស្សនុភាវេនា” តិ។

រតនត្ថយប្បណាមករណោន ចេត្ត យថាបដិញ្ញាតសំវណ្ណានាយ
អនន្តរាយេន បរិសមាបនំ រតនត្ថយបូជាយ បញ្ញាចាជវតោ, តាយ
បញ្ញាចាជវញ្ញ រាគាធិមលវិធមនតោ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“យស្មី, មហានាម, សមយេ អរិយសាវកោ តថាគតំ អនុស្សរតិ,
នេវស្ស តស្មី សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន នោសបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ
ហោតិ, ន មោហបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ឧដុគតមេវស្ស តស្មី សមយេ
ចិត្តំ ហោតី” តិអាធិ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១)។

តស្មា រតនត្ថយបូជនេនវិក្ខាលិតមលាយ បញ្ញាយ ចាជវសិទ្ធិ។

អថ វា រតនត្ថយបូជនស្ស បញ្ញាបទដ្ឋានសមាធិហេតុត្តា បញ្ញាចាជវំ។
វុត្តញ្ញោ តស្ស សមាធិហេតុត្តំ -

“ឧដុគតចិត្តោ ខោ បន, មហានាម, អរិយសាវកោ លភតិ អត្ថវេទំ,
លភតិ ធម្មវេទំ, លភតិ ធម្មបសំហិតំ ចាមោជ្ជំ, បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតិ,
បីតិមនស្ស កាយោ បស្សម្ពតិ, បស្សទ្ធកាយោ សុខំ វេទិយតិ, សុខិនោ
ចិត្តំ សមាធិយតី” តិ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១)។

សមាធិស្ស ច បញ្ញាយ បទដ្ឋានភាវោ វុត្តោយេវ - “សមាហិតោ យថាភូតំ
បដាធាតី” តិ (សំ. និ. ៣.៥; ៤.៩៩; ៥.១០៧១)។ តតោ វេ បដុក្ខតាយ បញ្ញាយ
បដិញ្ញាមហត្ថកតំ ខេទមភិក្ខុយ្យ អនន្តរាយេន សំវណ្ណានំ សមាបយិស្សតិ។

អថ វា រតនត្ថយបូជាយ អាយុវណ្ណសុខពលវុឌ្ឍនតោ អនន្តរាយេន
បរិសមាបនំ វេទិតតំ។ រតនត្ថយប្បណាមេន ហិ អាយុវណ្ណសុខពលានិ វុឌ្ឍន្តិ។
វុត្តញ្ញេតំ -

“អភិវាទនសីលិស្ស, និច្ចំ វុឌ្ឍាបចាយិនោ;
ចត្តារោ ធម្មា វុឌ្ឍន្តិ, អាយុ វណ្ណា សុខំ ពល”ន្តិ។ (ធម្ម. ប. ១០៩) -

តតោ អាយុវណ្ណសុខពលវុឌ្ឍនា ហោតេវ ការិយនិជ្ជានំ។

អថ វា រតនត្ថយការវស្ស បដិភាធិបរិហានាវហត្ថា។ អបរិហានាវហត្ថំ
តិសុបិ រតនេសុ ការវំ។ វុត្តញ្ញេតំ -

“សត្តិមេ, ភិក្ខុវេ, អបរិហានិយា ធម្មា។ កតមេ សត្ត? សត្តការវតា,
ធម្មការវតា, សង្ឃការវតា, សិក្ខាការវតា, សមាធិការវតា,
សោវចស្សតា, កល្យាណមិត្តតា”តិ (អ. និ. ៧.៣៤)។

ហោតេវ ច តតោ បដិភាធិបរិហានេន យថាបដិញ្ញាតបរិសមាបនំ។

អថ វា បសាទវត្ថុសុ បូជាយ បុញ្ញាតិសយការតោ។ វុត្តញ្ញេតំ តស្សា
បុញ្ញាតិសយត្ថំ -

“បូជារហោ បូជយតោ, ពុទ្ធវេទិវ សាវកេ;
បបញ្ចសមតិក្កន្តេ, តិណ្ណាសោកបរិទ្ធកេ។

តេ តាទិសេ បូជយតោ, និព្វតេ អកុតោភយេ;
ន សក្កា បុញ្ញំ សង្ខារុំ, ឥមេត្ថមបិ កេនជី”តិ។ (ធម្ម. ប. ១៩៥-១៩៦; អប.
ថេរ ១.១០.១-២);

បុព្វាតិសយោ ច យថាធិប្បតបរិសមាបន្ទុចាយោ។ យថាហា -

“ឯស ទេវមនុស្សានំ, សត្តកាមទទោ និធិ;

យំ យទេវាភិបត្តន្តិ, សត្តមេតេនលត្តតិ”តិ។ (ខុ. ចា. ៨.១០);

ឧទាយេសុ ច បដិបន្ទស្ស ហោតេវ ការិយនិជ្ជានំ។ រតនត្ថយប្បជា ហិ
និរតិសយបុព្វាក្ខត្តសម្ពុទ្ធិយា អបរិមេយ្យប្បការោ បុព្វាតិសយោតិ
ពហុវិធន្តរាយេបិ លោកសន្និវាសេ
អន្តរាយនិពន្ធនសកលសំកិលេសវិទ្ធិសនាយ បហោតិ, ភយាធិឧបទ្ទវព្វា
និវារេតិ។ តស្មា វុត្តំ - “សំវណ្ណានាមេវ រតនត្ថយប្បណាមករណំ
យថាបដិព្វាតសំវណ្ណនាយ អនន្តរាយេន បរិសមាបនត្ថ”ន្តិ។

ឯវព្វា សប្បយោជនំ រតនត្ថយវន្តនំ កត្តកាមោ បឋមំ តាវ ភគវតោ វន្តនំ
កាតុំ តម្កលកត្តា សេសរតនានំ “ករុណាសីតលហធយំ...បេ... គតិវិមុត្ត”ន្តិ
អាហា។ តត្ថ យស្សាទេសនាយ សំវណ្ណានំ កត្តកាមោ, សា នវិនយទេសនាវិយ
ករុណាបធានា, នាបិ អភិធម្មទេសនាវិយ បញ្ញាបធានា, អថ ខោ
ករុណាបញ្ញាបធានាតិ តទុកយប្បធានមេវ តាវ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ថោមនំ
កាតុំ “ករុណាសីតលហធយំ, បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតម”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ
កិរតីតិ ករុណា, បរទុក្ខំ វិក្ខិបតិ អបនេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា កិណាតីតិ
ករុណា, បរទុក្ខេ ភសិ ការុណិកំ ហិសតិ វិពាធាតីតិ អត្ថោ។ បរទុក្ខេ ភសិ
សាធ្ងនំ កម្មនំ ហធយខេនំ ករោតីតិ វា ករុណា។ អថ វា កមិតិ សុខំ, តំ
វុន្ទតីតិ ករុណា។ ឯសា ហិ បរទុក្ខាបនយនកាមតាលក្ខណ
អត្តសុខនិរេបក្ខតាយ ការុណិកានំ សុខំ វុន្ទតិ វិពន្ទតីតិ អត្ថោ។ ករុណាយ
សីតលំ ករុណាសីតលំ, ករុណាសីតលំ ហធយំ អស្សាតិ
ករុណាសីតលហធយោ, តំ ករុណាសីតលហធយំ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ បរេសំ ហិតោបសំហារសុខាទិអបរិហានិច្ឆនសភាវតាយ,
ព្យាបាទាវតីនំ ឧដ្ឋវិបច្ឆនិកតាយ ច

សត្តសន្តានគតសន្តាបវិប្បទនាការប្បវត្តិយា មេត្តាមុទិតានម្បិ
ចិត្តសីតលភាវការណាតា ឧបលព្ពតិ, តថាបិ ទុក្ខាបនយនាការប្បវត្តិយា
បរុបតាចាសហនរសា អវិហីសក្ខតា ករុណាវិសេសេន ភគវតោ ចិត្តស្ស
ចិត្តប្បស្សន្ធិវិយ សីតិភាវនិមិត្តន្ត វុត្ថំ - “ករុណាសីតលហនយ”ន្តិ។
ករុណាមុខេន វា មេត្តាមុទិតានម្បិ ហនយសីតលភាវការណាតា វុត្តាតិ
ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា អសាធារណាញាណាវិសេសនិពន្ធនក្ខតា សាតិសយំ
និរវសេសញ្ច សព្ពញ្ញតញ្ញាណំវិយ សវិសយព្យាបិតាយ មហាករុណាភាវំ
ឧបគតា ករុណាវ ភគវតោ អតិសយេន ហនយសីតលភាវហេតុតិ អាហា -
“ករុណាសីតលហនយ”ន្តិ។ អថ វា សតិបិ មេត្តាមុទិតានំ សាតិសយេ
ហនយសីតិភាវនិពន្ធនត្ថេ សកលពុទ្ធកុណាវិសេសការណាតាយ តាសម្បិ
ការណានិ ករុណាវ ភគវតោ “ហនយសីតលភាវការណា”ន្តិ វុត្តា។
ករុណានិទានា ហិ សព្ពេបិ ពុទ្ធកុណា។
ករុណានុភាវនិញ្ចាបិយមានសំសារទុក្ខសន្តាបស្ស ហិ ភគវតោ
បរទុក្ខាបនយនកាមតាយ អនេកានិបិ អសង្ខ្យយ្យានិ កប្បានំ
អកិលន្តបស្សេវ និរវសេសពុទ្ធករធម្មសម្ពុរណានិរតស្ស
សមធិគតធម្មាធិបតេយ្យស្ស ច សន្និហិតេសុបិ
សត្តសម្ពាសមុបនីតហនយុបតាបនិមិត្តេសុ ន ព្រៀសកម្មិ ចិត្តសីតិភាវស្ស
អញ្ញាបត្តមហោសីតិ។ ឯតស្មិញ្ច អត្ថវិកល្យេ តីសុបិ អវត្តាសុ ភគវតោ
ករុណា សម្ពុហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បដាធាតីតិ បញ្ញា, យថាសភាវំ បកាវេហិ បដិវដ្ឋតីតិ អត្ថោ។ បញ្ញាវ
ព្រៀយ្យវរណាប្បហានតោ បកាវេហិ ធម្មសភាវាវដោតនដ្ឋេន បដ្ឋោតោតិ

បញ្ញាបណ្ណាល័យ។ សវនករសង្ខេបបញ្ជីសេវាសេវា បាត់ សមុគ្គភាពតំបន់។
បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់ បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់, មុន្នីតំបន់, សយំ វា មុន្នីតំបន់,
មោហនមត្តមេវ វា តន្ត្រី មោហន, អវិជ្ជា។ ស្វែងរកវិស័យសក្តារប្បដិច្ចាធនតោ
អន្តរការសក្តារប្បដិច្ចាធន តមោវិយាតិ មោហនតមោ, បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់
មោហនតមោ ឯតស្សតិ បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់មោហនតមោ, តំ
បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់មោហនតមោ។ សព្វេសម្បត្តិ ហិ ឱណាសវានំ សតិប្បិ
បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់ អវិជ្ជាអន្តរការស្ស វិហតភាវេ សទ្ធាធម្មត្ថេហិ វិយ ទិដ្ឋិប្បត្តានំ
សាវកេហិ បច្ចេកសម្ពុទ្ធវិហិ ច សវនករសង្ខេបបញ្ជីសេវាសេវា សម្មាសម្ពុទ្ធវានំ
កិលេសប្បហានស្ស វិសេសោវិជ្ជតិ ភាគិសយេន អវិជ្ជាបហានេន ភក្កវន្តំ
ថោមេន្តោ អាហា - “បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់មោហនតមោ”ន្តិ។

អថ វា អន្តរការ បរោបទេសំ អត្តនោ សន្តានេ អច្ឆន្តំ អវិជ្ជាអន្តរការវិគមស្ស
និព្វត្តិតត្តា, តត្ថ ច សព្វញ្ញតាយ ពលេសុ ច វសីការស្ស សមធិគតតត្តា,
បរសន្តតិយញ្ញ ធម្មទេសនាភិសយានុភាវេន សម្មទេវ តស្ស បរត្តិតតត្តា
ភក្កវាវ វិសេសតោ មោហនតមវិគមេន ថោមេតព្រោតិ អាហា -
“បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់មោហនតមោ”ន្តិ។ ឥមស្មិញ្ញ អត្តវិកល្យ “បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់” តិ
បទេន ភក្កវតោ បដិវេធបញ្ញាវិយ ទេសនាបញ្ញាបិ សាមញ្ញនិទ្ទេសេន,
ឯកសេសនយេន វា សង្កហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

អថ វា ភក្កវតោ ញាណស្ស ព្រោយ្យបរិយន្តិតតត្តា
សកលព្រោយ្យធម្មសភាវាវោធនសមត្ថេន អនាវរណញាណសម្ពាតេន
បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់ សព្វព្រោយ្យធម្មសភាវាវោធនសមត្ថេន មោហនអន្តរការស្ស វិធមិតតត្តា
អនញ្ញសាធារណេ ភក្កវតោ មោហនតមវិគមេន កត្វាវុត្តំ -
“បញ្ញាបណ្ណាល័យតំបន់មោហនតមោ”ន្តិ។ ឯត ច មោហនតមវិគមេន អធិគតតត្តា

អនាវរណញ្ញាណំ ការណោបចារេន សសន្តានមោហតមវិធមនំ ទដ្ឋតំ។
អភិនិហារសម្មត្តិយា សវាសនប្បហានមេវ ហិ កិលេសានំ
ព្រោយ្យាវរណប្បហានន្តិ, បរសន្តានេ បន មោហតមវិធមនស្ស
ការណភាវតោ អនាវរណញ្ញាណំ “មោហតមវិធមន”ន្តិ វុច្ចតីតិ។

ក៏ បន ការណំ អវិជ្ជាសមុគ្គតោយេវេកោ បហានសម្មត្តិវសេន
ភគវតោ ថាមនាធិមិត្តំ គយ្ហតិ, ន បន
សាតិសយនិវសេសកិលេសប្បហានន្តិ? តប្បហានវចនេនេវ តទេកដ្ឋតាយ
សកលសំកិលេសគណសមុគ្គតស្ស វុត្តត្តា។ ន ហិ សោ តាធិសោ កិលេសោ
អត្ថិ, យោ និវសេសអវិជ្ជាបហានេន ន បហាយតីតិ។

អថ វាវិជ្ជាវិយ សកលកុសលធម្មសមុប្បត្តិយា,
និវសេសាកុសលធម្មនិព្វត្តិយា សំសារប្បវត្តិយា ច អវិជ្ជា បធានការណន្តិ
តព្វិយាតវចនេន សកលសំកិលេសគណសមុគ្គតោ វុត្តោ ឯវ ហោតីតិ វុត្តំ
- “បញ្ញាបន្នោតវិហតមោហតម”ន្តិ។

នរា ច អមរា ច នរាមរា, សហ នរាមវេហិតិ សនរាមរោ, សនរាមរោ ច សោ
លោកោ ចាតិ សនរាមរលោកោ, តស្ស គរូតិ សនរាមរលោកគរុ, តំ
សនរាមរលោកគរុ។ ឯតេន ទេវមនុស្សានំវិយ តទវសិដ្ឋសន្តានម្បិ យថាវហំ
គុណវិសេសាវហតាយ ភគវតោ ឧបការតំ ទស្សេតិ។ ន ចេត្ត
បធានប្បធានភាវោ ចោទេតព្រោ។ អព្រោ ហិ សទ្ធក្កមោ, អព្រោ អត្ថក្កមោ។
ព្យាធិសេសុ ហិ សមាសបទេសុ បធានម្បិ អប្បធានំវិយ និទ្ទិសីយតិ យថា
“សរាជិកាយ បរិសាយា”តិ (ចូឡវ. ៣៣៦)។ កាមព្រោត្ត
សត្តសម្ពាទភាជនវសេន តិវិជោ លោកោ, គរុភាវស្ស បន អធិប្បតត្តា
គរុករណសមត្ថស្សេវ យុជ្ឈនតោ សត្តលោកស្ស វសេន អត្តោ គហេតព្រោ។

សោ ហិ លោកីយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញបាទានិ តត្ថិចាកោ ចាតិ “លោកោ”តិ វុច្ចតិ។
អមរគ្គហលោន ចេត្ថ ឧបបត្តិទេវា អធិប្បតា។

អថ វា សម្មហត្ថោ លោកសន្នោ សមុទាយវសេន លោកីយតិ
បញ្ញាបីយតីតិ។ សហ នវេហីតិ សនរា, សនរា ច តេ អមរា ចាតិ សនរាមរា,
តេសំ លោកោតិ សនរាមរលោកោតិ បុរិមនយេនេវ យោជេតត្ថំ។ អមរសន្នេន
ចេត្ថ វិសុទ្ធិទេវាបិ សង្កយ្ហន្តិ។ តេបិ ហិ មរណាការតោ បរមត្ថតោ អមរា។
នរាមរានំយេវ ច កហាណំ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសវសេន យថា “សត្តា ទេវមនុស្សាន”ន្តិ
(ធិ. និ. ១.១៥៧)។ តថា ហិ សព្វានត្ថបរិហារណាបុព្វង្គមាយ
និវសេសហិតសុខវិធានតប្បរាយ និរតិសយាយ បយោគសម្បត្តិយា
សទេវមនុស្សាយ បជាយ អច្ចន្ទបការីតាយ
អបរិមិតនិរុបមប្បការីគុណាវិសេសសមដ្ឋិតាយ ច សព្វសត្តត្ថមោ ភគវា
អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ឧត្តមការីដ្ឋានំ។ តេន
វុត្ថំ - “សនរាមរលោកគរុ”ន្តិ។

សោភនំ គតំ គមនំ ឯតស្សាតិ សុគតោ។ ភគវតោ ហិ
វេនេយ្យជន្ទបសង្កមនំ ឯកន្តេន តេសំ ហិតសុខនិច្ឆាទនតោ សោភនំ, តថា
លក្ខណានុញ្ញាប្បនប្បជិមណ្ឌិតរូបកាយតាយ
ទុតវិលម្ពិតខលិតានុកឡននិប្បិឡនុក្កដិកកុដិលាកុដិលតាទិ-
នោសរហិតមវហសិតរាជហំសវសភវារណមិគរាជគមនំ កាយគមនំ
ព្រាណគមនព្វា
វិបុលនិម្មលករុណាសតិវិរយាទិគុណាវិសេសសហិតមភិនីហារតោ យាវ
មហាពោធិ អនវជ្ជតាយ សោភនមេវាតិ។ អថ វា សយម្ពុញ្ញាលោន សកលម្បិ
លោកំ បរិញ្ញាភិសមយវសេន បរិជានន្តោ ព្រាណោន សម្មា គតោ អវគតោតិ

សុគតោ, តថា លោកសមុទយំ បហាឆាភិសមយវសេន បដហន្តោ
អនុប្បត្តិធម្មតំ អាចារេន្តោ សម្មា គតោ អតីតោតិ សុគតោ, លោកនិរោធំ
និព្វានំ សន្និកិរិយាភិសមយវសេន សម្មា គតោ អធិគតោតិ សុគតោ,
លោកនិរោធគាមិនិបដិបទំ ភាវនាភិសមយវសេន សម្មា គតោ បដិបន្នោតិ
សុគតោ។ “សោតាបត្តិមគ្គេន យេ កិលេសា បហីនា, តេ កិលេសេ ន បុនេតិ ន
បច្ឆេតិ ន បច្ឆាកច្ឆតីតិ សុគតោ” តិអាធិនា (ចូឡិន)។

មេត្តាគូមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេសោ (២៧) នយេន អយមត្ថោ វិភាវេតញ្ចោ។ អថ វា
សុន្ទរំ ហំនំ សម្មាសម្ពោធិ, និព្វានមេវ វា គតោ អធិគតោតិ សុគតោ, យស្មា វា
ភូតំ តច្ឆំ អត្ថសំហិតំ វេនេយ្យានំ យថាវហំ កាលយុត្តមេវ ច ធម្មំ ភាសតិ,
តស្មា សម្មា គធនីតិ សុគតោ, ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា។ ឥតិ
សោភនគមនតាធិហិ សុគតោ, តំ សុគតំ។

បុញ្ញាចាបកម្មេហិ ឧបបជ្ឈនវសេន គន្ធព្ពតោ គតិយោ, ឧបបត្តិកវិសេសា។
តា បន និរយាធិវសេន បញ្ចវិធា។ តាហិ សកលស្សបិ ភវតាមិកម្មស្ស
អរិយមគ្គាធិគមេន អវិចារការហភាវករណេន និវត្តិតត្តា ភគវា បញ្ចហិបិ
គតីហិ សុដ្ឋ មុត្តោវិសំយុត្តោតិ អាហា - “គតិវិមុត្ត” ឆ្លី។ ឯតេន ភគវតោ
កត្តចិបិ គតិយា អបរិយាបន្នតំ ទស្សេតិ, យតោ ភគវា “ទេវាតិទេវា” តិ
វុច្ឆតិ។ តេនេវាហា -

“យេន ធម្មេបបត្យស្ស, គន្ធព្ពោ វា វិហាដ្ឋមោ;
យក្ខត្ថំ យេន គច្ឆេយ្យំ, មនុស្សត្តញ្ចា អព្ពដេ;
តេ មយ្ហំ អាសវា ឱណា, វិទូស្តា វិនធឿ កតា” តិ។ (អ. និ. ៤.៣៦);

តំតំគតិសំវត្ថនិកានញ្ញិ កម្មកិលេសានំ អគ្គមគ្គេន ពោធិមូលេយេវ
សុប្បហីនត្តា នត្តិ ភគវតោ គតិបរិយាបន្នតាតិ អច្ឆន្តមេវ ភគវា

សព្វគ្រវយោនិគតិវិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តាវាសសត្តនិកាយេហិ សុបរិមុត្តោ, តំ
គតិវិមុត្តំ។ វន្តេតិ នមាមិ, ថោមេមីតិ វា អត្ថោ។

អថ វា គតិវិមុត្តន្តិ អនុចាធិសេសនិព្វានធាតុប្បត្តិយា ភគវន្តំ ថោមេតិ។
ឯត្ថ ហិ ធ្វើហិ អាគារេហិ ភគវតោ ថោមនា វេទិតញ្ញា អត្ថហិតសម្បត្តិតោ
បរហិតប្បដិបត្តិតោ ច។ តេសុ អត្ថហិតសម្បត្តិ អនាវរណាញាណាធិកមតោ
សវាសនាធំ សព្វេសំ កិលេសាធំ អច្ចន្តប្បហានតោ
អនុចាធិសេសនិព្វានប្បត្តិតោ ច វេទិតញ្ញា, បរហិតប្បដិបត្តិ
លាភសក្ការាធិនិវេក្ខន្តិស្ស សព្វុក្ខនិយ្យានិកធម្មទេសនតោ វិរុទ្ធសុបិ
និច្ចំ ហិតជ្ឈាសយតោ ញាណាបរិចាកកាលាគមនតោ ច។ សា បនេត្ត
អាសយតោ បយោគតោ ច ធុរិយា, បរហិតប្បដិបត្តិ តិរិយា ច,
អត្ថហិតសម្បត្តិ បកាសិតា ហោតិ។ កថំ? “ករុណាសីតលហធយ”ន្តិ ឯតេន
អាសយតោ បរហិតប្បដិបត្តិ, សម្មាគននត្ថេន សុគតសន្នេន បយោគតោ
បរហិតប្បដិបត្តិ, “បញ្ញាបដ្ឋោតិហិតមោហាតមំ គតិវិមុត្ត”ន្តិ ឯតេហិ
ចតុសច្ចសម្បដិវេជនត្ថេន ច សុគតសន្នេន តិរិយាបិ អត្ថហិតសម្បត្តិ,
អវសិដ្ឋេន “បញ្ញាបដ្ឋោតិហិតមោហាតម”ន្តិ ឯតេន ចាបិ អត្ថហិតសម្បត្តិ
បរហិតប្បដិបត្តិ បកាសិតា ហោតីតិ។

អថ វា តីហិ អាគារេហិ ភគវតោ ថោមនា វេទិតញ្ញា ហេតុតោ, ផលតោ,
ឧបការតោ ច។ តត្ថ ហេតុ មហាករុណា, សា បឋមបទេន ទស្សីតា។ ផលំ
ចតុត្ថិធំ ញាណាសម្បទា, បហានសម្បទា, អានុភាវសម្បទា, រូបកាយសម្បទា
ចាតិ។ តាសុ ញាណាប្បហានសម្បទា ធុតិយបទេន សច្ចប្បដិវេជនត្ថេន ច
សុគតសន្នេន បកាសិតា ហោតិ, អានុភាវសម្បទា តតិយបទេន,
រូបកាយសម្បទា យថាវុត្តកាយគមនសោភនត្ថេន សុគតសន្នេន

លក្ខណៈពុទ្ធសាសនាវិប្បវិណ្ឌ វិជ្ជា តទការតោ។ ឧបកាហោ អនន្តរំ អពាហិរំ
ករិត្វា តិវិធយានមុខេនវិមុត្តិធម្មទេសនា។ សោ សម្មាគមនត្ថេន
សុគតសន្នេន បកាសិតោ ហោតីតិ វេទិតព្វំ។

តត្ថ “ករុណាសីតលហនយ” ឆ្លៀតន សម្មាសម្ពោធិយា មូលំ ទស្សេតិ។
មហាករុណាសញ្ញោទិតមានសោ ហិ ភគវា សំសារបង្កតោ សត្តានំ
សមុទ្ធវណត្ថំ កតាភិដិហារោ អនុបុព្វេន ចារមិយោ បូរេត្វា អនុត្តរំ
សម្មាសម្ពោធិ អធិគតោតិ ករុណា សម្មាសម្ពោធិយា មូលំ។
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតម” ឆ្លៀតន សម្មាសម្ពោធិ ទស្សេតិ។
អនាវរណាញាណបទដ្ឋានញ្ចំ មគ្គញ្ញាណំ, មគ្គញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ចំ
អនាវរណាញាណំ “សម្មាសម្ពោធិ” តិ វុច្ចតីតិ។ សម្មាគមនត្ថេន សុគតសន្នេន
សម្មាសម្ពោធិយា បដិបត្តី ទស្សេតិ
លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូរមានកាមសុខល្អិតត្ថកិលមថានុយោគសស្សតុច្ឆេទាភិដិ
វេសាទិអន្តទ្វយរហិតាយ ករុណាបញ្ញាបវិគ្គហិតាយ មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា
បកាសនតោ សុគតសន្នេស្ស។ ឥតវេហិ សម្មាសម្ពោធិយា បធានប្បធានភេទំ
បយោជនំ ទស្សេតិ។ សំសារមហោយតោ សត្តសន្តារណាញោត្ថ បធានំ
បយោជនំ, តទញ្ញមប្បធានំ។ តេសុ បធានេន បរហិតប្បដិបត្តី ទស្សេតិ,
ឥតវេន អត្ថហិតសម្បត្តិ។ តទុកយេន អត្ថហិតាយ បដិបន្នាទីសុ ចតុស្ក
បុគ្គលេសុ ភគវតោ ចតុត្ថបុគ្គលការំ ទស្សេតិ។ តេន ច
អនុត្តរទក្ខិណោយ្យការំ ឧត្តមវន្តនេយ្យការំ អត្ថនោ ច វន្តនកិរិយាយ
ខេត្តផ្គតការំ ទស្សេតិ។

ឯត្ថ ច ករុណាគហណេន លោកិយេសុ
មហាគ្គតការវប្បត្តាសាធារណគុណធិបនតោ ភគវតោ

សព្វលោកិយគុណសម្បត្តិ ទស្សនីតា ហោតិ, បញ្ញាគហលោន
សព្វញ្ញតញ្ញាណបទដ្ឋានមគ្គញ្ញាណធិបនតោ សព្វលោកុត្តរគុណសម្បត្តិ។
តទុកយគ្គហធាសិទ្ធា ហិ អត្ថោ “សនរាមរលោកគរុ”ន្តិអាទិនា
បបញ្ជីយតីតិ។ ករុណាគហលោន ច ឧបគមនំ និរុបក្កិលេសំ ទស្សេតិ,
បញ្ញាគហលោន អបគមនំ។ តថា ករុណាគហលោន លោកសមញ្ញានុរូបំ
ភគវតោ បវត្តិ ទស្សេតិ លោកវោហារវិសយត្តា ករុណាយ,
បញ្ញាគហលោន សមញ្ញាយ អនតិធាវនំ។ សភាវានវពោធន ហិ ធម្មានំ
សមញ្ញំ អតិធាវិត្វា សត្តាធិបរាមសនំ ហោតីតិ។ តថា ករុណាគហលោន
មហាករុណាសមាបត្តិវិហារំ ទស្សេតិ, បញ្ញាគហលោន តីសុ កាលេសុ
អប្បដិហតញ្ញាណំ ចតុសច្ចញ្ញាណំ, ចតុបដិសម្ពិទ្ធាញ្ញាណំ,
ចតុវេសារដ្ឋញ្ញាណំ។ ករុណាគហលោន មហាករុណាសមាបត្តិញ្ញាណាស្ស
គហិតត្តា សេសាសាធារណញ្ញាណានិ, ធម៌ អភិញ្ញា, អដ្ឋសុ បរិសាសុ
អកម្មនញ្ញាណានិ, ទស ពលានិ, ចុទ្ធស ពុទ្ធសញ្ញាណានិ, សោឡស
ញ្ញាណាចរិយា, អដ្ឋារស ពុទ្ធជម្ពា, ចតុចត្តាលីស ញ្ញាណាវត្ថុនិ, សត្តសត្តតិ
ញ្ញាណាវត្ថុនីតិ ឯវមាធិនំ អនេកេសំ បញ្ញាបភេទានំ វសេន ញ្ញាណាចារំ
ទស្សេតិ។ តថា ករុណាគហលោន ចរណសម្បត្តិ, បញ្ញាគហលោន
វិជ្ជាសម្បត្តិ។ ករុណាគហលោន អត្តាធិបតីតា, បញ្ញាគហលោន
ធម្មាធិបតីតា។ ករុណាគហលោន លោកនាថភាវោ, បញ្ញាគហលោន
អត្តនាថភាវោ។ តថា ករុណាគហលោន បុព្វការីភាវោ, បញ្ញាគហលោន
កតញ្ញតា។ តថា ករុណាគហលោន អបរន្តបតា, បញ្ញាគហលោន
អនត្តន្តបតា។ ករុណាគហលោន វា ពុទ្ធករធម្មសិទ្ធិ, បញ្ញាគហលោន
ពុទ្ធការសិទ្ធិ។ តថា ករុណាគហលោន បរេសំ តារណំ, បញ្ញាគហលោន

សយំតរណំ។ តថា ករុណាគហលោន សព្ពសត្តេសុ អនុគហិច្ចតា,
បញ្ញាគហលោន សព្ពធម្មេសុ វិវត្តិច្ចតា ធស្សិតា ហោតិ។

សព្ពេសញ្ច ពុទ្ធកុណានំ ករុណា អាទិ តន្ត្រីនានការតោ, បញ្ញា
បរិយោសានំ តតោ ឧត្តរិករណីយាការតោ។ ឥតិ អាទិបរិយោសានធស្សនេន
សព្ពេ ពុទ្ធកុណា ធស្សិតា ហោតិ។ តថា ករុណាគហលោន
សីលក្ខន្ធបុព្ពដ្ឋមោ សមាធិក្ខន្ធនោ ធស្សិតោ ហោតិ។ ករុណានិទានញ្ញំ សីលំ
តតោ ចាលាភិចាតាធិវិវត្តិប្បវត្តិតោ, សា ច ឈានត្ថយសម្បយោគីនីតិ។
បញ្ញាវចនេន បញ្ញាក្ខន្ធនោ។ សីលញ្ច សព្ពេសំ ពុទ្ធកុណានំ អាទិ, សមាធិ មជ្ឈេ,
បញ្ញា បរិយោសានន្តិ វេទន្តិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណា សព្ពេ ពុទ្ធកុណា
ធស្សិតា ហោតិ នយតោ ធស្សិតត្តា។ ឯសោ ឯវ ហិ និវេសេសតោ ពុទ្ធកុណានំ
ធស្សនុចាយោ, យធិទំ នយគ្គហណំ, អញ្ញាថា កោ នាម សមត្តោ ភគវតោ
គុណោ អនុបទំ និវេសេសតោ ធស្សិតុ? តេនេវាហា -

“ពុទ្ធាបិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ,
កប្បម្បិ ច អញ្ញាមភាសមាណោ;
ឌីយេថ កប្បោ ចិវធិយមន្តរេ,
វណ្ណោ ន ឌីយេថ តថាគតស្ស” តិ។ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤; ៣.១៤១; ម. និ.
អដ្ឋ. ២.៤២៥; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; ពុ. វិ. អដ្ឋ. ៤.៤; អប. អដ្ឋ.
២.៧.បរហ្មសាទកត្តរអបទានវណ្ណានា);

តេនេវ ច អាយស្មតា សារិបុត្តត្ថេវេនបិ ពុទ្ធកុណាបរិច្ឆេទនំ បតិ
អនុយុត្តេន “នោ ហេតំ, ភន្តេ” តិ បដិក្ខិបិត្វា “អបិច មេ, ភន្តេ, ធម្មន្ទយោ
វិទិតោ” តិ វុត្តំ។

២. ឃុំ សង្កាត់ បេន សកលសព្ទញ្ញតុណ្ហាហិ ភក្កវន្តំ អភិវត្តវិទ្យា ឥន្ទានិ សទ្ធម្មំ
ថោមេតុំ “ពុទ្ធារិ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ ពុទ្ធាតិ កត្តនិទ្ទេសោ។ ពុទ្ធការវន្តិ
កម្មនិទ្ទេសោ។ ភាវេត្វា សង្ខិកត្វាតិ ច បុព្វកាលកិរិយានិទ្ទេសោ។ យន្តិ
អនិយមតោ កម្មនិទ្ទេសោ។ ឧបគតោតិ អបរកាលកិរិយានិទ្ទេសោ។ វន្តេតិ
កិរិយានិទ្ទេសោ។ តន្តិ និយមនំ។ ធម្មន្តិ វន្តនកិរិយាយ កម្មនិទ្ទេសោ។ គតមលំ
អនុត្តរន្តិ ច តត្ថិសេសនំ។

តត្ថ ពុទ្ធសទ្ធស្ស តាវ “ពុជ្ឈិតា សទ្ធានីតិ ពុទ្ធា, ពោធិតា បដាយាតិ
ពុទ្ធា” តិអាទិនា (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. ចារាយនត្ថតិកាថានិទ្ទេសោ ៩៧; បដិ.
ម. ១.១៦២) និទ្ទេសនយេន អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ អថ វា សវាសនាយ
អញ្ញាណានិទ្ទាយ អច្ឆន្តិវគមតោ, ពុទ្ធិយា វា វិកសិតភាវតោ ពុទ្ធវាតិ ពុទ្ធា
ជាគរណាវិកសនត្ថវសេន។ អថ វា កស្សចិបិ ព្រោយ្យធម្មស្ស អនវពុទ្ធស្ស
អភាវេន ព្រោយ្យវិសេសស្ស កម្មភាវេន អគ្គហណតោ កម្មវចនិន្ទាយ
អភាវេន អវគមនត្ថវសេនេវ កត្តនិទ្ទេសោ លព្ពតីតិ ពុទ្ធវាតិ ពុទ្ធា យថា
“ធិក្ខិតោ ន ធនាតី” តិ។ អត្ថតោ បន ចារមិតាបរិភាវិតោ សយម្ពញ្ញាណេន
សហ វាសនាយ វិហតិវិទ្ធិសិតនិវសេសកិលេសោ
មហាករុណាសព្ទញ្ញតញ្ញាណាធិអបរិមេយ្យគុណគណាធារោ ខន្ធសន្តានោ
ពុទ្ធា។ យថាហ -

“ពុទ្ធាតិ យោ សោ ភក្កវា សយម្ព អនាចរិយកោ បុព្វេ
អនុស្សតេសុ ធម្មេសុ សាមំ សទ្ធានិ អភិសម្ពុជ្ឈិ, តត្ថ ច សព្ទញ្ញតំ
បត្តោ ពលេសុ ច វសីភាវ” តិ (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ.
ចារាយនត្ថតិកាថានិទ្ទេសោ ៩៧; បដិ. ម. ១.១៦១)។

អបិ-សន្តោសម្ការនេ។ តេន “ឯវំ គុណវិសេសយុត្តោ សោបិ នាម ភគវា” តិ
វត្តមានគុណធម្មេ សម្ការំនំ ធិបេតិ។ ពុទ្ធការុន្តិ សម្មាសម្ពោធិ។ ភាវេត្វាតិ
ឧប្បាទេត្វា វុត្តេត្វា ច។ សង្ខិកត្វាតិ បច្ចុក្ខំ កត្វា។ ឧបគតោតិ បត្តោ,
អធិគតោតិ អត្តោ។ ឯតស្ស ពុទ្ធការុន្តិ ឯតេន សម្ពុត្តោ។ គតមលន្តិ វិគតមលំ,
និទ្ទោសន្តិ អត្តោ។ វុត្តេតិ បណាមាមិ, ថោមេមិ វា។ អនុត្តរន្តិ ឧត្តរវហិតំ,
លោកុត្តរន្តិ អត្តោ។ ធម្មន្តិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបទ្ធមានេ អចាយតោ ច សំសារតោ
ច អបតមានេ កត្វា ជារេតីតិ ធម្មោ។ អយញ្ញោត្ត សង្ខេបត្តោ - ឯវំ
វិវិធកុណាគណាសមន្នាគតោ ពុទ្ធាបិ ភគវា យំ អរិយមគ្គសង្ខាតំ ធម្មំ
ភាវេត្វា, ជលនិព្វានំ បន សង្ខិកត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ អធិគតោ, តមេវំ
ពុទ្ធនម្បិ ពុទ្ធការុហេតុក្ខតំ សត្តោសមលរហិតំ អត្តោ ឧត្តរតរាភាវេន
អនុត្តរំ បដិវេធសទ្ធម្មំ នមាមីតិ។ បរិយត្តិសទ្ធម្មស្សបិ តប្បកាសនត្តា ឥធម
សង្កេហោ ទដ្ឋញ្ចោ។

អថ វា “អភិធម្មនយសមុទ្ធិំ អធិគញ្ចិ, តីណិ បិដកានិ សម្មសី” តិ ច
អដ្ឋកថាយំ វុត្តត្តា បរិយត្តិធម្មស្សបិ សង្ខិកិរិយាសម្មសនបរិយាយោ លព្ពតីតិ
សោបិ ឥធម វុត្តោ ឯវាតិ ទដ្ឋញ្ចំ។ តថា “យំ ធម្មំ ភាវេត្វា សង្ខិកត្វា” តិ ច វុត្តត្តា
ពុទ្ធករធម្មក្ខតាហិ ចារមិតាហិ សហ បុព្វភាគេ អធិសីលសិក្ខាធម្មោបិ ឥធម
ធម្មសន្តោសសង្កហិតាតិ វេទិតញ្ចា។ តាបិ ហិវិគតប្បដិបក្ខតាយ គតមលា,
អនញ្ញាសាធារណតាយ អនុត្តរា ចាតិ។ តថា ហិ សត្តានំ
សកលវុត្តុក្ខនិស្សរណាយ កតមហាភិនិហារោ
មហាករុណាធិវាសនបេសលជ្ឈាសយោ បញ្ញាវិសេសបរិយោធាតនិម្មលានំ
ធានទមសញ្ញមាធិនំ ឧត្តមធម្មានំ សតសហស្សធិកានិ កប្បានំ ចត្តារិ
អសង្ខ្យយានិ សក្កច្ចំ និរន្តរំ និរវេសេសានំ ភាវនាបច្ចក្ខករណេហិ កម្មាធិសុ
អធិគតវសីភារោ អច្ឆរិយាបិណ្ឌេយ្យមហានុភារោ អធិសីលអធិចិត្តានំ

បរមុក្កសទារមិប្បត្តោ ភកកា បច្ចយាការេ
ចតុរិសតិកោជិសតសហស្សមុខេន មហាវជិរញ្ញាណំ បេសេត្វា អនុត្តរំ
សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុទ្ធាតិ។

ឯត្ថ ច “ភាវេត្វា”តិ ឯតេន វិជ្ជាសម្បទាយ ធម្មំ ថោមេតិ, “សង្ខកត្វា”តិ
ឯតេន វិមុត្តិសម្បទាយ។ តថា បឋមេន ឈានសម្បទាយ, ទុតិយេន
វិមោក្ខសម្បទាយ។ បឋមេន វា សមាធិសម្បទាយ, ទុតិយេន
សមាបត្តិសម្បទាយ។ អថ វា បឋមេន ខយញ្ញាណភាវេន, ទុតិយេន
អនុប្បាទញ្ញាណភាវេន។ បឋមេន វា វិជ្ជូបមតាយ, ទុតិយេន វជ្ជូបមតាយ។
បុរិមេន វា វិរាគសម្បត្តិយា, ទុតិយេន និរោធសម្បត្តិយា។ តថា បឋមេន
និយ្យានភាវេន, ទុតិយេន និស្សរណភាវេន។ បឋមេន វា ហេតុភាវេន,
ទុតិយេន អសម្ព័តភាវេន។ បឋមេន វា ទស្សនភាវេន, ទុតិយេន វិវេកភាវេន។
បឋមេន វា អធិបតិភាវេន, ទុតិយេន អមតភាវេន ធម្មំ ថោមេតិ។ អថ វា “យំ
ធម្មំ ភាវេត្វា ពុទ្ធការំ ឧបគតោ”តិ ឯតេន ស្វាភ្នាតតាយ ធម្មំ ថោមេតិ,
“សង្ខកត្វា”តិ ឯតេន សង្ខិដ្ឋកតាយ។ តថា បុរិមេន អកាលិកតាយ, បច្ច័យេន
ឯហិបស្សិកតាយ។ បុរិមេន វា ឱបនេយ្យិកតាយ, បច្ច័យេន បច្ចុត្តំ
វេទិតព្ពតាយ ធម្មំ ថោមេតិ។ “គតមល”ន្តិ ឥមិនា សំកិលេសាការំ ធិបនេន
ធម្មស្ស បរិសុទ្ធតំ ទស្សេតិ, “អនុត្តរ”ន្តិ ឯតេន អញ្ញស្ស វិសិដ្ឋស្ស
អភារធិបនេន វិបុលបរិបុណ្ណាតំ។ បឋមេន វា បហានសម្បទំ ធម្មស្ស ទស្សេតិ,
ទុតិយេន បកវសម្បទំ។ ភាវេតព្ពតាយ វា ធម្មស្ស គតមលភារោ
យោជេតញ្ចោ។ ភាវេតគុណោ ហិ សោ ទោសានំ សមុគ្គាតកោ ហោតីតិ។
សង្ខិកាតព្ពតាវេន អនុត្តរភារោ យោជេតញ្ចោ។ សង្ខិកិរិយានិព្ពត្តិតោ ហិ
តទុត្តរិករណីយាការំតោ អនញ្ញសាធារណតាយ អនុត្តរោតិ។ តថា
“ភាវេត្វា”តិ ឯតេន សហ បុព្ពភាគសីលាធិហិ សេក្ខា សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា

ធន្យតា ហោង្គិ “សង្ខតត្វា” តិ ឯតេន សហ អសង្ខតាយ ធាតុយា អសេក្ខា
សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា ធន្យតា ហោង្គិ តិ។

៣. ឯវំ សង្ខេបេនេវ សព្ពធម្មគុណោហិ សទ្ធម្ហំ អភិត្តវិត្វា ឥធានិ អរិយសង្ឃំ
ថោមេតុំ “សុគតស្ស” តិ អាធិមាហា។ តត្ថ សុគតស្ស តិ សម្ពន្ធនិទ្ទេសោ។
“តស្ស បុត្តាន” ង្គិ ឯតេន សម្ពន្ធា។ ឱវសានង្គិ បុត្តវិសេសនំ។
មារសេនមថធានង្គិ ឱវសបុត្តការេ ការណានិទ្ទេសោ តេន
កិលេសប្បហានមេវ ភគវតោ ឱវសបុត្តការេ ការណំ អនុជាធាតីតិ
ធន្យតិ។ អដ្ឋង្គង្គិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ។ តេន ច សតិបិ តេសំ
សត្តវិសេសការេន អនេកសតសហស្សការេ ឥមំ គណនបរិច្ឆេទំ
ធាតីវត្តង្គិ ធន្យតិ មគ្គជ្ឈដលជ្ជការាវនតិវត្តនតោ។ សម្មហង្គិ
សមុទាយនិទ្ទេសោ។ អរិយសង្ឃង្គិ គុណវិសិដ្ឋសំហតការេនិទ្ទេសោ។ តេន
អសតិបិ អរិយបុគ្គលានំ កាយសាមគ្គីយំ អរិយសង្ឃការំ ធន្យតិ
ធិដ្ឋសីលសាមញ្ញេន សំហតការេតោ។

តត្ថ ឧវសិ ភវា ជាតា សំពាទ្ធា ច ឱវសា។ យថា ហិ សត្តានំ ឱវសបុត្តា
អត្តជតាយ បិតុ សន្តកស្ស ធាយជ្ជស្ស វិសេសេន ភាគិនោ ហោង្គិ, ឯវមេតេបិ
អរិយបុគ្គលា សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សវនន្តេ អរិយាយ ជាតិយា ជាតតាយ ភគវតោ
សន្តកស្ស វិមុត្តិសុខស្ស អរិយធម្មរតនស្ស ឯកន្តេន ភាគិនោតិ ឱវសាវិយ
ឱវសា។ អថ វា ភគវតោ ធម្មទេសនានុការេន អរិយភូមិ ឱក្កមមាធា ឱក្កន្តា ច
អរិយសាវកា ភគវតោ ឧវេ វាយាមជនិតាភិជាតិតាយ និប្បវិយាយេន
ឱវសបុត្តាតិ វត្តព្ពតំ អវហង្គិ។ សាវកេហិ បវត្តិយមាធាបិ ហិ ធម្មទេសនា
“ភគវតោ ធម្មទេសនា” ឥច្ឆេវ វុច្ឆតិ តំមូលកត្តាលក្ខណាធិវិសេសាការេតោ
ច។

យធិបិ អរិយសាវកានំ អរិយមគ្គាធិគមសមយេ ភគវតោវិយ
តទន្តរាយករណត្ថំ ទេវបុត្តមារោ, មារវាហិនំ វា ន ឯកទេន អបសាទេតិ,
តេហិ បន អបសាទេតព្ពតាយ ការណេវិមជិតេ តេហិ វិមជិតា ឯវ នាម
ហោន្តិតិ អាហា - “មារសេនមថនាន”ន្តិ។ ឥមស្មី បនតេ
“មារមារសេនមថនាន”ន្តិ វត្ថុព្ព “មារសេនមថនាន”ន្តិ
ឯកទេសស្សបេកសេសោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា ខន្ធាភិសន្ត្រាមារានំវិយ
ទេវបុត្តមារស្សបិ គុណមារណេ សហាយភាវូបគមនតោ
កិលេសពលកាយោ “សេនា”តិ វុត្ថុតិ។ យថាហា - “កាមា តេ បឋមា
សេនា”តិអាទិ (សុ. និ. ៤៣៨; មហានិ. ២៨, ៦៨, ១៤៩)។ សា ច តេហិ
ធិយឡសហស្សភេទា, អនន្តភេទា វា កិលេសវាហិនំ
សតិធម្មវិចយវីរិយសមថាធិគុណប្បហារណេហិ ឱធិសេវិមជិតាវិហតា
វិទូស្តា ចាតិ មារសេនមថនា, អរិយសាវកា។ ឯតេន តេសំ ភគវតោ
អនុជាតបុត្តតំ ទស្សេតិ។

អារកត្តា កិលេសេហិ, អនយេ ន ឥរិយនតោ, អយេ ច ឥរិយនតោ អរិយា
និរុត្តិនយេន។ អថ វា សទេវកេន លោកេន សរណាន្តិ អរណីយតោ
ឧបគន្ធព្ពតោ, ឧបគតានព្វា តទត្ថសិទ្ធិតោ អរិយា, អរិយានំ សង្ឃាតិ
អរិយសង្ឃ, អរិយោ ច សោ សង្ឃ ចាតិ វា អរិយសង្ឃ, តំ អរិយសង្ឃំ។
ភគវតោ អបរកាគេ ពុទ្ធជម្ពរតនានម្បិ សមធិគមោ សង្ឃរតនាធិនោតិ អស្ស
អរិយសង្ឃស្ស ពហូបការតំ ទស្សេតុំ ឥទេវ “សិរសាវន្តេ”តិ វុត្ថុន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯត្ថ ច “សុគតស្ស ឱរសានំ បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន អរិយសង្ឃស្ស បកវសម្បទំ
ទស្សេតិ, “មារសេនមថនាន”ន្តិ ឯតេន បហានសម្បទំ
សកលសំកិលេសប្បហានធិបនតោ។ “អដ្ឋន្ទម្បិ សម្មហា”ន្តិ ឯតេន

ញាណសម្មជំ មគ្គជ្ជដលជ្ជការវិជ្ជាបដិបទតោ។ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ ឯតេន បកវសម្មជំ
ធស្សេតិ សព្វសង្ឃានំ អគ្គការវិជ្ជាបដិបទតោ។ អថ វា “សុគតស្ស ឱវសានំ បុត្តាន”ន្តិ
អរិយសង្ឃស្ស វិសុទ្ធិស្សយការវិជ្ជាបដិបទំ, “មារសេនមថនាន”ន្តិ
សម្មាធុញ្ញាយសាមីចិប្បដិបទ្ធការវិជ្ជាបដិបទំ, “អដ្ឋន្ទម្បិ សម្មហ”ន្តិ
អាហុនេយ្យាទិការវិជ្ជាបដិបទំ, “អរិយសង្ឃ”ន្តិ អនុត្តរុបញ្ញកេត្តការវិជ្ជាបដិបទំ។ តថា
“សុគតស្ស ឱវសានំ បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន អរិយសង្ឃស្ស
លោកុត្តរសរណាគមនសញ្ញាវំ ទីបេតិ។ លោកុត្តរសរណាគមនេន ហិ តេ
ភគវតោ ឱវសបុត្តា ជាតា។ “មារសេនមថនាន”ន្តិ ឯតេន
អភិធិហារសម្មទានសិទ្ធិ បុព្វភាគេ សម្មាបដិបត្តី ធស្សេតិ។ កតាភិធិហារា ហិ
សម្មាបដិបទ្ធា មារំ មារបរិសំ វា អភិវិជិនន្តិ។ “អដ្ឋន្ទម្បិ សម្មហ”ន្តិ ឯតេន
វិទូស្តវិបកេត្ត សេក្ខាសេក្ខាធម្ម ធស្សេតិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន មគ្គដលធម្មានំ
បកាសិតត្តា។ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ អគ្គនិក្ខណេយ្យការំ ធស្សេតិ។
សរណាគមនញ្ញា សាវកានំ សព្វគុណានំ អាធិ, សបុព្វភាគប្បដិបទា សេក្ខា
សីលក្ខន្ធាធម្មោ មជ្ឈេ, អសេក្ខា សីលក្ខន្ធាធម្មោ បរិយោសានន្តិ
អាធិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណា សង្ខេបតោ សព្វេ អរិយសង្ឃគុណា
បកាសិតា ហោន្តិ។

៤. ឯវំ គាថាត្ថយេន សង្ខេបតោ សកលគុណាសំកិត្តនមុខេន
រតនត្ថយស្ស បណាមំ កត្វា ឥនានិ តំនិបច្ចការំ យថាធិប្បតេ បយោជនេ
បរិណាមេន្តោ “ឥតិ មេ”តិអាធិមាហា។ តត្ថ រតិជននជ្ជេន រតនំ, ពុទ្ធជម្ពសង្ឃា។
តេសញ្ញិ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាធិនា យថាភូតគុណោ អារដ្ឋេន្តស្ស
អមតាធិគមហេតុភូតំ អនប្បកំ បីតិចាមោជ្ឈំ ឧប្បជ្ជតិ។ យថាហ -

“យស្មី, មហាឆាម, សមយេ អរិយសាវកោ តថាគតំ អនុស្សរតិ,
នេវស្ស តស្មី សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន ឆោស...បេ... ន
មោហបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ឧដុគតមេវស្ស តស្មី សមយេ ចិត្តំ ហោតិ
តថាគតំ អារព្ភ។ ឧដុគតចិត្តោ ខោ បន, មហាឆាម, អរិយសាវកោ
លភតិ អត្ថវេទំ, លភតិ ធម្មវេទំ, លភតិ ធម្មបសំហិតំ ចាមោជ្ជំ,
បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១)។

ចិត្តិកតាទិកាវោ វា រតនជ្ជោ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“ចិត្តិកតំ មហាគ្យញ្ញ, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនំ តេន វុច្ឆតី”តិ។ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.៣៣; សំ. និ.
អដ្ឋ. ៣.៥.២២៣; ខុ. ចា. អដ្ឋ. ៦.៣; សុ. និ. អដ្ឋ. ១.២២៦);

ចិត្តិកតកាវាធម្មោ ច អនញ្ញាសាធារណា ពុទ្ធាទីសុ ឯវ លព្ពន្ធិតិ។

វន្តនាវ វន្តនាមយំ យថា “ធានមយំ, សីលមយ”ន្តិ (ធិ. និ. ៣.៣០៥; ឥតិវុ.
៦០)។ វន្តនា ចេត្ត កាយវាចាចិត្តេហិ តិណ្ណំ រតនានំ គុណានិទ្ធពតា, ថោមនា វា។
បុដ្ឋការវេលនិព្ពត្តនតោ បុញ្ញំ, អត្ថនោ សន្តានំ បុនាតីតិ វា។
សុវិហាតន្តរាយោតិ សុដ្ឋវិហាតន្តរាយោ។ ឯតេន អត្ថនោ បសាទសម្បត្តិយា,
រតនត្ថយស្ស ច ខេត្តការវសម្បត្តិយា តំ បុញ្ញំ អត្ថប្បកាសនស្ស
ឧបយាតកឧបទ្ធពានំ វិហានេន សមត្ថន្តិ ទស្សេតិ។ ហុត្វាតិ បុព្វកាលកិរិយា។
តស្ស “អត្ថំ បកាសយិស្សមី”តិ ឯតេន សម្ពន្ធា។ តស្សតិ យំ
រតនត្ថយវន្តនាមយំ បុញ្ញំ, តស្ស។ អានុកាវេនាតិ ពាលេន។

៥. ឯវ រតនត្ថយស្ស និបច្ចការករណោ បយោជនំ ទស្សេត្វា ឥធានិ យស្សា
ធម្មទេសនាយ អត្ថំ សំវណ្ណាតុកាមោ, តស្សា តាវ គុណាភិក្ខុវនវសេន

ឧបញ្ញាបនត្ថំ “ឯកកុកកាធិបជិមណ្ឌិតស្ស” តិអាធិមាហ, ឯកកាធិនិ អង្គានិ
ឧបរូបរិ វុឡ្យត្វា ទេសិតេហិ សុត្តន្តេហិ បជិមណ្ឌិតស្ស វិសិដ្ឋស្សតិ អត្ថោ។
ឯតេន “អង្គត្ថរោ” តិ អយំ ឥមស្ស អាគមស្ស អត្តានុគតា សមញ្ញាតិ ទស្សេតិ។
ននុ ច ឯកកាធិវសេន ទេសិតានិ សុត្តានិយេវ អាគមោ។ កស្ស បន
ឯកកុកកាធិហិ បជិមណ្ឌិតភារោតិ? សច្ចមេតំ បរមត្ថតោ, សុត្តានិ បន
ឧបាទាយ បញ្ញាត្តោ អាគមោ។ យថេវ ហិ អត្ថព្យញ្ញនសមុទាយេ សុត្តន្តិ
វោហារោ, ឯវំ សុត្តសមុទាយេ អាគមោតិ វោហារោ។ ឯកកាធិហិ អង្គេហិ
ឧបរូបរិ ឧត្តរោ អធិកោតិ អង្គត្ថរោ, អាគមិស្សន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន, ឯតស្មា វា
អត្ថត្ថបរត្តាទយោតិ អាគមោ, អាធិកល្យាណាធិគុណសម្បត្តិយា ឧត្តមជ្ឈេន
តំតំអភិបត្តិតសមិទ្ធិហេតុតាយ បណ្ឌិតេហិ វិតត្ថតោ វរោ, អាគមោ ច សោ
វរោ ច សេដ្ឋជ្ឈនាតិ អាគមវរោ, អាគមសម្មតេហិ វា វរោតិ អាគមវរោ។
អង្គត្ថរោ ច សោ អាគមវរោ ចាតិ អង្គត្ថរាគមវរោ, តស្ស។

បុគ្គវា វុច្ឆន្តិ ឧសភា, អសន្តសនបរិស្សយសហនស្ស បរិចាលនាធិគុណេហិ
តំសទិសតាយ ធម្មកថិកា ឯវ បុគ្គវាតិ ធម្មកថិកបុគ្គវា, តេសំ។
ហេតុបមាធិប្បជិមណ្ឌិតនាវាវិធសេននាយវិចិត្តតាយ
វិចិត្តបជិកានជននស្ស។ សុមង្គលវិលាសិនិអាធិសុ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១. គន្តារម្ពកថា;
ម. និ. អដ្ឋ. ១. គន្តារម្ពកថា; សំ. និ. អដ្ឋ. ១. គន្តារម្ពកថា) បន
“ពុទ្ធានុពុទ្ធសំវណ្ណិតស្ស” តិ វុត្ថំ។ ពុទ្ធានញ្ញិ សច្ចប្បជិវេធំ អនុគម្ម បជិវិទូសច្ចា
អគ្គសាវកាទយោ អរិយា ពុទ្ធានុពុទ្ធា។ អយម្បិ អាគមោ តេហិ
អត្តសំវណ្ណានាវសេន គុណសំវណ្ណានាវសេន ច សំវណ្ណិតោ ឯវ។ អថ វា ពុទ្ធា ច
អនុពុទ្ធា ច ពុទ្ធានុពុទ្ធាតិ យោជេតត្ថំ។ សម្មាសម្ពុទ្ធនេវ ហិ តិណ្ឌំ បិដកានំ
អត្តវណ្ណានាក្កមោ ភាសិតោ, យា “បកិណ្ឌាកទេសនា” តិ វុច្ឆតិ។ តតោ
សង្គាយនាធិវសេនេវ សាវកេហិតិ អាចរិយា វនន្តិ។ ឥធម បន

“ធម្មកថិកបុគ្គលំវិចិត្តបដិកានជននស្ស”ឥច្ឆេវ ថោមនា កតា។
សំវណ្ណានាសុ ចាយំ អាចរិយស្ស បកតិ, យា តំតំសំវណ្ណានាសុ អាទិតោ តស្ស
តស្ស សំវណ្ណាតព្ពស្ស ធម្មស្ស វិសេសគុណកិត្តនេន ថោមនា។ តថា ហិ
សុមន្តលវិលាសិនីបបញ្ចស្វទនីសារត្ថប្បកាសនីសុ អដ្ឋសាលិនីអាទិនុ ច
យថា ក្ខមំ “សទ្ធាវហគុណស្ស, បរវាទមថនស្ស, ញាណប្បភេទជននស្ស,
តស្ស គម្ពីរញ្ញាណោហិ ឌីកាឡ្ហស្ស អភិណ្ឌាសោ នាធានយវិចិត្តស្ស”តិអាទិនា
ថោមនា កតា។

៦. អត្តោ កថិយតិ ឯតាយាតិ អត្តកថា, សា ឯវ អដ្ឋកថា, ត្ថ-ការស្ស ដ្ឋ-
ការំ កត្វាយថា “ធុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ”តិ (បដិ. ម. ១.១៧; ២.៨)។
អាទិតោតិអាទិម្ហំ បឋមសង្កឹតិយំ។ ធុន្ទភិញ្ញតាយ បរមេន ចិត្តវសីភាវេន
សមន្មាគតត្តា ឈានាទិនុ បញ្ចវិធរសីតាសញ្ញាវតោ ច វសិនោ, ថេរា
មហាកស្សបាទយោ, តេសំ សតេហិ បញ្ចហិ។ យាតិ យា អដ្ឋកថា។ សង្កឹតាតិ
អត្ថំ បកាសេតុំ យុត្តជ្ជានេ “អយំ ឯតស្ស អត្តោ, អយំ ឯតស្ស អត្តោ”តិ
សង្កហេត្វា វុត្តា។ អនុសង្កឹតា ច យសត្តោរាជីហិ បច្ឆាបិ
ធុតិយតតិយសង្កឹតីសុ។ ឥមិនា អត្តនោ សំវណ្ណានាយ អាគមនវិសុទ្ធិ ធស្សេតិ។

៧. សីហស្ស លានតោ គហឈាតោ សីហឡោ, សីហកុមារោ។
តំវំសជាតតាយ តម្កបណ្ឌិទីបេ ខត្តិយានំ, តេសំ និវាសតាយ
តម្កបណ្ឌិទីបស្ស ច សីហឡភារោ វេទិតញ្ចោ។ អាកតាតិ ជម្ពុទីបតោ អានីតា។
អថាតិ បច្ឆា។ អបរភាគេ ហិ អសង្កត្ថំ សីហឡភាសាយ អដ្ឋកថា ឋបិតាតិ។
តេន សា មូលដ្ឋកថា សព្វសាធារណាន ហោតីតិ ឥទំ អត្ថប្បកាសនំ
ឯកន្តេន ករណីយន្តិ ធស្សេតិ។ តេនេវាហ - “ទីបវាសីនមត្តាយា”តិ។ តត្ថ

ធីបវាសីនន្ត ជម្ពូធីបវាសីនំ, ធីបវាសីនន្ត វា សីហឡធីបវាសីនំ អត្ថាយ
សីហឡភាសាយ បបិតាតិ យោជនា។

៨. អបនេត្វានាតិ កញ្ចកសទិសំ សីហឡភាសំអបនេត្វាន។ តតោតិ
អជ្ជកថាតោ។ អហន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ មនោរមំ ភាសន្តិ មាគធកាសំ។ សា ហិ
សភាវនិរុត្តិភូតា បណ្ឌិតានំ មនំ រមយតីតិ។ តេនេវាហ - “តន្តិនយានុច្ឆរិក”ន្តិ,
ចាឡិកតិយា អនុលោមិកំ ចាឡិច្ឆាយានុវិធាយិន្តិ អត្ថោ។ វិគតនោសន្តិ
អសភាវនិរុត្តិភាសន្តរហិតំ។

៩. សមយំ អវិលោមេន្តោតិ សិទ្ធន្តំ អវិរោធន្តោ។ ឯតេន
អត្ថនោសាការមាហា។ អវិរុទ្ធត្តា ឯវ ហិ ថេវាធាបិ ឥធម បកាសីយិស្សន្តិ។
ថេវំសធិចានន្តិ ជិវេហិ សីលក្ខន្ធាធិហិ សមន្នាគតត្តា ថេវ,
មហាកស្សចានយោ, តេហិ អាគតា អាចរិយបរម្បរា ថេវំសោ។
តប្បរិយាបន្នា ហុត្វា អាគមាធិគមសម្បន្នត្តា បញ្ញាបន្នោតេន តស្ស
សមុជ្ឈលនតោ ថេវំសធិចា, មហាវិហារវាសិនោ ថេវ, តេសំ។ វិវិធមហិ
អាការេហិ និច្ឆិយតីតិ វិនិច្ឆយោ, គណ្ឌិដ្ឋានេសុ ខីលមទ្ធនាការេន បវត្តា
វិមតិច្ឆេនកថា។ សុដ្ឋនិបុណោ សល្លោកវិនិច្ឆយោ ឯតេសន្តិ
សុនិបុណវិនិច្ឆយា។ អថ វា វិនិច្ឆនោតីតិ វិនិច្ឆយោ, យថាវុត្តត្ថវិសយំ ញ្ញាណំ។
សុដ្ឋនិបុណោ នេកោវិនិច្ឆយោ ឯតេសន្តិ សុនិបុណវិនិច្ឆយា។ ឯតេន
មហាកស្សចានិត្ថេបរម្បរាគតោ, តតោយេវ ច អវិបរីតោ សណ្ឋាសុខុមោ
មហាវិហារវាសីនំវិនិច្ឆយោតិ តស្ស បមាណភូតតំ ធស្សេតិ។

១០. សុជនស្ស ចាតិ ច-សន្នោ សម្មិណ្ឌានត្ថោ។ តេន “នកេវលំ
ជម្ពូធីបវាសីនំយេវ អត្ថាយ, អថ ខោ សាធុជនានំ តោសនត្ថញ្ញា”តិ ធស្សេតិ។
តេន ច “តម្កបណ្ឌិធីបវាសីនម្បិ អត្ថាយា”តិ អយមត្ថោ សិទ្ធា ហោតិ

ឧត្តហណាធិសុករតាយ តេសម្បី ពហូបការត្តា។ ចរដ្ឋិតត្ថន្តិ ចរដ្ឋិតិអត្ថំ,
ចរកាលាវជ្ជាឆាយាតិ អត្តោ។ ឥទញ្ចំ អត្ថប្បកាសនំ
អរិបរីតព្យញ្ញនសុនិក្ខេបស្ស អត្ថសុនិក្ខេបស្ស ច ឧបាយការតោ សទ្ធម្មស្ស
ចរដ្ឋិតិយា សំវត្ថុតិ។ វុត្ថញ្ញេតំ ភគវតា -

“ទ្វេមេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សទ្ធម្មស្ស វិទិតិយា អសម្មោសាយ
អនន្តរធានាយ សំវត្ថុន្តិ។ កតមេ ទ្វេ? សុនិក្ខេត្តញ្ច បទព្យញ្ញនំ, អត្តោ ច
សុនិក្ខេតោ”តិ (អ. និ. ២.២១)។

១១-១២. យំ អត្ថវណ្ណនំ កត្តកាមោ, តស្ស មហន្តត្ថំ បរិហរិតុំ
“សាវត្ថិបក្កតីនំ”ន្តិអាធិមាហា។ តេនាហ - “ន ឥធវិត្តារកជំ ករិស្សមិ, ន តំ ឥធវ
វិចារយិស្សមិ”តិ ច។ តត្ថ ធិយស្សតិ ធិយនិកាយស្ស។ មជ្ឈិមស្សតិ
មជ្ឈិមនិកាយស្ស។ “សង្កឹតីនំ ទ្វិន្ទំ យា មេ អត្ថំ វទន្តេនា”តិបិ ចាហោ។ តត្ថបិ
សង្កឹតីនំ ទ្វិន្ទន្តិ ធិយមជ្ឈិមនិកាយានន្តិ អត្តោ គហេតញ្ចោ។ មេតិ ករណាត្ថ
សាមិវចនំ, មយាតិ អត្តោ។ សុទន្តិ និចាតមត្តំ។ ហេជ្ជា ធិយស្ស មជ្ឈិមស្ស ច
អត្ថំ វទន្តេន សាវត្ថិបក្កតីនំ នគរានំ យា វណ្ណនា កតា, តស្ស វិត្តារកជំ ន ឥធវ
ភិយ្យេ ករិស្សមិ តិ យោជេតព្ពំ។ យានិ ច តត្ថ វត្ថុនិវិត្តារវសេន វុត្តានិ,
តេសម្បីវិត្តារកជំ ន ឥធវ ភិយ្យេ ករិស្សមិ តិ សម្ពុទ្ធោ។

១៣. ឥធានិ “ន ឥធវិត្តារកជំ ករិស្សមិ”តិ សាមញ្ញតោ វុត្ថស្ស អត្ថស្ស
បរិវទស្សេតុំ - “សុត្តានំ បធា”តិអាធិ វុត្ថំ។ សុត្តានំ យេ អត្តា វត្ថុហិ វិធា ន
បកាសន្តិ តិ យោជេតព្ពំ។

១៤. យំ អជ្ជកជំ កត្តកាមោ, តទេកទេសភាវេន វិសុទ្ធិមគ្គោ ច
គហេតញ្ចោតិ កជិកានំ ឧបទេសំ ករោត្តោ តត្ថ វិចារីតធម្មេ ឧទ្ទេសវសេន

ឧស្សេតិ - “សីលកថា” តិអាទិនា។ តត្ថ សីលកថាតិ ចារិត្តវារិត្តាទិវសេន
សីលស្ស វិត្តារកថា។ ធុតធម្មាតិ បិណ្ឌាចាតិកត្តាធម្មោ តេស
កិលេសធុននកធម្មា។ កម្មជ្ជានានិ សព្វានីតិ ចាឡិយំ អាគតានិ អដ្ឋតីស,
អដ្ឋកថាយំ ទ្វេតិ និវរសេសានិ យោគកម្មស្ស ភាវនាយ បវត្តិជ្ជានានិ។
ចរិយាវិធានសហិតោតិ រាគចរិតាទីនំ សភាវាទីវិធានេន សហិតោ។ ឈានានិ
ចត្តារិ រូចាវចរជ្ឈានានិ, សមាបត្តិយោ ចតស្សោ អារុប្បសមាបត្តិយោ។ អដ្ឋបិ
វា បដិលទ្ធមត្តានិ ឈានានិ សមាបជ្ជនវសីភាវប្បត្តិយោ សមាបត្តិយោ។
ឈានានិ វា រូចារូចាវចរជ្ឈានានិ, សមាបត្តិយោ
ជលសមាបត្តិនិរោធសមាបត្តិយោ។

១៥. លោកិយលោកុត្តរភេទា ធម៌អភិញ្ញាយោ សព្វា អភិញ្ញាយោ។
ញ្ញាណាវិកត្តាទីសុ អាគតនយេន ឯកវិធាទិនា បញ្ញាយ សំកលេត្វា
សម្មិណ្ឌោត្វា និច្ឆយោ បញ្ញាសង្កលននិច្ឆយោ។

១៦. បច្ឆយធម្មានំ ហេតុអាទីនំ បច្ឆយុប្បន្នធម្មានំ ហេតុបច្ឆយាទិភារោ
បច្ឆយាការោ, តស្ស ទេសនា បច្ឆយាការទេសនា, បដិច្ចសមុប្បាទកថាតិ
អត្តោ។ សា បន យនវិនិញ្ញោគស្ស សុទុក្ខតាយ សណ្តាសុខុមា,
និកាយន្តរលទ្ធិសង្ករហិតា, ឯកត្ថនយាទិសហិតា ច តត្ថ វិចារិតាតិ អាហា -
“សុបរិសុទ្ធិបុណនយា” តិ។ បដិសម្ពិទ្ធាទីសុ អាគតនយំ អវិស្សន្នេត្វាវ
វិចារិតត្តា អវិមុត្តតន្តិមគ្គា។

១៧. ឥតិ បន សព្វន្តិ ឥតិ-សន្តោ បរិសមាបនេ, បន-សន្តោ វចនាលង្ការេ,
ឯតំ សព្វន្តិអត្តោ។ ឥធាតិ ឥមិស្សា អដ្ឋកថាយ នវិចារយិស្សាមិ
បុនរុត្តិភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

១៨. ឥតានិ តស្សេវ អវិចារណាស្ស ឯកន្តការណំ និទ្ធារេន្តោ “មជ្ឈេ
វិសុទ្ធិមគ្គោ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ “មជ្ឈេ ឋត្វា” តិ ឯតេន មជ្ឈការីធិបនេន
វិសេសតោ ចតុន្នំ អាគមាណំ សាធារណជ្ជកថាវិសុទ្ធិមគ្គោ, ន
សុមន្តលវិលាសិនីអាទិយោវិយ អសាធារណជ្ជកថាតិ ធស្សេតិ។
“វិសេសតោ” តិ ច ឥទំ វិនយាភិធម្មានម្បិ វិសុទ្ធិមគ្គោ យថាវហំ អត្តវណ្ណានា
ហោតិ ឯវាតិ កត្វា វុត្ថំ។

១៩. ឥច្ឆេវាតិ ឥតិ ឯវ។ តម្បីតិ វិសុទ្ធិមគ្គម្បិ។ ឯតាយាតិ
មនោរថបូរណិយា។ ឯត្ថ ច “សីហឡធិបំ អាគតា” តិអាទិនា
អត្ថប្បកាសនស្ស និមិត្តំ ធស្សេតិ, “ធិបវាសីនមត្តាយ សុជនស្ស ច តុដ្ឋត្ថំ
ចិរជ្ជិតត្ថញ្ច ធម្មស្ស” តិ ឯតេន បយោជនំ, អបនេត្វាន តតោហំ,
សីហឡភាស” តិអាទិនា។ “សាវត្ថិបតុតីន” តិអាទិនា ច ករណាប្បការំ។
ហេដ្ឋិមនិកាយេសុ វិសុទ្ធិមគ្គេ ច វិចារីតានំ អត្តានំ អវិចារណាម្បិ ហិ ឥធន
ករណាប្បការោ ឯវាតិ។

គន្ធារម្ភកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. រូបាទិវគ្គវណ្ណានា

និទានវណ្ណានា

វិភាគវន្តានំ សភាវិភាវនំ វិភាគធស្សនវសេនេវ ហោតីតិ បឋមំ តាវ
និចាតសុត្តវសេន វិភាគំ ធស្សេតុ “តត្ថ អង្គត្ថរាគមោ នាមា” តិអាទិមាហ។
តត្ថ តត្ថាតិ “អង្គត្ថរាគមស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សមី” តិ យទិទំ វុត្ថំ, តស្មី វេចនេ,
“យស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សមី” តិ បដិញ្ញាតំ, សោ អង្គត្ថរាគមោ នាម

និទានសុត្តន្តវគ្គសេន ឯវិភាគភោគិ អត្ថោ។ អថ វា តត្ថាតិ “អង្គុត្តរនិស្សិតំ អត្ថ”ន្តិ ឯតស្មី វចនេ យោ អង្គុត្តរភកមោ វុត្តោ, សោ និទានសុត្តន្តវគ្គសេន ឯសោតិ អត្ថោ។

ឥទានិ តំ អាទិភោ បដ្ឋាយ សំវណ្ណាតុកាមោ អត្ថនោ សំវណ្ណានាយ បឋមមហាសង្ក្ខតិយំ និក្ខត្តានុក្កមេន បវត្តការវនស្សនត្ថំ “តស្ស និទានសុ... បេ... វុត្ថំ និទានមាទី” តិអាទិមាហ។ តត្ថ យថាបច្ចយំ តត្ថ តត្ថ ទេសិតត្ថា បញ្ញត្តត្ថា ច វិប្បកិណ្ណានំ ធម្មវិនយានំ សង្កហេត្វា កាយនំ កថនំ សង្កតិ។ ឯតេន តំតំសិក្ខាបទានំ សុត្តានញ្ច អាទិបរិយោសានេសុ អន្តរន្តរា ច សម្ពន្ធវសេន ឋបិតំ សង្កតិការវចនំ សង្កហិតំ ហោតិ។ សង្កិយមានស្ស អត្ថស្ស មហាន្តតាយ បូជនីយតាយ ច មហាតី សង្កតិ មហាសង្កតិ, បឋមា មហាសង្កតិ បឋមមហាសង្កតិ, តស្ស បវត្តិកាលោ បឋមមហាសង្កតិកាលោ, តស្មី បឋមមហាសង្កតិកាលេ។ និទានភិ ទេសនំ ទេសកាលាទិវសេន អវិទិតំ វិទិតំ កត្វា និទស្សតិ តិ និទានំ។ យោ លោកិយេហិ ឧបោគ្យាតោតិ វុច្ចតិ, ស្វាយមេត្ថ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិភោ គន្លោ វេទិតញ្ចោ។ ន “សនិទានាហំ, ភិក្ខុវេ, ធម្មំ ទេសេមី” តិអាទិសុ (អ. និ. ៣.១២៦) វិយ អដ្ឋាសយាទិទេសនុប្បត្តិហេតុ។ តេនេវាហ - “ឯវំ មេ សុតន្តិអាទិកំ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្កតិកាលេ វុត្ថំ និទានមាទី” តិ។

១. “សា បនេសា” តិអាទិនា ពាហិរនិទានេ វត្តព្រំ អតិទិសិត្វា ឥទានិ អព្ពន្ធវនិទានំ អាទិភោ បដ្ឋាយ សំវណ្ណាតុំ “យំ បនេត”ន្តិ វុត្ថំ។ តត្ថ យស្មា សំវណ្ណានំ ករោន្តេន សំវណ្ណាតព្វេ ធម្មេ បទានិ បទិវិភាគំ តទត្តញ្ច ទស្សត្វា តតោ បរំ បិណ្ឌាត្តាទិនិទស្សនវសេន ច សំវណ្ណានា កាតញ្ច, តស្មា បទានិ តាវ ទស្សន្តោ “ឯវំន្តិ និទានបទ”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ បទិវិភាគភោតិ បទានំ វិសេសោ,

ន បទវិគ្គហោ។ អថ វា បទានិ ច បទវិភាគោ ច បទវិភាគោ, បទវិគ្គហោ ច
បទវិភាគោ ច បទវិភាគោតិ វា ឯកសេសវសេន បទបទវិគ្គហា
បទវិភាគសន្ទេន វុត្តាតិ វេទិតព្វំ។ តត្ថ បទវិគ្គហោ “ជេតស្ស វនំ
ជេតវន”ន្តិអាទិនា សមាសបទេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

អត្ថតោតិ បទត្ថតោ។ តំ បន បទត្ថំ អត្ថន្ទាវក្កមេន បឋមំ ឯវំ-សទ្ទស្ស
ទស្សន្តោ “ឯវំ-សន្នោ តាវា”តិអាទិមាហ។ អវជារណាទីតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្ទេន
ឥទមត្ថបុច្ឆាបរិមាណាទិអត្ថានំ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។ តថា ហិ “ឯវំតតានិ
បុប្ផសិប្បាយតនានិ, ឯវមាទីនី”តិអាទីសុ ឥទំ-សទ្ទស្ស អត្ថ ឯវំ-សន្នោ។ គត-
សន្នោ ហិ បការបរិយាយោ, តថាវិជាការ-សន្នោ ច។ តថា ហិ
វិធយុត្តគតសន្ទេ លោកិយា បការត្ថេ វនន្តិ។ “ឯវំ សុ តេ សុន្នាតា សុវិលិត្តា
កប្បិតកេសមស្ស អាមុក្កមណិកុណ្ឌលាភរណា ឌីនាតវត្ថវសនា បញ្ចហិ
កាមគុណេហិ សមប្បិតា សមដ្ឋិត្តា បរិចារេន្តិ សេយ្យថាបិ ត្វំ ឯតវហិ
សាចរិយកោតិ។ នោ ហិទំ, កោ គោតមា”តិអាទីសុ (ធី. និ. ១.២៨៦) បុច្ឆាយំ។
“ឯវំលហុបរិវត្តំ (អ. និ. ១.៤៨), ឯវមាយុបរិយន្តោ”តិ (ធី. និ. ១.២៤៤; ចារា. ១២)
ច អាទីសុ បរិមាណោ។

ននុ ច “ឯវំ សុ តេ សុន្នាតា សុវិលិត្តា ឯវមាយុបរិយន្តោ”តិ ឯត្ថ ឯវំ-សន្ទេន
បុច្ឆនាការបរិមាណាការាទំ វុត្តត្តា អាការត្ថោ ឯវ ឯវំ-សន្នោតិ? ន,
វិសេសសញ្ញាវតោ។ អាការមត្តវាចកោ ហិ ឯវំ-សន្នោ អាការត្ថោតិ
អធិប្បតោ យថា “ឯវំ ព្យាខោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៣៤; ចាចិ. ៤១៧; ចូឡវ.
៦៥), ន បន អាការវិសេសវាចកោ។ ឯវព្វា កត្វា “ឯវំ ជាតេន មច្ចេនា”តិអាទីនិ
(ធជ. ប. ៥៣) ឧបមាទិឧទាហរណានិ ឧបបន្នានិ ហោន្តិ។ តថា ហិ “យថា
ហិ...មេ.... ពហុ”ន្តិ (ធជ. ប. ៥៣) ឯត្ថ បុច្ឆរាសិដ្ឋានិយតោ

មនុស្សបបត្តិសប្បុរសបទិស្សយសទូម្បស្សវនយោនិសោមនសិការកោគស
ម្បត្តិ- អាទិទានាទិបុញ្ញកិរិយាហេតុសមុទាយតោ
សោភាសុគន្ធតាទិគុណយោគតោ មាលាគុណសទិសិយោ បហូតា
បុញ្ញកិរិយា មរិតត្ថសភាវតាយ មច្ឆេន សត្តេន កត្តញ្ញតិ ជោតិតត្តា
បុប្ផរាសិមាលាគុណាវ ឧបមា។ តេសំ ឧបមាការោ យថា-សន្នេន អនិយមតោ
វុត្តាតិ “ឯវំ-សន្នេ ឧបមាការនិគមនត្តា”តិ វុត្តំ យុត្តំ, សោ បន ឧបមាការោ
និយមិយមាតោ អត្ថតោ ឧបមាវ ហោតិតិ អាហា - “ឧបមាយំ អាគតោ”តិ។
តថា “ឯវំ ឥមិនា អាការេន អភិក្កមិតត្ថ”ន្តិអាទិនា ឧបទិសិយមាតាយ
សមណសារុប្បាយ អាកប្បសម្បត្តិយា យោ តត្ថ ឧបទិសនាការោ, សោ
អត្ថតោ ឧបទេសោ ឯវាតិ វុត្តំ - “ឯវំ តេ...បេ... ឧបទេសេ”តិ។ តថា ឯវំមេតំ
ភគវា, ឯវំមេតំ សុគតាតិ ឯត្ថ ភគវតាយថាវុត្តមត្តំ អវិបរីតតោ ជានន្តេហិ
កតំ តត្ថ សំវិជ្ជមានគុណានំ បកាវេហិ ហំសនំ ឧទគ្គតាករណំ សម្បហំសនំ,
យោ តត្ថ សម្បហំសនាការោតិ យោជេតព្ពំ។

ឯវំមេវំ បនាយន្តិ ឯត្ថ គរហណាការោតិ យោជេតព្ពំ, សោ ច
គរហណាការោ “វសលី”តិអាទិឡុសនសទ្ធសន្និទានតោ ឥធ ឯវំ-សន្នេន
បកាសិតោតិ វិញ្ញាយតិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧបមាការោយោបិ ឧបមាទិវសេន
វុត្តានំ បុប្ផរាសិអាទិសទ្ធានំ សន្និទានតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ, ភន្តេតិ ខោតិអាទិសុ បន
ធម្មស្ស សាធុកំ សវនមនសិការេន និយោជិតេហិ ភិក្ខុហិ អត្ថតោ តត្ថ
បិតភាវស្ស បទិជាននវសេន វុត្តត្តា ឯត្ថ ឯវំ-សន្នេ វចនសម្បជិច្ឆនត្តា វុត្តា,
តេន “ឯវំ, ភន្តេ, សាធុ ភន្តេ, សុដ្ឋ ភន្តេ”តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំព្វា វទេហិតិ “យថាហំ
វទាមិ, ឯវំ សមណំ អានន្តំ វទេហិតិ”តិ វទនាការោ ឥទានិ វុត្តព្វោ ឯវំ-សន្នេន
និទស្សីយតិតិ និទស្សនត្តា វុត្តា។ ឯវំ នោតិ ឯត្តាបិ តេសំ យថាវុត្តធម្មានំ
អហិតទុក្ខាវហារោ សន្និដ្ឋានជននត្តំ អនុមតិគ្គហណាវសេន “នោ វា, កថំ វោ

ឯត្ថ ហោតី"តិ បុច្ឆាយ កតាយ "ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី"តិ វុត្ថត្ថា
តទាការសន្និដ្ឋានំ ឯវំ-សន្នេន វិភាវិតន្តិ វិញ្ញាយតិ។ សោ បនតេសំ ធម្មានំ
អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្ថនាការោ និយមិយមាណោ អវជារណោត្ថោ ហោតីតិ
អាហា - "ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតីតិអាទីសុ អវជារណោ"តិ។

នាធានយនិបុណ្ឌន្តិ ឯកត្ថនាធាត្ថអព្យាចារឯវំធម្មតាសម្ពាសា,
នន្ទិយាវដ្ឋតិបុក្ខលសីហាវិក្កិឡិ តអន្ត្តសទិសាលោចនសម្ពាសា វា
អាធារាទិភេទវសេន នាធាវិធា នយា នាធានយា។ នយា វា ចាឡិ ភតិយោ, តា ច
បញ្ញត្តិអាទិវសេន
សំកិលេសភាគិយាទិលោកិយាទិតទុកយវោមិស្សកតាទិវសេន
កុសលាទិវសេន ឧន្ទាទិវសេន សង្កហាទិវសេន សមយវិមុត្តាទិវសេន
បធានាទិវសេន កុសលមូលាទិវសេន តិកបដ្ឋានាទិវសេន ច នាធម្មការាតិ
នាធានយា, តេហិ និបុណំ សណ្តំ សុខុមន្តិ នាធានយនិបុណំ។ អាសយោវ
អន្ត្តសយោ, តេ ច សស្សតាទិភេទេន តត្ថ ច អប្បវដក្ខតាទិភេទេន ច
អនេកេ, អត្ថន្ត្តសយាទយោ ឯវំ វា សមុដ្ឋានំ ឧប្បត្តិហេតុ ឯតស្សាតិ
អនេកន្ត្តសយសមុដ្ឋានំ។ អត្ថព្យញ្ញនសម្បន្នន្តិ អត្ថព្យញ្ញនបរិបុណ្ណំ
ឧបនេតព្ពាភាវតោ។
សង្កាសនបកាសនវិវរណាវិកជនឧត្តានិករណាបញ្ញត្តិវសេន ធម្មា អត្ថបទេហិ
អក្ខរេបទព្យញ្ញនាការនិរុត្តិនិទ្ទេសវសេន ធម្មា ព្យញ្ញនបទេហិ ច សមន្នាគតន្តិ
វា អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

វិវិធមាជិហារិយន្តិ ឯត្ថ ចាជិហារិយបទស្ស វចនត្ថំ "បដិបក្ខហារណតោ
រាគាទិកិលេសាបនយនតោ ច ចាជិហារិយ"ន្តិ វទន្តិ។ ភកវតោ បន បដិបក្ខា
រាគាទយោ ន សន្តិ, យេ ហារិតព្ពា។ បុប្ផនាធម្មិ វិភត្ថបក្កិលេសេ

អង្គគុណសមន្មាគតេ ចិត្តេ ហតបដិបក្ខេ ឥន្ទ្រិដំ បវត្ថុតិ, តស្មា តត្ថ
បវត្ថុវេហារេន ច ន សក្កា ឥធ “ចាជិហារិយ”ន្តិ វុត្ថំ។ សចេ បន
មហាការុណិកស្ស ភគវតោ វេនេយ្យគតា ច កិលេសា បដិបក្ខា, តេសំ
ហរណតោ “ចាជិហារិយ”ន្តិ វុត្ថំ, ឯវំ សតិ យុត្តមេតំ។ អថ វា ភគវតោ ច
សាសនស្ស ច បដិបក្ខា តិត្តិយា, តេសំ ហរណតោ ចាជិហារិយំ។ តេ ហិ
ធិដ្ឋិហរណាវសេន ច ធិដ្ឋិប្បកាសនេ អសមត្ថភាវេន ច
ឥន្ទ្រិអាទេសនានុសាសនិហិ ហរិតា អបនីតា ហោន្តិតិ។ “បដិ”តិ វា អយំ សធូ
“បច្ឆា”តិ ឯតស្ស អត្ថំ ពោធិតិ “តស្មី បដិបវិជ្ជម្ហិ, អញ្ញោ អាគព្វិ
ព្រាហ្មណោ”តិ អាធិសុ (សុ. និ. ៩៨៥; ចូឡនិ. ចារាយនវគ្គោ, វត្ថុគាថា ៤) វិយ,
តស្មា សមាហិតេ ចិត្តេ វិគតូបក្កិលេសេ កតកិច្ចេន បច្ឆា ហរិតត្ថំ
បវត្ថុតត្ថន្តិ បដិហារិយំ, អត្ថនោ វា ឧបក្កិលេសេសុ ចតុត្ថជ្ឈានមគ្គេហិ
ហរិតេសុ បច្ឆា ហរណំ បដិហារិយំ, ឥន្ទ្រិអាទេសនានុសាសនិយោ ច
វិគតូបក្កិលេសេន កតកិច្ចេន ច សត្តហិតត្ថំ បុន បវត្ថុតត្ថា, ហរិតេសុ ច
អត្ថនោ ឧបក្កិលេសេសុ បរសត្តានំ ឧបក្កិលេសហរណានិ ហោន្តិតិ
បដិហារិយានិ ភវន្តិ។ បដិហារិយមេវ ចាជិហារិយំ, បដិហារិយេ វា
ឥន្ទ្រិអាទេសនានុសាសនិសមុទាយេ ភវំ ឯកមេកំ ចាជិហារិយន្តិ វុត្ថិតិ។
បដិហារិយំ វា ចតុត្ថជ្ឈានំ មគ្គោ ច បដិបក្ខហរណតោ, តត្ថ ជាតំ, តស្មី វា
និមិត្តកូតេ, តតោ វា អាគតន្តិ ចាជិហារិយំ។ តស្ស បន ឥន្ទ្រិអាធិគេនេន
វិសយគេនេន ច ពហុវិធស្ស ភគវតោ ទេសនាយំ លព្ពមានត្តា អាហា -
“វិវិធចចាជិហារិយ”ន្តិ។

ន អញ្ញថាតិ ភគវតោ សមុខា សុតាការតោ ន អញ្ញថាតិ អត្ថោ, ន បន
ភគវតោ ទេសិតាការតោ។ អចិន្តេយ្យានុភាវា ហិ ភគវតោ ទេសនា។ ឯវព្វា
កត្វា “សត្តប្បកាវេន កោ សមត្ថោវិញ្ញាតុ”ន្តិ ឥន្ទំ វេចនំ សមត្ថិតំ ភវតិ,

ធារណាពលទស្សនញ្ចូន វិវុឌ្ឍនី សុតាការវិវុឌ្ឍនស្ស អធិប្បតត្តា។ ន ហេតុ
អត្តន្តរតាបរិហារោ ទិដ្ឋំ អត្តានំ ឯកវិសយត្តា, ឥតរថា បេរោ ភគវតោ
នេសនាយ សព្ពថា បដិគ្គហណោ សមត្តោ អសមត្តោ ចាតិ អាបដ្ឋេយ្យាតិ។

“យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្តា” តិ ឯវំ វុត្តាយ និយកជ្ឈត្តសម្ពាតាយ
សសន្តតិយំ វត្តនតោ តិវិជោបិ មេ-សន្នោ កិញ្ចាបិ ឯកស្មីយេវ អត្ត ទិស្សតិ,
ករណសម្បទានសាមិនិទ្ទេសវសេន បនវិជ្ជមានភេទំ សន្ធាយាហា - “មេ-សន្នោ
តិសុ អត្តសុ ទិស្សតិ” តិ។

កិញ្ចាបិ ឧបសគ្គោ កិរិយំ វិសេសេតិ, ជោតកការវតោ បន សតិបិ តស្មី
សុត-សន្នោ ឯវំ តំ តមត្ថំ វទតីតិ អនុបសគ្គស្ស សុត-សទ្ធស្ស អត្តទ្វារ
សឧបសគ្គស្ស គហណំ នវិវុឌ្ឍនីតិ ទស្សន្តោ “សឧបសគ្គោ ច អនុបសគ្គោ
ចា” តិ អាហា។ អស្សាតិ សុតសទ្ធស្ស។ កម្មការវសាធនានិ ឥធសុតសន្នោ
សម្ពវន្តីតិ វុត្ថំ - “ឧបធារិតន្តិ វា ឧបធារណន្តិ វា អត្តោ” តិ។ មយាតិ អត្ត
សតីតិ យទា មេ-សទ្ធស្ស កត្តវសេន ករណនិទ្ទេសោ, តទាតិ អត្តោ។ មមាតិ
អត្ត សតីតិ យទា សម្ពន្ធវសេន សាមិនិទ្ទេសោ, តទា។

សុតសទ្ធសន្និដ្ឋានេ បយុត្តេន ឯវំ-សន្នេន សវនកិរិយាជោតកេន ភវិតព្ពន្ធន្តិ
វុត្ថំ - “ឯវន្តិ សោតវិញ្ញាណាទិវិញ្ញាណាកិច្ចនិទស្សន” តិ។ អាទិ-សន្នេន
សម្បជិច្ឆនាទីនំ សោតទ្វារិកវិញ្ញាណានំ តទនិទីហជាធានញ្ច
មនោទ្វារិកវិញ្ញាណានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ សព្ពេសម្បិ វាក្យានំ
ឯវការត្ថសហិតត្តា “សុត” តិ ឯតស្ស សុតមេវាតិ អយមត្តោ លព្ពតីតិ អាហា -
“អស្សវនការវប្បដិក្ខេបតោ” តិ។ ឯតេន អវធារណេន និយាមតំ ទស្សតិ។
យថា ច សុតំ សុតមេវាតិ និយាមេតព្ពំ, តំ សម្មា សុតំ ហោតីតិ អាហា -
“អន្ធនាទិការិបរិតគ្គហណានិទស្សន” តិ។ អថ វា សទ្ធន្តរត្តាចាហានវសេន

សឆ្នោ អត្ថំ វេទតីតិ សុតន្តិ អស្សុតំ ន ហោតីតិ អយមេតស្ស អត្តោតិ វុត្ថំ -
“អស្សវេនការ្យប្បដិក្ខេបតោ”តិ។ ឥមិនា ទិដ្ឋាទិវិនិវត្តនំ ករោតិ។ ឥទំ វុត្ថំ
ហោតិ - ន ឥទំ មយា ទិដ្ឋំ, ន សយម្ពញ្ញាលោន សន្និកតំ, អថ ខោ សុតំ, តព្វា
សម្មនេវាតិ។ តេនេវាហ - “អន្ធនាធិការិបរីតគ្គហណានិទស្សន”ន្តិ។
អវេទានណាត្ថេ វា ឯវំ-សឆ្នោ អយមត្ថយោជនា - “ករីយតី”តិ តទបេក្ខស្ស សុត-
សន្នស្ស អយមត្ថោ វុត្ថោ “អស្សវេនការ្យប្បដិក្ខេបតោ”តិ។ តេនេវាហ -
“អន្ធនាធិការិបរីតគ្គហណានិទស្សន”ន្តិ។ សវេន-សឆ្នោ ចេត្ត កម្មត្ថោ វេទិតញ្ចោ
“សុយ្យតី”តិ។

ឯវំ សវេនហេតុសវេនវិសេសវេនេន បទត្ថយស្ស ឯកេន បការេន
អត្ថយោជនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បការេន្តវេហិ តំ ទស្សេតុំ - “តថា ឯវ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។
តត្ថ តស្សាតិ យា សា ភក្កវតោ សម្ពុខា ធម្មស្សវេនាការេន បវត្តា
មនោធាវិញ្ញាណវីរិយំ, តស្សា។ សា ហិ នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តិតុំ
សមត្ថា។ តថា ច វុត្ថំ - “សោតទ្វារាទុសារេនា”តិ។ នានប្បការេនាតិ
វក្ខមាណំ អនេកវិហិតានំ ព្យញ្ញនត្ថគ្គហណានំ នានាការេន។ ឯតេន
ឥមិស្សា យោជនាយ អាការត្ថោ ឯវំ-សឆ្នោ គហិតោតិ ទីបេតិ។
បវត្តិការ្យប្បកាសនន្តិ បវត្តិយា អត្ថិការ្យប្បកាសនំ។ សុតន្តិ ធម្មប្បកាសនន្តិ
យស្មី អារម្មណេ វុត្តប្បការាវិញ្ញាណវីរិយំ នានប្បការេន បវត្តា, តស្ស ធម្មត្ថា
វុត្ថំ, ន សុតសន្នស្ស ធម្មត្ថត្ថា។ វុត្តស្សេវត្ថស្ស ចាកដីករណំ
“អយញ្ញេត្ថា”តិអាទិ។ តត្ថ វិញ្ញាណវីរិយាតិ ករណាត្ថេ ករណាវចនំ, មយាតិ
កត្តអត្ថេ។

ឯវន្តិ ទិទ្ធិសិទ្ធិប្បកាសនន្តិ ទិទស្សនត្ថំ ឯវំ-សទ្ធិ គហិតា វុត្ថំ
ទិទស្សេតព្វស្ស ទិទស្សិទ្ធិត្ថត្ថាភាវាភាវតោ។ តេន ឯវំ-សទ្ធិន សកលម្មិ សុត្ថំ

បន្ទាមជ្ឈន្តិ ឧស្សេតិ។ សុតសន្តស្ស កិរិយាសន្តត្តា សវនកិរិយាយ ប
សាធារណវិញ្ញាណប្បពន្ធប្បជិតទុត្តា តត្ថ ប បុគ្គលវេហារោតិ វុត្ថំ - “សុតន្តិ
បុគ្គលកិច្ចប្បកាសន”ន្តិ។ ន ហិ បុគ្គលវេហារវហិតេ ធម្មប្បពន្ធ
សវនកិរិយា លព្ពតិតិ។

យស្ស ចិត្តសន្តានស្សាតិអាទិបិ អាការត្ថមេវ វេសំ-សទ្ធី គហេត្វា
បុរិមយោជនាយ អញ្ញថា អត្ថយោជនំ ឧស្សេតុំ វុត្ថំ។ តត្ថ អាការបញ្ញត្តិ
ឧបាទាបញ្ញត្តិ វេ ធម្មានំ បវត្តិអាការុបាទានវសេន តថា វុត្តា។ សុតន្តិ
វិសយនិទ្ទេសោតិ សោតព្ពត្ថតោ ធម្មោ សវនកិរិយាកត្តបុគ្គលស្ស
សវនកិរិយាវសេន បវត្តិជ្ជានន្តិ កត្វា វុត្ថំ។ ចិត្តសន្តានវិនិមុត្តស្ស បរមត្ថតោ
កស្សចិ កត្តអភាវេបិ សទ្ធកេហារេន ពុទ្ធិបរិកប្បិតភេទវចនិដ្ឋាយ
ចិត្តសន្តានតោ អញ្ញវិយ តំសមដ្ឋី កត្វា វុត្ថំ - “ចិត្តសន្តានេន តំសមដ្ឋីនោ”តិ។
សវនកិរិយាវិសយោបិ សោតព្ពធម្មោ សវនកិរិយាវសេន បវត្តចិត្តសន្តានស្ស
តេជ បរមត្ថតោ កត្តភាវតោ, សវនវសេន ចិត្តបវត្តិយា វេ វា
សវនកិរិយាភាវតោ តំកិរិយាកត្ត ប វិសយោ ហោតិតិ កត្វា វុត្ថំ -
“តំសមដ្ឋីនោ កត្តវិសយេ”តិ។ សុតាការស្ស ប ថេរស្ស សម្មានិច្ចិតភាវតោ
អាហា - “គហណាសន្តិជ្ជាន”ន្តិ។ ឯតេន វា អវធារណត្ថំ វេសំ-សទ្ធី គហេត្វា
អយមត្ថយោជនា កតាតិ ធន្នព្ពំ។

បុព្វេ សុតានំ នាធាវិហិតានំ សុត្តសម្ពាតានំ អត្ថព្យញ្ញនានំ
ឧបធាវិតរូបស្ស អាការស្ស និទស្សនស្ស, អវធារណស្ស វា បកាសនសភាវេ
វេសំ-សទ្ធី តទាការាធិឧបធារណស្ស បុគ្គលបញ្ញត្តិយា
ឧបាទានភូតធម្មប្បពន្ធព្យាចារតាយ វុត្ថំ - “វេន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ”តិ។
សវនកិរិយា បន បុគ្គលវេហិតេនាបិ វិញ្ញាណនិវេក្ខា នត្តិតិ វិសេសតោ

វិញ្ញាណព្យាបាវោតិ អាហា - “សុតន្តិវិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ”តិ។ មេតិ
សទ្ធិប្បវត្តិយា ឯកន្តេនេវ សត្តវិសយត្តាវិញ្ញាណកិច្ចស្ស ច តត្ថេវ
សមោទហិតព្ពតោ “មេតិ ឧភយកិច្ចយុត្តបុគ្គលនិទ្ទេសោ”តិ វុត្ថំ។
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិវិជ្ជមានបញ្ញត្តិសភាវា យថាក្កមំ ឯវំសទ្ធិសុតសទ្ធានំ អត្តាតិ
តេ តថារូបបញ្ញត្តិឧបាទានព្យាបាវការេន ទស្សន្តោ អាហា - “ឯវន្តិ
បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ, សុតន្តិវិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ”តិ។ ឯត្ថ ច
ករណកិរិយាកត្តកម្មវិសេសប្បកាសនវសេន
បុគ្គលព្យាបាវិសយបុគ្គលព្យាបាវនិទស្សនវសេន
គហណាការគ្គាហកតត្ថិសយវិសេសនិទ្ទេសវសេន
កត្តករណព្យាបាវកត្តនិទ្ទេសវសេន ច ទុតិយាទយោ ចតស្សោ អត្តយោជនា
ទស្សិតាតិ ទជ្ជព្ពំ។

សត្តស្សបិ សទ្ធាធិកមនីយស្ស អត្តស្ស បញ្ញត្តិមុខេនេវ បដិបដ្ឋិតព្ពត្តា
សត្តបញ្ញត្តិនញ្ញាវិជ្ជមានាទិវសេន ធនុ បញ្ញត្តិភេទេសុ អន្តោកធគ្គា តេសុ
“ឯវ”ន្តិអាទិនំ បញ្ញត្តិនំ សរូបំ និទ្ធាវេន្តោ អាហា - “ឯវន្តិ ច មេតិ ចា”តិអាទិ។ តត្ថ
ឯវន្តិ ច មេតិ ច វុច្ចមានស្សត្តស្ស អាការាទិនោ ធម្មានំ អសល្លក្ខណភាវតោ
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិភាវោតិ អាហា - “សច្ចិកជ្ជបរមត្ថវសេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ”តិ។
តត្ថ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថវសេនាតិ ភូតត្ថឧត្តមត្ថវសេន។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យោ
មាយាមរិចិអាទយោវិយ អភូតត្ថោ, អនុស្សវាទីហិ គហោតព្ពោវិយ
អនុត្តមត្ថោ ច នហោតិ, សោ រូបសទ្ធាទិសភាវោ, រូប្បនានុកវនាទិសភាវោ វា
អត្តោ សច្ចិកជ្ជោ បរមត្ថោ ចាតិ វុច្ចតិ, ន តថា “ឯវំ មេ”តិបទានំ អត្តោតិ។
ឯតមេវត្ថំ ចាកជតវំ កាតុំ “កិញ្ញោត្ត ត”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ សុតន្តិ បន សទ្ធាយតនំ
សទ្ធាយាហា - “វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ”តិ។ តេនេវ ហិ “យញ្ញំ តំ ឯត្ថ សោតេន
ឧបលទ្ធុ”ន្តិ វុត្ថំ។ “សោតទ្វារាទុសារេន ឧបលទ្ធុ”ន្តិ បន វុត្ថេ អត្តព្យញ្ញនាទិ សព្ពំ

លព្ពតិ។ តំ តំ ឧបាទាយ វត្តព្ពតាតិ សោតបថមាគតេ ធម្មេ ឧបាទាយ តេសំ
ឧបដាវតាការាទិនោ បច្ឆាមសនវសេន ឯវន្តិ, សសន្តតិបរិយាបន្នេ ខន្ធ
ឧបាទាយ មេតិ វត្តព្ពតាតិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋាទិសការវហិតេ សទ្ទាយតនេ
បវត្តមាធាបិ សុតវោហារោ “ទុតិយំ តតិយ” ត្ថិអាទិកោវិយ បឋមាទិនិ
ទិដ្ឋមុតវិញ្ញាតេ អបេក្ខិត្វា បវត្តោតិ អាហ - “ទិដ្ឋាទិនិ ឧបទិដាយ
វត្តព្ពតា” តិ។ អស្សុតំ ន ហោតិ តិ ហិ សុតន្តិ បកាសិតោ អយមត្ថោតិ។

អត្ថនា បដិវិទ្យា សុត្តស្ស បការវិសេសា ឯវន្តិ ថេរេន បច្ឆាមជ្ជាតិ អាហ -
“អសម្មោហំ ទីបេតិ” តិ។ នាធម្មការប្បដិវេធសមត្ថោ ហោតិ តិ ឯតេន
វត្តមាធស្ស សុត្តស្ស នាធម្មការតំ ទុប្បដិវិជ្ឈតញ្ច ទស្សេតិ។ សុតស្ស
អសម្មោសំ ទីបេតិ តិ សុតាការស្ស យាថាវតោ ទស្សីយមាធន្តា វុត្តំ។
អសម្មោហោនាតិ សម្មោហារកាវេន, បញ្ញាយ ឯវ វា សវនកាលសម្ពុតាយ
តទុត្តរិកាលបញ្ញាសិទ្ធិ។ ឯវំ អសម្មោសេនាតិ ឯត្ថាបិ វត្តព្ពំ។ ព្យញ្ញនាធនំ
បដិវិជ្ជិតញ្ច អាគារោ នាតិគម្ពីរោ, យថាសុតទារណាមេវ តត្ថ ករណីយន្តិ
សតិយា ព្យាបារោ អធិកោ, បញ្ញា តត្ថ គុណីភូតាតិ វុត្តំ -

“បញ្ញាបុព្ពង្គមាយា” តិអាទិ “បញ្ញាយ បុព្ពង្គមា” តិ កត្វា។ បុព្ពង្គមតា ចេត្ត
បធានកាវោ “មនោបុព្ពង្គមា” តិអាទិសុ (ធម. ប. ១, ២) វិយ, បុព្ពង្គមតាយ វា
ចក្កវិញ្ញាណាទិសុ អារជ្ជនាទិនំ វិយ អប្បធានតេ បញ្ញា បុព្ពង្គមា ឯតិស្សាតិ
អយម្មិ អត្ថោ យុដ្ឋតិ, ឯវំ សតិបុព្ពង្គមាយាតិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយានុសារេន
យថាសម្ពុតមត្ថោ វេទិតញ្ច។ អត្ថព្យញ្ញនសម្បទ្ធស្សាតិ
អត្ថព្យញ្ញនបរិបុណ្ណស្ស,
សង្គាសនប្បកាសនវិវរណាវិកជនឧត្តានិករណាបញ្ញត្តិវសេន ធម្មា
អត្ថបទេហិ អត្ថបទព្យញ្ញនាការនិវុត្តិនិទ្ទេសវសេន ធម្មា ព្យញ្ញនបទេហិ ច
សមន្មាគតស្សាតិ វា អត្ថោ ទដ្ឋញ្ច។

យោធិសោមនសិការំ ធីបេតិ ឯវំ-សន្តេន វុច្ចមាធានំ

អាការនិទស្សនាវជារណាត្ថានំ អវិបរឹតសទ្ធម្មវិសយត្តាតិ អធិប្បាយោ។

អវិក្ខេបំ ធីបេតិ ធី “ចិត្តបរិយាធានំ កត្ត ភាសិត” ត្ថិអាទិបុច្ឆាវសេ

បករណាប្បត្តស្ស វក្ខមាធស្ស សុត្តស្ស សវនំ សមាធានមន្តវេន ន សម្ពវតីតិ

កត្វា វុត្ថំ។ វិក្ខិត្តចិត្តស្ស តិអាទិ តស្សេវត្តស្ស សមត្ថនវសេន វុត្ថំ។

សព្វសម្បត្តិយាតិ អត្ថព្យញ្ញននេសកប្បយោជនាទិសម្បត្តិយា។

អវិបរឹតសទ្ធម្មវិសយេហិ វិយ អាការនិទស្សនាវជារណាត្ថេហិ

យោធិសោមនសិការស្ស, សទ្ធម្មស្សវនេន វិយ ច អវិក្ខេបស្ស យថា

យោធិសោមនសិការេន ជលក្ខតេន អត្តសម្មាបណិធិបុព្វេកតបុញ្ញតានំ សិទ្ធិ

វុត្តា តទវិជាការតោ។ ឯវំ អវិក្ខេបេន ជលក្ខតេន ការណាត្ថតានំ

សទ្ធម្មស្សវនសប្បវិស្វបនិស្សយានំ សិទ្ធិ ទស្សេតញ្ញា សិយា អស្សតវតោ

សប្បវិស្វបនិស្សយរហិតស្ស ច តទភាវតោ។ ន ហិ វិក្ខិត្តចិត្តាតិអាទិនា

សមត្ថនវចនេន បន អវិក្ខេបេន ការណាត្ថតេន សប្បវិស្វបនិស្សយេន ច

ជលក្ខតស្ស សទ្ធម្មស្សវនស្ស សិទ្ធិ ទស្សតោ។ អយំ បនេត្ត អធិប្បាយោ យុត្តោ

សិយា, សទ្ធម្មស្សវនសប្បវិស្វបនិស្សយា ន ឯកន្តេន អវិក្ខេបស្ស ការណំ

ពាហិវុត្តា, អវិក្ខេបោ បន សប្បវិស្វបនិស្សយោ វិយ សទ្ធម្មស្សវនស្ស

ឯកន្តការណាត្ថិ។ ឯវម្មី អវិក្ខេបេន សប្បវិស្វបនិស្សយសិទ្ធិជាតនា ន

សមត្ថតាវ។ នោ ន សមត្ថតាវិក្ខិត្តចិត្តានំ សប្បវិស្វបនិស្សយាសនាភាវស្ស

អត្តសិទ្ធិត្ថា។ ឯត្ថ ច បុរិមំ ជលេន ការណាស្ស សិទ្ធិទស្សនំ នធិប្បវេន វិយ ឧបរិ

វុដ្ឋិសញ្ញាវស្ស, ទុតិយំ ការណោន ជលស្ស សិទ្ធិទស្សនំ ទដ្ឋតំ ឯកន្តវស្សិវា វិយ

មេយវុដ្ឋានេន វុដ្ឋិប្បវត្តិយា។

ភគវតោ វចនស្ស អត្ថព្យញ្ញនប្បកេទបរិច្ឆេទវសេន

សកលសាសនសម្បត្តិឌីកាហានាការោ

និងវិសេសបរហិតចារិយវិភាក្សការណ៍ រ៉ុត្តំ - “ឯវំ ភទ្ទកោ អាគារោ” តិ។ យស្មា
 ន ហោតី តិ សម្ពុទ្ធោ។ បច្ឆិមចក្កទ្វយសម្បត្តិន្តិ
 អត្ថសម្មាបណិធិបុព្វេកតបុព្វាតាសម្ពាសន្តោ តុណ្ហោ យំ។ អបរាបរំ រុត្តិយា ចេត្ត
 ចក្កភារោ, ចរន្តិ ឯតេហិ សត្តា សម្បត្តិភវេសូតិ វា។ យេ សន្ធាយ រុត្តំ -
 “ចត្តារិមាធិ, ភិក្ខុវេ, ចក្កាធិ, យេហិ សមន្នាគតានំ ទេវមនុស្សានំ ចតុចក្កំ
 រុត្តតិ” តិ អាធិ (អ. និ. ៤.៣១)។ បុរិមបច្ឆិមភារោ ចេត្ត ទេសនា ក្នុងមវសេន
 ធម្មញ្ញោ។ បច្ឆិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយាតិ បច្ឆិមចក្កទ្វយស្ស អត្ថិតាយ។
 សម្មាបណិហិតត្តោ បុព្វេ ច កតបុព្វោ សុទ្ធាសយោ ហោតិ តទសិទ្ធិហេតុនំ
 កិលេសានំ ទ្វីភារាតោតិ អាហា - “អាសយសុទ្ធិ សិទ្ធា ហោតិ” តិ។ តថា ហិ រុត្តំ
 - “សម្មាបណិហិតំ ចិត្តំ, សេយ្យសោ នំ តតោ ករេ” តិ (ធម. ប. ៤៣),
 “កតបុព្វោសិ ត្វំ, អាធន្ត, បធានមនុយុញ្ញ, ទិប្បំ ហោហិសិ អនាសវោ” តិ (ធី. និ.
 ២.២០៧) ច។ តេនេវាហា - “អាសយសុទ្ធិយា អធិគមព្យត្តិសិទ្ធិ” តិ។
 បយោគសុទ្ធិយាតិ យោនិសោមនសិការបុព្វត្ថមស្ស ធម្មស្សវនប្បយោគស្ស
 វិសធាភារេន។ តថា ចាហា - “អាគមព្យត្តិសិទ្ធិ” តិ, សព្វស្ស វា
 កាយវេទិបយោគស្ស និទ្ទោសភារេន។ បរិសុទ្ធកាយវេទិបយោគោ ហិ
 វិប្បជិសារាភារតោ អវិក្ខិត្តចិត្តោ បរិយត្តិយំ វិសារទោ ហោតី តិ។

នាធម្មការបដិវេធដីបកេនាតិអាធិនា អត្ថព្យញ្ញនេសុ ថេរស្ស ឯវំ-
 សទ្ធសុត-សទ្ធានំ អសម្មាហធិបនតោ ចតុប្បជិសម្ពិទ្ធាវសេន អត្ថយោជនំ
 ធស្សេតិ។ តត្ថ សោតប្បភេទបដិវេធដីបកេនាតិ ឯតេន អយំ សុត-សទ្ធា ឯវំ-
 សទ្ធសន្និធានតោ, វត្ថុមាណាបេក្ខាយ វា សាមញ្ញេន សោតព្ពធម្មវិសេសំ
 អាមសតី តិ ធស្សេតិ។ មនោធិដ្ឋិករណានំ បរិយត្តិធម្មានំ
 អនុបេក្ខនសុប្បជិវេទាវិសេសតោ មនសិការប្បជិពទ្ធាតិ តេ រុត្តនយេន
 យោនិសោមនសិការធិបកេន ឯវំ-សន្តេន យោជេត្វា, សវនធារណាវេទិបរិចយា

បរិយត្តិធម្មាវិសេសេន សោតាវជានប្បដិពទ្ធាតិ តេ អវិក្ខេបទីបកេន សុត-
សន្តេន យោដេត្វា ធស្សេន្តោ សាសនសម្បត្តិយា ធម្មស្សវនេ ឧស្សហំ ជនេតិ។
តត្ថ ធម្មាតិ បរិយត្តិធម្មា។ មនសា អនុបេក្ខិតាតិ “ឥធសីលំ កងិតំ, ឥធសមាធិ, ឥធសញ្ញា, ឯត្តកា ឯត្ត អនុសន្ធយោ” តិ អាទិនា នយេន មនសា អនុ
អនុបេក្ខិតា។ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធាតិ និដ្ឋានក្ខន្ធិ ភូតាយ,
ញាតបរិញ្ញាសម្ពាតាយ វា ទិដ្ឋិយា តត្ថ តត្ថ វុត្ថុចារូបធម្មេ “ឥតិ រូបំ, ឯត្តកំ
រូប” ត្ថិ អាទិនា សុដ្ឋវវត្ថុបេត្វា បដិវិទ្ធា។

សកលេន វចនេនាតិ បុព្វេ តីហិ បទេហិ វិសុំ វិសុំ យោជិតត្តា វុត្ថុ។
អសប្បវិសក្ខមិន្តិ អកតញ្ញុតំ, “ឥធសកោ ចាបភិក្ខុ តថាគតប្បវេទិតំ
ធម្មវិនយំ បរិយាបុណ្ឌិត្វា អត្ថនោ ធម្មាតី” តិ (ចារា. ១៩៥) ឯវំ វុត្ថុ
អនិយោហារាវុត្ថុ។ សា ឯវំ អនិយោហារាវុត្តា អសទ្ធម្មោ។ ននុ ច
អាណន្តេត្ថវស្ស “មមេទំ វចន” ត្ថិ អធិមានស្ស, មហាកស្សបត្ថេរាទីនញ្ច
តទាសម្ពាសយ អភាវតោ អសប្បវិសក្ខមិសមតិក្កមាធិវចនំ និវត្តកត្តិ?
នយិទមេវំ, “ឯវំ មេ សុត” ត្ថិ វទន្តេន អយម្បិ អត្ថោ វិភាវិតោតិ ធស្សនតោ។
កេចិ បន “នេវតានំ បរិវិតក្កាបេក្ខំ តថាវចនន្តិ ឯទិសី ចោទនា
អនវកាសា” តិ វទន្តិ។ តស្មី កិវ ខណោ ឯកច្ឆានំ នេវតានំ ឯវំ ចេតសោ
បរិវិតក្កោ ឧទទាទិ “ភគវា បរិនិព្វតោ, អយញ្ច អាយស្មា ទេសនាកុសលោ
ឥនានិ ធម្មំ នេសេតិ, សក្យកុលប្បសុតោ តថាគតស្ស ភាតា ចូឡបិតុបុត្តោ,
កីនុ ខោសយំ សច្ចិកតំ ធម្មំ នេសេតិ, ឧទាហុ ភគវតោ ឯវំ វចនំ យថាសុត” ត្ថិ,
ឯវំ តទាសម្ពាសយ ការតោ អសប្បវិសក្ខមិសមេក្កមាធិតោ អតិក្កមាធិ
វិភាវិតត្ថិ។ អត្ថនោ អធមាធាតិ “មមេទំ” ត្ថិ អត្ថនិ អដ្ឋបេន្តោ។ អប្បេតីតិ
និទស្សេតិ។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កបរមត្ថេសុ យថាវហំ សត្តេ នេតីតិ នេត្តិ,
ធម្មោយេវ នេត្តិ ធម្មនេត្តិ។

ទន្ទ្រតរជិវិជ្ជាវិចិត្រា កម្ពុជា។ នាតិសំសប្បនំ មតិភេទមត្តំ វិមតិ។
អស្សុទ្ធិយំ វិធាសេតិ ភគវតា ភាសិតត្ថា សមុខា ចស្ស បដិគ្គហិតត្ថា
ខលិតទុរុត្តាទិគ្គហណានោសាការតោ ច។ ឯត្ថ ច បញ្ចមាទយោ តិស្សោ
អត្ថយោជនា អាការាទិអត្ថេសុ អគ្គហិតវិសេសមេវ ឯវំ-សទ្ធី គហេត្វា
ទស្សិតា, តតោ បរា ចតស្សោ អាការត្ថមេវ ឯវំ-សទ្ធី គហេត្វាវិភាវិតា,
បច្ឆិមា បន តិស្សោ យថាគ្គមំ អាការត្ថំ និទស្សនត្ថំ អវជារណត្ថញ្ច ឯវំ-សទ្ធី
គហេត្វា យោជិតាតិ ទដ្ឋព្វំ។

ឯក-សន្តោ អញ្ញសេដ្ឋអសហាយសម្ពាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស
“សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ច, ឥទមេវ សទ្ធី មោយមញ្ញន្តិ ឥត្ថកេ
អភិវទន្តិ” តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២៧) អញ្ញត្ថេ ទិស្សតិ, “ចេតសោ
ឯកោទិការ” តិអាទីសុ (ធិ. និ. ១.២២៨; ចារា. ១១) សេដ្ឋ, “ឯកោ
វ្យូបកេដ្ឋា” តិអាទីសុ (ធិ. និ. ១.៤០៥; ២.២១៥; ម. និ. ១.៨០; សំ. និ. ៣.៦៣; ចូឡវ.
៤៤៥) អសហាយេ “ឯកោវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ខណោ ច សមយោ ច
ព្រាហ្មចរិយវាសាយា” តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.២៩) សម្ពាយំ។ ឥធាបិ សម្ពាយន្តិ
ទស្សន្តោ អាហា - “ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ” តិ។ កាលញ្ច សមយញ្ញាតិ
យុត្តកាលញ្ច បច្ចយសាមគ្គិញ្ច។ ខណោតិ ឱកាសោ។ តថាគតុប្បាទាទិកោ
ហិ មគ្គព្រាហ្មចរិយស្ស ឱកាសោ តប្បច្ចយប្បដិលាភហេតុត្ថា។ ខណោ ឯវ ច
សមយោ។ យោ ខណោតិ ច សមយោតិ ច វុច្ឆតិ, សោ ឯកោ ឯវាតិ ហិ អត្តោ។
មហាសមយោតិ មហាសម្ភហោ។ សមយោបិ ខោតិ សិក្ខាបទប្បរណស្ស
ហេតុបិ។ សមយប្បវាទកេតិ ទិដ្ឋិប្បវាទកេ។ តត្ថ ហិ និសិដ្ឋា តិត្តិយា អត្តនោ
អត្តនោ សមយំ បរិទន្តិតិ។ អត្តាភិសមយាតិ ហិតប្បដិលាភា។
អភិសមេតញ្ញាតិ អភិសមយោ, អភិសមយោ អត្តោ អភិសមយដ្ឋោតិ
បិឡនាទីនិ អភិសមេតព្ពកាវេន ឯកីការំ ឧបនេត្វា វុត្តានិ។ អភិសមយស្ស វា

បដិវេធស្សវិសយភូតោ អត្តោ អភិសមយជ្ជោតិ តានេវ តថា ឯកត្ថេន
វុត្តានិ។ តត្ថ បីឡនំ ទុក្ខសច្ចស្ស តំសមន្តីនោ ហីសនំ អវិច្ឆារិកតាករណំ។
សន្តាថោ ទុក្ខទុក្ខតាទិវសេន សន្តបនំ បរិទហានំ។

តត្ថ សហការីការណេ សនិជ្ឈំ សមេតិ សមវេទីតិ សមយោ, សមវាយោ។
សមេតិ សមាគម្មតិ ឯត្ថ មគ្គព្រហ្មចរិយំ តទាធាវបុគ្គលេហិតិ សមយោ,
ខណោ។ សមេតិ ឯត្ថ, ឯតេន វា សំគម្ពតិ សត្តោ, សភាវធម្មោ វា
សហជាតាទីហិ, ឧប្បាទាទីហិ វាតិ សមយោ, កាលោ។ ធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ
អត្តតោ អភូតោបិ ហិ កាលោ ធម្មប្បវត្តិយា អធិករណំ ករណំវិយ ច
កប្បនាមត្តសិទ្ធន រូបេន វេហរិយទីតិ។ សមំ, សហ វា អវយវានំ អយនំ
បវត្តិ អវជ្ជានន្តិ សមយោ, សមូហោ យថា “សមុទាយោ” តិ។
អវយវសហាវជ្ជានមេវ ហិ សមូហោតិ។ អវសេសបច្ចយានំ សមាគមេ ឯតិ
ផលំ ឯតស្មា ឧប្បជ្ជតិ បវត្តតិ ចាតិ សមយោ, ហេតុ យថា “សមុទាយោ” តិ។
សមេតិ សំយោជនភាវតោ សម្ពុទ្ធា ឯតិ អត្តនោវិសយេ បវត្តតិ,
ទន្ធក្កហណភាវតោ វា សំយុត្តា អយន្តិ បវត្តន្តិ សត្តា យថាភិនិវេសំ
ឯតេនាតិ សមយោ, ទិដ្ឋិ។ ទិដ្ឋិសំយោជនេន ហិ សត្តា អតិវិយ ពុជ្ឈន្តិ តិ។ សមិទិ
សន្តតិ សមោធានន្តិ សមយោ, បដិលាភោ។ សមស្ស យានំ, សម្មា វា យានំ
អបគមោតិ សមយោ, បហានំ។ អភិមុខំ ញាណេន សម្មា ឯតញោ
អភិសមេតញោតិ អភិសមយោ, ធម្មានំ អវិបរីតោ សភាវោ។ អភិមុខភាវេន
សម្មា ឯតិ គម្ពតិ ពុជ្ឈតិ តិ អភិសមយោ, ធម្មានំ អវិបរីតសភាវាវពោធា។ ឯវំ
តស្មី តស្មី អត្តេ សមយសទ្ធស្ស បវត្តិ វេទិតញ្ចា។ សមយសទ្ធស្ស អត្តទ្វារេ
អភិសមយសទ្ធស្ស ឧទាហរណំ វុត្តនយេន វេទិតញ្ចំ។ អស្សាតិ
សមយសទ្ធស្ស។ កាលោ អត្តោ សមវាយាទីនំ អត្តានំ ឥធ អសម្ពវតោ,

ទេសទេសកម្មវិសាមញ្ញ វិយ សុត្តស្សន្ទនិទានកាលេន កាលស្ស អបទិសិតត្ថតោ
ច។

កស្មា បនេត្ត អនិយមិតវសេនេវ កាលោ និទ្ទិដ្ឋោ, ន ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន
និយមេត្វាតិ អាហា - “តត្ថ កិញ្ញាបី”តិអាទិ។ ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន និយមំ
អកត្វា សមយសទ្ធិស្ស វេនេ អយម្មិ គុណោ លទ្ធា ហោតីតិ ទស្សន្តោ “យេ
វា ឥមេ”តិអាទិមាហា។ សាមញ្ញោជាតនា ហិវិសេសេ អវតិដ្ឋតីតិ។ តត្ថ
ទិដ្ឋធម្មសុខិហារសមយោ ទេវសិកំ ឈានសមាបត្តិហិវីតិនាមនកាលោ,
វិសេសតោ សត្តសត្តាហានិ។ សុប្បកាសាតិ ទសសហស្សិលោកធាតុយា
បកម្មនឱកាសចាតុភាវាទិហិ ចាកជា។ យថាវុត្តភេទេសុ វេ សមយេសុ
ឯកទេសំ បការន្តវេហិ សង្កហេត្វា ទស្សតុំ “យោ ចាយ”ន្តិអាទិមាហា។ តថា
ហិញ្ញាណកិច្ចសមយោ អត្តហិតប្បដិបត្តិសមយោ ច អភិសម្ពោធិសមយោ,
អរិយតុណ្ហីភាវសមយោ ទិដ្ឋធម្មសុខិហារសមយោ,
ករុណាកិច្ចបរហិតប្បដិបត្តិធម្មិកថាសមយោ ទេសនាសមយោយេវ។

ករណាវេនេន និទ្ទេសោ កតោតិ សម្ពុត្តោ។ តត្ថាតិ អភិធម្មវិនយេសុ។
តថាតិ ភុម្មករណេហិ។ អធិករណត្ថោ អាធារត្ថោ។ ភាវោ នាម កិរិយា,
កិរិយាយ កិរិយន្តវលក្ខណំ ភាវេនភាវលក្ខណំ។ តត្ថ យថា កាលោ
សភាវធម្មបរិច្ឆេទោ សយំ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានោបិ អាធារភាវេន បញ្ញាតោ
តន្ត្រីណាប្បវត្តានំ តតោ បុព្វេ បរតោ ច អភាវតោ “បុព្វល្គោ ជាតោ, សាយន្តេ
គច្ឆតី”តិ ច អាទិសុ, សមូហោ ច អវយវវិនិមុត្តោ អវិជ្ជមានោបិ
កប្បនាមត្តសិទ្ធា អវយវានំ អាធារភាវេន បញ្ញាបីយតិ “រុក្ខេ សាខា,
យវរាសិយំ សម្ពុតោ”តិអាទិសុ, វេ ឥធាបីតិ ទស្សន្តោ អាហា -
“អធិករណំ...បេ.... ធម្មាន”ន្តិ។ យស្មី កាលេ, ធម្មបុញ្ញោ វា កាមាវចរំ កុសលំ

ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មី ឯវ កាលេ, ធម្មបុញ្ញោ ច ជស្សាទយោបិ ហោន្តិតិ
អយញ្ញំ តត្ថ អត្តោ។ យថា “តាវីសុ ទុយ្ហមាណសុ គតោ, ទុទ្ធាសុ អាគតោ” តិ
នោហានកិរិយាយ គមនកិរិយា លក្ខិយតិ, ឯវំ ឥធាបិ “យស្មី សមយេ, តស្មី
សមយេ” តិ ច វុត្ថុ “សតិ” តិ អយមត្តោ វិញ្ញាយមាណោ ឯវ ហោតិ បទត្ថស្ស
សត្តាវិហារភាវតោតិ សមយស្ស សត្តាកិរិយាយ ចិត្តស្ស ឧប្បាទកិរិយា,
ជស្សាទីនំ ភវនកិរិយា ច លក្ខិយតិ តិ។ យស្មី សមយេ តិ យស្មី នវមេ ខណោ,
យស្មី យោនិសោមនសិការាទិហេតុម្ហិ, បច្ចយសមវាយេ វា សតិ កាមាវចរំ
កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មីយេវ ខណោ ហេតុម្ហិ បច្ចយសមវាយេ ច
ជស្សាទយោបិ ហោន្តិតិ ឧភយត្ថ សមយសទ្ធេ ភុម្មនិទ្ធេសោ កតោ
លក្ខណភូតភាវយុត្តោតិ ទស្សន្តោ អាហា - “ខណា... បេ... លក្ខិយតិ” តិ។

ហេតុអត្តោ ករណត្តោ ច សម្ពុតិ “អន្នេន វសតិ, អន្នេន វសតិ,
ជរសុនា ធិន្តតិ, កុដាលេន ខណាតិ” តិ អាទិសុ វិយ។ វីតិ ក្កមញ្ញំ សុត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ
សន្និចាតាបេត្វា ឱតិណ្ណោ វត្ថុស្មី តំ បុគ្គលំ បដិបុច្ឆិត្វា វិគរហិត្វា ច តំ តំ វត្ថុ
ឱតិណ្ណាកាលំ អនតិ ក្កមិត្វា តេនេវ កាលេន សិក្ខាបទានិ បញ្ញាបេន្តោ ភគវា
វិហារតិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុញ្ច អបេក្ខមាណោ តតិយចារាជិកាទិសុ វិយ។

អច្ឆន្តមេវ អារម្មតោ បដ្ឋាយ យាវ ទេសនាធិដ្ឋានំ
បរហិតប្បដិបត្តិសម្ពាតេន ករុណាវិហារេន។ តទត្ថជោតនត្ថន្តិ
អច្ឆន្តសំយោគត្ថជោតនត្ថំ។ ឧបយោគវចននិទ្ធេសោ កតោ យថា “មាសំ
អន្នេតិ” តិ។ ហោរណាតិ អដ្ឋកថាចរិយា។ អភិលាបមត្តកេនាតិ វចនមត្តេន
វិសេសោ។ តេន សុត្តវិនយេសុ វិភត្តិព្យត្តយោ កតោតិ ទស្សតិ។

ឥធានិ “ភគវា” តិ ឥមស្ស អត្ថំ ទស្សន្តោ អាហា - “ភគវាតិ គរុ” តិ អាទិ។
ភគវាតិ វចនំ សេដ្ឋន្តិ សេដ្ឋវាចកំ វចនំ, សេដ្ឋគុណសហចរណំ សេដ្ឋន្តិ វុត្ថំ។

អង្គ វា វុច្ចតីតិ វចនំ, អត្ថោ។ យស្មា យោ “ភគវា”តិ វចនេន វចនីយោ អត្ថោ,
សោសេដ្ឋាតិ អត្ថោ។ ភគវាតិ វចនមុត្តមន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

ការវយុត្តោតិ គរុការវយុត្តោ គរុគុណាយោគតោ។ គរុករណំ វា សាតិសយំ
អរហតីតិ ការវយុត្តោ, ការវារហោតិ អត្ថោ។ សិប្បាទិសិក្ខាបកា គរុ ហោន្តិ,
ន ច ការវយុត្តោ, អយំ បន តាទិសោ ន ហោតិ, តស្មា គរុតិ វត្វា ការវយុត្តោតិ
វុត្តន្តិ កេចិ។ វុត្តោយេវ, ន ឥធ វត្តញ្ញោ វិសុទ្ធិមគ្គស្ស ឥមិស្ស អដ្ឋកថាយ
ឯកទេសភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

ធម្មសរីរំ បច្ចុក្ខំ ករោតីតិ “យោ វោ, អាណន្ទ, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច
ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្តា”តិ (ធិ. និ. ២.២១៦) វចនតោ
ធម្មស្ស សត្តភាវបរិយាយោ វិជ្ជតីតិ កត្វា វុត្តំ។ វជិរសង្ឃាតសមានកាយោ
បរេហិ អភេជ្ជសរីរត្តោ។ ន ហិ ភគវតោ រូបកាយេ កេនចិ សក្កា អន្តរាយោ
កាតុន្តិ។ ទេសនាសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ វត្ថុមានស្ស សកលសុត្តស្ស ឯវន្តិ
និទ្ទិសនតោ។ សាវកសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ បដិសម្ពិទាបត្តេន បញ្ចសុ ហានេសុ
ភគវតោ ឯតទគ្គេ វេចិតេន មយា មហាសាវកេន សុតំ, តញ្ច ខោ មយា សុតំ, ន
អនុស្សតិកំ, ន បរម្បរាភតន្តិ ឥមស្ស អត្តស្ស ធិបនតោ។ កាលសម្បត្តិ
និទ្ទិសតិ “ភគវា”តិ បទស្ស សន្និទានេ បយុត្តស្ស សមយសទ្ធស្ស កាលស្ស
ពុទ្ធប្បាទប្បដិមណ្ឌិតភាវធិបនតោ។ ពុទ្ធប្បាទបរមា ហិ កាលសម្បទា។
តេនេតំ វុច្ចតិ -

“កប្បកសាយេ កលិយុតេ, ពុទ្ធប្បាទោ អហោ មហាជ្ជរិយំ;
ហុតាវហមជ្ឈេ ជាតំ, សមុទិតមករន្ទមរិទ្ធ”ន្តិ។ (ធិ. និ. ដ៏. ១.១; សំ. និ.
ដ៏. ១.១.១ ទេវតាសំយុត្ត);

ភគវាតិ ទេសកសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ

គុណវិសិដ្ឋសត្តត្ថមគរុការវាជីវចនការតោ។

ឯវំនាមកេ នគរេតិ កងំ បនេតំ នគរំ ឯវំនាមកំ ជាតន្តិ? វុច្ចតេ, យថា
កាកន្ទស្ស ឥសិនោ និវាសដ្ឋានេ មាបិតា នគរី កាកន្ទិ, មាកន្ទស្ស និវាសដ្ឋានេ
មាបិតា មាកន្ទិ, កុសម្ពស្ស និវាសដ្ឋានេ មាបិតា កោសម្ពីតិ វុច្ចតិ, ឯវំ
សវត្ថស្ស ឥសិនោ និវាសដ្ឋានេ មាបិតា នគរី សាវត្ថីតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តាវ
អក្ខរចិន្តការ វេទន្តិ។ អដ្ឋកថាចរិយា បន ភណ្ឌន្តិ - “យំ កិញ្ចិ មនុស្សានំ
ឧបភោគបរិភោគំ, សព្វមេត្ត អត្ថី” តិ សាវត្ថី។ សត្តសមាយោគេ ច ‘កី
ភណ្ឌមត្ថី’ តិ បុច្ឆិតេ ‘សព្វមត្ថី’ តិ វេទនមុចាទាយ សាវត្ថី។

“សព្វនា សព្វបករណំ, សាវត្ថីយំ សមោហិតំ;
តស្មា សព្វមុចាទាយ, សាវត្ថីតិ បវុច្ចតិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤; ខុ. ចា. អដ្ឋ.
៥.មជ្ឈិមសុត្តន្តវណ្ណនា; ឧទា. អដ្ឋ. ៥; បដិ. ម. ២.១.១៨៤);

“កោសលានំ បុរំ រម្មំ, ទស្សនេយ្យំ មនោរមំ;
ទសហិ សទ្ធមហិ អរិរិត្តំ, អន្ធមានសមាយុតំ។

“វុច្ចិ វេបុល្លតំ បត្តំ, ឥទ្ធី ជីតំ មនោរមំ;
អាឡកមន្ទាវ ទេវានំ, សាវត្ថីបុរមុត្តម” តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤; ខុ. ចា.
អដ្ឋ. ៥.មជ្ឈិមសុត្តន្តវណ្ណនា);

អរិសេសេនាតិ នរិសេសេន, វិហារការសាមញ្ញេនាតិ អត្ថោ។
ឥរិយាបថវិហារោ...មេ....វិហារេស្វតិ ឥរិយាបថវិហារោ ទិព្វវិហារោ
ព្រហ្មវិហារោ អរិយវិហារោតិ ឯតេសុ ចតុសុ វិហារេសុ។ សមដ្ឋិបរិធិបនន្តិ
សមដ្ឋិការបរិធិបនំ។ ឯតន្តិវិហារតីតិ ឯតំ បទំ។ តថា ហិ តំ “ឥនេកេច្ឆោ

គឺហ៊ានសំសង្ខារវិហារតិ សហនន្តិ សហសោកី"តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.២៤១)
 ឥរិយាបថវិហារេ អាគតំ, "យស្មី សមយេ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុវិវិច្ឆេវ កាមេហិ ...
 បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជវិហារតិ"តិអាទីសុ (ធរ. ស. ៤៩៩; វិភ. ៦២៤) ទិព្វវិហារេ,
 "សោ មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជីវត្វាវិហារតិ"តិអាទីសុ (ធិ. និ.
 ១.៥៥៦; ៣.៣០៨; ម. និ. ១.៧៧, ៤៥៩, ៥០៩; ២.៣០៩, ៣១៥, ៤៥១, ៤៧១;
 ៣.២៣០, វិភ. ៦៤២, ៦៤៣) ព្រហ្មវិហារេ, "សោ ខោហំ, អគ្គិវេស្សន, តស្សយេវ
 កថាយ បរិយោសានេ តស្មីយេវ បុរិមស្មី សមាធិនិមិត្តេ អជ្ឈត្តមេវ ចិត្តំ
 សណ្ឋាបេមិ សន្និសាទេមិ ឯកោធិ ករោមិ, សមាទហាមិ, យេន សុទ្ធិំ និច្ចកប្បំ
 វិហារមី"តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) អរិយវិហារេ។

តត្ថ ឥរិយនំ បវត្តនំ ឥរិយា, កាយប្បយោគោ។ តស្ស
 បវត្តនូចាយការតោ ឋានាទិ ឥរិយាបថោ។ ឋានសមន្តី វា ហិ កាយេន កិញ្ចិ
 ករេយ្យ គមនាទីសុ អញ្ញាតរសមន្តី វា។ អថ វា ឥរិយតិ បវត្តតិ ឯតេន
 អត្តភារោ, កាយកិច្ចំ វាតិ ឥរិយា, តស្ស បវត្តិយា ឧចាយការតោ បថោតិ
 ឥរិយាបថោ, ឋានាទិ ឯវ។ សោ ច អត្ថតោ គតិនិវត្តិអាទិអាការេន បវត្តោ
 ចតុសន្តតិរូបប្បពន្លោ ឯវ។ វិហារណំ, វិហារតិ ឯតេនាទិ វា វិហារោ។ ទិវិ ភវោ
 ទិព្វោ, តត្ថ ពហុលប្បវត្តិយា ព្រហ្មចារិសង្ខាទិទេវលោកេ ភវោតិ អត្តោ។ តត្ថ
 យោ ទិព្វានុភារោ, តទត្ថាយ សំវត្តតីតិ វា ទិព្វោ, អភិញ្ញាភិនិហារវសេន
 មហាគតិកត្តា វា ទិព្វោ, ទិព្វោ ច សោវិហារោ ចាតិ ទិព្វវិហារោ, ចតស្សោ
 រូចាវចរសមាបត្តិយោ។ អរូបសមាបត្តិយោបិ ឯត្ថេវ សង្កបំ គច្ឆន្តិ។ ព្រហ្មានំ,
 ព្រហ្មានោ វា វិហារោ ព្រហ្មវិហារោ, ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ។ អរិយោ, អរិយានំ
 វា វិហារោ អរិយវិហារោ, ចត្តារិ សាមញ្ញជលានិ។ សោ ហិ ឯកំ
 ឥរិយាបថពាធនន្តិអាទិ យទិបិ ភគវា ឯកេនបិ ឥរិយាបថេន ចិរតរំ កាលំ
 អត្តភារំ បវត្តតុំ សក្កោតិ, តថាបិ ឧចាទិន្នកសរីរស្ស អយំ សភារោតិ

ធនស្បុតុំ វុត្តំ។ យស្មា វា ភគវា យត្ថ កត្តចិ វសន្តោ វេនេយ្យានំ ធម្មំ ធនសេន្តោ
នាសាសមាបត្តិហិ ច កាលំ វិតិណាមេន្តោ វសតីតិ សត្តានំ អត្ថនោ ច
វិវិធហិតសុខំ ហរតិ ឧបនេតិ ឧប្បាទេតិ, តស្មា វិវិធំ ហរតីតិ វិហរតីតិ វេមេត្ថ
អត្ថោ វេទិតញោ។

ជេតស្ស រាជកុមារស្ស វត្ថុ អត្ថនោ បច្ចត្តិកជនំ ជិនាតីតិ ជេតោ។
សោតសន្តោ វិយ ហិ កត្តសាធនោ ជេតសន្តោ។ អថ វា រញ្ញា
បសេនទិកោសលេន អត្ថនោ បច្ចត្តិកជនេ ជិតេ ជាតោតិ ជេតោ។ រញ្ញោ ហិ
ជយំ អាហេបេត្វា កុមារោ ជិតវាតិ ជេតោតិ វុត្តោ។ មជ្ឈលកាមតាយ វា តស្ស
វេនាមមេវ កតត្ថិ ជេតោ។ មជ្ឈលកាមតាយ ហិ ជេយ្យាតិ វេតស្មី អត្ថ
ជេតោតិ វុត្តំ។ វិត្តារោ បនាតិអាទិនា “អនាថបិណ្ឌិកស្ស អាហមេ” តិ វត្ថុ
សុទត្ថោ នាម សោ, គហបតិ, មាតាបិតុហិ កតនាមវសេន,
សត្តកាមសមិទ្ធតាយ បនវិតតមច្ឆេតាយ ករុណាទិគុណាសមន្តិកាយ ច
និច្ចកាលំ អនាថានំ បិណ្ឌាមនាសិ។ តេន អនាថបិណ្ឌិកោតិ សន្និ គតោ។
អារមន្តិ វត្ថុ ចាលីនោ, វិសេសេន វា បព្ពជិតាតិ អាហមោ, តស្ស
បុប្ផជលាទិសោកាយ នាតិទ្វនទ្វាសន្នតាទិបញ្ជវិធសេនាសនដ្ឋសម្បត្តិយា ច
តតោ តតោ អាគម្ម រមន្តិ អភិរមន្តិ, អនុក្កណ្ឌិតា ហុត្វា និវសន្តីតិ អត្ថោ។
វុត្តប្បការាយ វា សម្បត្តិយា តត្ថ តត្ថ គតេបិ អត្ថនោ អព្ពន្ធរំយេវ អាទេត្វា
រមេតីតិ អាហមោ។ សោ ហិ អនាថបិណ្ឌិកេន គហបតិនា ជេតស្ស
រាជកុមារស្ស ហត្ថតោ អដ្ឋារសហិរញ្ញកោដិហិ សន្តារេន កិណិត្វា
អដ្ឋារសហិរញ្ញកោដិហិ សេនាសនាទិ កាហេត្វា អដ្ឋារសហិរញ្ញកោដិហិ
វិហារមហំ និដ្ឋាបេត្វា វេ ចតុបញ្ញាសហិរញ្ញកោដិបរិច្ឆាគេន ពុទ្ធប្បមុខស្ស
ភិក្ខុសង្ឃស្ស និយ្យាតិតោ, តស្មា “អនាថបិណ្ឌិកស្ស អាហមេ” តិ វុត្ថតីតិ
ឥមមត្ថំ និធស្សេតិ។

តត្ថាតិ “ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហារតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស
អាហមេ” តិ យំ វុត្ថំ វាក្យំ, តត្ថ។ សិយាតិ កស្សនិ ឯវំ បរិវិតក្កោ សិយា,
វគ្គមាណាការេន កនាថិ ចោទេយ្យ វាតិ អត្ថោ។ អថ តត្ថ វិហារតិ យនិ
ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អាហមេ វិហារតិ។ ន វុត្ថព្ពន្តិ នាណាហំ នក្ខតត្ថា
សាវត្ថិជេតវនានំ, “ឯកំ សមយំ” ន្តិ ច វុត្ថត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ ឥទានិ ចោទកោ
តមេវ អត្ថនោ អធិប្បាយំ “ន ហិ សក្កា” តិ អាទិនា វិវរតិ។ ឥតរោ សព្វមេតំ
អវិបរីតំ អត្ថំ អជានន្តេន តយា វុត្ថន្តិ ទស្សន្តោ “ន ខោ បនេតំ ឯវំ
ទដ្ឋព្ព” ត្ថិ អាទិមាហា។ តត្ថ ឯតន្តិ “សាវត្ថិយំ វិហារតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស
អាហមេ” តិ ឯតំ វចនំ។ ឯវំ ត្ថិ “យនិ តាវ ភគវា” តិ អាទិនា យំ តំ ភវតា ចោទិតំ,
តំ អត្ថតោ ឯវំ ន ខោ បន ទដ្ឋព្ពំ, ន ឧភយត្ថ អបុព្ពំ អចរិមំ វិហារទស្សនត្ថន្តិ
អត្ថោ។ ឥទានិ អត្ថនា យថា ធិប្បេតំ អវិបរីតមត្ថំ, តស្ស ច បដិកច្ឆេវ វុត្ថការំ,
តេន ច អប្បជីវិតំ បកាសេន្តោ “ន ទុ អវោចុម្ព... បេ... ជេតវនេ” តិ អាហា។
ឯវំ ម្បិ “ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អាហមេ វិហារតិ” ច្ឆេវ វុត្ថព្ពំ, ន “សាវត្ថិយំ” ត្ថិ
ចោទនំ មនសិ កត្វា វុត្ថំ - “គោចរតាមនិ ទស្សនត្ថ” ត្ថិ អាទិ។

អវស្សញ្ចេត្ថ គោចរតាមកិត្តនំ កត្តព្ពំ។ តថា ហិ តំ យថា
ជេតវនាទិកិត្តនំ បព្ពជិតានុគ្គហាករណាទិ អនេកប្បយោជនំ, ឯវំ
គោចរតាមកិត្តនម្បិ គហដ្ឋានុគ្គហាករណាទិ វិវិធមយោជនន្តិ ទស្សន្តោ
“សាវត្ថិវចនេនា” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ បច្ចយគ្គហណេន
ឧបសង្កមបយិរុចាសនានំ ឱកាសទានេន ធម្មទេសនាយ សរណេសុ សីលេសុ
ច បតិដ្ឋាបនេន យជ្ជបនិស្សយំ ឧបរិវិសេសាធិកមាវហានេន ច
គហដ្ឋានុគ្គហាករណំ, ឧគ្គហបរិបុច្ឆានំ កម្មដ្ឋានានុយោគស្ស ច
អនុរូបវសនដ្ឋានបរិគ្គហេនេត្ថ បព្ពជិតានុគ្គហាករណំ វេទិតព្ពំ។ ករុណាយ
ឧបគមនំ, ន លាភាទិនិមិត្តំ។ បញ្ញាយ អបគមនំ, ន វិរោធាទិនិមិត្តន្តិ

ឧបគមនាបគមនាធំ និរុបក្កិលេសតំ វិភាវេតិ។ ធម្មិកសុខំ នាម អនវដ្ឋសុខំ។
នេវតានំ ឧបការពហុលតា ជនវិវិត្តតាយ។ បច្ឆវជនវិវិត្តញ្ចិ ហំនំ នេវា
ឧបសង្កមិតព្ពំ មញ្ញន្តិ។ តទត្ថបរិនិច្ឆាទនន្តិ លោកត្ថនិច្ឆាទនំ,
ពុទ្ធកិច្ចសម្មាទនន្តិ អត្តោ។ ឯវមាទិនាតិ អាទិ-សទ្ធន សាវត្ថិ កិត្តនេន
រូបកាយស្ស អនុគ្គណ្ណំ ទស្សេតិ, ជេតវនាទិកិត្តនេន ធម្មកាយស្ស។ តថា
បុរិមេន បរាជិនកិរិយាករណំ, ទុតិយេន អត្តាជិនកិរិយាករណំ។ បុរិមេន វា
ករុណាកិច្ចំ, ឥតវេន បញ្ញាកិច្ចំ។ បុរិមេន ចស្ស បរមាយ អនុកម្មាយ
សមន្មាគមំ, បដិមេន បរមាយ ឧបេក្ខាយ សមន្មាគមំ ធីបេតិ។ ភគវា ហិ
សព្វសត្តេ បរមាយ អនុកម្មាយ អនុកម្មតិ, ន ច តត្ថ
សិនេហានោសានុបតិ តោ បរមុបេក្ខកការតោ។ ឧបេក្ខកោ ច ន
បរហិតសុខករណោ អប្បោស្សក្តោ មហាការុណិកការតោ។ តស្ស
មហាការុណិកតាយ លោកនាថតា, ឧបេក្ខកតាយ អត្តនាថតា។

តថា ហេស ពោធិសត្តភូតោ មហាករុណាយ សញ្ញោទិតមានសោ
សកលលោកហិតាយ ឧស្សក្កមាបន្នោ មហាភិនិហារតោ បដ្ឋាយ
តទត្ថនិច្ឆាទនត្ថំ បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារេ សម្មាទេន្តោ អបរិមិតំ កាលំ អនប្បកំ
ទុក្ខមនុភោសិ, ឧបេក្ខកតាយ សម្មា បតិ តេហិ ទុក្ខហិ នវិកម្មិតតា។
មហាការុណិកតាយ សំសារាភិមុខតា, ឧបេក្ខកតាយ តតោ និព្វិន្ទនា។ តថា
ឧបេក្ខកតាយ និព្វានាភិមុខតា, មហាការុណិកតាយ តទទិគមោ។ តថា
មហាការុណិកតាយ បរេសំ អហីសាបនំ, ឧបេក្ខកតាយ សយំ បរេហិ
អកាយនំ។ មហាការុណិកតាយ បរំ រក្ខតោ អត្តនោ រក្ខណំ, ឧបេក្ខកតាយ
អត្តានំ រក្ខតោ បរេសំ រក្ខណំ។ តេនស្ស អត្តហិតាយ បដិបន្នាទិសុ
ចតុត្ថបុគ្គលភាវោ សិទ្ធា ហោតិ។ តថា មហាការុណិកតាយ
សច្ចាធិដ្ឋានស្ស ច ចាកាធិដ្ឋានស្ស ច ចារិបូរី, ឧបេក្ខកតាយ

ឧបសមាធិដ្ឋានស្ស ច បញ្ញាធិដ្ឋានស្ស ច ចារិប្បវី។ ឯវំ
បុរិសុទ្ធាសយប្បយោគស្ស មហាការុណីកតាយ លោកហិតត្ថមេវ
រជ្ជសម្បទាទិកវសម្បត្តិយា ឧបគមនំ, ឧបេក្ខកតាយ តិណាយបិ
អមញ្ញមានស្ស តតោ អបគមនំ។ ឥតិ សុរិសុទ្ធុឧបគមាបគមស្ស
មហាការុណីកតាយ លោកហិតត្ថមេវ ទានវសេន សម្បត្តិនំ បរិច្ចជនា,
ឧបេក្ខកតាយ ចស្ស ជលស្ស អត្ថនោ អបច្ឆាសីសនា។ ឯវំ សមុទាគមនតោ
បដ្ឋាយ អច្ឆរិយពុតគុណសមន្នាគតស្ស មហាការុណីកតាយ បរេសំ
ហិតសុខត្ថំ អតិទុក្ករការិតា, ឧបេក្ខកតាយ កាយម្បិ អនលម្ពិរិតា។

តថា មហាការុណីកតាយ ចរិមត្តភាវេ ជីណ្ណាតុរមតទស្សនេន
សញ្ញាតសំវេតោ, ឧបេក្ខកតាយ ឧទ្យាវេសុ ទេវភោគសទិសេសុ ភោគេសុ
និរេបេក្ខោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិ។ តថា មហាការុណីកតាយ “កិច្ចំ វតាយំ
លោកោ អាបន្នោ” តិអាទិនា (ធិ. និ. ២.៥៧; សំ. និ. ២.៤, ១០) ករុណាមុខេនេវ
វិបស្សនារម្ភោ, ឧបេក្ខកតាយ ពុទ្ធកូតស្ស សត្ត សត្តាហានិវិវេកសុខេនេវ
វីតិនាមនំ។ មហាការុណីកតាយ ធម្មគម្ពីរតំ បច្ចវេក្ខិត្វា ធម្មទេសនាយ
អប្បោស្សក្កនំ អាបន្និត្វាបិ មហាព្រហ្មនោ អន្លេសនាបទេសេន
ឱកាសករណំ, ឧបេក្ខកតាយ បញ្ចវគ្គិយាទិវេនេយ្យានំ
អនន្ទរបសមុទាចារេបិ អនញ្ញថាភាវោ។ មហាការុណីកតាយ កត្តចិ
បដិយាតាភាវេនស្ស សព្ពត្ត អមិត្តសញ្ញាភាវោ, ឧបេក្ខកតាយ កត្តចិបិ
អនុរោធាភាវេន សព្ពត្ត សិនេហាសន្តវាភាវោ។ មហាការុណីកតាយ បរេសំ
បសាទនា, ឧបេក្ខកតាយ បសន្នាការេហិ នវិកម្យនា។
មហាការុណីកតាយ ធម្មានុរាគាភាវេន តត្ថ អាចរិយមុដ្ឋិអភាវោ,
ឧបេក្ខកតាយ សាវកានុរាគាភាវេន បរិវាបរិកម្មតាភាវោ។
មហាការុណីកតាយ ធម្មំ ទេសេតុំ បរេហិ សំសគ្គមុបគន្ធតោបិ

ឧបេក្ខកតាយ ន តត្ថ អភិរតិ។ មហាការុណិកតាយ កាមាធិនំ អាសន្នជ្ជានេ
វសតោបិ ឧបេក្ខកតាយ អរញ្ញជ្ជានេ វេរិហារណំ។ តេន វុត្ថំ - “បុរិមេនស្ស
បរមាយ អនុកម្មាយ សមន្នាគមំ ធិបេតី” តិ។

តន្តិ តត្រាតិ បទំ។ “ទេសកាលបរិធិបន” ត្ថិ យេ ទេសកាលា ឥធន
វិហារណាកិរិយាវិសេសនភាវេន វុត្ថា, តេសំ បរិធិបនត្ថិ ទស្សន្តោ “យំ
សមយំ...បេ... ធិបេតី” តិ អាហា។ តំ-សន្តោ ហិ វុត្ថស្ស អត្ថស្ស បដិធិទ្កេសោ,
តស្មា ឥធន កាលស្ស ទេសស្ស វា បដិធិទ្កេសោ ភវិតុមរហតិ, ន អញ្ញស្ស។ អយំ
តាវ តត្រ-សទ្ធស្ស បដិធិទ្កេសភាវេ អត្ថវិការីនា។ យស្មា បន ព្យាធិសេសុ
ហានេសុ តត្រ-សន្តោ ធម្មទេសនាវិសិដ្ឋំ ទេសកាលញ្ចវិភាវេតិ, តស្មា វុត្ថំ -
“ភាសិតព្ពយុត្ថេ វា ទេសកាលេ ធិបេតី” តិ។ តេន តត្រាតិ យត្រ ភគវា
ធម្មទេសនត្ថំ ភិក្ខុ អាលបតិ ភាសតិ, តាធិសេ ទេសេ, កាលេ វាតិ អត្ថោ។ ន
ហិតិអាធិនា តមេវត្ថំ សមត្ថតិ។ ននុ ច យត្ថ បិតោ ភគវា “អកាលោ ខោ
តាវា” តិអាធិនា ពាហិយស្ស ធម្មទេសនំ បដិក្ខិបិ, តត្ថេវ អន្តរវិជយំ បិតោ
តស្ស ធម្មំ ទេសេសីតិ? សច្ចមេតំ, អទេសេតព្ពកាលេ អទេសនាយ ឥទំ
ឧទាហរណំ។ តេនេវាហ - “អកាលោ ខោ តាវា” តិ។

យំ បន តត្ថ វុត្ថំ - “អន្តរយរំ បរិជ្ជម្ហា” តិ, តម្បិ តស្ស អកាលការស្សេវ
បរិយាយេន ទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ តស្ស ហិ តទា អន្ធានបរិស្សមេន រូបកាយេ
អកម្មញ្ញតា អហោសិ, ពលវបីតិវេគេន នាមកាយេ។ តទុកយស្ស រូបសមំ
អាគមេន្តោ បបញ្ចបរិហារត្ថំ ភគវា “អកាលោ ខោ” តិ បរិយាយេន បដិក្ខិបិ។
អទេសេតព្ពទេសេ អទេសនាយ បន ឧទាហរណំ “អថ ខោ ភគវា មគ្គា ធិក្កម្ម
អញ្ញាតវស្មី វុត្ថមូលេ និសីទិ (សំ. និ. ២.១៥៤), វិហារបច្ឆាយាយំ បញ្ញត្តេ អាសនេ
និសីទិ” តិ (ធិ. និ. ១.៣៦៣) ច វេរិមាធិកំ ឥធន អាធិសន្នេន សង្កហិតំ។ “អថ ខោ

សោ, ភិក្ខុវេ, ពាលោ ឥធម៌ បុព្វេនេសាទោ ឥធម៌ ចាចានិ កម្មានិ ករិត្យា” តិអាទីសុ
(ម. និ. ៣.២៥១) បទបូរណាមត្តេ ខោ-សន្នោ, “ទុក្ខំ ខោ អគារវោវិហរតិ
អប្បតិស្សោ” តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.២១) អវជារណោ, “កិត្តាវតា នុខោ, អារុសោ,
សត្តុ បរិវិត្តស្ស វិហរតោ សាវកាវិវេកំ នានុសិក្ខន្តិ” តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣១)
អាទិកាលត្ថេ, វាក្យាវម្កេតិ អត្ថោ។ តត្ថ បទបូរណោន វេចនាលង្ការមត្តំ កតំ
ហោតិ, អាទិកាលត្ថេន វាក្យស្ស ឧបញ្ញាសមត្តំ។ អវជារណាត្ថេន បទ
និយមទស្សនំ, តស្មា អាមន្តេសិ វេវាតិ អាមន្តេនេ និយមោ ទស្សិតោ ហោតិ។

ភគវាតិ លោកគរុទីបនន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ បុព្វេបិ ភគវាសទ្ទស្ស អត្ថោ
វុត្តោតិ? យទិបិ វុត្តោ, តំ បទស្ស យថាវុត្តេ ថានេ វិហរណាកិរិយាយ កត្ត
វិសេសទស្សនត្តំ កតំ, ន អាមន្តេនកិរិយាយ, ឥធម៌ បទ អាមន្តេនកិរិយាយ, តស្មា
តទត្តំ បុន “ភគវា” តិ ចាឡិយំ វុត្តន្តិ តស្សត្តំ ទស្សេតុ “ភគវាតិ
លោកគរុទីបន” ន្តិ អាហា។ តេន លោកគរុការតោ តទន្ធរូបំ បដិបត្តិ បត្តេន្តោ
អត្តនោ សន្តិកំ ឧបគតានំ ភិក្ខុនំ អដ្ឋាសយានុរូបំ ធម្មំ ទេសេតុ តេ
អាមន្តេសីតិ ទស្សេតិ។ កថាសវនយុត្តបុគ្គលវេចនន្តិ វគ្គមាណាយ
ចិត្តបរិយាទានទេសនាយ សវនយោគ្គបុគ្គលវេចនំ។ ចតុសុបិ បរិសាសុ ភិក្ខុ
វេ វេទិសានំ ទេសនានំ វិសេសេន ភាជនភូតាតិ សាតិសយំ
សាសនសម្បជីក្កាហកការទស្សនត្តំ ឥធម៌ ភិក្ខុក្កហណាន្តិ ទស្សេត្វា ឥទានិ
សទ្ធត្តំ ទស្សេតុ “អបិចា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ ភិក្ខុកោតិ ភិក្ខុតិ
ភិក្ខុនធម្មតាយ ភិក្ខុតិ អត្ថោ។ ភិក្ខុចរិយំ អដ្ឋបគតោតិ ពុទ្ធាធិបា
អដ្ឋបគតំ ភិក្ខុចរិយំ, ឧប្បាចរិយំ, អដ្ឋបគតត្តា អនុជ្ជិតត្តា ភិក្ខុ។ យោ ហិ
អប្បំ វា មហន្តំ វា ភោគក្ខន្ធនំ បហាយ អគារស្មា អនការិយំ បព្ពជិតោ, សោ
កសិគោរក្ខាទិជីវិកាកប្បនំ ហិត្វា លិដ្ឋសម្បជីន្ននេនេវ ភិក្ខុចរិយំ
អដ្ឋបគតត្តា ភិក្ខុ, បរយ្យជិតទ្ធីវិកត្តា វា វិហារមជ្ឈេ កាជភត្តំ

ភុព្វាមាធាបិ ភិក្ខុវរិយំ អដ្ឋបគតោតិ ភិក្ខុ, បិណ្ឌិយាលោបភោជនំ
និស្សាយ បព្ពដ្ឋាយ ឧស្សហជាតត្តា វា ភិក្ខុវរិយំ អដ្ឋបគតោតិ ភិក្ខុតិ
ឯវមេត្ត អត្ថោ ធម្មញ្ញោ។ អាទិនា នយេនាតិ “និទ្ទភិទ្ទបដេវោតិ ភិក្ខុ, ភិទ្ទតិ
ចាបកេ អកុសលេ ធម្មេតិ ភិក្ខុ, ភិទ្ទត្តា ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ
ភិក្ខុ” តិអាទិនា (វិភ. ៥១០) វិភង្កេ អាគតនយេន។ ញាបនេតិ អវពោធនេ,
បដិវេទនេតិ អត្ថោ។

ភិក្ខុនសីលតាតិ ភិក្ខុនេន ជីវនសីលតា, ន កសិវាលិដ្ឋាទិនា
ជីវនសីលតា។ ភិក្ខុនធម្មតាតិ “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តី” តិ (ជា. ១.៧.៥៩) ឯវំ វុត្តា
ភិក្ខុនសភាវតា, ន យាចនកោហញ្ញសភាវតា។ ភិក្ខុនេ សាធុការីតាតិ
“ឧត្តិជ្ជេ នប្បមជ្ជេយ្យ” តិ (ធរ. ប. ១៦៨) វចនំ អនុស្សវិត្វា តត្ថ អប្បមជ្ជនា។ អថ
វា សីលំ នាម បកតិសភាវោ, ឥធម បន តទទិដ្ឋានំ។ ធម្មាតិ វតំ។
សាធុការីតាតិ សក្កច្ចការីតា អាធរកិរិយា។ ហីនាធិកជនសេវិតន្តិ យេ
ភិក្ខុភាវេ បិតាបិ ជាតិមទាទិវសេន ឧទ្ទតា ឧទ្ទឡា, យេ ច គិហិភាវេ បរេសំ
អធិកភាវម្បិ អនុបគតត្តា ភិក្ខុវរិយំ បរមការុញ្ញតំ មញ្ញន្តិ, តេសំ
ឧភយេសម្បិ យថាក្កមំ “ភិក្ខុវោ” តិ វចនេន ហីនជនេហិ ទលិទ្កេហិ
បរមការុញ្ញតំ បត្តេហិ បរកុលេសុ ភិក្ខុវរិយាយ ជីវិកំ កប្បេន្តេហិ សេវិតំ
វុត្តិ បកាសេន្តោ ឧទ្ទតភាវនិគ្គហំ ករោតិ។ អធិកជនេហិ
ឧទ្ទារភោគខត្តិយកុលាទិតោ បព្ពជិតេហិ ពុទ្ធាទីហិ អាជីវិសោធនត្ថំ សេវិតំ
វុត្តិ បកាសេន្តោ ជិនភាវនិគ្គហំ ករោតិ តិ យោជេតព្ពំ។ យស្មា “ភិក្ខុវោ” តិ វចនំ
អាមន្តនភាវតោ អភិមុខីករណំ, បករណតោ សាមត្តិយតោ ច
សុស្សសាជននំ សក្កច្ចសវនមនសិការនិយោជនញ្ច ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ
នស្សេន្តោ “ភិក្ខុវោតិ ឥមិនា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ សាធុកំ សវនមនសិការេតិ
សាធុកសវនេ សាធុកមនសិការេ ច។ កថំ បន បវត្តិតា សវនាធម្មោ សាធុកំ

បរវត្តិតា ហោរ្លិតិ? “អធ្វា ឥមាយ សម្មាបដិបត្តិយា សកលសាសនសម្បត្តិ
ហត្ថគតា ភវិស្សតិ” តិ អាធរការវយោគេន កថាធិសុ អបរិកវាធិនា ច។ វុត្តញ្ញិ
“បញ្ចហិ, ភិក្ខុវេ, ធម្មេហិ សមន្មាគតោ សុណាន្តោ សទ្ធម្មំ ភព្វោ និយាមំ
ឌីក្កមិត្តំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តំ។ កតមេហិ បញ្ចហិ? កជំ ន បរិភោតិ,
កជិតំ ន បរិភោតិ, ន អត្តានំ បរិភោតិ, អវិក្ខត្តចិត្តោ ធម្មំ សុណាតិ
ឯកគ្គចិត្តោ, យោនិសោ ច មនសិករោតិ។ ឥមេហិ ខោ, ភិក្ខុវេ, បញ្ចហិ ធម្មេហិ
សមន្មាគតោ សុណាន្តោ សទ្ធម្មំ ភព្វោ និយាមំ ឌីក្កមិត្តំ កុសលេសុ ធម្មេសុ
សម្មត្ត” ត្ថិ (អ. និ. ៥.១៥១)។ តេនេវាហ - “សាធុកំ សវនមនសិការាយត្តា ហិ
សាសនសម្បត្តិ” តិ។

បុព្វេ សព្វបរិសាសាធារណត្ថេបិ ភកវតោ ធម្មទេសនាយ
“ជេដ្ឋសេដ្ឋា” តិ អាធិនា ភិក្ខុនំ ឯវ អាមន្តនេ ការណំ ទស្សេត្វា ឥធានិ ភិក្ខុ
អាមន្តេត្វា ធម្មទេសនាយ បយោជនំ ទស្សេត្តំ “កិមត្ថំ បន ភកវា” តិ ចោទនំ
សមុដ្ឋាបេតិ។ តត្ថ អញ្ញំ ចិន្តេន្តាតិ អញ្ញវិហិតា។ វិក្ខត្តចិត្តាតិ
អសមាហិតចិត្តា។ ធម្មំ បច្ឆវេក្ខន្តាតិ ហិយ្យេ តតោ បរំ ធិវសេសុ វា សុតធម្មំ
បតិ បតិ មនសា អវេក្ខន្តា។ ភិក្ខុ អាមន្តេត្វា ធម្មេ ទេសិយមាទេ អាធិតោ
បដ្ឋាយ ទេសនំ សល្លក្ខេត្តំ សក្កោន្តិ ឥមមត្ថំ ព្យតិវេកមុខេន ទស្សេត្តំ “តេ
អនាមន្តេត្វា” តិ អាធិ វុត្តំ។

ភិក្ខុវេតិ ចេត្ត សន្ធិវសេន ឥ-ការលោចោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ភិក្ខុវេ ឥតិ តិ អយំ
ឥតិ-សន្តោ
ហេតុបរិសមាបនាធិអត្ថបទត្ថវិបរិយាយបកាវរាជានិទានស្សនាធិអនេក
ត្ថប្បភេទោ។ តថា ហេស “វុប្បតិ តិ ខោ, ភិក្ខុវេ, តស្មា រូបន្តិ វុច្ឆតិ” តិ អាធិសុ
(សំ. និ. ៣.៧៩) ហេតុត្ថេ ទិស្សតិ។ “តស្មា តិហ មេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មទាយាទា ភវថ,

មា អាមិសទាយាទា។ អត្ថិ មេ តុម្ពេសុ អនុកម្មា។ កិច្ចិ មេ សាវកា
ធម្មទាយាទា ភវេយ្យំ, នោ អាមិសទាយាទា"តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៩)
បរិសមាបនេ។ "ឥតិ វា ឥតិ ឯវុចា នច្ចតិវាទិតវិស្វកទស្សនា
បជិវរតោ"តិអាទីសុ (ធិ. និ. ១.១៣) អាទិអត្ថេ។ "មាគណ្ហិយោតិ តស្ស
ព្រាហ្មណស្ស សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ នាម នាមកម្មំ នាមធម្មំ និរុត្តិ
ព្យញ្ញនមភិលាចា"តិអាទីសុ (មហានិ. ៧៣, ៧៥) បទត្តវិបរិយាយេ។ "ឥតិ ខោ,
ភិក្ខុវេ, សប្បជិកយោ ពាលោ, អប្បជិកយោ បណ្ឌិតោ, សឧបទ្កវោ ពាលោ,
អនុបទ្កវោ បណ្ឌិតោ, សឧបសគ្គោ ពាលោ, អនុបសគ្គោ បណ្ឌិតោ"តិអាទីសុ
(ម. និ. ៣.១២៤) បកាវេ។ "អត្ថិ ឥទប្បច្ចយា ជរាមរណានិ បុដ្ឋេន សតា, 'អានន្ទ,
អត្ថិ'តិស្ស វេចនីយំ។ 'កី បច្ចយា ជរាមរណា'ន្តិ ឥតិ ចេ វេទេយ្យេ។ ជាតិបច្ចយា
ជរាមរណំ ឥទ្ធស្ស វេចនីយ"ន្តិអាទីសុ (ធិ. និ. ២.៩៦) អវជារណេ។ "អត្ថិ ខោ,
កច្ចាន, អយមេកោ អន្តោ, នត្ថិ ខោ, កច្ចាន, អយំ ទុតិយោ អន្តោ"តិអាទីសុ
(សំ. និ. ២.១៥; សំ. និ. ៣.៩០) និទស្សនេ។ ឥធាបិ និទស្សនេ ឯវ ទដ្ឋព្ពោ។ ភិក្ខុវោតិ
ហិ អាមន្តនាការោ។ តមេស ឥតិ-សន្នោ និទស្សេតិ "ភិក្ខុវោតិ អាមន្តេសី"តិ។
ឥមិនា នយេន "ភទ្កន្តេ"តិអាទីសុបិ យថាវហំ ឥតិ-សទ្ធស្ស អត្តោ វេទិតព្ពោ។
បុព្ពេ "ភគវា អាមន្តេសី"តិ វុត្តត្តា "ភគវតោ បច្ចស្សោសុ"ន្តិ ឥធ "ភគវតោ"តិ
សាមិវេចនំ អាមន្តនមេវ សម្ពុត្តិអន្តរំ អបេក្ខតិ ឥតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន "ភគវតោ
អាមន្តនំ បជិអស្សោសុ"ន្តិ វុត្តំ។ "ភគវតោ"តិ បន ឥធំ បជិស្សវសម្ពុត្តន
សម្បទានវេចនំ យថា "ទេវទត្តាយ បជិស្សណោតិ"តិ។ យំ និទានំ ភាសិតន្តិ
សម្ពុត្តោ។ ឥមស្ស សុត្តស្ស សុខាវតាហណត្ថន្តិ
កមលកុវលយុដ្ឋលវិមលសាធុរសសលិលាយ ទោក្ខរណិយា
សុខាវតរណត្ថំ និម្មលសិលាតលរចនាវិលាសសោភិតរតនសោចានំ
វិប្បកិណ្ឌាមុត្តាតលសទិសវាលុកាបុណ្ណាបណ្ណារក្ខមិភាគំ តិវុត្តំ វិយ

សុរិកត្តភិក្ខុវិចិត្រវេទិកាបរិក្ខិតស្ស នក្ខត្តបថំ ដុសិតុកាមតាយ វិយ
បជីវិជម្ពិតសមុស្សយស្ស ចាសាធរស្ស សុខារោហនត្ថំ
ទន្តមយសណ្ណាមុទុជលកញ្ចនលតាវិនទ្ធមណិកលាប្បកាសមុទយុជ្ជលសោភំ
សោចានំវិយ សុវណ្ណាវលយន្ទបុរាធិសង្ឃជ្ជនសទ្ធសម្មិស្សិតស្ស
កថិតហសិតមធុរស្សរគេហជនវិជម្ពិតវិចិតស្ស
ឧឡារតស្សវិយវិភវសោភិតស្ស មហាយរស្ស សុខប្បវេសនត្ថំ
សុវណ្ណាវជតមណិមុត្តាបវាឡាធិជុតិវិស្សវិជ្ជាតិតសុប្បតិជ្ជិតវិសាលធារពា
ហំ មហាធារំ វិយ ច អត្ថព្យញ្ញនសម្បទ្ធស្ស ពុទ្ធានំ
ទេសនាញ្ញាណគម្ពីរការសំសូចកស្ស ឥមស្ស សុត្តស្ស សុខាវតាហត្ថំ។

ឯត្ថាហ - “កិមត្ថំ បន ធម្មវិនយសង្គហោ កយិរមាទេ និទានវចនំ, ននុ
ភគវតោ ភាសិតវចនស្សេវ សង្គហោ កាតញ្ញោ”តិ? វុច្ចតេ, ទេសនាយ
វិចិត្តិអសម្មោសសទ្ធវិញ្ញាណសម្បទនត្ថំ។
កាលទេសទេសកនិមិត្តបរិសាបទេសេហិ ឧបនិពន្ធាត្វា វេបិតា ហិ ទេសនា
វិចិត្តិតិកា ហោតិ អសម្មោសធម្មា សទ្ធវិញ្ញា ច។
ទេសកាលកត្តហេតុនិមិត្តហិ ឧបនិពន្ធាវិយ វោហារវិនិច្ឆយោ។ តេនេវ ច
អាយស្មតា មហាកស្សបេន “ចិត្តបរិយាទានសុត្ថំ, អារុសោ អានន្ទ, កត្ត
ភាសិត”ត្ថិអាធិនា ទេសាធិបុច្ឆាសុ កតាសុ តាសំវិស្សជ្ជនំ ករោន្តេន
ធម្មកណ្ណាការិកេន “ឯវំ មេ សុត”ត្ថិអាធិនា ឥមស្ស សុត្តស្ស និទានំ ភាសិតំ។
អបិច សត្តសម្បត្តិប្បកាសនត្ថំ និទានវចនំ។ តថាគតស្ស ហិ ភគវតោ
បុព្វចរណានុមាណាគមតក្កាការតោ សម្មាសម្ពុទ្ធការសិទ្ធិ។ ន ហិ
សម្មាសម្ពុស្ស បុព្វចរណាធិហិ អត្តោ អត្តិ សត្តត្ថ
អប្បជីហតញ្ញាណចារតាយ ឯកប្បមាណត្ថា ច ព្រោយ្យធម្មេសុ។ តថា
អាចរិយមុជ្ជិធម្មមច្ឆរិយសាសនសាវកានានុរាគាការតោ វិណាសវការសិទ្ធិ។

ន ហ៊ី សព្វសោ ជីណាសវស្ស តេ សម្ពវន្តិតិ សុវិសុទ្ធស្ស បរាទុគ្គហប្បវត្តិ។ ឯវំ
ទេសកសំកិលេសក្ខតានំ ទិដ្ឋិសីលសម្បទាទូសកានំ អវិជ្ជាតណ្ហានំ
អច្ចន្តាការវសំសូចកេហិ ញាណប្បហានសម្បទាភិព្យញ្ញនកេហិ ច
សម្ពុទ្ធវិសុទ្ធភារេហិ បុរិមវេសារជ្ជទ្វយសិទ្ធិ, តតោ ច
អន្តរាយិកនិយ្យានិកធម្មេសុ សម្មាហារការវសិទ្ធិតោ បច្ឆិមវេសារជ្ជទ្វយសិទ្ធិតិ
ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជសមន្មាគមោ អត្ថហិតបរហិតប្បដិបត្តិ ច
និទានវចនេន បកាសីតា ហោតិ។ តត្ថ តត្ថ សម្បត្តបរិសាយ អដ្ឋាសយានុរូបំ
ហ៊ានុប្បត្តិកប្បដិភានេន ធម្មទេសនាធិបនតោ, ឥធម បន រូបគរុកានំ បុគ្គលានំ
អដ្ឋាសយានុរូបំ ហ៊ានុប្បត្តិកប្បដិភានេន ធម្មទេសនាធិបនតោតិ យោជេតព្ពំ។
តេន វុត្ថំ - “សត្តសម្បត្តិប្បកាសនត្ថំ និទានវចន” ត្ថិ។

តថា សាសនសម្បត្តិប្បកាសនត្ថំ និទានវចនំ។
ញាណករុណាបរិគ្គហិតសព្វកិរិយស្ស ហិ ភគវតោ នត្ថិ និរត្តកា បដិបត្តិ,
អត្ថហិតត្តា វា។ តស្មា បរេសំ ឯវំ អត្ថាយ បរត្ថសព្វកិរិយស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
សកលម្បិ កាយវចីមនោកម្មំ យថាបវត្ថំ វុច្ចមានំ
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ យថាវហំ សត្តានំ អនុសាសនដ្ឋេន សាសនំ,
ន កប្បវចនា។ តយិទំ សត្តចរិតំ កាលទេសទេសកបរិសាបទេសេហិ សទ្ធិ
តត្ថ តត្ថ និទានវចនេហិ យថាវហំ បកាសីយតិ។ “ឥធម បន រូបគរុកានំ
បុគ្គលាន” ត្ថិអាទិ សព្វំ បុរិមសទិសមេវ។ តេន វុត្ថំ -
“សាសនសម្បត្តិប្បកាសនត្ថំ និទានវចន” ត្ថិ។ អបិច សត្តនោ
បមាណាភាវប្បកាសនេន វចនេន សាសនស្ស បមាណាភាវទស្សនត្ថំ
និទានវចនំ, តញ្ច ទេសកប្បមាណាភាវទស្សនំ ហេដ្ឋា វុត្ថនយានុសារេន
“ភគវា” តិ ច ឥមិនា បទេន វិការិតត្ថិ វេទិតព្ពំ។ ភគវាតិ ហិ តថាភគស្ស
រាគទោសមោហាទិសព្វកិលេសមលទុច្ចរិតទោសប្បហានធិបនេន វចនេន

អនញ្ញាសាធារណសុបរិសុទ្ធព្យាណាករុណាធិគុណវិសេសយោគបរិធិបនេន
តតោ ឯវ សត្តសត្តត្ថមការីធិបនេន អយមត្ថោ សត្តថា បកាសិតោ ហោតីតិ។
ឥនមេត្ត និទានវចនប្បយោជនស្ស មុខមត្តនិទស្សនំ។

និក្ខត្តស្សាតិ ទេសិតស្ស។ ទេសនា ហិ ទេសេតព្ពស្ស សីលាធិអត្តស្ស
វេនេយ្យសន្តានេសុ និក្ខបនតោ “និក្ខេហោ” តិ វុត្ថុតិ។ សុត្តនិក្ខេបំ វិចារេត្វាវ
វុត្ថុមាណា ចាកជា ហោតីតិ សាមញ្ញតោ ភកវតោ ទេសនាយ សមុជ្ជានស្ស
វិភាគំ ទស្សេត្វា “ឯត្ថាយំ ទេសនា ឯវំសមុជ្ជានា” តិ ទេសនាយ សមុជ្ជានេ
ទស្សិតេ សុត្តស្ស សម្មទេវ និទានបរិជាននេន វណ្ណនាយ សុវិញ្ញេយ្យត្តា វុត្ថំ។
តត្ថ យថា អនេកសតអនេកសហស្សភេទានិបិ សុត្តន្តានិ
សំកិលេសភាគិយាធិបជ្ជាននយវសេន សោឡសវិធាតំ នាតិវត្តន្តិ, ឯវំ
អត្តជ្ឈាសយាធិសុត្តនិក្ខេបវសេន ចតុត្ថិយការីន្តិ អាហា - “ចត្តារោ ហិ
សុត្តនិក្ខេហោ” តិ។ ឯត្ថ ច យថា អត្តជ្ឈាសយស្ស អដ្ឋប្បត្តិយា ច
បរជ្ឈាសយបុច្ឆាហិ សទ្ធិ សំសគ្គភេទោ សម្ភវតិ “អត្តជ្ឈាសយោ ច
បរជ្ឈាសយោ ច, អត្តជ្ឈាសយោ ច បុច្ឆាវសិកោ ច, អដ្ឋប្បត្តិកោ ច
បរជ្ឈាសយោ ច, អដ្ឋប្បត្តិកោ ច បុច្ឆាវសិកោ ចា” តិ
អជ្ឈាសយបុច្ឆានុសន្និសញ្ញាវតោ, ឯវំ យធិបិ អដ្ឋប្បត្តិយា អត្តជ្ឈាសយេនបិ
សំសគ្គភេទោ សម្ភវតិ, អត្តជ្ឈាសយាធិហិ បន បុរតោ បិតេហិ អដ្ឋប្បត្តិយា
សំសគ្គោ នត្ថិតិ ន ឥធនិវសេសោ វិត្តាវនយោ សម្ភវតីតិ “ចត្តារោ
សុត្តនិក្ខេហោ” តិ វុត្ថំ។ តទន្តោគធគត្តា វា សេសនិក្ខេហានំ មូលនិក្ខេបវសេន
ចត្តារោវ ទស្សិតា។ យថាទស្សនព្ពោត្ត អយំ សំសគ្គភេទោ គហោតព្ពោតិ។

តត្រាយំ វចនត្ថោ - និក្ខេបីយតីតិ និក្ខេហោ, សុត្តំ ឯវ និក្ខេហោ
សុត្តនិក្ខេហោ។ អថ វា និក្ខេបនំ និក្ខេហោ, សុត្តស្ស និក្ខេហោ សុត្តនិក្ខេហោ,

សុត្តន្តទេសនាតិ អត្តោ អត្តនោ អដ្ឋាសយោ អត្តជ្ឈាសយោ, សោ អស្ស អត្តិ
ការណាភូតោតិ អត្តជ្ឈាសយោ។ អត្តនោ អដ្ឋាសយោ ឯតស្សាតិ វា
អត្តជ្ឈាសយោ។ បរជ្ឈាសយេមិ ឯសេវ នយោ។ បុច្ឆាយ វសោ បុច្ឆាវសោ, សោ
ឯតស្ស អត្តិ បុច្ឆាវសិកោ។ សុត្តន្តទេសនាវត្ថុភូតស្ស អត្តស្ស ឧប្បត្តិ
អត្តប្បត្តិ, អត្តប្បត្តិយេវ អដ្ឋប្បត្តិ ត្ថ-ការស្ស ជ្ជ-ការំ កត្វា។ សា ឯតស្ស
អត្តិ អដ្ឋប្បត្តិកោ។ អថ វា និក្ខម័យតិ សុត្តំ ឯតេនាតិ សុត្តនិក្ខេបោ,
អត្តជ្ឈាសយាទិ ឯវ។ ឯតស្មី អត្តវិកប្ប អត្តនោ អដ្ឋាសយោ អត្តជ្ឈាសយោ។
បរេសំ អដ្ឋាសយោ បរជ្ឈាសយោ។ បុច្ឆិយតីតិ បុច្ឆា, បុច្ឆិតព្ភោ អត្តោ។
បុច្ឆាវសេន បវត្តំ ធម្មប្បដិគ្គាហកានំ វចនំ បុច្ឆាវសិកំ, តទេវ
និក្ខេបសម្ពាបេក្ខាយ បុល្លិដ្ឋវសេន វត្ថំ - “បុច្ឆាវសិកោ” តិ។ តថា អដ្ឋប្បត្តិ ឯវ
អដ្ឋប្បត្តិកោតិ ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតព្ភោ។

អបិចេត្ត បរេសំ ឥន្ទ្រិយបរិចាកាទិការណនិវេក្ខត្តា អត្តជ្ឈាសយស្ស
វិសុំ សុត្តនិក្ខេបភារោ យុត្តោ កេវលំ អត្តនោ អដ្ឋាសយេនេវ ធម្មតន្តិជ្ជបនត្តំ
បវត្តិតទេសនត្តា។ បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកានំ បន បរេសំ អដ្ឋាសយបុច្ឆានំ
ទេសនាបវត្តិហេតុភូតានំ ឧប្បត្តិយំ បវត្តិតានំ កថមដ្ឋប្បត្តិយា អនវរោធា,
បុច្ឆាវសិកអដ្ឋប្បត្តិកានំ វា បរជ្ឈាសយានុរោធន បវត្តិតានំ កថំ
បរជ្ឈាសយេ អនវរោធាតិ? ន ចោទេតព្ភមេតំ។ បរេសញ្ចិ
អភិនិហារបរិបុច្ឆាទិវិនិមុត្តស្សេវ សុត្តន្តទេសនាការណាប្បាទស្ស
អដ្ឋប្បត្តិភារេន គហិតត្តា បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកានំវិសុំ គហណាំ។ តថា ហិ
ព្រហ្មជាលធម្មនាយាទសុត្តាទីនំ វណ្ណាវណ្ណាអាមិសុប្បាទាទិទេសនានិមិត្តំ
“អដ្ឋប្បត្តិ” តិ វុច្ឆតិ។ បរេសំ បុច្ឆិវិនា អដ្ឋាសយំ ឯវ និមិត្តំ កត្វា ទេសិតោ
បរជ្ឈាសយោ, បុច្ឆាវសេន ទេសិតោ បុច្ឆាវសិកោតិ ចាកដោយមត្តោតិ។
អត្តនោ អដ្ឋាសយេនេវ កថេសីតិ ធម្មតន្តិជ្ជបនត្តំ កថេសី។

វិមុត្តិបរិចាចនីយា ធម្មា សទ្ធិន្ទ្រិយានយោ។ អដ្ឋាសយន្តិ អធិមុត្តិ។ ឧត្តន្តិ
ធិដ្ឋនិដ្ឋានក្ខន្តិ។ មនន្តិ បញ្ញត្តិចិត្តំ។ អភិជីហារន្តិ បណ្ឌិតានំ។ ពុដ្ឋនភាវន្តិ
ពុដ្ឋនសភាវំ, បដិវិដ្ឋនាការំ វា។ រូបគរុកានន្តិ បញ្ចសុ អារម្មណេសុ
រូចារម្មណគរុកា រូបគរុកា។ ចិត្តេន រូបនិន្នា រូបចោណា រូបបញ្ចារា
រូបទស្សនប្បសុតា រូបេន អាកឡិតហនយា, តេសំ រូបគរុកានំ។

បដិសេធត្ថាតិ បដិក្ខេបត្ថោ។ កស្ស បន បដិក្ខេបត្ថាតិ?
កិរិយាបធានញ្ញំ វាក្យំ, តស្មា “ន សមនុបស្សនមី”តិ
សមនុបស្សនាកិរិយាបដិសេធត្ថោ។ តេនាហា - “ឥមស្ស បន បទស្ស”តិអាទិ។
យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្ថាតិ លោកសមញ្ញាមត្តសិទ្ធិំ សត្តសន្តានំ សន្ធាយ
- “អហា”ន្តិ សត្តា វេទតិ, ន ពាហិរកបរិកប្បិតំ អហំការវិសយំ អហំការស្ស
ពោធិមូលេយេវ សមុច្ឆិន្ទត្ថោ។ លោកសមញ្ញានតិក្កមន្តា ឯវ ហិ ពុទ្ធានំ
លោកិយេ វិសយេ ទេសនាបវត្តិ។ ភិក្ខុវេតិ អាលបនេ ការណំ ហោជ្ជា វុត្តមេវ។
អញ្ញន្តិ អបេក្ខាសិទ្ធិត្ថា អញ្ញត្ថស្ស “ឥនាទិ វត្តព្ពឥតិរូបតោ អញ្ញ”ន្តិ អាហា។
ឯកម្មិ រូបន្តិ ឯកំ វណ្ណាយតនំ។ សមំ វិសមំ សម្មា យាថាវតោ អនុ អនុ
បស្សតីតិ សមនុបស្សនា, ញ្ញាណំ។ សំកិលិស្សនវសេន អនុ អនុ បស្សតីតិ
សមនុបស្សនា, ធិដ្ឋិ។ នោ ធិដ្ឋតោតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ អាទិអត្ថោ, ឯវមាទិកោតិ
អត្ថោ។ តេន “ធុក្ខតោ សមនុបស្សតី”តិ ឯវមាទិនិ សង្គណ្ហាតិ។
ឡិលោកេន្តោបីតិ ទេវមនុស្សវិមានកប្បុរ្តក្ខមណីកនកាទិគតានិ រូចានិ
អនវសេសំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណោន ឡិលោកេន្តោបី។ សាមញ្ញាវចនោបិ យំ-សន្នោ
“ឯករូបម្មី”តិ រូបស្ស អធិគតត្ថា រូបវិសយោ ឥន្ទ្រតោតិ “យំ រូប”ន្តិ វុត្តំ។ តថា
បុរិសសន្នោ បរិយាទិយិតព្ពចិត្តបុគ្គលវិសយោតិ រូបគរុកស្សតិ វិសេសិតំ។
គហណំ “ខេបន”ន្តិ ច អធិប្បតំ, បរិយាទានញ្ច ឧប្បត្តិនិវរណាន្តិ អាហា -
“ចតុក្កមកកុសលចិត្ត”ន្តិ។ តញ្ញិ រូបំ តាទិសស្ស បរិត្តកុសលស្សបិ ឧប្បត្តិ

និងវាវេតិ, ក៏មង្គ្គំ បន មហាគ្គតាទុត្តរចិត្តស្សាតិ លោកុត្តរកុសលចិត្តស្សបិ
ឧប្បត្តិយា និវារណំ ហោតុំ សមត្ថំ, លោកិយកុសលុប្បត្តិយា និវារកត្ត
វត្តព្ពមេវ នត្ថិតិ “ចតុក្កមកកុសលចិត្តំ បរិយាទិយិត្វា”តិ វុត្ថំ។ ន ហិ
កាមគុណាស្សាទប្បសុតស្ស បុរិសស្ស ធានាទិវសេន សិវិជ្ជាវិកា កុសលុប្បត្តិ
សម្ពុតិ។ គណ្ឌិត្វា ខេបេត្វាតិ អត្តានំ អស្សាទេត្វា បវត្តមានស្ស
អកុសលចិត្តស្ស បច្ឆយោ ហោតុំ បវត្តនិវារណេន មុជ្ជិតតំ វិយ គហេត្វា
អនុប្បាទនិរោធន ខេបេត្វាវិយ តិជ្ជតិ។ តាវ មហាតិ លោកសន្និវាសេ តស្ស
បរិយាទិយជ្ជានំ អវិច្ឆេទតោ លព្ពតិ អាហា - “តិជ្ជតិ”តិ យថា “បព្ពតា តិជ្ជតិ,
នដ្ឋោ សន្នតិ”តិ។ តេនាហា - “ឥធម ឧភយម្បិ វដ្ឋតិ”តិអាទិ។

យថយិទន្តិ សន្និវសេន អាការស្ស រស្សត្ថំ យការាគមោ ចាតិ អាហា -
“យថា ឥធម”ន្តិ។ ឥតិយា រូបន្តិ ឥតិសរីរគតំ តប្បដិពទ្ធិញ្ច រូបាយតនំ។
បរមត្ថស្ស និរុទ្ទោ, បឋមំ សាធារណតោ សទ្ធសត្តលក្ខណានិ វិភាវេតព្ពានិ,
បច្ឆា អសាធារណតោតិ តានិ ចាឡិវសេន វិភាវេតុំ - “រុប្បតិ ខោ... ខេ...
វេទិតព្ព”ន្តិ អាហា។ តត្ថ រុប្បតិ តិ សីតាទិវិរោធិបច្ឆយេហិ វិការំ អាចាទិយតិ,
អាបដ្ឋតិ វា អត្តោ។ វិការុប្បតិ ច វិរោធិបច្ឆយសន្និចាតេ វិសទិសុប្បតិ
វិភូតតរា, កុតោ បនាយំ វិសេសោតិ ខេ? “សីតេនា”តិអាទិវចនតោ។ ឯវព្ពា
កត្វា វេទនាទីសុ អនវសេសរូបសមញ្ញា សាមញ្ញលក្ខណន្តិ
សព្វរូបធម្មសាធារណំ រូប្បនំ។ ឥតានិ អត្តទ្វារនយេន រូបសទ្ធិំ សំវណ្ណោន្តោ
“អយំ បនា”តិអាទិមាហា។ រូបក្ខន្ធវត្ថតិ តិ “ឱឡារិកំ វា សុខមំ
វា”តិអាទិវចនតោ (ម. និ. ១.៣៦១; ២.១១៣; ៣.៨៦, ៨៩; វិភ. ២)។ រូបបបត្តិយាតិ
ឯត្ថ រូបករោ រូបំ ឧត្តរឋនលោបេន។ រូបករូបបត្តិយាតិ អយញ្ញេត្ថ អត្តោ។
កសិណានិមិត្តតិ បថីកសិណាទិសញ្ញាតេ បដិភាគនិមិត្តោ។ រូប្បតិ អត្តនោ
ជលស្ស សភារំ ករោតិ តិ រូបំ, សភារហេតូតិ អាហា - “សរូចា... ខេ... ឯត្ថ

បង្ហូរ"តិ។ ករុណាធិអរិយសង្ឃាតកាវេន រូបិយតិ និរូបិយតិ រូបំ,
រូបកាយោតិ អាហា - "អាគាសោ...បេ... ឯត្ថ សរីរេ"តិ។

រូបិយតិ វណ្ណាវិការំ អាបជ្ជមានំ បាធយដ្ឋតកាវំ បកាសេតិ រូបំ,
វណ្ណាយតនំ។ អាហាបរិណាហាធិភេទរូបគតំ សណ្ឋានសម្មត្តិ និស្សាយ
បសាទំ អាបជ្ជមានោ រូបប្បមាណោតិ វុត្តោតិ អាហា - "ឯត្ថ សណ្ឋានេ"តិ។
បិយរូបន្តិអាធិសុ សភាវុត្តោ រូបសន្មោ។ អាធិសន្មេន រូបជ្ឈានាធិនំ សង្កហោ។
"រូបំ រូចានិ បស្សតិ"តិ ឯត្ថ អជ្ឈត្តំ កេសាធិសុ បរិកម្មសញ្ញាវសេន
បដិលទ្ធករុបជ្ឈានំ រូបំ, តំ អស្ស អត្ថិតិ រូបិ វុត្តោ។ ឥត្ថិយា ចតុសមុដ្ឋានេ
វណ្ណាតិ ឥត្ថិសរីរបរិយាបន្ថមេវ រូបំ គហិតំ, តប្បដិពទ្ធវត្តាលដ្ឋាវាទិរូបម្បិ បន
បុរិសចិត្តស្ស បរិយាទាយ កំ ហោតិ ទស្សេតុំ - "អបិចា"តិអាធិ វុត្តំ។
គន្ធវណ្ណគ្គហណោន វិលេបនំ វុត្តំ។ កាមំ "អសុកាយ ឥត្ថិយា បសាធន"ន្តិ
សល្លក្ខិតស្ស អកាយប្បដិពទ្ធស្សបិ វណ្ណា បដិពទ្ធិចិត្តស្ស បុរិសស្ស ចិត្តំ
បរិយាទាយ តិដ្ឋេយ្យ, តំ បន ន ឯកន្តិកន្តិ ឯកន្តិកំ ទស្សេត្តោ
"កាយប្បដិពទ្ធោ"តិអាហា។ ឧបកប្បតិ ចិត្តស្ស បរិយាទាយ ឧបកប្បតិ។
បុរិមស្សេវាតិ បុព្វេវុត្តអត្ថស្សេវ ទន្ធិ ករណាត្តំ វុត្តំ យថា "ទិក្ខុត្តំ ពន្ធី
សុពន្ធី"ន្តិ។ និកមនវសេន វា ឯតំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ ឧបម្មវសេន វុត្តន្តិ "យំ ឯវំ
បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ"តិ សកលមេវិទំ បុរិមវចនំ ឧបមាវសេន វុត្តំ,
តត្ថ បន ឧបមាភូតំ អត្តំ ទស្សេតុំ - "យថយិទំ...បេ... ឥត្ថិរូប"ន្តិ វុត្តំ។
បរិយាទានេ អាទុកាវោ សម្ពវោ បរិយាទានាទុកាវោ, តស្ស ទស្សនវសេន វុត្តំ។

ឥទំ បន "ឥត្ថិរូប"ន្តិអាធិវចនំ បរិយាទានាទុកាវោ សាធនេតព្ពេ ធិបេតព្ពេ វុត្តុ
ការណំ។ នាគោ នាម សោ រាជា, ធិបទាបិកត្តា បន
"មហាទាបិកនាគរាជា"តិ វុត្តោ។ អសំវរិនិយាមេនាតិ ចក្ខុទ្ធារិកេន

អស់វេនីហារេន។ និមិត្ត គហេត្វាតិ រាគុប្បត្តិហេតុក្ខតំ រូបំ សុភនិមិត្តំ
គហេត្វា។ វិសិកាធស្សនំ គន្ធាតិ សិវិកធស្សនំ គន្ធា។ តត្ថ ហិ
អាធិនវានុបស្សនា ឥដ្ឋតិ។ វត្ថុលោកេន កុតោ តាធិសាយ មរណាន្តិ
អសន្តហន្តោ “មុខំ តុម្ហាកំ ជូមវណ្ណា”ន្តិ តេ ធម្មាសាមណោវេ ឧប្បណ្ណោន្តោ
វេទតិ។

រតនត្ថយេ សុប្បសន្តត្ថា កាកវណ្ណាតិស្សនិហិ វិសេសនត្ថញ្ច សោ
តិស្សមហារាជា សទ្ធាសន្តេន វិសេសេត្វា វុច្ចតិ។ ធម្មាស្ស ចិត្តំ បរិយាធាយ
តិដ្ឋតិ អធិការវេសេន វុច្ចតិ។ និដ្ឋិតុទ្ធសកិច្ចាតិ គាមេ អសប្បាយរូបធស្សនំ
ឥមស្ស អនត្តាយ សិយាតិ អាចរិយេន និវរិតតាមប្បវេសោ បច្ឆា
និដ្ឋិតុទ្ធសកិច្ចា ហុត្វា វិគោ។ តេន វុច្ចតិ - “អត្ថកាមាណំ វេចនំ អគ្គហេត្វា”តិ។
និវត្តវត្ថំ សញ្ញានិគ្វាតិ អត្ថនា ធិដ្ឋនិវេសេ និវត្តវត្ថំ តស្ស មតទិវេសេ
សិវិកធស្សនត្ថំ គតេន លទ្ធិំ សញ្ញានិគ្វា។ ឯវម្បីតិ ឯវំ
មរណាសម្មាបនវេសេនបិ។ អយំ តាវេត្ថ អដ្ឋកថាយ អនុត្តានត្ថធិបដា។

នេត្តិនយវណ្ណាតា

ឥធានិ បករណានយេន ចាឡិយា អត្ថវណ្ណានំ ករិស្សាម។ សា បន
អត្ថសំវណ្ណាតា យស្មា ទេសនាយ សមុដ្ឋានប្បយោជនភាជនេសុ បិណ្ឌាត្ថេសុ ច
និទ្ធាវិតេសុ សុករា ហោតិ សុវិញ្ញាយ្យា ច, តស្មា សុត្តទេសនាយ សមុដ្ឋានាធិនិ
បឋមំ និទ្ធាវយិស្សាម។ តត្ថ សមុដ្ឋានំ នាម ទេសនាធិនានំ, តំ
សាធារណមសាធារណាន្តិ ធុរិយំ។ តត្ថ សាធារណម្បិ អដ្ឋត្តិកពាហិរកេនតោ
ធុរិយំ។ តត្ថ សាធារណំ អដ្ឋត្តិកសមុដ្ឋានំ នាម លោកនាថស្ស
មហាករុណា។ តាយ ហិ សមុស្សហិតស្ស ភកវតោ វេនេយ្យានំ
ធម្មទេសនាយ ចិត្តំ ឧទចាធិ, យំ សន្ធាយ វុច្ចតិ - “សត្តេសុ ច ការុញ្ញតំ បដិច្ច

ពុទ្ធចក្ខុដ៏លោក លោក លោកស៊ី"តិអាធិ (ម. និ. ១.២៨៣; មហាវ. ៩; សំ. និ. ១.១៧៣)។ ឯត្ថ ច ហេតាវត្ថាយបិ មហាករុណាយ សង្កហោ ធម្មញ្ញោ យាវនេវ សំសារមហោយតោ សទ្ធម្មទេសនាហត្ថនានេហិ សត្តសន្តារណាត្ថំ តទុប្បត្តិតោ។ យថា ច មហាករុណា, ឯវំ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ ធនពលញ្ញាណាធម្មោ ច ទេសនាយ អព្ពន្ធសមុជ្ជានភាវេន វត្តញ្ញា។ សព្វញ្ញា ព្រោយ្យធម្មំ តេសំ ទេសេតញ្ញាការំ សត្តានញ្ញា អាសយានុសយាធិ យាថាវតោ ជាធន្តោ ភគវា ហំនាជ្ជានាធិសុ កោសល្លេន វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ វិចិត្តនយទេសនំ បវត្តេសីតិ។ ពាហិរំ បន សាធារណំ សមុជ្ជានំ ធនសហស្សមហាព្រហ្មបរិវាស្ស សហម្បតិព្រហ្មនោ អន្លេសនំ។ តទន្លេសនុត្តរកាលញ្ញំ ធម្មគម្ពីរតាបច្ឆវេក្ខណាជនិតំ អប្បោស្សក្កតំ បដិប្បស្សម្ពេត្វា ធម្មស្សមី ធម្មទេសនាយ ឧស្សហជាតោ អហោសិ។ អសាធារណម្បិ អព្ពន្ធពាហិរភេទតោ ធុរិធមេវ។ តត្ថ អព្ពន្ធវំ យាយ មហាករុណាយ យេន ច ទេសនាញ្ញាណោ ឥទំ សុត្តំ បវត្តិតំ, តទុកយំ វេទិតញ្ញំ។ ពាហិរំ បន រូបគរុកានំ បុគ្គលានំ អន្លេសយោ។ ស្វាយមត្តោ អជ្ជកថាយំ វុត្តោ ឯវ។

បយោជនម្បិ សាធារណសាធារណតោ ធុរិធី។ តត្ថ សាធារណំ យាវ អនុចាធាបរិនិព្វានំ វិមុត្តិរសត្តា ភគវតោ ទេសនាយ។ តេនេវាហ - “ឯតទត្តា កថា, ឯតទត្តា មន្តនា”តិអាធិ។ អសាធារណំ បន តេសំ រូបគរុកានំ បុគ្គលានំ រូបេ ធន្តរាគស្ស ជហាបនំ, ឧកយម្បេតំ ពាហិរមេវ។ សចេ បន វេនេយ្យសន្តានកតម្បិ ទេសនាពលសិទ្ធិសង្ខាតំ បយោជនំ អធិប្បាយសមិជ្ឈនភាវតោ យថាធិប្បេតត្ថសិទ្ធិយា មហាករុណាកស្ស ភគវតោបិ បយោជនមេវាតិ គណ្ណោយ្យ, ឥមិនា បរិយាយេនស្ស អព្ពន្ធតាបិ សិយា។

អបិចតេសំរូបគរុកានំ បុគ្គលានំ រូបស្មីវិជ្ជមានស្ស អាទីនវស្ស
យាថាវតោ អនវពោធា ឥមិស្សា ទេសនាយ សមុជ្ជានំ, តទវពោធា
បយោជនំ។ សោ ហិ ឥមាយ ទេសនាយ ភកវន្តំ បយោជេតិ តន្តិច្ឆានបរាយំ
ទេសនាតិ កត្វា។ យញ្ញំ ទេសនាយ សាធនតំ ជលំ, តំ អាកន្ធិតត្ថត្តា ទេសកំ
ទេសនាយ បយោជេតិ បយោជនន្តិ វុច្ឆតិ។ តថា តេសំ បុគ្គលានំ
តទញ្ញោសញ្ច វេនេយ្យានំ រូបមុខេន បញ្ចសុ ឧចាទានក្ខន្ធសុ
អាទីនវទស្សនញ្ចត្ថ បយោជនំ។ តថា
សំសារចក្កនិវត្តិសទ្ធម្មចក្កប្បវត្តិសស្សតាធិមិច្ឆាវាទនិរាករណំ
សម្មាវាទបុរេក្ខារោ អកុសលមូលសមូហានំ កុសលមូលសមារោបនំ
អចាយធ្វារបិទហានំ សក្កមគ្គធ្វារិវរណំ បរិយុដ្ឋានរូបសមនំ
អនុសយសមុគ្គាតនំ “មុត្តោ មោចស្សមី” តិ បុរិមបដិញ្ញាវិសំវាទនំ
តប្បដិបក្ខមារមនោរថវិសំវាទនំ តិត្តិយធម្មនិម្មដនំ ពុទ្ធជម្ពបតិជ្ជាបនន្តិ
ឯវមាធិនិបិ បយោជនានិ ឥធវ វេទិតញ្ញានិ។

យថា តេ បុគ្គលា រូបគរុកា, ឯវំ តទញ្ញោ ច សក្កាយគរុកា សក្កាយស្មី
អល្លីនា សន្ធិតធម្មានំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ច បដិបត្តិ អជានន្តា
អសទ្ធម្មស្សវនសាធារណាបរិចរិយមនសិការបរា
សទ្ធម្មស្សវនសាធារណាបរិចយប្បដិវេជនិមុខា ច ភវិវប្បមោក្ខសិនោ វេនេយ្យា
ឥមិស្សា ទេសនាយ ភាជនំ។

បិណ្ឌត្តា ចេត្ត រូបគុហាលោន រូបធាតុរូបាយតនរូបក្ខន្ធបរិគ្គណ្ណានំ
រូបមុខេន ចតុធម្មានំ វដ្តត្ថយវិច្ឆេទនូចាយោ អាសវោយាធិវិវេចនំ
អភិនន្តនិវរណសន្តតិក្កមោ វិវាទមូលបរិច្ចាគោ សិក្ខត្តយានុយោគោ

បហានត្តយធិបនា សមជ្ជីបស្សនានុដ្ឋានំ ភាវនាសច្ចិតិរិយាសិទ្ធិតិ
ឯវមាធមោ វេទិតញ្ច។

ឥតោ បរំ បន សោឡស ហារា ធស្សេតញ្ច។ តត្ថ “រូប”ន្តិ សហជាតា តស្ស
និស្សយភូតា តប្បដិពទ្ធា ច សព្វេ រូបារូបធម្មា តណ្ហាវដ្ឋា ទុក្ខសង្ខារំ
តំសមុដ្ឋាបិកា តនារម្មណា ច តណ្ហា សមុទយសង្ខារំ តទុក្ខយេសំ អប្បវត្តិ
និរោធសង្ខារំ និរោធប្បជាននា បដិបនា មគ្គសង្ខារំ តត្ថ សមុទយេន អស្សាទោ,
ទុក្ខេន អាទិនវេ, មគ្គនិរោធបិ និស្សរណំ, រូបារម្មណស្ស អកុសលចិត្តស្ស
កុសលចិត្តស្ស ច បរិយាទានំ ផលំ។ យញ្ចិ ទេសនាយ សាធនតំ បយោជនំ, តំ
ផលន្តិ វុត្តោវាយមត្តោ។ តទត្ថំ ហិទំ សុត្ថំ ភគវតោ ទេសិតន្តិ។ យថា តំ
កុសលចិត្តំ ន បរិយាទិយតិ, ឯវំ បដិសម្ពាទភាវនាពលបរិគ្គហិតា ឥន្ទ្រិយេសុ
គុត្តទ្វារតា ឧទាយោ។ បុរិសស្ស កុសលចិត្តបរិយាទានេនស្ស រូបស្ស
អញ្ញារូបាសាធារណតាធស្សនាបទេសេន អត្តកាមេហិ តតោ ចិត្តំ សាធុកំ
រក្ខិតតំ។ អយមេត្ត ភគវតោ អាណត្តិតិ អយំ ទេសនាហារោ។
អស្សាទានិសន្ទស្សនវិភាវនលក្ខណោ ហិ ទេសនាហារោ។ វុត្តញ្ចេតំ
នេត្តិប្បករណោ -

“អស្សាទានិនវតោ, និស្សរណម្មិ ច ផលំ ឧទាយោ ច;
អាណត្តិ ច ភគវតោ, យោគីនំ ទេសនាហារោ”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

ទេសីយតិ សំវណ្ណីយតិ ឯតាយ សុត្តត្ថោតិ ទេសនា, ទេសនាយ
សហចរណតោ វា ទេសនា។ ននុ ច អញ្ញេបិ ហារា ទេសនាសម្ពាទភាវនា សុត្តស្ស
អត្តសំវណ្ណានតោ ទេសនាយ សហចារិនោ វាតិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន ហារោ
យេកុយ្យេន យថាវុត្ថវសេនេវិញ្ញាយមាណោ ទេសនាយ សហ ចរតីតិ វុត្តញ្ចេតំ
អរហតិ, ន តថាបរេ។ ន ហិ អស្សាទានិនវនិស្សរណានិសន្ទស្សនវិភា

សុត្តន្តបិដក អត្ថិ។ ក៏ បន តេសំ អស្សុទាធិនំ អនវសេសានំ វចនំ
ទេសនាហារោ, ឧទាហុ ឯកទ្វានន្តិ? និវសេសានំយេវ។ យស្មីញ្ចិ សុត្ត
អស្សុទាធិនវនិស្សរណានិ សរូបតោ អាគតានិ, តត្ថ វត្តព្ភមេវ នត្ថិ។ យត្ថ បន
ឯកទេសេន អាគតានិ, ន ច សរូបេន, តត្ថ អនាគតំ អត្ថវសេន និទ្ធារេត្វា
ហារោ យោជេតញ្ចោ។

សយំ សមន្តចក្កការតោ តំទស្សនេន សភាវតោ ច “អហ”ន្តិ វុត្តំ។
ភិក្ខុនសីលតាធិគុណាយោគតោ អភិមុខិករណាត្ថញ្ច, “ភិក្ខុវេ”តិ វុត្តំ។
អត្តាការតោ អបរតាទស្សនត្ថញ្ច “អញ្ញ”ន្តិ វុត្តំ។ ឯកស្ស អនុបលព្ពទស្សនត្ថំ
អនេកការប្បដិសេធនត្ថញ្ច “ឯករូបម្បី”តិ វុត្តំ។ តាធិសស្ស រូបស្ស អភាវតោ
អទស្សនតោ ច “ន សមនុបស្សមី”តិ វុត្តំ។ តស្ស បច្ឆាមសនតោ អនិយមតោ
ច “យ”ន្តិ វុត្តំ។ ឥទានិ វុច្ឆមានាការបរាមសនតោ តទញ្ញាការនិសេធនតោ ច
“ឯវ”ន្តិ វុត្តំ។ វិសភាគិន្រ្ទិយវត្ថុតោ សភាគវត្ថុស្មី តទភាវតោ ច “បុរិសស្ស”តិ
វុត្តំ។ និមិត្តក្កាហស្ស វត្ថុភាវតោ តថា បរិកប្បិតត្ថា ច “ចិត្តំ បរិយាធាយ
តិជ្ជតី”តិ វុត្តំ។ ឯវន្តិ វុត្តាការបរាមសនត្ថញ្ចេវ និទស្សនត្ថញ្ច “យថា”តិ វុត្តំ។
អត្តនោ បច្ឆក្កភាវតោ ភិក្ខុនំ បច្ឆក្កករណាត្ថញ្ច “ឥន”ន្តិ វុត្តំ។
ឥត្ថិសន្តានបរិយាបន្នតោ តប្បដិពទ្ធការតោ ច “ឥត្ថិរូប”ន្តិ វុត្តន្តិ ឯវំ
អនុបទិវិចយតោ វិចយោ ហារោ។ វិចីយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា បទបញ្ញាទយោតិ
វិចយោ, វិចិតិ ឯវ វា តេសន្តិ វិចយោ។ បទបុច្ឆាវិស្សជ្ជនបុញ្ញបរាមុគ្គហានំ
អស្សុទាធិនញ្ច វិសេសនិទ្ធារណវសេន បរិចយលក្ខណោ ហិវិចយោ ហារោ។
វុត្តម្បី ចេតំ -

“យំ បុច្ឆិតញ្ច វិស្សជ្ជិតញ្ច, សុត្តស្ស យា ច អនុគីតិ;

សុត្តស្ស យោ បរិចយោ, ហារោវិចយោតិ និទ្ទិដ្ឋា”តិ។ (នេត្តិ. ៤
និទ្ទេសវារ);

អនាធិមតិ សំសារេ ឥត្តិបុរិសានំ អញ្ញាមញ្ញាវចាភិរាមតាយ “ឥត្តិរូបំ
បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាធាយ តិដ្ឋតី”តិ យុដ្ឋតិ តិ អយំ យុត្តិហារោ។ ព្យញ្ញនត្ថានំ
យុត្តាយុត្តិវិភាគវិភាវនលក្ខណោ ហិ យុត្តិហារោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ -

“សព្ពេសំ ហារានំ, យា ភូមិ យោ ច គោចរោ តេសំ;
យុត្តាយុត្តិបរិក្ខា, ហារោ យុត្តិ តិ និទ្ទិដ្ឋា”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

យុត្តិ តិ ច ឧបបត្តិ សាធនយុត្តិ, ឥធន បន យុត្តិវិចារណា យុត្តិ
ឧត្តរបនលោបេន “រូបកវោ រូប”ន្តិ យថា។ យុត្តិសហចរណតោ វា យុត្តិ។

ឥត្តិរូបំ អយោនិសោ ឱលោកិយមាណំ ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតាយ បទដ្ឋានំ,
សា កុសលានំ ធម្មានំ អភាវនាយ បទដ្ឋានំ, សា សត្តស្សបិ សំកិលេសបក្ខស្ស
បរិវុទ្ធិយា បទដ្ឋានំ។ ព្យតិរេកតោ បន ឥត្តិរូបំ យោនិសោ ឱលោកិយមាណំ
សតិបដ្ឋានការនាយ បទដ្ឋានំ, សា ពោជ្ឈដ្ឋានំ ភាវនាចារិប្បិយា បទដ្ឋានំ, សា
វិជ្ជាវិមុត្តិនំ ចារិប្បិយា បទដ្ឋានំ, កុសលស្ស ចិត្តស្ស បរិយាធានំ
សម្មាហានិទិវេសស្ស បទដ្ឋានំ, សោ សម្ពាទានំ បទដ្ឋានំ, សម្ពាទ
វិញ្ញាណស្សាតិ សព្វំ អារត្តតិ ភវចក្កំ។ ព្យតិរេកតោ បន កុសលស្ស ចិត្តស្ស
អបរិយាធានំ តេសំ តេសំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាធាយ ចារិប្បិយា បទដ្ឋានន្តិ
អយំ តាវ អវិសេសតោ នយោ។ វិសេសតោ បន សីលស្ស អបរិយាធានំ
អវិប្បជិសារស្ស បទដ្ឋានំ, អវិប្បជិសារោ ចាមោជ្ឈស្សាតិ អាធិនា យាវ
អនុចាធាបរិនិព្វានំ នេត្តព្វំ។ អយំ បទដ្ឋានោ ហារោ។ សុត្ត អាគតធម្មានំ

បទដ្ឋានភូតេ ធម្មតេសញ្ញា បទដ្ឋានភូតេតិ សម្ភវតោ
បទដ្ឋានភូតេធម្មនិទ្ទារណាលក្ខណោ ហិ បទដ្ឋានោ ហារោ។ វុត្តញ្ចេតំ -

“ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ, តស្ស ច ធម្មស្ស យំ បទដ្ឋានំ;
តតិ យាវ សព្វធម្មា, ឯសោ ហារោ បទដ្ឋានោ”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

បទដ្ឋានន្តិ អាសន្នការណំ។ ឥធម បន បទដ្ឋានវិចារណា បទដ្ឋានោតិអាទិ
យុត្តិហារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ឯក្សបន្តិ ច រូបាយតនគ្គហណោន ធន្នម្បិ ពាហិរាណំ អាយតនានំ គហណំ
ពាហិរាយតនភាវេន ឯកលក្ខណាត្តា។ ចិត្តន្តិ មនាយតនគ្គហណោន ធន្នម្បិ
អជ្ឈត្តិកានំ អាយតនានំ គហណំ អជ្ឈត្តិកាយតនភាវេន ឯកលក្ខណាត្តា។
ឯវំ ខន្ធាតាធិវសេនបិ ឯកលក្ខណាតា វុត្តព្ពា។ អយំ លក្ខណោ ហារោ។
លក្ខិយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា ឯកលក្ខណធម្មា អវុត្តាបិ ឯកច្ឆវចនេនាតិ
លក្ខណោ។ សុត្តេ អនាគតេបិ ធម្មេ វុត្តប្បការេ អាគតេ វិយ និទ្ទារេត្វា យា
សំវណ្ណានា, សោ លក្ខណោ ហារោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ -

“វុត្តម្បិ ឯកធម្មេ, យេ ធម្មា ឯកលក្ខណោ កេចិ;
វុត្តា ភវន្តិ សព្វេ, សោ ហារោ លក្ខណោ នាមា”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

និទានេ ឥមិស្សា ទេសនាយ រូបគរុកានំ បុគ្គលានំ រូបស្មី អនាធិនវទស្សិតា
វុត្តា, “កបំ នុ ខោ ឥមេ ឥមំ ទេសនំ សុត្វា រូបេ អនាធិនវទស្សនមុខេន សព្វស្មីម្បិ
ខន្ធបញ្ចកេ សព្វសោ ធន្នរាគំ បហាយ សកលវដ្ឋនុក្ខតោ មុច្ឆេយ្យំ, បរេ ច
តត្ថ បតិដ្ឋាបេយ្យ”ន្តិ អយមេត្ថ ភកវតោ អធិប្បាយោ។ បទនិព្វេចនំ និវុត្តំ, តំ
“ឯវ”ន្តិអាទិនិទានបទានំ “នាហា”ន្តិអាទិចាឡិបទានញ្ច អដ្ឋកថាយំ តស្សា
លីនត្ថវណ្ណនាយ ច វុត្តនយានុសារេន សុករត្តា នវិត្តារយិម្ព។

បទបទត្ថទេសនាទេសនាធិក្ខេបសុត្តសន្ធិវសេន បញ្ចវិជ្ជាសន្ធិ។ តត្ថ
បទស្ស បទន្តវេន សម្ពន្ធា បទសន្ធិ។ បទត្ថស្ស បទត្ថន្តវេន សម្ពន្ធា បទត្ថសន្ធិ,
យោ “កិរិយាការកសម្ពន្ធា”តិ វុច្ចតិ។ ធានានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស
តំតំអនុសន្ធិហិ សម្ពន្ធា, ឯកានុសន្ធិកស្ស ច បុព្វាបរសម្ពន្ធា ទេសនាសន្ធិ,
យា អដ្ឋកថាយំ “បុច្ឆានុសន្ធិ, អដ្ឋាសយានុសន្ធិ, យថានុសន្ធិ”តិ តិដាវិភត្តា។
អដ្ឋាសយោ ចេត្ត អត្ថដ្ឋាសយោ បរដ្ឋាសយោតិ ទិដ្ឋា វេទិតញ្ញា។
ទេសនាធិក្ខេបសន្ធិ ចតុន្នំ សុត្តនិក្ខេបានំ វសេន វេទិតញ្ញា។ សុត្តសន្ធិ ឥធន
បឋមនិក្ខេបវសេនេវ វេទិតញ្ញា។ “កស្មា បនេត្ត ឥទមេវ ចិត្តបរិយាទានសុត្តំ
បឋមំ និក្ខិត្ត”ន្តិ នាយមនុយោគោ កត្តចិន បវត្តតិ។ អបិច ឥមេ សត្តា
អនាធិមតិ សំសារេ បរិព្ពមន្តា ឥត្តិបុរិសា អញ្ញមញ្ញេសំ
បញ្ចកាមគុណាសម្ពាទ្ធវាទាភិរាមា, តត្ថ ឥត្តិ បុរិសស្ស រូបេ សត្តា គិដ្ឋា គធិតា
លក្ខាលក្ខិតា អាសត្តា, សា ចស្ស តត្ថ អាសត្តិ ទុព្ពេវេចនីយា។ តថា បុរិសោ
ឥត្តិយា រូបេ, តត្ថ ច ទស្សនសំសគ្គោ គរុតរោ ឥតវេសញ្ញា មូលភូតោ។ តេនេវ
ហិ ភគវា “កចំ នុ ខោ មាតុគាមេ បដិបទ្ធិតត្ថ”ន្តិ (ធិ. និ. ២.២០៣) បុដ្ឋោ
“អទស្សនមេវា”តិ អវោច។ តស្មា ភគវា បញ្ចាសុ កាមគុណាសុ រូបេ
ធន្តរាគហាបនត្តំ ឥទមេវ សុត្តំ បឋមំ ទេសេសិ។ និព្វានាធិគមាយ បដិបត្តិយា
អាធិ វេសា បដិបត្តិតិ។ យំ បន ឯកិស្ស ទេសនាយ ទេសនន្តវេន សំសន្ននំ,
អយម្បិ ទេសនាសន្ធិ។ សា ឥធន ឯវំ វេទិតញ្ញា។ “នាហំ, ភិក្ខុវេ... បេ... តិដ្ឋតិ”តិ
អយំ ទេសនា។ “យេ ខោ, ភិក្ខុវេ, ចក្កុវិញ្ញេយ្យា រូចា ឥដ្ឋា កត្តា មនាថា
បិយរូចា កាម្មបសំហិតា វជនីយា, តញ្ញោ ភិក្ខុ អភិនន្តតិ អភិវទតិ
អដ្ឋោសាយ តិដ្ឋតិ, តស្ស តំ អភិនន្តតោ អភិវទតោ អដ្ឋោសាយ តិដ្ឋតោ
ឧប្បជ្ឈន្តិ អនេកេ ចាបកា អកុសលា ធម្មា”តិ (សំ. និ. ៤.១១៨) ឥមាយ
ទេសនាយ សំសន្នតិ។ តថា “រូបេ មញ្ញតិ, រូបេសុ មញ្ញតិ, រូបតោ មញ្ញតិ, រូបំ

‘មេ’តិ មញ្ញាតិ។ រូបំ, ភិក្ខុវេ, អនភិជានំ អបរិជានំ អវិរាជយំ អប្បជហំ អភព្វោ
ទុក្ខក្ខយាយា”តិ (សំ. និ. ៤.១១២) ឯវមាធិហិ ទេសនាហិ សំសន្តតិ តិ អយំ
ចតុព្យហោ ហារោ។ វិយូហាយន្តិ វិភាគេន បិណ្ឌិយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វាតិ ព្យហោ,
និព្វបទនាធិនំ ចតុន្នំ ព្យហោតិ ចតុព្យហោ, ចតុន្នំ វា ព្យហោ ឯត្ថាតិ ចតុព្យហោ។
និព្វបទនាធិប្បាយាធិនំ ចតុន្នំ វិភាគលក្ខណោ ហិ ចតុព្យហោ ហារោ។ វុត្ថញ្ញេតំ

-

“នេវុត្តមធិប្បាយោ, ព្យញ្ញនមថ ទេសនាធិនាព្វា;
បុព្វបរាទុសន្តិ, ឯសោ ហារោ ចតុព្យហោ”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

“នាហំ, ភិក្ខុវេ, អញ្ញំ... បេ.... ឥត្ថិវុប”ន្តិ ឯតេន អយោនិសោមនសិការោ
ធិបិតោ។ យំ តត្ថ ចិត្តំ បរិយាទិយតិ, តេន យោនិសោមនសិការោ។ តត្ថ
អយោនិសោមនសិការោតោ តណ្ហាវិជ្ជា បរិវឌ្ឍន្តិ, តាសុ តណ្ហាគហលោន នវ
តណ្ហាមូលកា ធម្មា អារដ្ឋន្តិ, អវិជ្ជាគហលោន អវិជ្ជាមូលកំ សព្វំ ភវចក្កំ
អារដ្ឋតិ, យោនិសោមនសិការគ្គហលោន ច យោនិសោមនសិការមូលកា
ធម្មា អារដ្ឋន្តិ, ចតុព្វិធានុ សម្បត្តិចក្កន្តិ។ អយំ អារដ្ឋោ ហារោ។ អារដ្ឋយន្តិ
ឯតេន, ឯត្ថ វា សភាគវិសភាគា ច ធម្មា, តេសំ វា អារដ្ឋនន្តិ អារដ្ឋោ។
ទេសនាយ គហិតធម្មានំ សភាគាសភាគធម្មវសេន អារដ្ឋនលក្ខណោ ហិ
អារដ្ឋោ ហារោ។ វុត្ថម្បិ ចេតំ -

“ឯកម្ហិ បទដ្ឋានេ, បរិយេសតិ សេសកំ បទដ្ឋានំ;
អារដ្ឋតិ បដិបក្ខេ, អារដ្ឋោ នាម សោ ហារោ”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

រូបំ ចតុព្វិធំ កម្មសមុជ្ជានំ, ចិត្តសមុជ្ជានំ, ឧតុសមុជ្ជានំ, អាហារសមុជ្ជានំ,
តថា ឥដ្ឋំ ឥដ្ឋមជ្ឈត្ថំ អនិដ្ឋំ អនិដ្ឋមជ្ឈត្ថន្តិ។ ឥត បន ឥដ្ឋំ អធិប្បតំ។ ចិត្តំ

កុសលចិត្តមេត្ត វេទិតព្រំ។ តំ កាមាវចរំ, រូចាវចរំ, អរូចាវចរំ, លោកុត្តរន្តិ
ចតុព្ពំធំ។ វេទនាទិសម្បយុត្តធម្មភេទតោ អនេកវិជន្តិ អយំ វិភត្តិហារោ។
វិភជ្ជិយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា សាធារណសាធារណានំ សំកិលេសវោទានធម្មានំ
ភូមិយោតិ វិភត្តិ។ វិភជនំ វា ឯតេសំ ភូមិយោតិ វិភត្តិ។ សំកិលេសធម្ម
វោទានធម្ម ច សាធារណសាធារណតោ បទដ្ឋានតោ ភូមិតោ
វិភជនលក្ខណោ ហិ វិភត្តិហារោ។ វុត្តម្បី ចេតំ -

“ធម្មញ្ញ បទដ្ឋានំ, ភូមិញ្ញ វិភជ្ជតេ អយំ ហារោ;
សាធារណោ អសាធារណោ ច នេយ្យោ វិភត្តិ” តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

ឥត្ថិវុបំ បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ អយោនិសោ មនសិករោតោ,
យោនិសោ មនសិករោតោ ន បរិយាទិយតិ សុសំវុតិទ្រិយត្តា សីលេសុ
សមាហិតស្សាតិ អយំ បរិវត្តោ ហារោ។ បដិបក្ខវសេន បរិវត្តិយន្តិ ឥមិនា, ឯត្ថ
វា សុត្ថេ វុត្តធម្មា, បរិវត្តនំ វា តេសន្តិ បរិវត្តោ។ និទ្ធិដ្ឋានំ ធម្មានំ បដិបក្ខតោ
បរិវត្តនលក្ខណោ ហិ បរិវត្តោ ហារោ។ វុត្តញ្ញេតំ -

“កុសលាកុសលេ ធម្មេ, និទ្ធិដ្ឋេ ភាវិតេ បហីនេ ច;
បរិវត្តតិ បដិបក្ខេ, ហារោ បរិវត្តនោ នាមា” តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

ភិក្ខុវេ, សមណា បព្ពជិតាតិ បរិយាយវចនំ។ អញ្ញំ បរំ កិញ្ចឹតិ
បរិយាយវចនំ។ រូបំ វណ្ណំ ចក្កវិញ្ញេយ្យន្តិ បរិយាយវចនំ។ សមនុបស្សាមិ
ឱលោកេស្សាមិ ជានាមីតិ បរិយាយវចនំ។ ឯវំ ឥត្តំ ឥមំ បការន្តិ
បរិយាយវចនំ។ បុរិសស្ស បុគ្គលស្សាតិ បរិយាយវចនំ។ ចិត្តំ វិញ្ញាណំ មនោតិ
បរិយាយវចនំ។ បរិយាទាយ គហេត្វា ខេបេត្វាតិ បរិយាយវចនំ។ តិដ្ឋតិ ធរតិ
ហិតីតិ បរិយាយវចនំ។ យថា យេន បកាវេន យេនាកាវេនាតិ បរិយាយវចនំ។

ឥត្តិ នារី មាតុកាមាតិ បរិយាយវចនន្តិ អយំ វេវចនោ ហារោ។ វិវិដំ វចនំ
ឯកស្សវត្ថុស្ស វាចកមេត្តាតិ វិវចនំ, វិវចនមេវ វេវចនំ។ វិវិដំ វុច្ឆតិ ឯតេន
អត្តោតិ វាវិវចនំ, វិវចនមេវ វេវចនំ។ ឯកស្មី អត្ថេ
អនេកបរិយាយសទ្ធិប្បយោជនលក្ខណោ ហិ វេវចនោ ហារោ។ វុត្ថញ្ញោតំ -

“វេវចនានិ ពហូនិ តុ, សុត្ថេ វុត្តានិ ឯកធម្មស្ស;
យោ ជាតាតិ សុត្តវិទូ, វេវចនោ នាម សោ ហារោ” តិ។ (នេត្តិ. ៤
និទ្ទេសវារ);

រូបំ កាឡសាមាទិវសេន អនេកធា បញ្ញត្តំ។ បុរិសោ ខត្តិយាទិវសេន
អនេកធា បញ្ញត្តោ។ ចិត្តំ បរិត្តមហគ្គតាទិវសេន អនេកធា បញ្ញត្តំ។
“បរិយាទាយា” តិ ឯត្ថ បរិយាទានំ បរិយាទាយកានំ ចាបធម្មានំ វសេន
វីតិក្កមបរិយុដ្ឋានាទិនា ច អនេកធា បញ្ញត្តំ។ អយំ បញ្ញត្តិហារោ។ បកាវេហិ,
បភេទតោ វា ញាប័យន្តិ ឥមិនា, ឯត្ថ វា អត្តាតិ បញ្ញត្តិ។ ឯកេកស្ស ធម្មស្ស
អនេកាហិ បញ្ញត្តិហិ បញ្ញាបេតញ្ញាការិការលក្ខណោ ហិ បញ្ញត្តិហារោ។
វុត្ថញ្ញោតំ -

“ឯកំ ភគវា ធម្មំ, បញ្ញត្តិហិ វិវិទាហិ នេសេតិ;
សោ អាការោ ញោយ្យោ, បញ្ញត្តិ នាម សោ ហារោ” តិ។ (នេត្តិ. ៤
និទ្ទេសវារ);

វិរោធិបច្ចយសមវាយេ វិសទិសុប្បត្តិវុប្បនវណ្ណវិការាបត្តិយា តំសមដ្ឋិនោ
ហធយដ្ឋតការវប្បកាសនំ រូបដ្ឋោតិ អនិច្ចតាមុខេន ឌីតរណំ, អនិច្ចស្ស បន
ទុក្ខត្តា ទុក្ខតាមុខេន, ទុក្ខស្ស ច អនត្តកត្តា សុញ្ញតាមុខេន ឌីតរណំ។ ចិត្តំ
មនោវិញ្ញាណធាតុ, តស្ស បរិយាទាយិកា តណ្ហា តនេកដ្ឋា ច ចាបធម្មា

ធម្មតាតូច ធាតុមុខន ឡើយណា។ ឯវំ ខន្ទាយតនាទិមុខហិបិ ឡើយណា វត្តពុទ្ធិ
អយំ ឡើយណា ហារោ។ ឡើយណា អនុប្បវេសីយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា សុត្តាភតា
ធម្មា បដិច្ចសមុប្បាទាទិសូតិ ឡើយណា។ បដិច្ចសមុប្បាទាទិមុខន សុត្តត្ថស្ស
ឡើយណា ក្នុងណា ហិ ឡើយណា ហារោ។ វត្តពុទ្ធិ -

“យោ ច បដិច្ចប្បាទោ, ឥន្ទ្រិយខន្ទា ច ធាតុអាយតនា;
ឯតេហិ ឡើយណា យោ, ឡើយណា នាម សោ ហារោ” តិ។ (នេត្តិ. ៤
និទ្ទេសវារ);

នាហំ, ភិក្ខុវេ... បេ... សមនុបស្សមីតិ អារម្មណ៍។ ឯវំ បុរិសស្ស ចិត្តំ
បរិយាយាយ តិដ្ឋតិ បទសុទ្ធិ, ន បទ អារម្មសុទ្ធិ។ យថយិទន្តិអាទិ បទសុទ្ធិ បេវ
អារម្មសុទ្ធិ ចាតិ អយំ សោធនោ ហារោ។ សោធិយន្តិ សមាធិយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា
សុត្ថ បទបទត្ថបញ្ញាវម្ពាតិ សោធនោ។ សុត្ថ បទបទត្ថបញ្ញាវម្ពានំ
សោធនលក្ខណោ ហិ សោធនោ ហារោ។ វត្តពុទ្ធិ -

“វិស្សន្តិតម្ហិ បញ្ចោ, តាថាយំ បុច្ឆិតាយមាវត្ថុ;
សុទ្ធាសុទ្ធិបរិក្ខា, ហារោ សោ សោធនោ នាមា” តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

អញ្ញន្តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ កស្សចិវិសេសស្ស អនាមជ្ជត្ថា។
ឯក្សបម្បីតិ តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ។ យថយិទន្តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ
អនិយមវចនភាវតោ។ ឥត្ថិបន្តិ តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនន្តិ អយំ
អធិដ្ឋានោ ហារោ។ អធិដ្ឋាយន្តិ អនុប្បវត្តិយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា
សាមញ្ញវិសេសត្វតា ធម្មាវិនាវិកប្បនាតិ អធិដ្ឋានោ។ សុត្តាភតានំ ធម្មានំ
អវិកប្បនវសេនេវ សាមញ្ញវិសេសនិទ្ធាវណាលក្ខណោ ហិ អធិដ្ឋានោ ហារោ។
វត្តម្បី ចេតំ -

“ឯកត្តតាយ ធម្មា, យេបិ ច វេមត្តតាយ និទ្ទិដ្ឋា;
តេនវិកប្បយិតត្តា, ឯសោ ហារោ អធិដ្ឋានោ”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

រូបស្ស កម្មាវិជ្ជាធម្មោ កម្មចិត្តាធម្មោ ច ហេតុ។ សមនុបស្សនាយ
អារដ្ឋនាធម្មោ។ កុសលស្ស ចិត្តស្ស យោនិសោ មនសិការាធម្មោ។
បរិយាទាយាតិ ឯត្ត បរិយាទានស្ស អយោនិសោមនសិការាធម្មោតិ អយំ
បរិក្ខារោ ហារោ។ បរិករោតិ អភិសម្ពុតោតិ ជលន្តិ បរិក្ខារោ, ហេតុ បច្ចយោ ច។
បរិក្ខារំ អាចិត្តតិ បរិក្ខារោ, ហារោ។ បរិក្ខារវិសយត្ថា,
បរិក្ខារសហចរណតោ វា បរិក្ខារោ។ សុត្តេ អាគតធម្មានំ
បរិក្ខារសម្ពាតហេតុបច្ចយេ និទ្ធាវេត្វា សំវណ្ណនាលក្ខណោ ហិ បរិក្ខារោ
ហារោ។ វុត្តញ្ញេតំ -

“យេ ធម្មា យំ ធម្មំ, ជនយន្តិប្បច្ចយា បរម្មវតោ;
ហេតុមវកឡយិត្វា, ឯសោ ហារោ បរិក្ខារោ”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ ឯត្ត បរិយាទាយិ ការិសេសតោ
តណ្ហាវិជ្ជា វេទិតត្តា តាសំ វសេន បរិយាទានសម្ពុតោ។ តាសុ តណ្ហាយ
រូបមធិដ្ឋានំ, អវិជ្ជាយ អរូបំ។ វិសេសតោ តណ្ហាយ សមថោ បដិបត្តោ,
អវិជ្ជាយ វិបស្សនា។ សមថស្ស ចេតោវិមុត្តិ, ជលវិបស្សនាយ បញ្ញាវិមុត្តិ។
តថា ហិ តា រាគវិរាគា អវិជ្ជាវិរាគាតិ វិសេសេត្វា វុច្ចន្តិ អយំ សមារោបនោ
ហារោ។ សមារោបីយន្តិ ឯតេន, ឯត្ត វា បទដ្ឋានាទិមុខេន ធម្មាតិ
សមារោបនោ។ សុត្តេ អាគតធម្មានំ
បទដ្ឋានវេវចនការំ នាបហានសមារោបនីចារណាលក្ខណោ ហិ
សមារោបនោ ហារោ។ វុត្តញ្ញេតំ -

“យេ ធម្មា យំ មូលា, យេ ចេកត្តា បកាសិតា មុនិនា;
តេ សមារោបយិតត្តា, ឯស សមារោបនោ ហារោ” តិ។ (នេត្តិ. ៤
និទ្ទេសវារ);

ឯត្តាវតា ច -

“នេសនាវិចយោ យុត្តិ, បទដ្ឋានោ ច លក្ខណោ;
ចតុព្យហោ ច អារដ្ឋោ, វិភត្តិ បរិវត្តនោ។
វេវចនោ ច បញ្ញត្តិ, ឌីតរណោ ច សោធនោ;
អធិដ្ឋានោ បរិក្ខារោ, សមារោបនោ សោឡសោ” តិ។ (នេត្តិ. ៤
ឧទ្ទេសវារ) -

ឯវំ វុត្តា សោឡស ហារា ទស្សិតាតិ វេទិតត្តា។ ហរិយន្តិ ឯតេហិ, ឯត្ត វា
សុត្តកេយ្យាធិវិសយា អញ្ញាណាសំសយវិបល្លាសាតិ ហារា។ ហរន្តិ វា សយំ
តានិ, ហរណាមត្តមេវ វាតិ ហារា ជលូបចារេន។ អថ វា ហរិយន្តិ វេហរិយន្តិ
ធម្មសំវណ្ណាកធម្មប្បជីក្កាហាកេហិ ធម្មស្ស ធានគ្គហណាវសេនាតិ ហារា។ អថ
វា ហារាវិយាតិ ហារា។ យថា ហិ អនេករតនាវលិសមូហោ ហារសម្ព័ន្ធតោ
អត្តនោ អវយវភូតរតនសម្ពុស្សេហិ សមុបជនិយមានហិលាទសុខោ ហុត្វា
តទុបកោគិជនសរីរសន្តាបំ និទាយបរិឡាហូបជនិតំ វ្យបសមេតិ, ឯវមេវ តេបិ
នាធាវិធបរមត្តរតនប្បពន្ធា សំវណ្ណាធាវិសេសា អត្តនោ
អវយវភូតបរមត្តរតនាធិគមេន សមុប្បាទិយមាននិព្ពតិសុខា
ធម្មប្បជីក្កាហាកជនហធយបរិតាបំ កាមរកាធិកិលេសហេតុកំ
វ្យបសមេន្តិតិ។ អថ វា ហារយន្តិ អញ្ញាណាធិនីហារំ អបគមំ ករោន្តិ អាចិត្តន្តិតិ
វា ហារា។ អថ វា សោតុជនចិត្តស្ស ហរណាតោ រមណាតោ ច ហារា

និរុត្តិនយេនយថា “ភវេសុ វន្តកមនោ ភគវា” តិ (វិសុទ្ធិ. ១.១២២; ចារា. អដ្ឋ. ១.វេរញ្ញកណ្ណាវណ្ណាណា)។

ឥតោ បរំ បន នន្ទិយាវដ្ឋាធិបញ្ចវិធនយា វេទិតញ្ញា - តត្ថ តណ្ហាវិជ្ជា
សមុទយសច្ចំ, តាសំ អធិដ្ឋាធិក្ខតា រូបធម្មា ទុក្ខសច្ចំ, តេសំ អប្បវត្តិ
និរោធសច្ចំ, និរោធប្បជាននា បដិបទា មគ្គសច្ចំ។ តណ្ហាភហណោន ចេត្ត
មាយាសាធម្មេយ្យមាធាតិមានមទប្បមាទចាបិច្ឆតាចាបមិត្តតាអហិរិកអនោ
ត្ថប្បាធិវសេន អកុសលបក្ខោ នេតញ្ញោ។ អវិជ្ជាភហណោន
វិបរីតមនសិការកោដូបនាហមក្ខបឡាសស័ស្សមច្ឆិយ-
សារម្ពុទោវចស្សតាកវទិដ្ឋិវកវទិដ្ឋិអាធិវសេន អកុសលបក្ខោ នេតញ្ញោ។
វុត្តវិបរិយាយតោ កុសលបក្ខោ នេតញ្ញោ។ កង់?
អមាយាអសាធម្មេយ្យធិវសេន អវិបរីតមនសិការាធិវសេន ច។ តថា
សមថបក្ខិយានំ សទ្ធិន្ទ្រិយាធិនំ, វិបស្សនាបក្ខិយានំ អនិច្ចសញ្ញាធិនញ្ញា វសេន
វោធានបក្ខោ នេតញ្ញាតិ អយំ នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ភូមិ។ យោ ហិ
តណ្ហាអវិជ្ជាហិ សំកិលេសបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស សមថវិបស្សនាហិ
វោធានបក្ខស្ស ច ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ
សំវណ្ណាធាវិសេសោ, អយំ នន្ទិយាវដ្ឋនយោ នាម។ វុត្តញ្ញេតំ -

“តណ្ហាញ្ញា អវិជ្ជម្បិ ច, សមថេន វិបស្សនាយ យោ នេតិ;
សច្ចេហិ យោជយិក្ខា, អយំ នយោ នន្ទិយាវដ្ឋា” តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

នន្ទិយាវដ្ឋស្ស វិយ អារវដ្ឋោ ឯតស្សាតិ នន្ទិយាវដ្ឋោ។ យថា ហិ នន្ទិយាវដ្ឋោ
អន្តោ ឋិតេន បធានាវយវេន ពហិទ្ធា អារវដ្ឋតិ, ឯវមយម្បិ នយោតិ អត្តោ។ អថ
វា នន្ទិយា តណ្ហាយ បមោទស្ស វា អារវដ្ឋោ ឯត្តាតិ នន្ទិយាវដ្ឋោ។

ហេដ្ឋារុត្តនយេន គហិតេសុ តណ្ហាវិជ្ជាតប្បក្ខិយធម្មេសុ តណ្ហា លោកោ,
 អវិជ្ជាមោហោ, អវិជ្ជាយ សម្មយុត្តោ លោហិតេ សតិ បុព្វោវិយ តណ្ហាយ
 សតិ សិដ្ឋមា នោ អាយាតោ នោសោ ឥតិ តីហិ អកុសលមូលេហិ គហិតេហិ,
 តប្បដិបក្ខតោ កុសលចិត្តគ្គហណោន ច តីណិ កុសលមូលានិ គហិតានិ ឯវ
 ហោន្តិ។ ឥធាបិ លោកោ សញ្ញានិ វា សាសវកុសលមូលានិ សមុទយសច្ចំ,
 តន្តិព្ពត្តា តេសំ អធិដ្ឋានកោចរក្ខតា ឧបាទានក្ខន្ធវា ទុក្ខសច្ចន្តិអាទិនា
 សច្ចយោជនា វេទិតញ្ញា។ ដលំ បនេត្ត វិមោក្ខត្តយវសេន និទ្ធាវេតព្ពំ, តីហិ
 អកុសលមូលេហិ
 តិវិធម្មច្ឆរិតសំកិលេសមលវិសមអកុសលសញ្ញាវិតក្កាទីវសេន
 អកុសលបក្ខោ នេតព្ពោ, តថា តីហិ កុសលមូលេហិ
 តិវិធម្មចរិតសមកុសលសញ្ញាវិតក្កសទ្ធម្មសមាធិវិមោក្ខមុខាទីវសេន
 វោទានបក្ខោ នេតព្ពោតិ អយំ តិបុក្ខលស្ស នយស្ស ភូមិ។ យោ ហិ
 អកុសលមូលេហិ សំកិលេសបក្ខស្ស កុសលមូលេហិ វោទានបក្ខស្ស
 សុត្តត្ថស្ស ច ចតុសច្ចយោជនាមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណានាវិសេសោ,
 អយំ តិបុក្ខលនយោ នាម។ តីហិ អវយវេហិ លោភាទីហិ សំកិលេសបក្ខ,
 អលោភាទីហិ ច វោទានបក្ខេ បុក្ខលោ សោភនោតិ តិបុក្ខលោ។ វុត្តព្ពោតំ -

“យោ អកុសលេ សមូលេហិ,
 នេតិ កុសលេ ច កុសលមូលេហិ;
 ភូតំ តថ អវិតថំ,
 តិបុក្ខលំ តំ នយំ អាហូ” តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

វុត្តនយេន គហិតេសុ តណ្ហាវិជ្ជាតប្បក្ខិយធម្មេសុ វិសេសតោ
 តណ្ហាទិដ្ឋនំ វសេន អសុភេ “សុភ”ន្តិ, ទុក្ខេ “សុខ”ន្តិ ច វិបល្លាសា, អវិជ្ជាទិដ្ឋនំ

វសេន អនិច្ច “និច្ច”ន្តិ, អនត្តនិ “អត្តា”តិ វិបល្លាសា វេទិតញ្ច។ តេសំ
បដិបក្ខតោ កុសលចិត្តគ្គហណោន សិទ្ធិហិ សតិវិយសមាធិបញ្ញាទ្រិយេហិ
ចត្តារិ សតិបដ្ឋានានិ សិទ្ធានិយេវ ហោន្តិ។

តត្ថ ចត្វហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ចត្តារោ បុគ្គលា និទ្ទិសិតញ្ច។ កង់? ធុរិដោ ហិ
តណ្ហាចរិតោ មុទិន្ទ្រិយោ តិ ក្ខិទ្រិយោតិ, តថា ទិដ្ឋិចរិតោ។ តេសុ បឋមោ
អសុភេ “សុភ”ន្តិ វិបរិយេសគ្គាហិ សតិពលេន យថាភូតំ កាយសភារំ
សល្លក្ខេន្តោ ភាវនាពលេន តំ វិបល្លាសំ សមុគ្គាតេត្វា សមុត្តនិយាមំ
ឌីក្កមតិ។ ធុតិយោ អសុខេ “សុខ”ន្តិ វិបរិយេសគ្គាហិ “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ
នាធិវាសេតី”តិ អាទិនា (ម. និ. ១.២៦; អ. និ. ៤.១៤; ៦.៥៨) វុត្តេន
វិរិយសំវរក្ខតេន វិរិយពលេន បដិបក្ខំ វិនោទេន្តោ ភាវនាពលេន តំ វិបល្លាសំ
វិធមេត្វា សមុត្តនិយាមំ ឌីក្កមតិ។ តតិយោ អនិច្ច “និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសគ្គាហិ
សមថពលេន សមាហិតចិត្តោ សម្ពាទនំ ខណិកភារំ សល្លក្ខេន្តោ
ភាវនាពលេន តំ វិបល្លាសំ សមុគ្គាតេត្វា សមុត្តនិយាមំ ឌីក្កមតិ។ ចតុត្តោ
សន្តតិសមូហាកិច្ចារម្មណយនវញ្ចិតតាយ ជស្សាទិធម្មបុញ្ញមត្តេ អនត្តនិ
“អត្តា”តិ មិច្ឆាភិនិវេសំ ចតុកោដិកសុញ្ញតាមនសិការេន តំ មិច្ឆាភិនិវេសំ
វិទ្ធិសេន្តោ សាមញ្ញដលំ សច្ចិករោតិ។ សុភសញ្ញាធិហិ ចត្វហិបិ វាវិបល្លាសេហិ
សមុទយសច្ចំ, តេសមធិដ្ឋានារម្មណភូតា បញ្ចាទាននក្ខន្ធា ធុក្ខសច្ចនិអាទិនា
សច្ចយោជនា វេទិតញ្ច។ ដលំ បនេត្ត ចត្តារិ សាមញ្ញដលានិ, ចត្វហិ ចេត្ត
វិបល្លាសេហិ

ចតុរាសវោយយោគគន្ធអគតិតណ្ហាទាននសល្លវិញ្ញាណាដ្ឋិតិអបរិញ្ញាទិវសេ
ន អកុសលបក្ខោ នេតញ្ចោ, តថា ចត្វហិ សតិបដ្ឋានេហិ
ចតុត្ថិដដ្ឋានវិហារាធិដ្ឋានសុខភាគិយធម្មអប្បមញ្ញាសមុប្បធានឥទ្ធិទានាទិវ
សេន វោទានបក្ខោ នេតញ្ចោតិ អយំ សីហាវិក្កិឡិតស្ស នយស្ស ភូមិ។ យោ ហិ

សុភសញ្ញាធីបរិវិបល្លាសេហិ សកលស្ស សំគិលេសបក្ខស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយាធីបរិ
ច វោធានបក្ខស្ស ចតុសច្ចយោជនាវសេន នយនលក្ខណោ
សំវណ្ណានាវិសេសោ, អយំ សីហាវិក្កិឡិតោ នាម។ វុត្តញ្ញោតំ -

“យោ នេតិ វិបល្លាសេហិ,
គិលេសេ ឥន្ទ្រិយេហិ សទ្ធម្មេ;
ឯតំ នយំ នយវិទូ,
សីហាវិក្កិឡិតំ អាហូ”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

អសន្តាសនជវបរក្កមាធិវិសេសយោគេន សីហោ ភកវា, តស្សវិក្កិឡិតំ
នេសនា វចីកម្មក្ខតោវិហារោតិ កត្វាវិបល្លាសតប្បជីបក្ខបរិធិបនតោ
សីហស្សវិក្កិឡិតំ ឯត្តាតិ សីហាវិក្កិឡិតោ, នយោ។
ពលវិសេសយោគធិបនតោ វា សីហាវិក្កិឡិតសធិសត្តា នយោ
សីហាវិក្កិឡិតោ។ ពលវិសេសោ ចេត្ត សទ្ធាធិពលំ, ធនពលានិ វេ វា។

ឥមេសំ បន តិណ្ណំ អត្ថនយានំ សិទ្ធិយា វោហារនយទ្ធិយំ សិទ្ធិមេវ ហោតិ។
តថា ហិ អត្ថនយត្ថយធិសាការេន កុសលាធិធម្មានំ អាលោចនំ ធិសាលោចនំ។
វុត្តញ្ញោតំ -

“វេយ្យាករណេសុ ហិ យេ,
កុសលាកុសលា តហី តហី វុត្តា;
មនសា ឌីលោកយតេ,
តំ ឧ ធិសាលោចនំ អាហូ”តិ។ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ);

តថា អាលោចិតានំ តេសំ ធម្មានំ អត្ថនយត្ថយយោជនេ សមាធិបនតោ
អន្តសោវិយ អន្តសោ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“ឡើយកេត្តា ទិសលោចនេន, ឧត្តិបិយ យំ សមាទេតិ;
សព្វេ កុសលាកុសលេ, អយំ នយោ អង្គុសោ នាមា” តិ។ (នេត្តិ. ៤
និទ្ទេសវារ);

តស្មា មនសាវ អត្ថនយានំ ទិសាភូតធម្មានំ លោចនំ ទិសាលោចនំ, តេសំ
សមាទយនំ អង្គុសោតិ បញ្ចបិ នយានិ យុត្តានិ ហោន្តិ។

ឯត្ថាវតា ច -

“បឋមោ នន្ទិយាវដ្ឋោ, ធុតិយោ ច តិបុក្ខលោ;
សីហាវិក្កិឡិកោ នាម, តតិយោ នយលញ្ញកោ។

ទិសាលោចនមាហំសុ, ចតុត្ថំ នយមុត្តមំ;
បញ្ចមោ អង្គុសោ នាម, សព្វេ បញ្ច នយា គតា” តិ។ (នេត្តិ. ១ ឧទ្ទេសវារ)

-

ឯវំ វុត្តបញ្ចនយាបិ ឯត្ថ ទស្សិតាតិ វេទិតញ្ច។ នយតិ សំកិលេសំ វោទានញ្ច
វិភាគតោ ញ្ញាបេតីតិ នយោ, លញ្ញេតិ បកាសេតិ សុត្តត្ថន្តិ លញ្ញកោ, នយោ
ច សោ លញ្ញកោ ចាតិ នយលញ្ញកោ។ ឥធម្មា សុត្តំ សោឡសវិធន
សុត្តន្តបដ្ឋានេ សំកិលេសភាគិយំ ព្យតិវេកមុខេន និព្វេជានេ ភូតភាគិយន្តិ
ទដ្ឋព្ភំ។ អដ្ឋវិសតិវិធន បន សុត្តន្តបដ្ឋានេ លោកិយលោកុត្តរំ សត្តធម្មាធិដ្ឋានំ
ញ្ញាណញ្ញោយុំ ទស្សនការំ សកវចនំ វិស្សជ្ជនីយំ កុសលាកុសលំ អនុញ្ញាតំ
បដិក្ខិត្តញ្ញាតិ វេទិតព្ភំ។

តត្ថ សោឡសវិធនសុត្តន្តំ បដ្ឋានំ នាម “សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ,
វាសនាភាគិយំ សុត្តំ, និព្វេជភាគិយំ សុត្តំ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ,

សំគិតលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំគិតលេសភាគិយញ្ច
និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំគិតលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ,
វាសនាភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ, វាសនាភាគិយញ្ច
អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ, និព្វេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ,
សំគិតលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច សុត្តំ,
សំគិតលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ,
សំគិតលេសភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ,
វាសនាភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ,
សំគិតលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្វេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច
សុត្តំ, នេវ សំគិតលេសភាគិយំ ន វាសនាភាគិយំ ន និព្វេជភាគិយំ ន
អសេក្ខភាគិយំ សុត្ត"ន្តិ (នេត្តិ. ៨៩) ឯវំ វុត្តសោឡសសាសនបដ្ឋានានិ។

តត្ថ សំគិតលេស្សន្តិ ឯតេនាតិ សំគិតលេសោ, សំគិតលេសភាគ
សំគិតលេសកោដ្ឋាសេ បវត្តំ សំគិតលេសភាគិយំ។ វាសនា បុញ្ញការីនា,
វាសនាភាគេ បវត្តំ វាសនាភាគិយំ, វាសនំ ភជាបេតីតិ វា វាសនាភាគិយំ។
និព្វជ្ឈនំ លោកក្ខន្ធានំ បទាលនំ និព្វេជោ, និព្វេជភាគេ បវត្តំ, និព្វេជំ
ភជាបេតីតិ វា និព្វេជភាគិយំ។ បរិនិដ្ឋិតសិក្ខា ធម្មា អសេក្ខា, អសេក្ខភាគេ
បវត្តំ, អសេក្ខេ ភជាបេតីតិ វា អសេក្ខភាគិយំ។ តេសុ យត្ថ
តណ្ហានិសំគិតលេសោវិភត្តោ, ឥទំ សំគិតលេសភាគិយំ។ យត្ថ
ធានានិបុញ្ញកិរិយវត្ថុវិភត្តំ, ឥទំ វាសនាភាគិយំ។ យត្ថ សេក្ខា
សីលក្ខន្ធានយោវិភត្តោ, ឥទំ និព្វេជភាគិយំ។ យត្ថ បន អសេក្ខា
សីលក្ខន្ធានយោវិភត្តោ, ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ។ ឥតរាជិតេសំ
វោមិស្សកនយវសេន វុត្តានិ។ សញ្ញាសវសំវរបរិយាយានីនំ វសេន សញ្ញភាគិយំ
វេទិតព្ពំ។ តត្ថ ហិ សំគិតលេសធម្មា លោកិយសុចរិតធម្មា សេក្ខា ធម្មា

អសេក្ខា ធម្មា ច វិភត្តា។ សត្តភាគិយំ បន “បស្សំ ន បស្សតី” តិអាទិកំ
ឧទកាធិអនុវាទវចនំ វេទិតត្ថំ។

អដ្ឋវិសតិវិធំ សុត្តន្តបដ្ឋានំ បន “លោកិយំ, លោកុត្តរំ, លោកិយញ្ច
លោកុត្តរញ្ច, សត្តាធិដ្ឋានំ, ធម្មាធិដ្ឋានំ, សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច, ញ្ញាណំ,
ញ្ញេយ្យំ, ញ្ញាណញ្ច ញ្ញេយ្យញ្ច, ទស្សនំ, ភាវនា, ទស្សនញ្ច ភាវនា ច, សកវចនំ,
បវវចនំ, សកវចនញ្ច បវវចនញ្ច, វិស្សជ្ជនីយំ, អវិស្សជ្ជនីយំ, វិស្សជ្ជនីយញ្ច
អវិស្សជ្ជនីយញ្ច, កម្មំ, វិចារកោ, កម្មញ្ច វិចារកោ ច កុសលំ, អកុសលំ,
កុសលញ្ច អកុសលញ្ច អនុញ្ញាតំ, បដិក្ខត្តំ, អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខត្តញ្ច, ថវោ” តិ
(នេត្តិ. ១១២) ឯវមាគតានិ អដ្ឋវិសតិ សាសនបដ្ឋានានិ។ តត្ថ លោកិយន្តិ
លោកេ និយុត្តោ, លោកេ វាវិទិតោ លោកិយោ។ ឥធម បន លោកិយោ អត្ថោ
យស្មី សុត្ត វុត្តោ, តំ សុត្តំ លោកិយំ។ តថា លោកុត្តរំ។ យស្មី បន សុត្ត
បទេសេន លោកិយំ, បទេសេន លោកុត្តរំ វុត្តំ, តំ លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច។
សត្តអធិប្បាយសត្តបញ្ញត្តិមុខេន ទេសិតំ សត្តាធិដ្ឋានំ។ ធម្មវសេន ទេសិតំ
ធម្មាធិដ្ឋានំ។ ឧភយវសេន ទេសិតំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។ ឥមិនា
នយេន សត្តបទេសុ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ ពុទ្ធាធិនំ បន គុណាភិក្ខុវនវសេន បវត្តំ
សុត្តំ ថវោ នាម -

“មគ្គានជ្ជន្តិកោ សេដ្ឋោ, សទ្ធានំ ចតុរោ បទា;
វិរាគោ សេដ្ឋោ ធម្មានំ, ទិបទានញ្ច ចក្កមា” តិ។ (ធម. ប. ២៧៣; នេត្តិ.
១៧០; បេជកោ. ៣០) អាទិកំ វិយ -

នេត្តិនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សទ្ធករុកាធិនន្តិ អាទិសន្តេន គន្ធសដោជ្ជព្ភគរុកេ សង្កណ្ណាតិ។
អាសយវសេនាតិ អដ្ឋាសយវសេន។ ឧតុសមុជ្ជានោបិ ឥត្តិសន្តានគតោ
សន្តោលព្ភតិ, សោ ឥធ នាធិប្បតោតិ “ចិត្តសមុជ្ជានោ”តិ វុត្ថំ។ កថិតសន្តោ
អាហាថាធិសន្តោ។ គីតសន្តោ សវេន កាយនសន្តោ។ ឥត្តិយា
ហសនសន្តោបេត្ថ សង្កហេតញ្ចោ តស្សបិ បុរិសេន អស្សនេតព្ភតោ។ តេនាហ
- “អបិច ខោ មាតុកាមស្ស សង្ខំ សុណាតិ តិរោកុដ្ឋា វា តិរោចាការា វា
ហសន្តិយា វា ភណ្ឌន្តិយា វា កាយន្តិយា វា, សោ តទស្សនេតី”តិអាទិ។
និវត្តនិវាសនស្សាតិ ខលិត្តទ្ធស្ស និវាសនស្ស។ អលង្ការស្សាតិ នូបុរាធិកស្ស
អលង្ការស្ស។ ឥត្តិសន្តោត្រូវ វេទិតញ្ចោតិ ឥត្តិបដិពទ្ធការតោ វុត្ថំ។ តេនាហ -
“សញ្ញាបី”តិអាទិ។ អវិទូរជ្ជានេតិ តស្ស ហត្ថិកុលស្ស វសនជ្ជានតោ
អវិទូរជ្ជានេ។ កាយបបន្នោតិ សម្បន្នកាយោ ជិរកថិនមហាកាយោ។
មហាហត្ថិ មហានុភារោ ហត្ថិ។ ជេដ្ឋកំ កត្វាតិ យូចបតី កត្វា។

កថិនតិក្ខុភារេន សិដ្ឋសទិសត្តា អធិសម្ពាតានិ សិដ្ឋានិ ឯតស្ស អត្ថិ
សិដ្ឋិ, សុវណ្ណាវណ្ណតាយ មហាពលតាយ ច សីហហត្ថិអាទិមិគសទិសត្តា
មិគោវិយាតិ មិគោ។ តត្ថ តត្ថ កិច្ចំ នេតុភារេន ចក្កយេវ នេត្តំ, តំ ឧត្តតជ្ជន
អាយតំ ឯតស្សាតិ អាយតចក្កនេត្តោ។ អដ្ឋិវ តថោ ឯតស្សាតិ អដ្ឋិត្តថោ។
តេនាភិក្ខុតោតិ តេន មិគេន អភិក្ខុតោ អដ្ឋិត្តដោ និច្ចលគ្គហិតោ ហុត្វា។
ករុណំ រុនាមីតិ ការុញ្ញបត្តោ ហុត្វា រោនាមិ វិវាមិ។ បច្ចត្តិកភយតោ មុត្តិ
នាម យថា តថា សហាយវតោ ហោតិ, ន ឯកាកិនោតិ អាហា - “មា ហោវ មំ
ចាណសមំ ជហេយ្យ”តិ។ តត្ថ មា ហោវ មន្តិ មំ ឯវរុបំ ព្យសនំ បត្តំ អត្តនោ
ចាណសមំ បិយសាមិកំ ត្វំ មាហោវ ជហិ។

កុញ្ចោ គិរិក្ខុជេ រមតិ អភិរមតិ, តត្ថ វាវិចរតិ, កោញ្ចោនាទំ ននន្តោ វា
វិចរតិ, កុ វា បថវី, តទភិយាតេន ជីវតីតិ កុញ្ចោរោ។ សដ្ឋិហាយនន្តិ ជាតិយា
សដ្ឋិវស្សកាលស្មី កុញ្ចោរោ ថាមេន បរិហាយន្តិ, តំ សន្ធាយ ឯវមាហា។ បថព្យា
ចាតុរន្តាយាតិ ចតុសុ ទិសាសុ សមុទ្ធី បត្វា បីតាយ ចាតុរន្តាយ បថវិយា។
សុប្បិយោតិ សុដ្ឋ បិយោ។ តេសំ តុំ វារិដោ សេដ្ឋោតិ យេ សមុទ្ធេ វា គង្គាយ វា
យមុនាយ វា នម្មនានទិយា វា កុឡីរោ, តេសំ សព្វេសំ វណ្ណាសម្បត្តិយា
មហាន្តត្ថេន ច វារិម្ហិ ជាតត្ថា វារិដោ ត្វមេវ សេដ្ឋោ បសត្ថតរោ។ មុញ្ច រោទន្តិយា
បតិទ្តិ សព្វេសំ សេដ្ឋត្ថា តមេវ យាចាមិ, រោទមាណាយ មយ្ហំ សាមិកំ មុញ្ច។
អថាតិ គហណាស្ស សិចីលករណាសមនន្តរមេវ។ ឯតស្សាតិ
បជិសត្ថមទ្ធនស្ស។

បព្ពតគហនំ និស្សយាតិ តិស្សោ បព្ពតរាជិយោ អតិក្កមិទ្វា ចតុត្ថាយ
បព្ពតរាជិយំ បព្ពតគហនំ ឧបនិស្សយ។ ឯវំ វទតីតិ “ឧទេតយំ
ចក្កមា” តិអាទិនា (ជា. ១.២.១៧) ឥមំ ពុទ្ធមន្តំ មន្តេន្តោ វទតិ។

តត្ថ ឧទេតីតិ ចាបីនលោកធាតុតោ ឧគ្គច្ឆតិ។ ចក្កមាតិ
សកលចក្កវាឡវាសីនំ អន្ធការំ វិធមិទ្វា ចក្កប្បដិលាភករណោន យន្តេន
តេសំ ទិន្នំ ចក្ក, តេន ចក្កនា ចក្កមា។ ឯករាជាតិ សកលចក្កវាឡេ
អាលោកករានំ អន្តរេ សេដ្ឋដ្ឋេន រញ្ជនដ្ឋេន ច ឯករាជា។ ហរិស្សវណ្ណាតិ
ហរិសមាទវណ្ណា, សុវណ្ណវណ្ណាតិ អត្តោ។ បថវី បភាសេតីតិ
បថវិប្បភាសោ។ តំ តំ នមស្សមីតិ តស្មា តំ ឯវរូបំ ភវន្តំ នមស្សមិ វន្ទាមិ។
តយាជ្ជ គុត្តាវិហារេម្ហ ទិវសន្តិ តយា អជ្ជ រក្ខិតា ហុត្វា ឥមំ ទិវសំ
ចតុតិរិយាបថវិហារេន សុខំ វិហារេយ្យម។

ឯវំ ពោធិសត្តោ ឥមាយ គាថាយ សូរិយំ នមស្សិត្វា ធុតិយគាថាយ
 អតីតេ បរិនិព្វតេ ពុទ្ធនោ ពុទ្ធកុណោ ច នមស្សតិ “យេ
 ព្រាហ្មណា” តិអាទិនា។ តត្ថ យេ ព្រាហ្មណា តិ យេ ពាហិតថាថា បរិនិព្វតា
 ព្រាហ្មណា។ វេទគូតិ វេទានំ ចារំ គតា, វេទេហិ ចារំ គតាតិ វា វេទគូ។ ឥធ បន
 សព្វេ សង្ខតធម្មេ វិទិតេ ចាកដេ កត្វា កតាតិ វេទគូ។ តេនេវាហ -
 “សព្វធម្មេ” តិ។ សព្វេ ខន្ធាយ តនធាតុធម្មេ សលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណាវសេន
 អត្តនោ ញ្ញាណស្ស វិទិតេ ចាកដេ កត្វា តិណ្ណំ មារាជំ មត្តកំ មទ្ធិត្វា
 សម្មាសម្ពោធិ បត្តា, សំសារំ វា អតិក្កន្តាតិ អត្តោ។ តេ មេ នមោតិ តេ មម ឥមំ
 នមក្ការំ បដិច្ចន្ត។ តេ ច មំ ចាលយន្ត្រតិ ឯវំ មយា នមស្សិតា ច តេ ភគវន្តោ មំ
 ចាលយន្ត្រ រក្ខន្ត។ នមត្ត ពុទ្ធានំ... បេ... វិមុត្តិយាតិ អយំ មម នមក្ការោ អតីតានំ
 បរិនិព្វតានំ ពុទ្ធានំ អត្ត, តេសំយេវ ចតុសុ ជលេសុ ញ្ញាណសង្ខាតាយ
 ពោធិយា អត្ត, តថា តេសញ្ញោវ អរហត្តជលវិមុត្តិយា វិមុត្តានំ អត្ត, យា ច
 នេសំ តទង្គិវិក្ខម្ពនសមុច្ឆេទប្បដិប្បស្សន្តិស្សរណសង្ខាតា បញ្ចវិធាវិមុត្តិ,
 តាយ វិមុត្តិយាបិ អយំ មយំ នមក្ការោ អត្តតិ អត្តោ។ ឥមំ សោ បរិត្តំ កត្វា,
 មោរោ ចរតិ ឯសនាតិ ឥធំ បន បទទ្ធយំ សត្តា អភិសម្ពុទ្ធា ហុត្វា អាហា។
 តស្សត្ថោ - ភិក្ខុវេ, សោ មោរោ ឥមំ បរិត្តំ ឥមំ រក្ខំ កត្វា អត្តនោ កោចរក្ខមិយំ
 បុប្ផជលាធិនំ អត្តាយ នាធប្បការាយ ឯសនាយ ចរតីតិ។

ឯវំ ទិវសំ ចរិត្វា សាយំ បព្ពតមត្តកេ និសីទិត្វា អត្តំ គច្ឆន្តំ សូរិយំ
 ឌីលោកេន្តោ ពុទ្ធកុណោ អារាជ្ជេត្វា និវាសជ្ជានេ រក្ខារវរណត្ថាយ បុន ព្រាហ្មមន្តំ
 វេទន្តោ “អបេតយ” តិអាទិមាហា។ តេនេវាហ - “ទិវសំ កោចរំ គហត្វា” តិអាទិ។
 តត្ថ អបេតីតិ អបយាតិ អត្តំ គច្ឆតិ។ ឥមំ សោ បរិត្តំ កត្វា មោរោ
 វាសមកប្បយីតិ ឥធម្មិ អភិសម្ពុទ្ធា ហុត្វា អាហា។ តស្សត្ថោ - ភិក្ខុវេ, សោ
 មោរោ ឥមំ បរិត្តំ ឥមំ រក្ខំ កត្វា អត្តនោ និវាសជ្ជានេ វាសំ សំកប្បយីត្តាតិ។

បរិត្តកម្មតោ បុរេតរមេវាតិ បរិត្តកម្មករណតោ បុរេតរមេវ។
មោរកុក្កជិកាយាតិ កុក្កជិកាសទិសាយ មោរជ្ជាបិកាយ។

៣. តតិយេ រូចាយតនស្សវិយ គន្ធាយតនស្សបិ សមុជ្ឈាបកបច្ចយវសេន
វិសេសោ នត្ថិតិ អាហា - “ចតុសមុជ្ឈានិក”ន្តិ។ ឥត្ថិយា សរីរគន្ធស្ស
កាយារុទ្ធិអនុលេបនាទិគន្ធស្ស ច តប្បដិពទ្ធការតោ អវិសេសេន
គហណាប្បសង្កេតធានិប្បតកន្ធនិទ្ធាវេន្តោ “ស្វាយ”ន្តិអាទិមាហា។ តត
ឥត្ថិយាតិ ចាកតិកាយ ឥត្ថិយា។ ទុគ្គន្ធាតិ ចាកតិកាយ ឥត្ថិយា
សរីរគន្ធការតោ ទុគ្គន្ធាហោតិ។ ឥធានិប្បតោតិ ឥដ្ឋកាវតោ
អស្សនេតព្ពត្តារុត្តំ។ កថំ បន ឥត្ថិយា សរីរគន្ធស្ស ទុគ្គន្ធការតោតិ អាហា -
“ឯកច្ឆាហី”តិអាទិ។ តត អស្សស្សវិយ គន្ធា អស្ស អត្ថិតិ អស្សគន្ធនិ
មេណ្ឌាកស្សវិយ គន្ធា អស្ស អត្ថិតិ មេណ្ឌាកគន្ធនិ។ សេនស្សវិយ គន្ធា
អស្ស អត្ថិតិ សេនគន្ធនិ។ សោណីតស្សវិយ គន្ធា អស្ស អត្ថិតិ
សោណីតគន្ធនិ។ រដ្ឋតោតិ អនាទិមតិ សំសារេ អវិជ្ជាទិកិលេសវាសនាយ
បរិកឡិកបាទយត្តា ដោជ្ជព្ពស្សនកធិតចិត្តតាយ ច អនុពាលោ ឯវរូចាយបិ
ទុគ្គន្ធសរីរាយ ឥត្ថិយា រដ្ឋតិយេវ។ ចាកតិកាយ ឥត្ថិយា សរីរគន្ធស្ស
ទុគ្គន្ធការំ ទស្សេត្វា ឥនាទិវិសិដ្ឋាយ ឯកច្ឆាយ ឥត្ថិយា តទការំ ទស្សេត្តុ -
“ចក្កវត្ថិនោ បនា”តិអាទិមាហា។ យទិ ឯវំ ព្យាទិសាយ ឥត្ថិយា សរីរគន្ធាបិ ឥធន
កស្មា នាធិប្បតោតិ អាហា - “អយំ ន សព្ពាសំ ហោតិ”តិអាទិ។
តិរច្ឆានគតាយ ឥត្ថិយា ឯកច្ឆាយ ច មនុស្សិត្ថិយា សរីរគន្ធស្ស អតិវិយ
អស្សនេតព្ពកាវទស្សនតោ បុន តម្បិ អវិសេសេន អនុជានន្តោ “ឥត្ថិកាយេ
គន្ធាវា ហោតូ”តិអាទិមាហា។ ឥត្ថិគន្ធាត្រូវ វេទិតព្ពោតិ តប្បដិពទ្ធការតោ
រុត្តំ។

២. ចតុត្ថាធិសុ កី តេជានិ ជីវ្ហាវិញ្ញេយ្យសេ ឥធាធិប្បតេ កី តេន
អវយវវសាធិនា វុត្តេន បយោជនំ។ ឌីជ្ជមំសំ សម្មក្ខេត្តិភិ ឌីជ្ជមំសសម្មក្ខេនា,
ខេឡាធិនិ។ អាធិសន្ទេន ឌីជ្ជមំសមក្ខេនា តម្កលមុខវាសាធិវសោ កយ្ហតិ។ សព្វោ
សោ ឥត្តិវសោតិ ឥត្តិយាវស្ស គហេតព្ពត្តា។

៥. ឥត្តិដោជ្ជញ្ញាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ យទិ បនេត្ត ឥត្តិគតានិ
រូចារម្មណាធិនិ អវិសេសតោ បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាទាយ តិជ្ជន្តិ, អថ កស្មា
ភកវតា តានិវិសុំវិសុំ គហេត្វា ទេសិតានិភិ អាហា - “ឥតិ សត្តា” តិអាធិ។
យថា បីតិអាធិនា តមេវត្តំ សមត្ថេតិ។ គមេតីតិ វិក្ខេបំ គមេតិ, អយមេវ វា
ចាហោ។ គមេតីតិ ច សង្កមេតិ។ ន តថា សេសា សន្ទាទយោ, ន តថា រូចាធិនិ
អារម្មណាធិនិ ឯតេន សត្ថេសុ រូចាធិគរុកតា អសំកិល្បាវិយ ទស្សិតា, ន
ខោ បនេតំ ឯវំ ទជ្ជត្តំ អនេកវិធក្ខា សត្តានំ អជ្ឈាសយស្សាតិ ទស្សេតុំ -
“ឯកច្ចស្ស ចា” តិអាធិ វុត្តំ។ បញ្ចករុកវសេនាតិ បញ្ចារម្មណាគរុកវសេន។
ឯកច្ចស្ស បី បុរិសស្ស យថាវុត្តេសុ បញ្ចេសុបិ អារម្មណេសុ គរុកតា ហោតិ,
ឯកច្ចស្ស តត្ថ កតិបយេសុ, ឯកស្មី ឯវ វា, តេ សព្វេបិ បញ្ចករុកាត្វេវ
វេទិតញ្ញា យថា “សត្តិសយោ អជ្ឈិមោក្ខា” តិ។ ន បញ្ចករុកជាតកវសេន
ឯកេការម្មណេ គរុកស្សេវ នាធិប្បតត្តា។ ឯកេការម្មណាគរុកានញ្ញិ បញ្ចន្តំ
បុគ្គលានំ តត្ថ អាគតត្តា តំ ជាតកំ “បញ្ចករុកជាតក” តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ តេន
ឥធ បយោជនំ នត្តិភិ អាហា - “សត្តិការត្តាយា” តិ។ អាហាវិច្ឆា កថេតព្ពត្តិ
រូចាធិគរុកតាយ ឯតេ អនយព្យសនំ បត្តាតិ ទស្សេតុំ កថេតព្ពត្តិ។

៦-៨. តេសន្តិ សុត្តានំ។ ឧប្បណ្ឌោត្វា គណ្ឌិតុំ ន ឥដ្ឋិភិ តស្ស ថោកំ
វិរូបធាតុកត្តា ន ឥដ្ឋិ។ អនតិក្កមន្តោតិ សំសន្នេន្តោ។ ទ្វេ ហត្ថំ បត្តានិភិ ទ្វេ
ឧប្បលានិ ហត្ថំ គតានិ។ បហជ្ជាការំ ទស្សេត្វាតិ អបរាហិ ឥត្តិបី ឯកេកំ

លទ្ធិ, មយា ទ្វេលទ្ធានីតិ សន្តជ្ជាការំ ទស្សត្វា។ បរោជីតិ តស្ស
បុព្ពសាមិកស្ស មុខគន្ធិសិវិត្វា។ តស្ស ហិ មុខតោ ឧប្បលគន្ធា វាយតិ។
ហារេត្វាតិ តស្មា ហិ នា អបនេត្វា, “ហារេត្វា” តិ វា ចាហោ, អយមេវត្ថោ។

សាធុសាធុតិ ភាសតោតិ ធម្មកថាយ អនុមោទនវសេន “សាធុសាធុ” តិ
ភាសតោ។ ឧប្បលំវ យថាទកេតិ យថា ឧប្បលំ ឧប្បលគន្ធា មុខតោ
និព្ពត្តោតិ។ វដ្ឋមេវ កថិតន្តិ យថារុតវសេន វុត្ថំ។ យទិបិ ឯវំ វុត្ថំ, តថាបិ
យថារុតមត្ត អវត្វាវិវដ្តំ និហិវត្វា កថេតព្ពំវិមុត្តិវសត្តា ភកវតោ
ទេសនាយ។

រូបាទិវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឥតិ មនោវចប្បវណិយា អន្តត្ថវនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

បឋមវគ្គវណ្ណាយ អនុត្តានត្ថធិបនា និដ្ឋិតា។

២. នីវរណាប្បហានវគ្គវណ្ណានា

១១. ទុតិយស្សាតិ ទុតិយវគ្គស្ស។ ឯកធម្មម្បីតិ ឯត្ថ “ឯកសភាវម្បី” តិ
ឥមីនា សភាវត្ថោយំ ធម្មសន្នោ “កុសលា ធម្មា” តិ អាទិសុវិយាតិ ទស្សិតំ
ហោតិ។ យទក្កេន ច សភាវត្ថោ, តទក្កេន និស្សត្តត្ថោ សិទ្ធា ឯវាតិ
“និស្សត្តជ្ជន ធម្មោ វេទិតញ្ចោ” តិ វុត្ថំ។ សុភនិមិត្តន្តិ ធម្មបរិយាយេន វុត្ថំ។ តញ្ចិ
អត្ថតោ កាមច្ឆន្ទោ វា សិយា។ សោ ហិ អត្ថនោ គហណាការេន សុភន្តិ,
តេនាការេន បវត្តនកស្ស អញ្ញាស្ស កាមច្ឆន្ទស្ស និមិត្តត្ថា “សុភនិមិត្ត” តិ ច
វុច្ចតិ។ តស្ស អារម្មណំ វា សុភនិមិត្តំ។ ឥដ្ឋញ្ចិ ឥដ្ឋាការេន វា គយ្ហមាណំ
រូបាទិអារម្មណំ “សុភនិមិត្ត” តិ វុច្ចតិ។ អារម្មណមេវ ចេត្ត និមិត្តំ។ តថា ហិ

វត្តតិ - “សុភវិចិត្តន្តិ រាគជ្ជានិយំ អារម្មណ”ន្តិ។ សមុច្ចយត្ថោ វា-សន្តោ
អនេកត្ថត្តា និចាតានំ។ ភិយ្យោភាវាយាតិ បុណ្យំ ភាវាយ។ វេបុល្លាយាតិ
វិបុលភាវាយ, វឿយាតិ អត្ថោ។ អជាតោ និជ្ជាតោ។ សេសបទានិ តស្សេវ
វេវចនានិ។ កាមេស្វតិ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ។ កាមច្ចន្តោតិ កាមសម្ពាតោ
ធន្តោ, ន កត្តកម្មតាធន្តោ ន ធម្មច្ចន្តោ។ កាមនវសេន រដ្ឋនវសេន ច កាមោ
ឯវ រាគោ កាមរាគោ។ កាមនវសេន នន្ទនវសេន ច កាមោ ឯវ នន្ទតិ
កាមនន្ទិ។ កាមនវសេន តណ្ហាយនវសេន ច កាមតណ្ហា។ អាទិសន្តោ
“កាមស្មេហោ កាមបរិឡាហោ កាមមុច្ឆា កាមជ្ឈោសាន”ន្តិ ឯតេសំ បទានំ
សន្តិហោ ធន្តោ។ តត្ថ វុត្តនយេនេវ កាមត្ថំ វិទិត្វា សិនេហានជ្ជន
កាមស្មេហោ, បរិឡាហានជ្ជន កាមបរិឡាហោ, មុច្ឆនជ្ជន កាមមុច្ឆា, គិលិត្វា
បរិនិជ្ជាបនជ្ជន កាមជ្ឈោសានំ វេទិតព្ធំ។ កាមច្ចន្តោ ឯវ កុសលប្បវត្តិតោ
ចិត្តស្ស នីវរណជ្ជន កាមច្ចន្តនីវរណំ, សោតិ កាមច្ចន្តោ។
អសមុទាចារវសេនាតិ អសមុទាចារភាវេន។ អននុភូតារម្មណវសេនាតិ “ឥទំ
នាមេត”ន្តិ វត្ថុវសេន ឧត្វា តស្មី អត្តភាវេ អននុភូតស្ស អារម្មណស្ស វសេន។
រូបសន្តាធិភេទំ បន អារម្មណំ ឯកស្មីម្បិ អត្តភាវេ អននុភូតំ នាម នត្ថេវ,
កិមជ្ជំ បន អនាធិមតិ សំសារេ។

យំ វុត្តំ - “អសមុទាចារវសេន ចា”តិអាទិ, តំ អតិសំខិត្តន្តិវិត្តារតោ
ធស្សេតុ - “តត្ថា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ ភវគ្គហណោន មហគ្គតភវោ គហិតោ។
សោ ហិ ឱឡារិកកិលេសសមុទាចារវហិតោ។ តជ្ជនិយកម្មកតាធិកាលេ
ចារិវាសិកកាលេ ច ចរិតញ្ញានិ ទ្វេអសីតិ ខុទ្ទកវត្ថានិ នាម។ ន ហិ តានិ
សញ្ញាសុ អវត្តាសុ ចរិតញ្ញានិ, តស្មា តានិ ន មហាវត្ថេសុ អន្តោគធានីតិ “ចុទ្ធស
មហាវត្ថានី”តិ វុត្តំ។ តថា អាគន្ធកវត្តអាវាសិកគមិក-អនុមោទនភត្តគ្គ-
បិណ្ឌាចារិកអារញ្ញកសេនាសនជន្តាយវវច្ឆកុដិឧបជ្ឈាយ-

សន្ធិវិហារិកអាចរិយ-អន្តេវាសិកវត្តានីតិ ឯតានិ ចុទ្ធស មហាវត្តានិ នាមាតិ
 វុត្តំ។ ឥតរាជិ បន “ចារិវាសិកានំភិក្ខុនំ វុត្តំ បញ្ញាបេស្សមី”តិ (ចូឡវ. ៧៥)
 អារភិត្វា “ន ឧបសម្មាទេតព្ពំ, ន ធមាយំ ចង្គ្គមន្តេ ចង្គ្គមេ ចង្គ្គមិតព្ព”ន្តិ (ចូឡវ.
 ៨០) វុត្តានិ បកតតេ ចរិតព្ពវត្តានិ ធនសដ្ឋិ, តតោ បរំ “ន, ភិក្ខុវេ, ចារិវាសិកេន
 ភិក្ខុនា ចារិវាសិកវុឡតរេន ភិក្ខុនា សន្ធិ, មូលាយបដិកស្សនារហោន,
 មាណគ្គារហោន, មាណត្ថចារិកេន, អញ្ញាណារហោន ភិក្ខុនា សន្ធិ ឯកច្ឆន្ទេ អាវាសេ
 វត្តព្ព”ន្តិអាទិនិ បកតតេ ចរិតព្ពហិ អនញ្ញត្តាវិសុំវិសុំ អគណោត្វា
 ចារិវាសិកវុឡតរាជីសុ បុគ្គលន្តរេសុ ចរិតព្ពត្តា តេសំ វសេន សម្មិណ្ឌោត្វា
 ឯកេកំ កត្វា គណីតានិ បញ្ញាតិ ឯកសត្តតិវត្តានិ។
 ឧក្ខេបនីយកម្មកតវត្ថេសុ វត្ថុបញ្ញាបនវសេន វុត្តំ - “ន បកតត្ថស្ស ភិក្ខុនោ
 អភិវាទនំ បច្ឆដ្ឋានំ... បេ... បិដ្ឋបរិកម្មំ សាទិតព្ព”ន្តិ ឥទំ អភិវាទនាទិនំ
 អស្សាទិយនំ ឯកំ, “ន បកតត្ថោ ភិក្ខុ សីលវិបត្តិយា អនុទំសេតព្ពោ”តិអាទិនិ
 (ចូឡវ. ៥០) ច ទសាតិ ឯវំ ទ្វាសីតិ ហោន្តិ។ ឯតេស្វេវ បន កានិចិ
 តជ្ជនីយកម្មកតាទិវត្តានិ កានិចិ ចារិវាសិកាទិវត្តានីតិ អគ្គហិតគ្គហណោន
 ទ្វាវីសតិវត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ “ចុទ្ធស មហាវត្តានី”តិ វត្វាបិ “អាគន្ធកកមិកវត្តានិ
 ចា”តិ ឥមេសំវិសុំ គហណំ ឥមាទិ អភិណ្ណំ សម្ពវន្តិតិ កត្វា។ កិលេសោ
 ឌីកាសំ នលភតិ សព្ពនា វត្ថុប្បដិបត្តិយំយេវ ព្យាវជិតតតាយ។
 អយោនិសោមនសិការន្តិ អនិច្ឆាទីសុ “និច្ច”ន្តិអាទិនា បវត្តំ
 អនុចាយមនសិការំ។ សតិវោស្សគ្គន្តិ សតិយាវិស្សជ្ជនំ, សតិវិហន្តិ អត្តោ។
 ឯវម្បីតិ វត្តមាណាបេក្ខាយ អវុត្ថសម្មិណ្ឌោនត្តោ បិ-សន្តោ។

អនុសន្ធិវសេនាតិ បុច្ឆានុសន្ធិអាទិអនុសន្ធិវសេន។ បុញ្ញាបរវសេនាតិ
 បុញ្ញាបរគន្ធសល្លក្ខណាវសេន។ គណ្ណានុស្សាតិ អាចរិយមុខតោ គណ្ណានុស្ស។
 សជ្ឈាយន្តស្សាតិ អាចរិយមុខតោ ឧគ្គហិតគន្ធី សជ្ឈាយន្តស្ស។ វាចេន្តស្សាតិ

បាឡី តទត្តញ្ច ឧត្តន្តបន្តសេន បរេសំ វាចន្តស្ស។ ទេសេន្តស្សាតិ
ទេសនាវសេន បរេសំ ធម្មំ ទេសេន្តស្ស។ បកាសេន្តស្សាតិ អត្តនោ អត្តនោ
សំសយជ្ជានេ បុច្ឆន្តានំ យាថាវតោ អត្តំ បកាសេន្តស្ស។ កិលេសោ ឌីកាសំ ន
លភតិ វត្តិន្តំ គន្ធកម្មេសុយេវ ព្យាវជនិត្តតាយ។ ឯវម្បីតិ វុត្តសម្មីណ្ណានត្តោ
បិ-សន្តោ។ ឯវំ សេសេសុបិ។

ធុតង្គិយោ ហោតីតិ វុត្តមេវត្តំ បកាសេតិ “តេវស ធុតង្គិយោ សមាធាយ
វត្តតី”តិ។ ពាហុល្លាយាតិ បិវរាទិបច្ចយពាហុល្លាយ។ យថា បិវរាទយោ បច្ចយា
ពាហុលំ ឧប្បជ្ឈន្តិ, តថា អាវត្តស្ស បវត្តស្សាតិ អត្តោ។ បរិហ័នជ្ឈានស្សាតិ
ឈានន្តរាយករេនវិសភាគរូបធស្សនាទិនា កេនចិ និមិត្តេន
បរិហ័នជ្ឈានស្ស។ វិស្សជ្ឈានស្សាតិ អសមាបជ្ឈនវសេន បរិច្ចត្តជ្ឈានស្ស។
ភស្សទិស្វតិ អាទិ-សន្តេន គណសង្គណិកនិទ្ទានវកម្មាទិ សង្គណាតិ។ សត្តសុ
វា អនុបស្សនាស្វតិ ឯត្ត សត្ត អនុបស្សនា នាម អនិច្ចានុបស្សនា
ទុក្ខានុបស្សនា អនត្តានុបស្សនា និព្វិទានុបស្សនា វិរាគានុបស្សនា
និរោធានុបស្សនា បដិស្សក្កានុបស្សនា ខយានុបស្សនា វយានុបស្សនា
វិបរិណាមាទុបស្សនា អនិមិត្តានុបស្សនា អប្បណិហិតានុបស្សនា
សុញ្ញតានុបស្សនា អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនា យថាភូតញ្ញាណធស្សនំ
អាទីនវានុបស្សនា បដិសង្ខានុបស្សនា វិវដ្តានុបស្សនាតិ ឥមាសុ អដ្ឋាវសសុ
មហាវិបស្សនាសុ អាទិតោ វុត្តា អនិច្ចានុបស្សនាទិ-
បដិស្សក្កានុបស្សនាបរិយន្តា សត្ត។ ឯត្ត យំ វត្តព្ពំ, តំ
វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណានតោ (វិសុទ្ធិ. មហាដ. ២.៧៤១) គហោតព្ពំ។

អនាសេវនតាយាតិ បុរិមត្តភាវេ ឈានេនវិក្ខម្ពិតកិលេសស្ស
កាមច្ឆន្ទាទិអាសេវនាយ អភាវតោ។ អនុក្ខតបុព្វន្តិ តស្មី អត្តភាវេ

អនុក្ខតបុព្វំ។ ជាតោតិ ឯតស្សេវ វេចនំ សញ្ញាតោតិអាទិ។ ននុ ច
ខណ្ឌកត្តា សព្វធម្មានំ ឧប្បន្នស្ស កាមច្ឆន្នស្ស តន្ត្រីណំយេវ អវស្សំ
និរោធសម្ពុតោ និរុទ្ធ ច តស្មី បុន អញ្ញាស្សេវ ឧប្បជ្ឈនតោ ច កងំ តស្ស
បុនប្បនភារោ រាសិភារោ ចាតិ អាហា - “តត្ថ សកី ឧប្បន្នោ
កាមច្ឆន្នោ” តិអាទិ។ អជ្ឈានមេតន្តិ អការណាមេតំ។ យេន ការណោន ឧប្បន្នោ
កាមច្ឆន្នោ ន និរុជ្ឈតិ, និរុទ្ធ ច ស្សេវ បុន ឧប្បន្នស្សតិ, តាទិសំ ការណំ នត្ថិតិ
អត្ថោ។

រាគជ្ជានិយន្តិ រាគជនកំ។ អនិច្ចាទីសុ និច្ចាទិវសេនវិបរីតមនសិការោ, ឥធន
អយោនិសោមនសិការោតិ អាហា - “អនិច្ចេ និច្ចេ” តិអាទិ។
អយោនិសោមនសិការោតិ អនុចាយមនសិការោ, កុសលធម្មប្បវត្តិយា
អការណាភូតោ មនសិការោតិ អត្ថោ។ ឧប្បថមនសិការោតិ
កុសលធម្មប្បវត្តិយា អមគ្គភូតោ មនសិការោ។ សច្ចវិប្បដិក្ខុលេនាតិ
សច្ចាភិសមយស្ស អនុនុលោមវសេន។ អារជ្ជនាតិអាទិនា អារជ្ជនាយ
បច្ចយភូតា តតោ បុរិមុប្បន្នោ មនោទ្វារិកា អកុសលជវនប្បវត្តិ
ជលវោហារេន តថា វុត្តា។ តស្ស ហិ វសេន សា អកុសលប្បវត្តិយា
ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ អារជ្ជនាតិ ភវន្តិចិត្តំ អារជ្ជយតីតិ អារជ្ជនា។ អនុ អនុ
អារជ្ជតីតិ អន្តរជ្ជនា។ ភវន្ត្រាវម្ពណតោ អញ្ញំ អាកុជតីតិ អាកោតោ។
សមន្មាហារតីតិ សមន្មាហារោ។ តនេវាវម្ពណំ អត្តានំ អនុពន្ធា ឧប្បជ្ឈមនោ
មនសិ ករោតិ ឋបេតីតិ មនសិការោ។ អយំ វុច្ឆតិ អយោនិសោមនសិការោតិ
អយំ អនុចាយឧប្បថមនសិការលក្ខណោ អយោនិសោមនសិការោ នាម
វុច្ឆតិ។

១២. ធុតិយេ ភត្តព្យាបត្តិវិយាតិ ភត្តស្ស បូតិភាវេនវិប្បការប្បត្តិវិយ,
ចិត្តស្ស ព្យាបជ្ជនន្តិ ចិត្តស្ស វិការភាវាចាទនំ។ តេនេវាហ -
“បកតិវិជហនភាវោ”តិ។ ព្យាបជ្ជតិ តេន ចិត្តំ បូតិកុម្មាសាទយោវិយ
បុរិមបកតី ជហតីតិ ព្យាចាទោ។ បដិយោយេវ ឧបរូបវិ ឧប្បជ្ជមានស្ស
បដិយស្ស និមិត្តភាវតោ បដិយនិមិត្តំ, បដិយស្ស ច ការណាភូតំ អារម្មណំ
បដិយនិមិត្តន្តិ អាហា - “បដិយស្សបិ បដិយារម្មណស្សបិ ឯតំ អធិវចន”ន្តិ។
អដ្ឋកថាយន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ។

១៣. តតិយេ ជិនតា ជិនំ, សប្បិបិណ្ឌោ វិយ អវិច្ឆារិកតាយ ចិត្តស្ស
យនភាវោ ពទ្ធតាតិ អត្តោ។ មេធនីតិ មិទ្ធុំ, អកម្មញ្ញភាវេន ហីសតីតិ អត្តោ។
“យា តស្មី សមយេ ចិត្តស្ស អកល្យតា”តិអាទិនា (ធរ. ស. ១១៦២) ជិនស្ស, “យា
តស្មី សមយេ កាយស្ស អកល្យតា”តិអាទិនា (ធរ. ស. ១១៦៣) ច មិទ្ធស្ស
អភិធម្មេ និទ្ធិជ្ជត្តា វុត្តំ - “ចិត្តស្ស អកម្មញ្ញតា ជិនំ, តិណ្ឌំ ខន្ធនំ អកម្មញ្ញតា
មិទ្ធុ”ន្តិ។ សតិបិ អញ្ញមញ្ញាវិប្បយោគេ ចិត្តកាយលហុតាទីនំវិយ
ចិត្តចេតសិកានំ យថាក្កមំ តំតំវិសេសោ សិយា, យា តេសំ អកល្យតាទីនំ
វិសេសបច្ចយតា, អយមេតេសំ សភាវោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កបិមិទ្ធស្សាតិ វុត្តមេវត្តំ
វិភាវេតិ “បចលាយិកភាវស្សា”តិ។ អក្ខិទលានំ បចលភាវំ ករោតីតិ
បចលាយិកោ, បចលាយិកស្ស ភាវោ បចលាយិកភាវោ, បចលាយិកត្តន្តិ វុត្តំ
ហោតិ។ ឧភិទ្ធិន្តិ ជិនមិទ្ធានំ។ “វិត្តារោ វេទិតញ្ចោ”តិ ឥមិនា សម្ពុត្តោ វេទិតញ្ចោ។
ចិត្តស្ស អកល្យតាតិ ចិត្តស្ស គិលានភាវោ។ គិលានោ ហិ អកល្យកោតិ
វុច្ចតិ។ វិនយេបិ វុត្តំ - “នាហំ, ភន្តេ, អកល្យកោ”តិ (ចារា. ១៥១)។ កាលំ
ខមតីតិ ហិ កល្យំ, អរោគតា, តស្សំ និយុត្តោ កល្យកោ, ន កល្យកោ
អកល្យកោ។ អកម្មញ្ញតាតិ ចិត្តគេលញ្ញសម្ពុត្តោ អកម្មញ្ញតាការោ។
ឡីយនាតិ ឡីយនាការោ។ ភិយាបច្ចបត្តម្ហិតញ្ញំ ចិត្តំ ភិយាបច្ច សន្ធាវេតុំ

អសក្កាន្តំ រុក្ខុវិយ ឌីលេ លក្ខិតដាលិតវារកោវិយ ធុឡីយតិ
លម្ពតិ, តស្ស តំ អាការំ សន្ទាយ - “ឡីលីយនា”តិ វុត្ថំ។ ទុតិយបទំ ឧបសគ្គន
វុត្ថំ។ កាយស្សតិ វេទនាទិក្ខន្ធត្ថយសម្ពាស្ស នាមកាយស្ស។ អកល្យតា
អកម្មញ្ញតាតិ ហេដ្ឋា វុត្ថនយមេវ។ មេយោវិយ អាកាសំ ឌីនយ្ហតិ
ឡីនាហោ។ ឡីនយ្ហតិ ធុ នាទេតិ អវត្ថរតិ វាតិ អត្ថោ។ សព្វតោភាគន
ឡីនាហោតិ បរិយោនាហោ។ អវតិអាទីនំ អត្ថោ វិភង្កេ (វិភ. ៨៥៦) វុត្ថនយេនេវ
វេទិតញ្ញាតិ តត្ថ វុត្ថចាឡិយា ទស្សេតុំ - “វុត្ថំ ហេត”ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ បន្ថេស្វតិ ទូរេសុ, វិវិត្ថេសុ វា។ អធិកុសលេស្វតិ
សមថវិបស្សនាធម្មេសុ។ អវតីតិ វតិប្បដិក្ខោចោ។ អវតិតាតិ អវមនាការោ។
អនភិវតីតិ អនភិវតការោ។ អនភិវមនាតិ អនភិវមនាការោ។ ឧក្កណ្ឌិតាតិ
ឧក្កណ្ឌនាការោ។ បរិតស្សិតាតិ ឧក្កណ្ឌនវសេនេវ បរិតស្សនា,
ឧក្កណ្ឌិតស្សេវ តត្ថ តត្ថ តណ្ហាយនាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ បរិតស្សិតាតិ វា
កម្មនា។ តន្តិ ជាតិអាលសិយំ, បកតិអាលសិយន្តិ អត្ថោ។ តថា ហិ
កុសលករណោ កាយស្ស អវិច្ឆារិកតា លីនតា ជាតិអាលសិយំ តន្តិ នាម, ន
រោគឧតុជាទីហិ កាយគេលញ្ញំ។ តន្តិយនាតិ តន្តិយនាការោ។ តន្តិមនតាតិ
តន្តិយា អភិក្ខតចិត្តតា។ អលសស្ស ភារោ អាលស្សំ, អាលស្សយនាការោ
អាលស្សយនា។ អាលស្សយិតស្ស ភារោ អាលស្សយិតត្ថំ។ ឥតិ សព្វេហិបិ
ឥមេហិ បទេហិ កិលេសវសេន កាយាលសិយំ កថិតំ។ ជិនមិទ្ធការណានញ្ញា
រាគាទិកិលេសានំ វសេន នាមកាយស្ស អាលសិយំ, តទេវ រូបកាយស្សបីតិ
ទដ្ឋព្វំ។ ជម្ពនាតិ ជន្ទនា។ បុនប្បនំ ជម្ពនាវិជម្ពនា។ អានមនាតិ បុរតោ នមនា។
វិនមនាតិ បច្ឆតោ នមនា។ សន្នមនាតិ សមន្តតោ នមនា។ បណាមនាតិ យថា
តន្តតោ ឧដ្ឋិតបេសការោ កិស្សិញ្ចិទេវ គហេត្វា ឧជុំ កាយំ ឧស្សាបេតិ, ឯវំ
កាយស្ស ឧទ្ធុំ បេសនា។ ព្យាធិយកន្តិ ឧប្បន្នព្យាធិតា។ ឥតិ សព្វេហិបិ ឥមេហិ

បទេហិ ជិនមិទ្ធការណានំ រាគាធិកិលេសានំ វសេន កាយពទ្ធនមេវ កងិតំ។
ភុត្តាវិស្សាតិ ភុត្តវតោ។ ភត្តមុច្ឆាតិ ភត្តគេលញ្ញំ។ ពលវភត្តន ហិ មុច្ឆាបត្តោ
វិយ ហោតិ។ ភត្តកិលមថោតិ ភត្តន កិលន្តការោ។ ភត្តបរិឡាហោតិ
ភត្តទរថោ។ តស្មិញ្ចិ សមយេ បរិឡាហុប្បត្តិយា ឧបហាតិទ្ធិយោ ហោតិ,
កាយោ ជីវតីតិ។ កាយទុដ្ឋល្អន្តិ ភត្តំ និស្សាយ កាយស្ស អកម្មញ្ញតំ។
អកល្យតាតិអាធិ ហេជ្ជា វុត្តនយមេវ។ លីនន្តិ អវិច្ឆារិកតាយ បដិកុដិតំ។
ឥតវេ ទ្វេ អាការការិធិទ្កេសា។ ជិនន្តិ សប្បិបិណ្ឌោ វិយ អវិច្ឆារិកតាយ
យនភាវេន ឋិតំ។ ជិយនាតិ អាការិធិទ្កេសា។ ជិយិភាវោ ជិយិតត្ថំ,
អវិច្ឆារវសេនេវ ពទ្ធតាតិ អត្តោ។ ឥមេហិ បន សព្វេហិបិ បទេហិ
ជិនមិទ្ធការណានំ រាគាធិកិលេសានំ វសេន ចិត្តស្ស គិលានាការោ កងិតោតិ
វេទិតញ្ញោ។ បុរិមា ចត្តារោ ធម្មាតិ អរតិ, តន្តិ, វិជម្ពិតា, ភត្តសម្មនោតិ ឯតេ
ចត្តារោ ធម្មា។ យទា ជិនមិទ្ធិ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តទា អរតិអាធិនម្បិ សម្ភវតោ
“ឧបនិស្សយកោដិយា បន ហោតិ”តិ វុត្តំ, ឧបនិស្សយកោដិយា បច្ចយោ
ហោតីតិ អត្តោ។

១២. ចតុត្ថ ឧទ្ទតស្ស ភាវោ ឧទ្ធច្ចំ។ យស្ស ធម្មស្ស វសេន ឧទ្ធតំ ហោតិ
ចិត្តំ, តំសម្បយុត្តា វា ធម្មា, សោ ធម្មោ ឧទ្ធច្ចំ។ កុច្ឆិតំ កតំ កុកតំ, ទុច្ឆរិតំ
សុចរិតញ្ញោ។ អកតម្បិ ហិ កុកតមេវ។ ឯវញ្ញំ វត្តារោ ហោន្តិ “យំ មយា ន កតំ,
តំ កុកត”ន្តិ។ ឯវំ កតាកតំ ទុច្ឆរិតំ សុចរិតញ្ញោ កុកតំ, តំ អារព្វ
វិប្បជិសារវសេន បវត្តំ បន ចិត្តំ ឥធ កុកតន្តិ វេទិតញ្ញំ។ តស្ស ភាវោ កុក្កុច្ចំ។
ចិត្តស្ស ឧទ្ធតាការោតិ ចិត្តស្ស អរូបសមាគារោ វុត្តោ។
អរូបសមលក្ខណញ្ញំ ឧទ្ធច្ចំ។ យថាបវត្តស្ស កតាកតាការិសិដ្ឋស្ស
ទុច្ឆរិតសុចរិតស្ស អនុសោចនវសេន វិរូបំ បដិសរណំ វិប្បជិសារោ។
កុក្កុច្ចស្សបិ កតាកតានុសោចនវសេន ចិត្តវិក្ខេបភាវតោ អរូបសមាគារោ

សម្បត្តិ អាហា - “ចេតសោ អរូបសមោតិ ឧទុច្ចកុក្កុច្ចស្សេវតំ នាម” ឆ្លើយ ស្រូវ
ច ចេតសោ អរូបសមោតិ ឧទុច្ចកុក្កុច្ចមេវ និទ្ទិដ្ឋំ។ តញ្ចា អត្តនោវ អត្តនា
សហជាតំ ន ហោតីតិ អាហា - “អយំ បន ឧបនិស្សយកោជិយា បច្ចយោ
ហោតី” តិ។ ឧបនិស្សយបច្ចយតា ច បុរិមប្បន្នវសេន វេទិតញ្ចា។

១៥. បញ្ចមេ វិគតា ចិកិច្ចា អស្សតិ វិចិកិច្ចា។ សភាវំ វិចិនន្តោ តាយ
កិច្ចតីតិ វា វិចិកិច្ចា។

១៦. ធម្មេហេតុំ វា បច្ចយំ វា នលភតីតិ ឯត្ថ ហេតុគ្គហណោន ជនកំ
ការណាមាហា, បច្ចយគ្គហណោន អនុចាលនកំ ការណំ។ ហេតុន្តិ វា
ឧបាទានការណំ។ បច្ចយន្តិ សហការណំ វុត្ថំ។ តន្តិ កិលេសំ។ វិវដ្តេត្វា
អរហត្ថំ គណ្ណាតីតិ វិវដ្តាភិមុខំ ចិត្តំ បេសេត្វា វិបស្សនំ វឡេន្តោ អរហត្ថដលំ
គណ្ណាតិ។ ភិក្ខាយ ចរន្តិ ឯត្ថាតិ ភិក្ខាចារោ, គោចរតាមស្សេតំ អធិវចនំ, តស្មី
ភិក្ខាចារេ។ វយំ អាគម្មាតិ ធារភរណានុបំ វយំ អាគម្ម។ អាយុហន្តោតិ
ឧបចិនន្តោ។ អម្ពារបក្កន្តិ វិវត្តិកម្ពារេសុ បក្កំ។ កី នាមេតន្តិ ភិក្ខុ គរហន្តោ
អាហា។ ជីវមានបេតកសត្តោតិ ជីវមានោ ហុត្វា “តេនេវ អត្តភាវេន បេតការំ
បត្តសត្តោ ភវិស្សតី” តិ បរិកប្បវសេន វុត្ថំ។ កុដន្តិ ចានីយយជំ។ យាវ
ធារុណាន្តិ អតិវិយ ធារុណំ។ វិចាកោ កីធិសោ ភវិស្សតីតិ តយា កតកម្មស្ស
អាយតី អនុភវិតញ្ចវិចាកោ កីធិសោ ភវិស្សតិ។

វិសង្ខវត្វាតិ ធននភេទនាធិហិ វិនាសេត្វា។ ធិបកមិគបក្ខិណោតិ អត្តនោ
និសិន្នការស្ស ធិបនតោ ឯវលទ្ធនាមា មិគបក្ខិណោ, យេន អវញ្ញំ នេត្វា
នេសាទោ តេសំ សន្នេន អាគតាគតេ មិគបក្ខិណោ វធិត្វា គណ្ណាតិ។ ថេរន្តិ
ចូឡបិណ្ឌាចាតិកតិស្សត្រូវ។ ឥទ្ធិយា អភិសង្ខវត្វាតិ អធិជ្ឈានាធិវសេន ឥទ្ធិ
អភិសង្ខវត្វា។ ឧបយោគត្ថេ ចេតំ ករណាវចនំ។ អគ្គិបបដិកន្តិ អច្ចិករណំ,

វិប្បលីដ្ឋន្តិ អត្តោ។ បស្សន្តស្សេវាតិ អនាទរេ សាមិវចនំ។ តស្ស ថេរស្សាតិ តស្ស
មិលក្ខតិស្សត្ថេរស្ស។ តស្សាតិ តស្សា អគ្គិបបដិកាយ។ បដិពលស្សាតិ
ឧគ្គហណាសជ្ឈាយាទីសុ បដិពលស្ស។ ទុក្ខំ ឧបនិសា ការណមេតិស្សាតិ
ទុក្ខបនិសា, ទុក្ខនិពន្ធនា ទុក្ខហេតុកា សន្ធាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ វត្ថុមុខេន
កម្មជ្ជានស្ស កថិតត្តា “វត្ថុសីសេ ឋត្វា” តិ វុត្ថំ។ បលាលវរណកន្តិ
បលាលបុញ្ញំ។

អារម្ភថាតិ សមថវិបស្សនាទីសុ វីរិយំ ករោថ។ និក្ខមថាតិ កោសជ្ឈតោ
និក្ខមថ, កាមាណំ វា បន្ទទនាយ និក្ខមថ, ឧភយេនបិ វីរិយមេវ វុត្ថំ។ វីរិយញ្ញំ
អារម្ភនកវសេន អារម្ភោ, កោសជ្ឈតោ និក្ខមនវសេន “និក្ខមោ” តិ វុច្ចតិ។
យុញ្ញថ ពុទ្ធសាសនេតិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេជសន្ធាតោ
តិវិជសាសនេ យុញ្ញថ យោគំ ករោថ។ ឯវមនុយុញ្ញន្តា មច្ចុនោ សេនំ ធុនាថ
វិទ្ធិសេថ។ តត្ថ មច្ចុនោ សេនន្តិ -

“កាមា តេ បឋមា សេនា, ទុតិយា អរតិ វុច្ចតិ;
តតិយា ឧប្បិចាសា តេ, ចតុត្ថិ តណ្ហា បវុច្ចតិ។

“បញ្ចមំ ជិនមិទ្ធិ តេ, ធម្មា ភិក្ខុ បវុច្ចតិ;
សត្តមិ វិចិកិច្ឆា តេ, មក្ខោ ថម្ភោ តេ អជ្ឈមោ។

“លាភោ សិលោកោ សក្ការោ,
មិច្ឆាលទ្ធោ ច យោ យសោ;
យោ ចត្តានំ សមុក្កំសេ,
បរេ ច អវជានាតិ។

“ឯសា នមុចិ តេ សេនា, កណ្ហាស្សាភិប្បហារិជី;

ន ធំ អស្ចារ្យ ដ៏ ឆ្លាត, ដេត្វា ច លក្ខតេ សុខ" ឆ្លើយ (សុ. និ. ៤.៣៨-៤៤១) -

ឯវេទកតំ កាមាធិកេនំ មច្ចុនោ សេនំ។ ឯត្ថ ច យស្មា អាធិតោវ អភារិយភូតេ
សត្តេ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមា មោសយន្តិ, តេ អភិកុយ្យ អនភារិយភារំ
ឧបគតានំ បន្តេសុ សេនាសនេសុ អញ្ញាតវញ្ញាតវេសុ វា អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ
អរតិ ឧប្បជ្ឈតិ។ វត្ថុញ្ញាតំ - "បព្ពជិតេន ខោ, អាវុសោ, អភិរតិ ទុក្ខរា" តិ (សំ. និ.
៤.៣៣១)។ តតោ តេ បរឫជិតេន ជីវិតត្ថា ឧប្បិចាសា ពាធិតិ, តាយ ពាធិតានំ
បរិយេសនតណ្ហា ចិត្តំ កិលមយតិ។ អថ នេសំ កិលន្តចិត្តានំ ចិនមិទ្ធី ឌីក្កមតិ,
តតោ វិសេសមនធិកច្ឆន្តានំ ទុរភិសម្ភវេសុ អវញ្ញាវនបត្តេសុ បន្តេសុ
សេនាសនេសុ វិហារតំ ឧប្រតាសសញ្ញាតាភិរុ ជាយតិ។ តេសំ
ឧស្សង្គិតបរិសង្គិតានំ ធីយរត្តំ វិវេករសមនស្សាទយមាធានំ វិហារតំ "ន សិយា
នុខោ ឯស មគ្គោ" តិ បដិបត្តិយំ វិចិត្រា ឧប្បជ្ឈតិ។ តំ វិនោទេត្វា វិហារតំ
អប្បមត្តកេន វិសេសាធិកមេន មាណមក្ខបម្ភា ជាយន្តិ។ តេបិ វិនោទេត្វា
វិហារតំ តតោ អធិកតវំ វិសេសាធិកមនំ និស្សាយ លាភសក្ការសិលោកា
ឧប្បជ្ឈន្តិ។ លាភាធិហិ មុច្ឆិត្វា ធម្មប្បតិរូបកាធិ បកាសេន្តោ មិច្ឆាយសំ
អធិកន្ធា តត្ថ ឋិតា ជាតិអាធិហិ អត្ថានំ ឧក្កំសេន្តិ, បរំ វម្ភេន្តិ, តស្មា កាមាធិនំ
បឋមសេនាធិកាវោ វេទិតញ្ញោ។ នឡាភារន្តិ នឡេហិ វិនទុតិណាច្ឆន្តកេហំ។

វិហាស្សតីតិ ឧត្តហាណាសជ្ឈាយនមនសិការាធិហិ វិហាស្សតិ។
ជាតិសំសារន្តិ បុនប្បុនំ ជាតិសម្ពាតសំសារវដ្តំ។ ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សតីតិ ទុក្ខស្ស
អន្តសម្ពាតំ និព្វានំ សច្ចិករិស្សតិ។ បលាលបុញ្ញាហន្តិ បលាលបុញ្ញំ អហន្តិ
បទន្នេនោ។ តតិយំ ឋានន្តិ អនាគាមិជលំ សន្ធាយ វេទតិ។

តិវស្សភិក្ខុកាលេតិ ឧបសម្បទតោ តីណិ វស្សានិ អស្សាតិ តិវស្សោ,
តិវស្សោ ច សោភិត្តុ ចាតិ តិវស្សភិក្ខុ, តស្ស, តេន វា ឧបលក្ខិតោ កាលោ

តិវស្សនិក្ខុកាលោ, តស្មី។ យទា សោ តិវស្សនិក្ខុ នាម ហោតិ, តទាតិ វុត្ថំ
ហោតិ។ កម្មំ ករោតីតិ ភាវនាកម្មំ ករោតិ។ គន្ធកម្មន្តិ គន្ធវិសយំ
ឧគ្គហណាទិកម្មំ។ បិណ្ឌាបចិទី កត្វាតិ អន្តោវស្សេ តេមាសំ ទិន្នបិណ្ឌាស្ស
កិលេសក្ខយករណោន អបចិទី បូជំ កត្វា។ បិណ្ឌាបចិទី ករោត្តោ ហិ ភិក្ខុ
យេហិ អត្តនោ យោ បិណ្ឌាចាតោ ទិន្នោ, តេសំ តស្ស មហាបួលភាវំ ឥច្ឆន្តោ
អត្តនោ សន្តានមេវ កិលេសក្ខយករណោន វិសោធខត្វា អរហត្ថំ គណ្ហាតិ។

មហាក្ខតីតិ វត្ថុ បូជារចនោ មហន្តសន្តោ, ក្ខតីតិ ច នាមេកទេសេន
តិស្សក្ខតិត្ថេវ អាលបតិ។ ភវតិ ហិ នាមេកទេសេនបិ វោហារោ យថា
“ទេវទត្តោ ទត្តោ”តិ។ មហាក្ខតីតិ វា បិយសមុទាហារោ, សោ មហាតិ ក្ខតិ
វិក្ខតិ បុញ្ញញ្ញាណាទិសម្បទា អស្សាតិ មហាក្ខតិ។ ធន្នំ សេបណ្ណិកច្ចមូលន្តិ
សាទាបលាសាទិហិ ធន្នំ យនច្ឆាយំ សេបណ្ណិកច្ចមូលំ។ អសុភកម្មដ្ឋានំ ចាទកំ
កត្វាតិ កេសាទិអសុភកោដ្ឋាសភាវនាយ បដិលទ្ធី ឧបចារសមាធី
អប្បនាសមាធី វា ចាទកំ កត្វា។ អសុភវិសយំ ឧបចារជ្ឈានាទិកម្មមេវេត្ថ
ឧបរិ បវេត្ថេតព្ភភាវនាកម្មស្ស ការណភាវតោ ហំនន្តិ កម្មដ្ឋានំ។

សហស្សទិសហស្សសម្ពាមត្តត្ថា “មហាគណោ”តិ វុត្ថំ។ អត្តនោ
វសនដ្ឋានតោ ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ធាតិ អត្តនោ វសនដ្ឋានតោ អាគាសេន គន្ធា
វិហារសមីបេ ឌីតវិទ្យា ទិវាជ្ឈានេ និសិន្នត្ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ធា។ កី អាគតោសីតិ
កីការណា អាគតោសី។ សព្វេសុ វត្ថិទិវសភាគេសុ ឌីកាសំ អលកន្តោតិ សោ
កិវ ថេរោ “តុយ្ហំ ឌីកាសោ ន ភវិស្សតិ, អារុសោ”តិ វុត្ថេបិ “វិតក្កមាឡកេ
បិតកាលេ បុច្ឆិស្សមិ, ភន្តេ”តិ វត្វា “តស្មី ហំនេ អញ្ញោ បុច្ឆិស្សន្តិ”តិ វុត្ថេ
“ភិក្ខុចារមគ្គេ, ភន្តេ”តិ វត្វា “តត្រាបិ អញ្ញោ បុច្ឆន្តិ”តិ វុត្ថេ
ធុបដ្ឋនិវាសនដ្ឋានេ, សង្ឃាដិចារុបនដ្ឋានេ, បត្តនិហរណាដ្ឋានេ, គាមេ ចរិត្វា

អាសនសាលាយ យាគុបីតកាល, កន្លែងតិ។ តត្ថាបិ ថេរា អត្ថនោ កង្ខំ
វិនោទេន្តិ, អារុសោតិ។ អន្តោតាមតោ និក្ខមនកាល បុច្ឆិស្សមិ, កន្លែងតិ។
តត្ថាបិ អញ្ញេ បុច្ឆន្តិ, អារុសោតិ។ អន្តរាមគ្គ, កន្លែងតិ។ ភោជនសាលាយ
កត្តកិច្ចបរិយោសានេ, កន្លែង ទិវាជ្ជានេ ចាទធារនកាល, កន្លែងតិ។ តតោ
បដ្ឋាយ យាវ អរុណា អបរេ បុច្ឆន្តិ, អារុសោតិ។ ទន្លកដ្ឋំ គហេត្វា មុខធារនត្ថំ
គមនកាល, កន្លែងតិ។ តទាបិ អញ្ញេ បុច្ឆន្តិ, មុខធារិត្វា អាគមនកាល,
កន្លែងតិ។ តត្ថាបិ អញ្ញេ បុច្ឆិស្សន្តិ, សេនាសនំ បរិសិត្វា និសិន្នកាល,
កន្លែងតិ។ តត្ថាបិ អញ្ញេ បុច្ឆន្តិ, អារុសោតិ។ ឃុំ សព្វេសុ រត្តិទិវសភាគេសុ
យាចមាណោ ឌីកាសំ នលភិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្ថំ - “ឃុំ ឌីកាសេ អសតិ
មរណស្ស កង ឌីកាសំ លភិស្សថា” តិ។ កន្លែ, ននុ មុខធារិត្វា សេនាសនំ
បរិសិត្វា តយោ ចត្តារោ បល្លង្កេ ឧណ្ហាបេត្វា យោនិសោមនសិការកម្មំ
ករោន្តានំ ឌីកាសលាកេន ភរិតតំ សិយាតិ អធិប្បាយេន វេទនិ។ មណីវណ្ណាតិ
ឥន្ទនីលមណីវណ្ណា។

យដេន្តស្សវាតិ វាយាមន្តស្សវាវិសុទ្ធិបវរណាតិ “បរិសុទ្ធា អហា” តិ ឃុំ
បរត្ថំ វិសុទ្ធិបវរណំ។ អរហន្តានមេវ ហោសា បវរណា។ កាឡកំ វាតិ មហន្តំ
កាឡកំ សន្ធាយ វេទនិ, តិលកោ វាតិ ខុទ្ទកំ សន្ធាយ។ ឧកយេនបិ សីលស្ស
បរិសុទ្ធការមេវ វិភាវេតិ។

បធានកម្មិកាតិ បធានកម្មេ និយុត្តា។ លទ្ធមគ្គន្តិ លទ្ធិចាយំ, បឋមមេវ
លទ្ធិបទេសន្តិ វុត្ថំ ហោតិ។ អបត្តានីតិ ធម្មតានិ។ អលាព្វនេវ សារទេតិ
សរទកាល វាតាតបហតានិ តត្ថ តត្ថ វិប្បកិណ្ណាអលាព្វនិ វិយ។
កាចោតកានីតិ កចោតកវណ្ណានិ។ តានិ ទិស្វាន កា រតីតិ តានិ ឃុំ វាចានិ
អជ្ជនិ ទិស្វា តុម្ហាកំ កា ឆាម រតិ, ននុ អប្បមត្តកាបិ រតិ កាតុំ ន វេដ្ឋតិយេវាតិ

អត្ថោ។ ធុតិយកថំ អកថិតបុព្វោតិ អត្ថនោ វុឡ្យតវេន សទ្ធិំ វុត្តវចនស្ស
បច្ឆនិកំ ធុតិយកថំ អកថិតបុព្វោ។

តទង្គន, តទង្គស្ស បហានំ តទង្គប្បហានំ។ យញ្ញំ វត្តិភាគេ សមុជ្ឈលិតេន
ធិបេន អន្ធការស្ស វិយ តេន តេន វិបស្សនាយ អវយវភូតេន ញ្ញាណង្គេន
បដិបក្ខវសេនេវ តស្ស តស្ស បហាតព្ពជម្ពស្ស បហានមិទំ តទង្គប្បហានំ
នាម។ យថា កាមច្ចន្ទាទយោ ន ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាយ តិដ្ឋន្តិ, វេទំ បរិយុដ្ឋានស្ស
និសេធនំ អប្បវត្តិករណំ វិក្ខម្ពនំ វិក្ខម្ពនប្បហានំ។ យញ្ញំ សសេវាលេ ឧទកេ
បក្ខិតេន យជេន សេវាលស្ស វិយ តេន តេន លោកិយសមាធិនា និវរណាធិនំ
បច្ឆនិកជម្ពានំ វិក្ខម្ពនមិទំ វិក្ខម្ពនប្បហានំ នាម។ សម្មា ឧបច្ឆិដ្ឋន្តិ ឯតេន
កិលេសាតិ សមុច្ឆេទោ, បហីយន្តិ ឯតេន កិលេសាតិ បហានំ,
សមុច្ឆេទសម្ពាទំ បហានំ និវរសេសប្បហានន្តិ សមុច្ឆេទប្បហានំ។ យញ្ញំ
អសនិវិចក្កាភិហាតស្ស វុត្តស្ស វិយ អវិយមគ្គញ្ញាណេន សំយោជនាធិនំ
ជម្ពានំ យថា ន បុន វុត្តន្តិ, វេទំ បហានមិទំ សមុច្ឆេទប្បហានំ នាម។
បដិប្បស្សម្ពតិ វូបសម្ពតិ កិលេសទរថោ ឯតាយាតិ បដិប្បស្សន្តិ, ជលំ,
សាយេវ បហានន្តិ បដិប្បស្សន្តិប្បហានំ។ សព្វេ កិលេសា សព្វសម្ពតា វា
និស្សរន្តិ អបគច្ឆន្តិ ឯតេនាតិ និស្សរណំ, និព្ពានំ, តទេវ បហានន្តិ
និស្សរណប្បហានំ។ បដិប្បស្សម្ពយមាទន្តិ បដិប្បស្សម្ពំ កិលេសវូបសមំ
កុរុមាទំ។ លោកិយលោកុត្តរេហិតិ តទង្គវិក្ខម្ពនប្បហានំ លោកិយត្តា,
ឥតវេសំ លោកុត្តរត្តា វុត្តំ។

និមិត្តិ ជលំ ឯតេន ឧប្បជ្ឈនដ្ឋានេ បក្ខិបមាទំ វិយ ហោតិ តិ និមិត្តំ,
ការណស្សេតំ អធិវចនំ។ អសុភស្ស និមិត្តំ, អសុភមេវ វា និមិត្តន្តិ
អសុភនិមិត្តំ។ អសុភនិស្សិតម្បិ ហិ ឈានំ និស្សិតេ និស្សយវេហារេន

អសុភន្តិ វេហវីយតិ យថា “មញ្ញា ឧក្កុដ្ឋិ ករោន្តិ” តិ។ តេនេវាហ - “ធនសុ
អសុភេសុ ឧប្បន្នំ សារម្មណំ បឋមជ្ឈាន” តិ។ អនិច្ច អនិច្ចន្តិអាទិនា នយេន
វុត្តស្សាតិ ឥមិនា ចតុត្ថិធំ យោនិសោមនសិការំ ទស្សេតិ។ ហេជ្ជា ចេត្ត ឥធ ច
ចតុត្ថិធំស្ស អយោនិសោមនសិការស្ស យោនិសោមនសិការស្ស ច គហាណំ
និវេសេសទស្សនត្ថំ កតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ តេសុ បន អសុភេ “អសុភ” តិ មនសិកាពេ
ឥធាធិប្បតោ, តទនុកូលត្ថា វា ឥតវេសម្បិ គហាណំ ទដ្ឋព្វំ។

ឯកាធនសុ អសុភេសុ បដិកូលាការស្ស ឧក្កុល្លានំ, យថា វា តត្ថ
ឧក្កហនិមិត្តំ ឧប្បន្នតិ, តថា បដិបត្តិ អសុភនិមិត្តស្ស ឧក្កហោ។
ឧបចារប្បនាវហាយ អសុភភាវនាយ អនុយុញ្ជនំ អសុភភាវនានុយោតោ។
កោជនេ មត្តញ្ញនោ បិនមិទ្ធាភិកវាភាវា ឌីតារំ អលភមាណោ កាមច្ឆន្នោ
បហាយតីតិ វេទន្តិ។ កោជននិស្សិតំ បន អាហារេ បដិកូលសញ្ញំ,
តត្ថិបរិណាមស្ស តទាធារស្ស តស្ស ច ឧទរិយភូតស្ស អសុភតាទស្សនំ,
កាយស្ស ច អាហារដ្ឋិតិកតាទស្សនំ យោ ឧប្បាទេតិ, សោវិសេសតោ កោជនេ
បមាណញ្ញំ នាម, តស្ស ច កាមច្ឆន្នោ បហាយតេវ។ ទសវិធម្ពំ អសុភនិមិត្តន្តិ
ចាកជវេសេន វុត្តំ។ កាយគតាសតី បន គហេត្វា ឯកាធនវិធម្មិ
អសុភនិមិត្តំ វេទិតព្វំ។

អភុត្វា ឧទកំ បិវេតិ ចានីយស្ស ឌីកាសទានត្ថំ ចត្តារោ បញ្ចា អាលោបេ
អភុត្វា ចានីយំ បិវេយ្យាតិ អត្តោ។ តេន វុត្តំ - “ចតុន្នំ បញ្ចន្នំ អាលោចានំ
ឌីកាសេ សតី” តិ។ អភិធម្មដីកាការេន បនេត្ថ “ចត្តារោ បញ្ចា អាលោបេ,
ភុត្វាន ឧទកំ បិវេ” តិ ចាបំ បរិកប្បេត្វា អញ្ញថា អត្តោ វណ្ណតោ, សោ
អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។ អសុភកម្មិកតិស្សត្ថេវា ទន្តជ្ជិទស្សវី។

១៧. សត្វមេ មិដ្ឋតិ ហិតជរណាវសេន សិនិយ្ហតីតិ មិត្តា, ហិតេសី
បុគ្គលោ, តស្មី មិត្ត ភវា, មិត្តស្ស វា ឯសាតិ មេត្តា, ហិតេសីតា។ តត្ថ
“មេត្តា”តិ វុត្តេ អប្បនាមិ ឧបចារោមិ វដ្ឋតិ សាធារណាវចនភាវតោតិ អាហា -
“មេត្តាតិ ឯត្តាវតា បុព្វភាគោមិ វដ្ឋតិ”តិ។ អបិ-សន្តោ អប្បនំ សម្មិល្លោតិ។
អប្បនំ អប្បត្តាយ មេត្តាយ សុដ្ឋ មុច្ឆនស្ស អភាវតោ ចេតោវិមុត្តីតិ “អប្បនាវ
អធិប្បតា”តិ វុត្តំ។

សត្តេសុ មេត្តាយនស្ស ហិតូបសំហារស្ស ឧប្បាទនំ បវត្តនំ
មេត្តានិមិត្តស្ស ឧគ្គហោ។ បឋមុប្បន្នោ មេត្តាមនសិកាពោ បរតោ
ឧប្បជ្ឈនកស្ស ការណភាវតោ មេត្តាមនសិកាពោវ មេត្តានិមិត្តំ។ កម្មុយេវ
សកំ ឯតេសន្តិ កម្មស្សកា, សត្តា, តព្វាវោ កម្មស្សកតា, កម្មនាយាទតា។
នោសមេត្តាសុ យាថាវតោ អាទិនវានិសំសានំ បដិសម្ពាទីមំសា ឥធ
បដិសម្ពាទំ។ មេត្តាវិហារីកល្យាណមិត្តវន្តតា ឥធ កល្យាណមិត្តតា។
ឱទិស្សកអនោទិស្សកទិសាធារណានន្តិ អត្តអតិបិយមជ្ឈត្តវេរីវសេន
ឱទិស្សកតា, សីមាសម្តេធ កតេ អនោទិស្សកតា, ឯកាទិទិសាធារណាវសេន
ទិសាធារណតា មេត្តាយ ឧគ្គហលោ វេទិតព្វា។ វិហារវច្ឆតាមាទិវសេន វា
ឱទិស្សកទិសាធារណំ។ វិហារាទិឧទ្ទេសវហិតំ បុរត្តិមាទិទិសាវសេន
អនោទិស្សកទិសាធារណំ។ ឯវំ វា ទិដ្ឋា ឧគ្គហណំ សន្ធាយ -
“ឱទិស្សកអនោទិស្សកទិសាធារណ”ន្តិ វុត្តំ។ ឧគ្គហោ ច យាវ ឧបចារា ទដ្ឋព្វោ។
ឧគ្គហិតាយ អាសេវនា ភាវនា។ តត្ថ សព្វេ សត្តា, ចាណា, ភូតា, បុគ្គលា,
អត្តភាវបរិយាបន្នាតិ ឯតេសំ វសេន បញ្ចវិដា។ ឯកេកស្មី អវេរា ហោន្ត,
អព្យាបជ្ឈា, អនិយា, សុខំ អត្តានំ បរិហារន្ទ្រតិ ចតុដា បវត្តិតោវិសតិវិដា
អនោទិសោធារណា មេត្តា។ សព្វា ឥត្តិយោ, បុរិសា, អរិយា, អនិយា, ទេវា,
មនុស្សា, វិនិចាតិកាតិ សត្តាធិករណាវសេន បវត្តា សត្តវិដា អជ្ឈីវសតិវិដា វា,

ធនបរិ ធិសាបរិ ធិសាធិករណាវសេន បវត្តា ធនវិជា ច, ឯកកាយ វា
ធិសាយ សត្តាធិត្តាធិអវេរាធិគេនេន អសីតាធិកចតុសតប្បកេនា ច
ឡិធិសោជវណា វេទិតញ្ច។ មេត្តំ ភាវេន្តស្សាតិ មេត្តាលាមំ ភាវេន្តស្ស។ ត្វំ
ឯតស្ស កុឡោតិអាធិ បច្ចវេក្ខណាវិធិធន្សនំ។ អប្បជិដ្ឋិតបហោណកំវិយាតិ
អសម្បជិដ្ឋិតបណ្ណាការំវិយ។ បដិសម្ពាទេតិ វីមសាយំ។ វត្តនិអជិយំ
អត្តគុត្តត្ថេរសទិសេ។

១៨. អដ្ឋមេ កុសលធម្មសម្បជិបត្តិយា បដ្ឋបនសភាវតាយ តប្បជិបក្ខានំ
វិសោសនសភាវតាយ ច អារម្មណតុអាធិតោ បវត្តវីរិយន្តិ អាហា -
“បឋមារម្មវីរិយ”ន្តិ។ យស្មា បឋមារម្មមត្តស្ស កោសជ្ឈិវិធមនំ ថាមគមនញ្ច
នត្ថិ, តស្មា វុត្តំ - “កោសជ្ឈតោ និក្ខន្តត្តា តតោ ពលវត្ថរ”ន្តិ។ យស្មា បន
អបរាបរុប្បត្តិយា លទ្ធាសេវនំ ឧបរុបរិ វិសេសំ អារហន្តំ អតិវិយ ថាមគតមេវ
ហោតិ, តស្មា វុត្តំ - “បរំ បរំ ហំនំ អក្កមនតោ តតោបិ ពលវត្ថរ”ន្តិ។
បន្ទននាយាតិ និហារណាយ។ យថា មហាតោ បលិយស្ស ឧក្សាជកជនស្ស
មហាឆោ ឧស្សហោ ឥន្ទ្រតញ្ចោ, ឯវិមិធាបីតិ “និក្ខមោ ចេតសោ
បលិយុក្សាជនាយា”តិ វុត្តំ។ មហាបរក្កមោ ឯវ បរេន កតំ ពន្ធនំ ជិន្នេយ្យ,
ឯវិមិធាបីតិ វុត្តំ - “បរក្កមោ ចេតសោ ពន្ធនន្ទនាយា”តិ។

អារទ្ធិំ សំសាធិតំ បរិបូរិតំ វីរិយំ ឯតស្សាតិ អារទ្ធិវីរិយោ, និប្បន្នវីរិយោ, អារទ្ធិ
បដ្ឋបិតំ វីរិយំ ឯតស្សាតិ អារទ្ធិវីរិយោ។ វីរិយារម្មប្បសុតោតិ អាហា -
“អារទ្ធិវីរិយស្សាតិ បរិបុណ្ណវីរិយស្សចេវ បគ្គហិតវីរិយស្ស ចា”តិ។
ចតុនោសាបគតន្តិ អតិលីនតាធិហិ ចត្វហិ នោសេហិ អបគតំ។
ចតុនោសាបគតត្ថមេវ វិភាវេតិ “ន ច អតិលីន”ន្តិអាធិនា។ អតិលីនញ្ចិ
ភាវនាចិត្តំ កោសជ្ឈបក្ខិកំ សិយា, អតិបគ្គហិតញ្ច ឧទ្ធច្ចបក្ខិកំ។ ភាវនាវីធិ

អនុជ្ឈាតាហេតុ សង្ខារាបត្តិ អតិលីនតា។ អនុជ្ឈាតាហេតុ
អន្តោសង្ខារោ អជ្ឈតំ សំខិត្តតា។ អតិបក្កហិតតា អន្ធាន្ធវិរិយតា។ ពហិទ្ធា
វិត្តិតតា ពហិវិសដិវិតក្កានុដាវនា។ តទេតំ វិរិយំ
ចន្ទ្រមាទិកាយិកប្បយោគាវហំ កាយិកំ, តទញ្ញំ ចេតសិកំ។ វត្តិទិវស្ស បញ្ច
កោដ្ឋាសេតិ បុព្ពល្អាសាយន្តបឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមយាមសង្ខារេ បញ្ច
កោដ្ឋាសេ។ តទុក្ខយម្បីតិ កាយិកំ ចេតសិកញ្ច វិរិយំ។ មិលក្ខតិស្សត្ថេវស្ស
មហាសិវត្ថេវស្ស ច វត្ថុ ហេដ្ឋា ទស្សិតមេវ។

បីតិមល្លកត្ថេវស្ស វត្ថុ បន ឯវំ វេទិតញ្ញំ។ សោ កិវ គិហិកាលេ
មល្លយុទ្ធាយ អាហិណ្ឌាន្តោ តីសុ រដ្ឋេសុ បដាក់ំ គហេត្វា តម្កបណ្ឌិទីបំ អាគម្ម
រាជានំ ទិស្វា រញ្ញា កតានុគ្គហោ ឯកទិវសំ កិលញ្ចកាសនសាលាទ្វារេន
គច្ឆន្តោ “រូបំ, ភិក្ខុវេ, ន តុម្ហាកំ, តំ បដហថ, តំ វោ បហីនំ ទិយវត្ថុ ហិតាយ
សុខាយ ភវិស្សតី” តិ (សំ. និ. ៣.៣៣-៣៤; ៤.១០២; ម. និ. ១.២៤៧) នតុម្ហាកវត្ថុ
សុត្វា ចិន្តេសិ - “នេវ កិវ រូបំ អត្តនោ, ន វេទនា” តិ។ សោ តំយេវ អដ្ឋសំ កត្វា
និក្ខមិត្វា មហាវិហារំ គន្ធា បព្ពដ្ឋំ យាចិត្វា បព្ពជិតោ ឧបសម្មន្នោ ទ្វេមាតិកា
បគុណំ កត្វា តីស ភិក្ខុ គហេត្វា អវរវាលិយអដ្ឋណំ គន្ធា សមណធម្មំ
អកាសិ។ ចានេសុ អវហន្តេសុ ជណ្ឌកេហិ ចន្ទ្រមតិ។ តមេនំ វត្ថី ឯកោ
មិគលុទ្ធកោ “មិគោ” តិ មញ្ញមាទោ បហិវ, សត្តិវិនិវ័ជ្ជិត្វា គតា។ សោ តំ សត្តិ
ហរាបេត្វា បហារមុខានិ តិណាវដ្ឋិយា បូរាបេត្វា ចាសាណាបិដ្ឋិយំ អត្តានំ
និសីទាបេត្វា ឱកាសំ កាវេត្វា វិបស្សនំ វឿត្វា សហ បដិសម្ពិទាហិ អវហត្ថំ
បត្វា ឧក្កាសិតសន្នេន អាគតានំ ភិក្ខុនំ ព្យាករិត្វា ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ -

“ភាសិតំ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, សព្ពលោកគ្គវាទិនោ;

ន តុម្ហា កំ ឥន្ទ រូបំ, តំ ជេហាយ្យាថ ភិក្ខុវោ។ (ធី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៦);

“អនិច្ចា វត សម្ពាហ, ឧប្បាទវយធម្មិនោ;
ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈន្តិ, តេសំ រូបសមោ សុខោ” តិ។ (ធី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៦; ថេរគា. ១១៦៨);

កុដុម្ពិយបុត្តតិស្សត្ថេស្សបិ វត្ថុ វេទិតព្ពំ។ សាវត្ថិយំ កិរ តិស្សោ នាម
កុដុម្ពិយបុត្តោ ចត្តាលីស ហិរញ្ញកោជិយោ បហាយ បព្ពជិត្វា អគាមកេ
អរញ្ញេវិហរតិ, តស្ស កនិជ្ជភាតុភវិយា “គច្ឆថ, នំ ជីវិតា វោរោបេថា” តិ
បញ្ចាសតេ ចោរេ បេសេសិ, តេ គន្ធា ថេរំ បរិវារេត្វា និសីធិសុ។ ថេរោ អាហា -
“កស្មា អាគតត្ថ ឧចាសកា” តិ? តំ ជីវិតា វោរោបេស្សមាតិ។ ចាជិភោគំ មេ
ឧចាសកា គហេត្វា អន្លេករត្ថំ ជីវិតំ ទេថាតិ។ កោតេ, សមណ, ឥមស្មី ឋានេ
ចាជិភោគោ ភវិស្សតីតិ? ថេរោ មហន្តំ ចាសាណំ គហេត្វា ឡុដ្ឋិនិ ភិទ្ធិត្វា
“វដ្ឋតិ ឧចាសកា ចាជិភោគោ” តិ អាហា។ តេ អបក្កមិត្វា ចម្ព័មនសីសេ អគ្គិ
កត្វា និបដ្ឋិសុ។ ថេរស្ស វេទនំវិក្ខមេត្វា សីលំ បច្ចវេក្ខតោ បរិសុទ្ធសីលំ
និស្សាយ បីតិចាមោជ្ឈំ ឧប្បជ្ជិ។ តតោ អនុក្កមេន វិបស្សនំ វឡេន្តោ តិយាមវត្ថុ
សមណធម្មំ កត្វា អរុណុគ្គមនេ អរហត្ថំ បត្តោ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ -

“ឧភោ ចាទានិ ភិទ្ធិត្វា, សញ្ញាបេស្សមិ វោ អហំ;
អដ្ឋិយាមិ ហរាយាមិ, សរាគមរណំ អហំ។

“ឯវាហំ ចិន្តយិ ត្វាន, យថាភូតំ វិបស្សិសំ;
សម្បត្តេ អរុណុគ្គម្ហិ, អរហត្ថំ អចាបុណិ” ត្ថិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.២០; ធី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៦);

អតីតភោជនេ និមិត្តត្ថាហោតិ អតីតភោជនេ ជិនមិទ្ធស្ស និមិត្តត្ថាហោ,
“ឯត្ថកេ ភុត្ថេ តំ ភោជនំ ជិនមិទ្ធស្ស ការណំ ហោតិ, ឯត្ថកេ ន ហោតី”តិ
ជិនមិទ្ធស្ស ការណាការណាត្ថាហោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ព្យាបាទេ វេកេ វេសេន ចេតំ
វុត្ថំ, តស្មា ឯត្ថកេ ភុត្ថេ តំ ភោជនំ ជិនមិទ្ធស្ស ការណំ ន ហោតីតិ ភោជនេ
មត្តញ្ញាតាវ អត្ថតោ ទស្សិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហា - “ចតុបញ្ច... បេ... តំ ន
ហោតី”តិ។ ធិវា សូរិយាលោកន្តិ ធិវា គហិតនិមិត្តំ សូរិយាលោកំ វត្ថិយំ
មនសិករោន្តស្សប័តិ ឯវេមេត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ធុតផ្កានំ វិរិយនិស្សិតត្ថា វុត្ថំ
- “ធុតផ្កនិស្សិតសប្បាយកថាយបី”តិ។

១៩. នវេមេ ឈានេន វា វិបស្សនាយ វា វ្យាបសមិតិច្ចស្សាតិ ឈានេន វា
វិបស្សនាយ វា អវ្យាបសមករកិលេសវិគមនេន វ្យាបសមិតិច្ចស្ស។ កុក្កច្ចម្បិ
កតាកតានុសោចនវេសេន បវត្តមានំ ចេតសោ អវ្យាបសមាវហតាយ ឧទ្ធច្ឆេន
សមាទលក្ខណាន្តិ ឧភយស្ស បហានការណំ អភិន្នំ កត្វា វុត្ថំ។ ពហុស្សុតស្ស
គន្ថតោ អត្ថតោ ច សុត្ថានីនិវិចារេន្តស្ស តព្វហុលវិហារិនោ
អត្ថវេទានិច្ចជិលាភសម្ភវតោ វិក្ខេចោ ន ហោតិ។ យថា វិធិប្បជិបត្តិយា
យថានុបបត្តិការប្បវត្តិយា ច វិក្ខេចោ ច កតាកតានុសោចនញ្ចេន
ហោតីតិ “ពហុសច្ឆេនបិ ឧទ្ធច្ឆកុក្កច្ចំ បហីយតី”តិ អាហា។ យទគ្គេន
ពហុសច្ឆេន ឧទ្ធច្ឆកុក្កច្ចំ បហីយតិ, តទគ្គេន
បរិបុច្ឆកតាវិនយប្បកតញ្ញាតាហិបិ តំ បហីយតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ វុទ្ធសេវិតា ច
វុទ្ធសីលីតំ អារហតីតិ ចេតសោ វ្យាបសមករត្ថា “ឧទ្ធច្ឆកុក្កច្ចប្បហានការី”តិ
វុត្ថំ, វុទ្ធតំ បន អនបេ កិច្ចា កុក្កច្ឆវិនោទការីនយធរា កល្យាណមិត្តាតិ
វុត្ថាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិក្ខេចោ ច បព្ពជិតានំ យេតុយ្យេន កុក្កច្ឆហេតុកោ ហោតីតិ
“កប្បិយាកប្បិយបរិបុច្ឆាពហុលស្សា”តិ អាទិនា វិនយនយេនេវ
បរិបុច្ឆកតាទយោ និទ្ទិដ្ឋា។

២០. ធនមេ ពហុស្សុតានំ ធម្មសភាវាវពោធសម្ពុតោ វិចិត្តិក្ខា
អនុកាសា ឯវាតិ អាហា - “ពហុសុត្ថេនបិ...បេ... វិចិត្តិក្ខា បហ័យតិ” តិ។
កាមំ ពហុសុត្ថបរិបុច្ឆកតាហិ សញ្ញាបិ អដ្ឋវត្ថុកា វិចិត្តិក្ខា បហ័យតិ, តថាបិ
រតនត្ថយវិចិត្តិក្ខាមូលិកា សេសវិចិត្តិក្ខាតិ អាហា - “តីណិ រតនានិ អារត្ត
បរិបុច្ឆាពហុលស្សបិ” តិ។ រតនត្ថយគុណាវពោធបិ “សត្តវ
កង្ខតិ” តិ អាធិវិចិត្តិក្ខាយ អសម្ពុតេ វាតិ។ វិនយេ បកតញ្ញតា “សិក្ខាយ
កង្ខតិ” តិ (ធន. ស. ១០០៨; វិភ. ៩១៥) វុត្តាយ វិចិត្តិក្ខាយ បហានំ ករោតីតិ អាហា
- “វិនយេ ចិល្បាវសីការស្សបិ” តិ។

ឱកម្មនិយសទ្ធាសម្ពាសនា អធិមោក្ខពហុលស្សតិ សទ្ធវ្យវត្ថុនោ
អនុប្បវិសនសទ្ធាសម្ពាសនា អធិមោក្ខន អធិមុច្ឆនពហុលស្ស។ អធិមុច្ឆនញ្ច
អធិមោក្ខប្បាទនមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សទ្ធាយ វា តំនិទ្ធិចោណតា អធិមុត្តិ
អធិមោក្ខោ។ នីវរណានំ បច្ចយស្ស ចេវ បច្ចយឃាតស្ស ច វិភាវិតត្តា វុត្ថំ -
“វដ្ឋវិវដ្តំ កថិត” តិ។

នីវរណាប្បហានវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. អកម្មនិយវគ្គវណ្ណានា

២១. តតិយស្ស បឋមេ អភាវិតន្តិ សមថវិបស្សនាការំ នាវសេន ន ភាវិតំ
តថា អភាវិតត្តា។ តញ្ចិ “អវឌ្ឍិត” តិ វុច្ឆតិ បដិបក្ខាភិកវេន
បរិព្រហ្មនាការតោ។ តេនាហា ភគវា - “អកម្មនិយំ ហោតី” តិ។

២២. ធុតិយេ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ បឋមេតិ តតិយវគ្គស្ស
បឋមសុត្ថេ។ វដ្ឋវសេនាតិ វិចាកវដ្ឋវសេន។ តេភូមកវដ្ឋន្តិ
តេភូមកវិចាកវដ្ឋំ។ វដ្ឋបដិលាភាយ កម្មន្តិ វិចាកវដ្ឋស្ស បដិលាភាយ

ឧបនិស្សយក្ខតំ កម្មំ, តស្ស សហាយក្ខតំ កិលេសវដ្ឋម្យី កម្មគ្គហណោនេ
សង្កហិតន្តិ ធន្តំ។ វិវដ្តបដិលាភាយ កម្មន្តិវិវដ្តាធិកមស្ស ឧបនិស្សយក្ខតំ
កម្មំ។ យំ បន ចរិមភវនិព្ពត្តកំ កម្មំ, តំ វិវដ្តបដិលាភាយ កម្មំ ហោតិ, ន
ហោតីតិ? ន ហោតិ វដ្តចាទកភាវតោ។ ចរិមភវបដិសន្ធិវិយ បន
វិវដ្តបនិស្សយោតិ សក្កាវិញ្ញាតំ។ ន ហិ កធាចិ តិហោតុកបដិសន្ធិយា វិជា
វិសេសាធិកមោ សម្ពុតិ។ ឥមេសុ សុត្តេស្វតិ ឥមេសុ បន បឋមទុតិយសុត្តេសុ
យថាគ្គមំ វដ្តវិវដ្តមេវ កថិតំ។

២៣. តតិយេ អភាវិតន្តិ ឯត្ថ ភាវនា នាម សមាធិភាវនា។ សាយត្ថ
អាសន្តិតញ្ញា, តំ កាមាវចរបឋមមហាកុសលចិត្តាធិអភាវិតន្តិ អធិប្បេតន្តិ
អាហា - “នេវមនុស្សសម្បត្តិយោ” តិអាធិ។

២៤. ចតុត្ថេ យស្មា ចិត្តន្តិវិវដ្តវេសេនេវ ឧប្បន្នចិត្តំ អធិប្បេតំ, តស្មា
ជាតិជរាព្យាធិមរណសោកាធិទុក្ខស្ស អនិព្ពត្តនតោ មហាតោ អត្ថាយ
សំវត្ថតីតិ យោជនា វេទិតញ្ញា។

២៥-២៦. បព្វាមធរដ្ឋេសុ ឧប្បន្នន្តិ អវិគតុប្បាទាធិខណត្ថយម្យី អភាវិតំ
ភាវនាហិតំ អចាតុក្ខតមេវ បណ្ឌិតសម្មតស្ស ឧប្បន្នកិច្ចស្ស អសាធនតោ
យថា “អបុត្តោ” តិ។ សោ ហិ សមត្តោ ហុត្វា បិតុ បុត្តកិច្ចំ អសាធរដ្ឋោ
អបុត្តោតិ លោកេ វុច្ចតិ, ឯវំ សម្បទមិទំ។ តេនាហា - “កស្មា” តិអាធិ។ តេសុ
ធម្មេស្វតិ លោកុត្តរចាទកជ្ឈាណធិសុ។ ជេរោ បន មត្តកប្បត្តមេវ ភាវិតំ ចិត្តំ
នស្សេន្តោ “មគ្គចិត្តមេវ” តិ អាហា។

២៧-២៨. សត្វមជ្ឈមេសុ បុណ្យ្យនំ អកតន្តិ ការវនាពហុលីការវសេន
បុណ្យ្យនំ ន កតំ។ ឥមាធិបិ ទ្វេតិ ឥមេសុ ទ្វីសុ សុត្តេសុ អាគតានិ ឥមាធិបិ ទ្វេ
ចិត្តានិ។

២៩-៣០. នវមេ អធិវហតីតិ អានេតិ។ ទុក្ខេនាតិ កិច្ចេន។ ទុប្បសនតោតិ
ទុក្ខេន បេសេតព្ពតោ។ មត្តកប្បត្តំ វិបស្សនាសុខំ ចាកតិកជ្ឈានសុខតោ
សន្តតរបណីតតរមេវាតិ អាហា - “ឈានសុខតោ វិបស្សនាសុខ”ន្តិ។ តេនាហា
ភកវា -

“សុញ្ញាការំ បរិជ្ជស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
អមាណុសី រតិ ហោតិ, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ។

“យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធនំ ទុទយព្ពយំ;
លភតី បីតិចាមោជ្ឈំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធម. ប. ៣៧៤);

តញ្ញា ចិត្តំ វិស្សជ្ឈន្តវជិរសទិសំ អមោយការតោ។

អកម្មនិយវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. អនន្តវគ្គវណ្ណានា

៣១-៣៦. ចតុត្ថស្ស បឋមេ អនន្តន្តិ ចិត្តការវនាយ វិជាន ទន្តំ។ តេនាហា -
“សតិសំវរវហិត”ន្តិ។ ចតុត្ថ តតិយេ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។
បញ្ចមធរដ្ឋេសុ បុរិមសទិសោយេវាតិ តតិយចតុត្ថសទិសោ ឯវ។

៣៧-៣៨. សត្វមជ្ឈមេសុ ឧបមា បនេត្តាតិ យថា បឋមាទីសុ
អនន្តហត្ថិអស្សុនយោ ឧបមាភារេន គហិតា, ឯវមេត្ត សត្វមជ្ឈមេសុ
“អសំវុត្ថយរទ្ធារាធិវសេន វេទិតញ្ញា”តិ វុត្ថំ។

៣៩-៤០. នវមទសមេសុ ចត្វហិបិ បនេហិតិ អនន្តាទីហិ ចត្វហិ បនេហិ
យោជេត្វា នវមទសមាទិ សុត្តានិ វុត្តានិតិ យោជនា។

អនន្តវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បណិហិតអច្ឆវគ្គវណ្ណានា

៤១. បញ្ចមស្ស បឋមេ ឧបមាវ ឱបម្ពំ, សោ ឯវ អត្ថោ, តស្មី ឱបម្ពត្ថេ
ពោធនតព្ពេ និចាតោ។ សេយ្យថាបិ តិ យថាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច តត្រ ភគវា កត្តចិ
អត្ថន ឧបមំ បរិវារេត្វា ទស្សេតិ វត្ថុសុត្ថេ វិយ, ចារិច្ចត្តកោបម (អ. និ. ៧.៦៩)
អគ្គិក្ខន្ធាបមាទិ (អ. និ. ៧.៧២) សុត្ថេសុ វិយ ច។ កត្តចិ ឧបមាយ អត្ថំ
បរិវារេត្វា ទស្សេតិ លោណម្ហិលសុត្ថេ (អ. និ. ៣.១០១) វិយ,
សុវណ្ណការសត្តស្វរិយោបមាទិសុត្ថេសុ (អ. និ. ៧.៦៦) វិយ ច។ ឥមស្មី បន
សាលិស្វកោបមេ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ទស្សេត្តោ “សេយ្យថាបិ,
ភិក្ខុវេ”តិ អាទិមាហាតិ ចោត្តកេសុ លិខន្តិ, តំ មជ្ឈិមជ្ជកថាយ
វត្ថុសុត្តវណ្ណនាយ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៧០) ន សមេតិ។ តត្ថ ហិ ឥទំ វុត្ថំ -

សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, វត្ថុន្តិ ឧបមាវ ចនមេវេតំ។ ឧបមំ ករោត្តោ ច
ភគវា កត្តចិ បឋមំយេវ ឧបមំ ទស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថំ ទស្សេតិ, កត្តចិ
បឋមំ អត្ថំ ទស្សេត្វា បច្ឆា ឧបមំ, កត្តចិ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា
ទស្សេតិ, កត្តចិ អត្ថន ឧបមំ។ តថា ហោស “សេយ្យថាបិស្ស, ភិក្ខុវេ, ទ្វេ

អគារ សង្វារ, តត្ថ ចក្ខុមា បុរិសោ មជ្ឈេ បិតោ បស្សយ្យ” តិ
សកលម្បិ នេវទូតសុត្ថំ (ម. និ. ៣.២៦១ អាធនយោ) ឧបមំ បឋមំ ទស្សន្ទា
បច្ឆា អត្ថំ ទស្សន្តោ អាហា។ “តិរោក្ខដ្ឋំ តិរោចាការំ តិរោបព្ពតំ
អសន្នមាណោ គច្ឆតិ, សេយ្យថាបិ, អាកាសេ” តិអាធិនា បន នយេន
សកលម្បិ ឥទ្ធវិធំ អត្ថំ បឋមំ ទស្សន្ទា បច្ឆា ឧបមំ ទស្សន្តោ អាហា។
“សេយ្យថាបិ, ព្រាហ្មណបុរិសោ សារត្ថិកោ សារគវេសី” តិអាធិនា (ម. និ.
១.៣១២) នយេន សកលម្បិ ចូឡសារោបមសុត្ថំ ឧបមាយ អត្ថំ
បរិវារេត្វា ទស្សន្តោ អាហា។ “ឥធម បន, ភិក្ខុវេ, ឯកច្ឆេ កុលបុត្តា ធម្មំ
បរិយាបុណ្ណិ សុត្ថំ... បេ... សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, បុរិសោ
អលគទ្ធត្ថិកោ” តិអាធិនា នយេន សកលម្បិ អលគទ្ធសុត្ថំ (ម. និ.
១.២៣៨) មហាសារោបមសុត្ថន្តិ ឯវមាធិនិ សុត្តានិ អត្ថេន ឧបមំ
បរិវារេត្វា ទស្សន្តោ អាហា។ ស្វាយំ ឥធម បឋមំ ឧបមំ ទស្សន្ទា បច្ឆា អត្ថំ
ទស្សតីតិ។

ឯត្ថ ហិ ចូឡសារោបមាធិនុ (ម. និ. ១.៣១២) បឋមំ ឧបមំ វេត្វា តទនន្តរំ
ឧបមេយ្យត្ថំ វេត្វា បុន ឧបមំ វេនន្តោ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ទស្សតីតិ វុត្តោ។
អលគទ្ធបមសុត្តានិសុ បន អត្ថំ បឋមំ វេត្វា តទនន្តរំ ឧបមំ វេត្វា បុន អត្ថំ
វេនន្តោ អត្ថេន ឧបមំ បរិវារេត្វា ទស្សតីតិ វុត្តោ។ តេនេវេត្ថ
លីនត្ថប្បកាសិនិយំ វុត្ថំ - “ឧបមេយ្យត្ថំ បឋមំ វេត្វា តទនន្តរំ អត្ថំ វេត្វា បុន
ឧបមំ វេនន្តោ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ទស្សតី” តិ វុត្តោ។ អត្ថេន ឧបមំ
បរិវារេត្វា តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោតិ។ ឥធម បន កត្ថចិ អត្ថេន ឧបមំ បរិវារេត្វា
ទស្សតិ។ “វត្ថុសុត្ថេ វិយ ចារិច្ឆត្តកោបមអគ្គិក្ខន្ធវោបមាធិនុសុត្ថេ វិយ ចា” តិ
វុត្ថំ។ តត្ថ វត្ថុសុត្ថេ តាវ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, វត្ថំ សំកិលិដ្ឋំ មលគ្គហិតំ,
តមេនំ វជកោ យស្មី យស្មី វត្ថុជាតេ ឧបសំហរេយ្យ។ យទិ នីលកាយ, យទិ

បីតកាយ, យេនិ លោហិតកាយ, យេនិ មញ្ញាជ្ជកាយ, ធុរត្តវណ្ណមេវស្ស
អបរិសុទ្ធវណ្ណមេវស្ស។ តំ កិស្ស ហេតុ? អបរិសុទ្ធត្ថា, ភិក្ខុវេ, វត្ថុស្ស។ ឯវមេវ
ខោ, ភិក្ខុវេ, ចិត្តេ សំកិលិដ្ឋេ ទុក្ខតិ ចាដិកម្ពា” តិអាទិនា (ម. និ. ១.៧០) បឋម
ឧបមំ ធស្សេត្វា បច្ឆា ឧបមេយ្យត្ថោ វុត្ថោ, ន បន បឋមំ អត្ថំ វត្ថោ តទនន្តរំ
ឧបមំ ធស្សេត្វា បុន អត្ថោ វុត្ថោ។ យេន កត្តចិ អត្ថេន ឧបមំ បរិវារេត្វា
ធស្សេតិ។ វត្ថុសុត្ថេ វិយាតិ វេនេយ្យ។

តថា ចារិច្ចត្ថកោបមេបិ “យស្មី, ភិក្ខុវេ, សមយេ ទេវានំ តាវតីសានំ
ចារិច្ចត្ថកោ កោវិឡារោ បណ្ឌាបលាសោ ហោតិ, អត្ថមនា, ភិក្ខុវេ, ទេវា
តាវតីសា, តស្មី សមយេ ហោន្តិ បណ្ឌាបលាសោ ទានិ ចារិច្ចត្ថកោ កោវិឡារោ,
ន ចិរស្សេវ ទានិ បណ្ឌាបលាសោ ភវិស្សតិ... បេ... ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, យស្មី
សមយេ អរិយសាវកោ អការស្មា អនការិយំ បព្ពជ្ជាយ ចេតេតិ។
បណ្ឌាបលាសោ, ភិក្ខុវេ, អរិយសាវកោ តស្មី សមយេ ហោតី” តិអាទិនា (អ. និ.
៧.៦៩) បឋមំ ឧបមំ ធស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថោ វុត្ថោ។ អគ្គិក្ខន្ធនោបមេ “បស្សថ នោ
តុម្កេ, ភិក្ខុវេ, អមុំ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធ�ំ អាទិត្តំ សម្មជ្ជលិតំ សដោតិភូតន្តិ។ ឯវំ,
ភន្តេតិ។ តំ កី មញ្ញេ, ភិក្ខុវេ, កតមំ នុ ខោ វំ យំ អមុំ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធឱ អាទិត្តំ
សម្មជ្ជលិតំ សដោតិភូតំ អាសិទ្ធីត្វា ឧបនិសីទេយ្យ វា ឧបនិបន្នេយ្យ វា, យំ
ខត្តិយកញ្ចំ វា ព្រាហ្មណកញ្ចំ វា គហបតិកញ្ចំ វា មុទុតលុនហត្ថចាទំ
អាសិទ្ធីត្វា ឧបនិសីទេយ្យ វា ឧបនិបន្នេយ្យ វា” តិអាទិនា (អ. និ. ៧.៧២) បឋមំ
ឧបមំយេវ ធស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថោ វុត្ថោ, ន បន បឋមំ អត្ថំ វត្ថោ តទនន្តរំ ឧបមំ
ធស្សេត្វា បុន អត្ថោ វុត្ថោ, តស្មា “កត្តចិ អត្ថេន ឧបមំ បរិវារេត្វា ធស្សេតិ
វត្ថុសុត្ថេ វិយា ចារិច្ចត្ថកោបមអគ្គិក្ខន្ធនោបមាទិសុត្ថេសុ វិយា ចា” តិ ន វត្ថុពុំ។

កេចិ បនេត្ត ឯវំ វណ្ណាយន្តិ “អត្ថំ បឋមំ វត្វា បច្ឆា ច ឧបមំ ធនេស្សន្តោ អត្ថន
ឧបមំ បរិវារេត្វា ធនេស្សតិ នាម, ឧបមំ បន បឋមំ វត្វា បច្ឆា អត្ថំ ធនេស្សន្តោ
ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ធនេស្សតិ នាម, តទុកយស្សបិ អាគតជ្ជានំ និធនេស្សន្តោ
‘វត្ថុសុត្តេ វិយា’តិអាទិមាហា”តិ។ តម្បី “កត្តចិ អត្ថន ឧបមំ បរិវារេត្វា
ធនេស្សតិ វត្ថុសុត្តេ វិយ ចារិច្ចត្តកោបមអគ្គិក្ខន្ធភមាទិសុត្តេសុ វិយ ចា”តិ
វត្ថុពុំ, ឯវំ វណ្ណាយន្តិ “កត្តចិ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ធនេស្សតិ
លោណម្ពិលសុត្តេ វិយា”តិ វិសុំ ន វត្ថុពុំ “អគ្គិក្ខន្ធភមាទិសុត្តេ វិយា”តិ ឯត្ថ
អាទិសទ្ធនេវ សង្កហិតត្តា។ លោណម្ពិលសុត្តេបិ ហិ -

“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ កុសលោ សូនោ រាជានំ វា
រាជមហាមត្តំ វា នាទច្ចយេហិ សូបេហិ បច្ចុបដ្ឋិតោ អស្ស អម្ពិលគ្គហិបិ
តិក្ខុកគ្គហិបិ កដុកគ្គហិបិ មដុរគ្គហិបិ ខារិកេហិបិ អខារិកេហិបិ
លោណិកេហិបិ អលោណិកេហិបិ។

“ស ខោ សោ, ភិក្ខុវេ, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ កុសលោ សូនោ សកស្ស
ភត្តស្ស និមិត្តំ ឧគ្គណ្ហាតិ ‘ឥទំ វា មេ អដ្ឋ ភត្តសូបេយ្យំ រុច្ចតិ, ឥមស្ស វា
អភិហារតិ, ឥមស្ស វា ពហុំ គណ្ហាតិ, ឥមស្ស វា វណ្ណំ ភាសតិ។ អម្ពិលគ្គំ
វា មេ អដ្ឋ ភត្តសូបេយ្យំ រុច្ចតិ, អម្ពិលគ្គស្ស វា អភិហារតិ, អម្ពិលគ្គស្ស វា
ពហុំ គណ្ហាតិ, អម្ពិលគ្គស្ស វា វណ្ណំ ភាសតិ... បេ... អលោណិកស្ស វា
វណ្ណំ ភាសតិ’តិ។ ស ខោ សោ, ភិក្ខុវេ, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ កុសលោ សូនោ
លាភី ចេវ ហោតិ អន្ធាទនស្ស, លាភី វេតនស្ស, លាភី អភិហារាណំ។ តំ
កិស្ស ហេតុ? តថា ហិ សោ, ភិក្ខុវេ, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ កុសលោ សូនោ
សកស្ស ភត្តនិមិត្តំ ឧគ្គណ្ហាតិ។ ឯវំ មេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ឥនេកច្ឆោ
បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ កុសលោ ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហារតិ... បេ...

វេទនាសុ...បេ... ចិត្ត...បេ... ធម្មសុ ធម្មានុបស្សីវិហារតិ អាតាបិ
សម្មជានោសតិមារិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ។ តស្ស ធម្មសុ
ធម្មានុបស្សីនោវិហារតោ ចិត្តំ សមាធិយតិ, ឧបក្កិលេសា បហ័យន្តិ, សោ
តំ និមិត្តំ ឧគ្គណ្ហាតិ។

“ស ខោ, ភិក្ខុវេ, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ កុសលោ ភិក្ខុលាភី ចេវ ហោតិ
ធិដ្ឋេវ ធម្មសុខវិហារាណំ, លាភី ហោតិ សតិសម្មជញ្ញាស្ស។ តំ កិស្ស
ហេតុ? តថា ហិ សោ, ភិក្ខុវេ, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ កុសលោ ភិក្ខុ សកស្ស
ចិត្តស្ស និមិត្តំ ឧគ្គណ្ហាតិ” តិ (សំ. និ. ៥.៣៧៤) -

ឯវំ បឋមំ ឧបមំ ធស្សេត្វា បច្ឆា អត្តោ វុត្តោ។

“សុវណ្ណការស្វរិយោបមាធិសុត្តេសុ វិយ ចា” តិ ឥន្ទេ ឧទាហរណាមត្តេន
សង្កហំ កច្ចតិ សុវណ្ណការសុត្តាធិសុ បឋមំ ឧបមាយ អនស្សីតត្តា។ ឯតេសុ
ហិ សុវណ្ណការោបមសុត្តេ (អ. និ. ៣.១០៣) តាវ -

“អធិចិត្តមនុយុត្តេន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនា ភីណិ និមិត្តានិ កាលេន កាលំ
មនសិ កាតព្វានិ, កាលេន កាលំ សមាធិនិមិត្តំ មនសិ កាតព្វំ, កាលេន
កាលំ បគ្គហនិមិត្តំ មនសិ កាតព្វំ, កាលេន កាលំ ឧបេក្ខានិមិត្តំ មនសិ
កាតព្វំ។ សចេ, ភិក្ខុវេ, អធិចិត្តមនុយុត្តោ ភិក្ខុ ឯកន្តំ សមាធិនិមិត្តយេវ
មនសិ ករេយ្យ, ហំនំ តំ ចិត្តំ កោសជ្ជាយ សំវត្ថេយ្យ។ សចេ, ភិក្ខុវេ,
អធិចិត្តមនុយុត្តោ ភិក្ខុ ឯកន្តំ បគ្គហនិមិត្តយេវ មនសិ ករេយ្យ, ហំនំ តំ
ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចាយ សំវត្ថេយ្យ។ សចេ, ភិក្ខុវេ, អធិចិត្តមនុយុត្តោ ភិក្ខុ ឯកន្តំ
ឧបេក្ខានិមិត្តយេវ មនសិ ករេយ្យ, ហំនំ តំ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយេយ្យ
អាសវានំ ខយាយ។ យតោ ច ខោ, ភិក្ខុវេ, អធិចិត្តមនុយុត្តោ ភិក្ខុ
កាលេន កាលំ សមាធិនិមិត្តំ...បេ... បគ្គហនិមិត្តំ...បេ... ឧបេក្ខានិមិត្តំ

មនសិ ករោតិ, តំ ហោតិ ចិត្តំ មុទុញ្ច កម្មនិយញ្ច បភស្សញ្ច, ន ច
បភង្គុ, សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។

“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, សុវណ្ណាការោ វា សុវណ្ណការន្តោវាសី វា ឧក្កំ
ពន្ធយ្យ, ឧក្កំ ពន្ធិត្វា ឧក្កាមុខំ អាលិម្មេយ្យ, ឧក្កាមុខំ អាលិម្មិត្វា
សណ្ណាសេន ជាតរូបំ គហេត្វា ឧក្កាមុខេ បក្ខិបេយ្យ, ឧក្កាមុខេ
បក្ខិបិត្វា កាលេន កាលំ អភិធមតិ, កាលេន កាលំ ឧទកេន
បរិច្ឆោសេតិ, កាលេន កាលំ អដ្ឋបេក្ខតិ។ សេ, ភិក្ខុវេ, សុវណ្ណាការោ
វា សុវណ្ណការន្តោវាសី វា តំ ជាតរូបំ ឯកន្តំ អភិធមេយ្យ, ហំនំ តំ ជាតរូបំ
ឧហេយ្យ។ សេ, ភិក្ខុវេ, សុវណ្ណាការោ វា សុវណ្ណការន្តោវាសី វា តំ
ជាតរូបំ ឯកន្តំ ឧទកេន បរិច្ឆោសេយ្យ, ហំនំ តំ ជាតរូបំ និព្វាបេយ្យ។
សេ, ភិក្ខុវេ, សុវណ្ណាការោ វា សុវណ្ណការន្តោវាសី វា តំ ជាតរូបំ ឯកន្តំ
អដ្ឋបេក្ខេយ្យ, ហំនំ តំ ជាតរូបំ ន សម្មា បរិចាកំ គច្ឆេយ្យ។ យតោ ច
ខោ, ភិក្ខុវេ, សុវណ្ណាការោ វា សុវណ្ណការន្តោវាសី វា តំ ជាតរូបំ កាលេន
កាលំ អភិធមតិ, កាលេន កាលំ ឧទកេន បរិច្ឆោសេតិ, កាលេន កាលំ
អដ្ឋបេក្ខតិ, តំ ហោតិ ជាតរូបំ មុទុញ្ច កម្មនិយញ្ច បភស្សញ្ច, ន ច
បភង្គុ, សម្មា ឧបេតិ កម្មាយ។ យស្ស យស្ស ច បិឡន្ធនវិកតិយា
អាកង្ខតិ, យទិ បដ្ឋិកាយ យទិ កុណ្ឌាលាយ យទិ គីវេយ្យកេន យទិ
សុវណ្ណមាលាយ, តញ្ចស្ស អត្ថំ អនុភោតិ។

“ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, អធិចិត្តមនុយុត្តេន ភិក្ខុ... បេ... សម្មា
សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។ យស្ស យស្ស ច
អភិញ្ញាសន្និករណីយស្ស ធម្មស្ស ចិត្តំ អភិនិជ្ជាមេតិ

អភិញ្ញាសច្ច្យកិរិយាយ, តត្រ តត្រេវ សត្វកត្តតំ ចាបុណាតិ សតិ
សតិអាយតនេ”តិ (អ. និ. ៣.១០៣) -

ឯវំ បឋមំ អត្ថំ ទស្សេត្វា តទទន្តំ ឧបមំ វត្ថា បុនបិ អត្តោ ឯវំ បឋមំ អត្ថំ
ទស្សេត្វា តទទន្តំ ឧបមំ វត្ថា បុនបិ អត្តោ វុត្តោ។

សត្តសូត្រិយោបមេ ច -

“អនិច្ចា, ភិក្ខុវេ, សង្ខារា, អធុវា, ភិក្ខុវេ, សង្ខារា, អនស្សាសិកា,
ភិក្ខុវេ, សង្ខារា, យាវព្វំទំ, ភិក្ខុវេ, អលមេវ សព្វសង្ខារេសុ និព្វិន្ទិតុំ អលំ
វិវឌ្ឍិតុំ អលំ វិមុច្ចិតុំ។ សិនេវ, ភិក្ខុវេ, បព្ពត្តរាជា
ចតុរាសីតិយោជនសហស្សានិ អាយាមេន,
ចតុរាសីតិយោជនសហស្សានិ វិត្តារេន, ចតុរាសីតិយោជនសហស្សានិ
មហាសមុទ្ធេ អដ្ឋោត្តោទ្ធោ, ចតុរាសីតិយោជនសហស្សានិ មហាសមុទ្ធា
អច្ចុត្តោតោ។ ហោតិ សោ ខោ, ភិក្ខុវេ, សមយោ, យំ កធាចិ ករហចិ
ធីយស្ស អនុនោ អច្ចយេន ពហូនិ វស្សានិ ពហូនិ វស្សសតានិ ពហូនិ
វស្សសហស្សានិ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ទេវោ ន វស្សតិ, ទេវេ ខោ
បន, ភិក្ខុវេ, អវស្សន្តេ យេ កេចិមេ ពិជគាមភូតគាមា
ឱសទិទិណាវនប្បតយោ, តេ ឱស្សស្សន្តិ វិសុស្សន្តិ ន កវន្តិ។ ឯវំ អនិច្ចា,
ភិក្ខុវេ, សង្ខារា, ឯវំ អធុវា, ភិក្ខុវេ, សង្ខារា”តិអាទិនា (អ. និ. ៧.៦៦) -

បឋមំ អត្ថំ ទស្សេត្វា តទទន្តំ ឧបមំ វត្ថា បុនបិ អត្តោ វុត្តោ។ អថ វា
“សូរិយស្ស, ភិក្ខុវេ, ឧទយតោ ឯតំ បុព្ពង្គមំ ឯតំ បុព្ពនិមិត្តំ, យទិទំ អរុណាគ្គំ។
ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនោ អរិយស្ស អជ្ជន្តិកស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទាយ ឯតំ
បុព្ពង្គមំ ឯតំ បុព្ពនិមិត្តំ, យទិទំ កល្យាណមិត្តតា”តិ យទេតំ សំយុត្តនិកាយេ

(សំ. និ. ៥.៤៩) អាគតំ, តំ ឥធសូរិយោបមសុត្តន្តិ អធិប្បតំ សិយា។ តធម្មិ
“កត្តចិ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ទស្សេតិ” តិ ឥមិនា ន សមេតិ បឋមំ ឧបមំ
វេត្វា តទនន្តរំ អត្ថំ ទស្សេត្វា បុន ឧបមាយ អវុត្តត្តា។ បឋមមេវ ហិ តត្ថ ឧបមា
ទស្សិតា, “ឥមស្មី បន សាលិស្វកោបមេ ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា ទស្សេន្តោ
សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេតិ អាធិមាហា” តិ។ ឥធម្មិ វេចនមសង្កហិតំ វុត្តសុត្តស្ស
ឥមស្ស ច វិសេសាការតោ។ ឧភយត្ថាបិ ហិ បឋមំ ឧបមំ ទស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថោ
វុត្តោ, តស្មា ឯវមេត្ត ចាបេន ភវិតត្ថំ “តត្រ ភកវា កត្តចិ បឋមយេវ ឧបមំ
ទស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថំ ទស្សេតិ វុត្តសុត្ត វិយ ចារិញ្ញត្តកោបម- (អ. និ. ៧.៦៩)
អគ្គិក្ខន្ធាបមាធិសុត្តសុ (អ. និ. ៧.៧២) វិយ ច, កត្តចិ អត្ថន ឧបមំ បរិវារេត្វា
ទស្សេតិ សុវណ្ណាការសត្តសូរិយោបមាធិសុត្តសុ (អ. និ. ៧.៦៦) វិយ, ឥមស្មី បន
សាលិស្វកោបមេ បឋមំ ឧបមំ ទស្សេត្វា បច្ឆា អត្ថំ ទស្សេន្តោ សេយ្យថាបិ,
ភិក្ខុវេតិ អាធិមាហា” តិ។ អញ្ញាថា មជ្ឈិមជ្ឈកថាយ វិរុដ្ឋតិ។ ឥធាបិ ច
បុព្វេនាបរំ ន សមេតិ។ មជ្ឈិមជ្ឈកថាយ វុត្តនយេនេវ វា ឥធាបិ ចាថោ
គហេតត្តោ។

កណ្តាសធិសោ សាលិជលស្ស តុណ្ហោ ឧប្បជ្ជនកវាលោ សាលិស្វកំ, តថា
យវស្វកំ។ ស្វកស្ស តនុកភារតោ ភេទវតោ ភេទោ នាតិមហា ហោតិ តិ
អាហា - “ភិទ្ធិស្សតិ, ធីរិ ធីទ្ធិស្សតិ តិ អត្ថោ” តិ។ យថា មិច្ឆាឋបិ តសាលិស្វកាធិ
អក្កន្តម្បិ ហត្ថាធិ ន ភិទ្ធិតិ ភិទ្ធិតុំ អយោគ្គភាវេន ឋិតត្ថា, ឯវំ អាចយ កាមិចិត្តំ
អវិជ្ជំ ន ភិទ្ធិតិ ភិទ្ធិតុំ អយោគ្គភាវេន ឧប្បន្នត្ថាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ
“មិច្ឆាឋបិ តេនា” តិ អាធិនា។ អជ្ជសុ ឋានេស្វតិ “ទុក្ខេ អញ្ញាណ” តិ អាធិនា
វុត្តសុ ទុក្ខាធិសុ ចត្វសុ សច្ចេសុ បុព្វត្ថាធិសុ ចត្វសុ ចាតិ អជ្ជសុ ឋានេសុ។
យនពហាលន្តិ ចិរកាលបរិការនាយ អតិវិយ ពហាលំ។ មហាវិសយតាយ
មហាបដិបក្ខតាយ ពហុបរិវារតាយ ពហុទុក្ខតាយ ច មហាតិ អវិជ្ជាតិ

មហាអវិជ្ជា។ តំ មហាអវិជ្ជំ។ មហាសន្តោ ហិ ពហុភាវត្ថោបិ ហោតិ
“មហាជនោ”តិអាទិសុរិយ។ តណ្ហាវានតោ និក្ខន្ធភាវេនាតិ តត្ថ តណ្ហាយ
អភាវមេវ វេទតិ។

៤២. ធុតិយេ ចាទេនេវ អវមទ្ចិតេ អក្កន្តិន្តិ វុច្ឆមាទេ ហេតុន អវមទ្ចិតំ
អក្កន្តិរិយ អក្កន្តិន្តិ វុច្ឆិ ហោសាតិ អាហា - “អក្កន្តន្តេវ វុត្ថ”ន្តិ។
អរិយវេហាហោតិ អរិយទេសវាសីនំ វេហាហោ។ មហន្តំ អគ្គហេតុា
អប្បមត្តកស្សេវ គហាលោ បយោជនំ ទស្សេតុំ - “កស្មា បនា”តិអាទិ អារទ្ធិ។
តេន “វិវដ្តបទិស្សយកុសលំ នាម យោនិសោ ឧប្បាទិតំ អប្បក”ន្តិ ន ចិន្តេតត្ថំ,
អនុក្កមេន លទ្ធិបច្ចយំ ហុត្វា វឌ្ឍមាទំ ខុទ្ទកនទីរិយ បក្ខន្ធមហោយា សមុទ្ធំ,
អនុក្កមេន និព្វានមហាសមុទ្ធមេវ បុរិសំ ចាបេតិ តិ ជីបេតិ។ បច្ឆេកពោធិ
ពុទ្ធក្ខមិន្តិ ច បច្ឆេត្ត ឧបយោគវចនំ។ វដ្តវិវដ្តំ កថិតន្តិ យថាក្កមេន វុត្ថំ។

៤៣. តតិយេ ទោសេន បទុដ្ឋចិត្តន្តិ សម្បយុត្តធម្មាទំ, យស្មី សន្តានេ
ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស ច ទូសនេន វិសសំសដ្ឋបូតិមុត្តសទិសេន ទោសេន
បទុសិតចិត្តំ។ អត្តនោ ចិត្តនាតិ អត្តនោ ចេតោបរិយញ្ញាលោន
សត្តញ្ញាតញ្ញាលោន វា សហិតេន ចិត្តេន។ បរិច្ឆិន្ទិតាតិ ញ្ញាលោន បរិច្ឆិន្ទិតា។
ឥដ្ឋាការេន ឯតីតិ អយោ, សុខំ។ សត្តសោ អបេតោ អយោ ឯតស្ស, ឯតស្មាតិ
វា អចាយោ, កាយិកស្ស ចេតសិកស្ស ច ទុក្ខស្ស គតិ បរតិដ្ឋានន្តិ ទុក្ខតិ,
ការណារសេន វិវិដំវិការេន ច និចាតិយន្តិ ឯត្តាតិ វិនិចាតោ, អប្បកោបិ
នត្តិ អយោ សុខំ ឯត្តាតិ និរយោតិ ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

៤៤. ចតុត្ថេ សទ្ធាបសាទេន បសន្នន្តិ សទ្ធាសម្ពាទេន បសាទេន បសន្នំ, ន
ឥន្ទ្រិយាទំ អវិប្បសន្នតាយ។ សុខស្ស គតិន្តិ សុខស្ស បរតិដ្ឋានំ។ សុខមេវេត្ត

គង្គន្តិ, ន ធុត្តន្តិ វា សុគតិ។ មនាបិយ្យចាទិតាយ សហ អត្ថេហិតិ សត្តំ,
លោកំ។

៤៥. បញ្ចមេ បរិឡាហរ្យបសមករោ រហនោ ឯត្ថាតិ រហនោ, ឧទកបុណ្ណោ
រហនោ ឧទករហនោ។ ឧទកំ ធម្មាតិ ធារេតីតិ ឧទកនហោ។ អារិលោតិ
កលលពហុលតាយ អាគុលោ។ តេនាហ - “អរិប្បសន្នោ”តិ។ លុឡិតោតិ
វាតេន អាលោឡិតោ។ តេនាហ - “អបរិសណ្ឌិតោ”តិ។ វាតាភិយាតេន
វីចិតរដ្ឋមលសមាគុលតាយ ហិ បរិតោ ន សណ្ឌិតោ វា អបរិសណ្ឌិតោ។
វាតាភិយាតេន ឧទកស្ស ច អប្បការេន កលលីក្ខតោ កធុមការៈប្បត្តោតិ
អាហ - “កធុមីក្ខតោ”តិ។ សិប្បិយោ មុត្តសិប្បិអាទយោ។ សម្ពុកា
សន្និសលាករិសេសា។ ចរន្តម្យី តិជ្ជន្តម្យីតិ យថាលាភវចនមេតំ ធន្តំ។ តមេវ
ហិ យថាលាភវចនតំ ធន្តេតុំ - “ឯត្ថា”តិអាទិ អារទ្ធំ។

បរិយោនទ្ធនាតិ បដិច្ឆាទិតេន។ តយំទំ ការណេន អារិលការៈស្ស
ធន្តរំ។ ធន្តរំ ធន្តរំ ឥមស្មី អត្តការេ ភវេ ធន្តរំ ធន្តរំ ធន្តរំ, សោ បន លោកិយោបិ
ហោតិ លោកុត្តរោបិ អាហ - “លោកិយលោកុត្តរមិស្សកោ”តិ។ បេច្ច
សម្បវេតត្ថោ សម្បវាយោ, បរលោកោ។ តេនាហ - “សោ ហិ បរត្ថ អត្ថោតិ
បរត្ថោ”តិ។ ឥតិ ទិដ្ឋាបិ សកសន្តតិបរិយាបន្នោ ឯវ គហិតោតិ ឥតរម្យ
សន្តិហេត្វា ធន្តេតុំ - “អបិចា”តិអាទិមាហ។ អយន្តិ កុសលកម្មបថសន្តិកោ
ធន្តរិដោ ធន្តរំ។ សត្តន្តរកប្បវសានេតិ ឥទំ តស្ស អាសន្នការំ សន្ធាយ វុត្តំ។
យស្ស កស្សចិ អន្តរកប្បស្សវសានេតិ វេទិតត្ថំ។ អរិយានំ យុត្តន្តិ អរិយានំ
អរិយការាយ យុត្តំ, តតោ ឯវ អរិយការំ កាតុំ សមត្ថំ។ ញាណមេវ
ញោយ្យស្ស បច្ចក្ខករណជ្ជន ធន្តរំ អាហ - “ញាណមេវ ហិ”តិអាទិ។ កំ
បន តន្តិ អាហ - “ធន្តរំ”តិអាទិ។

៤៦. ឆដ្ឋអន្លោតិ តនុកោ។ តនុការមេវ ហិ សន្ធាយ “អពហលោ”តិ វុត្ថំ។
យស្មា បសន្នោ នាម អន្លោ ន ពហលោ, តស្មា “បសន្នោតិបិ វុត្ថតិ”តិ វុត្ថំ។
វិប្បសន្នោតិ វិសេសេន បសន្នោ។ សោ បន សម្មា បសន្នោ នាម ហោតីតិ អាហា
- “សុដ្ឋ បសន្នោ”តិ។ អនាវិលោតិ អកលុសោ។ តេនាហា - “បរិសុទ្ធោ”តិ អាទិ។
សម្ពុត្តិ ខុទ្ទកសេវាលំ, យំ “តិលតីជក”ន្តិ វុត្ថតិ។ សេវាលន្តិ កណ្តិកសេវាលំ។
បណាកន្តិ ឧទកមលំ។ ចិត្តស្ស អារិលភារោ នីវរណាហេតុកោតិ អាហា -
“អនាវិលោតិ បញ្ចនីវរណាវិមុត្តោ”តិ។

៤៧. សត្តមេ វុត្តជាតានីតិ ឯត្ថ ជាតសន្នេន បទវឌ្ឍនមេវ កតំ យថា
“កោសជាត”ន្តិ អាហា - “វុត្តានមេវេតំ អធិវចន”ន្តិ។ កោចិ ហិ វុត្តោ វណ្ណាន
អត្តោ ហោតិ យថា តំ វត្ថុបន្ទនាទិ។ កោចិ គន្ធន យថា តំ កោសីតបន្ទនំ។
កោចិ រសេន ខទិរាទិ។ កោចិ ថន្ធតាយ ចម្បកាទិ។ មគ្គដលាវហតាយ
វិបស្សនាវសេន ភាវិតម្បិ គហិតំ។ “តត្ថ តត្ថេវ សក្ខិភព្ពតំ ចាបុណាតី”តិ
(អ. និ. ៣.១០៣) វចនតោ “អភិញ្ញាចានកចតុត្ថជ្ឈានចិត្តមេវ, អារុសោ”តិ
ដុស្សមិត្តត្ថេវ វេទតិ។

៤៨. អដ្ឋមេ ចិត្តស្ស បរិវត្តនំ ឧប្បាទនិរោធិ ឯវាតិ អាហា - “ឯវំ លហំ
ឧប្បជ្ជិត្វាលហំ និវុត្តនក”ន្តិ។ អធិមត្តបមាណាត្ថតិ អតិក្កន្តបមាណាត្ថេ,
បមាណាតីតតាយន្តិ អត្តោ។ តេនាហា - “អតិវិយ ន សុករា”តិ។
ចក្កវិញ្ញាណម្បិ អធិប្បេតមេវាតិ សព្ពស្សបិ ចិត្តស្ស សមាទណាត្តា វុត្ថំ។
ចិត្តស្ស អតិវិយ លហុបរិវត្តិការំ ថេរវាទេន ជីវេតុំ - “ឥមស្មី បនត្ថេ”តិ អាទិ
វុត្ថំ។ ចិត្តសម្ពាហិតិ សសម្បយុត្តំ ចិត្តំ វេទតិ។ វាហសតានំ ខោ, មហារាជ,
វីហ័នន្តិ ចោត្តកេសុ លិខន្តិ, “វាហសតំ ខោ, មហារាជ, វីហ័ន”ន្តិ បន ចាបេន
ភវិតព្ពំ។ មិលិន្ទបញ្ចេបិ (មិ. ប. ៤.១.២) ហិ កត្តចិ អយមេវ ចាថោ ទិស្សតិ។

“វាហសតាន”ន្តិ វា បច្ចុត្ត សាមីវចនំ ព្យត្តយេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ អឌ្ឍបុណ្ណន្តិ
ថោកេន ឡនំ ឧបឡំ។ កស្ស បន ឧបឡន្តិ? អធិការតោ វាហស្សាតិ វិញ្ញាយតិ។
“អឌ្ឍបុណ្ណ”ន្តិ កេចិ។ “អឌ្ឍបតុត្ត”ន្តិ អបវេ។ សាធិកំ ទិយឡសតំ វាហាតិ
ទន្ធិំ កត្វា វេទន្តិ, វីមសិតព្វំ។ ចតុនាឡិកោ តុម្ពោ។ បុច្ឆាយ អភាវេនាតិ
“សក្កា បន, ភន្តេ, ឧបមំ កាតុ”ន្តិ ឯវំ បវត្ថាយ បុច្ឆាយ អភាវេន ទ កតា
ឧបមា។ ធម្មទេសនាបរិយោសានេតិ សន្និបតិភវិសាយ
យថាវទ្ធកម្មទេសនាយ បរិយោសានេ។

៤៩. នវមេ បកស្សន្តិ បរិយោទាតំ សភាវបរិសុទ្ធខេន។ តេនាហ - “បណ្ណំ
បរិសុទ្ធ”ន្តិ។ បកស្សតាធម្មោ នាម វណ្ណាធាតុយំ លព្ពនករិសេសាតិ អាហ -
“កី បន ចិត្តស្ស វណ្ណា នាម អត្ថី”តិ? ឥតរោ អរូបតាយ “នត្ថី”តិ បដិក្ខិបិត្វា
បរិយាយកថា អយំ តាធិសស្ស ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធកាវនាធិបនាយាតិ ទស្សន្តោ
“នីលាធិន”ន្តិអាធិមាហ។ តថា ហិ “សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ បរិសុទ្ធ
បរិយោទាតេ”តិ (ធិ. និ. ១.២៤៣-២៤៤; ម. និ. ១.៣៨៤-៣៨៦, ៤៣១-៤៣៣;
ចារា. ១២-១៣) វុត្តំ។ តេនេវាហ - “ឥទម្បី និរុបក្កិលេសតាយ បរិសុទ្ធន្តិ
បកស្ស”ន្តិ។ កី បន ភវុត្តចិត្តំ និរុបក្កិលេសន្តិ? អាម សភាវតោ និរុបក្កិលេសំ,
អាគន្ធកឧបក្កិលេសវសេន បន សិយា ឧបក្កិលិដ្ឋំ។ តេនាហ - “តញ្ច
ខោ”តិអាធិ។ តត្ថ អត្ថនោ តេសញ្ច ភិក្ខុនំ បច្ចក្ខការតោ បុព្វេ “ឥទ”ន្តិ វត្វា
ឥនាធិ បច្ឆាមសនវសេន “ត”ន្តិ អាហ។ ច-សន្នោ អត្ថបនយនេ។ ខោ-សន្នោ
វេនាលង្គារេ, អវេនារណោ វា។ វត្ថុមានស្ស អត្ថស្ស និច្ឆិតភាវតោ ភវុត្តចិត្តេន
សហាវដ្ឋានភាវតោ ឧបក្កិលេសានំ អាគន្ធកតាតិ អាហ -
“អសហជាតេហី”តិអាធិ។ វាតាធម្មោ ឧបេច្ច ចិត្តសន្តានំ កិលិស្សន្តិ វិពាធន្តិ
ឧបតាបេន្តិ ចាតិ អាហ - “ឧបក្កិលេសេហិតិ វាតាធិហី”តិ។ ភវុត្តចិត្តស្ស
និប្បរិយាយតោ ឧបក្កិលេសេហិ ឧបក្កិលិដ្ឋតា នាម នត្ថិ អសំសដ្ឋភាវតោ,

ឯកសន្តតិបរិយាបន្តតាយ បន សិយា ឧបក្កិលិដ្ឋតាបរិយាយោតិ អាហា -
 “ឧបក្កិលិដ្ឋនាមាតិ វុច្ចតិ” តិ។ ឥនានិ តមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេត្ថំ “យថា
 ហី” តិអាទិមាហា។ តេន ភិទ្ទសន្តានកតាយបិ នាម សិរិយាយ លោកេ ការយ្ហតា
 ទិស្សតិ, បកេវ ឯកសន្តានកតាយ សិរិយាយាតិ ឥមំ វិសេសំ ទស្សេតិ។
 តេនាហា - “ជវនក្ខណោ... បេ... ឧបក្កិលិដ្ឋនាម ហោតិ” តិ។

៥០. ទសមេ ភវដ្ឋចិត្តមេវ ចិត្តន្តិ “បកស្សរមិទំ, ភិក្ខុវេ, ចិត្ត” ន្តិ វុត្ថំ
 ភវដ្ឋចិត្តមេវ។ យទគ្គេន ភវដ្ឋចិត្តំ តាទិសបច្ចយសមវាយេ ឧបក្កិលិដ្ឋនាម
 វុច្ចតិ, តទគ្គេន តព្វិយុបច្ចយសមវាយេ ឧបក្កិលេសតោ វិមុត្តន្តិ វុច្ចតិ។
 តេនាហា - “ឧបក្កិលេសេហិ វិប្បមុត្តំ នាម ហោតិ” តិ។ សេសមេត្ត នវមសុត្ត
 វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្វំ។

បណិហិតអច្ឆវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. អច្ឆវសង្ឃាតវគ្គវណ្ណានា

៥១. ធម្មស្ស បឋមេ អស្សុតវាតិ ឯត្ថ “សាធុ បញ្ញាណវា នរោ” តិអាទីសុ (ជា.
 ២.១៨.១០១) អត្ថិតាមត្ថស្ស ពោធិកោ វា-សន្នោ។ “សីលវា ហោតិ
 កល្យាណធម្មោ” តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣៨១) បសំសាវិសិដ្ឋាយ អត្ថិតាយ។
 “បញ្ញាវា ហោតិ ឧទយត្ថកាមិនិយា បញ្ញាយ សមន្នាគតោ” តិអាទីសុ (ធី. និ.
 ៣.៣១៧; ម. និ. ២.២៥) អតិសយត្ថវិសិដ្ឋាយ អត្ថិតាយ, តស្មាយស្ស បសត្ថំ
 អតិសយេន វា សុតំ អត្ថិ, សោ សុតវា, សំកិលេសវិទ្ធិសនសមត្ថំ
 បរិយត្តិធម្មស្សវនំ, តំ សុត្វា តថត្ថាយ បដិបត្តិ ច “សុតវា” តិ ឥមិនា បទេន
 បកាសិតា។ សោតព្វយុត្តំ សុត្វា កត្តព្វនិប្បត្តិវសេន សុណីតិ វា សុតវា,
 តប្បដិក្ខេបេន ន សុតវាតិ អស្សុតវា។

អយុត្តិ អកាហ “អហេតុកា ធម្មា (ធរ. ស. ២ ទុកមាតិកា), អភិក្កុកា
អាវាសោ” តិអាធិសុ (ចា. ច. ១០៤៧) តំសមាយោគនិវត្តិយំ ធិដ្ឋោ។ “អប្បច្ចយា
ធម្មា” តិ (ធរ. ស. ៧ ទុកមាតិកា) តំសម្ពុទ្ធិភាវនិវត្តិយំ។ បច្ចយុប្បន្នញ្ញា
បច្ចយសម្ពុទ្ធិតិ អបច្ចយុប្បន្នត្តា អតំសម្ពុទ្ធិតា ឯត្ថ ជោតិតា។ “អនិទស្សនា
ធម្មា” តិ (ធរ. ស. ៨ ទុកមាតិកា) តំសភាវនិវត្តិយំ។ និទស្សនញ្ញា ឯត្ថ ទដ្ឋព្ពតា។
អថ វា បស្សតីតិ និទស្សនំ, ចក្កវិញ្ញាណំ។ តត្ថហេតព្ពតានិវត្តិយំ, តថា
“អនាសវា ធម្មា” តិ (ធរ. ស. ១៥ ទុកមាតិកា)។ “អប្បដិយា ធម្មា (ធរ. ស. ១០
ទុកមាតិកា) អនាម្ពណា ធម្មា” តិ (ធរ. ស. ៥៥ ទុកមាតិកា) តំកិច្ចនិវត្តិយំ។
“អរូបិនោ ធម្មា អចេតសិកាធម្មា” តិ តំសភាវនិវត្តិយំ។ តទញ្ញតា ហិ ឥធ
បកាសិតា។ “អមនុស្សោ” តិ តញ្ញាវមត្តនិវត្តិយំ។ មនុស្សត្ថមត្តំ នត្ថិ, អញ្ញំ
តំសទិសន្តិ។ សទិសតា ហិ ឯត្ថ សូចិតា។ “អស្សមណោ សមណបដិញ្ញោ
អព្រាហ្មចារី ព្រាហ្មចារិបដិញ្ញោ” តិ (អ. និ. ៣.១៣) ច
តំសម្ពាវនីយគុណានិវត្តិយំ។ គរហា ហិ ឥធ ញ្ញាយតិ។ “កង្ខ ភោតោ
អនាមយំ (ជា. ១.១៥.១៤៦; ២.២០.១២៩) អនុទរា កញ្ញោ” តិ ច
តទនប្បភាវនិវត្តិយំ។ “អនុប្បន្នា ធម្មា” តិ (ធរ. ស. ១៧ ទុកមាតិកា)
តំសទិសភាវនិវត្តិយំ។ អតីតានញ្ញា ឧប្បន្នបុព្ពត្តា ឧប្បាទិធម្មានញ្ញា
បច្ចយេកទេសសិទ្ធិយា អារទុប្បាទភាវតោ កាលវិនិមុត្តស្ស ច វិជ្ជមានត្តា
ឧប្បន្នានុកូលតា, បគេវ បច្ចប្បន្នានន្តិ តត្ថិធុរតា ហេតុ វិញ្ញាយតិ។ “អសេក្ខា
ធម្មា” តិ (ធរ. ស. ១១ ទុកមាតិកា) តទបរិយោសាននិវត្តិយំ។ តន្និដ្ឋានញ្ញេត្ត
បកាសិតន្តិ ឯវំ អនេកេសំ អត្តានំ ជោតកោ។ ឥធ បន “អរូបិនោ ធម្មា (ធរ. ស.
១១ ទុកមាតិកា), អចេតសិកា ធម្មា” តិអាធិសុ (ធរ. ស. ៥៧ ទុកមាតិកា) វិយ
តំសភាវនិវត្តិយំ ទដ្ឋញ្ញោ, អញ្ញត្ថតិ អត្ថោ។ ឯតេនស្ស សុតាទិញ្ញាណាវិរបាំ
ទស្សតិ។ តេន វុត្តំ - “អាគមាធិគមាភាវា ញ្ញេយ្យា អស្សតវា ឥតី” តិ។

ឥតានិ តស្សត្ថំ វិវរន្តោ “យោ ហី” តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា
ខន្ធជាតាទិកោសល្លេនបិ ឧបក្កិលេសឧបក្កិលិដ្ឋានំ ជាននហេតុភូតំ
ពាហុសច្ចំ ហោតិ។ យថាហ - “កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, ពហុស្សុតោ ហោតិ?
យតោ ខោ, ភិក្ខុ, ខន្ធកុសលោ ហោតិ។ ធាតុ... បេ... អាយតន... បេ...
បដិច្ចសមុប្បាទកុសលោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា ខោ, ភិក្ខុ, ពហុស្សុតោ ហោតិ” តិ។
តស្មា “យស្ស ច ខន្ធជាតុអាយតនបច្ចយាការសតិបដ្ឋានាទីសូ” តិអាទិ វុត្ថំ។
តត្ថ វាចុគ្គតករណំ ឧគ្គហោ។ អត្ថបរិបុច្ឆនំ បុរិបុច្ឆា។ កុសលេហិ សហ
ចោទនាបរិហារណាវសេន វិនិច្ឆយករណំ វិនិច្ឆយោ។ អាចរិយេ បន
បយិរុចាសិត្វា អត្ថធម្មានំ អាគមនំ សុតមយញ្ញាណាវសេន អវុជ្ឈនំ
អាគមោ។ មគ្គជលនិព្វានានំ សច្ចិកិរិយា អធិគមោ។

ពហុនំ នានប្បការានំ សក្កាយទិដ្ឋាទីនំ អវិហតត្តា តា ជនេន្តិ, តាហិ វា
ជនិតាតិ បុព្វជ្ជនា។ អវិហាតមេវ វា ជន-សន្នោ វទតិ។ បុព្វ សត្តារានំ
មុខុល្លោកិកាតិ ឯត្ថ បុព្វ ជនា សត្ថបដិញ្ញា ឯតេសន្តិ បុព្វជ្ជនា។ សព្ពគតីហិ
អវុជ្ជិតាតិ ឯត្ថ ជនេតព្វា, ជាយន្តិ វា ឯត្ថ សត្តាតិ ជនា, គតិយោ, តា បុព្វ
ឯតេសន្តិ បុព្វជ្ជនា។ ឥតោ បរេ ជាយន្តិ ឯតេហីតិ ជនា, អភិសន្និរាទយោ, តេ
ឯតេសំ បុព្វវិជ្ជន្តិ បុព្វជ្ជនា។ អភិសន្និរាទិអត្ថោ ឯវ វា ជន-សន្នោ ទដ្ឋព្វោ។
ឱយា កាមោឃាទយោ។ រាគគ្គិអាទយោ សន្តាថា។ តេ ឯវ សព្វេបិ វា កិលេសា
បរិឡាហា។ បុព្វ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ រត្តាតិ ឯត្ថ ជាយតីតិ ជនោ, រាគោ
គេតោតិ ឯវមាទិកោ, បុព្វ ជនោ ឯតេសន្តិ បុព្វជ្ជនា។ បុព្វសុ ជនា ជាតា រត្តាតិ
ឯវ រាគាទិអត្ថោ ឯវ វា ជន-សន្នោ ទដ្ឋព្វោ។

រត្តាតិ វុត្ថំ វិយ វដ្តជាតេន ចិត្តស្ស វិបរិណាមករេន ធន្តរាគេន រត្តា
សារត្តា។ គិទ្ធាតិ អភិកម្ព៌នសភាវេន អភិគិដ្ឋនេន គិទ្ធា គេធំ អាបដ្ឋា។

គតិគតិ គតិភារិយ ធុរ្ម័យនិយភារេន តត្ថ បដិពន្ធា។ មុច្ឆិគតិ
កិលេសវសេនវិសញ្ញត្ថភារិយ អនញ្ញកិច្ចា មោហមាបន្នា។ អន្លោបន្នាតិ
អនញ្ញសាធារណេវិយ កត្វា គិលិគ្វា បរិនិជ្ជាបេត្វា វិភា។ លត្តាតិ
វត្ថុកណ្តាកេវិយ អាសត្តា, មហាបលិបេ យាវ នាសិកត្តា បលិបន្នបុរិសោវិយ
ឧទ្ធវិគុំ អសក្កុណោយ្យភារេន និមុត្តា។ លត្តិគតិ មក្កជាលេបេ អាលត្តភារេន
សម្មសិកោវិយ មក្កដោ បញ្ចន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ វសេន អាលត្តិគតា។ បលិពុទ្ធាតិ
សម្ពុទ្ធា, ឧបទ្ធពា វា។ អារុតាតិ អារិវតា។ និវុតាតិ និវារិវតា។ ឡុតាតិ
បលិគុណ្ឌិតា, បរិយោនន្ធា វា។ បិហិតាតិ បិទហិតា។ បដិច្ចន្នាតិ ធាតិគា។
បដិកុដ្ឋិគតិ ហេដ្ឋាមុខជាតា។

“អស្សុតវា”តិ ឯតេន អវិជ្ជន្ធពត្ថា វុត្តាតិ អាហា - “អន្ធបុប្ផនោ វុត្តោ”តិ។
ចិត្តដ្ឋិតិ ចិត្តបរិគ្គហោ នត្ថិតិ យាយ បដិបត្តិយា ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសំ តតោ
វិប្បមុត្តិញ្ច យថាសភាវតោ ជានេយ្យ, សា ចិត្តភាវនា ចិត្តដ្ឋិតិ។ ឯការម្មណោ
សុដ្ឋុ សមាធានវសេន អវដ្ឋិតិ ចាទកំ កត្វា បរត្ថិតា សម្បយុត្តធម្មហិ
និស្សយារម្មណោហិ ច សទ្ធិ ចិត្តស្ស បរិគ្គហាសញ្ញាភារិបស្សនាភាវនាបិ នត្ថិ,
យាយ វុត្តមត្តំ យថាសភាវតោ ជានេយ្យ។

៥២. ធុតិយេ សុតវាតិ បទស្ស អត្តោ អនន្តរសុត្ត វុត្តោយេវ។
អរិយសាវកោតិ ឯត្ថ ចតុក្កំ សម្ពរតីតិ តំ ទស្សេតុំ - “អត្ថិ អរិយោ”តិអាទិ
អារទ្ធិ។ បច្ចេកំ សច្ចានិ ពុទ្ធវន្តោតិ បច្ចេកពុទ្ធា។ ននុ សព្វេបិ អរិយា បច្ចេកមេវ
សច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តិ ធម្មស្ស បច្ចត្ថវេទនីយភាវតោ? នយិទមីទិសំ បដិវេធំ
សន្ធាយ វុត្តំ។ យថា បន សាវកា អញ្ញេសំ និស្សយេន សច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តិ
បរតោយោសេនវិធា តេសំ ទស្សនមគ្គស្ស អនុប្បជ្ឈនតោ។ យថា ច
សម្មាសម្ពុទ្ធា អញ្ញេសំ និស្សយភារេន សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈន្តិ, ន ឯវមេតេ, ឯតេ

បន អបរនេយ្យា ហុត្វា អបរនាយ កកាវេន សច្ចានិ បដិវិជ្ជន្តិ។ តេន វុត្តំ -
“បច្ឆេកំ សច្ចានិ ពុទ្ធវន្លោតិ បច្ឆេកពុទ្ធា” តិ។

អត្ថិ សាវកោ ន អរិយោតិ ឯត្ថ ចោដុជ្ជនិកាយ សទ្ធាយ រតនត្ថយេ
អភិប្បសន្នោ សន្នោមិ គហិតោ ឯវ។ តិហិ អនាគតជលោតិ ឥទំ បន
និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ យថាវុត្តបុគ្គលោ ហិ សរណាគមនតោ បដ្ឋាយ
សោតាបត្តិជលសង្ខតិវិយាយ បដិបន្នោឥន្ទ្រវ វុត្តព្ពតំ លភតិ។ ស្វាយមត្តោ
ទក្ខិណាវិសុទ្ធិសុត្តន (ម. និ. ៣.៣៧៦ អាទយោ) ដីបេតព្ពោ។ សុតវាតិ ឯត្ថ
វុត្តអត្តោ នាម អត្តហិតបរហិតប្បដិបត្តិ, តស្ស វសេន សុតសម្បន្នោ។ យំ
សទ្ធាយ វុត្តំ - “សោ ច ហោតិ សុតេន ឧបបន្នោ, អប្បម្បិ ចេ សហិតំ
ភាសមាណោ” តិ ច អាទិ។ អរិយសាវកោតិ វេទិតព្ពោតិ អរិយស្ស ភគវតោ
ធម្មស្សវនកិច្ចេ យុត្តប្បយុត្តការតោ វុត្តំ។ ឧបក្កិលេសេហិ វិប្បមុត្តិ
អនុបក្កិលិដ្ឋតា, តស្ស យថាសភាវជានំ ទន្ធិតរាយ ឯវ ចិត្តការនាយ សតិ
ហោតិ, ន អញ្ញថាតិ “ពលវិបស្សនា កថិតា” តិ វុត្តំ។

៥៣. តតិយេ អគ្គិក្ខន្ធាបមសុត្តន្តអដ្ឋប្បត្តិយន្តិ អគ្គិក្ខន្ធាបមសុត្ត (អ.
និ. ៧.៧២) ទេសនាអដ្ឋប្បត្តិយំ។ តំទេសនាហេតុកញ្ជិ ឯកច្ឆានំ ភិក្ខុនំ
មិច្ឆាបដិបត្តិ និមិត្តំ កត្វា ភគវា ឥមំ សុត្តំ ទេសេសិ។ អវិជហិតមេវ ហោតិ
សព្វកាលំ សុប្បតិដ្ឋិតសតិសម្បជញ្ញត្តា។ យស្មា ពុទ្ធានំ រូបកាយោ
ពាហិរព្ពន្ធរេហិ មលេហិ អនុបក្កិលិដ្ឋោ សុធាតជាតិមណិសទិសោ, តស្មា វុត្តំ
- “ឧបដ្ឋាកានុគ្គហត្តំ សរីរជាសុកត្តព្វា” តិ។ វីតិនាមេត្វាតិ ជលសមាបត្តិហិ
វីតិនាមេត្វា។ កាលបរិច្ឆេទវសេន វិវិត្តាសនេ វីតិនាមនំ វិវេកនិទ្ទតាយ ចេវ
បរេសំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនត្តព្វា។ និវាសេត្វាតិ វិហារនិវាសនបរិវត្តនវសេន
និវាសេត្វា។ កទាចិ ឯកកស្ស, កទាចិ ភិក្ខុសង្ឃបរិវតស្ស, កទាចិ បកតិយា,

កនាចិ ចាជិហារិយេហិ វត្តមានេហិ ច កាមប្បវេសោ តថា តថា
វិនេតព្ពបុគ្គលវេសេន។ ឧបសំហវិត្វាតិ ហិមវន្តាទិសុ បុប្ផិតុក្ខាទិសោ
អាណេត្វា។ ឌីណាតុណ្ហាតាយ ភូមិយា សត្តុ បទនិក្ខេបសមយេ សមភាវាបត្តិ,
សុខសម្មស្សវិកសិតបទុមសម្មជិដ្ឋនញ្ច សុប្បតិដ្ឋិតចាទតាយ និស្សន្ទដលំ, ន
ឥទ្ធិនិម្មានំ។ និទស្សនមត្តព្យោតំ
សក្ខរាភវលកណ្ហាកសង្កកលលាទិអបគមោ សុចិភាវាបត្តិ ឯវមាទិនម្បិ
តទាលព្ពនតោ។

ឥន្ទឱលស្ស អន្តោ បបិតមត្តតិ ឥទំ យាវទេវ វេនេយ្យជនវិនយត្ថាយ សត្តុ
ចាជិហារិយំ បវត្តន្តិ កត្វា វុត្តំ។ ទក្ខិណាចាទេតិ ឥទំ ពុទ្ធានំ
សព្ពបទក្ខិណាតាយ។ “ធព្ពណ្ណាវស្មិយោ”តិ វត្វាបិ “សុវណ្ណាវសបិញ្ញាវាទិវិយា”តិ
ឥទំ ពុទ្ធានំ សវីរេ បីតាកាយ យេភុយ្យតាយ វុត្តំ។ មធុរេនាការេន សទ្ធិំ ករោន្តិ
ទដ្ឋព្ពសាវស្ស ទិដ្ឋតាយ។ ភេរិអាទីនំ បន សទ្ធាយនំ ធម្មតាវ។ បដិមាណេន្តិ
“សុទុល្លភំ ឥទំ អន្ទ អម្ពេហិ លព្ពតិ, យេ មយំ វ្យាទិសេន បណ្ឌិតេន អាហារេន
ភកវន្តំ ឧបជ្ឈហាមា”តិ បតីតមាណសា មាណេន្តិ បូជេន្តិ។ តេសំ សន្តាធានិ
ឌីលោកេត្វាតិ តេសំ តថា ឧបជ្ឈាកានំ បុគ្គលានំ អតីតេ ឯតវហិ ច
បវត្តចិត្តសន្តាធានិ ឌីលោកេត្វា។ អរហត្តេ បតិជ្ឈហន្តិ តិ សម្ពុន្ទោ។ តត្ថាតិ
វិហារេ។ គន្ធមណ្ឌលមាឡេតិ ចតុជ្ជាតិយគន្ធន កតបរិកណ្ឌោ
មណ្ឌលមាឡេ។

ទុល្លភា ខណសម្បត្តិ តិ សតិបិ មនុស្សត្ថប្បដិលាភេ
បតិរូបទេសវាសឥន្ទ្រិយាវេកល្អសទ្ធាបដិលាភាទយោ គុណា ទុល្លភាតិ
អត្តោ។ ចាតុមហារាជិក...បេ... វសវត្តិកវនំ គន្ធន្តិ ឥទំ តត្ថ សុញ្ញវិមាធានិ
សន្ធាយ វុត្តំ។ ភកវា គន្ធកុដិ បរិសិទ្ធា បច្ឆាភត្តំ តយោ ភាគេ កត្វា

បឋមភាគេ សេច អាកម្ពុតិ, ធន្តិណោន បស្សន សីហសេយ្យំ កប្បតិ។ សេ
អាកម្ពុតិ, ពុទ្ធាចិណ្ឌាជលសមាបត្តិ សមាបត្តិ។ អថ យថាកាលបរិច្ឆេទំ តតោ
វុដ្ឋហិត្វា ធុតិយភាគេ បដ្ឋិមយាមេ តតិយកោដ្ឋាសេ វិយ លោកំ វោលោកេតិ
វេនេយ្យានំ ញាណាបរិចាកំ បស្សិតុំ។ តេនាហ - “សេច អាកម្ពុតិ” តិអាធិ។

កាលយុត្តន្តិ បត្តកល្លំ, “ឥមិស្សា វេលាយ ឥមស្ស ឯវំ វត្តត្ត” ត្ថិ
តំកាលានុវបំ។ សមយយុត្តន្តិ តស្សេវ វេវចនំ, អដ្ឋប្បត្តិអនុវបំ វា។
សមយយុត្តន្តិ វា អរិយសមយសំយុត្តំ។ ទេសកាលានុវបមេវ ហិ ពុទ្ធា
ភគវន្តោ ធម្មំ ទេសេន្តិ, ទេសេន្តា ច អរិយសម្មតំ បដិច្ចសមុប្បាទនយំ ធិបេន្តាវ
ទេសេន្តិ។ អថ វា សមយយុត្តន្តិ ហេតុធាហារណាសហិតំ។ កាលេន
សាបទេសញ្ញា ភគវា ធម្មំ ទេសេតិ, កាលំ វិទិត្វា បរិសំ ឧយ្យោជេតិ, ន យាវ
សមន្ទកាវា ធម្មំ ទេសេតិ។

ឧតុំ គណ្ណាបេតិ, ន បន មលំ បក្ខាលេតីតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ ភគវតោ
កាយេ រោជេន្តំ ឧបលិម្បតីតិ។ តតោ តតោតិ អត្តនោ អត្តនោ
ធិវាដ្ឋានាធិតោ។ ឱកាសំ លកមាធាតិ បុរេភត្តបច្ឆាភត្តបុរិមយាមេសុ ឱកាសំ
អលភិត្វា ឥទានិ មជ្ឈិមយាមេ ឱកាសំ លកមាធា, ភគវតា វា
កតោកាសតាយ ឱកាសំ លកមាធា។ បច្ឆាភត្តស្ស តីសុ ភាគេសុ
បឋមភាគេ សីហសេយ្យកប្បនំ ឯកន្តិកំ ន ហោតីតិ អាហ - “បុរេភត្តតោ
បដ្ឋាយ និសង្ខាបិធិតស្ស សរីរស្ស” តិ។ តេនេវ ហិ តត “សេច អាកម្ពុតិ” តិ
តទា សីហសេយ្យកប្បនស្ស អនិពទ្ធតាវិភាវិតា។ កិលាសុភាវោ បរិស្សមោ។
សីហសេយ្យំ កប្បតិ សរីរស្ស កិលាសុភាវមោចនត្ថន្តិ យោជេតត្ថំ។
ពុទ្ធចក្កុនា លោកំ វោលោកេតីតិ ឥទំ បដ្ឋិមយាមេ ភគវតោ ពហុលំ

អាចិណ្ណាវសេន វុត្តំ។ អប្បកថា អវសិដ្ឋពលញ្ញាណេហិ សព្វញ្ញតញ្ញាណេវ
ច ភគវា តមត្ថំ សាធនីតិ។

ឥមស្មីយេវ កិច្ចតិ បច្ឆិមយាមកិច្ច។ ពលវតា បច្ឆនុតាបេន សំវឿមាធន
ករជកាយេ មហាបរិឡាហោ ឧប្បជ្ជតីតិ អាហា - “នាមកាយេ សន្តត្ត
ករជកាយោ សន្តត្តា”តិ។ និធានគតន្តិ សន្និចិត្តលោហិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឧណ្ហំ
លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គញ្ញីតិ លោហិតំ ឧណ្ហំ ហុត្វា មុខតោ ឧគ្គញ្ញី។ ឋានន្តិ
ភិក្ខុបជិញ្ញំ។ តំ ចាបំ វឿមាធនន្តិ ភិក្ខុបជិញ្ញាយ អវិជហិតត្តា តថា
បវឿមាធជាបំ។ អន្តិមវត្ថុអដ្ឋាបន្នានម្បិ ឧបាយេន បវត្តិយមាធនោ
យោនិសោមនសិកាវោ សាត្តកោ ហោតិយេវាតិ ធស្សេន្តោ
“ជាតសំវេតា”តិអាទិមាហា។ អហោ សល្លេខិតន្តិ អហោ អតិវិយ សល្លេខេន
ឥតំ បវត្តំ។ កាសាវបដ្ឋោតោតិ ភិក្ខុនំ ពហុភាវតោ ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តានំ
តេសំ កាសាវដុតិយា បដ្ឋោតិតោ។ ឥសិវាតបរិវាតោតិ សីលក្ខន្ធាធិនំ
និព្វានស្ស ច ឯសនតោ ឥសីនំ ភិក្ខុនំ គុណគន្លេន ចេវ គុណគន្លេនាសិទេន
សរីរគន្លេន ច បរិតោ សមន្តតោ វាយិតោ។

ធម្មសំវេតោ ឧប្បជ្ជិ អនាវជ្ជនេន បុព្វេ តស្ស អត្ថស្ស អសំវិទិតត្តា។
ធម្មសំវេតោតិ ច តាទិសេ អត្ថេ ធម្មតាវសេន ឧប្បជ្ជនកំ សហោត្តប្បញ្ញាណំ។
អស្សាសដ្ឋានន្តិ ចិត្តស្សាសការណំ កម្មដ្ឋានំ។ សព្វេសំ កិច្ចានំ បុព្វភាគោ
សព្វបុព្វភាគោ។ “សព្វេ សត្តា អវេរោ ហោន្ត”តិអាទិនា ហិ ចិត្តស្ស បដ្ឋានំ
ឧបដ្ឋានំ ហិតជរណំ។ ឥតរំ ឥតោ ថោកំ មហាន្តន្តិ កត្វា ឥទំ
“ចូឡច្ឆរាសង្ឃាតសុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ អច្ឆរាសង្ឃតោ វុច្ឆតិ អង្គុលិដោជនក្ខណោ
អក្ខិនិមិសកាលោ, យោ ឯកស្ស អក្ខរស្ស ឧច្ឆារណក្ខណោ។ តេនាហា - “ទ្វេ
អង្គុលិយោ បហិវត្វា សទ្ធករណមត្ត”ន្តិ។ សព្វសត្តានំ ហិតជរណាចិត្តន្តិ

សព្វេសម្បត្តិ សត្តានំ សម្មនេវ ហិរេតសិតវសេន បវត្តចិត្តំ។ អារដ្ឋន្តោ
អាសេវតីតិ ហិរេតសិតវសេន អារដ្ឋន្តោ។ អារដ្ឋនេន អាកុជន្តោបិ អាសេវតិ
នាម ព្រាណវិប្បយុត្តេន។ ជានន្តោតិ តថា ព្រាណាមត្តំ ឧប្បាទេន្តោបិ។
បស្សន្តោតិ តថា ព្រាណាបក្កុនា បច្ចក្ខតោវិយ វិបស្សន្តោបិ។ បច្ចវេក្ខន្តោតិ
តមត្តំ បតិ បតិ អវេក្ខន្តោបិ។ សទ្ធាយ អធិមុច្ឆន្តោតិអាទិ បញ្ចន្តំ ឥន្ទ្រិយានំ
វសេន វុត្តំ។ អភិញ្ញេយ្យន្តិអាទិ ចតុសច្ចវសេន វុត្តំ។ សព្វមេវ ចេតំ វិត្តារតោ,
សាមញ្ញេន អាសេវនទស្សនមេវាតិ ឥនាធិប្បតមេវ អាសេវនត្តំ ទស្សេតុ -
“ឥធ បនា”តិអាទិ វុត្តំ។

អវិត្តជ្ឈានោតិ អវិវហិតជ្ឈានោ។ អតុច្ឆជ្ឈានោតិ ឈានេន អតុច្ឆោ។
ចាកោ វា វេវចនន្តិ អាហា - “អបរិច្ឆត្តជ្ឈានោ”តិ។ វិហារតីតិ បទស្ស វិភង្គេ (វិភ.
៥៤០) អាគតនយេន អត្តំ ទស្សន្តោ “វិហារតីតិ ឥរិយតី”តិអាទិមាហា។ អយំ
បនេត្ត សទ្ធតោ - វិហារតីតិ ឯត្ត វិ-សន្នោវិច្ឆេទត្តជោតនោ។ ហារតីតិ នេតិ,
បវត្តេតីតិ អត្តោ, វិច្ឆិទ្ធិត្វា ហារតិ វិហារតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សោ ហិ ឯកំ
ឥរិយាបថពាធនំ អញ្ញេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិទ្ធិត្វា អបរិបតន្តំ អត្តការំ ហារតិ
បវត្តេតិ, តស្មា “វិហារតី”តិ វុច្ឆតិ។ ឥរិយតីតិ ហាននិសង្កាទិកិរិយំ ករោត្តោ
បវត្តតិ។ បវត្តតីតិ ហាននិសមដ្ឋី ហុត្វា បវត្តតិ។ ចាលេតីតិ ឯកំ
ឥរិយាបថពាធនំ ឥរិយាបថន្តវេហិ រក្ខន្តោ ចាលេតិ។ យបេតិ យាបេតីតិ
តស្សេវ វេវចនំ។ ឯកញ្ចំ ឥរិយាបថពាធនំ អញ្ញេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិទ្ធិត្វា
អបរិបតន្តំ អត្តការំ ចាលេត្តោ យបេតិ យាបេតីតិ វុច្ឆតិ។ ចរតីតិ
ហាននិសង្កាទីសុ អញ្ញាតវសមដ្ឋី ហុត្វា បវត្តតិ។ ឥមីនា បទេនាតិ “វិហារតី”តិ
ឥមីនា បទេន។

ឥរិយាបថវិហារពោតិ ឯត្ថ ឥរិយនំ បវត្ថនំ ឥរិយា, កាយប្បយោគោ
កាយិកកិរិយា។ តស្ស បវត្ថនូចាយការតោ ឥរិយាយ បថោ ឥរិយាបថោ,
ឋាននិសង្ខាទិ។ ន ហិ ឋាននិសង្ខាទិហិ អវត្ថាហិ វិនា កិញ្ចិ កាយិកកិរិយំ
បវត្ថេតុំ សក្កា។ ឋានសមដ្ឋី វា ហិ កាយេន កិញ្ចិ ករេយ្យ, គមនាទីសុ
អញ្ញាតរសមដ្ឋី វា។ វិហារណំ, វិហារតិ ឯតេនាតិ វា វិហារោ, ឥរិយាបថោវ
វិហារោ ឥរិយាបថវិហារោ, សោ ច អត្ថតោ ឋាននិសង្ខាទិអាការប្បវត្ថោ
ចតុសន្តតិរូបប្បពន្វោ ឯវ។ ឌីវានានុសាសនំនំ ឯកានេកវាវាទិវិសិដ្ឋាយេវ
ភេនោ, ន បន បរមត្ថតោ តេសំ នាណករណន្តិ ទស្សេតុំ - “បរមត្ថតោ
បនា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ ឯសេ ឯកេ ឯកេដ្ឋតិអាទីសុ ឯសោ ឯកោ
ឯកត្ថោតិអាទិនា អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

រដ្ឋស្ស, រដ្ឋតោ វាលទ្វោ បិណ្ឌោ រដ្ឋបិណ្ឌោ។ តេនាហ - “ញាតិបរិវដ្តំ
បហាយា” តិអាទិ។ តត្ថ “អម្ពាគមេតេ” តិ វិញ្ញាយន្តិ ញាតិ,
បិតាមហាបិតុបុត្តាទិវសេន បរិវដ្តនដ្ឋេន បរិវដ្តោ, ញាតិយេវ បរិវដ្តោ
ញាតិបរិវដ្តោ។ វេយ្យបរិភោគោ នាម អនរបាស្ស បរិភោគោ។ ភគវតា ហិ
អត្ថនោ សាសនេ សីលវតោ បច្ចយា អនុញ្ញាតា, ន ទុស្សីលស្ស។ ឆាយកានម្មិ
សីលវតោ ឯវ បរិច្ចាគោ, ន ទុស្សីលស្ស អត្ថនោ ការាទំ មហាប្បលការស្ស
បច្ចាសីសនតោ។ ឥតិ សត្តារា អនុញ្ញាតត្ថា ឆាយកេហិ ច អបរិច្ចត្ថត្ថា
សង្ឃមជ្ឈេបិ និសីទិត្វា បរិភុញ្ញន្តស្ស ទុស្សីលស្ស បរិភោគោ វេយ្យាយ
បរិភោគោ វេយ្យបរិភោគោ។ ឥណាវសេន បរិភោគោ ឥណាបរិភោគោ
បដិគ្គាហកតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិយា អការតោ ឥណំ គហេត្វា បរិភោគោ
វិយាតិ អត្ថោ។

ធាតុពុជ្ជន ឆាយំ, តំ អាទិយន្តីតិ ឆាយាធា, បុត្តានមេតំ អធិវចនំ, តេសំ
ភារោ ឆាយន្តំ, ឆាយន្តវសេន បរិភោគោ ឆាយន្តបរិភោគោ, បុត្តភារេន
បរិភោគោតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេក្ខា ហិ ភិក្ខុ ភគវតោ ឱវសបុត្តា, តេ បិតុ
សន្តកានំ ឆាយាធា ហុត្វា តេ បច្ចយេ បរិភូញ្ជន្តិ។ កី បន តេ ភគវតោ បច្ចយេ
បរិភូញ្ជន្តិ, ឧទាហុ គិហ្មីនន្តិ? គិហ្មីហិ ទិន្នាបិ ភគវតោ អនុញ្ញាតត្ថា ភគវតោ
សន្តកា អនុញ្ញាតេសុ សព្ពេន សព្ពំ បរិភោគាភារតោ, អនុញ្ញាតេសុយេវ ច
បរិភោគសម្ភវតោ។ ធម្មឆាយាធសុត្តញ្ញោត្ត សាធកំ។

វីតរាគា ឯវ តណ្ហាយ ឆាសព្យំ អតីតត្ថា សាមិនោ ហុត្វា បរិភូញ្ជន្តីតិ
អាហា - “ឱណាសវស្ស បរិភោគោ សាមិបរិភោគោ នាមា”តិ។ អវីតរាគានញ្ញា
តណ្ហាបរវសតាយ បច្ចយេបរិភោគោ សាមិភារោ នត្ថិ, តទភារេន វីតរាគានំ
តត្ថ សាមិភារោ យថាវុចិបរិភោគសម្ភវតោ។ តថា ហិ តេ បដិកូលម្បិ
អប្បដិកូលាការេន, អប្បដិកូលម្បិ បដិកូលាការេន, តទុកយម្បិ វង្ខេត្វា
អជ្ឈុបេក្ខនាការេន បច្ចយេ បរិភូញ្ជន្តិ, ឆាយ កានញ្ច មនោរមំ បូរេន្តិ។ យោ
បនាយំ សីលវតោ បច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ, សោ ឥណបរិភោគស្ស បច្ចនីកត្ថា
អាណាឈ្យបរិភោគោ នាម ហោតិ។ យថា ហិ ឥណាយិកោ អត្ថនោ វុចិយា
ឥច្ឆិតំ ទេសំ គន្ធនំ នលភតិ, ឯវំ ឥណបរិភោគយុត្តោ លោកតោ និស្សរិតុំ ន
លភតីតិ តប្បដិបក្ខត្ថា សីលវតោ បច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ
“អាណាឈ្យបរិភោគោ”តិ វុច្ឆតិ, តស្មា និប្បរិយាយតោ ចតុបរិភោគវិនិមុត្តោ
វិសុំយេវាយំ បរិភោគោតិ វេទិតញ្ញោ។ សោ ឥធិវិសុំ ន វុត្តោ,
ឆាយន្តបរិភោគេយេវ វា សង្កបំ គច្ឆតិ។ សីលវាបិ ហិ ឥមាយ សិក្ខាយ
សមន្នាគតត្ថា “សេខោ”ត្រូវ វុច្ឆតិ។ ឥមេសុ បរិភោគេសុ សាមិបរិភោគោ
ឆាយន្តបរិភោគោ ច អរិយានំ បុច្ឆន្តនាញ្ច វុច្ឆតិ, ឥណបរិភោគោ ន វុច្ឆតិ។
ថេយ្យបរិភោគោ កថាយេវ នត្ថិ។ កថំ បនេត្ត សាមិបរិភោគោ

ឆាយដ្ឋបរិភោគោ ច បុគ្គលនាំ សម្ភវតិ? ឧបចារវសេន។ យោ ហិ បុគ្គលនស្សបិ
សល្លេខប្បដិបត្តិយំ វិតស្ស បច្ចយគេធំ បហាយ តត្ថ អនុបលិត្តេន ចិត្តេន
បរិភោគោ, សោ សាមិបរិភោគោវិយ ហោតិ។ សីលវតោ បន
បច្ចវេត្តិតបរិភោគោ ឆាយដ្ឋបរិភោគោវិយ ហោតិ ឆាយកានំ មនោរថស្ស
អវិរាជនតោ។ កល្យាណបុគ្គលនស្ស បរិភោគេ វត្ថុព្រមេវ នត្ថិ តស្ស
សេក្ខសង្កហតោ។ សេក្ខសុត្ថំ (សំ. និ. ៥.១៣) ហេតស្ស អត្ថស្ស សាធកំ។

ឥមស្ស ភិក្ខុនោតិ អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្យិ កាលំ មេត្តាចិត្តំ អាសេវន្តស្ស
ភិក្ខុនោ។ អមោយោ រដ្ឋបិណ្ឌបរិភោគោតិ “អយំ បព្វជិតោ សមណោ ភិក្ខុតិ
អាមិសំ ទេន្តានំ តាយ មេត្តាសេវនាយ អត្ថនោ សន្តានេ នោសមលស្ស វា
តទេកជ្ជានញ្ច ចាបធម្មានំ បព្វាជនតោ វ្យាបសមនតោ សំសារេ ច ភយស្ស
សម្មារ ឥក្ខណតោ អជ្ឈាសយស្ស អវិសំវាទនេនស្ស អមោយោ
រដ្ឋបិណ្ឌបរិភោគោ។ មហាជ្ឈិយន្តិ មហាត្ថិកំ មហាបយោជនំ។ មហាប្បលន្តិ
វិបុលប្បលំ។ មហានិសំសន្តិ មហានិស្សន្ធប្បលំ។ មហាជុតិកន្តិ មហានុការំ។
មហាវិច្ឆារន្តិ មហាវិត្ថារំ។ ឯត្ថ ច បឋមំ ការណំ មេត្តាសេវនាយ តស្ស
ភិក្ខុនោ សាមិអាធិការេន រដ្ឋបិណ្ឌបរិភោគោហតា, ទុតិយំ បរេហិ ទិន្នស្ស
ទានស្ស មហាជ្ឈិយការករណំ។ កោ បន វាទោតិ មេត្តាយ អាសេវនមត្តម្យិ
ឯវមហានុការំ, កោ បន វាទោ ពហុលីការេ, ឯត្ថ វត្ថុព្រមេវ នត្ថិ”តិ អត្ថោ។

៥២. ចតុត្ថ ឧប្បាទេតិ វង្សេតីតិ ឯត្ថ ភាវនាសទ្ធស្ស ឧប្បាទនវង្សនត្ថតា
បុព្វេវុត្តា ឯវ។

៥៥. បព្វាមេ ឥមេសុ ទ្វិស្វតិ ចតុត្ថបព្វាមេសុ។ “តតិយេ វុត្តនយេនេវ
វេទិតញ្ច”ន្តិ វត្ថោ តថា វេទិតញ្ចតំ ទស្សេតុំ - “យោ ហិ អាសេវតី”តិអាធិ វុត្តំ។
តេន អាសេវនាភាវនាមនសិការាណំ អត្ថវិសេសាភាវមាហា។ យធិ ឯវ

សុត្តន្តស្ស ទេសនា កថន្តិ អាហ - “សម្មាសម្ពុទ្ធា បដា” តិអាធិ។ យាយ
ធម្មតាតុយាតិ សព្វញ្ញតញ្ញាណាមាហ។ តេន ហិ ធម្មានំ អាការភេទំ ញត្វា
តទន្ធរំ ឯកម្មំ ធម្មំ តថា វិភជិត្វា ភគវា ទស្សេតិ។ តីហិ កោដ្ឋាសេហិតិ
អាសេវនាភាវនាមនសិការភាគេហិ។ មេត្តា ហិ សព្វវត្ថុនោ មេត្តាយនវសេន
អាធិតា សេវនា អាសេវនា, តស្សា វឿនា ភាវនា, អវិស្សជ្ជេត្វា មនសិ ឋេបនំ
មនសិកាវេ។

៥៦. ធម្មេ អនិយមិតវចនំ “ឥមេ នាមា” តិ និយមេត្វា អវុត្តត្តា។
និយមិតវចនំ “អកុសលា” តិ សរូបេនេវ វុត្តត្តា។ អសេសតោ បរិយាទិន្នា
ហោន្តិ អប្បកស្សបិ អកុសលភាគស្ស អគ្គហិតស្ស អភាវតោ។ អកុសលំ
ភជន្តីតិ អកុសលភាគិយា។ អកុសលបក្ខេ ភវាតិ អកុសលបក្ខិកា។
តេនាហ - “អកុសលាយេវា” តិអាធិ។ បឋមតវំ គច្ឆតីតិ បឋមតវំ បវត្តតិ,
បឋមោ បដានោ ហុត្វា វត្តតីតិ អត្ថោ។ ឯកុប្បាទាទិវសេន ហិ ឯកជ្ឈំ
បវត្តមាទេសុ ចតុសុ អរូបក្ខន្ធនុសុ អយមេវ បឋមំ ឧប្បជ្ជតីតិ ឥទំ នត្ថិ,
លោកុត្តរមគ្គេសុ វិយ បន បញ្ញាទ្រិយស្ស, លោកិយធម្មេសុ មនិទ្រិយស្ស
បុរេតរស្ស ភាវោ សាតិសយោតិ “សព្ពេតេ មនោបុព្ពង្គមា” តិ វុត្តំ។ តថា ហិ
អភិធម្មេបិ (ធរ. ស. ១) “យស្មី សមយេ កាមាវចំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតី” តិ
ចិត្តំ បុព្ពង្គមំ ជេដ្ឋំ កត្វា ទេសនា បវត្តា។ សុត្តេសុបិ វុត្តំ - “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា
(ធរ. ប. ១, ២), ធន្វារាធិបតិ រាជា” តិ (ធរ. ប. អដ្ឋ. ២. ពុទ្ធវគ្គោ,
ឯវកបត្តនាគរាជវត្ត)។ តេនាហ - “ឯតេ ហិ” តិអាធិ។ តេសំ មនោ
ឧប្បាទកោតិ ច យទគ្គេន មនោ សម្មយុត្តធម្មានំ ជេដ្ឋកោ ហុត្វា បវត្តតិ,
តទគ្គេន តេ អត្តានំ អនុវត្តាបេន្តោ តេ តថា ឧប្បាទេន្តោ នាម ហោតីតិ កត្វា
វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន ចិត្តស្ស ជេដ្ឋកភាវមេវ សន្ធាយ រាជគមនញ្ញាយេន
សហុប្បត្តិបិ បឋមុប្បត្តិ វិយ កត្វា វុត្តាតិ អយមត្ថោ ទស្សេតោ។ អនុទេវាតិ

ឯតេនេវ ចិត្តស្ស ខណៈវសេន បឋមុប្បត្តិយា អភារោ ធីបិតោតិ ទដ្ឋព្វោ។
តេនេវាហ - “ឯកតោយេវាតិ អត្ថោ”តិ។

៥៧. សត្តមេ ចតុក្កមកាបិ កុសលា ធម្មា កមិតាតិ “យេ កេចិ កុសលា
ធម្មា”តិ អនវសេសបរិយាទានតោ វុត្តំ។

៥៨. អដ្ឋមេ ឥន្ទ្រិលិដ្ឋិវិបល្លាសេន និទ្ទេសោ, និទាតបទំ វា ឯតំ
“យទិន”ន្តិអាទិសុ វិយាតិ អាហា - “អយំ បមាទោតិ អត្ថោ”តិ។ បមជ្ជនាការោតិ
បមាទាបត្តិ។ ចិត្តស្ស វោស្សត្ថោតិ ឥមេសុ ឯត្តកេសុ ហិរេសុ សតិយា
អនិគ្គណ្ហិក្ខា ចិត្តស្ស វោស្សន្ទ្គនំ សតិវិហោ។ វោស្សត្ថានុប្បទានន្តិ
វោស្សត្តស្ស អនុ អនុ បទានំ បុនប្បនំ វិស្សន្ទ្គនំ។ អសក្កច្ចកិរិយតាតិ ឯតេសំ
ទានាទីនំ កុសលធម្មានំ បវត្តនេ បុគ្គលស្ស វា ទេយ្យធម្មស្ស វា
អសក្កច្ចកិរិយា។ សតតភារោ សាតច្ចំ, សាតច្ចេន កិរិយា សាតច្ចកិរិយា,
សាយេវ សាតច្ចកិរិយតា, ន សាតច្ចកិរិយតា អសាតច្ចកិរិយតា។
អនជ្ជិតកិរិយតាតិ អនជ្ជិតកិរិយតា និរន្តរំ ន អនុជ្ជិតកិរិយតា ច។
ឱលីនវុត្តិតាតិ និរន្តរករណាសម្ពាតស្ស វិច្ឆារស្ស អភារេន ឱលីនវុត្តិតា។
និក្ខិត្តនន្ទតាតិ កុសលកិរិយាយ វិរិយនន្ទស្ស និក្ខិត្តភារោ។ និក្ខិត្តធុរតាតិ
វិរិយធុរស្ស ឱរោបនំ, ឱសក្កិតមានសតាតិ អត្ថោ។ អនិដ្ឋានន្តិ
កុសលករណោ អប្បតិដ្ឋិតភារោ។ អនុយោគោតិ អនុយុញ្ជនំ។
កុសលធម្មេសុ អាសេវនាទីនំ អភារោ អនាសេវនាទយោ។ បមាទោតិ
សរូបនិទ្ទេសោ។ បមជ្ជនាតិ អាការនិទ្ទេសោ។ បមជ្ជិតត្ថន្តិ ការនិទ្ទេសោ។
បរិហាយន្តិតិ ឥមិនា បមាទស្ស សាវន្តតំ ទស្សេតិ។ តយិទំ លោកិយានំ វសេន,
ន លោកុត្តរានន្តិ អាហា - “ឧប្បន្នា...បេ... ឥន”ន្តិអាទិ។

៥៩. នវមេ ន បមជ្ជតិ ឯតេនាតិ អប្បមាទោ, បមាទស្ស បដិបក្ខោ សតិយា អវិប្បវាសោ។ អត្ថតោ និច្ចំ ឧបដ្ឋិតាយ សតិយា ឯតំ នាមំ។ បមាទោ បន សតិយា សតិសម្មជញ្ញាស្ស វា បដិបក្ខត្វតោ អកុសលចិត្តប្បាទោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនាហ - “បមាទស្ស បដិបក្ខវសេនវិត្តារតោ វេទិតព្ពោ” តិ។

៦០. ទសមេ កុច្ឆិតំ សីទតីតិ កុសីតោ ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា, តស្ស ភារោ កោសជ្ជំ, អាលសិយន្តិ អត្ថោ។

អច្ឆរាសជ្ឈាតវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. វិរិយាម្ពាទិវគ្គវណ្ណានា

៦១. សត្តមស្ស បឋមេ វិរាទំ កម្មន្តិ វិរយំ, វិទិនា វា ព្យាយាមតំ បវត្តេ តព្ពន្ធិ វិរយំ, តទេវ កុសលកិរិយាយ បធានជ្ជេន អារម្មោ វិរិយាម្ពោ។ អារទ្ធវិរិយតា បគ្គហិតវិរិយតា បរិបុណ្ណវិរិយតាតិ បច្ឆេកំ វិរិយតាសន្នោ យោជេតព្ពោ។

៦២. ទុតិយេ មហាតី ឥច្ឆា ឯតស្សាតិ មហិច្ឆោ, តស្ស ភារោ មហិច្ឆតា។ មហាវិសយោ លោភោ មហាលោភោ មហាឆានំ វត្ថុនំ ពហូនព្វា អភិគិជ្ឈនតោ។ ឥតវិភាតិអាទិនា បព្ពជិតានំ ឧប្បជ្ជនមហិច្ឆតា វុត្តា។ បព្វាហិ កាមគុណាហិតិអាទិ គហជ្ជានំ វសេន វុត្តំ។ ឥច្ឆាតិ សភាវនិទ្ទេសោ។ ឥច្ឆាគតាតិ ឥច្ឆាបវុត្តា។ មហិច្ឆតាតិ មហាឥច្ឆតា។ អត្ថតោ បនាយំ រាគោ ឯវាតិ វុត្តំ - “រាគោ សារាគោ” តិអាទិ។

៦៣. តតិយេ អប្បិច្ឆស្សាតិ ឯត្ថ អប្ប-សន្នោ អភាវត្ថោ “អប្បាពាទោ ហោតិ អប្បាតន្តោ” តិអាទិសុ (ម. និ. ២.៣០៤) វិយាតិ អាហា - “អនិច្ឆស្ស” តិ។ លោកេ ចាកជស្ស ហិ អក្ខិរោគកុច្ឆិរោគាទិភេទស្ស អាពាធស្ស អភាវំ

សន្ទាយ “អប្បពាធា” តិ វុត្តំ។ ឥនាទិ វុត្តមេវត្ថំ ចាកជតវំ កាតុំ “ឯត្ថ
ហី” តិ អាទិ វុត្តំ។ ព្យញ្ជនំ សាវសេសំ វិយ បរិត្តកេបិ អប្បសន្តស្ស
ទិស្សមានត្ថា។ អត្ថោ បន និវរសេសោ សព្វសោ បច្ចយិ ឆ្ងាយ អភាវស្ស
អធិប្បតត្តា។ តេនាហ - “ន ហី” តិ អាទិ។

ឥឆ្ងាយ អភាវេនេវ អប្បិច្ឆា នាម ហោតិ តិ ឥមមត្ថំ បកាវន្តវេន ទីបេតុ -
“អបិចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អត្រិច្ឆតា នាម អត្រ អត្រ ឥឆ្ងា។
អសន្តគុណសម្ភាវនតាយ ចាចា លាមិកា និហីនា ឥឆ្ងា ចាបិច្ឆតា។ យាយ
បច្ចយុប្បាទនត្ថំ អត្ថនិវិជ្ជមានគុណោ សម្ភាវេតិ, បច្ចយានំ បដិគ្គហណោ ច ន
មត្ថំ ជានាតិ, អយំ មហិច្ឆតា។ អសន្តគុណសម្ភាវនតា តិ អត្ថនិ អវិជ្ជមានានំ
គុណានំ វិជ្ជមានានំ វិយ បរេសំ បកាសនា។ សន្តគុណសម្ភាវនតា តិ ឥឆ្ងាចារេ
បត្វា អត្ថនិវិជ្ជមានសីលធុតធម្មាទិគុណាវិការវនា។ តាទិសស្សបិ បដិគ្គហណោ
អមត្តញ្ញតាបិ ហោតិ, សាបិ អភិធម្មេ អាគតាយេវា តិ សម្ពន្ធា។
ទុស្សន្តប្បយោតិ ទុត្តប្បយោ។

អតិលូខការវន្ត បត្តចីវរវេសេន អតិវិយ លូខការវំ។ តទស្ស ទិស្វា មនុស្ស
“អយំ អមម្ពលទិវសោ, សុម្ពកសិនិទូបត្តចីវរោ អយេហ បុព្វផ្តំមោ កាតត្តោ” តិ
ចិន្តេត្វា, “ភន្តេ, ថោកំ ពហិ ហោថា” តិ អាហំសុ។ ឧម្ពុជ្ជិ តិ មនុស្សនំ
អជានន្តានំយេវ បថវិយំ និមុជ្ជិត្វា គណ្ណាឆ្ពោយេវ ឧម្ពុជ្ជិ។ យទិ ថេរោ
“ទីណាសវការំ ជានន្ត” តិ ឥន្ទេយ្យ, ន នំ មនុស្ស “ពហិ ហោថា” តិ វេនេយ្យំ,
ទីណាសវានំ បន តថាចិត្តមេវ ន ឧប្បជ្ឈេយ្យ។

អប្បិច្ឆតាបធានំ បុគ្គលាធិដ្ឋានំ ចតុត្ថិធនឥន្ទាបភេទំ ទស្សេត្វា បុនបិ
បុគ្គលាធិដ្ឋានេន ចតុត្ថិធនំ ឥន្ទាភេទំ ទស្សេត្តោ “អបរោបិ ចតុត្ថិធា
អប្បិច្ឆា” តិ អាទិមាហា។ បច្ចយអប្បិច្ឆា តិ បច្ចយេសុ ឥន្ទាវហិតោ។

ធុតង្គ័អប្បិទ្ធោតិ ធុតគុណសម្ភារំនាយ ឥន្ទ្រាហិតោ។ បរិយត្តិអប្បិទ្ធោតិ
ពហុស្សុតសម្ភារំនាយ ឥន្ទ្រាហិតោ។ អធិគមអប្បិទ្ធោតិ “អរិយោ”តិ
សម្ភារំនាយ ឥន្ទ្រាហិតោ។ ឆាយកស្ស វសន្តិ អប្បំ វា យំ ឆាតុកាមោ ពហុ
វាតិ ឆាយកស្ស ចិត្តស្ស វសំ, អជ្ឈាសយន្តិ អត្ថោ។ ឆេយ្យធម្មស្ស វសន្តិ
ឆេយ្យធម្មស្ស អពហុការំ។ អត្ថនោ ជាមន្តិ អត្ថនោ បមាណំ។ យត្ថកេន អត្តា
យាបេតិ, តត្ថកស្សេវ គហណំ។ យទិ ហិតិអាទិ សង្ខេបតោ វុត្តស្ស អត្តស្ស
វិវរណំ។ បមាណោនេវាតិ យាបនប្បមាណោនេវ។

ឯកភិក្ខុបិ នាញាសីតិ សោសានិកវត្ថុ សម្មនេវ វត្តិតត្តា ឯកោបិ ភិក្ខុ ន
អញ្ញាសិ។ អញ្ញោកិណ្ឌាន្តិ អរិច្ឆនំ។ ទុតិយោ មំ ជានេយ្យាតិ ទុតិយោ
សហាយភូតោបិ យថា មំ ជានិតុំ ន សក្កុណោយ្យ, តថា សជ្ជិវស្សានិ និរន្តរំ
សុសានេ វសាមិ, តស្មា អហំ អហោ សោសានិកុត្តមោ។ ឧបកាពោ ហុត្វាតិ
ឧត្តហបរិបុត្តាទីហិ បរិយត្តិធម្មវសេន ឧបកាពោ ហុត្វា។ ធម្មកថាយ ជនបទំ
ខោភេត្វាតិ លោមហំសនសាធុការធានចេលុក្ខេចាទិវសេន សន្និបតិទំ
ឥតវញ្ច “កថំ ទុខោ អប្បំ អយ្យស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សោស្សមា”តិ
កោលាហាលវសេន មហាជនំ ខោភេត្វា? យទិ ថេរោ ពហុស្សុតការំ ជានាបេតុំ
ឥន្ទេយ្យ, បុព្វេវ ជនបទំ ខោភេត្តោ ធម្មំ កថេយ្យ។ គតោតិ “អយំ សោ, យេន
វត្តិយំ ធម្មកថា កតា”តិ ជាននភាវេន បរិយត្តិអប្បិច្ឆតាយ បុរាវុណាវ
គតោ។

តយោ កុលបុត្តាវិយាតិ ចាប្បនំសទាយេ សាមគ្គិវាសំវុដ្ឋា អនុវុដ្ឋោ,
នន្ទិយោ, កិមិលោតិ ឥមេ តយោ កុលបុត្តាវិយ។ ឯតេសុបិ ហិ អនុវុដ្ឋត្ថេរេន
ភគវតា “អត្ថិ បន វោ អនុវុដ្ឋា ឯវំ អប្បមត្តានំ អាតាប្បនំ បហិតត្តានំ វិហារន្តានំ
ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ អលមរិយញ្ញាណទស្សនវិសេសោ អធិគតោ

ជាសុរិយារាជ"តិ (ម. និ. ១.៣២៨) បុរេន្ទ "ឥត បន មយំ, ភន្តេ, យាវនេវ
អាកម្ពាម, វិវិច្ឆេវ កាមេហិ វិវិច្ឆ អកុសលេហិ ធម្មេហិ សវិតក្កំ សវិចារំ
វិវេកជំ បីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជវិហារមា"តិអាទិនា (ម. និ. ១.៣២៨)
អនុបុព្វវិហារសមាបត្តិសុ អាហេតិសាសុ ឥតវេ ថេរា ន ឥច្ឆិសុ។ តថា ហិ តេ
បក្កន្តេ ភក្កតិ អាយស្មន្តំ អនុវុទ្ធិំ ឯតទេវោចុំ - "កិន្ត មយំ អាយស្មតោ
អនុវុទ្ធស្ស វេរមារោចិម្ហ ឥមាសញ្ច ឥមាសញ្ច វិហារសមាបត្តិនំ មយំ
លាភិនោ"តិ? យំ នោ អាយស្មា អនុវុទ្ធា ភក្កតោ សម្មាសិ អាសវានំ ខយំ
បកាសេតី"តិ? យជីកាហេថិ អត្ថនោ អរិយភាវេ កិកិស្ស រញ្ញោ ភក្កតា
អាហេតិ ធន អត្ថមនោ អហោសិ? តេនាហ - "យជីការកុម្មកាហេវិយា"តិ។
ឥមស្មី បនត្ថតិ "យថយិទំ, ភិក្ខុវេ, អប្បិច្ឆតា"តិ វុត្ថ អប្បិច្ឆតាសង្ខាតេ
អត្ថេ។ ពលវអលោកេនាតិ ធម្មតវប្បវត្តិកេន អលោកេន។

៦៤. ចតុត្ថេ នត្ថិ ឯតស្ស សន្តជ្ជិតិ អសន្តជ្ជិ, តស្ស ភាវោ អសន្តជ្ជិតា។ តំ
បន ស្សបតោ ធស្សេន្តោ "អសន្តជ្ជេ បុគ្គលេ...ថេ... លោកោ"តិ អាហា។
សេវន្តស្សាតិអាទិនិ អញ្ញាមញ្ញវេវចនានិ។

៦៥-៦៧. បញ្ចាមេ តុស្សនំ តុដ្ឋិ, សមំ, សកេន, សន្តេន វា តុដ្ឋិ ឯតស្សាតិ
សន្តជ្ជិ, តស្ស ភាវោ សន្តជ្ជិតា។ យស្ស សន្តោសស្ស អត្ថិតាយ ភិក្ខុ
"សន្តជ្ជោ"តិ វុច្ឆតិ, តំ ធស្សេន្តោ "ឥតវីតវបច្ចយសន្តោសេន
សមន្នាគតស្សា"តិ អាហា - ជីវរាទិកេ យត្ថ កត្ថចិ កប្បិយេ បច្ចយេ
សន្តស្សនេន សមន្តិក្ខតស្សាតិ អត្ថោ។ អថ វា ឥតវំ វុច្ឆតិ ហីនំ បណ្ឌិតតោ
អញ្ញត្ថា, តថា បណ្ឌិតម្បិ ឥតវំ ហីនតោ អញ្ញត្ថា។ អបេក្ខាសិទ្ធា ហិ ឥតវតា។
ឥតិ យេន ធម្មេន ហីនេន វា បណ្ឌិតេន វា ជីវរាទិបច្ចយេន សន្តស្សតិ, សោ តថា
បវត្តោ អលោកោ ឥតវីតវបច្ចយសន្តោសោ, តេន សមន្នាគតស្ស។ យថាលាភំ

អត្តនោលាភានុរូបំ សន្តោសោ យថាលាភសន្តោសោ។ សេសបទន្ទយេបិ
ឯសេវ នយោ។ លព្ពតីតិ វាលាភោ, យោ យោលាភោ យថាលាភោ, តេន
សន្តោសោ យថាលាភសន្តោសោ។ ពលន្តិ កាយពលំ។ សារុប្បន្តិ ភិក្ខុនោ
អនុច្ឆរិកតា។

យថាលទ្ធតោ អញ្ញាស្ស អបត្តនា នាម សិយា អប្បិច្ឆតាបិ បវត្តិអាការោតិ
តតោវិនិវេទិតមេវ សន្តោសស្ស សរូបំ ទស្សន្តោ “លភន្តោបិ ន គល្លាភាតិ” តិ
អាហា។ តំ បរិវត្តត្វា បកតិទុព្ពលាធិនំ គរុច្ឆរំ អជាសុភាវាវហំ
សរីរខេទាវហព្វា ហោតីតិ បយោជនវសេន ន អត្រិច្ឆតាធិវសេន តំ បរិវត្តត្វា
លហុកច្ឆរិវបរិភោគោ សន្តោសវិរោធិន ហោតីតិ អាហា - “លហុកេន
យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋាវ ហោតី” តិ។ មហាគ្បច្ឆរំ ពហុនិ វា ច្ឆរាទិលភិក្ខុ តាធិ
វិស្សន្តត្វា តទញ្ញាស្ស គហាលំ យថាសារុប្បនយេ វិតត្តា ន សន្តោសវិរោធិតិ
អាហា - “តេសំ... បេ... ធាវេន្តោបិ សន្តុដ្ឋាវ ហោតី” តិ។ ឯវំ សេសបទន្ទយេសុបិ
យថាសារុប្បនិទ្ទេសេ អបិ-សទ្ធក្កហាលោ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។
មុត្តហរីតកន្តិ គោមុត្តបរិភាវិតំ, បូតិភាវេន វា ធម្មតំ ហរីតកំ។ ពុទ្ធាធិហិ
វណ្ណាតន្តិ អប្បិច្ឆតាសន្តុដ្ឋសុ ភិក្ខុ និយោជេតុំ “បូតិមុត្តភេសន្តំ និស្សាយ
បព្ពដ្ឋា” តិអាធិនា (មហាវ. ៧៣, ១២៨) ពុទ្ធាធិហិ បសត្តំ។ បរមសន្តុដ្ឋាវ ហោតិ
បរមេន ឧក្កំសគតេន សន្តោសេន សមន្នាគតត្តា។ យថាសារុប្បសន្តោសោវ
អគ្គោតិ តត្ថ តត្ថ ភិក្ខុ សារុប្បយេវ និស្សាយ សន្តុស្សនវសេន បវត្តនតោ
អគ្គោ។ ធម្មសត្តមេសុ នត្តិ វត្តព្ពំ។

៦៨-៦៩. អដ្ឋមនវមេសុ ន សម្មជាតាតីតិ អសម្មជាតោ, តស្ស ភារោ
អសម្មជញ្ញំ។ វុត្តប្បជិបក្ខេន សម្មជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

៧០. ធនមេ ចាបមិត្តា ទេវទត្តសទិសា។ តេ ហិ ហីនាចារតាយ, ទុក្ខស្ស វា
សម្មាបកតាយ “ចាចា”តិ វុច្ចន្តិ។ តេនាការេន បវត្តានន្តិ យោ ចាបមិត្តស្ស
ខន្តិ វុច្ចិ អធិមុត្តិ តន្តិន្ទតាតំសម្បវដ្តតាទិអាការោ, តេនាការេន បវត្តានំ។
ចតុន្នំ ខន្ធនមេវេតំ នាមន្តិ ចតុន្នំ អរូបក្ខន្ធនំ “ចាបមិត្តតា”តិ ឯតំ នាមំ។
យស្មា អស្សទ្ធិយាទិចាបធម្មសមន្នាគតា បុគ្គលា វិសេសតោ ចាចា
បុញ្ញធម្មវិមោក្ខតាយ, តេ យស្ស មិត្តា សហាយា, សោ ចាបមិត្តោ, តស្ស
ការោ ចាបមិត្តតា។ តេនាហ - “យេ តេ បុគ្គលា អស្សទ្ធា”តិ អាទិ។

វីរិយាម្ពាទិវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. កល្យាណមិត្តាទិវគ្គវណ្ណានា

៧១. អដ្ឋមស្ស បឋមេ ពុទ្ធា, សាវិបុត្តាធយោ វា កល្យាណមិត្តា។
វុត្តបដិបក្ខនយេនាតិ “ចាបមិត្តតា”តិ បទេ វុត្តស្ស បដិបក្ខនយេន។

៧២-៧៣. ទុតិយេ យោគោតិ សមដ្ឋីការោ។ បយោគោតិ បយុញ្ញនំ បដិបត្តិ។
អយោគោតិ អសមដ្ឋីការោ។ អប្បយោគោតិ អប្បយុញ្ញនំ អប្បដិបត្តិ។
អនុយោគោតិ អនុយោគហេតុ។

៧៤. ចតុត្ថ ពុជ្ឈនកសត្តស្សាតិ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ
បដិវិជ្ឈនកបុគ្គលស្ស។ អដ្ឋក្ខតាតិ តស្សេវ បដិវេធស្ស ការណាគូតា។ ឯតុ ច
ចត្តាវិ អរិយសច្ចានិ ពុជ្ឈតិ, អញ្ញាណនិទ្ទាយ វាបិ ពុជ្ឈតីតិ ពោធិតិ លទ្ធនាមោ
អរិយសាវកោ ពុជ្ឈនកសត្តោ, តស្ស ពុជ្ឈនកសត្តស្ស។ ពោធិយាតិ តស្សា
ធម្មសាមគ្គិសម្ពាសាយ ពោធិយា។ ពុជ្ឈនជ្ជន ពោធិយោ, ពោធិយោ ឯវ
សច្ចសម្បជីពោធស្ស អដ្ឋាតិ វុត្តំ។ “ពុជ្ឈន្តិ ពោជ្ឈន្តា”តិ។ វិបស្សនាទីនំ

ការណាង ពុជ្ជិតព្រានព្រា សង្ខារ អនុបំ ពុជ្ជនតោ អនុពុជ្ជន្តិតិ ពោជ្ជផ្កា,
បដិមុខំ បច្ចក្ខតាវេន អភិមុខំ ពុជ្ជនតោ បដិពុជ្ជន្តិតិ ពោជ្ជផ្កា, សម្មា
អវិបរីតតោ ពុជ្ជនតោ សម្មជ្ជន្តិតិ ពោជ្ជផ្កាតិ ឯវំ អត្ថវិសេសធិបកេហិ
ឧបសគ្គហិ អនុពុជ្ជន្តិតិអាទិ វុត្ថំ។ ពោធិសន្នោ សត្វវិសេសយុត្តំ
ពុជ្ជនសាមញ្ញេន សង្កណ្ឌាតិ។ ពោធាយ សំវត្ថន្តិតិ ឥមិនា តស្សា
ធម្មសាមគ្គិយា ពុជ្ជនស្ស ឯកន្តការណាតំ ទស្សេតិ។ ឯវំ បនេតំ បទំ
វិភត្តមេវាតិ វុត្ថប្បការេន ឯតំ “ពោជ្ជផ្កា”តិ (បដិ. ម. ២.១៧) បទំ និទ្ទេសេ
បដិសម្ពិទាមគ្គេ វិភត្តមេវ។

៧៥. បញ្ចមេ យាថាវសរសភូមីតិ យាថាវតោ សកិច្ចករណភូមិ។ សាតិ
យាថាវសរសភូមិ។ វិបស្សនាតិ ពលវិបស្សនា។ កេចិ “ភទ្កញ្ញាណតោ
បដ្ឋាយា”តិ វទន្តិ។ វិបស្សនាយ ចាទកជ្ឈានេ ច សតិអាទយោ ពោជ្ជផ្កបក្ខិកា
ឯវំ បរិយាយពោធិបក្ខិយភាវតោ។ តត្ថាតិអាទិ ចតុត្ថិទានំ ពោជ្ជផ្កានំ
ភូមិវិភាគទស្សនំ។

៧៦. ធម្មតេសំ អន្តរេតិ តេសំ ភិក្ខុនំ អន្តរេ។ កាមំ សង្កិតិអារុទ្ធាវសេន
អប្បកមិទំ សុត្តបទំ, ភគវា បនេត្ត សន្និបតិវិសាយ អដ្ឋាសយានុប្បំ
វិត្តាវកំ ករោតីតិ កត្វា ឥទំ វុត្ថំ - “មហាតី ទេសនា ភវិស្សតី”តិ។
តាមនិកមាទិកថា នត្ថិតិ តស្សា កថាយ អតិរន្ទានកថាភាវមាហុ។ តថា ហិ
សា បុព្វេ ពហុញ្ញាតិកំ អហោសិ ពហុបក្ខំ, ឥទានិ អប្បញ្ញាតិកំ អប្បបក្ខន្តិ
អនិច្ចតាមុខេន និយ្យានិកបក្ខិកា ជាតា។ ឯតាយាតិ យថាវុត្តាយ
បរិហានិយា។ បតិកិដ្ឋន្តិ និហ័នំ។ មម សាសនេតិ ឥទំ
កម្មស្សកតជ្ឈានបញ្ញាទម្បិ វិសេសនមេវ។ តទុកយម្បិ ហិ ពាហិរកានំ

តប្បញ្ញាធូយតោ សាតិសយមេវ សត្តញ្ញតុទ្ធានំ ទេសនាយ លទ្ធិវិសេសតោ
វិវុទ្ធិបនិស្សយតោ ច។

៧៧. សត្តមេ តេសំ ចិត្តាចារំ ញាតិ តថា កថេន្តានំ តេសំ ភិក្ខុនំ តត្ថ
ឧបកមនេន អត្តនោ ទេសនាយ ភាជនភូតំ ចិត្តប្បវត្តិ ញាតិ។
កម្មស្សកតាទីតិ អាទិសទ្ធីន ឈានបញ្ញាទីនំ ចតុន្ទម្បី បញ្ញានំ គហណាំ។

៧៨-៨០. អដ្ឋមាទីសុ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវាតិ “យា ឯស មម
សាសនេ” តិអាទិនា ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវា។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវ។

កល្យាណមិត្តាទិវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨១-៨២. នវមេ វគ្គេ នត្តិ វត្តពុំ។

១០. ទុតិយបមាទាទិវគ្គវណ្ណានា

៩៨-១១៥. ទសមេ វគ្គេ អដ្ឋត្ថសន្តានេ ភវំ អដ្ឋត្ថិកំ។ អដ្ឋត្ថសន្តានតោ
ពហិទ្ធា ភវំ ពហិវំ។ វុត្តបដិបក្ខនយេនាតិ “អវិរាសាយា” តិ ឯវមាទិនា អត្តោ
គហេតញ្ចោ។ ចតុក្កោដិកេតិ “អនុយោគោ អកុសលានំ, អនុយោគោ
កុសលានំ, អនុយោគោ កុសលានំ, អនុយោគោ អកុសលាន” ត្ថិ (អ. និ. ១.៩៦)
ឯវំ បរិយោសានសុត្តោ អាគតនយំ គហេត្វា “នាហំ, ភិក្ខុវេ, អញ្ញំ ឯកធម្មម្បី
សមនុបស្សមី” តិអាទិនា (អ. និ. ១.១១) អាគតសុត្តានំ សមញ្ញា ជាតា។

១៣០. សុត្តន្តនយេ យថាបោទនា សំកិលេសធម្មានំ វិបរិយេសនំ,
តំតំធម្មកោដ្ឋាសានញ្ច ឡនតោ អធិកតោ ច បវេទនំ អធម្មំ ធម្មាតិ ទីបនំ។
តេសំយេវ បន អវិបរីតតោ អន្ធនាធិកតោ ច បវេទនំ ធម្មំ ធម្មាតិ ទីបនំ។ ឯវំ

វិនយប្បដិបត្តិយា អយថាវិធីប្បវេទនំ អធម្មំ ធម្មោតិ ធិបនំ។ យថាវិធីប្បវេទនំ
ធម្មំ ធម្មោតិ ធិបនំ។ សុត្តន្តនយេន បញ្ចវិជោ សំវរវិនយោ បហានវិនយោ ច
វិនយោ, តប្បដិបក្ខេន អវិនយោ។ វិនយនយេន វត្ថុសម្បទាធិនា
យថាវិធីប្បដិបត្តិ វរវិនយោ, តត្ថិបរិយាយេន អវិនយោ វេទិតញ្ចោ។ តីស
និស្សគ្គិយា ចាចិត្តិយាតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ អាឡត្តោ។ តេន ទ្វេនុតិ ចាចិត្តិយា,
ចត្តារោ ចាជិទេសនិយា, សត្ត អធិករណសមថាតិ ឥមេសំ សង្កហោ។
ឯកតីស និស្សគ្គិយាតិ ឯត្ថ “តេនុតិ ចាចិត្តិយា” តិអាធិនា វត្ថុពុំ។ សេសមេត្ត
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

អធិគន្ធពុតោ អធិគមោ, មគ្គដលានិ។ និព្វានំ បន អន្តរធានាភាវតោ ឥធន
គយ្ហតិ។ បដិបជ្ជនំ បដិបត្តិ, សិក្ខត្តយសមាយោគោ។ បដិបជ្ជិតពុតោ វា
បដិបត្តិ។ បរិយាបុណ្ហតពុតោ បរិយត្តិ, បិដកត្តយំ។ មគ្គគ្គហណេន គហិតាបិ
តតិយវិជ្ជាធម្មាភិញ្ញា វិជ្ជាភិញ្ញាសាមញ្ញតោ “តិស្សោវិជ្ជា ធម្មា អភិញ្ញា” តិ បុនបិ
គហិតា។ តតោ បរំ ធម្មា អភិញ្ញាតិ វស្សសហស្សតោ បរំ ធម្មា អភិញ្ញា និព្វត្តតុ
សក្កោន្តិ, ន បដិសម្ពិទាតិ អធិប្បាយោ។ តតោតិ អភិញ្ញាកាលតោ បន្ទា។
តាតិ អភិញ្ញាយោ។ បុព្វភាគេ ឈានសីនេហាភាវេន កេវលាយ វិបស្សនាយ
បត្វា អគ្គដលប្បត្តា សុត្វវិបស្សកា នាម, មគ្គកូលោ បន “ឈានសីនេហា
នត្តិ” តិ ន វត្ថុញ្ចោ “សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធី ភាវេតី” តិ (អ. និ. ៤.១៧០)
វេចនតោ។ បច្ឆិមកស្សាតិ សព្វបច្ឆិមស្ស។ កិញ្ញាបិ អវិយោ អបរិហានធម្មោ,
សោតាបន្នស្ស បន ឧទ្ធី ជីវិតបរិយាធានា អធិគតធម្មោ ឧប្បន្នោ នាម នត្តិ,
បច្ឆយសាមគ្គិយា អសតិ យាវ ឧបរិវិសេសំ និព្វត្តតុ ន សក្កោន្តិ, តាវ
អធិគមស្ស អសម្ពុរោ វាវាតិ អាហា - “សោតាបន្នស្ស...បេ.... នាម ហោតី” តិ។
តស្សិទំ មនុស្សលោកវសេន វត្ថុន្តិ ទដ្ឋពុំ។

ន ហោទេវ្តិតិ អញ្ញមញ្ញស្មីវិជ្ជមានំ នោសំ ជានន្តាបិ ន ហោទេវ្តិ ន សារេវ្តិ។
អកុក្កច្ចកា ហោវ្តិតិ កុក្កច្ចំ ន ឧប្បទេវ្តិ។ “អសក្កច្ចការិនោ ហោវ្តិតិ” តិ ច
បវេន្តិ, សាថលីកតាយ សិក្ខាសុ អសក្កច្ចការិនោ ហោវ្តិតិ អត្ថោ។ ភិក្ខុនំ
សតេបិ សហស្សេបិ ធរមាណេតិ ឥទំ ពាហុល្លវសេន វុត្តំ។
អន្តិមវត្ថុអនុជ្ឈាបន្នេសុ កតិបយមត្ថេសុបិ ភិក្ខុសុ ធរន្នេសុ, ឯកស្មី វា ធរន្នេ
បដិបត្តិ អនុន្តរហិតា ឯវ នាម ហោវ្តិ។ តេនេវាហ - “បច្ឆិមកស្ស... បេ....
អន្តរហិតា ហោវ្តិ” តិ។

អន្តេវាសិកេ គហេតុន្តិ អន្តេវាសិកេ សង្កហេតុំ។ អត្ថវសេនាតិ
អជ្ជកថាវសេន។ មត្តកតោ បដ្ឋាយាតិ ឧបរិតោ បដ្ឋាយ។
ឧបាសថក្ខន្ធកមត្តន្តិ វិនយមាតិកាចាឡិមាហ។ អាឡូវកបញ្ញាធីនំ វិយ
ទេវេសុ បរិយត្តិយា បវត្តិ អប្បមាណាន្តិ អាហា - “មនុស្សេស្ស” តិ។

ឱដ្ឋដ្ឋិវណ្ណាន្តិ ឱដ្ឋានំ អដ្ឋិវណ្ណំ, ទន្ធកសាវំ ឯកំ វា ទ្វេ វា វាវេ រជិត្វា ទន្ធពណ្ណំ
កត្វា ធាវេវ្តិតិ វុត្តំ ហោវ្តិ។ កេសេសុ វា អល្លិយាបេវ្តិតិ តេន កាសាវខណ្ឌោន
កេសេ ពន្ធន្តា អល្លិយាបេវ្តិ។ ភិក្ខុកោត្តស្ស អភិក្ខវនតោ វិនាសនតោ
កោត្រភុនោ។ អថ វា កោត្តំ វុច្ចតិ សាធារណំ នាមំ, មត្តសន្នេហលុត្តនិធិដ្ឋោ,
តស្មា “សមណា” តិ កោត្តមត្តំ អនុភវន្តិ ធាវេវ្តិតិ កោត្រភុនោ,
នាមមត្តសមណាតិ អត្ថោ។ កាសាវគតកណ្ណតាយ,
កាសាវគ្គហាណាហេតុឧប្បជ្ជនកសោកតាយ វា កាសាវកណ្ណា។ សង្ឃគតន្តិ
សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទិន្នត្តា សង្ឃគតំ។ តំ សវីរន្តិ តំ ធាតុសវីរំ។

តេនេវាតិ បរិយត្តិអន្តរធានមូលកត្តា ឯវ ឥតរអន្តរធានស្ស។ សក្កោ
ទេវរាជា ធាតកកយេ បរតីរគមនាយ ភិក្ខុ ឧស្សក្កមកាសីតិ អធិប្បាយោ។
នេតិ ឧកយេបិ បំសុក្ខលីកត្ថេវ ធម្មកថិកត្ថេវ ច។ ថេវាតិ តត្ថ បិតា

សក្ខីភូតា ២៣។ ធម្មកថិកត្ថេរា “យាវ តិជ្ជន្តិ សុត្តន្តា... បេ... យោគក្ខេមា ន
ជំសតី” តិ ឥទំ សុត្តំ អាហរិក្ខា “សុត្តន្តេ រក្ខិតេ សន្តេ, បដិបត្តិ ហោតិ រក្ខិតា” តិ
ឥមំ វា ចនេន បំសុក្ខលិកត្ថេរេ អប្បជីកានេ អកំសុ។ ឥទានិ បរិយត្តិយា
អនន្តរធានមេវ ឥតរេសំ អនន្តរធានហេតុតិ ឥមមត្តំ ព្យតិរកតោ អន្ធយតោ
ច ឧបមាហិ វិការេតុំ “យថា ហិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទុតិយបមាទានិវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤០-១៥០. ឯកាទសមទ្វាទសមវគ្គា សុវិញ្ញេយ្យា វេ។

១៣. ឯកបុគ្គលវគ្គវណ្ណានា

១៧០. ឯកបុគ្គលស្សាតិ ឯកបុគ្គលវគ្គស្ស។ តេនាហា - “បឋមេ” តិ។
ឯកោតិ គណនបរិច្ឆេទោ, តតោ វេ ទុតិយាទិបដិក្ខេបត្តោ។
បធានាសហាយត្តោបិ ឯកសន្តោ ហោតីតិ តន្តិវត្តនត្តំ “គណនបរិច្ឆេទោ” តិ
អាហា។ សម្មតិយា ទេសនា សម្មតិទេសនា។ បរមត្ថស្ស ទេសនា
បរមត្ថទេសនា។ តត្ថាតិ សម្មតិបរមត្ថទេសនាសុ, ន សម្មតិបរមត្ថសុ។
តេនាហា - “វិវរុចា សម្មតិទេសនា, វិវរុចា បរមត្ថទេសនា” តិ។ តត្រិទំ
សម្មតិបរមត្ថានំ លក្ខណំ - យស្មី ភិន្នេ, ពុទ្ធិយា វា អវយវីវិនិព្វោគេ កតេ ន
តំសមញ្ញា, សា យដបដាទិប្បភេទា សម្មតិ, តត្ថិបរិយាយេន បរមត្ថា។ ន ហិ
កក្ខន្ធយុសនាទិសភាវេ សោ នយោ លព្ពតិ។ តត្ថ រូចាទិធម្មសម្មហំ
សន្តានវសេន បរត្ថមាទំ ឧទាទាយ បុគ្គលវេហា រោតិ បុគ្គលោតិ
សម្មតិទេសនា។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឧប្បាទវយវន្តោ សភាវធម្មា ន
និព្វាតិ អនិព្វាតិ អាហា - “អនិច្ចន្តិ បរមត្ថទេសនា” តិ។ ឯស នយោ
សេសបទេសុបិ។ ននុ ខន្ធទេសនាបិ សម្មតិទេសនាវេ។ វាសដ្ឋោ វា ហិ ខន្ធដ្ឋោ

កោដ្ឋាសដ្ឋោវាតិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន ខន្ធសមញ្ញា ជស្សាទីសុ
បវត្តតជ្ជាបញ្ញត្តិវិយ បរមត្ថសន្និស្សយា តស្ស អាសន្នតរា,
បុគ្គលសមញ្ញាធម្មោវិយ ន ទូរេតិ បរមត្ថសន្តហា វុត្តា។ ខន្ធសីសេន វា
តទុច្ចាធានសភាវធម្មា វេ ភហិតា។ ននុ ច សភាវធម្មា សព្វេបិ សម្មតិមុខេនេ
ទេសនំ អាហេហន្តិ, ន សមុខេនាតិ សព្វាបិ ទេសនា សម្មតិទេសនាវ សិយាតិ?
នយិទមេរំ, ទេសេតព្ពធម្មវិភាគេន ទេសនាវិភាគស្ស អធិប្បតត្តា។ ន ហិ
សន្នោ កេនចិ បវត្តិនិមិត្តេន វិនា អត្ថំ បកាសេតីតិ។

សម្មតិវសេន ទេសនំ សុត្វាតិ “ឥដេកក្ខោ បុគ្គលោ អត្តន្តោ ហោតិ
អត្តបរិតាចានុយោគមនុយុត្តោ” តិអាទិនា (បុ. ប. ១៧៤) សម្មតិមុខេន
បវត្តិតទេសនំ សុតមយញ្ញាណុប្បាទវសេន សុត្វា។ អត្ថំ បដិវដ្ឋិតាតិ
តទនុសារេន ចតុសច្ចសម្ពាតំ អត្ថំ សហាវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ
បដិវដ្ឋិតា។ មោហំ បហាយាតិ តទេកជ្ជកិលេសេហិ សន្ធិំ អនវសេសំ មោហំ
បដហិតា។ វិសេសន្តិ អគ្គជលនិព្វានសម្ពាតំ វិសេសំ។ តេសន្តិ តាទិសានំ
វេនេយ្យានំ។ បរមត្ថវសេនាតិ “បញ្ចមាទិ, ភិក្ខុវេ, ឥន្ទ្រិយានី” តិអាទិនា (សំ. និ.
៥.៤៧១-៤៧៦ អាទយោ) បរមត្ថធម្មវសេន។ សេសំ អនន្តរនយេ វុត្តសទិសមេវ។

តត្រាតិ តស្សំ សម្មតិវសេន បរមត្ថវសេន ច ទេសនាយំ។
ទេសភាសាកុសលោតិ នាទាទេសភាសាសុ កុសលោ។ តិណ្ណំ វេទានន្តិ
និទស្សនមត្ថំ, តិណ្ណំ វេទានំ សិប្បគ្គហណាដ្ឋានាម្បីតិ អធិប្បាយោ។ តេនេ
សិប្បគ្គហណំ បរតោ វត្ថុតិ។ សិប្បនិ វា វិជ្ជាដ្ឋានភាវេន វេទន្តោគធានិ កត្វា
“តិណ្ណំ វេទាន” ន្តិ វុត្តំ។ កថេតព្ពភាវេន បិភានិ, ន កត្តចិ សន្និចិត្តភាវេនាតិ
វេទានម្បី កថេតព្ពភាវេនេវ វានំ ធិបេន្តោ “គុហា តីណិ និហិតា ន

គយ្ហន្តី” តិអាទិមិច្ឆាវាទំ បដិក្ខិបតិ។ ឆានាវិធា ទេសភាសា ឯតេសន្តិ
ឆានាទេសភាសា។

បរមោ ឧត្តមោ អត្តោ បរមត្ថោ, ធម្មានំ យថាភូតសភាវោ។
លោកសង្គេតមត្តសិទ្ធា សម្មតិ។ យទិ ឯវំ កងំ សម្មតិកថាយ សច្ចតាតិ អាហា
- “លោកសម្មតិការណា” តិ, លោកសមញ្ញំ និស្សយ បវត្តនតោតិ អត្តោ។
លោកសមញ្ញា ហិ អភិនិវេសេនវិញ្ញេយ្យា, ឆាញាបនា ឯកច្ចស្ស សុតស្ស
សាវនាវិយ ន មុសា អនតិឆាវិតត្ថតោ តស្ស។ តេឆាហា ភគវា - “ជនបទនិរុត្តិ
នាភិនិវេសេយ្យ, សមញ្ញំ នាតិឆាវយេ” តិ។ ធម្មានន្តិ សភាវធម្មានំ។
ភូតការណាតិ យថាភូតការណា យថាភូតំ និស្សយ បវត្តនតោ។ សម្មតិ
វោហាវន្តស្សតិ “បុគ្គលោ, សត្តោ” តិអាទិនា លោកសមញ្ញំ កថេន្តស្ស។

ហិរោត្តប្បធិបនត្តន្តិ លោកចាលនកិច្ចេ ហិរោត្តប្បធម្មេ កិច្ចតោ
បកាសេតុ។ តេសញ្ញិ កិច្ចំ សត្តសន្តានេ ឯវំ ចាកដំ ហោតីតិ
បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ កថាយ តំ វត្តព្ពំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ យស្មិញ្ញិ
ចិត្តប្បាទេ កម្មំ ឧប្បន្នំ, តំសន្តានេ ឯវំ តស្ស ជលស្ស ឧប្បត្តិ កម្មស្សកតា។
ឯវំញ្ញិ កតវិញ្ញាណានាសោ អកតាគមោ ច នត្តិ តិ សា បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ឯវំ
ទេសនាយ ធិបេតញ្ញា។ តេហិ សត្តេហិ កាតព្វបុញ្ញកិរិយា បច្ចុត្តបុរិសកាវោ។
សោបិ សន្តានវសេន និដ្ឋបេតព្វតោ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ឯវំ កថាយ ធិបេតញ្ញោ។
អានន្តវិយធិបនត្តន្តិ ចុតិអនន្តំ ជលំ អនន្តំ នាម, តស្មី អនន្តរេ និយុត្តានិ
តំនិព្ពត្តនេន អនន្តរករណសីលានិ, អនន្តរករណបយោជនានិ វាតិ
អានន្តវិយានិ, មាតុយាតាធិនិ, តេសំ ធិបនត្តំ។ តានិបិ ហិ សន្តានវសេន
និដ្ឋបេតព្វតោ “មាតុរំ ជីវិតា វោរោបេតី” តិអាទិនា (បដ្ឋា. ១.១.៤២៣)
បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ឯវំ កថាយ ធិបេតញ្ញានិ, តថា “សោ មេត្តាសហគតេន

ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជិវិត្វាវិហរតី"តិអាទិនា (ធី. និ. ១.៥៥៦; ៣.៣០៨; ម. និ. ១.៧៧; ២.៣០៩; ៣.២៣០; វិភ. ៦៤២-៦៤៣) "សោ អនេកវិហិតំ បុព្វេនិវាសំ អនុស្សរតិ ឯកម្មំ ជាតិ"ន្តិអាទិនា (ធី. និ. ១.២៤៤-២៤៥; ម. និ. ១.១៤៨, ៣៨៤, ៤៣១; ចារា. ១២), "អត្ថិ ទក្ខិណា ឆាយ កតោ វិសុជ្ឈតិ, នោ បដិក្កាហកតោ"តិអាទិនា (ម. និ. ៣.៣៨១) ច បវត្តា

ព្រហ្មវិហារបុព្វេនិវាសទក្ខិណាវិសុទ្ធិកថា បុគ្គលាធិដ្ឋានា ឯវ កត្វា ធីបេតព្ពា សត្តសន្តានវិសយត្តា។ "អដ្ឋ បុរិសបុគ្គលា (សំ. និ. ១.២៤៩) ន សមយវិមុត្តោ បុគ្គលោ"តិអាទិនា (បុ. ប. ២) ច បរមត្ថកថំ កថេន្តោបិ លោកសម្មតិយា អប្បហានតំ បុគ្គលកថំ កថេតិ។ ឯតេន វុត្តាវសេសាយ កថាយ បុគ្គលាធិដ្ឋានកាវេ បយោជនំ សាមញ្ញវសេន សង្កហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កាមព្យោតំ សព្វំ អបរិញ្ញាតវត្ថុកានំ វសេន វុត្តំ, បរិញ្ញាតវត្ថុកានម្មិ បន ឯវំ ទេសនា សុខាវហា ហោតិ។

ឯកបុគ្គលោតិ វិសិដ្ឋសមាចារាបស្សយវិវហិតោ ឯកបុគ្គលោ។ ពុទ្ធានុញ្ញា សីលាទិគុណេន សនេវកេ លោកេ វិសិដ្ឋោ នាម កោចិ នត្ថិ, តថា សទិសោបិ សមាទកាលេ។ តេនាហ - "ន ឥមស្មី លោកេ បរស្មី វា បន ពុទ្ធន សេដ្ឋោ សទិសោ ច វិជ្ជតី"តិ (វិ. វ. ១០៤៧; កថា. ៧៩៩), តស្មា សទិសោបិ កោចិ នត្ថិ។ ហីនោបិ អបស្សយត្វតោ នត្តេវ។ តេន វុត្តំ -

"វិសិដ្ឋសមាចារាបស្សយវិវហិតោ ឯកបុគ្គលោ"តិ។ យេ ច សីលាទិគុណាហិ នត្ថិ ឯតេសំ សមាតិ អសមា, បុរិមកា សម្មាសម្ពុទ្ធា។ តេហិ សមោ មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណានេក្ខំ វិយ និព្វិសិដ្ឋោតិ អសមសមជ្ឈេនបិ ឯកបុគ្គលោ អញ្ញាស្ស តាទិសស្ស អភាវា។ តេន វុត្តំ - "អសទិសដ្ឋេនា"តិអាទិ។

សត្វលោកោ អធិប្បតោ សត្វនិកាយេ ឧប្បជ្ឈនតោ។ មនុស្សលោកេ វេ
ឧប្បជ្ឈតិ នេវព្រហ្មលោកានំ ពុទ្ធានំ ឧប្បត្តិយា អនោកាសភាវតោ។
កាមនេវលោកេ តាវ នុប្បជ្ឈតិ ព្រហ្មចរិយវាសស្ស អជ្ឈានភាវតោ តថា
អនច្ឆរិយភាវតោ។ អច្ឆរិយធម្មា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ។ តេសំ សា អច្ឆរិយធម្មតា
នេវត្តភាវេ បីតានំ លោកេ ន ចាកជា ហោតិ យថា មនុស្សភូតានំ។ នេវភូតេ
ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេ ទិស្សមានំ ពុទ្ធានុភាវំ នេវានុភាវតោវ លោកេ ធម្មាតិ, ន
ពុទ្ធានុភាវតោ។ តថា សតិ “អយំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ” តិ នាធិមុច្ឆតិ ន សម្មសីទតិ,
ឥស្សរកុត្តក្កាហំ នវិស្សន្នតិ, នេវត្តភាវស្ស ច ចិរកាលាវជ្ឈានតោ
ឯកច្ឆសស្សតវាទតោ ន បរិមុច្ឆតិ។ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ឈតីតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ
នយោ។ សត្តានំ តាធិសក្កាហរិទិមោចនត្ថញ្ញំ ពុទ្ធា ភគវន្តោ
មនុស្សសុគតិយំយេវ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន នេវសុគតិយំ។ យស្មា ឥមំ ចក្កវាឡំ មជ្ឈេ
កត្វា ឥមំនា សទ្ធិ ចក្កវាឡានំ ទសសហស្សស្សេវ ជាតិក្ខេត្តភាវោ ទីបីតោ
ឥតោ អញ្ញាស្ស ពុទ្ធានំ ឧប្បត្តិជ្ជានស្ស តេបិជកេ ពុទ្ធវចនេ អាគតជ្ជានស្ស
អភាវតោ។ តស្មា វុត្ថំ - “ឥមស្មីយេវ ចក្កវាឡេ ឧប្បជ្ឈតី” តិ។

ឥធិ ឧប្បជ្ឈន្តោបិ កស្មា ជម្ពុទីបេ វេ ឧប្បជ្ឈតិ, ន សេសទីបេសូតិ? កេចិ តាវ
អាហុ - “យស្មា បថវិយា នាភិភូតា ពុទ្ធាភាវសហា អចលជ្ជានភូតា
ពោធិមណ្ឌភូមិ ជម្ពុទីបេ វេ, តស្មា ជម្ពុទីបេ វេ ឧប្បជ្ឈតី” តិ។ ឯតេនេវ “តត្ថ
មជ្ឈីមទេសេ វេ ឧប្បជ្ឈតី” តិ ឯតម្បិ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ តថា ឥតរេសម្បិ
អវិជហិតជ្ជានានំ តត្ថេវ លព្ពនតោ។ យស្មា បុរិមពុទ្ធានំ មហាពោធិសត្តានំ
បច្ចេកពុទ្ធានព្វា និព្ពត្តិយា សាវកពោធិសត្តានំ សាវកពោធិយា អភិនិហារោ
សាវកចារមិយា សម្ពុរណាបរិចាចនព្វា ពុទ្ធក្ខេត្តភូតេ ឥមស្មីយេវ ចក្កវាឡេ
ជម្ពុទីបេ វេ ឥជ្ឈតិ, ន អញ្ញាត្ថ។ វេនេយ្យជនវិនយនត្ថោ ច ពុទ្ធប្បាទោ, តស្មា
អគ្គសាវកមហាសាវកាធិវេនេយ្យវិសេសាបេក្ខាយ ឥមស្មី ជម្ពុទីបេ វេ ពុទ្ធា

និព្វត្តន្តិ, ន សេសទីបេសុ។ អយញ្ច នយោ សព្វពុទ្ធានំ អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌោតិ
តេសំ ឧត្តមបុរិសានំ តត្ថេវ ឧប្បត្តិ សម្បត្តិចក្កានំវិយ
អញ្ញាមញ្ញបនិស្សយតាយ ទដ្ឋញ្ញា។ តេន វុត្តំ - អដ្ឋកថាយំ “តីសុ ទីបេសុ ពុទ្ធា
ន និព្វត្តន្តិ, ជម្ពូទីបេ ឯវ និព្វត្តន្តិតិ ធិបំ បស្សី”តិ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.១៧; ពុ. វិ. អដ្ឋ. ២៧
អវិទូរេនិទានកថា)។

ឧកយម្បិទំវិប្បកតវចនមេវ ឧប្បាទកិរិយាយ វត្តមានកាលិកត្តា។
ឧប្បជ្ជមាណាតិ វា ឧប្បជ្ជិតុំ សមត្តោ។ សត្តិអត្តោ ចាយំ មាន-សន្មោ។ យាវតា
ហិ សាមត្តិយេន មហាពោធិសត្តានំ ចរិមកវេ ឧប្បត្តិ ឥច្ឆិតញ្ញា, តត្ថកេន
ពោធិសម្ពាសម្ពុតេន បរិបុណ្ណេន សមន្នាគតោតិ អត្តោ។ ភេទោតិ វិសេសោ។
តមេវ ហិ តិវិធំវិសេសំ ទស្សេតុំ - “ឯស ហី”តិអាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋសមន្នាគតស្ស
មហាភិនិហារស្ស សិទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ មហាពោធិសត្តោ ពុទ្ធការាយ
និយតការវប្បត្តតាយ ពោធិសម្ពាសម្ពុតេន បដិបទំ បដិបជ្ជមាណោ
យថាវុត្តសាមត្តិយយោគេន ឧប្បជ្ជមាណោ នាមាតិ អត្តោ ឧប្បាទស្ស
ឯកន្តិកត្តា។ បរិយេសន្តោតិ វិចិនន្តោ។ បរិបក្កតេ ញ្ញាណោតិ ឥមិនា តតោ
បុព្វេ ញ្ញាណស្ស អបរិបក្កតាយ ឯវ លទ្ធាវសរាយ កម្មបិលោតិយា វសេន
ពោធិសត្តោ តថា មហាបធានំ បទហិតិ ទស្សេតិ។ អរហត្តផលក្ខណោ
ឧប្បន្នោ នាម “ឧប្បន្នោ ហោតី”តិ វត្តព្ពត្តា។ អាគតោវ នាម ហេតុសម្បទាយ
សម្មនេវ និប្បន្នតា។

ហិតត្តាយាតិ លោកិយលោកុត្តរស្ស ហិតស្ស សិទ្ធិយា។ សុខត្តាយាតិ
ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ តស្សាតិ តស្ស សត្តលោកស្ស។ សោ បនាយំ
សត្តលោកោ យេន អនុក្កមេន ធម្មាភិសមយំ ចាបុណិ, តំ តេនេវ អនុក្កមេន
ទស្សេន្តោ “មហាពោធិមណ្ឌា”តិអាទិមាហា។ យាវជ្ជទិវសាតិ ឯត្ត អដ្ឋ-សន្មេន

សាសនស្ស អវជ្ជានកាលំ វេទតិ។ ទេវមនុស្សានន្តិ ឧក្ខជ្ជនិទ្ទេសោតិ ទស្សេតុំ -
“នកេវល”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ឯតេសម្បីតិ នាគសុបណ្ណាទិនម្បី។

អយំ បុច្ឆាតិ ឥមិនា “កតមោ”តិ បទស្ស សាមញ្ញតោ បុច្ឆាការោ
ទស្សតោ, នវិសេសតោតិ តស្ស បុច្ឆាវិសេសភាវព្យាបនត្ថំ មហានិទ្ទេសេ
(មហានិ. ១៥០) អាគតា សញ្ញាបិ បុច្ឆា អត្តទ្វារនយេន ទស្សេតិ “បុច្ឆា ច
នាមេសា”តិអាទិនា។ អទិជ្ជំជោតីយតិ ឯតាយាតិ អទិជ្ជជោតនា។ ទិជ្ជំ
សំសន្និយតិ ឯតាយាតិ ទិជ្ជសំសន្ននា។ សំសន្ននញ្ច សាកច្ឆាវសេន
វិនិច្ឆយករណំ។ វិមតី ទិន្នតិ ឯតាយាតិ វិមតិច្ឆេទនា។ អនុមតិយា បុច្ឆា
អនុមតិបុច្ឆា។ “តំ កី មញ្ញាប, ភិក្ខុវេ”តិអាទិ បុច្ឆាយ “កា តុម្ហាកំ អនុមតី”តិ
អនុមតិ បុច្ឆិតា ហោតិ។ កថេតុកម្មតាបុច្ឆាតិ កថេតុកម្មតាយ បុច្ឆា។
លក្ខណាន្តិ ព្យាតុំ ឥន្ទ្រតោ យោ កោចិ សភារោ។ អញ្ញាតន្តិ យេន កេនចិ
ព្យាណេន អញ្ញាតភាវមាហា។ អទិជ្ជន្តិ ទស្សនភូតេន ព្យាណេន បច្ចុក្ខំវិយ
អទិជ្ជតំ។ អតុលិតន្តិ “ឯតុកំ ឯត”ន្តិ តុលាភូតេន អតុលិតតំ។ អតីវិតន្តិ
តីរណភូតេន អកតព្យាណកិរិយាសមាបនតំ។ អវិភូតន្តិ ព្យាណាស្ស
អចាកដការំ។ អវិភាវិតន្តិ ព្យាណេន អចាកដកតការំ។

យេហិ គុណាវិសេសេហិ និមិត្តភូតេហិ ភគវតិ “តថាគតោ”តិ អយំ
សមញ្ញា បវត្តា, តំទស្សនត្ថំ “អជ្ជហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោ”តិអាទិ
វុត្តំ។ គុណាវិសេសនេមិត្តិកានេវ ហិ ភគវតោ សញ្ញានិ នាមានិ។ យថាហា -

“អសង្ខ្យយ្យានិ នាមានិ, សគុណេន មហេសិនោ;
គុណេន នាមមុទ្ទេយ្យំ, អបិ នាមសហស្សតោ”តិ។ (ធម. ស. អដ្ឋ.
១៣១៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៧៦);

តថា អាគតោតិ ឯត្ថ អាការនិយមនវសេន ឡិបម្ពសម្បជីវាទនត្ថោ តថា-
សន្នោ។ សាមញ្ញោជាតនាបិ ហិរិសេសេ អវតិដ្ឋតីតិ។ បដិបទាគមនត្ថោ
អាគត-សន្នោ, ន ព្យាណាគមនត្ថោ “តថលក្ខណំ អាគតោ” តិអាទីសុ (ធី. និ.
អដ្ឋ. ១.៧; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១២; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.៣.៧៨; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៧០; ឧទា.
អដ្ឋ. ១៨) វិយ, នាបិ កាយគមនត្ថោ “អាគតោ ខោ មហាសមណោ, មគធានំ
គិរិព្ពជ” ត្ថិអាទីសុ (មហាវ. ៦៣) វិយ។ តត្ថ យទាការនិយមនវសេន
ឡិបម្ពសម្បជីវាទនត្ថោ តថា-សន្នោ, តំករុណាបធានត្ថោ មហាករុណាមុខេន
បុរិមពុទ្ធានំ អាគមនប្បដិបទំ ឧទាហរណាវសេន សាមញ្ញតោ ទស្សេន្តោ យំ-តំ-
សន្នានំ ឯកន្តសម្ពន្ធកាវតោ “យថា សព្វលោក... បេ... អាគតោ” តិ
សាធារណតោ វត្ថោ បុន តំ បដិបទំ មហាបធានសុត្តាន្តិសុ (ធី. និ. ២.១
អាទយោ) សម្ពហុលនិទ្ទេសេន សុចាកដានំ អាសន្នានញ្ចាវិបស្សិអាទីនំ ធន្នំ
សម្មាសម្ពុទ្ធានំ វសេន និទស្សេន្តោ “យថាវិបស្សី ភគវា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
យេន អភិនិហារេនាតិ
មនុស្សត្ថលិដ្ឋសម្បត្តិហេតុសត្តទស្សនបព្ពដ្ឋាអភិញ្ញាទិគុណសម្បត្តិអធិការ
ច្ចន្ទានំ វសេន អដ្ឋង្គសមន្មាគតេន មហាបណិជានេន។ សព្វេសញ្ញា ពុទ្ធានំ
កាយប្បណិជានំ ឥមិនាវ អភិនិហារេន សមិជ្ឈតីតិ។ ឯវំ
មហាភិនិហារវិសេសេន “តថាគតោ” តិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សេត្វា ឥនានិ
ចារមិប្បរណាវសេន ទស្សេត្ថំ - “យថាវិបស្សី ភគវា... បេ... កស្សចោ ភគវា
ធានចារមី បូរេត្វា” តិអាទិមាហា។

ឯត្ថ ច សុត្តន្តិកានំ មហាពោធិប្បដិបទាយ កោសល្លជននត្ថំ កា បនេតា
ចារមិយោ, កេនជ្ជេន ចារមិយោ, កតិវិជា ចេតា, កោ តាសំ កមោ, កានិ
លក្ខណាសបច្ចបដ្ឋានបទដ្ឋានានិ, កោ បច្ចយោ, កោ សំកិលេសោ, កី
វោធានំ, កោ បដិបក្ខោ, កា បដិបត្តិ, កោ វិភាគោ, កោ សង្គហោ, កោ

សម្បទានុចាយោ, កិត្តុកេន កាលេន សម្បទនំ, កោ អានិសំសោ, កិញ្ចេតាសំ
ជលន្តិ ចារមីសុ អយំ វិត្តារកថា វេទិតញ្ច។ សា បនេសា ឥច្ឆន្តេន
ធិយាគមដីកាយំ (ធិ. និ. ដី. ១.៧) វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ច, ន ឥធនស្សិតា។
យថាវុត្តាយ បដិបទាយ យថាវុត្តិវិភាគានំ ចារមីនំ បូរិតភាវំ សន្ធាយាហា -
“សមតីស ចារមិយោ បូរេត្វា”តិ។

សតិបិ មហាបរិច្ឆាគានំ ធានចារមិការេ
បរិច្ឆាគវិសេសភាវនស្សនត្តញ្ចេវ សុទុក្ខរភាវនស្សនត្តញ្ច មហាបរិច្ឆាគេហិ
វិសុំ គហណំ។ តតោយេវ ច អង្គបរិច្ឆាគតោ វិសុំ នយនបរិច្ឆាគគ្គហណំ,
បរិច្ឆាគភាវសាមញ្ញេបិ ធនរដ្ឋបរិច្ឆាគតោ បុត្តធារបរិច្ឆាគគ្គហណញ្ច កតំ។
គតបច្ឆាគតិកវត្តសម្ពាតាយ បុព្វភាគប្បដិបទាយ សទ្ធិ
អភិញ្ញាសមាបត្តិនិច្ឆាទនំ បុព្វយោគោ។ ធានាទីសុយេវ
សាតិសយប្បដិបត្តិនិច្ឆាទនំ បុព្វចរិយា, យា វា ចរិយាបិដកសង្កហិតា។
“អភិនិហារោ បុព្វយោគោ, ធានាទីប្បដិបត្តិ វា កាយវិវេកវសេន ឯកចរិយា វា
បុព្វចរិយា”តិ កេចិ។ ធានាទីនញ្ចេវ អប្បិច្ឆតាទីនញ្ច សំសារនិព្វានេសុ
អាទីនវានិសំសានញ្ចវិការេនវសេន សត្តានំ ពោធិត្ថយេ
បតិជ្ជាបនបរិចាចនវសេន ច បវត្តា កថា ធម្មក្ខានំ។ ញាតីនំ អត្ថចរិយា
ញាតត្ថចរិយា។ សាបិ ករុណាយនវសេនេវ។ អាទិ-សន្តេន
លោកត្ថចរិយាធយោ សង្កណ្ឌាតិ។ កម្មស្សកតញ្ញាណវសេន
អនវដ្ឋកម្មាយតនសិប្បាយតនវិជ្ជាជ្ជានបរិចយវសេន
ខន្ធយតនាទីបរិចយវសេន លក្ខណត្ថយតីរណវសេន ច ញ្ញាណាចារោ
ពុទ្ធិចរិយា។ សា បន អត្ថតោ បញ្ញាចារមីយេវ, ញ្ញាណសម្ពារនស្សនត្តំ វិសុំ
គហណំ។ កោដីតិ បរិយន្តោ, ឧក្កំសោតិ អត្ថោ។ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ
ភាវេត្វាតិ សម្ពន្ធា។ តត្ថ ភាវេត្វាតិ ឧប្បាទេត្វា។ ព្រហេត្វាតិ វង្សេត្វា។

សតិបដ្ឋានាទិគ្គហឈាន អាគមនប្បដិបទំ មត្តកំ ចាបេត្វា ទស្សេតិ។
វិបស្សនាសហគតា វេ វា សតិបដ្ឋានាទយោ ទដ្ឋញ្ច។ ឯតុ ច “យេន
អភិនិហារេនា”តិអាទិនា អាគមនប្បដិបទាយ អាទី ទស្សេតិ,
“ធានចារមិ”ន្តិអាទិនា មជ្ឈំ, “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ”តិអាទិនា បរិយោសានន្តិ
វេទិតព្ធុ។

សម្បតិជាតោតិ មុហុត្តជាតោ និក្ខន្ធមត្តោ។ និក្ខន្ធមត្តញ្ចិ មហាសត្តំ
បឋមំ ព្រហ្មានោ សុវណ្ណជាលេន បដិគ្គណ្ហីសុ, តេសំ ហត្ថតោ ចត្តារោ
មហារាជាតោ អធិនប្បវេណីយា, តេសំ ហត្ថតោ មនុស្សា ទុក្ខលុប្បដកេន
បដិគ្គណ្ហីសុ, មនុស្សានំ ហត្ថតោ មុច្ឆិត្វា បថវិយំ បតិដ្ឋិតោ។
យថាហាតិអាទិនា មហាបធានទេសនាយ វុត្តវេចនំ និទស្សេតិ។ សេតម្ហិ
ឆត្ថតិ ទិព្វសេតច្ឆត្ថោ។ អនុធារិយមាទេតិ ធារិយមាទេ។ ឯតុ ច
ឆត្តគ្គហឈានេវ ខត្តាទីនិ បញ្ចា កកុឆកណ្ណានិ វុត្តានេវាតិ ទដ្ឋញ្ច។
ខត្តតាលវណ្ណោមោរហត្ថកវាលពីជនិឡណ្ហីសបដ្ឋាបិ ហិ ឆត្ថន សហ តទា
ឧបដ្ឋិតា អហោសុំ។ ឆត្តាទីនិយេវ ច តទា បញ្ញាយីសុ, ន ឆត្តាទិក្កាហាកា។
សញ្ញា ច ទិសាតិ ទស ទិសា, នយិទំ សព្វទិសាវិលោកនំ
សត្តបទីវីតិហារុត្តរកាលំ។ មហាសត្តោ ហិ មនុស្សានំ ហត្ថតោ មុច្ឆិត្វា
បុរត្ថិមំ ទិសំ ឱលោកេសិ, តត្ថ ទេវមនុស្សា គន្ធមាលាទិហិ បូជយមាតា,
“មហាបុរិស, ឥធន តុម្កេហិ សទិសោបិ នត្ថិ, កុតោ ឧត្តរិករោ”តិ អាហំសុ។ ឯវំ
ចតស្សោ ទិសា ចតស្សោ អនុទិសា ហេដ្ឋា ឧបរីតិ សញ្ញា ទិសា អនុវិលោកេត្វា
សព្វត្ថ អត្តនា សទិសំ អទិស្វា “អយំ ឧត្តរា ទិសា”តិ សត្តបទីវីតិហារេន
អគមាសិ។ អាសភិទ្ធិ ឧត្តមំ។ អក្កោតិ សព្វបឋមោ។ ជេដ្ឋាតិ សេដ្ឋាតិ ច
តស្សេវ វេវេចនំ។ អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុណ្យោតិ ឥមស្មី អត្តកាវេ បត្តព្វំ

អរហន្តំ ព្យាកាសិ។ “អនេកេសំវិសេសាធិគមាណំ បុព្វនិមិត្តការេនា” តិ
សំខិត្តេន វុត្តមត្តំ “យញ្ញី” តិ អាធិនាវិត្តារតោ ទស្សេតិ។ តត្ថ ឯត្តាតិ -

“អនេកសាខញ្ញា សហស្សមណ្ឌលំ,
ធន្តំ មរុ ធារយុមន្តលិក្ខេ;
សុវណ្ណាធន្តារាវីតិបតន្តិ ចាមរា,
ន ទិស្សវេ ចាមរធន្តតាហកា” តិ។ (សុ. និ. ៦៩៣) -

ឥមិស្សា កាថាយ។ សព្វញ្ញតញ្ញាណាមេវ សព្វត្ថ អប្បដិហាតចារតាយ
អនាវរណាញាណានិ អាហា - “សព្វញ្ញតាណាវរណាញាណាបដិលាភស្សា” តិ។
តថា អយំ ភគវាបិ គតោ... បេ... បុព្វនិមិត្តការេនាតិ ឯតេន អភិជាតិយំ
ធម្មតាវសេន ឧប្បជ្ឈនកវិសេសា សព្វពោធិសត្តានំ សាធារណាតិ ទស្សេតិ។
ចារមិតានិស្សន្ទា ហិ តេតិ។

វិក្កមីតិ អគមាសិ។ មរុតិ ទេវា។ សមាតិ វិលោកនសមតាយ សមា
សទិសិយោ។ មហាបុរិសោ ហិ យថា ឯកំ ទិសំវិលោកេសិ, ឯវំ សេសទិសាបិ, ន
កត្តចិ វិលោកនេ វិពន្ធោ តស្ស អហោសីតិ។ សមាតិ វាវិលោកេតុំ យុត្តាតិ
អត្ថោ។ ន ហិ តទា ពោធិសត្តស្ស វិរូបពីភច្ឆវិសមរូចានិ វិលោកេតុំ អយុត្តានិ
ទិសាសុ ឧបជ្ឈហន្តិតិ។

“ឯវំ តថា គតោ” តិ កាយគមនជ្ជេន គតសន្នេន តថាគតសន្នំ និទ្ទិសិត្វា
ឥនានិ ញាណាគមនជ្ជេន តំ ទស្សេតុំ - “អថ វា” តិ អាធិមាហា។ តត្ថ នេក្ខម្មេនាតិ
អលោកប្បធានេន កុសលចិត្តប្បាទេន។ កុសលា ហិ ធម្មា ឥធនេក្ខម្មំ, ន
បព្វជ្ជាធម្មោ។ “បឋមជ្ឈានេនា” តិ ច វេទន្តិ។ បហាយាតិ បជហិត្វា។ គតោ
អធិគតោ, បជិបន្នោ ឧត្តវិសេសន្តិ អត្ថោ។ បហាយាតិ វា បហានហេតុ,

បហានលក្ខណ៍ វា។ ហេតុលក្ខណ៍ត្រា ហិ អយំ បហាយសន្តោ។
កាមច្ឆន្ទាទិប្បហានហេតុកញ្ជី “គតោ” តិ វត្ថុ វុត្ថំ គមនំ អវពោធា, បដិបត្តិ
ឯវ វា កាមច្ឆន្ទាទិប្បហាននេន ច លក្ខិយតិ។ ឯស នយោ
បទាលេត្វាតិអាទិសុបិ។ អព្យាចារនេនាតិ មេត្តាយ។ អាលោកសញ្ញាយាតិ
វិភូតំ កត្វា មនសិករណេន ឧបជ្ជិតអាលោកសញ្ញាននេន។ អវិក្ខេបេនាតិ
សមាធិនា។ ធម្មវវត្តានេនាតិ កុសលាទិធម្មានំ យាថាវនិច្ឆយេន។
“សប្បទ្វយនាមរូបវវត្តានេនា” តិបិ វទន្តិ។ ឯវំ កាមច្ឆន្ទាទិនីវរណាប្បហានេន
“អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយា” តិអាទិនា (វិភ. ៥០៨) វុត្តាយ បឋមជ្ឈានស្ស
បុព្វភាគប្បដិបទាយ ភគវតោ តថាគតភាវំ ទស្សេត្វា ឥនានិ សហ ឧទាយេន
អដ្ឋហិ សមាបត្តិហិ អជ្ឈារសហិ ច មហាវិបស្សនាហិ តំ ទស្សេត្តំ -
“ញ្ញាលោនា” តិអាទិមាហ។ នាមរូបបរិគ្គហកម្មាវិវតរណានញ្ញំ វិពន្ធក្ខតស្ស
មោហស្ស ធូរិករណេន ញ្ញាតបរិញ្ញាយំ ឋិតស្ស អនិច្ចសញ្ញាទយោ សិជ្ឈន្តិ,
តថា ឈានសមាបត្តិសុ អភិវត្តនិមិត្តេន ចាមោជ្ជេន តត្ថ អនភិវត្តិយា
វិនោទិតាយ ឈានាទិនំ សមធិគមោតិ សមាបត្តិវិបស្សនានំ
អរតិវិនោទនអវិជ្ជាបទាលនាទិឧទាយោ, ឧប្បដិចាជិនិទ្ទេសោ បន
នីវរណសភាវាយ អវិជ្ជាយ ហេដ្ឋា នីវរណសុបិ សង្កហទស្សនត្ថន្តិ ទដ្ឋព្ពោ។
សមាបត្តិវិហារប្បវេសវិពន្ធនេន នីវរណានិ កវាជសទិសានីតិ អាហា -
“នីវរណកវាជំ ឧគ្សាដេត្វា” តិ។

“រត្តិវិតក្កេត្វាវិចារេត្វាទិវា កម្មន្តេ បយោដេតី” តិ (ម. និ. ១.២៥១)
វុត្ថុដ្ឋានេវិតក្កវិចារា ធូមាយនា អធិប្បេតាតិ អាហា - “វិតក្កវិចារធូម” តិ។
កិញ្ញាបិ បឋមជ្ឈានូបចារេយេវ ទុក្ខំ, ចតុត្ថជ្ឈានោបចារេយេវ ច សុខំ
បហាយតិ, អតិសយប្បហានំ បន សន្ធាយាហា - “ចតុត្ថជ្ឈានេន សុខទុក្ខំ
បហាយា” តិ។ រូបសញ្ញាតិ សញ្ញាសីសេន រូចាវចរជ្ឈានានិ ចេវ តទារម្មណានិ

ច វុត្តានិ។ រូបាវចរជ្ឈានម្បិ ហិ “រូប”ន្តិ វុច្ឆតិ ឧត្តរមនលោមេន “រូបី រូបាធិ
 បស្សតិ”តិអាធិសុ (ម. និ. ២.២៤៨; ក. ៣១២; ធរ. ស. ២៤៨; បដិ. ម. ១.២០៩)។
 តស្ស អារម្មណម្បិ កសិណារូបំ “រូប”ន្តិ វុច្ឆតិ បុរិមមនលោមេន “ពហិទ្ធា រូបាធិ
 បស្សតិ សុវណ្ណាធុត្តណ្ណាធិ”តិអាធិសុ (ធិ. និ. ២.១៧៣-១៧៤; ម. និ. ២.២៤៩; ធរ.
 ស. ២៤៤-២៤៥)។ តស្មា ឥធ រូបេ រូបជ្ឈានេ តំសហគតសញ្ញា រូបសញ្ញាតិ ឯវំ
 សញ្ញាសីសេន រូបាវចរជ្ឈានាធិ វុត្តានិ។ រូបំ សញ្ញា អស្សាតិ រូបសញ្ញំ, រូបស្ស
 នាមន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ បថវីកសិណាធិភេទស្ស តទារម្មណស្ស ចេតំ
 អធិវចនន្តិ វេទិតតំ។ បដិយសញ្ញាតិ ចក្ខាធិនំ វត្ថុនំ រូបាធិនំ អារម្មណានព្វា
 បដិយាតេន បដិហានេន វិសយិវិសយសមោធានេ សមុប្បន្នា
 ទ្វិបញ្ជវិញ្ញាណសហគតា សញ្ញា បដិយសញ្ញា។ នានត្ថសញ្ញាយោតិ នានត្ថ
 គោចរេ បវត្តា សញ្ញា, នានត្ថា វា សញ្ញា នានត្ថសញ្ញា, អដ្ឋ
 កាមាវចរកុសលសញ្ញា, ទ្វាទស អកុសលសញ្ញា, ឯកាទស
 កាមាវចរកុសលវិចាកសញ្ញា, ទ្វេ អកុសលវិចាកសញ្ញា, ឯកាទស
 កាមាវចរកិរិយសញ្ញាតិ ឯតាសំ ចតុចត្តាលីសសញ្ញានមេតំ អធិវចនំ។ ឯតា
 ហិ យស្មា រូបសញ្ញាធិភេទេ នានត្ថ នាធាសភាវេ គោចរេ បវត្តន្តិ, យស្មា ច
 នានត្ថា នាធាសភាវា អញ្ញមញ្ញំ អសធិសា, តស្មា “នានត្ថសញ្ញា”តិ វុច្ឆន្តិ។

អនិច្ចស្ស, អនិច្ចន្តិ វា អនុបស្សនា អនិច្ចានុបស្សនា, តេភូមកធម្មានំ
 អនិច្ចតំ គហេត្វា បវត្តាយ អនុបស្សនាយេតំ នាមំ។ និច្ចសញ្ញន្តិ សង្ខតធម្មេ
 “និច្ចា សស្សតា”តិ បវត្តំ មិច្ឆាសញ្ញំ។ សញ្ញាសីសេន ធិដ្ឋិចិត្តានម្បិ គហណំ
 ធន្តំ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។ និព្វិនានុបស្សនាយាតិ សង្ខារេសុ
 និព្វិជ្ជនាការេន បវត្តាយ អនុបស្សនាយ។ នន្តិ សប្បីតិកតណ្ហំ។
 វិរាគានុបស្សនាយាតិ សង្ខារេសុ វិរជ្ជនាការេន បវត្តាយ អនុបស្សនាយ។
 និរោធានុបស្សនាយាតិ សង្ខារានំ និរោធស្ស អនុបស្សនាយ។ “តេ សង្ខារា

និរុដ្ឋន្តិយេវ, អាយតី សមុទយវសេន ន ឧប្បជ្ឈន្តី" តិ ឯវំ វា អនុបស្សនា
និរោធានុបស្សនា។ តេនេវាហ - "និរោធានុបស្សនាយ និរោធនិ, នោ
សមុទេតី" តិ។ មុច្ឆិតុកម្យតា ហិ អយំ ពលប្បត្តាតិ។ បដិនិស្សន្ននាការេន
បវត្តា អនុបស្សនា បដិនិស្សន្នានុបស្សនា។ បដិសង្ខា សន្តិដ្ឋនា ហិ អយំ។
អាទានន្តិ និព្វាទិវសេន គហាលំ។ សន្តតិសម្មហាកិច្ចារម្មណានំ វសេន
ឯកត្តគ្គហាលំ យនសញ្ញា។ អាយុហនំ អភិសង្ខរណំ។ អវត្តាវិសេសាបត្តិ
វិបរិណាមោ។ ធុវសញ្ញន្តិ ជីវការគ្គហាលំ។ និមិត្តន្តិ សម្មហាទិយនវសេន
សកិច្ចបរិច្ឆេទតាយ ច សង្ខារានំ សវិគ្គហគ្គហាលំ។ បណិធិន្តិ វាគាទិបណិធិ។
សា បនត្ថតោ តណ្ហាវសេន សង្ខារេសុ នន្តិតា។ អភិនិវេសន្តិ អត្តានុទិដ្ឋិ។

អនិច្ចទុក្ខាទិវសេន សព្វធម្មតីរណំ អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនា។
សារាធានាភិនិវេសន្តិ អសារេ សារគ្គហាលាវិបល្លាសំ។ ឥស្សរកុត្តាទិវសេន
លោកោ សមុប្បន្នោតិ អភិនិវេសោ សម្មោហាភិនិវេសោ។ កេចិ បន "អហោសី
នុ ខោ អហមតីតមទ្ធានន្តិអាទិនា បវត្តសំសយាបត្តិ សម្មោហាភិនិវេសោ" តិ
វេទន្តិ។ សង្ខារេសុ លេណតាណាការគ្គហាលំ អាលយាភិនិវេសោ។
"អាលយរតា អាលយសម្មុទិតា" តិ (ធី. និ. ២.៦៤; ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧; សំ. និ.
១.១៧២; មហាវ. ៧) វេទនតោ អាលយោ តណ្ហា, សាយេវ ចក្ខាទីសុ រូចាទីសុ ច
អភិនិវេសវសេន បវត្តិយា អាលយាភិនិវេសោតិ កេចិ។ "ឯវិវិធា សង្ខារា
បដិនិស្សន្និយន្តី" តិ បវត្តំ ញាណំ បដិសង្ខានុបស្សនា។ វដ្តតោ វិគតត្តាវិវដ្តំ,
និព្វានំ។ តត្ថ អារម្មណាករណសង្ខារេន អនុបស្សនេន បវត្តិយា
វិវដ្តានុបស្សនា, គោត្រភូ។ សំយោគាភិនិវេសន្តិ សំយុជ្ឈនវសេន សង្ខារេសុ
អភិនិវេសនំ។ ធិដ្ឋកដ្ឋេតិ ធិដ្ឋិយា សហជាតេកដ្ឋេ បហានេកដ្ឋេ ច។
ឱឡារិកេតិ ឧបរិមគ្គវដ្ឋេ កិលេសេ អបេក្ខិត្វា វុត្តំ, អញ្ញថា
ទស្សនបហាតញ្ញាបិ ទុតិយមគ្គវដ្ឋេហិ ឱឡារិកាតិ។ អណុសហាគតេតិ

អណ្តាភូតេ។ ឥទំ ហេដ្ឋិមមគ្គវដ្តេ អបេក្ខិត្វា វុត្ថំ។ សព្ពកិលេសេតិ
អវសិដ្ឋសព្ពកិលេសេ។ នហិ បឋមាធិមគ្គេហិបិ បហីនា កិលេសា បុន
បហីយន្តិតិ។

កក្ខុឡត្ថំ កថិនភាវោ។ បក្សវណំ ទ្រវភាវោ។ លោកិយវាយុនា ភស្តាយ
វិយ យេន តំតំកលាបស្ស ឧទ្ទមាយនំ, ថទ្ធភាវោវា, តំវិត្តម្ពនំ។ វិជ្ជមានេបិ
កលាបន្តវត្ថុតានំ កលាបន្តវត្ថុតេហិ ដុដ្ឋភាវេ តំតំភូតវិត្តតា រូបបរិយន្តោ
អាគាសោតិ យេសំ យោ បរិច្ឆេទោ, តេហិ សោ អសម្ពុដ្ឋាវ, អញ្ញថា ភូតានំ
បរិច្ឆេទភាវោ ន សិយា ព្យាបិតភាវាបត្តិតោ។ យស្មី កលាបេ ភូតានំ បរិច្ឆេទោ,
តេហិ អសម្ពុដ្ឋភាវោ អសម្ពុដ្ឋលក្ខណំ។ តេនាហា - ភគវា
អាគាសធាតុនិទ្ទេសេ (ធរ. ស. ៦៣៧) “អសម្ពុដ្ឋា ចត្វហិ មហាភូតេហិ”តិ។

វិរោធិបច្ចយសន្និចាតេ វិសធិសុប្បត្តិ វុប្បនំ។ ចេតនាបធានត្តា
សម្ពាវក្ខន្ធម្មានំ ចេតនាវសេនេតំ វុត្ថំ - “សម្ពាវានំ អភិសម្ពាវណាលក្ខណា”ន្តិ។
តថា ហិ សុត្តន្តកាជនីយេ សម្ពាវក្ខន្ធវិកង្កេ (វិក. ៩២) “ចក្ខុសម្ពស្សជា
ចេតនា”តិអាធិនា ចេតនាវិកត្តា។ អភិសម្ពាវណាលក្ខណា ច ចេតនា។ យថាហា -
“តត្ថ កតមោ បុញ្ញាភិសម្ពាវោ, កុសលា ចេតនា កាមាវចរា”តិអាធិ។ ដរណំ
សវិញ្ញាវិកតា។ អស្សន្ទិយេតិ អស្សន្ទិយហេតុ។ និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ។ វេស នយោ
កោសន្នេតិអាធិសុ។ រូបសមលក្ខណាន្តិ កាយចិត្តបរិឡាហូបសមលក្ខណំ។
លីនុទ្ធច្វរហិតេ អធិចិត្តេ បវត្តមាទេ បគ្គហានិគ្គហាសម្មហំសនេសុ
អព្យាវដតាយ អដ្ឋបេក្ខនំ បដិសម្ពាវនំ បក្ខចាតុបច្ឆេទតោ។

មុសាវាទាធិនំ វិសំវាទនាធិកិច្ចតាយ លូទានំ អបរិគ្គាហកានំ
បដិបក្ខការតោ បរិគ្គាហកសភាវា សម្មាវាចា, សិនិទ្ធការតោ សម្មយុត្តជម្មេ
សម្មាវាចាបច្ចយសុភាសិតានំ សោតារញ្ច បុគ្គលំ បរិគ្គណ្ណាតីតិ សា

បរិគ្គហលក្ខណៈ។ កាយិកកិរិយា កិញ្ចិ កត្តត្ថំ សមុដ្ឋាបេតិ, សយញ្ចា
សមុដ្ឋបាជំ យជនំ ហោតីតិ សម្មាភម្មន្តសម្ពាតាវិរតីបិ សមុដ្ឋានលក្ខណៈ
ធម្មត្ថា, សម្មយុត្តធម្មានំ វា ឧត្តិបនំ សមុដ្ឋាបនំ កាយិកកិរិយាយ ភារុក្ខិបនំ
វិយ។ ជីវមានស្ស សត្តស្ស, សម្មយុត្តធម្មានំ វា ជីវិតិន្ទ្រិយបវត្តិយា,
អាជីវស្សេវ វា សុទ្ធិ វេទានំ។ “សម្ពាទ” តិ ឥធ ចេតនា អធិប្បតាតិ វុត្ថំ -
“សម្ពាទនំ ចេតនាលក្ខណៈ” ត្ថិ។ នមនំ អារម្មណាភិមុខភារោ។ អាយតនំ
បវត្ថនំ។ អាយតនវសេន ហិ អាយសម្ពាតានំ ចិត្តចេតសិកានំ បវត្តិ។
តណ្ហាយ ហេតុលក្ខណៈត្ថិ វុត្ថស្ស ជនកហេតុភារោ, មគ្គស្ស បន
និព្វានសម្មាបកត្តន្តិ អយមេតេសំ វិសេសោ។

តថលក្ខណំ អវិបរីតសភារោ។ ឯករសោ អញ្ញាមញ្ញនាតិវត្ថនំ
អនុនាធិកភារោ។ យុគនន្ទ្រា សមថវិបស្សនាវ។ “សន្ទាបញ្ញា
បគ្គហារិក្ខេតា” តិបិ វេទន្តិ។ ខយោតិ កិលេសក្ខយោ មគ្គោ។
អនុប្បាទបរិយោសានតាយ អនុប្បាទោ ជលំ។ បស្សន្តិ កិលេសវ្យុបសមោ។
ធនុស្សាតិ កត្តកាមតាធនុស្ស។ មូលលក្ខណំ បតិដ្ឋាភារោ។
សមុដ្ឋានលក្ខណំ អារម្មណាប្បដិចាធកតាយ សម្មយុត្តធម្មានំ
ឧប្បត្តិហេតុតា។ សមោធានំ វិសយាធិសន្និចាតេន គហេតញ្ញាការោ, យា
សង្កតីតិ វុច្ឆតិ។ សមំ, សហ ឌីធម្មត្ថិ អនេន សម្មយុត្តធម្មាតិ វា សមោធានំ,
ជស្សោ។ សមោសវន្តិ សន្និបត្តិ ឯត្ថាតិ សមោសវណំ។ វេទនាយ វិធា
អប្បវត្តមាធា សម្មយុត្តធម្មា វេទនានុកវននិមិត្តំ សមោសដាវិយ ហោត្តិ
ឯវំ វុត្ថំ។ កោចានសីនំ កូដិវិយ សម្មយុត្តានំ ចាមោក្ខភារោ បមុខលក្ខណំ។
តតោ, តេសំ វា សម្មយុត្តធម្មានំ ឧត្តិ បធានន្តិ តតុត្តិ។ បញ្ញត្តរា ហិ កុសលា
ធម្មា។ វិមុត្តិយាតិ ជលស្ស។ តញ្ញា សីលាធិគុណសារស្ស បរមុក្កសភាវេន
សារំ។ អយញ្ចា លក្ខណវិភាគោ ធនាតុបញ្ចលានផ្កាធិវសេន

តំសុត្តបទានុសារេន ចោរណាដ្ឋកថាយំ អាគតនយេន ច កតោតិ ទដ្ឋព្វំ។
តថា ហិ បុត្តេ វុត្តាបិ កោចិ ធម្មោ បរិយាយន្តរប្បកាសនត្ថំ បុន ទស្សិតោ,
តតោ ឯវ ច “ធន្ទមូលកា កុសលា ធម្មា មនសិការសមុជ្ជានា
ជស្សសមោធានា វេទនាសមោសរណា”តិ, “បញ្ញត្តរា កុសលា ធម្មា”តិ,
“វិមុត្តិសារមិទំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ, “និព្វានោគធម្មិ, អាវុសោ, ព្រហ្មចរិយំ
និព្វានបរិយោសាន”ន្តិ (សំ. និ. ៥.៥១២) ច សុត្តបទានំ វសេន “ធន្ទស្ស
មូលលក្ខណា”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

តថធម្មា នាម ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ អរិបរីតសភាវត្តា។ **តថានិ**
តំសភាវត្តា, **អរិតថានិ** អមុសាសភាវត្តា, **អនញ្ញថានិ** អញ្ញាការបរិតត្តា។
ជាតិបច្ចយសម្ពុតសមុទាគតដ្ឋោតិ ជាតិបច្ចយា សម្ពុតំ ហុត្វា សហិតស្ស
អត្តនោ បច្ចយានុបស្ស ឧទ្ធចំ ឧទ្ធចំ អាគតកាវោ, អនុបវត្តត្ថោតិ អត្ថោ។ អថ វា
សម្ពុតដ្ឋោ ច សមុទាគតដ្ឋោ ច សម្ពុតសមុទាគតដ្ឋោ, ន ជាតិតោ ជរាមរណំ
ន ហោតិ, ន ច ជាតី វិនា អញ្ញតោ ហោតីតិ **ជាតិបច្ចយសម្ពុតដ្ឋោ**, ឥត្តញ្ញ
ជាតិតោ សមុទាគតដ្ឋោតិ **ជាតិបច្ចយសមុទាគតដ្ឋោ**។ យា យា ជាតិ យថា
យថា បច្ចយោ ហោតិ, តទន្ធរូបំ ចាតុកាវោតិ អត្ថោ។ **អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ**
បច្ចយដ្ឋោតិ ឯត្ថាបិ ន អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ ន ហោតិ, ន ច អវិជ្ជំ វិនា
សង្ខារា ឧប្បជ្ឈន្តិ។ យា យា អវិជ្ជា យេសំ យេសំ សង្ខារានំ យថា យថា បច្ចយោ
ហោតិ, អយំ អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ បច្ចយដ្ឋោ, បច្ចយកាវោតិ អត្ថោ។

ភកវា តំ ជាតាតិ បស្សតីតិ សម្ពុត្ថោ។ **តេនាតិ ភកវតា**។ តំ វិភជ្ឈមានន្តិ
យោជេតព្វំ។ **តន្តិ រូចាយតនំ**។ **ឥដ្ឋានិដ្ឋានីតិ** អាទិ-សទ្ទេន មជ្ឈត្ថំ សង្កណ្ឌាតិ,
តថា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នបរិត្តអដ្ឋត្តហិមាត្រាតុកយាទិកេទំ។
លព្ពមានកបទវសេនាតិ “រូចាយតនំ ទិដ្ឋំ, សទ្ទាយតនំ សុតំ, កន្ធាយតនំ

រសាយតន៍ ជាដង្ហាយតន៍ មុតំ, សត្តំ រូបំ មនសាវិញ្ញាត"ន្តិ (ធម្ម. ស. ៩៦៦)
វេទនតោ ធិដ្ឋបទញ្ញាវិញ្ញាតបទញ្ញា រូចារម្មណោ លព្ពតិ។ អនេកេហិ នាមេហិតិ
“រូចារម្មណំ ឥដ្ឋំ អនិដ្ឋំ មជ្ឈត្តំ បរិត្តំ អតីតំ អនាគតំ បច្ចុប្បន្នំ អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា
ធិដ្ឋវិញ្ញាតំ រូបំ រូចាយតនំ រូបធាតុ វណ្ណានិកា សនិទស្សនំ សប្បដិបំ នីលំ
បីតក"ន្តិ ឯវមាធិហិ អនេកេហិ នាមេហិ។ តេរសហិ វារេហិតិ រូបកណ្តោ
អាគតេ តេរស និទ្ទេសវារេ សន្ធាយាហា។ ទ្វេបញ្ញាសាយ នយេហិតិ ឯកេកស្មី
វារេ ចតុន្នំ ចតុន្នំ វត្ថាបននយានំ វសេន ទ្វិបញ្ញាសាយ នយេហិ។ តថមេវាតិ
អវិបរីតទស្សិតាយ អប្បដិវត្តិយទេសនតាយ ច តថមេវ ហោតិ។ ជានាមិ
អព្ពញ្ញាសិន្តិ វត្ថុមាណាតីតកាលេសុ ញ្ញាណាប្បវត្តិទស្សនេន អនាគតេបិ
ញ្ញាណាប្បវត្តិ វត្ថាយេវាតិ ធិដ្ឋញ្ញា។ វេទិត-សន្តោ អនាមជ្ឈកាលវិសេសោ
វេទិតញ្ញោ “ធិដ្ឋំ សុតំ មុត”ន្តិ អាធិសុ (ធិ. និ. ៣.១៨៨; ម. និ. ១.៧-៨; សំ. និ. ៣.២០៨;
អ. និ. ៤.២៣) វិយ។ ន ឧបជ្ជាសីតិ អត្តត្ថនិយវសេន ន ឧបកញ្ញា។ យថា
រូចារម្មណាធម្មោ ធម្មា យំសភាវា យំបកាវា ច, តថា នេ បស្សតិ ជានាតិ
គច្ឆតីតិ តថាគតោតិ ឯវំ បទសម្ភវោ វេទិតញ្ញោ។ កេចិ បន “និវត្តិនយេន
បិសោទរាធិបក្ខេបេន វា ទស្សីសទ្ធស្ស លោបំ, អាគត-សទ្ធស្ស ចាគមំ កត្វា
តថាគតោ”តិ វណ្ណាន្តិ។

យំ វត្តិន្តិ យស្សំ វត្តិយំ។ អច្ចន្តសំយោគេ ចេតំ ឧបយោគវចនំ។ តិណ្ណំ
មារាទន្តិ កិលេសាភិសម្ពាទេវបុត្តសម្ពាទានំ តិណ្ណំ មារាទំ។ អនុបវដ្ឋន្តិ
និទ្ទោសតាយ ន ឧបវដ្ឋំ។ អន្ធនន្តិ បក្ខិបិតញ្ញាភាវេន ន ឧទំ។ អនិកកន្តិ
អបនេតញ្ញាភាវេន ន អនិកំ។ សញ្ញាការបរិបុណ្ណន្តិ អត្តព្យញ្ញនាធិសម្បត្តិយា
សញ្ញាការេន បរិបុណ្ណំ។ នោ អញ្ញថាតិ “តថេវា”តិ វត្ថុមេវត្ថំ ព្យតិរេកេន
សម្មាទេតិ។ តេន យទត្ថំ ភាសិតំ, តទត្ថនិច្ឆាទនតោ យថា ភាសិតំ ភកវតា,
តថេវាតិ អវិបរីតទេសនតំ ទស្សតិ។ គទត្ថោតិ ឯតេន តថំ គទតីតិ

តថាគតោតិ ឧ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា និរុត្តិនយេន វុត្តន្តិ ឧស្សេតិ។ តថា
គតមស្សតិ តថាគតោ។ គតន្តិ ច កាយស្ស វាចាយ វា បវត្តិតិ អត្ថោ។
តថាតិ ច វុត្តេ យំ-តំ-សទ្ធានំ អព្យកិចារិតសម្ពន្ធតាយ យថាតិ អយមត្ថោ
ឧបដ្ឋិតោយេវ ហោតិ។ កាយវាចាកិរិយានញ្ច អញ្ញមញ្ញានុលោមេន
វេទនិច្ឆាយំ កាយស្ស វាចា, វាចាយ ច កាយោ សម្ពន្ធភារេន ឧបតិដ្ឋតីតិ
ឥមមត្តំ ឧស្សេត្តោ អាហា - “ភគវតោ ហី”តិអាទិ។ ឥមស្មី បន អត្ថ
តថាវាទិតាយ តថាគតោតិ អយម្មិ អត្ថោ សិទ្ធា ហោតិ។ សោ បន បុព្វេ
បការន្តរេន ឧស្សិតោតិ អាហា - “ឯវំ តថាការិតាយ តថាគតោ”តិ។

តិរិយំ អបរិមាណាសុ លោកធាតុស្សតិ ឯតេន យទេកេ “តិរិយំ វិយ ឧបរិ
អធា ច សន្តិ លោកធាតុយោ”តិ វេទន្តិ, តំ បដិសេធនតិ។ ទេសនាវិលាសោយេវ
ទេសនាវិលាសមយោ យថា “បុញ្ញមយំ ធានមយ”ន្តិអាទីសុ (ធិ. និ. ៣.៣០៥;
ឥតិវុ. ៦០; នេត្តិ. ៣៣)។ និចាតានំ វាចកសទ្ធសន្និដ្ឋានេ តទត្ថជោតនភារេន
បវត្តនតោ គត-សទ្ធាយេវ អវគតត្តំ អតីតត្ថញ្ច វេទតីតិ អាហា - “គតោតិ
អវគតោ អតីតោ”តិ។ អថ វា អភិនិហារតោ បដ្ឋាយ យាវ សម្ពោធិ, ឯត្ថន្តរេ
មហាពោធិយានបដិបត្តិយា ហានដ្ឋានសំកិលេសនិវត្តិនំ អភាវតោ យថា
បណិធានំ, តថា គតោ អភិនិហារានុរូបំ បដិបន្នោតិ តថាគតោ។ អថ វា
មហិទ្ធិកតាយ បដិសម្ពិទានំ ឧក្កំសាធិគមេន អនាវរណាញ្ញាណតាយ ច
កត្តចិបិ បដិយាតាកាវតោ យថា វុចិ, តថា កាយវាចាចិត្តានំ គតានិ គមនានិ
បវត្តិយោ ឯតស្សតិ តថាគតោ។ យស្មា ច លោកេ វិធយុត្តគតបការសទ្ធា
សមានត្តា ធិស្សន្តិ, តស្មា យថាវិធាវិបស្សិអាទយោ ភគវត្ថោ, អយម្មិ ភគវា
តថាវិធាតិ តថាគតោ។ យថា យុត្តា ច តេ ភគវត្ថោ, អយម្មិ ភគវា តថា
យុត្តោតិ តថាគតោ។ អថ វា យស្មា សច្ចំ តត្វំ តច្ចំ តថន្តិ ញ្ញាណស្សេតំ

អធិវចនំ, តស្មា តថេន ញាណេន អាគតោតិ តថាគតោតិ វេម្ពិ
តថាគតសទ្ធស្ស អត្ថោ វេទិតញោ។

“បហាយ កាមាទិមលេ យថា គតា,
សមាធិញាណេហិ វិបស្សិអាធមោ;
មហេសីនោ សក្យមុនី ជុតិន្ទរោ,
តថាគតោ តេន តថាគតោ មតោ។

“តថញ្ច ធាតាយ តនាទិលក្ខណំ,
សភាវសាមញ្ញវិភាគភេទតោ;
សយម្ពញ្ញាណេន ជីនោយមាគតោ,
តថាគតោ វុច្ឆតិ សក្យបុគ្គលោ។

“តថានិ សទ្ធានិ សមន្តបក្ខនា,
តថា ឥទប្បច្ចយតា ច សព្វសោ;
អនញ្ញនេយ្យេន យតោ វិភាវិតា,
យាថាវតោ តេន ជីនោ តថាគតោ។

“អនេកភេទាសុបិ លោកធាតុសុ,
ជិនស្ស រុចាយ តនាទិគោចរេ;
វិចិត្តភេទេ តថមេវ ទស្សនំ,
តថាគតោ តេន សមន្តលោចនោ។

“យតោ ច ធម្មំ តថមេវ ភាសតិ,
ករោតិ វាចាយនុលោមមត្តនោ;
គុណេហិ លោកំ អភិគុយ្យិរិយតិ,

តថាគតោ តេនបិ លោកនាយកោ។

“យថាភិក្ខុហារមតោ យថារុចិ,
បវត្តវាចា តនុចិត្តការតោ;
យថាវិជាយេន បុរា មហេសីនោ,
តថាវិជោ តេន ជិនោ តថាគតោ”តិ។ (ធិ. និ. ដ៏. ១.៧) -

សង្គហកថា មុខមត្តមេវ, កស្មា? អប្បមាទបទំវិយ
សកលកុសលធម្មសម្បជ័បត្តិយា សព្វពុទ្ធកុណានំ សង្គាហកត្តា។ តេនេវាហ
- “សញ្ញាការេនា”តិអាទិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវ។

១៧១. ធុតិយេ ឧប្បត្តិតិ បឋមាយ ជាតិយា និព្វត្តិ វត្វា អរិយាយ ជាតិយា
និព្វត្តិ ធនេស្យតុំ - “និប្បត្តិ”តិ អាហា។ តទា ហិស្ស ពុទ្ធការនិប្បត្តិតិ។
“ធុល្លកោ”តិអាទិ វត្វា ការណស្ស ទូរសម្ភារការតោ តត្ថ ការណំ ធនេស្យន្តោ
“ឯកវារ”តិអាទិមាហា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - តត្ថ វារគណនា នាម
មាសសំវត្ថុរកប្បគណនាធិកា, កប្បានំ ឯកំ អសង្ខេយ្យំ ទ្វេ អសង្ខេយ្យានិ
តីណិ អសង្ខេយ្យានិបិ ចារមិយោ បូរេត្វាបិ ពុទ្ធនភវិតុំ ន សក្កា,
ហេដ្ឋិមកោជិយា បន ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ចា និរន្តរំ ធន
ចារមិយោ បូរេត្វា ពុទ្ធការំ បត្តំ សក្កា, ន ឥតោ អញ្ញាជាតិ ឥមិនា ការណេន
ធុល្លកោ ចាតុកាវោ ពុទ្ធានន្តិ។

១៧២. តតិយេ និច្ចំ ន ហោតិ តិ អភិណ្ឌាប្បវត្តិកំ ន ហោតិ កតាចិទេវ
សម្ភវតោ។ យេតុយ្យេន មនុស្សា អច្ឆរិយំ ធិស្វា អច្ឆរំ បហាវន្តិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ -
“អច្ឆរំ បហាវត្វា បស្សិតញ្ចោ”តិ។ សមម្ពាគតត្តាតិ ឯតេន អច្ឆរិយា គុណធម្មា
ឯតស្មី សន្តិទិ អច្ឆរិយោតិ ធនេស្យតិ។ អបិច អាទិតោ បតុតិ អភិក្ខុហារាហោ,

តតោ បរម្មិ អនញ្ញសាធារណេ គុណធម្មេ អាចិណ្ណាវាតិ អច្ឆរិយោតិ អាហា -
 “អាចិណ្ណាមនុស្សោតិបិ អច្ឆរិយមនុស្សោ” តិអាទិ។ មហាពោធិព្រាណមេវ
 មណ្ឌក្ខតំ មហាពោធិមណ្ឌោ។ សព្ពញ្ញតញ្ញាណាបទដ្ឋានញ្ញំ មគ្គញ្ញាណំ,
 មគ្គញ្ញាណាបទដ្ឋានញ្ញំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ “មហាពោធិ” តិ វុច្ចតិ។
 អនិវត្តកេនាតិ ពោធិយា និយតកាវាបត្តិយា មហាពោធិសត្តការតោ
 អនិវត្តនសភាវេន។ ពុទ្ធការកធម្មានំ បូរណម្បិ ន អញ្ញស្ស កស្សបិ
 អាចិណ្ណានិអាទិនា ហេតុអវត្ថាយ ផលាវត្ថាយ សត្តានំ ឧបការាវត្ថាយ ចាតិ
 តិសុបិ អវត្ថាសុ លោកនាថា អនញ្ញសាធារណានំ គុណធម្មានំ
 អាចិណ្ណតាយ អច្ឆរិយមនុស្សោ វុត្តោតិ ទស្សេតិ។

១៧៣. ចតុត្ថ កាលេ កិរិយាតិ កាលកិរិយា។ កតវស្មី កាលេ កិទិសី
 កិរិយា។ សាមញ្ញោជាតនា ហិវិសេសេ អវតិដ្ឋតិ, វិសេសត្តិនា ច វិសេសោ
 អនុប្បយោជិតញ្ញោតិ អាហា - “ឯកស្មី កាលេ ចាកជា កិរិយា” តិ។ កតវស្មី
 បន ឯកស្មី កាលេ, កថញ្ច ចាកជាតិ? កប្បានំ សតសហស្សធិកានិ
 អនេកានិ អសង្ខេប្បានិ អភិក្កមិត្វា យថាធិប្បតមនោរថចារិប្បវិសេន
 សមុបលទ្ធវេ ឯកស្មី កាលេ, សនេវលោកេ អតិវិយ អច្ឆរិយមនុស្សស្ស
 បរិនិព្វានន្តិ អច្ឆន្តចាកជា។ អនុតាបកវាតិ ចេតោទុក្ខាវហា។
 ទសសហស្សចក្កវាឡេស្វតិ វុត្តំ តស្ស ពុទ្ធកេតុត្ថការេន បរិនិព្វន្តត្ថា,
 តទញ្ញោសញ្ញា អវិសយត្ថា។

១៧៤. បញ្ចមេ ទុតិយស្ស ពុទ្ធស្សាតិ ទុតិយស្ស សព្ពញ្ញពុទ្ធស្ស អការា។
 សុតពុទ្ធា នាម សុតមយេន ញ្ញាណោន ពុជ្ឈីតព្ពស្ស ពុទ្ធត្ថា។ ចតុសច្ចពុទ្ធា
 នាម ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ អនវសេសតោ ពុទ្ធត្ថា។ បច្ចេកពុទ្ធា នាម បច្ចេកំ
 អត្តនោយេវ យថា ចតុសច្ចសម្ពោធា ហោតិ, ឯវំ ពុទ្ធត្ថា។ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯវំ

ហ៊ី យថា សនេវកស្ស លោកស្ស ចតុស្តសម្ពោធា ហោតិ, ឯវំ សទ្ធានិ
អភិសម្ពុជ្ឈតិ។ ចត្តារិ វា អដ្ឋ វា សោឡស វាតិ ៩ទំ កតមហាភិនិហារានំ
មហាពោធិសត្តានំ បញ្ញាធិកសទ្ធាធិកវិរិយាធិកវិភាគវសេន វុត្ថំ។
“បញ្ញាធិកានញ្ចិ សទ្ធា មន្ទា ហោតិ, បញ្ញា តិក្ខា។ សទ្ធាធិកានំ បញ្ញា មជ្ឈិមា
ហោតិ។ វិរិយាធិកានំ បញ្ញា មន្ទា, បញ្ញានុភាវេន ច សម្មាសម្ពោធិ
អធិគន្ធា” តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្ថំ។ អវិសេសេន បនវិមុត្តិបរិចាចនិយមម្ចានំ
តិក្ខមជ្ឈិមមុនុភាវេន តយោបេតេ ភេទា យុត្តាតិ វេទន្តិ។ តិវិជា ហិ ពោធិសត្តា
អភិនិហារក្ខណោ ភវន្តិ ឧគ្សជិតញ្ញវិបត្តិតញ្ញនេយ្យភេទេន។ តេសុ
ឧគ្សជិតញ្ញ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សម្មា ចាតុប្បធិកំ កាជំ សុណាន្តោ តតិយបទេ
អបរិយោសិតេយេវ ធម្មា អភិញ្ញាហិ សហ បជិសម្ពិទ្ធាហិ អរហត្តំ បត្តំ
សមត្ថបនិស្សយោ ហោតិ។ ធុតិយោ សត្ត សម្មា ឯកំ កាជំ សុណាន្តោ
អបរិយោសិតេយេវ ចតុត្ថបទេ ធម្មា អភិញ្ញាហិ អរហត្តំ បត្តំ
សមត្ថបនិស្សយោ ហោតិ។ ៩តរោ ភគវតោ សម្មា ចាតុប្បធិកកាជំ សុត្វា
បរិយោសិតាយ កាថាយ ធម្មា អភិញ្ញាហិ អរហត្តំ បត្តំ សមត្ថបនិស្សយោ
ហោតិ។ តយោបេតេ វិជា កាលភេទេន កតាភិនិហារាលទ្ធព្យាករណា
ចារមិយោ បូរេន្តោ យថាភ្នំ យថាវុត្តភេទេន កាលេន សម្មាសម្ពោធិ
ចាបុណ្ណិ, តេសុ តេសុ បន កាលភេទេសុ អបរិបុណ្ណេសុ តេ តេ មហាសត្តា
ធិវសេ ធិវសេ វេស្សន្តរទានសធិសំ ទានំ ទេន្តាបិ តទន្ធរូបំ
សីលាធិសេសចារមិធម្ម អាចិន្តាបិ អន្តរា ពុទ្ធា ភវិស្សន្តិ តិ អការណាមេតំ។
កស្មា? ញាណាស្ស អបរិបច្ចនតោ។ បរិច្ឆិន្ទកាលនិច្ឆាធិតំ វិយ ហិ សស្សំ
បរិច្ឆិន្ទកាលេ និច្ឆាធិតា សម្មាសម្ពោធិ តទន្តរា សត្វស្សហោន វាយមន្តេនបិ ន
សក្កា ចាបុណ្ណិតុត្តិ ចារមិប្បវី យថាវុត្តកាលវិសេសេន សម្មជ្ជតីតិ វេទិតញ្ចំ។
សទ្ធិន្តិ សមាទកាលេ។

អសហាយោតិ និប្បវិយាយតោ វុត្តំ។ សហអយនដ្ឋា ហិ សហាយដ្ឋា។
បដិបត្តិវសេន ភគវតោ សហសមំ អយនំ នាម កស្សបិបិ នត្ថេវ។
ហត្ថាធិអវយវតោ បដិ បដិ មិនិតព្ពតោ បដិមា វុច្ចតិ អត្តកាវោ។ សមត្ថោ នាម
នត្ថិតិ ទេវោ វា មារោ វា ព្រហ្មា វា កោចិ នត្ថិ។ បដិសមោតិ បដិនិធិការេន
សមោ។ បដិភាគំ ធាតុន្តិ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា” តិអាធិនា វុត្តស្ស ធម្មភាគស្ស
ធម្មកោដ្ឋាសស្ស បដិបក្ខក្ខតំ កត្វា ភាគំ កោដ្ឋាសំ បដិវចនំ ធាតុំ សមត្ថោ
នាម នត្ថិ។ នត្ថិ ឯតស្ស សីលាធិគុណេហិ បដិពិម្ពក្ខតោ បុគ្គលេតិ
អប្បដិបុគ្គលេ។ តេនាហ - “អញ្ញោ កោចិ” តិអាធិ។
តិសហស្សិមហាសហស្សីនំ វិភាគោ បរតោ អារិ ភវិស្សតិ។ សេសមេត្ត
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

១៧៥. ធម្មាធិសុ តស្មី បុគ្គលេតិ សម្មាសម្ពុទ្ធេ។ តន្តិ បញ្ញាចក្ក។
ចាតុក្ខតមេវ ហោតិ តស្ស សហស្ស ឧប្បជ្ឈនតោ។ ឧប្បត្តិតិ ឧប្បជ្ឈនំ។ និប្បត្តិតិ
បរិវុទ្ធិ។ កីរុបស្សតិ កិធិសស្ស។ សាវកវិសយេវ ហត្ថគតំ បញ្ញាចក្ក នាម
ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានំយេវាតិ អាហ - “សាវបុគ្គត្ថេវស្ស” តិអាធិ។ សមាធិបញ្ញាតិ
សមាធិសហគតា បញ្ញា។ “សមាធិសំវត្ថនិកា ខិប្បនិសន្តិអាធិវិសេសាវហា
បញ្ញា” តិ កេចិ។ អាលោកោតិ បញ្ញាអាលោកោ ឯវ។ តថា ឱកាសោ។
តីណិប័តិ តីណិបិ សុត្តានិ។ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកានីតិ
បុព្វភាគបញ្ញាយ អធិប្បេតត្តា វុត្តំ។

ឧត្តមធម្មានន្តិ អត្ថនោ ឧត្តវិវតស្ស អភារេន សេដ្ឋធម្មានំ។ ទដ្ឋព្ពតោ
ទស្សនំ, ភគវតោ រូបកាយោ។ តត្ថបិ វិសេសតោ រូបាយតនំ។ តេនាហ -
“ចក្ខុវិញ្ញាណោ ទដ្ឋុលភតី” តិ។ នត្ថិ តតោ ឧត្តវន្តិ អនុត្តរំ, តទេវ អនុត្តរិយំ,
ទស្សនញ្ច តំ អនុត្តរិយញ្ចាតិ ទស្សនានុត្តរិយំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អយំ បន បទវិសេសោ - សុយ្យតីតិ សវនំ, ភគវតោ វចនំ។ លព្ពតីតិ លាភោ,
ភគវតិ សទ្ធា។ សិក្ខិតព្ពតោ សិក្ខា។ សីលសមាធិបញ្ញាបរិចរណំ ចារិចរិយា,
ឧបជ្ជានំ។ អនុស្សវណំ អនុស្សតិ, សត្តុ គុណានុស្សវណំ។ ឥមេសន្តិ
យថាវុត្តានំ ធន្នំ អនុត្តរិយានំ។ ចាតុភារោ ហោតីតិ តថាគតស្ស ចាតុភារា
តប្បដិពទ្ធត្តា តព្ពិសយត្តា ច ចាតុភារោ ហោតិ។ “ធស្សនានុត្តរិយ”ន្តិ ច
សនេវកេ លោកេ ឧត្តរិតរស្ស ភគវតោ រូបស្ស ន ធស្សនមត្តំ អធិប្បេតំ, អថ
ខោ តស្ស រូបធស្សនមុខេន អវេច្ចប្បសានេន ពុទ្ធកុណោ ឌីកប្បេត្វា ឌីតាហោត្វា
ធស្សនំ ធន្នំ។ តេនាហ - “អាយស្មា ហី”តិអាទិ។ ឥធម្មិ ធស្សនានុត្តរិយន្តិ បុព្ព
វុត្តតោ និព្វិសេសត្តា វុត្តំ។ ធសពលំ ធស្សនាយ លភិក្ខាតិ អានន្តត្ថេវ វិយ
បសានភត្តិមេត្តាបុព្ពកំ ធសពលំ ធស្សនាយ លភិក្ខា។ ធស្សនំ វឌ្ឍេត្វាតិ
ធស្សនមុខេន បវត្តំ វិបស្សនាចារំ វឌ្ឍេត្វា។ ធស្សនមុខេន យាវ
អនុលោមញ្ញាណំ វិបស្សនាចារំ វឌ្ឍេត្វា តទនន្តំ អជ្ឈមកមហាភូមី ឌីក្កមន្តោ
ធស្សនំ សោតាបត្តិមគ្គំ ចាបេតិ នាម។ ឥធម បរតោ បវត្តំ ធស្សនំ ធស្សនមេវ
នាម, មូលធស្សនំ បន សច្ចធស្សនស្សបិ ការណភារតោ ធស្សនានុត្តរិយំ
នាម។ ឯស នយោ សេសានុត្តរិយេសុបិ។

ធសពលេ សទ្ធិំ បដិលភតីតិ សម្មាសម្ពុទ្ធភគវតិ សទ្ធិំ បដិលភតិ។
តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខិត្វាតិ តិស្សោ បុព្ពភាគសិក្ខា សិក្ខិត្វា។ បរិចរតីតិ
ឧបជ្ជានំ ករោតិ។ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនា ពុទ្ធានុស្សតិវសេន
អនុស្សតិជ្ឈានំ ឧប្បាទេត្វា តំ បទជ្ជានំ កត្វាវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្តោ “អនុស្សតី
វឌ្ឍេត្វា”តិ វុត្តោ។

សន្និកិរិយា ហោតីតិ បច្ចក្ខករណំ ហោតិ។ មគ្គក្ខណោ ហិ លព្ពមាណ
បដិសម្ពិទា ដលក្ខណោ សន្និកតា នាម ហោតិ តតោ បរំ អត្តាធិសុ យចិច្ចិតំ

វិនិយោគក្នុងការរក្សា។ ចតស្បែក គណនបរិច្ឆេទ។ បដិសម្ពិទ្ធាតិ បកេនា។
កស្ស បន បកេនាតិ? “អត្ថ ព្រាណំ អត្ថបដិសម្ពិទ្ធា” តិអាទិវចនតោ (វិភ.
៧០៨-៧២០) ព្រាណស្សតា បកេនា។ តស្មា ចតស្បែក បដិសម្ពិទ្ធាតិ ចត្តារោ
ព្រាណប្បកេនាតិ អត្ថោ។ អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាតិ អត្ថ បដិសម្ពិទ្ធា, អត្ថបកេនស្ស
សលក្ខណវិការវនវត្ថានករណសមត្ថំ អត្ថ បកេនគតំ ព្រាណន្តិ អត្ថោ។
តថា ធម្មបកេនស្ស សលក្ខណវិការវនវត្ថានករណសមត្ថំ ធម្ម បកេនគតំ
ព្រាណំ ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា។ និរុត្តិបកេនស្ស
សលក្ខណវិការវនវត្ថានករណសមត្ថំ និរុត្តាភិលាបេ បកេនគតំ ព្រាណំ
និរុត្តិបដិសម្ពិទ្ធា។ បដិភានបកេនស្ស សលក្ខណវិការវនវត្ថានករណសមត្ថំ
បដិភានេ បកេនគតំ ព្រាណំ បដិភានបដិសម្ពិទ្ធា។

អត្ថសុ ព្រាណន្តិអាទិសុ អត្ថោតិ សង្ខេបតោ ហេតុផលំ។ តញ្ជិ
ហេតុវសេន អរណីយំ គន្ធាត្ថំ បត្តត្ថំ, តស្មា “អត្ថោ” តិ វុច្ចតិ។ បកេនតោ បន យំ
កិញ្ចិ បច្ចយុប្បន្នំ, និព្វានំ, ភាសិតត្ថោ, វិចារកោ, កិរិយាតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា
“អត្ថោ” តិ វេទិតញ្ចោ។ តំ អត្ថំ បច្ចវេក្ខន្ធស្ស តស្មី បកេនគតំ ព្រាណំ
អត្ថបដិសម្ពិទ្ធា។ ធម្មោតិ សង្ខេបតោ បច្ចយោ។ សោ ហិ យស្មា តន្តិ ធម្មាតិ
វិទហតិ បវត្តតិ ចេវ ចារបេតិ ច ឋបេតិ ច, តស្មា “ធម្មោ” តិ វុច្ចតិ។ បកេនតោ
បន យោ កោចិ ផលនិព្វត្តកោ ហេតុ អរិយមគ្គោ ភាសិតំ កុសលំ អកុសលន្តិ
បញ្ចវិធាតិ វេទិតញ្ចោ, តំ ធម្មំ បច្ចវេក្ខន្ធស្ស តស្មី ធម្ម បកេនគតំ ព្រាណំ
ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា។

អត្ថធម្មនិរុត្តាភិលាបេ ព្រាណន្តិ តស្មី អត្ថ ច ធម្ម ច សភាវនិរុត្តិសន្តិ
អារម្មណំ កត្វា បច្ចវេក្ខន្ធស្ស តស្មី សភាវនិរុត្តិអភិលាបេ បកេនគតំ
ព្រាណំ។ ឯវមយំ និរុត្តិបដិសម្ពិទ្ធា សន្តារម្ពណា នាម ជាតា, ន

បញ្ញត្តិអារម្មណា។ កស្មា? យស្មា សង្ខំ សុត្វា “អយំ សភាវនិរុត្តិ, អយំ ន
សភាវនិរុត្តិ” តិ បដាធាតិ។ បដិសម្ពិទ្ធាបត្តោ ហិ “ជស្សោ” តិ វុត្តេ “អយំ
សភាវនិរុត្តិ” តិ ជាធាតិ, “ជស្សោ” តិ វា “ជស្ស” តិ វា វុត្តេ “អយំ ន សភាវនិរុត្តិ” តិ
ជាធាតិ។ វេទនាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បនេស
នាមាឡាតោបសគ្គាព្យយបទម្បិ ជាធាតិយេវ សភាវនិរុត្តិយា យាថាវតោ
ជាននតោ។ ញ្ញាណេសុ ញ្ញាណន្តិ សត្តត្ថកញ្ញាណំ អារម្មណំ កត្វា
បច្ចវេក្ខន្ធស្ស បភេទគតំ ញ្ញាណំ។

ឥមា បន ចតស្សោ បដិសម្ពិទ្ធា សេក្ខក្ខមិយំ អសេក្ខក្ខមិយន្តិ ទ្វីសុ ហំនេសុ
បភេទំ គច្ឆន្តិ។ អធិគមោ បរិយត្តិ សវនំ បរិបុច្ឆា បុព្វយោគោតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ
ការណេហិ វិសទា ហោន្តិ។ អធិគមោ នាម សច្ចប្បដិវេដោ។ បរិយត្តិ នាម
ពុទ្ធវចនំ។ តញ្ញា កណ្ណាន្តស្ស បដិសម្ពិទ្ធា វិសទា ហោន្តិ។ សវនំ នាម ធម្មស្សវនំ។
សក្កច្ចំ ធម្មំ សុណាន្តស្ស ហិ បដិសម្ពិទ្ធា វិសទា ហោន្តិ។ បរិបុច្ឆា នាម
អដ្ឋកថា។ ឧគ្គហិតចាឡិយា អត្ថំ កថេន្តស្ស ហិ បដិសម្ពិទ្ធា វិសទា ហោន្តិ។
បុព្វយោគោ នាម បុព្វយោការៈ ចរតា។ ហរណាបច្ឆាហរណានយេន
បដិចាកជកម្មដ្ឋានស្ស ហិ បដិសម្ពិទ្ធា វិសទា ហោន្តិ។ លោកិយលោកុត្តរា
វាតិ ឯត្ថ តិស្សោ បដិសម្ពិទ្ធា លោកិយា, អត្ថបដិសម្ពិទ្ធា សិយា លោកិយា,
សិយា លោកុត្តរាតិ វេរិវិភជិត្វា អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។

ពុទ្ធប្បទេយេវាតិ អវជារណេន ពុទ្ធប្បទេ ឯវ លព្ពនតោ, អពុទ្ធប្បទេ
អលព្ពនតោ អនញ្ញាសាធារណោ បដិវេដោ អធិប្បតោ។ ឯវញ្ច កត្វា
“មហាតោ ចក្ខុស្ស” តិ អាទិសុ បញ្ញាមហត្ថាទិកម្បិ អនញ្ញាសាធារណមេវ
អធិប្បតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ តថា វិជ្ជាវិមុត្តិ ជលសង្ខតិរិយាធយោបិ បរេសំ តញ្ញាវាវហា
ទដ្ឋញ្ញា។ យា កាចិ ធាតុយោ លោកិយា លោកុត្តរា វា, សញ្ញា តា ឥមាហាវ

សង្គហិតា, ឯត្រូវ អន្តោកធាតិ វុត្ថំ - “ឥមាវ អដ្ឋាវស ធាតុយោ
នាសាការតោ នាសាធាតុយោ” តិ។ ស្វាយមត្តោ
អនេកធាតុនាសាធាតុញ្ញាណាវិកង្កេន (វិភ. ៧៥១) ដ៏បេតញ្ញោ។ “សច្ចិកិរិយា” តិ
វុត្ថត្ថា “វិជ្ជាតិ ផលេ ញ្ញាណា” តិ វុត្ថំ។

១៨៧. យស្មា ចក្កតិ អបរាបរំ បរិវត្តតីតិ ចក្កំ, តស្មា ឥរិយាបថាបិ
អបរាបរំ បរិវត្តនដ្ឋេន ចក្កសទិសត្ថា ចក្កន្តិ វុត្ថា, តថា
បតិវ្រូបទេសវាសាទិសម្បត្តិយោ។ តតោ បដ្ឋាយ ធម្មចក្កំ អភិនិហារតិ នាមាតិ
ឯត្ថ តទា មហាសត្តោ អត្តានំ អភិនិហារយោគំ ករោត្តោ “ធម្មចក្កំ
អភិនិហារតិ នាមា” តិ វុត្ថោ តតោ បដ្ឋាយ
ធម្មចក្កាភិនិហារវិពន្ធករធម្មានុប្បជ្ឈនតោ។ អភិនិហាជំ នាមាតិ ឯត្ថបិ
អយមេវ នយោ។ អរហត្ថមគ្គំ បដិវដ្ឋន្តោបិ ធម្មចក្កំ ឧប្បាទេតិយេវ នាម
តទត្ថំ ញ្ញាណំ បរិចារេតីតិ កត្វា។ អរហត្ថផលក្ខណោ ធម្មចក្កំ ឧប្បាទិតំ
នាម តស្មី ខណោ ធម្មចក្កស្ស ឧប្បាទនាយ កាតព្វកិច្ចស្ស កស្សបិ អភារាវ។
បដិវេធសញ្ញាណញ្ញំ ឥធម “ធម្មចក្ក” តិ អធិប្បតំ។ ឥទានិ ទេសនាញ្ញាណាវសេន
ធម្មចក្កំ ទស្សេតុំ - “កទា បរវត្ថុតិ នាមា” តិ អាទិមាហ។ ន កេវលំ ថេរស្សេវ,
អថ ខោ សព្ពេសម្បិ សាសនិកានំ ធម្មកថា ភកវតោ ធម្មទេសនា ចតុន្នំ
អរិយសច្ចានំ ចតុន្នញ្ច ឯកត្តាទិនយានំ អវិរាជនតោតិ ទស្សេតុំ - “យោ បិ
កោចិ ភិក្ខុ វា” តិ អាទិ អារទ្ធុ។ សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

ឯកបុគ្គលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. ឯតទគ្គវគ្គោ

(១៤) ១. បឋមឯតទគ្គវគ្គោ

ឯកទត្តបទវណ្ណា

១៨៨. ឯកទត្តសុ បឋមវគ្គស្ស បឋមេ អាទិម្ហំ ទិស្សតីតិ ឯត្ថ អគ្គសន្នេតិ
អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ អន្តតត្ថេតិ អន្តទិវសំ អាទិ កត្វាតិ អត្ថោ។
អន្តុលក្កេនាតិ អន្តុលិកោជិយា។ អម្ពិលក្កន្តិ អម្ពិលកោដ្ឋាសោ។ កោជិក្ខតាតិ
បរមកោជិក្ខតា តស្មី ហ្មានេ តាទិសានំ អញ្ញេសំ អភាវតោ។ តតោ ឯវ
សេដ្ឋក្ខតាតិបិ អគ្គា។ ឯកទត្តសន្និក្ខេហោតិ ឯកទត្ត បឋមំ អដ្ឋប្បត្តិអាទិហិ
ចត្វាបិ ការណេហិ។ មហាបញ្ញតាយ បេរេន ឯកទត្តដ្ឋានស្ស លទ្ធការំ
វិត្តារតោ ទស្សេតុំ - “កថ”ន្តិអាទិមាហា។ ទ្វេ បទន្តរាទីតិ កណ្ណម្ហូមលេ
យុកន្តរបព្ពតេតិ ទ្វីសុ ហ្មានេសុ ទ្វេ បទានិ ទស្សេត្វា។ មុណ្ណាបិបកន្តិ យំ សត្តន្តំ
បញ្ចន្តំ វា ន ហោតិ, កេវលំ មុណ្ណាកបិបំ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ អវត្តវត្តា
និសីទីតិ ពុទ្ធានុកាវេន អដ្ឋោត្តវត្តា និសីទិ។ តេនាហា - “ឯវំ និសីទន្តោ”តិអាទិ។
កាយសក្ខី កត្វាតិ នាមកាយេន ទេសនាយ សម្មជីវនវសេន សក្ខិក្ខតំ
កត្វា។ កុសលា ធម្មា អកុសលា ធម្មា អព្យាកតា ធម្មាតិ ឥតិ-សន្នេ អាឡត្ថោ,
តេន សព្ពំ អភិធម្មទេសនំ សន្តិណ្ណាតិ។

ចាជិហារិយដ្ឋានេតិ យមកចាជិហារិយស្ស កតដ្ឋានេ។ បស្សថាតិ តេសំ
ពហុការំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អស្សាតិ មនុស្សសមូហស្ស ឯកការំ។ អាកប្បន្តិ
អាការំ។ មហាជនោតិ សនេវកេ លោកេ សញ្ញោ មហាជនោ។ យថា
និរយទស្សនំ សំវេគជននត្ថំ, ឯវំ នេវលោកទស្សនម្បិ សំវេគជននត្ថមេវ
“អនុបុត្តិកថាយំ សគ្គកថាវិយ ឯវំ សព្ពសម្បត្តិសមុបេតោបិ សគ្គោ អនិច្ចោ
អទុវោ ចវនធម្មោ”តិ។ សន្នេត្វាតិ សមបណ្ណាសាយ មុច្ឆនាហិ យថា កាមេន
និវាទេតុំ សក្កា, ឯវំ សន្នេត្វា។

បុព្វជនបញ្ចកំ បញ្ចន្តិ បុព្វជនបញ្ចំ អាទិ កត្វា បវត្តិតំ
ឱណាសវបញ្ចបរិយន្តំ បញ្ចបញ្ចកំ។ បឋមំ...បេ... បុច្ឆិតិ បុព្វជនវិសយេ បញ្ចំ
បុច្ឆិ។ បដិសម្ពិទ្ធា យថាភិទីហារំ យថាសកំ វិបស្សនាភិទីហារេន
បឋមភូមិយាធយោវិយ បវត្តិតវិសយាតិ វុត្តំ - “តេ អត្ថនោ អត្ថនោ
បដិសម្ពិទ្ធាវិសយេ វត្ថា កថយីសូ”តិ។ ពុទ្ធវិសយេ បញ្ចំ បុច្ឆិតិ -

“យេ ច សម្ពាតធម្មាសេ, យេ ច សេខា បុព្វ ឥធន;

តេសំ មេ និបកោ ភីរិយំ, បុដ្ឋោ បព្រហ្មា មារិសា”តិ។ (សុ. និ. ១០៤៤) -

ឥទំ បញ្ចំ បុច្ឆិ។ តត្ថ សម្ពាតធម្មាតិ សម្ពាតា ញាតា ចតុសច្ចធម្មា, យេ ច
សម្ពាតធម្មា ចត្វា មគ្គេហិ បដិវិទូចតុសច្ចធម្មាតិ អត្ថោ។ ឥមិនា អសេក្ខា
កថិតា។ បុព្វ-សន្តោ ឧភយត្ថបិ យោជេតញោ “យេ បុព្វ សម្ពាតធម្មា, យេ ច បុព្វ
សេខា”តិ។ តេសន្តិ តេសំ ទិដ្ឋំ សេក្ខាសេក្ខបុគ្គលានំ មេ បុដ្ឋោតិ យោជេតញំ,
មយា បុដ្ឋោតិ អត្ថោ។ ភីរិយន្តិ សេក្ខាសេក្ខភូមិយា អាគមនប្បដិបទំ។ ភីរិយតិ
គច្ឆតិ សេក្ខភូមី អសេក្ខភូមិញ ឯតាយាតិ ភីរិយា, តំ តេសំ ភីរិយំ
អាគមនប្បដិបទំ មយា បុដ្ឋោ បព្រហ្មា កថេហិតិ អត្ថោ។ ឯវំ ភគវា ពុទ្ធវិសយេ
បញ្ចំ បុច្ឆិត្វា “ឥមស្ស នុ ខោ, សារិបុត្ត, សំខិត្តេន ភាសិតស្ស កថំ វិត្ថារេន
អត្ថោ ទដ្ឋញោ”តិ អាហា។ បេរោ បញ្ចំ ឱលោកេត្វា “សត្តា មំ សេក្ខាសេក្ខានំ
ភិក្ខុនំ អាគមនប្បដិបទំ បុច្ឆតិ”តិ បញ្ឆោ និក្ខេដ្ឋោ ហុត្វា “អាគមនប្បដិបទា
នាម ខន្ធាទិវសេន ពហូហិបិ មុខេហិ សក្កា កថេតុំ, កតរាការេន នុ ខោ
កថេន្តោ សត្ត អដ្ឋាសយំ គណ្ហិតុំ សក្ខិស្សាមី”តិ អដ្ឋាសយេ កដ្ឋិ, តំ
សន្ធាយេតំ វុត្តំ - “ធម្មសេនាបតិ...បេ... ន សក្កោតិ”តិ។ បុច្ឆិតបញ្ចំ វិស្សន្តេតុំ
បដិការេន អសតិ ទិសាវិលោកនំ សត្តានំ សភាវោតិ ទស្សន្តោ, “បុរត្ថម...បេ...
នាសក្ខី”តិ អាហា។ តត្ថ បញ្ចុប្បត្តិដ្ឋានន្តិ បញ្ចុប្បត្តិការណំ។

ថេរស្ស កិលមនការំ ជាតិត្វាតិ “សារិបុត្តោ បញ្ញោ និក្ខេដ្ឋោ, អដ្ឋាសយេ មេ
កម្ពុមាណោ កិលមតី” តិ ថេរស្ស កិលមនការំ ញាត្វា។
ចតុមហាក្ខតិកកាយបរិគ្គហន្តិ ឯតេន ខន្ធមុខេន នាមរូបបរិគ្គហោ វុត្តោ។
“ភូតមិទន្តិ, សារិបុត្ត, សមនុបស្សសី” តិ ហិ វទន្តេន ភគវតោ ខន្ធរសេន
នាមរូបបរិគ្គហោ ទស្សតោ។ ឯវំ កិរស្ស ភគវតោ អហោសិ “សារិបុត្តោ មយា
នយេ អទិន្នេ កថេតុំ ន សក្ខិស្សតិ, ទិន្នេ បន នយេ មមដ្ឋាសយំ គហេត្វា
ខន្ធរសេន កថេស្សតី” តិ។ ថេរស្ស សហ នយទានេន សោ បញ្ញោ នយសតេន
នយសហស្សេន ឧបជ្ជាសិ។ តេនាហ - “អញ្ញាតំ ភគវា, អញ្ញាតំ សុគតា” តិ។

អរូចាវចរេ បដិសន្ធិ នាម ន ហោតី តិ ពោធិសម្ពារសម្ពរណស្ស
អនោកាសភាវតោ វុត្តំ។ តេនាហ - “អភព្ពជ្ជានត្តា” តិ, លទ្ធព្យាករណានំ
ពោធិសត្តានំ ឧប្បត្តិយា អភព្ពទេសត្តាតិ អត្តោ។ រូចាវចរេ និព្ពត្តិ តិ
កម្មវសិតាសម្ពរតោ អរូចាវចរេ អនិព្ពត្តិត្វា រូចាវចរេ និព្ពត្តិ។

បរោសហស្សន្តិអាទិនា បរោសហស្សជាតកំ ទស្សេតិ។ តត្ថ
បរោសហស្សម្បី តិ អតិរេកសហស្សម្បី។ សមាគតានន្តិ សន្និបតិកានំ
ភាសិតស្ស អត្ថំ ជាតិតុំ អសក្កោន្តានំ ពាលានំ។ កន្ទេយ្យំ តេ វស្សសតំ
អបញ្ញាតិ តេ ឯវំ សមាគតា អបញ្ញា ឥមេ ពាលត្តា សសារិយ វស្សសតម្បី
វស្សសហស្សម្បី រោទេយ្យំ បរិទេវេយ្យំ។ រោទមាណាបិ បន អត្ថំ វា ការណំ វា
នេវ ជានេយ្យន្តិ ទីបេតិ។ ឯកោវ សេយ្យោ បុរិសោ សបញ្ញាតិ ឯវុចានំ
ពាលានំ បរោសហស្សតោបិ ឯកោ បណ្ឌិតបុរិសោវ សេយ្យោ វរតរោតិ
អត្តោ។ កីធិសោ សបញ្ញាតិ អាហា - “យោ ភាសិតស្ស វិជានាតិ អត្ថ” តិ, អយំ
ជេដ្ឋន្តោវសិកោវិយ យោ ភាសិតស្ស អត្ថំ ជាតិតិ, សោ តាធិសោ សបញ្ញា

វេតនាវិទូ អត្តោ ធុតិយេ បរោសតជាតកេ លាយេយ្យន្តិ យាថាវតោ អត្តំ
ជាតិគុំ សមាហិតា ហុត្វា ចិន្តេយ្យំ។ សេសមេត្ត វុត្តនយមេវ។

តតិយជាតកេ យេ សញ្ញានោតិ ឋបេត្វា
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនលាភិនោ អវសេសចិត្តកសត្តេ ទស្សេតិ។ តេបិ
ធុត្តតាតិ តស្សា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា អលាភតោ តេបិ
ធុត្តតា ធុត្តំ ធុបតតា សញ្ញិកវេ។ “សញ្ញា រោគោ សញ្ញា គណ្ណោ សញ្ញា សល្ល”ន្តិ
(ម. និ. ៣.២៤) ហិ តេ សញ្ញាយ អាទិនវធស្សិនោ។ យេបិ អសញ្ញានោតិ
អសញ្ញិកវេ និព្ពត្តេ អចិត្តកសត្តេ ទស្សេតិ។ តេបិ ឥមិស្សាយេវ សមាបត្តិយា
អលាភតោ ធុត្តតាយេវ។ ឈានសុខំ អនន្តរំ និធានំ
យថាវុត្តនោសាភាវតោ។ ពលវចិត្តកត្តតាសភាវេនបិ តំ អនន្តរំ នាម
ជាតំ។ នេវសញ្ញា នាសញ្ញាតិ អាហាតិ អតីតេ កិវ ពារាណសិយំ ព្រហ្មទត្តេ រជ្ជំ
ការេន្តេ ពោធិសត្តោ អវញ្ញាយតនេ កាលំ ករោន្តោ អន្តេវាសិកេហិ បុដ្ឋោ
“នេវសញ្ញា នាសញ្ញា”តិ អាហា។ បុរិមជាតកេ វុត្តនយេនេវ តាបសា
ជេដ្ឋន្តេវាសិកស្ស កថំ ន គណ្ហីសុ។ ពោធិសត្តោ អាភស្សរតោ អាគន្ធា
អាភាសេ ឋត្វា ឥមំ គាថមាហា។ តេន វុត្តំ - “សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព”ន្តិ។

ចតុត្ថជាតកេ (ជា. ១.១.១៣៥) ចន្ទស្សវិយ អាភា ឯតស្សាតិ ចន្ទាភំ,
ឌុទាតកសិណំ។ សូរិយាភន្តិ សូរិយស្សវិយ អាភា ឯតស្សាតិ សូរិយាភំ,
បីតកសិណំ។ យោធិ បញ្ញាយ គាធិតិ យោ បុគ្គលោ ឥធិ សត្តលោកេ ឥទំ
កសិណាទ្ធយំ បញ្ញាយ គាធិតិ, អារម្មណំ កត្វា អនុប្បវិសតិ, តត្ថ វា
បតិជ្ជហតិ។ អវិគក្កេន ធុតិយជ្ឈានេន អាភស្សរុបកោ ហោតីតិ សោ បុគ្គលោ
តថា កត្វា បដិលទ្ធន ធុតិយេន ឈានេន អាភស្សរព្រហ្មលោកុបកោ ហោតិ។
សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ ឥមិនា ឥមំ ទស្សេតិ (ជា. អដ្ឋ. ១.១.១៣៥)

ចន្ទាភជាតក្កវណ្ណា) - អតីតេ ពារាណសីយំ ព្រហ្មទត្ថេ រដ្ឋំ ការេន្តេ
ពោធិសត្តោ អរញ្ញាយតនេ កាលំ ករោន្តោ អន្តេវាសិកេហិ បុច្ឆិតោ “ចន្ទាភំ
សូរិយាភ”ន្តិ វត្វា អាភស្សវេ និព្ពត្តោ។ តាបសា ជេដ្ឋន្តេវាសិកស្ស ន សទ្ធិហីសុ។
ពោធិសត្តោ អាគន្ធា អាគាសេ បិតោ ឥមំ គាថំ អភាសិ។

បញ្ចមជាតកេ អាសីសេថេវាតិ អាសាច្ឆេទំ អកត្វា អត្តនោ កម្មេសុ អាសំ
ករេយ្យេវ។ ន និព្ពន្ធយ្យាតិ ន និព្ពេទំ ឧប្បាទេយ្យ, ន ឧក្កល្លោយ្យាតិ អត្តោ។
វោតិ និចាតមត្តំ។ យថា ឥច្ឆិន្តិ អហញ្ញិ សដ្ឋិហត្ថា នរកា ឧដ្ឋានំ ឥច្ឆិ, សោម្ហិ
តថេវ ជាតោ, តតោ ឧដ្ឋិតោយេវាតិ ធិបេតិ។

អតីតេ (ជា. អដ្ឋ. ៤.១៣.សរកមិគជាតក្កវណ្ណា) កិរ ពារាណសីយំ
ព្រហ្មទត្ថេ រដ្ឋំ ការេន្តេ ពោធិសត្តោ សរកមិគយោនិយំ និព្ពត្តិត្វា អរញ្ញោ
បជិវសតិ។ រាជា មិគវិត្តកោ អហោសិ ថាមសម្បន្នោ។ ឯកទិវសំ គន្ធា អមច្ចេ
អាហា - “យស្ស បស្សេន មិគោ បលាយតិ, តេនេវ សោ ធាតព្ពោ”តិ។
អថេកទិវសំ សរកមិគោ ឧដ្ឋាយ រញ្ជោ បិតជ្ជានេន បលាយិ។ អថ នំ អមច្ចា
ឧប្បល្លោសុំ។ រាជា ចិន្តេសិ - “ឥមេ មំ បរិហាសន្តិ, មម បមាណំ ន ជានន្តិ”តិ
គាឡំ និវាសេត្វា បត្តិការេ ខត្តំ អាធាយ “សរកំ គល្លាស្សមិ”តិ វេគេន បក្ខន្តិ។
អថ នំ ទិស្វា តីណិ យោជនាទិ អនុពន្ធិ។ សរកោ អរញ្ញំ ចារិសិ។ រាជាបិ
ចារិសិយេវ។ តត្ថ សរកមិគស្ស គមនមគ្គេ សដ្ឋិហត្ថមត្តោ
មហាបូតិចាតនរកអាវាដោ អត្ថិ, សោ តីសហត្ថមត្តំ ឧទកេន បុណ្ណោ
តិណោហិ ច បដិច្ចន្នោ។ សរកោ ឧទកេន យាយិត្វាវ អាវាជការំ ព្រាត្វា ថោកំ
ឱសក្កិត្វា គតោ។ រាជា បន ឧដុកមេវ អាគច្ឆន្តោ តស្មី បតិ។

សរកោ តស្ស បទសទ្ធិ អសុណាន្តោ និវត្តិត្វា តំ អបស្សន្តោ “នរកអាវាដេ
បតិតោ ភរិស្សតី”តិ ព្រាត្វា អាគន្ធា ឱលោកេន្តោ តំ គម្ពីរេ ឧទកេ អប្បតិដ្ឋេ

កិលមន្តំ ទិស្វា តេន កតាបរាជំ បាធយេ អកត្វា សញ្ញាតការុញ្ញោ “មា មយិ
បស្សន្តេ វរាគោ នស្សតុ, ឥមម្ហា តំ ទុក្ខា មោចស្សមី” តិ អាវាជតិវេ បិតោ “មា
ភាយិ, មហារាជ, អហំ តំ ទុក្ខា មោចស្សមី” តិ វត្វា អត្តនោ បិយបុត្តំ ឧទ្ទិវតុំ
ឧស្សហំ ករោន្តោរិយ តស្សុទ្ធវណត្ថាយ សីលាយ យោគ្គំ កត្វា
“វិជ្ជិស្សមី” តិ អាគតំ រាជានំ សដ្ឋិហត្ថា នរកា ឧទ្ទិវត្វា អស្សាសេត្វា បិដ្ឋិ
អាហេបេត្វា អរញ្ញា ជីហិវត្វា សេនាយ អវិទូរេ ឌីតារេត្វា ឌីវាធមស្ស ទត្វា
បញ្ចសុ សីលេសុ បតិជ្ជាបេសិ។ រាជា សេនដ្ឋបរិវុតោ នគរំ គន្ធា “ឥតោ បជ្ជាយ
សកលវជ្ជវាសិនោ បញ្ច សីលានិ វត្តន្ត” តិ ធម្មភេរី ចរាបេសិ។ មហាសត្តេន
បន អត្តនោ កតតុណំ កស្សចិ អកថេត្វា សាយំ នានគ្គរសភោជនំ ភុញ្ញិត្វា
អលង្កតសយនេ សយិត្វា បច្ឆសកាលេ មហាសត្តស្ស គុណំ សរិត្វា ឧជ្ជាយ
សយនបិដ្ឋេ បល្លង្កេន និសីទិត្វា បីតិបុណ្ណេន បាធយេន ឧទានំ ឧទានេន្តោ
“អាសីសេថេវ បុរិសោ” តិ អាទិនា ឥមា ធរ កាថា អភាសិ។

តត្ថ អហិតា ហិតា ចាតិ ទុក្ខជស្សា សុខជស្សា ច, មរណជស្សា,
ជីវិតជស្សាតិបិ អត្តោ។ សត្តានញ្ញោ មរណជស្សោ អហិតោ, ជីវិតជស្សោ
ហិតោ។ តេសំ អចិន្តិតោ មរណជស្សោ អាគច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។ អចិន្តិតម្បីតិ
មយា “អាវាជេ បតិស្សមី” តិ ន ចិន្តិតំ, “សរភំ មារេស្សមី” តិ ចិន្តិតំ។ ឥទានិ បន
មេ ចិន្តិតំ នដ្ឋំ, អចិន្តិតមេវ ជាតន្តិ ឧទានវសេន វេទតិ។ ភោគាតិ យសបរិវារា,
ឯតេ ចិន្តាមយា ន ហោន្តិ។ តស្មា ញាណាវតា វីរិយមេវ កាតព្វន្តិ វេទតិ។
វីរិយវតោ ហិ អចិន្តិតម្បី ហោតិយេវ។

តស្សេតំ ឧទានំ ឧទានេន្តស្សេវ អរុណំ ឧជ្ជហិ។ បុរោហិតោ ចាតោវ
សុខសេយ្យបុច្ឆនត្ថំ អាគន្ធា ធ្វារេ បិតោ តស្ស ឧទានគីតសទ្ធិំ សុត្វា ចិន្តេសិ -
“រាជា ហិយេហ្ម មិគរំ អគមាសិ, តត្ថ សរភមិគំ វិទ្ធោ ភវិស្សតិ, តេន មញ្ញោ

ឧទានំ ឧទានេតី”តិ។ ឯវំ ព្រាហ្មណស្ស រញ្ជោ បរិបុណ្ណាញញនំ ឧទានំ សុត្វា
សុមជ្ជិតេ អាទាសេ មុខំ ឌីលោកេន្តស្ស ឆាយាវិយ រញ្ជោ ច សរភេន ច
កតការណំ ចាកជំ អហោសិ, សោ នខគ្គេន ទ្វារំ អាគោជេសិ។ រាជា “កោ
ឯសោ”តិ បុច្ឆិ។ អហំ, ទេវ, បុរោហិតាតិ។ អថស្ស ទ្វារំ វិវិត្វា “ឥតោ
ឯហាចរិយា”តិ អាហា។ សោ បរិសិត្វា រាជានំ ជយាបេត្វា ឯកមន្តំ ឋិតោ “អហំ,
មហារាជ, តយា អរញ្ជោ កតការណំ ជាឆាមិ, ត្វំ ឯកំ សរភមិកំ អនុពន្ធន្តោ
នរកេ បតិតោ, អថ នំ សោ សរភោ សិលាយ យោគ្គំ កត្វា នរកតោ ឧទ្ធវិ, សោ
ត្វំ តស្ស គុណំ សរិត្វា ឧទានំ ឧទានេសី”តិ វត្វា “សរកំ គិរិទុគ្គស្មិ”តិអាទិនា ទ្វេ
តាថា អភាសិ។

តត្ថ អនុសរីតិ អនុពន្ធិ។ វិក្កន្តន្តិ ឧទ្ធវណត្ថាយ កតបរក្កមំ។ អនុជីវសីតិ
ឧបជីវសិ, តស្សនុភាវេន តយា ជីវិតំ លទ្ធន្តិ អត្ថោ។ សមុទ្ធវីតិ ឧទ្ធវណំ
អភាសិ។ សិលាយ យោគ្គំ សរភោ ករិត្វាតិ សិលាយ សោទានសទិសាយ
នរកតោ ឧទ្ធវណយោគ្គតំ ករិត្វា។ អលីនចិត្តន្តិ សង្កាចំ អប្បត្តចិត្តំ។ ត មិកំ
វទេសីតិ សុវណ្ណសរភមិកំ ឥធសិរិសយនេ និបន្នោ វណ្ណេសិ។ តំ សុត្វា រាជា,
“អយំ មយា សទ្ធិ ន មិគរំ អាគតោ, សត្តញ្ញ បរិត្តិ ជាឆាតិ, កថំ នុខោ ជាឆាតិ,
បុច្ឆិស្សមិ ន”តិ ចិន្តេត្វា - “កី ត្វំ នុ តត្ថេវា”តិ នវមកាថមាហា។ តត្ថ ភីសរូបន្តិ
កី នុតេ ញ្ញាណំ ពលវជាតិកំ, តេនេតំ ជាឆាសីតិ វទតិ។ ព្រាហ្មណោ “ឆាបំ
សត្តញ្ញេត្វា, ញញនំ អមកេត្វា តយា កថិតកាថាយ បន មយ្ហំ អត្ថោ
ឧបជ្ជាតី”តិ ធិបេន្តោ “ន ចេវហ”តិ ធនមកាថមាហា។ តត្ថ សុភាសិតានន្តិ
ញញនំ អមកេត្វា សុដ្ឋភាសិតានំ។ អត្ថំ តទានេន្តិ យោ តេសំ អត្ថោ, តំ
អានេន្តិ ឧបជារេន្តិ អត្ថោ។ តទា បុរោហិតោ ធម្មសេនាបតិ អហោសិ។
តេនេវាហ - “អតីតេបី”តិអាទិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

អញ្ញាសិកោណ្ឌាញោត្តរវត្ថុ

អញ្ញាសិកោណ្ឌាញោត្តរាធយោតិអាទិសុ បន យាថាវសរសគុណាវសេនាតិ
យថាសភាវគុណាវសេន។ បព្ពដ្ឋាវសេន បដិវេជវសេន សុចិរំ សុនិបុណំ
វត្ថិន្ទិវបរិច្ឆេទជាធនវសេន ច វត្ថុញ្ញតា វេទិតញ្ញាតិ តំ ធស្សេន្តោ “ឋបេត្វា ហិ
សម្មាសម្ពុទ្ធ” ត្ថិអាទិមាហ។ ចាកដោវ ហោតីតិ សតិបញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិកោ
ចាកដោវ ភូតោ ហោតិ។ អញ្ញាសិកោណ្ឌាញោតិ សាវកេសុ សព្វបឋមំ ចត្តាវ
អរិយសច្ចានិ ញាតកោណ្ឌាញោ។ សព្វេសុបិ ឯតទគ្គស្វតិ សព្វេសុបិ
ឯតទគ្គសុត្តេសុ, សព្វេសុ វា ឯតទគ្គជ្ជបនេសុ។

ធុរបត្តានីតិ បត្តានំ បមុខភូតានិ ពាហិរបត្តានិ។ នវុតិហត្តានីតិ
មជ្ឈិមបុរិសស្ស ហត្ថេន នវុតិវតនានិ។ បទុមេនេវ តំ តំ បនេសំ ឧត្តរតិ
អតិក្កមតីតិ បទុមុត្តរោ, ភគវា។ គន្ធាមមាលាធាមាធិហីតិ អាទិសធូន
បត្តធាមាធិ សង្គណ្ឌាតិ។ តត្ថ គន្ធាមេហិ កតមាលា គន្ធាមំ។
លវង្គតក្តោលជាតិបុត្តាធិហិ កតមាលា មាលាធាមំ។ តមាលបត្តាធិហិ
កតមាលា បត្តធាមំ។ វង្គបង្កេតិ វង្គនេសេ ឧប្បន្នយនសុខុមវត្ថេ។
ឧត្តមសុខុមវត្ថុន្តិ កាសិកវត្ថុមាហ។

តេបរិវដ្តធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តបរិយោសានេតិ ឯត្ថ “ឥទំ ទុក្ខំ
អរិយសច្ច” ត្ថិអាទិនា សច្ចវសេន, “ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ បរិញ្ញាយ្យ” ត្ថិអាទិនា
កិច្ចវសេន, “ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ បរិញ្ញាត” ត្ថិអាទិនា កតវសេន ច តីហិ
អាការេហិ បរិវដ្តេត្វា ចតុន្នំ សច្ចានំ ទេសិតត្តា តយោ បរិវដ្តា ឯតស្ស អត្ថីតិ
តិបរិវដ្តំ, តិបរិវដ្តមេវ តេបរិវដ្តំ, តេបរិវដ្តញ្ច តំ ធម្មចក្កប្បវត្តនញ្ញាតិ
តេបរិវដ្តធម្មចក្កប្បវត្តនំ, តនេវ សុត្តន្តំ, តស្ស បរិយោសានេតិ អត្តោ។

សាលិតត្តំ ជាលេត្វា អាធាយាតិ សាលិតត្តំ ជាលេត្វា តត្ថ លព្ពមានំ
សាលិធារសំ អាធាយ។ អនុច្ឆរិកន្តិ ពុទ្ធានំ អនុច្ឆរិកំ ធារាយសំ បចាបេម។
វេណិយោ បុរិសភាវវសេន ពន្ធិត្វា កលាបករណោ កលាបត្តំ។ ខលេ
កលាចានំ បេបនទិវសេ ខលត្តំ។ មទ្ធិត្វា វិហិនំ វាសិករណាទិវសេ ខលកណ្ឌាត្តំ។
កោដ្ឋេសុ ហិ ធម្មាស្ស បក្ខិបនទិវសេ កោដ្ឋត្តំ។

ទ្វេ គតិយោតិ ទ្វេ ឯវ និប្បត្តិយោ, ទ្វេ និដ្ឋាតិ អត្ថោ។ តស្មី កុមារេ សព្ពញ្ញតំ
បត្តតិ កោណ្ឌាញ្ញមាណាវស្សេវ លទ្ធិយំ វត្វា ឥតរេបិ ធន ជនា បុត្ត
អនុសាសីសុ។ ពោធិរុក្ខមូលេ ចាបិនបស្សំ អបលដ្ឋានំ នាម, យំ “វិជិវាសន” ត្ថិប
វុច្ចតិ។ មហាតំ មហាតិយោ វហាតិ តិ “ចាបិនមុខោ” តិ អវត្វា
“ចាបិនលោកធាតុអភិមុខោ” តិ វុត្តំ។ មំសចក្ខុបិ លោកនាថស្ស អប្បដិយាតំ
មហាវិសយព្វាតិ។ ចតុរដ្ឋសមន្មាគតត្ថិ “កាមំ តចោ ច ត្ថារុ ច, អដ្ឋិ ច
អវសិស្សត្វ” តិ អាទិនា (ម. និ. ២.១៨៤; សំ. និ. ២.២២, ២៣៧; អ. និ. ២.៥; មហានិ.
១៩៦) វុត្តចតុរដ្ឋសមន្មាគតំ។

ឥទំ បន សព្ពមេវាតិ “កស្ស ទុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ
ទេសេស្សមី” តិ អាទិនយប្បវត្តំ (ម. និ. ១.២៨៤; ២.៣៤១; មហាវ. ១០) សព្ពមេវ។
បរិវិតក្កមត្តមេវ តថា អត្ថសិទ្ធិយា អភាវតោ។ បុប្ផិកដលិតំ កត្វាតិ
អភិញ្ញាបដិសម្ពិទ្ធាហិ សព្ពចាលិដុល្លំ, មគ្គដលេហិ សព្ពសោ ដលការភវិតព្វា
ករោន្តោ បុប្ផិតំ ដលិតំ កត្វា។ អបក្កមិតុកាមោ ហុត្វាតិ ទ្វេបិ អគ្គសាវកេ
អត្ថនោ និបច្ចការំ ករោន្តោ ទិស្វា តេសំ គុណាតិវេកតំ ពហុ មញ្ញោ ពុទ្ធានំ
សន្តិកា អបក្កមិតុកាមោ ហុត្វា។ តត្ថេវាតិ ធម្មន្តបាតិវេយេវ។

សារិបុត្ត-មោគ្គល្លានត្ថេវត្ថុ

១៨៩-១៩០. ធុតិយតតិយេសុ ឥទ្ធិមន្តានន្តិ ឯត្ថ មន្ត-សន្តោ
អតិសយត្តិវិសយោតិ ថេរស្ស អតិសយិកឥទ្ធិតំ ធស្សេតុំ - “ឥទ្ធិយា
សម្បន្នាន”ន្តិ វុត្តំ។ សហ បំសូហិ កិឡិស្វតិ សហបំសុកិឡិតា។
ឥធលោកត្ថការមេវាតិ ធិដ្ឋធម្មិកអត្ថការមេវ។ សោឡស បញ្ញា បដិវដ្ឋិតា
វិគោតិ មជ្ឈិមនិកាយេ អនុបទសុត្តន្តទេសនាយ “មហាបញ្ញោ, ភិក្ខុវេ,
សាវិបុត្តោ, បុគ្គបញ្ញោ, ភិក្ខុវេ, សាវិបុត្តោ, ហាសបញ្ញោ, ភិក្ខុវេ, សាវិបុត្តោ,
ជវេនបញ្ញោ, ភិក្ខុវេ, សាវិបុត្តោ, តិក្ខុបញ្ញោ, ភិក្ខុវេ, សាវិបុត្តោ,
និព្ពេធិកបញ្ញោ, ភិក្ខុវេ, សាវិបុត្តោ”តិ (ម. និ. ៣.៩៣) ឯវមាគតា
មហាបញ្ញាធិកា ធរ, តស្មីយេវ សុត្តោ អាគតា នវានុបុព្វវិហារសមាបត្តិបញ្ញោ,
អរហត្តមគ្គបញ្ញាតិ ឥមា សោឡសវិទា បញ្ញា បដិវដ្ឋិតា សច្ចិកតា វិគោតា។

បញ្ញាសាកក្ខន្ធន្តិ បញ្ញាស្ស បុច្ឆនវសេនវិស្សន្ធនវសេន ច សាកក្ខំ ករោតិ។
អត្ថិកេហិ ឧបញ្ញាតំ មគ្គន្តិ ឯតំ អនុពន្ធនស្ស ការណាវចនំ។ ឥទ្ធិញ្ញំ វុត្តំ ហោតិ
- យំនូនាហំ ឥមំ ភិក្ខុំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធយ្យំ។ កស្មា? យស្មា ឥទំ បិដ្ឋិតោ
បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធនំ នាម អត្ថិកេហិ ឧបញ្ញាតំ មគ្គំ, ញាតោ ថេវ ឧបគតោ ច
មគ្គោតិ អត្ថោ។ អថ វា អត្ថិកេហិ អម្ពេហិ មរណោ សតិ អមតេនបិ ភវិតព្ពន្ធន្តិ
ឯវំ កេវលំ អត្ថិតិ ឧបញ្ញាតំ, អនុមានញាណោ ឧបគន្ធា ញាតំ និព្ពានំ នាម
អត្ថិ, តំ មគ្គន្តោ បរិយេសន្តោតិ ឯវម្យេត្ថ អត្ថោ ធន្តោ។

នេសំ បរិសាយាតិ ទិដ្ឋំ អគ្គសាវកានំ បរិវារក្ខតបរិសាយ។ ទេ
អគ្គសាវកេតិ សាវិបុត្តមោគ្គល្លានេ ទេ មហានុភាវេ សាវកេ។ ហ៊ានន្តវេតិ
អគ្គសាវកត្ថសញ្ញិតេ ហ៊ានន្តវេ វេបេសិ។ កស្មា បនេត្ថ “អគ្គសាវកេ”តិ អវត្វា
“មហាសាវកេ”តិ វុត្តំ។ យទិ អញ្ជេបិ មហាថេរា
អភិញ្ញាតាធិគុណាវិសេសយោគេន “មហាសាវកា”តិ វុត្តព្ពតំ លភន្តិ,

ឥមេយេវ បន សាវកេសុ អនញ្ញសាធារណភូតាវិសេសតោ
“មហាសាវកា”តិ វត្តញ្ញាតិ ធស្សនតំ “ធូរិម មហាសាវកេ”តិ វត្តំ។

មហាកស្សបត្ថេវវត្ថុ

១៩១. ចតុត្ថេ យស្មា ធុតវាធុតធម្មធុតផ្កានិ ធុតមូលកានិ, តស្មា “ធុតោ
វេទិតញ្ញោ”តិ អារទ្ធី, តត្ថ កិលេសេ ធុនិ ធុតវាតិ ធុតោ, ធុតកិលេសោ បុគ្គលោ,
កិលេសធុននោវា ធម្មោ, កិលេសធុននោ ធម្មាតិ ច សបុព្វភាគោ អរិយមគ្គោ
ធន្នញ្ញោ។ តំ ធុតសញ្ញាតំ កិលេសធុននធម្មំ វេទិតិ, បរេ តត្ថ បតិជ្ជាបេតីតិ
ធុតវាទោ។ ចតុក្កញ្ញោត្ថ សម្ពវតីតិ តំ ធស្សនតំ - “ឯត្ថ បនា”តិ អាទិ អារទ្ធី។
តយិធន្និ និចាតោ, តស្ស សោ អយន្តិ អត្ថោ។ ធុតភូតស្ស ធុតភូតា ធម្មា
ធុតធម្មា។ អប្បិច្ឆតា សន្តដ្ឋិតា ហោជ្ជា វុត្តា វេ។ កិលេសេ សម្មា លិខិតិ
តច្ឆតីតិ សល្លេខោ, កិលេសជេតុច្ឆិ, តស្ស ភាវោ សល្លេខតោ។ ធូរិមិ កាមេហិ
វិវិច្ឆតីតិ បរិវេកោ, យោនិសោមនសិការពហុលោ បុគ្គលោ, តស្ស ភាវោ
បរិវេកតោ។ ឥមិនា សរីរជ្ជបនមត្តន អតីតិ ឥនមជ្ជិត្ត-ការស្ស ជ្ជ-ការំ កត្វា,
តស្ស ភាវោ ឥនមជ្ជិតា, ឥមេហិ វា កុសលធម្មេហិ អតីតិ ឥនមជ្ជិ, យេន
ញ្ញាលោន “បព្ពជិតេន នាម បំសុក្ខលិកផ្កាធិសុ បតិជ្ជិតេន ភវិតញ្ញ”ន្តិ
យថានុសិដ្ឋំ ធុតគុណោ សមាទិយតិ ចេវ បរិហារតិ ច, តំ ញ្ញាណំ ឥនមជ្ជិតា។
តេនាហ - “ឥនមជ្ជិតា ញ្ញាណមេវា”តិ។ ធុតធម្មា នាមាតិ ធុតផ្កសេវនាយ
បដិបក្ខភូតានំ ចាបធម្មានំ ធុននវសេន បវត្តិយា ធុតោតិ លទ្ធនាមាយ
ធុតផ្កេចតនាយ ឧបការកា ធម្មាតិ កត្វា ធុតធម្មា នាម។ អនុបតន្តីតិ
តទន្តោគជា តប្បរិយាបន្នា ហោន្តិ តទុកយស្សេវ បវត្តិវិសេសភាវតោ។
បដិក្ខេបវត្ថុស្វតិ ធុតផ្កសេវនាយ បដិក្ខេបិតញ្ញវត្ថុសុ បហាតញ្ញវត្ថុសុ។

បំសុគុលិកង្គំ...បេ.... នេសង្ខិកង្គំ ឧទ្ទេសោបិ បេយ្យាលនយេន ទស្សិតោ។
យទេត្ថ វុត្តង្គំ, តំ សង្ខិវិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ១.២២ អាទយោ) វិត្តារតោ វុត្តំ។
ធុតវាទគ្គហណោនេវ ថេរស្ស ធុតភារោបិ គហិតោ ហោតីតិ “ធុតវាទាន” ឆ្លេវ
វុត្តំ។ អយំ មហាតិ អភិធិហារាទិមហន្តតាយបិ សាសនស្ស ឧបការីតាយបិ
អយំ ថេរោ មហា, គុណមហន្តតាយ បសំសាវចនមេវ វា ឯតំ ថេរស្ស យទិទំ
មហាកស្សចោតិ យថា “មហាមោគ្គល្លានោ” តិ។

សត្ត ធម្មទេសនាយ វុត្តត្ថយេ សញ្ញាតប្បសាទតាយ ឧបាសកភារេ
បិតត្តា វុត្តំ - “ឧបាសថង្គានិ អធិដ្ឋាយា” តិអាទិ។ ឯតស្ស អគ្គការីស្សាតិ
យោជេតង្គំ។ សច្ចការោតិ សច្ចភារាវហោ កាភោ, អវិសំវាទនវសេន វា
តទត្ថសាធនោតិ អត្តោ។ កោលាហលន្តិ កុត្វហលវិច្ឆារោ។ សត្តា សត្តមេ
សត្តមេ សំវច្ឆេវ ធម្មំ កថេន្តោ សត្តានំ សវនយោគ្គំ កាលំ សល្លក្ខេន្តោ ទិវា
សាយន្តសមយំ កថេតិ, វត្តិយំ សកលយាមំ។ តេនាហ - “ព្រាហ្មណោ
ព្រាហ្មណោ អាហា - ‘ភោតិ កី វត្តិ ធម្មំ សុណិស្សសិ ទិវា’” តិ។ វិស្សាសិកោតិ
វិស្សាសិកភារោ។ “តតោ បដ្ឋាយ សោ” តិ វា ចាថោ។

ទ្វេ អសង្ខេប្បយានិ បូរិតចារិមិស្សាតិ ឥទំ សា បរម្មរាយ សោតបតិ តំ អត្ថំ
គហេត្វា អាហា។ អធិន្ទវិចាកស្សាតិ អវិបក្កវិចាកស្ស។ ភទ្ទកេ កាលេតិ
យុត្តេ កាលេ។ នក្ខត្តន្តិ នក្ខត្តេន លក្ខិតំ ធនំ។ តស្មី តស្មីញ្ចិ នក្ខត្តេ
អនុភវិតព្ភធលាទិ នក្ខត្តានិ នាម, ឥតវាទិ បន ធលាទិ នាម។
សម្មាបតិទុក្ខតោវិមោចនេន តតោ និយ្យាណាវហតាយ ឥន្ទិតត្ថស្ស
លភាបនតោ ច និយ្យានិកំ។ តេសន្តិ សុវណ្ណបទុមានំ។ ឱលម្ពកាតិ
សុវណ្ណាវតនវិចិត្តា វតនទាមា។ បុញ្ញនិយាមេនាតិ បុញ្ញានុការីសិទ្ធន
និយាមេន។ សូស្ស ពារាណាសិវដ្ឋំ ធាតុំ កតោកាសោ។ ជុស្សវថន្តិ មជ្ឈលវថំ។

សេតច្ឆត្តឧណ្ហិសវាលពិជនិទគ្គមណីចាទុកានិ បញ្ចវិធំ រាជកកុដកណ្ហានិ
វេទន្តិ។ ឥធ បន សេតច្ឆត្តវិសុំ គហិតន្តិ សីហាសនំ បញ្ចមំ កត្វា វេទន្តិ។
ចារុបនកណ្ហានិ ចារុបនវត្ថុស្ស ទសន្តំ។ ទិព្វវត្ថុនាយិបុញ្ញានុភាវហោទិតោ
“ននុតាតា ជូល”ន្តិ អាហា។ អហោ តបស្សីតិ អហោ កបលោ អហំ រាជាតិ
អត្ថោ។ ពុទ្ធានំ សទ្ធិហិត្វាតិ ពុទ្ធានំ សាសនំ សទ្ធិហិត្វា។ ចន្ទ្រមនសតានីតិ ឥតិ-
សន្នោ អាឡត្ថោ។ តេន ហិ អគ្គិសាលានីនិ បព្ពជិតសារុប្បានិ វាជានិ
សន្និល្អាតិ។

សាធុក៏ឡើងតន្តិ អរិយានំ បរិនិព្វតជ្ជានេ កាតព្វសក្ការំ វេទនិ។ នប្បមជ្ឈិ,
និរោតា អយ្យាតិ បុច្ឆិតាការទស្សនំ។ បរិនិព្វតា ទេវាតិ ទេវី បដិវចនំ អនាសិ។
បដិយាទេត្វាតិ និយ្យាតេត្វា។ សមណកបព្ពជ្ជន្តិ សមិតចាបេហិ អរិយេហិ
អនុជ្ជាតព្ពបព្ពជ្ជំ។ សោ ហិ រាជា បច្ចេកពុទ្ធានំ វេសស្ស ទិដ្ឋត្តា “ឥទមេវ
ភទ្ទក”ន្តិ តាទិសំយេវ លីដ្ឋំ គណ្ហិ។ តត្ថេវាតិ ព្រហ្មលោកេ ឯវ។ វីសតិមេ វស្សេ
សម្បត្តតិ អាហារិក្វា សម្ពន្ធោ។ ព្រហ្មលោកតោ ចរិក្វា និព្ពត្តត្តា,
ព្រហ្មចរិយាធិការស្ស ច ចរិកាលសម្ពតត្តា “ឯវរូបំ កដំ មា កថេថា”តិ
អាហា។ វីសតិ ធរណានិ និក្ខន្តិ វេទន្តិ, បញ្ចបលំ និក្ខន្តិ អបរេ។ ឥត្តាករោតិ
ឥត្តិវតនស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានំ។ អយ្យជីតាតិ អម្ពាភំ អយ្យស្ស ជីតា,
ភទ្ទកាបិលានីតិ អត្ថោ។ សមាទបណ្ណានិ សទិសបណ្ណំ សទិសលេខំ កុមារស្ស
កុមារិកាយ ច យុត្តំ បណ្ណាលេខំ។ តេ បុរិសា សមាគតជ្ជានតោ មគធរដ្ឋេ
មហាតិត្ថកាមំ មន្តរដ្ឋេ សាគលនគរញ្ច ឧទ្ទិស្ស អបក្កមន្តា អញ្ញមញ្ញំ
វិស្សជ្ជន្តា នាម ហោន្តិតិ “ឥតោ ច ឯត្ថោ ច បេសេសុ”ន្តិ វុត្តា។

បុប្ផធាមន្តិ ហត្ថិហត្ថប្បមាលំ បុប្ផធាមំ។ តានីតិ តានិ ឧភោហិ
គន្តាបិតានិ ទ្វេ បុប្ផធាមានិ។ តេតិ ឧភោ ភទ្ទា ចេវ បិប្បលិកុមារោ ច។

លោកាមិសេនាតិ កាមស្សនេន។ អសំសង្ខាតិ ន សំយុត្តា យដេ ជលន្តេនវិយ
បទីបេន អន្លាសយេ សមុជ្ឈលន្តេនវិមោក្ខតីជេន សមុស្សហិតចិត្តត្តា។
យន្តពន្ធនីតិ សស្សសម្មាទនត្ថំ តត្ថ តត្ថ ទ្វារកវាជយោជនវសេន ពន្ធនិ
និក្ខមនតុម្ពានិ។ កម្មន្តោតិ កសិកម្មករណាជ្ជានំ។ ធាសិកតាមាតិ ធាសានំ
វសនកាមា។ ឌីសារេត្វាតិ បក្ខិបិទ្វា។ អាកប្បកុត្តវសេនាតិ អាការវសេន
កិរិយាវសេន។ អនុច្ឆិកន្តិ បព្ពជិតភាវស្ស អនុរូបំ។ តស្ស មត្តកេតិ
ទ្វេធាបថស្ស ទ្វិធាភូតជ្ជានេ។ ឯតេសំ សង្កហំ កាតុំ វដ្តតីតិ និសីទតីតិ
សម្ពន្ធា។ សា បន តត្ថ សត្តុ និសង្ខា ឯនិសីតិ ទស្សេតុំ - “និសីទន្តោ
បនា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យា ពុន្ធនំ
អបរិមិតកាលសម្ពុតាចិន្តេយ្យបរិញ្ញេយ្យបុញ្ញសម្ភារបធម៌និព្ពត្តា
រូបប្បភាវពុទ្ធកុណវិជ្ជោតិតា
ទ្វត្តិសមហាបុរិសលក្ខណាអសីតិអនុញ្ញានសមុជ្ឈលីតា
ព្យាមប្បភាកេតុមាលាលង្គតា សភាវសិទ្ធិតាយ អកិត្តិមា រូបកាយសិរី,
តំយេវ មហាកស្សបស្ស អធិជ្ជបុព្ពប្បសាទសំវទ្ធនត្ថំ អនិក្ខហិត្វា និសីទន្តោ
ភគវា “ពុទ្ធវេសំ គហេត្វា...បេ.... និសីទី”តិ វុត្តោ។ អសីតិហត្ថប្បទេសំ
ព្យាបេត្វា បវត្តិយា អសីតិហត្ថាតិ វុត្តោ។ សតសាខោតិ ពហុសាខា
អនេកសាខា។ សុវណ្ណាវណ្ណាវ អហោសិ និរន្តរំ ពុទ្ធវស្មីហិ សមន្តតោ
សមោកិល្លាភាវតោ។

តីសុ ហ្វានេស្វតិ ទ្វរតោ នាតិទ្វរេ អាសន្នេតិ តីសុ ហ្វានេសុ។ តីហិ
ឌីវាទេហីតិ “តស្មាតិហ តេ, កស្សប, ឯវំ សិក្ខិតតព្ពំ ‘តិព្ពំ មេ ហិរោត្ថប្បំ
បច្ចុប្បដ្ឋិតំ ភវិស្សតិ ថេរេសុ នវេសុ មជ្ឈិមេស្វ’តិ។ ឯវញ្ញំ តេ, កស្សប,
សិក្ខិតតព្ពំ។ តស្មាតិហ តេ, កស្សប, ឯវំ សិក្ខិតតព្ពំ ‘យំ កិញ្ចិ ធម្មំ សុណិស្សាមិ
កុសលូបសំហិតំ, សព្ពំ តំ អដ្ឋិ កត្វា មនសិ កិរិទ្វា សព្ពំ ថេតសា

សមន្ទាបារិទ្ធា ឱហិតសោតោ ធម្មំ សុណិស្សមី'តិ, ឯវញ្ញំ តេ, កស្សប,
សិក្ខិតតំ។ តស្មាតិហ តេ, កស្សប, ឯវំ សិក្ខិតតំ 'សាតសហគតា ច មេ
កាយគតាសតិ នវិជហិស្សតី'តិ, ឯវញ្ញំ តេ, កស្សប, សិក្ខិតតំ"ន្តិ (សំ. និ.
២.១៥៤) ឥមេហិ តីហិ ឱវាទេហិ។ ឯត្ថ ហិ ភគវា បឋមំ ឱវាទំ ថេរស្ស
ព្រាហ្មណជាតិកត្តា ជាតិមានប្បហានត្ថមភាសិ, ទុតិយំ ពាហុសទ្ធី និស្សាយ
ឧប្បជ្ឈនកអហំការប្បហានត្ថំ, តតិយំ ឧបដិសម្បត្តិ និស្សាយ
ឧប្បជ្ឈនកអត្ថសិនេហប្បហានត្ថំ។ មុទុកា ខោ ត្យាយន្តិ មុទុកា ខោ តេ អយំ។
កស្មា បន ភគវា ឯវមាហា? ថេរេន សហ ជីវំ បរិវត្តតុកាមតាយ។ កស្មា
បរិវត្តតុកាមោ ជាតោតិ? ថេរំ អត្ថនោ ហំនេ ឋេបេតុកាមតាយ។ កី
សារិបុត្តមោគ្គល្លាណា នត្ថិតិ? អត្ថិ, ឯវំ បនស្ស អហោសិ "ឥមេន ជីវំ ឋស្សន្តិ,
កស្សចោ បនវីសតិវស្សសតាយុកោ, សោ មយិ បរិនិព្វុតេ
សត្តបណ្ឌិតុហាយំ វសិត្យា ធម្មវិនយសង្កហំ កត្យា មម សាសនំ
បញ្ចវស្សសហស្សបរិមាណកាលប្បវត្តនកំ ករិស្សតីតិ អត្ថនោ ហំនេ
ឋេបេសិ។ ឯវំ ភិក្ខុ កស្សបស្ស សុស្សសិតតំ មញ្ញិស្សន្តិ"តិ។ តស្មា ឯវមាហា។

ចន្ទបមោតិ ចន្ទសទិសោ ហុត្យា។ កី បរិមណ្ឌលតាយ? នោ, អបិច ខោ
យថា ចន្ទោ គគនតលំ បក្ខន្ធមានោ ន កេនចិ សទ្ធិ សន្តវំ វា សិនេហំ វា
អាលយំ វា ករោតិ, ន ច ន ហោតិ មហាជនស្ស បិយោ មនាចោ, អយម្បិ ឯវំ
កេនចិ សទ្ធិ សន្តវាទីនំ អករណេន ពហុជនស្ស បិយោ មនាចោ ចន្ទបមោ
ហុត្យា ខត្តិយកុលាទីនិ ចត្តារិ កុលាទិ ឧបសង្កមតីតិ អត្ថោ។ អបកស្សេវ
កាយំ អបកស្ស ចិត្តន្តិ តេនេវ សន្តវាទីនំ អករណេន កាយញ្ច ចិត្តញ្ច
អបកត្តិញ្ច, អបនេត្វាតិ អត្ថោ។ និទ្ធី នវោតិ និច្ចនវកោវ, អាគន្ធកសទិសោ
ហុត្វាតិ អត្ថោ។ អាគន្ធកោ ហិ បដិចាជិយា សម្បត្តតេហំ បរិសិត្យា សចេ នំ
យរសាមិកា ទិស្វា "អម្ហាកម្បិ បុត្តភាតរោវិប្បវាសំ គន្ធា ឯវំវិចរីស្វ"តិ

អនុកម្មមានា និសីទាបេត្វា កោដេន្តិ, ភុត្តមត្តោយេវ “តុម្ហាកំ ភាជនំ
គណ្ហាថា” តិ ឧដ្ឋាយ បក្កមតិ, ន តេហិ សទ្ធិ សន្តរំ វា ករោតិ, កិច្ចករណីយានិ
វា សំវិទហតិ, វេមយម្បិ បដិចាជិយា សម្បត្តំ យរំ បរិសិត្វា យំ វេយាបថេ
បសន្នា មនុស្សា ទេន្តិ, តំ គហេត្វា ជិន្នសន្តរោ តេសំ កិច្ចករណីយេ អព្យាវដោ
ហុត្វា និក្ខមតិ តិ ជីបេតិ។

អប្បគញោតិ នប្បគញោ, អដ្ឋដ្ឋានេន កាយចាគព្វិយេន, ចតុដ្ឋានេន
វេចិចាគព្វិយេន, អនេកដ្ឋានេន មនោចាគព្វិយេន ច វិវហិតោតិ អត្ថោ។
អដ្ឋដ្ឋានំ កាយចាគព្វិយំ នាម
សង្ឃគណបុគ្គលភោជនសាលជន្ហាយវនហានតិ ត្ថកិក្ខាចារមគ្គេសុ
អន្តរយរបវេសនេ ច កាយេន អប្បតិរូបករណំ។ ចតុដ្ឋានំ វេចិចាគព្វិយំ នាម
សង្ឃគណបុគ្គលអន្តរយវេសុ អប្បតិរូបវាចានិច្ចារណំ។ អនេកដ្ឋានំ
មនោចាគព្វិយំ នាម តេសុ តេសុ ហ្មនេសុ កាយវាចាហិ អដ្ឋាចារំ
អនាបដ្ឋិទ្វាបិ មនសា កាមវិតក្កាជិនំវិតក្កនំ។ សព្វេសម្បិ វេមេសំ
ចាគព្វិយានំ អភាវេន អប្បគញោ ហុត្វា កុលានិ ឧបសង្កមតិ តិ អត្ថោ។
កស្សបសំយុត្តេន ច ចន្ទបមប្បដិបទាទិវេស្ស ធុតវាទេសុ អគ្គភាវស្ស
ពោធិតត្តា វុត្តំ “ឯតទេវ កស្សបសំយុត្តំ អដ្ឋប្បត្តិ កត្វា” តិ។

អនុវត្តត្រូវត្រូវ

១៩២. បញ្ចមេ ភោជនបបញ្ចមត្តន្តិ កោចរកាមេ បិណ្ឌកាយ
ចរណាហារបរិភោគសញ្ញាតំ ភោជនបបញ្ចមត្តំ។ ជីបរុក្ខានន្តិ
លោហានន្តកដ្ឋមយានំ មហាត្ថានំ ជីបរុក្ខានំ។ លោហមយេសុបិ ហិ តេសុ
ជីចាធាវេសុ ជីបរុក្ខកាតិ វុឡិវេសា ទដ្ឋញ្ចា។
ឡិលម្ពកជីបមណ្ឌលជីបសញ្ញារណាជីចាទិកា សេសជីចា។

អនុបរិយាយី បទគ្គិណករណ៍សេន។ អបំ តេនាតិ យេន តុយ្ហំ អត្ថោ,
អបំ តេន បរាវេមិ, តស្មា តំ អាហារាបេត្វា គណ្ណាតិ អត្ថោ។
សុវណ្ណាចាតិយំយេវស្ស ភត្តំ ឧប្បជ្ឈិតិ នេវតានុភាវេន ឧប្បជ្ឈិ, ន កិញ្ចិ
បចនកិច្ចំ អត្ថិ។ សត្ត មហាបុរិសវិតក្កេវិតក្កេសីតិ “អប្បិច្ឆស្សាយំ ធម្មោ,
នាយំ ធម្មោ មហិច្ឆស្ស” តិអាទិកេ សត្ត មហាបុរិសវិតក្កេវិតក្កេសី។
អដ្ឋមេតិ “និប្បបញ្ចារាមស្សាយំ ធម្មោ, នាយំ ធម្មោ បបញ្ចារាមស្ស” តិ ឯតស្មី
បុរិសវិតក្កេ។

មម សង្កប្បមញ្ញាយាតិ “អប្បិច្ឆស្សាយំ ធម្មោ, នាយំ ធម្មោ
មហិច្ឆស្ស” តិអាទិនា (ធិ. និ. ៣.៣៥៨; អ. និ. ៨.៣០) មហាបុរិសវិតក្កេវសេន
អារទ្ធមត្តំ មត្តកំ ចាបេតុំ អសមត្តភាវេន បិតំ មម សង្កប្បំ ជានិត្វា។
មនោមយេនាតិ មនោមយេនវិយ មនសា និម្មិតសទិសេន, បរិណាមិតេនាតិ
អត្ថោ។ ឥទ្ធិយាតិ “អយំ កាយោ ឥទំ ចិត្តំ វិយ ហោតូ” តិ ឯវំ បរត្តាយ
អធិដ្ឋានិទ្ធិយា។

យទាមេ អហុ សង្កប្បេតិ យស្មី កាលេ មយ្ហំ “កីទិសោ នុខោ អដ្ឋមោ
មហាបុរិសវិតក្កោ” តិ បរិវិតក្កោ អហោសិ, យទាមេ អហុ សង្កប្បេ, តតោ
មម សង្កប្បមញ្ញាយ ឥទ្ធិយា ឧបសង្កមិ, ឧត្តរិ ទេសយីតិ យោជនា។ ឧត្តរិ
ទេសយីតិ “និប្បបញ្ចារាមស្សាយំ ធម្មោ និប្បបញ្ចាតិនោ, នាយំ ធម្មោ
បបញ្ចារាមស្ស បបញ្ចាតិនោ” តិ (ធិ. និ. ៣.៣៥៨; អ. និ. ៨.៣០) ឥមំ អដ្ឋមំ
មហាបុរិសវិតក្កំ បូរេន្តោ ឧបរិ ទេសយី។ តំ បន ទេសិតំ ទស្សេន្តោ អាហា -
“និប្បបញ្ចាតោ ពុទ្ធា, និប្បបញ្ចាមទេសយី” តិ, បបញ្ចា នាម រាគាទយោ
កិលេសា, តេសំ វ្យុបសមនតាយ តទភាវតោ ច លោកុត្តរធម្មា និប្បបញ្ចា

នាម។ យថា តំ ចាបុណ្ហាតិ, តថា ធម្មំ ទេសេសិ, សាមុក្កំសិកំ ចតុសច្ចទេសនំ
អទេសយីតិ អត្ថោ។

តស្សបំ ធម្មមញ្ញាយាតិ តស្ស សត្តុ ទេសនាធម្មំ ជានិព្វា។ វិហាសិន្តិ
យថានុសិដ្ឋំ បដិបដ្ឋន្តោ វិហរី។ សាសនេ រតោតិ សិក្ខត្តយសង្គហោ សាសនេ
អភិរតោ។ តិស្សោវិជ្ជា អនុប្បត្តាតិ បុព្វេនិវាសញ្ញាណំ, ទិព្វចក្ខុញ្ញាណំ,
អាសវក្ខយញ្ញាណន្តិ ឥមា តិស្សោវិជ្ជា មយា អនុប្បត្តា សង្ខិកតា។ តតោ ឯវ
កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ, អនុសិដ្ឋិ ឱវាទោ អនុដ្ឋិតោតិ អត្ថោ។

កទ្ទិយត្ថេរវត្ថុ

១៩៣. ធម្មេ ឧច្ច-សន្នេន សមាធត្ថោ ឧច្ចា-សន្នោតិ អាហ - “ឧច្ចាកុលិកានន្តិ
ឧច្ច កុលេ ជាតាន”ន្តិ។ កាឡិ សា ទេវីតិ កាឡិវណ្ណតាយ កាឡិ សា ទេវី។
កុលានុក្កមេន វជ្ជានុប្បត្តិ មហាកុលិនស្សេវាតិ វុត្ថំ - “សោយេវ ចា”តិអាទិ។

លកុណ្ណាកកទ្ទិយត្ថេរវត្ថុ

១៩៤. សត្តមេ វិត្តកោតិ ទេយ្យវត្ថុវហិតោ។ គុណោ អារវ្មេត្វាតិ ភគវតោ
រូបគុណោ ចេវ អាកប្បសម្មទាទិគុណោ ច អត្តនោ អធិប្បាយំ ព្រាត្វា
អម្ពបក្កស្ស បដិគ្គហណំ បរិកុញ្ញនន្តិ ឯវមាទិកេ យថាឧបដ្ឋិតេ គុណោ
អារវ្មេត្វា។

បិណ្ឌោលការទ្វាជត្ថេរវត្ថុ

១៩៥. អដ្ឋមេ អភីតនាទកាវេន សីហស្សវីយ នាទោ សីហនាទោ, សោ
ឯតេសំ អត្ថិតិ សីហនាទិកា, តេសំ សីហនាទិកានំ។
គវហិតព្ពបសំសិតព្ពធម្មេ យាថាវតោ ជានន្តស្សេវ គវហា បសំសា ច

យុត្តរូបាតិ អាហា - “**ពុទ្ធាចនាមា**”តិអាទិ។ **ឡីណាជាតិ**តិអាទិហិ
បច្ចវេក្ខណាញាណស្ស ភូមិ ធនេស្សតិ។ តេនហិ ញាណោន អរិយសាវកោ
បច្ចវេក្ខន្តោ “**ឡីណាជាតិ**”តិអាទិ បជាធាតិ។ កតមា បនស្ស ជាតិ ឡីណា,
កថញ្ចា បជាធាតិទី? ន តាវស្ស អតីតា ឡីណា បុព្វេវ ឡីណាត្តា, ន អនាគតា
អនាគតេ វាយាមាភាវតោ, ន បច្ចុប្បន្នាវិជ្ជមានត្តា។ យា បន មគ្គស្ស
អភាវិតត្តា ឧប្បជ្ឈេយ្យ ឯកចតុបញ្ចវេការភវេសុ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធឬបេទា
ជាតិ, សា មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ឈនេន ឡីណា។ តំ សោ
មគ្គភាវនាយ បហ័នកិលេសេ បច្ចវេក្ខិត្វា “កិលេសាភាវេវិជ្ជមានម្បិ កម្មំ
អាយតី អប្បដិសន្ធិកំ ហោតី”តិ ជានន្តោ បជាធាតិ។

វុសិតន្តិ វុដ្ឋំ បរិវុដ្ឋំ, កតំ ចរិតំ និដ្ឋិតន្តិ អត្តោ។ **ព្រាហ្មចរិយន្តិ**
មគ្គព្រាហ្មចរិយំ។ បុព្វជ្ឈនកល្យាណាកេន ហិ សទ្ធិ សត្ត សេក្ខា មគ្គព្រាហ្មចរិយំ
វុសិតន្តិ ធាម, ឡីណាសវេវុដ្ឋវាសោ។ តស្មា អរិយសាវកោ អត្តនោ
ព្រាហ្មចរិយវាសំ បច្ចវេក្ខន្តោ “**វុសិតំ ព្រាហ្មចរិយ**”ន្តិ បជាធាតិ។ កតំ
ករណីយន្តិ ចតុសុ សច្ចេសុ ចតុហិ មគ្គេហិ
បរិញ្ញាបហានសន្និកិរិយាភាវនាភិសមយវសេន សោឡសវិធំ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតន្តិ
អត្តោ។ បុព្វជ្ឈនកល្យាណកាធម្មោ ហិ តំ កិច្ចំ ករោន្តិ, ឡីណាសវេវា
កតករណីយោ។ តស្មា អរិយសាវកោ អត្តនោ ករណីយំ បច្ចវេក្ខន្តោ “**កតំ
ករណីយ**”ន្តិ បជាធាតិ។ **ធាបរំ ឥត្តត្តាយាតិ** ឥទានិ បុន ឥត្តភាវាយ ឯវំ
សោឡសវិធកិច្ចភាវាយ, កិលេសក្ខយាយ វា មគ្គភាវនាយ កិច្ចំ មេ នត្ថិតិ
បជាធាតិ។ អថ វា **ឥត្តត្តាយាតិ** ឥត្តភាវតោ ឥមស្មា ឯវំបកាវា ឥទានិ
វត្តមានក្ខន្ធសន្តានា អបរំ ខន្ធសន្តានំ មយ្ហំ នត្ថិ, ឥមេ បន បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា
តិដ្ឋន្តិ និដ្ឋមូលកា វុត្តាវិយ, តេ ចរិមករិញ្ញាណានិរោធន អនុបាទានាវិយ
ជាតវេទោ និព្វាយិស្សន្តិតិ បជាធាតិ។

មន្ត្រីណាមួយបុត្តបុណ្យត្រូវតែ

១៩៦. នៅមេ អដ្ឋារសសុបិ វិជ្ជាជ្ជានេសុ និប្បត្តិ កតត្តា “សម្មសិប្បសុ
កោរិទោ ហុត្វា” តិ វុត្តំ។ អភិធម្មាអត្តញ្ញាវហស្សេវ ធម្មស្ស តត្ថ ឧបលព្ពនតោ
“មោក្ខធម្មំ អធិស្វា” តិ វុត្តំ។ តេនាហ - “ឥទំ វេទត្ថយំ នាមា” តិ អាធិ។ តថា ហិ
អនេន ធុត្តតិ បរិមុច្ឆនម្បិ ធុល្លភំ, អភិញ្ញាបរិវារាទំ អដ្ឋន្នំ សមាបត្តិនំ
លាភិតាយ សយំ ឯកទេសេន ឧបសន្នោ បរមុក្កសគតំ ឧត្តមទម្រងសមថំ
អនញ្ញសាធារណំ ភកវន្តំ សម្ភារេន្តោ “អយំ បុរិសោ” តិ អាធិមាហ។ បិដកានិ
គហេត្វា អាគច្ឆន្តិ តិ ផលភាជនានិ គហេត្វា អស្សមិកាយ អាគច្ឆន្តិ។ ពុទ្ធានន្តិ
ការវេសេន ពហុវេននិទ្ទេសោ កតោ។ បរិភុញ្ញតិ ទេវតាហិ បក្ខិត្តិទិញ្ចោជំ
វេនមូលដលាដលំ បរិភុញ្ញិ។ បត្តេ បតិជ្ជាបិតសមនន្តរមេវ ហិ ទេវតា តត្ថ
ទិញ្ចោជំ បក្ខិប័សុ។ សម្មសិប្បាតិ បច្ឆវេក្ខិត្វា, បរិវត្តេត្វាតិ ច វេទន្តិ។ អរហត្តំ
ចាបុណ្យស្វតិ មហាទេវត្រេស្ស អនុមោទនកថាយ អនុបុត្តិកថាសក្ខិកាយ
សុវិសោធិតចិត្តសន្តានា អរហត្តំ ចាបុណ្យសុ។

ទសហិ កថាវត្ថុហិ តិ អប្បិច្ឆកថា សន្តដ្ឋិកថា បរិវេកកថា
អសំសគ្គកថា វិរិយារម្ភកថា សីលសម្បទាកថា សមាធិសម្បទាកថា
បញ្ញាសម្បទាកថា វិមុត្តិសម្បទាកថា វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនសម្បទាកថា តិ
ឥមេហិ ទសហិ កថាវត្ថុហិ។ ជាតិភូមិវដ្តវាសិនោតិ ជាតិភូមិវដ្តទេសវាសិនោ,
សត្តុ ជាតទេសវាសិនោតិ អត្តោ។ សីសានុលោកិកោតិ បុរតោ គច្ឆន្តស្ស
សីសំ អនុ អនុ បស្សន្តោ។ ឱកាសំ សល្លក្ខេត្វាតិ សាកច្ឆាយ អវសរំ
សល្លក្ខេត្វា។ សត្តវិសុទ្ធិក្ខមំ បុច្ឆិ តិ “កំ ទុ ខោ, អារុសោ, សីលវិសុទ្ធីត្ថំ ភកវតិ
ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ” តិ អាធិនា (ម. និ. ១. ២៥៧) សត្តវិសុទ្ធិយោ បុច្ឆិ។
ធម្មកថិកានំ អគ្គជ្ជានេ វេបេសិ សវិសេសេន ទសកថាវត្ថុលាភិតាយ។

មហាក្សត្រានុវត្ត

១៩៧. ទសមេ សំខិត្តន កថិតធម្មស្សតិ មធុបិណ្ឌិកសុត្តន្តទេសនាសុ
វិយ សង្ខេបន ទេសិតធម្មស្ស។ តំ ទេសនំវិត្តាវេទ្យាតិ តំ សង្ខេបទេសនំ
អាយតនាទិវសេនវិត្តាវេទ្យា។ អត្ថំវិភជមាណនន្តិ តស្ស សង្ខេបទេសនាយ
អត្ថំវិភជិត្វា កថេន្តានំ។ អត្ថវសេនវាតិ “ឯត្ថកា ឯតស្ស អត្តា” តិ អត្ថវសេន
វា ទេសនំ បូរេតុំ សក្កោន្តិ។ ព្យញ្ញនវសេនវាតិ “ឯត្ថកានិ ឯត្ថ ព្យញ្ញនានិ
ទេសនាវសេនវត្ថុញ្ញានី” តិ ព្យញ្ញនវសេនវា បូរេតុំ សក្កោន្តិ។ អយំ បន
មហាក្សត្រានុវត្តោ ឧភយវសេនបិ សក្កោតិ តស្ស សង្ខេបន ឧទ្ទិដ្ឋស្ស វិត្តាវេន
សត្តុ អដ្ឋាសយានុបំ ទេសនតោ, តស្មា តត្ថ អក្កោតិ វុត្តោ។ វុត្តនយេនេវាតិ
“ចាតោវ សុភោជនំ ភុញ្ញិត្វា ឧបាសថង្គានិ អធិដ្ឋាយា” តិ អាទិនា ហេដ្ឋា
វុត្តនយេនេវ។ អញ្ញោហីតិ អញ្ញាសំ ឥត្ថិនំ កេសេហិ អតិវិយ ធីយា។ ន
កេវលញ្ច ធីយា ឯវ, អថ ខោ សិនិទ្ធីនិលមុទុកញ្ញិកា ច។ និក្ខេសីតិ អប្បកេសី
យថា “អនុទរា កញ្ញា” តិ។

បណិយន្តិវិក្កេតព្ភកណ្ណំ។ អារវ្មេត្វាតិ ឧបនិស្សយំ កេសានំ
បកតិភាវាបត្តិញ្ច អារវ្មេត្វា។ ការវេនាតិ មុណ្ឌាសីសាបិ ថេវ ការវេន
ឯកវេនេនេវ អាគន្ធា។ និមន្តេត្វាតិ ស្វាតនាយ និមន្តេត្វា។ ឥមិស្ស ឥត្តិយាតិ
យថាវុត្តសេដ្ឋីធិតរមាហា។ ទិដ្ឋធម្មិកោវាតិ អវជារណំ អដ្ឋានបយុត្តំ,
ទិដ្ឋធម្មិកោ យសបដិលាភោវ អហោសីតិ អត្តោ។ យសបដិលាភោតិ ច
ភវសម្បត្តិបដិលាភោ។ សត្តសុ ហិ ជវនចេតនាសុ បឋមា
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយជលា, បច្ឆិមា ឧបបដ្ឋវេទនីយជលា, មជ្ឈេ បញ្ច
អបរាបរិយវេទនីយជលា, តស្មា បឋមំ ឯកំ ចេតនំ ឋបេត្វា សេសា យថាសកំ

បរិបូណ៌នាដល់នាយិកា ហោត្តិ, បឋមចេតនាយ បន ធិដ្ឋធម្មិកោ
យសបដិលោភោវ អហោសិ។

បឋមឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. ឯតទគ្គវគ្គោ

(១៤) ២. ទុតិយឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា

ចូឡបន្តកត្តាវត្ថុ

១៩៨-២០០. ទុតិយស្ស បឋមេ មនេន និព្វត្តិតន្តិ អភិញ្ញាមនេន ឧប្បាទិតំ។
មនេន កតកាយោតិ អភិញ្ញាចិត្តេន ទេសន្តំ បត្តកាយោ។ មនេន
និព្វត្តិតកាយោតិ អភិញ្ញាមនសា និម្មិតកាយោ “អញ្ញំ កាយំ
អភិនិម្មិតាតិ” តិអាទិសុ (ធិ. និ. ១.២៣៦-២៣៧; បដិ. ម. ៣.១៤) វិយ។
ឯកសធិសេយេវាតិ អត្តសធិសេយេវ។ ឯកវិធមេវាតិ អត្តនា
កតប្បការមេវ។ ឯតប្បរមោ ហិ យេតុយ្យេន សាវកានំ ឥទ្ធិនិម្មានវិធិ។ អត្តោ
នាម ជាតោ ឯកទេសេន សត្តុ ឥទ្ធិនិម្មានាទុវិធានតោ។

លាភិតាយាតិ ឯត្ត លាភិតិ ព្រៀកាវេ អតិសយត្តោ។ តេន ថេរស្ស ចតុន្នំ
រូបាវចរជ្ឈានំ អតិសយេន សរិសេសលាភិតំ ទស្សេតិ។ អរូបាវចរជ្ឈានំ
លាភិតាយាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ ន កេវលព្យោតា
ចេតោសញ្ញាវិវដ្តកុសលតា រូបាវចរជ្ឈានលាភិតាយ ឯវ, អថ ខោ ឥមេហិបិ
ការណេហិតិ ទស្សេតុ - “ចូឡបន្តកោ ចា” តិអាទិ វុត្តំ។ ចេតោតិ ចេត្ត
ចិត្តសីសេន សមាធិវុត្តោ, តស្មា ចេតសោ សមាធិស្ស វិវដ្តនំ ចេតោវិវដ្តោ,
ឯកស្មីយេវាម្មណេ សមាធិចិត្តំ វិវដ្តត្វា ហេដ្ឋិមស្ស ហេដ្ឋិមស្ស ឧបរូបរិ

ហាបនតោ រូបាវចរជ្ឈានលាភី ចេតោវិវដ្តកុសលោ នាម។ “សត្តសោ
រូបសញ្ញាន”ន្តិអាទិនា (ធិ. ស. ២៦៥) វុត្តសញ្ញា អតិក្កមិត្វា
“អាភាសានញ្ញាយតនសញ្ញាសហគតំ... បេ....
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញាសហគតំ”ន្តិ (ធិ. ស. ២៦៥-២៦៨)
សញ្ញាសីសេន វុត្តជ្ឈានានំ វិវដ្តកុសលោ, តថា ឥត្តិបុរិសាទិសញ្ញា
និច្ចសញ្ញាទិតោ ចិត្តំ វិវដ្តេត្វា កេវលេ រូបាវចរធម្មមត្តេ អសម្ពុតេ និព្វានេ ច
វិសេសតោ វដ្តនតោ ច សុញ្ញតានុបស្សនាពហុលោ សញ្ញាវិវដ្តកុសលោ។
សមាធិកុសលតាយ ចេតោវិវដ្តកុសលតា តត្ថហុលវិហារិតាយ។ តថា
វិបស្សនាកុសលតាយ សញ្ញាវិវដ្តកុសលតា។ ឯកោតិ ច្ចឡបន្តកត្តេវ វេទតិ។
សមាធិលក្ខណេតិ សវិតក្កសវិចារាទិសមាធិសភាវេ។ បុន ឯកោតិ
មហាបន្តកត្តេវមាហា។ វិបស្សនាលក្ខណេតិ សត្តអនុបស្សនា
អជ្ឈារសមហារិបស្សនាទិវិបស្សនាសភាវេ។ សមាធិតាឡោតិ សមាធិស្មី
ឪតាឡូចិត្តោ សុភាវិតការនតា។ អង្គសំឡេត្តតិ ចតុរង្គិកតិវង្គិកាទិវសេន
ឈានផ្កានំ សង្ខីបនេ។ អារម្មណសំឡេត្តតិ កសិណុក្ខាជិមាភាសាទិនិព្វត្តនេន
កសិណាទិអារម្មណានំ សំឡេបនេ។ អង្គវត្ថាបនេតិ វិតក្កាទិនំ ឈានផ្កានំ
វត្ថាបនេ។ អារម្មណវត្ថាបនេតិ បថីកសិណាទិជ្ឈានារម្មណានំ
វត្ថាបនេ។

ឈានផ្កេហិតិ រូបាវចរជ្ឈានផ្កេហិ, ឈានផ្កានេវ ឈានំ។ បុន ឈានផ្កេហិតិ
អរូបាវចរជ្ឈានផ្កេហិ។ ភាតាតិ ជេដ្ឋភាតា។ អស្សាតិ កុដុម្ពិយស្ស។
សុវណ្ណាបូជន្តិ សោវណ្ណាមយំ បុប្ផបូជំ កត្វា។ ទេវបុរេតិ តាវតីសភវនេ
សុទស្សនមហានគរេ។ អគ្គទ្វារេនាតិ តស្មី ទិវសេ អគ្គំ សព្វបឋមំ វិវេជន
នគរទ្វារេន និក្ខមិត្វា។

កោកនទន្តិ បទុមវិសេសនំ យថា “កោកាសក”ន្តិ។ តំ កិវ ពហុបត្តំ
វណ្ណាសម្បជ្ជំ អតិសុគន្ធិញ្ច ហោតិ។ “កោកនទំ នាម សេតបទុម”ន្តិបិ វទន្តិ។
ចាតោតិ បគេវ។ អយញ្ញេត្ត អត្ថោ - យថា កោកនទសម្ព័ន្ធតំ បទុមំ ចាតោ
ស្វរិយុគ្គមនវេលាយំ ផុល្លំ វិកសិតំ អវីតគន្ធី សិយាវិរោចមានំ, ឯវំ សរីរគន្ធី
គុណគន្ធី ច សុគន្ធី សរទកាលេ អន្តលិក្ខេ អាទិច្ចមិវ អត្តនោ តេជសា
តបន្តំ អង្កេហិ និច្ឆរណាកជុតិយា អង្កិរសំ សម្មាសម្ពុទ្ធី បស្សតិ។

ចូឡបន្តកោ កិវ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ បព្ពជិត្វា បញ្ញាវា ហុត្វា
អញ្ញាតវស្ស ទន្ធិកិក្ខុនោ ឧទ្ទេសគហណាកាលេ បរិហាសកេឡី អកាសិ។ សោ
ភិក្ខុ តេន បរិហាសេន លង្កិតោ នេវ ឧទ្ទេសំ គណ្ហិ, ន សង្ឃយមកាសិ។ តេន
កម្មនាយំ បព្ពជិត្វាវ ទន្ធា ជាតោ, តស្មា គហិតគហិតបទំ ឧបរិឧបរិបទំ
គណ្ហាន្តស្ស នស្សតិ។ ឥទ្ធិយា អភិសម្ព័ន្ធវិទ្យា សុទ្ធី ចោឡ្យខណ្ឌំ អនាសីតិ តស្ស
បុព្ពហេតុំ ទិស្វា តទន្ធិបេ កម្មជ្ជានេ និយោដេន្តោ សុទ្ធី ចោឡ្យខណ្ឌំ អនាសិ។
សោ កិវ បុព្ពេ រាជា ហុត្វា នគរំ បទក្ខិណំ ករោន្តោ នលាដតោ សេនេ មុច្ចន្តេ
បរិសុទ្ធីន សាដកេន នលាដំ បុព្វិ, សាដកោ កិលិដ្ឋោ អហោសិ។ សោ “ឥមំ
សរីរំ និស្សយ ឯវុចោ បរិសុទ្ធសាដកោ បកតី ជហិត្វា កិលិដ្ឋោ ជាតោ,
អនិច្ចាវត សម្ពាវា”តិ អនិច្ចសញ្ញំ បដិលភិ។ តេន ការណេនស្ស
រដាហារណាមេវ បច្ចយោ ជាតោ។

លោមាធិតិ ចោឡ្យខណ្ឌតន្តគតអំសុកេ វទតិ។ “កិលិដ្ឋធាតុកាធិ”តិ
កិលិដ្ឋសភាវាទិ។ ឯវុចតិកមេវាតិ ឥទំ ចិត្តម្បិ ភវន្តវសេន បកតិយា បណ្ណាវំ
បរិសុទ្ធី រាគាទិសម្បយុត្តធម្មវសេន សំកិលិដ្ឋំ ជាតន្តិ ទស្សតិ។ នក្ខត្តំ
សមាទេត្វាតិ នក្ខត្តំ សមន្នាហរិត្វា, អាវុដ្ឋត្វាតិ អត្ថោ។ ពិឡាវស្សត្វាយាតិ
ពិឡាវស្ស កោចរត្វាយ។ ជលបថកម្មិកេនាតិ សមុទ្ធកម្មិកេន។ ចារិន្តិ

ខាងត្បូងតិណ្ណំ។ សច្ចការន្តិ សច្ចការវាវហំ ការំ, “អត្តនា គហិតេ ភណ្ណោ
អញ្ញេសំ ន ធាតព្ភ”ន្តិ វត្ថា ធាតព្ភលញ្ញន្តិ វុត្ថំ ហោតិ។ តតិយេន បដិហារេនាតិ
តតិយេន សាសនេន។ បត្តិកា ហុត្វាតិ សាមិនោ ហុត្វា។

អប្បកេនបីតិ ថោកេនបិ បរិត្តេនបិ។ មេធាវីតិ បញ្ញាវា។ ចាកតេនាតិ
ភណ្ណាមូលេន។ វិចក្ខុណោតិ វោហារកុសលោ។ សមុជ្ជាបេតិ អត្តានន្តិ មហាន្តំ
ធនំ យសញ្ច ឧប្បាទេត្វា តត្ថ អត្តានំ សណ្ឋាបេតិ បតិជ្ជាបេតិ។ យថា កី? អណ្ណំ
អគ្គីវ សន្ធមំ, យថា បណ្ឌិតោ បុរិសោ បរិត្តកំ អគ្គី អនុក្កមេន
គោមយចុណ្ណាធីនិ បតិបិទ្វា មុខវាតេន ធមេន្តោ សមុជ្ជាបេតិ វឿតិ, មហាន្តំ
អគ្គិក្ខន្ធករោតិ, វេរមេវ បណ្ឌិតោ ថោកម្មិ ចាកតំ លភិទ្វា នាធាធាយេហិ
បយោដេត្វា ធនញ្ច យសញ្ច វឿតិ, វឿត្វា បុន តត្ថ អត្តានំ បតិជ្ជាបេតិ។
តាយ វេ វា បន ធនស្ស មហាន្តតាយ អត្តានំ សមុជ្ជាបេតិ, អភិញ្ញាតំ ចាកជំ
ករោតីតិ អត្តោ។

សុភូតិត្ថេវវត្ថុ

២០១-២០២. តតិយេ រណាតិ ហិ រាគាធយោ កិលេសា វុច្ឆន្តិ “សរណា
ធម្មា”តិ អាធិសុ (ធរ. ស. ១០០ ធុកមាតិកា) រាគាធយោ កិលេសា “រណា”តិ
វុច្ឆន្តិ។ រណាន្តិ ឯតេហិតិ រណា។ យេហិ អភិក្ខតា សត្តា នាធម្មការេន កន្លង
បរិទេវន្តិ, តស្មា តេ រាគាធយោ “រណា”តិ វុត្តា។ ទេសិតនិយាមតោ
អនោក្ខមិត្វាតិ ទេសិតានោក្ខមនតោ អនុបគត្វា ទេសេតិ, សត្តារា
ទេសិតនិយាមេនេវ អនោធិស្សកំ កត្វា ធម្មំ ទេសេតីតិ វុត្ថំ ហោតិ។ ឯវន្តិ ឯវំ
មេត្តាលាធនតោ វុជ្ជាយ ភិក្ខាគហលោ សតិ។ ភិក្ខាធាយកានំ មហាប្បលំ
ភវិស្សតីតិ ឥទំ ចូឡច្ឆរាសដ្ឋាតសុត្តេន (អ. និ. ១.៥១ អាធយោ) ធីបេតព្ភំ។
អច្ឆរាសដ្ឋាតមត្តម្មិ ហិ កាលំ មេត្តចិត្តំ អាសេវន្តស្ស ភិក្ខុនោ ធិន្ធានំ

មហាប្បលំ ហោតិ មហានិសំសំ, តេន ច សោ អមោយំ វជ្ជបិណ្ឌំ ភុញ្ញតិ តិ
អយមត្ថោ តត្ថ អាគតោយេវ។ ធិមិត្តំ គណ្ហិត្វាតិ អាការំ សល្លត្ថេត្វា។

ឧទិវរនិយវេតត្ថេវត្ថុ

២០៣. បញ្ចមេ វនសភាគន្តិ សភាគំ វនំ, សភាគន្តិ ច សប្បាយន្តិ អត្ថោ។
យញ្ញិ បកតិវិវុទ្ធី ព្យាធិវិវុទ្ធព្វា ន ហោតិ, តំ “សភាគ”ន្តិ វុច្ចតិ។

ឧទកសភាគន្តិអាធិសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

កល្យាណកម្មាយុបាណគូណោតិ កល្យាណកម្មបធមស្ស ឡិកាសោ។ តិណ្ឌំ
ភាតិកានន្តិ ឧបតិស្សោ, ចុន្នោ, ឧបសេនោតិ ឥមេសំ តិណ្ឌំ ជេដ្ឋភាតិកានំ។

តិស្សន្តេព្វា ភគិនន្តិ ចាលា, ឧបចាលា, សីសុបចាលាតិ ឥមេសំ តិស្សន្តំ

ជេដ្ឋភគិននំ។ ឯត្ថ ច សាវិបុត្តត្ថេវេ សយំ បព្ពជិត្វា ចាលា, ឧបចាលា,

សីសុបចាលាតិ តិស្សោ ភគិនិយោ, ចុន្នោ ឧបសេនោតិ ឥមេ ភាគេវ

បញ្ចាជេសិ, វេតត្ថេវត្ថុមាវេ ឯកោវ គេហេ អវសិស្សតិ។ តេន វុត្ថំ -

“អម្ពាភំ...បេ... បញ្ចាជេន្តិ”តិ។ មហាល្អកតរាតិ វុច្ចតរា។ ឥនព្វា កុមារិកាយ

ចិវជីវិតំ អភិកម្ពមាណា អាហំសុ។ សា កិវ តស្ស អយ្យិការីសតិវស្សសតិកា

ខណ្ឌាទន្តា បលិតកេសា វលិត្តចា តិលកាហតគត្តា កោចានសិវដ្ឋា

អហោសិ។ វិជារនិកន្តិវិជារនកិឡិកំ។ តិស្សន្តំ សម្បត្តិនន្តិ អនុស្សវេសេន

មនុស្សនេវមោក្ខសម្បត្តិយោ សន្ធាយ វនតិ, មនុស្សនេវព្រហ្មសម្បត្តិយោ វា។

សីវលិស្ស បុញ្ញំ វីមសិស្សមាតិ “សីវលិនា កតបុញ្ញស្ស វិចាកទានដ្ឋានមិទ”ន្តិ

ព្យាត្វា ឯវមាហា។ សភាគដ្ឋានន្តិ សមំ ទេសំ។

តំ ភូមិរាមណោយ្យកន្តិ កិញ្ចាបិ អរហន្តោ តាមន្តេ កាយវិវេកំ នលភន្តិ,

ចិត្តវិវេកំ បនលភន្តេវ។ តេសញ្ញា ធិព្ពប្បជីកាតានិបិ អារម្មណានិ ចិត្តំ ចាលេតុំ

ន សក្កោន្តិ, តស្មា គាមោ វា ហោតុ អវញ្ញាជីនំ វា អញ្ញាតំ, ‘យត្ថ អវហន្តោ
វិហារន្តិ, តំ ភូមិរាមណោយ្យកំ’, សោ ភូមិប្បទេសោ រមណីយោ ឯវាតិ អត្ថោ។

កម្លាំងរេតត្ថវេទ

២០៤. ឆន្ទៈអកប្បិយោ, អារុសោ, គុឡោតិ ឯកទិវសំ ថេរោ អន្តរាមគ្គ
គុឡុករណំ ឌីក្កមិត្វា គុឡេ បិដ្ឋម្បិ ធារិកម្បិ បត្តិត្ថ ទិស្វាន “អកប្បិយោ
គុឡោ, សាមិសោ ន កប្បតិ គុឡោ វិកាលេ បរិភូត្ថិត” ត្ថិ កុក្កុច្ឆាយន្តោ
ឯវមាហា។ អកប្បិយា មុត្តាតិ ឯកទិវសំ អន្តរាមគ្គ វេទ មុត្តំ ជាតំ ទិស្វា
“អកប្បិយា មុត្តា, បក្កាបិ មុត្តា ជាយន្តិ” ត្ថិ កុក្កុច្ឆាយន្តោ ឯវមាហា។
សេសមេត្ថ សព្វំ ឧត្តានមេវ។

សោណាកោដ្ឋិវិសត្ថវេទ

២០៥. សត្តមេ ហាបេតត្ថមេវ អហោសិ អច្ឆារទ្ធវិវយត្តា។ ឧទកេន
សមុបព្យុឡេ តិ ឧទកេន ថលំ ឧស្សវេត្វា តត្ថ តត្ថ វាសិកតេ។
ហរិភូបលីត្តាយាតិ គោមយបរិភណ្ឌាកតាយ។ តិវិជេន ឧទកេន ចោសេន្តិ
ឌីរោទកំ គន្លោទកំ កេវលោទកន្តិ ឯវំ តិវិជេន ឧទកេន ចោសេន្តិ បរិចាលេន្តិ។
បរិស្សវេត្វាតិ បរិសោធចត្វា គហិតេ តណ្ហាលេតិ យោជេតព្ពំ។ ទេវោ មញ្ញេតិ
ទេវោ វិយ។ វីណាវាទេនាតិ “តំ កី មញ្ញសិ, សោណា, យទា តេ វីណាយ
តន្តិយោ អច្ឆាយតា ហោន្តិ, អបិ នុតេ វីណា តស្មី សមយេ សវវតី វា ហោតិ
កម្មញ្ញា វាតិ? នោ ហេតំ, ភន្តេតិ។ ឯវមេវ ខោ, សោណា, អច្ឆារទ្ធវិវយំ ឧទ្ធច្ឆាយ
សំវត្ថតិ, អតិសិចិលវិវយំ កោសជ្ជាយ សំវត្ថតិ។ តស្មាតិហ ភូ, សោណា,
វិវយសមតំ អធិជ្ជហ, ឥន្ទ្រយានព្វា សមតំ បដិវិជ្ជា” តិ (មហាវ. ២៤៣) ឯវំ

វីណាំ ឧបមំ កត្វា បវត្តិតេន វីណោបមោវាទេន។ វីរិយសមថយោជនត្ថាយាតិ
វីរិយស្ស សមថេន យោជនត្ថាយ។

សោណាកុដិកណ្ណោត្ថវវត្ថុ

២០៦. អដ្ឋមេ កុដិកណ្ណោតិ វុច្ឆតីតិ “កោដិកណ្ណោ”តិ វត្ថុព្រៃ
“កុដិកណ្ណោ”តិ វេហរិយតិ។ កុលយវេ ភវា កុលយរិកា។ សា កិរ អវន្តិរដ្ឋ
កុលយវេ មហាវិកវស្ស សេដ្ឋិស្ស ភរិយា។ ទសពលស្ស ធម្មកថំ សុត្វា
សោតាបត្តិផលេ បតិជ្ជាយ ចិន្តេសីតិ ឥទំ អន្ត្រុត្តរភាណាកាណំ មតេន វុត្ថំ។
សុត្តនិបាតជ្ជកថាយំ បន “សបរិសោ ភកវន្តំ ឧបសង្កម្ម ធម្មទេសនំ អស្សោសិ,
ន ច កញ្ចាវិសេសំ អធិគញ្ញា។ កស្មា? សោ ហិ ធម្មំ សុណោន្តោ ហេមវតំ
អនុស្សវិត្វា ‘អាគតោ នុ ខោ មេ សហាយកោ, នោ’តិ ទិសាទិសំ ឱលោកេត្វា តំ
អបស្សន្តោ ‘វត្វាតោ មេ សហាយោ, យោ ឯវំ វិចិត្តប្បជីកានំ ភកវតោ ទេសនំ
ន សុណាតី’តិ វិក្ខិត្តចិត្តោ អហោសី”តិ វុត្ថំ។

យស្មា បដិសន្ធិជាតិអភិធិក្ខមនពោធិបរិនិព្វានេស្សវ ទូត្តិស បុព្វនិមិត្តានិ
ហុត្វាវ បដិវិគ្ខន្ធន្តិ, ន ចិវជ្ជិតិកានិ ហោត្តិ, ធម្មចក្កប្បវត្តនេ (សំ. និ. ៥.១០៨១;
បដិ. ម. ២.៣០) បន តានិ សរិសេសានិ ហុត្វា ចិវតវំ វត្វា និវុដ្ឋន្តិ, តស្មា វុត្ថំ -
“តិយោជនសហស្សំ ហិមវន្តំ អកាលបុប្ផិតំ ទិស្វា”តិ អាទិ។ អគ្គពលកាយាតិ
សព្វបុរតោ គច្ឆន្តា ពលកាយា។ កេន បុប្ផិតការំ ជាធាសីតិ កេន ការណេន
ហិមវន្តស្ស បុប្ផិតការំ ជាធាសីតិ, យេន ការណេន ឥមំ
អកាលបុប្ផចាធិហារិយំ ជាតំ, តំ ជាធាសីតិ វុត្ថំ ហោតិ។ តស្ស បវត្តិតការំន្តិ
តស្ស ធម្មចក្កស្ស ភកវតា បវត្តិតការំ។ សទ្ទេ និមិត្តំ គណ្ហីតិ សទ្ទេ អាការំ
សល្លក្ខេសិ។ តតោតិ “អហំ ‘ឯតំ អមតធម្មំ តម្បិ ជាធាបេស្សាមី’តិ តវ សន្តិកំ
អាគតោស្មី”តិ យំ វុត្ថំ, តទនន្តវន្តិ អត្ថោ។

សាតាគិរោហោមវតស្ស ពុទ្ធប្បាធំ កថេត្វា តំ ភគវតោ សន្តិកំ
អាណេតុកាមោ “អដ្ឋ បន្ទរសោ”តិអាទិកាថមាហ។ តត្ថ (សុ. និ. អដ្ឋ. ១.១៥៣)
អដ្ឋាតិ អយំ វត្តិន្ទិវោ បក្ខកណ្តាលតោ បន្ទរសោ, ឧបវសិតព្ពតោ ឧចាសថោ។
តិសុ វា ឧចាសថេសុ អដ្ឋ បន្ទរសោ ឧចាសថោ, ន ចាតុទ្ទសិឧចាសថោ, ន
សាមគ្គីឧចាសថោ។ ទិវិ ភវានិ ទិព្ពានិ, ទិព្ពានិ ឯត្ថ អត្ថិតិ ទិព្ពានិ។ កានិ តានិ?
រូចានិ។ តញ្ញិ វត្តិ ទេវានំ ទសសហស្សិលោកធាតុតោ សន្និបតិកានំ
សវីរវត្តាភរណវិមានប្បកាហិ អព្ពាទិឧបក្កិលេសវិហិតាយ ចន្ទប្បកាយ ច
សកលជម្ពុទីចោ អលង្កតោ អហោសីតិ អតិវិយ អលង្កតោ ច
បរិវិសុទ្ធិទេវស្ស ភគវតោ សវីរប្បកាយ។ តេនាហ - “ទិព្ពា វត្តិ ឧបដ្ឋិតា”តិ។

ឯវំ វត្តិគុណវណ្ណាធាបទេសេនបិ សហាយស្ស ចិត្តំ បសាធំ ជនេន្តោ
ពុទ្ធប្បាធំ កថេត្វា អាហ - “អនោមនាមំ សត្តារំ, ហន្ត បស្សម គោតម”ន្តិ។
តត្ថ អនោមេហិ អលាមកេហិ សព្ពាការបរិបូរេហិ គុណេហិ នាមំ អស្សាតិ
អនោមនាមោ។ តថា ហិស្ស “ពុទ្ធិតា សច្ចានីតិ ពុទ្ធោ, ពោធិតា បជាយាតិ
ពុទ្ធោ”តិអាទិនា (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. ចារាយនត្ថតិកាថានិទ្ទេសោ ៩៧; បដិ.
ម. ១.១៦២) នយេន ពុទ្ធាតិ អនោមេហិ គុណេហិ នាមំ។ “ភគ្ករគោតិ ភគវា,
ភគ្កនោសោតិ ភគវា”តិអាទិនា (មហានិ. ៨២) នយេន ភគវាតិ អនោមេហិ
គុណេហិ នាមំ។ ឯស នយោ “អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ
វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ”តិអាទិសុ។ ទិដ្ឋជម្និកាទិអត្ថេហិ ទេវមនុស្ស អនុសាសតិ
“ឥមំ បដហថ, ឥមំ សមាធាយ វត្តថា”តិ សត្តា។ តំ អនោមនាមំ សត្តារំ។
ហន្តាតិ វចសាយត្ថេ និចាតោ។ បស្សមាតិ តេន អត្តានំ សហ សង្កហេត្វា
បច្ចុប្បន្នពហុវចនំ។ គោតមន្តិ គោតមគោត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - “សត្តា, ន
សត្តា”តិ មា វិមតី អកាសិ, ឯកន្តព្យវសិតោ ហុត្វាវ ឯហិ បស្សម គោតមន្តិ។

ឯវុត្ត ហេមវត្ត “អយំ សាតាគិរោ ‘អនោមនាមំ សត្តា’ន្តិ ភណ្ឌោ
តស្ស សព្ពញ្ចតំ បកាសេតិ, សព្ពញ្ចនោ ច ធុល្លភា លោកេ, សព្ពញ្ចបដិញ្ចេហិ
បូរណានិសទិសេហោ លោកោ ឧបទ្កតោ។ សោ បន យទិ សព្ពញ្ច, អន្ទា
តាទិលក្ខណំ បត្តោ ភវិស្សតិ, តេន ឯវំ គហោស្សមី”តិ ចិន្តេត្វា តាទិលក្ខណំ
បុច្ឆន្តោ អាហ - “កង្ខ មនោ”តិ អាទិ។ តត្ថ កង្ខតិ បុច្ឆា។ មនោតិ ចិត្តំ។
សុបណិហិតោតិ សុដ្ឋ ឋបិតោ អចលោ អសម្បវេធិ។ សព្ពេសុ ភូតេសុ
សព្ពភូតេសុ។ តាទិនោតិ តាទិលក្ខណំ បត្តស្សេវ សតោ។ បុច្ឆា ឯវំ វា អយំ
“សោ តវ សត្តា សព្ពភូតេសុ តាទិ, ឧទាហុ នោ”តិ។ ឥដ្ឋ អនិដ្ឋចាតិ ឯវុបេ
អារម្មណេ។ សង្កប្បាតិ វិតក្កា។ វសីកតាតិ វសំ គមិតា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យំ
តំ សត្តាវំ វេទសិ, តស្ស តេ សត្តនោ កង្ខ តាទិលក្ខណំ សម្បត្តស្ស សតោ
សព្ពភូតេសុ មនោ សុបណិហិតោ, ឧទាហុ យាវ បច្ចយំ នលភតិ, តាវ
សុបណិហិតោ វិយ ខាយតិ។ សោ វា តេ សត្តា កង្ខ សព្ពភូតេសុ សត្តេសុ តាទិ,
ឧទាហុ នោ, យេ ច ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ អារម្មណេសុ រាគនោសវសេន សង្កប្បា
ឧប្បន្នេយ្យំ, ត្យាស្ស កង្ខ វសីកតា, ឧទាហុ កនាចិ តេសម្បិ វសេន វុត្តតិ តិ។

តីណិ វស្សានិ តិ សោណាស្ស បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ តីណិ វស្សានិ។
តនា កិរ ភិក្ខុ យេតុយ្យេន មជ្ឈិមទេសេយេវ វសីសុ, តស្មា តត្ថ កតិបយា ឯវ
អហោសុំ។ តេ ច ឯកស្មី និគមេ ឯកោ ទ្វេតិ ឯវំ វិសុំ វិសុំ វសីសុ, ថេរាទញ្ច
កតិបយេ ភិក្ខុ អានេត្វា អញ្ញេសុ អានីយមានេសុ បុព្វំ អានីតា កេនចិនេវ
ករណីយេន បក្កមីសុ, កញ្ចិ កាលំ អាគមេត្វា បុន តេសុ អានីយមានេសុ
ឥតវេ បក្កមីសុ, ឯវំ បុនប្បុនំ អានយនេន សន្និចាតោ ចិនេវ អហោសិ, ថេរោ
ច តនា ឯកវិហារី អហោសិ។ តេន វុត្តំ - “តីណិ វស្សានិ គណំ
បរិយេសិត្វា”តិ។ តីណិ វស្សានិ ច អច្ឆន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។ សត្ត
អធិប្បាយំ ញាតិ អត្តនោ អាណាបនេនេវ “ឥមិនា សន្និ ឯកគន្ធកុដិយំ

វេសិតុកាមោ ភគវា"តិ សត្តុ អធិប្បាយំ ជានិត្វា។ ភគវា កិរ យេន សទ្ធិ
ឯកគន្ធកុដិយំ វេសិតុកាមោ, តស្ស សេនាសនបញ្ញត្តិយំ អានន្តត្ថេរំ
អាណាបេតិ។

អដ្ឋោកាសេ វីតិនាមេត្វាតិ អដ្ឋោកាសេ និសង្ខាយ វីតិនាមេត្វា។ យស្មា
ភគវា អាយស្មតោ សោណាស្ស សមាបត្តិសមាបជ្ជនេន បដិសន្ធារំ ករោត្តោ
សាវកសាធារណា សព្វា សមាបត្តិយោ អនុលោមប្បដិលោមំ សមាបជ្ជន្តោ
ពហុនេវ វត្ថី អដ្ឋោកាសេ និសង្ខាយ វីតិនាមេត្វា ចាទេ បក្ខាលេត្វាវិហារំ
ចាវិសិ, តស្មា អាយស្មាបិ សោណោ ភគវតោ អធិប្បាយំ ព្យាត្វា តទន្ទុបំ សព្វា
តា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជន្តោ ពហុនេវ វត្ថី អដ្ឋោកាសេ និសង្ខាយ
វីតិនាមេត្វា ចាទេ បក្ខាលេត្វាវិហារំ ចាវិសិតិ វេទន្តិ។ បវិសិត្វា ច ភគវតោ
អនុញ្ញាតោ បីវតិរោករណិយំ កត្វា ភគវតោ ចាទបស្សេនិសង្ខាយ
វីតិនាមេសិ។ អដ្ឋេសីតិ អាណាបេសិ។ បដិភាតុ តំ ភិក្ខុ ធម្មោ ភាសិតុន្តិ ភិក្ខុ
តុយ្ហំ ធម្មោ ភាសិតុំ ឧបជ្ជាតុ, ញាណមុខំ អាគច្ឆតុ, យថាសុតំ យថាបរិយត្តំ
ធម្មំ ភណាហិតិ អត្ថោ។ អដ្ឋកវគ្គិយានីតិ អដ្ឋកវគ្គភូតានិ
កាមសុត្តានិសោធិសុត្តានិ (មហានិ. ១)។ សុគ្គហិតោតិ សម្មា ឧគ្គហិតោ។
សព្វេ វេរេ យាចិតិ វិនយធរបញ្ចមេន គណេន ឧបសម្បទា ធុវន្តានំ ចម្មត្តរណំ
គណាដ្ឋល្លាចាហានំ បីវវិប្បវាសោតិ ឥមេ បញ្ច វេរេ យាចិ។ សុត្តេ អាគតមេវាតិ
ឧទានចាឡិយំ អាគតសុត្តំ សន្ធាយ វេទតិ។

សីវលិត្ថេវត្ថុ

២០៧. នវមេ សាកក្ខិត្វា សាកក្ខិត្វាតិ រញ្ញោ សទ្ធិ បដិវុដ្ឋនវសេន បុនប្ប្នំ
សាកក្ខំ កត្វា។ គុឡទទិទ្ធិ បត្តិទ្ធិ គុឡសទិសំ កបិនទទិ។ អតិអញ្ជិតុន្តិ
អតិវិយ អាកឡិតុំ។ កញ្ជិយំ វាហេត្វាតិ ទទិមត្តំ បវាហេត្វា, បរិស្សាវេត្វាតិ

អត្ថោ។ “ធិតោ កក្កាយំ គហេត្វា” តិបិ ចាហោ។ នន្តិ សុប្បវាសំ។ ពិជបន្តិ
ដុសាបេន្តិ តិ ឥមិនា សម្ពុត្តោ។ យាវ ន ឧក្កឡន្តិ តិ យាវ ធានេ ន ឧក្កឡន្តិ,
ធាតុកាមាវ ហោន្តិ តិ អធិប្បាយោ មហាទុក្ខំ អនុភោសី តិ បសវនីពន្ធនំ មហាន្តំ
ទុក្ខំ អនុភោសី។ សាមិកំ អាមន្តេត្វា តិ សត្តាបំ មូឡ្ហគញ្ញា តិ ញាហិ ខរាហិ
ទុក្ខវេទនាហិ ដុដ្ឋា “សម្មាសម្ពុត្តោ វត សោ ភគវា, យោ ឥមស្ស ឯវរូបស្ស
ទុក្ខស្ស បហានាយ ធម្មំ ទេសេតិ។ សុប្បជិបន្នោ វត តស្ស ភគវតោ
សាវកសង្ឃោ, យោ ឥមស្ស ឯវរូបស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ បជិបន្នោ។ សុសុខំ
វត និព្វានំ, យត្ថិទំ ឯវរូបំ ទុក្ខំ ន សំវិជ្ជតិ” តិ (ឧទា. ១៨) ឥមេហិ តិហិ វិតក្កេហិ
តំ ទុក្ខំ អធិវាសេន្តិ សត្តុ សន្តិកំ បេសេតុកាមតាយ សាមិកំ អាមន្តេត្វា។ បុរេ
មរណាតិ មរណតោ បុរេតរមេវ។ ឥន្តិតន្តិ អាការំ។ ជីវិតភត្តន្តិ ជីវិតសំសយេ
ធាតព្ភភត្តំ។ សព្ភកម្មក្ខមោ អហោសី តិ សត្តវស្សិកេហិ ធារកេហិ កាតព្វំ យំ
កិញ្ចិ កម្មំ កាតុំ សមត្ថតាយ សព្ភស្ស កម្មស្ស ខមោ អហោសី។ តេនេវ សោ
សត្តាបំ មហាធានេ ធិយមាទេ ជាតទិវសតោ បដ្ឋាយ ធម្មករណំ អាទាយ
សង្ឃស្ស ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា អធាសី។

យោមន្តិអាទិគាថាយ “យោ ភិក្ខុ ឥមំ រាគបលិបថព្វោវ កិលេសទុក្ខញ្ច
សំសារវដ្ឋញ្ច ចតុន្នំ សច្ចានំ អប្បជីវិជ្ឈនកមោហញ្ច អតីតោ ចត្តារោ ឱយេ
តិល្លោ ហុត្វា ចារំ អនុប្បត្តោ, ធុរិយេន លាទេន លាយី, តល្លោយ អភាវេន
អនេជោ, កថំកថាយ អភាវេន អកថំកថី, ឧបាទានានំ អភាវេន
អនុចាទិយីត្វា កិលេសនិព្វានេន និព្វតោ, តមហំ ព្រាហ្មណំ វធាមី” តិ អត្ថោ។

សព្វេសំយេវ បន កេសានំ ឱរោបនញ្ច អរហត្តសង្ឃិកិរិយា ច
អបច្ឆាអបុរិមា អហោសី តិ ឥមិនា យេស្ស ខុរុត្តេយេវ អរហត្តប្បត្តិ ធិបិតា។
ឯកច្ឆេ បន អាចរិយា ឯវំ វទន្តិ “ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ធម្មសេនាបតិនា ឱវាទេ ទិន្នេ

‘យំ មយា កាតុំ សក្កា, តមហំ ជានិស្សមី’ តិ បព្ពជិត្វាវិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ
គហេត្វា តំ ទិវសំយេវ អញ្ញាតវំ វិចិត្តំ កុដិកំ ទិស្វា បរិសិត្វា មាតុកុច្ឆិយំ សត្ត
វស្សានិ អត្តនា អនុភូតទុក្ខំ អនុស្សវិត្វា តទទុសារេន អតីតានាគតេ ញាណំ
នេន្តស្ស អាទិត្តាវិយ តយោ ភវា ឧបជ្ឈហីសុ។ ញាណស្ស បរិចាកំ គតត្តា
វិបស្សនាវីថី ធិតវិត្វា តាវនេវ មគ្គប្បដិចាជិយា សព្វេបិ អាសវេ ខេបេន្តោ
អរហត្តំ ចាបុណី” តិ។ ឧភយថាបិ ថេរស្ស អរហត្តប្បត្តិយេវ បកាសិតា, ថេរោ
បន បភិន្នប្បដិសម្ពិទោ ធន្យភិញ្ញោ អហោសិ។

វគ្គលីត្ថេវវត្ថុ

២០៨. ធនមេ អាហារករណវេលន្តិ ភោជនកិច្ចវេលំ។ អធិគច្ឆេ បទំ សន្តន្តិ
សម្ពាទ្ធរសមំ សុខន្តិ លទ្ធនាមំ សន្តំ បទំ និព្វានំ អធិគច្ឆេយ្យ។ បឋមចានេន
បព្ពតេ ឋិតោយេវាតិ បឋមេន ចានេន គិដ្ឋក្ខេជេ បព្ពតេ ឋិតោយេវ។
សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទុតិយឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. ឯតទគ្គវគ្គោ

(១៤) ៣. តតិយឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា

រាហុល-វដ្ឋចាលត្ថេវវត្ថុ

២០៩-២១០. តតិយស្ស បឋមទុតិយេសុ តិស្សោ សិក្ខាតិ
អធិសីលអធិចិត្តអធិបញ្ញាសម្ពាទ្ធា តិស្សោ សិក្ខា។ ចុទ្ទស ភត្តច្ឆេនេ កត្វាតិ
សត្តាហំ និរាហារតាយ ឯកេកស្មី ទិវសេ ទិដ្ឋំ ភត្តច្ឆេនានំ វសេន ចុទ្ទស
ភត្តច្ឆេនេ កត្វា។

តេសន្តិ តេសំ តាបសានំ។ លាពុកាជនាធិបរិក្ខារំ សំវិជាយាតិ
លាពុកាជនាធិតាបសបរិក្ខារំ សំវិជហិត្វា។ សបរិក្ខាហកាយធាតុកោតិ
ឧស្សន្នបិត្តតាយ សបរិក្ខាហកាយសភាវោ។ សតសហស្សតិ
សតសហស្សបរិមាណា។ សតសហស្សំ បរិមាណំ ឯតេសន្តិ សតសហស្ស
ឧត្តរបទលោបេន យថា “រូបកវោ រូប”ន្តិ, អត្ថិអត្ថេ វា អការបច្ចយោ ទដ្ឋញោ។
ចាណាតិចាតាធិអកុសលធម្មសមុទាចារសម្ព័ន្ធាតោ អាមគន្ធា កុណបគន្ធា
នត្ថិ ឯតេសន្តិ និរាមគន្ធា, យថាវុត្តកិលេសសមុទាចារហិតាតិ អត្ថោ។
កិលេសសមុទាចារោ ហេតុ “អាមគន្ធា”តិ វុត្ថោ។ កីការណា? អមនុញ្ញត្ថា,
កិលេសអសុចិមិស្សត្ថា, សត្វិ ជិតុច្ឆិតត្ថា, បរមទុគ្គន្ធភាវវហត្ថា ច។ តថា ហិ
យេ យេ ឧស្សន្នកិលេសា សត្ថា, តេ តេ អតិទុគ្គន្ធហោន្តិ។ តេនេវ
និក្ខិលេសានំ មតសរីរម្បិ ទុគ្គន្ធន ហោតិ។ ធានគ្គបរិវហនកេតិ
ធានគ្គធុរវហនកេ។ មាបកោតិ ធិវសេ ធិវសេ បរិមិតបរិព្វយធានវសេន
ធម្មមាបកោ។

ចាឡិយន្តិវិនយចាឡិយំ។ មិគជាតកំ អាហរិក្ខា កថេសីតិ អតីតេ កិរ
ពោធិសត្តោ មិគយោនិយំ និព្ពត្តិត្វា មិគគណាបរិវុតោ អរញ្ញេ វសតិ។ អថស្ស
ភគិនី អត្ថនោ បុត្តកំ ឧបនេត្វា “ភាតិក ឥមំ ភាតិនេយ្យំ មិគមាយំ
សិក្ខាបេហី”តិ អាហា។ ពោធិសត្តោ “សាដូ”តិ បដិស្សន្ទិក្ខា “គប្ប តាត,
អសុកវេលាយំ នាម អាគន្ធា សិក្ខេយ្យាសី”តិ អាហា។ សោ មាតុលេន វុត្តវេលំ
អនតិក្កមិត្វា តំ ឧបសង្កមិត្វា មិគមាយំ សិក្ខិ។ សោ ឯកធិវសំ វនេវិចរន្តោ
ចាសេន ពន្ធា ពន្ធរំ វិវិ។ មិគគណោ បលាយិត្វា “បុត្តោ តេ ចាសេន
ពន្ធា”តិ តស្ស មាតុយា អាហេថេសិ។ សា ភាតុ សន្តិកំ គន្ធា “ភាតិក
ភាតិនេយ្យោ តេ មិគមាយំ សិក្ខាបិតោ”តិ បុច្ឆិ។ ពោធិសត្តោ “មា ភំ បុត្តស្ស

កិត្តិ ចាបកំ អាសន្តិ, សុគតិហិតា តេន មិគមាយា, ឥនានិ តំ ហាសយមាដោ
អាគម្មិស្សតិ” តិ វត្ថា “មិគំ តិបល្លត្ថ” តិ អាធិមាហ។

តត្ថ មិគន្តិ ភាគិនេយ្យមិគំ។ តិបល្លត្ថំ វុច្ឆតិ សយនំ, ឧភោហិ បស្សេហិ
ឧដុកមេវ ច និបន្នកវសេន តីហាការេហិ បល្លត្ថំ អស្ស, តីណិ វា បល្លត្ថានិ
អស្សតិ តិបល្លត្ថោ, តំ តិបល្លត្ថំ។ អនេកមាយន្តិ ពហុមាយំ ពហុវញ្ញំ។
អដ្ឋក្កុរន្តិ ឯកេកស្មី ចាទេ ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋំ វសេន អដ្ឋហិ ឧរេហិ សមន្នាគតំ។
អឡរត្តាបចាយិន្តិ បុរិមយាមំ អតិក្កមិទ្ធា មជ្ឈិមយាមេ អវញ្ញតោ អាគម្ម
ចានីយស្ស បិវនតោ អឡរត្ថ អាបំ បិវតីតិ អឡរត្តាបចាយិ។ “អឡរត្ថ
អាបចាយិ” តិ បិ ចាថោ។ មម ភាគិនេយ្យំ មិគំ អហំ សាដុកំ មិគមាយំ
ឧគ្គណ្ហាបេសី។ កថំ? យថា ឯកេន សោតេន ធមាយំ អស្សសន្តោ ធម៌ា
កលាហិ អតិភោតិ ភាគិនេយ្យា។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - អយញ្ញិ តវ បុត្តំ តថា
ឧគ្គណ្ហាបេសី, យថា ឯកេន ឧបរិមនាសិកាសោតេ វាតំ សន្និវុត្តិទ្ធា បថវិយំ
អល្លីនេន ឯកេន ហោជ្ជិមនាសិកាសោតេន តថេវ ធមាយំ អស្សសន្តោ ធម៌ា
កលាហិ លុទ្ធកំ អតិភោតិ, ធម៌ា កោដ្ឋាសេហិ អជ្ឈេត្ថរតិ វញ្ញេតីតិ អត្ថោ។
កតមេហិ ធម៌ា? ចត្តារោ ចាទេ បសារេទ្ធា ឯកេន បស្សេន សេយ្យាយ, ឧរេហិ
តីណាបំសុខណានេន, ជិវ្ហានិដ្ឋាមនេន, ឧទរស្ស ឧទុមាតការករណេន,
ឧទ្ធារបស្សវិស្សន្តនេន, វាតស្ស និរុត្តនេនាតិ។ អថ វា តថា នំ ឧគ្គណ្ហាបេសី,
យថា ឯកេន សោតេន ធមាយំ អស្សសន្តោ។ ធម៌ាតិ ហោជ្ជា វុត្តហិ ធម៌ា
ការណេហិ។ កលាហិតិ កលាយិស្សតិ, លុទ្ធកំ វញ្ញេស្សតីតិ អត្ថោ។ ភោតីតិ
ភគិនី អាលបតិ។ ភាគិនេយ្យតិ ឯវំ ធម៌ា ការណេហិ វញ្ញកំ ភាគិនេយ្យំ
និទ្ទិសតិ។

ឯវំ ពោធិសត្តោ ភាគិនេយ្យស្ស មិគមាយំ សាធុកំ ឧត្តហិតភារំ វេទន្តោ
ភគិនី សមស្សសេសិ។ សោមិ មិគចោតកោ ចាសេ ពោធិា អនិពន្ធាយេវ
ភូមិយំ មហាជាសុកបស្សន ចាទេ បសារេត្វា និបន្នោ ចាទានំ អាសន្នជ្ជានេ
ខុរេហិ ឯវំ បហវិត្វា បំសុញ្ច តិណ្ហានិ ច ឧប្បាដេត្វា ឧច្ចារបស្សវំ វិស្សន្នេត្វា
សំសំ ចាតេត្វា ជិវំ និវ្វាមេត្វា សរីរំ ខេឡ កិលិន្នំ កត្វា វាតគ្គហណេន ឧទរំ
ឧទ្ធមាតកំ កត្វា អក្ខនិ បរិវត្តេត្វា ហេដ្ឋានាសិកាសោតេន វាតំ សញ្ញាហេត្តោ
ឧបរិមនាសិកាសោតេន វាតំ សន្និម្ពិត្វា សកលសរីរំ ចទ្ធការំ គាហាបេត្វា
មតកាការំ ឧស្សេសិ, នីលមក្ខិកាបិ នំសម្បវិវាសេ, តស្មី តស្មី ហេនេ កាកា
និលីយីសុ។ លុទ្ធា អាគន្ធា ឧទរេ ហេត្តេន បហវិត្វា “ចាតោវ ពោធិា ភវិស្សតិ,
បូតិកោ ជាតោ” តិ តស្ស ពន្ធនវដ្តំ មោចេត្វា “ឯត្ថេវ ទានិ នំ ឧត្តន្នេត្វា មំសំ
អាទាយ គមិស្សមី” តិ និវាសន្តោ ហុត្វា សាខាបលាសំ គហេតុំ អារទ្ធោ។
មិគចោតកោបិ ឧដ្ឋាយ ចត្វហិ ចាទេហិ ឋត្វា កាយំ វិជ្ជនិត្វា គីរំ បសារេត្វា
មហាវាតេន និវ្វាវលាហាការីយ វេគេន មាតុ សន្និកំ អគមាសិ។ សត្តា “ន,
ភិក្ខុវេ, រាហុលេ ឥទានេវ សិក្ខាកាមោ, បុព្វេបិ សិក្ខាកាមោយេវា” តិ ឯវំ
មិគជាតកំ អាហវិត្វា កថេសិ។

អម្ពលជ្ជិយរាហុលោវាទំ ទេសេសីតិ “បស្សេសិ នោ តុំ, រាហុល, ឥមំ បរិត្តំ
ឧទកាវសេសំ ឧទកាទានេ ឋបិតតន្តិ? ឯវំ, ភន្តេ។ ឯវំ បរិត្តកំ ខោ, រាហុល, តេសំ
សាមញ្ញំ, យេសំ នត្តិ សម្បជានមុសាវាទេ លន្ធា” តិ ឯវំមាទិនា
អម្ពលជ្ជិយរាហុលោវាទំ (ម. និ. ២.១០៧ អាទយោ) កថេសិ។ គេហសិទ្ធិវិតក្កំ
វិតក្កេន្តស្សតិ អាយស្មា កិរ រាហុលេ ភគវតោ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ គច្ឆន្តោវ
ចាទតលតោ យាវ ឧបរិ កេសន្តា តថាគតំ ឱលោកេសិ, សោ ភគវតោ
ពុទ្ធវេសវិលាសំ ទិស្វា “សោភតិ ភគវា ទូត្តិសមហាបុរិសលក្ខណវិចិត្តសរីរោ
ព្យាមប្បភាបរិក្ខិតតាយ វិប្បកិណ្ឌាសុវណ្ណាបុណ្ណមជ្ឈគតោវិយ

វិជ្ជុលតាបវិក្ខុត្តោ កនកបព្ពតោវិយ
យន្តសមាភវិក្ខុតតនិវិចិត្តសុវណ្ណាអភិកំវិយ បំសុក្ខលចីវរប្បដិច្ចន្ទាបិ
រត្តកម្ពលបវិក្ខុត្តកនកបព្ពតោវិយ បវាជ្ឈលតាបជិមណ្ឌិតសុវណ្ណាយដិកំ
វិយ ជិនបិដ្ឋបុណ្ណបូជិតសុវណ្ណាចេតិយំ វិយ លាធារសានុលីត្តោ កនកដូចោ
វិយ រត្តវលាហាកន្តរគតោ តផ្ចលាមុគ្គតបុណ្ណាចន្ទោវិយ អហោ
សមតីសចារមិតានុភាវេន សង្ឃិតស្ស អត្តភាវស្ស សិរិសម្បត្តិ”តិ ចិន្តេសិ។
តតោ អត្តានម្បិ ឡិលោកេត្វា “អហម្បិ សោភាមិ, សចេ ភគវា ចត្វសុ
មហាធិបេសុ ចក្កវត្តិរជ្ជំ អករិស្ស, មយ្ហំ បរិណាយកដ្ឋានន្តរមទស្ស, ឯវំ សន្តេ
អតិវិយ ជម្ពុជីបតលំ អតិសោភិស្ស”តិ អត្តភាវំ និស្សាយ គេហសិទ្ធិ ធន្តរាគំ
ឧប្បាទេសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្ថំ - “សត្តុ ចេវ អត្តនោ ច រូបសម្បត្តិ ទិស្វា
គេហសិទ្ធិវិតក្កំ វិតក្កេន្តស្ស”តិ។

ភគវាបិ បុរតោ គច្ឆន្ទោវ ចិន្តេសិ - “បរិបុណ្ណាច្ឆរិមំសលោហិតោ ធានិ
រាហុលស្ស អត្តភាវោ, រជនីយេសុ រូចារម្ពណាធិសុ ចិត្តស្ស បក្ខន្ធនកាលោ
ជាតោ, និប្បលតាយ នុ ខោ រាហុលោវីតិនាមេតី”តិ។ អថ សហារវដ្ឋនេនេវ
បសន្នេ ឧទកេ មជ្ឈិវិយ បរិសុទ្ធេ អាធាសមណ្ឌលេ មុខនិមិត្តំ វិយ ច តស្ស តំ
ចិត្តប្បាទំ អទ្ទស, ទិស្វា ច “អយំ រាហុលោ មយ្ហំ អត្រជា ហុត្វា មម បច្ឆតោ
អាគច្ឆន្ទោ អហំ សោភាមិ, មយ្ហំ វណ្ណាយតនំ បសន្នុត្តិ អត្តភាវំ និស្សាយ
គេហសិទ្ធិ ធន្តរាគំ ឧប្បាទេតិ, អតិត្ថេ បក្ខន្ទោ, ឧប្បជំ បជិបន្នោ, អគោចរេ
ចរតិ, ទិសាម្ពុជ្ឈអទ្ធិកោវិយ អគន្ធានំ ទិសំ គច្ឆតិ, អយំ ខោ បនស្ស កិលេសោ
អព្ពន្ធពេ វឡន្តោ អត្តត្ថម្បិ យថាភូតំ បស្សិតុំ ន ទស្សិស្សតិ បរត្ថម្បិ
ឧភយត្ថម្បិ, តតោ និរយេបិ បជិសន្តិ គណ្ណាបេស្សតិ, តិរច្ឆានយោនិយម្បិ
បេត្តិវិសយេបិ អសុរកាយេបិ សម្ពាធនិ មាតុកុច្ឆិស្មិន្តិ អនមតត្ថេ សំសារវដ្តេ
បរិចាតេស្សតិ។ យថា ខោ បន អនេករតនបូរា មហាធាវា ភិន្នជលកន្តរេន

ឧទកំ អាទិយមាណា មុហុត្តម្យំ ន អដ្ឋបេក្ខិតញ្ញា ហោតិ, វេគេន វេគេនស្សវិវំ
បិទហិតំ វុដ្ឋតិ, ឯវមេវ អយម្យំ ន អដ្ឋបេក្ខិតញ្ញា។ យាវស្ស អយំ កិលេសោ
អព្ពន្ធពេ សីលវតនាធិនំ ន វិជាសេតិ, តាវនេវ នំ និគ្គល្ហាស្សមី”តិ អដ្ឋាសយំ
អភាសិ។ តតោ រាហុលំ អាមន្តេត្វា “យំ កិញ្ចិ, រាហុល, រូបំ
អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អដ្ឋត្ថំ វា ពហិទ្ធា វា ឌីឡាវិកំ វា សុខុមំ វា ហីនំ វា
បណ្ឌិតំ វា យំ ទូរេ សន្តិកេ វា, សត្តំ រូបំ ‘នេតំ មម, នេសោហាមស្មី, ន មេសោ
អត្តា’តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទដ្ឋព្ពន្ធិ។ រូបមេវ នុ ខោ ភគវា រូបមេវ
នុ ខោ សុគតាតិ។ រូបម្បី រាហុល, វេទនាបិ រាហុល, សញ្ញាបិ រាហុល, សង្ខារាបិ
រាហុល, វិញ្ញាណម្បី រាហុល”តិ មហារាហុលោវាទសុត្ថំ (ម. និ. ២.១១៣
អាទយោ) អភាសិ។ តំ ទស្សេតុំ - “យំ កិញ្ចិ រាហុល... បេ.... កេថេសី”តិ វុត្ថំ។

សំយុត្តកេ បន រាហុលោវាទោតិ រាហុលសំយុត្ត វុត្តរាហុលោវាទំ សន្ធាយ
វេទន្តិ។ តត “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតុ, យមហំ, ភន្តេ,
ភគវតោ ធម្មំ សុត្វា ឯកោ រូបកដ្ឋោ អប្បមត្តោ អាតាបី បហិតតោ
វិហរេយ្យ”ន្តិ ថេវេន យាចិតោ “តំ កី មញ្ញាសិ, រាហុល, ចក្កំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វាតិ?
អនិច្ចំ, ភន្តេ។ យំ បនាទិច្ចំ, ទុក្ខំ វា តំ សុខំ វាតិ? ទុក្ខំ, ភន្តេ។ យំ បនាទិច្ចំ ទុក្ខំ
វិបរិណាមធម្មំ, កល្លំ នុ តំ សមនុបស្សិតុំ ‘ឯតំ មម, ឯសោហាមស្មី, ឯសោ មេ
អត្តា’”តិ អាទិណា រាហុលោវាទំ (សំ. និ. ២.១៨៨ អាទយោ) អារភិ។ ថេវស្ស
វិបស្សនាចារោយេវ, ន បន មហារាហុលោវាទោវិយ វិតក្កបច្ឆេទាយ វុត្តោតិ
អធិប្បាយោ។

អថស្សសត្តា ញ្ញាណាបរិចាកំ ញ្ញាតិអាទីសុ ភគវតោ កិវ រហោគតស្ស
បដិសន្ធិនស្ស ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្តោ ឧទទាទិ “បរិបក្កា ខោ រាហុលស្ស
វិមុត្តិបរិចាចនិយា ធម្មា, យន្តនាហំ រាហុលំ ឧត្តរិ អាសវានំ ខយេ វិនេយ្យ”ន្តិ។

អថស្ស ភគវា បុព្វល្អាសមយំ និវាសេត្វា បត្តិចីវរមាធាយ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌោយ
ចរិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌាចាតបដិក្កន្តោ អាយស្មន្តំ រាហុលំ អាមន្តេសិ -
“គណ្ណាហិ, រាហុល, និសីទនំ, យេន អន្ទវនំ តេនុបសន្តមិស្សាម
ធិវាវិហារាយា” តិ។ “ឃី, ភន្តេ” តិ ខោ អាយស្មា រាហុលោ ភគវតោ បដិស្សត្វា
និសីទនំ អាធាយ ភគវតោ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធា តេន ខោ បន សមយេន
អនេកានិ ទេវតាសហស្សានិ ភគវន្តំ អភិវន្តិត្វា អនុពន្ធា ហោត្តិ “អន្ត ភគវា
អាយស្មន្តំ រាហុលំ ឧត្តរិ អាសវានំ ខយេ វិនេស្សតី” តិ។ អថ ខោ ភគវា អន្ទវនំ
អន្លោកាហេត្វា អញ្ញាតវស្មី រុក្ខមូលេ បញ្ញត្តោ អាសនេ និសីទិ។ អាយស្មាបិ
រាហុលោ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ អថ អាយស្មន្តំ រាហុលំ
អាមន្តេត្វា “តំ កំ មញ្ញាសិ, រាហុល, ចក្កុ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វាតិ? អនិច្ចំ, ភន្តេ។ យំ
បនានិច្ចំ, ធុក្កំ វា តំ សុខំ វាតិ? ធុក្កំ, ភន្តេ។ យំ បនានិច្ចំ ធុក្កំ វិបរិណាមធម្មំ,
កល្លំ នុ តំ សមនុបស្សិតុំ ‘ឯតំ មម, ឯសោហាមស្មី, ឯសោ មេ អត្តា” តិ អាធិនា
រាហុលោវាទំ (សំ. និ. ៤.១២១) អធាសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ - “អន្ទវនេ និសិទ្ធោ
ចូឡរាហុលោវាទំ កថេសី” តិ។

កោដិសតសហស្សទេវតាហិ តិ អាយស្មតា រាហុលេន បទុមុត្តរស្ស
ភគវតោ ចាទមូលេ បថវិទូរាជកាលេ បត្តនំ ឋបេន្តេន សន្ធិំ បត្តនំ
ឋបិតទេវតាយេវេតា។ តាសុ បន កាចិ ភូមជ្ជទេវតា, កាចិ អន្តលិក្ខដ្ឋកា,
កាចិ ចាតុមហារាជិកាធិទេវលោកេ, កាចិ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តា, ឥមស្មី បន
ទិវសេ សព្ពា ឯកជ្ជានេ អន្ទវនស្មីយេវ សន្និបតិតា។

អភិទោសិកន្តិ ចារិវាសិកំ ឯកវត្តាតិក្កន្តំ បូតិភូតំ។ ឯកវត្តាតិក្កន្តស្សេវ
ហិ នាមសញ្ញា ឯសា, យទិទំ អភិទោសិកោតិ។ អយំ បនេត្ត វេនេត្តា -
បូតិភាវទោសេន អភិភូតោតិ អភិទោសោ, អភិទោសោយេវ អភិទោសិកោ។

កុម្មាសន្តិយវកុម្មាស។ អធិវាសេត្វាតិ “តេន ហិ, តាត រដ្ឋចាល, អធិវាសេហិ
ស្វាតនាយ ភត្ត”ន្តិ បិតរា និមន្តិតោ ស្វាតនាយ ភិក្ខុំ អធិវាសេត្វា។ ឯត្ថ ច
ថេរោ បកតិយា ឧក្កជ្ជសបទានចារិកោ ស្វាតនាយ ភិក្ខុំ នាម នាធិវាសេតិ,
មាតុ អនុគ្គហោន បន អធិវាសេតិ។ មាតុ កិរស្ស ថេរំ អនុស្សរិត្វា អនុស្សរិត្វា
មហាសោកោ ឧប្បជ្ជតិ, រោទនេនេវ ទុក្ខំ វិយ ជាតា, តស្មា ថេរោ “សចាហំ តំ
អបស្សិត្វា គមិស្សមិ, ហធយម្មិស្សា ជលេយ្យា”តិ អនុគ្គហោន អធិវាសេសិ។
បណ្ឌិតា ហិ ភិក្ខុ មាតាបិតុនំ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ វា កាតព្វំ អនុគ្គហំ
អជ្ឈុបេក្ខិត្វា ធុតធុសុទ្ធិកា ន ភវន្តិ។

អលង្កតបដិយត្ថេ ឥត្ថិជនេតិ បិតរា ឧយ្យោជិតេ ឥត្ថិជនេ។ បិតា កិរស្ស
ទុតិយធិវាសេ សកនិវេសនេ មហន្តំ ហិរញ្ញសុវណ្ណស្ស បុញ្ញំ កាវាបេត្វា
កិលញ្ជេហិ បដិច្ឆាទាបេត្វា អាយស្មតោ រដ្ឋចាលស្ស បុរាណទុតិយិកាយោ
“ឯថ តុម្ពេ វុធ, យេន អលង្ការេន អលង្កតា បុញ្ញេ រដ្ឋចាលស្ស កុលបុត្តស្ស
បិយា ហោថ មនាថា, តេន អលង្ការេន អលង្ករោថា”តិ អាណាបេត្វា បណ្ឌិតំ
ខាធនីយំ ភោជនីយំ បដិយាទាបេត្វា កាលេ អាហេចិតេ អាគន្ធា បញ្ញត្តេ
អាសនេ និសិន្នំ “ឥទំ តេ, រដ្ឋចាល, មត្តិកំ ជនំ, អញ្ញំ បេត្តិកំ, អញ្ញំ បិតាមហំ;
សក្កា, តាត រដ្ឋចាល, ភោគេ ច ភុញ្ញតុំ, បុញ្ញានិ ច កាតុំ? ឯហិ តុំ, តាត
រដ្ឋចាល, សិក្ខុំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្តិត្វា ភោគេ ច ភុញ្ញស្ស, បុញ្ញានិ ច
ករោហី”តិ យាចិត្វា តេន បដិក្ខិបិត្វា ធម្មេ ទេសិតេ “អហំ ឥមំ
ឧប្បញ្ញាជេស្សមី”តិ អានយី, សោ “នានិ មេ ធម្មកមំ កាតុំ អារទ្ធោ, អលំ មេ
វេនំ ន កិរស្សតី”តិ ឧជ្ឈាយ គន្ធា តស្ស ឱរោធានំ ទ្វារំ វិវរាបេត្វា “អយំ វោ
សាមិកោ, គច្ឆថ, យំ កិញ្ចិ កត្វាន គណ្ហិតុំ វាយមថា”តិ ឧយ្យោជេសិ។ ឥសុ
វយេសុ បិតា នាជកិត្តិយោ ថេរំ បរិវារយីសុ។ តាសុ អយំ អសុភសញ្ញំ

ឧប្បាទេសិ។ តេន វុត្តំ - “អលង្កតបជិយត្ថេ ឥត្ថិជនេ អសុភសញ្ញំ
ឧប្បាទេត្វា”តិ។

បិតកោវ ធម្មំ ទេសេត្វាតិ -

“បស្ស ចិត្តកតំ ពិម្ពំ, អរុកាយំ សមុស្សិតំ;
អាតុរំ ពហុសង្កប្បំ, យស្ស នត្ថិ ធុរំ បិតិ។

“បស្ស ចិត្តកតំ រូបំ, មណីនា កុណ្ឌាលេន ច;
អដ្ឋិតេនធិនទ្ធិំ, សហ វត្ថេហិ សោភតិ។

“អលត្តកកតា ចាទា, មុខំ ចុណ្ណាកមក្ខិតំ;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច ចារគវេសិនោ។

“អដ្ឋាបទកតា កេសា, នេត្តា អញ្ញនមក្ខិតា;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច ចារគវេសិនោ។

“អញ្ញនីវណ្ណាវា ចិត្តា, បូតិកាយោ អលង្កតោ;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច ចារគវេសិនោ។

“ឪទហិ មិគវោ ចាសំ, នាសនា វាគុរំ មិគោ;
ភុត្វា និវាបំ គច្ឆាមិ, កន្ថន្តេ មិគពន្ធកេ”តិ។ (ម. និ. ២.៣០២; ថេរគា.
៧៦៩-៧៧៤) -

ឥមាហិ គាថាហិ ធម្មំ ទេសេត្វា។

អាកាសំ ឧប្បតិទ្វាតិ អាកាសំ បក្ខន្ធិត្វា។ កស្មា បន ថេរោ អាកាសេន
គតោ? បិតា កិរស្ស សេដ្ឋិសត្តសុ ធូរកោដ្ឋកេសុ អគ្គឡានិ ទាបេត្វា មល្លេ

អាណាបេសិ “សេច និក្ខមិត្តា គន្ធិតិ, ហត្ថចានេសុ នំ គហេត្វា កាសាយានិ
ហរិត្វា គិហិវេសំ គណ្ណាបេថា” តិ។ តស្មា បេរោ “ឯតេ មាទិសំ មហាធីណាសរំ
ហត្ថេ វា ចានេ វា គហេត្វា អបុញ្ញំ បសវេយ្យំ, តំ នេសំ មា អហោសី” តិ ចិន្តេត្វា
អាគាសេន អគមាសិ។ មិគដីរន្តិ ឯវំនាមកំ ឧយ្យានំ។

ចតុចារិជុញ្ញបដិមណ្ឌិតន្តិ ជរាចារិជុញ្ញំ, ព្យាធិចារិជុញ្ញំ, ភោគចារិជុញ្ញំ,
ញាតិចារិជុញ្ញន្តិ ឥមេហិ ចតុហិ ចារិជុញ្ញេហិ បដិមណ្ឌិតំ។ ចារិជុញ្ញន្តិ ច
បរិហានីតិ អត្តោ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

កុណ្ឌាធានត្ថវវត្ថុ

២០០. តតិយេ សលាកំ គណ្ឌាន្តិតិ សលាកកាហាកា។ សុនាបរន្តជនបទំ
គន្ធន្តេបិ បឋមមេវ សលាកំ គណ្ឌាន្តិ សម្ពុន្នោ។ ធម្មស្សន្តវេតិ ធន្នំ វស្សានំ
អត្ថន្តវេ។ មេត្តិតិ មិត្តភារោ។ ភេទកេ សតីតិ ភេទករណេ សតិ។
គុម្ភសភាគតោតិ គុម្ភសមីបតោ, អយមេវ វា ចាថោ។ ឥត្តិ ហុត្វាតិ ឥត្តិ វិយ
ហុត្វា, មនុស្សិត្តិវណ្ណំ មាបេត្វាតិ អត្តោ។ ធីយវត្តានុគតោតិ ធីយកាលំ
អនុពន្ធា។ ឯត្ថកំ អទ្ធានន្តិ ឯត្ថកំ កាលំ។ ហន្តារុសោតិ គណ្ណារុសោ។ អត្ថំ
គហេត្វាតិ ភូតត្ថំ គហេត្វា, អយមេវ វា ចាថោ។ កោណ្ឌោ ជាតោតិ ធុត្តោ
ជាតោ។

មារោច ជរុសំ កញ្ចិតិ កញ្ចិ ឯកបុគ្គលំ ជរុសំ មា អរោច។ វុត្តា បដិវេទយ្យ
តន្តិ តយា បរេ ទុស្សីលាតិ វុត្តា តម្បិ តថេវ បដិវេទយ្យំ។ ទុក្ខា ហិ
សារម្ភកថាតិ ឯសា ការណុត្តរា យុគក្តាហកថា នាម ទុក្ខា។ បដិទណ្ឌា
ដុសេយ្យ តន្តិ កាយទណ្ឌាធិហិ បរំ បហរន្តស្ស តាទិសាវ បដិទណ្ឌា តវ
មត្តកេ បតេយ្យំ។

សេចក្តីនេះសិរីអត្តនាមន្តិ សេចក្តីនេះនិច្ចលំ កាតុំ សក្ខីស្សសិ។ កំសោ
ឧបហតោយថាតិ មុខវង្សិយំ ជិន្និត្វា តលមត្តំ កត្វា បរិភិក្ខំ កំសតាលំ វិយ។
តាទិសញ្ញា ហត្ថេហិ ចាទេហិ ទណ្ឌាន វា បហតម្បិ សទ្ធិំ ន ករោតិ។ ឯស
បត្តោសិ និព្វានន្តិ សេច ឯវុទោ ភវិតុំ សក្ខីស្សសិ, ឥមំ បដិបទំ បូរយមាណោ
ឯសោ តុំ ឥនាទិ អប្បត្តោបិ និព្វានំ បត្តោសិ នាម។ សារម្ពោ តេ នវិជ្ជតិ
“ឯវញ្ញ សតិ តុំ ទុស្សីលោ, អហំ សុសីលោ” តិ ឯវមាទិកោ
ឧត្តរិករណាវាចាលក្ខណោ សារម្ពោ តេ នវិជ្ជតិ, ន ភវិស្សតិយេវាតិ អត្តោ។
បរិក្ខិលេសេនាតិ សំកិលេសហេតុនា។

វង្សីសត្តវត្ថុ

២១២. ចតុត្ថេ សម្បទ្ធបដិកាធានន្តិ បរិបុណ្ណបដិកាធានំ។ ចុតិ យោ
វេទិ... បេ... សព្វសោតិ យោ សត្តានំ ចុតិញ្ច បដិសន្ធិញ្ច សព្វាការេន ចាកដំ
កត្វា ជាធាតិ, តំ អហំ អលក្កនតាយ អសត្តំ, បដិបត្តិយា សុដ្ឋ គតត្តា សុគតំ,
ចតុន្នំ សច្ចានំ សម្ពុទ្ធត្វា ពុទ្ធិំ ព្រាហ្មណំ វេទាមីតិ អត្តោ។ យស្ស គតិន្តិ
យស្សេតេ នេវាទយោ គតី ន ជានន្តិ, តមហំ អាសវានំ ទីណតាយ ទីណាសវំ,
កិលេសេហិ អារកត្តា អរហន្តំ ព្រាហ្មណំ វេទាមីតិ អត្តោ។

ឧបសេនវង្សន្តបុត្តត្ថវត្ថុ

២១៣. បញ្ចមេ សព្វចាសាទិកានន្តិ សព្វសោ បសាទំ ជនេន្តានំ។ កិញ្ញាយន្តិ
កី តេ អយំ។ អតិលហុន្តិ អតិសីយំ។ យស្ស តស្មី អត្តការេ ឧប្បជ្ឈនារហានំ
មគ្គជលានំ ឧបនិស្សយោ នត្តិ, តំ ពុទ្ធា “មោយបុរិសោ” តិ វេទន្តិ
អរិជ្ជលាឡ្យ ធាយិអាទិកេ វិយ។ ឧបនិស្សយេ សតិបិ តស្មី ខណោ មគ្គេ វា ជលេ
វា អសតិ “មោយបុរិសោ” តិ វេទន្តិយេវ ជនិយត្តេវាទិកេ វិយ។ ឥមស្សបិ តស្មី

ខណៈ មគ្គដលានំ អភារតោ “មោយបុរិសា”តិ អាហា, តុច្ឆមនុស្សតិ អត្ថោ។
ពាហុល្លាយាតិ បរិសពាហុល្លាយ។ អនេកបរិយាយេនាតិ អនេកការណេន។

ឥច្ឆាមហំ, ភិក្ខុវេតិ ភក្កវា កិវ តំ អនុមាសំ ន កញ្ចំ ពោធនេយ្យសត្តំ
អនុស, តស្មា ឯវមាហា, ឯវំ សន្តេបិ តន្តិវសេន ធម្មទេសនា កត្តញ្ញា សិយា។
យស្មា បនស្ស ឯតទហោសិ - “មយំ ឱកាសំ ការេត្វា បដិសន្ធិនេ ភិក្ខុ
អធម្មកំ កតិកវត្ថំ កវិស្សន្តិ, តំ ឧបសេនោ ភិក្ខុស្សតិ, អហំ តស្ស បសីទិត្វា
ភិក្ខុនំ ទស្សនំ អនុជានិស្សាមិ។ តតោ មំ បស្សិតុកាមា ពហូ ភិក្ខុ ធុតផ្កានិ
សមាទិយិស្សន្តិ, អហញ្ច តេហិ ឧជ្ឈិវតសន្តតបច្ចយា សិក្ខាបទំ
បញ្ញាបេស្សាមី”តិ, តស្មា ឯវមាហា។ ថេរស្សតិ ឧបសេនត្ថេរស្ស។ មនាថានិ តេ
ភិក្ខុ បំសុក្ខលានិ តិ “ភិក្ខុ តវ ឥមាទិ បំសុក្ខលានិ មនាថានិ អត្ថនោ រុចិយា
ខន្តិយា គហិតានិ”តិ បុច្ឆតិ។ ន ខោ មេ, ភន្តេ, មនាថានិ បំសុក្ខលានិ តិ, ភន្តេ, ន
មយា អត្ថនោ រុចិយា ខន្តិយា គហិតានិ, គលក្កាហេន វិយ មត្តកតាឡនេន
វិយ ច គាហិតោ មយាតិ ទស្សេតិ។ ថាឡិយំ អាគតមេវាតិ វិនយថាឡិ
សន្ធាយ វទតិ។

ទព្ពត្ថេវត្ថុ

២០៤. ធម្មេ អជ្ឈាវសសុ មហាវិហារេស្វតិ រាជគហស្ស សមន្តតោ បិតេសុ
អជ្ឈាវសសុ មហាវិហារេសុ។ ឧបវិជញ្ញាតិ អាសន្នបស្វតិកាលា។
រហោគតោតិ រហសិ គតោ។ សង្ឃស្ស វេយ្យាវច្ឆករណោ កាយំ
យោជេតុកាមោ ចិន្តេសីតិ ថេរោ កិវ អត្ថនោ កតតិក្ខុភាវំ ទិស្វា “អហំ ឥមំ
សរីរំ ធារេមិ, តញ្ច ខោ វាតមុខេ បិតបដិចោ វិយ អនិច្ចតាមុខេ បិតំ នចិរស្សេវ
និព្ពាយនធម្មំ យាវ ន និព្ពាយតិ, តាវ កី នុ ខោ អហំ សង្ឃស្ស វេយ្យាវច្ឆំ
ករេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេន្តោ ឥតិ បដិសញ្ញិត្តតិ “តិរោរដ្ឋេសុ ពហូ កុលបុត្តា ភក្កវត្ថំ

អធិស្ឋាន បញ្ចវគ្គ, តេ ‘ភក្កវគ្គំ បស្សីស្សាម ចេវ វុទ្ធស្សាម’ តិ ច ទូរតោបិ
អាគច្ឆន្តិ, តត្រ យេសំ សេនាសនំ នប្បហោតិ, តេ សីលាបត្តកេបិ សេយ្យំ
កប្បន្តិ។ បហោមិ ខោ បនាហំ អត្តនោ អានុកាវេន តេសំ តេសំ កុលបុត្តានំ
ឥច្ឆាវសេន ចាសាធិហារអឡយោគាធិនិ មញ្ចបីបត្តរណានិ និម្មិតត្វា ធាតុ?
បុនទិវសេ ចេត្ត ឯកច្ឆេ អតិវិយ កិលន្តរូចា ហោន្តិ, តេ ការវេន ភិក្ខុនំ បុរតោ
បត្វា ភត្តានិបិ ន ឧទ្ទិសាបេន្តិ, អហំ ខោ បន តេសំ ភត្តានិបិ ឧទ្ទិសិតុ
បហោមិ” តិ។ ឥតិ បដិសញ្ញាក្ខន្ធា “យំនូនាហំ សង្ឃស្ស សេនាសនញ្ចា
បញ្ញាបេយ្យំ, ភត្តានិ ច ឧទ្ទិសេយ្យ” តិ ចិន្តេសិ។ សភាគសភាគានន្តិ
សុត្តន្តិកាធិគុណាវសេន សភាគានំ, ន មិត្តសន្តវសេន។ ចេរោ ហិ យាវតិកា
សុត្តន្តិកា ហោន្តិ, តេ ឧទ្ទិសិត្វា ឧទ្ទិសិត្វា ឯកតោ តេសំ អនុបមេវ សេនាសនំ
បញ្ញាបេតិ។ វេនយិ កាភិធម្មិកកម្មជ្ជានិកកាយធម្មិពហុលេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ តេនេវ ចាឡិយំ (ចារា. ៣៨០) វុត្តំ - “យេតេ ភិក្ខុ សុត្តន្តិកា, តេសំ
ឯកជ្ឈំ សេនាសនំ បញ្ញាបេតិ” តិអាធិ។

អង្គុលីយា ជលមាធាយាតិ តេជោកសីលាចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបដ្ឋិត្វា វុដ្ឋាយ
អភិញ្ញាញាលោន អង្គុលីជលនំ អធិដ្ឋហិត្វា តេនេវ
តេជោធាតុសមាបត្តិជនិតេន អគ្គិជាលេន អង្គុលីយា ជលមាធាយ។ អយំ
មញ្ចោតិអាធិសុ បន ចេវ “អយំ មញ្ចោ” តិអាធិ វេនន្តេ និម្មិតាបិ អត្តនោ
អត្តនោ គតជ្ជានេ “អយំ មញ្ចោ” តិអាធិ វេនន្តិ។ អយញ្ញំ និម្មិតានំ ធម្មតា។

“ឯកស្មី ភាសមាណស្មី, សព្វេ ភាសន្តិ និម្មិតា;
ឯកស្មី តុណ្ហិមាសិនេ, សព្វេ តុណ្ហិ ភវន្តិ តេ” តិ។ (ធិ. និ. ២.២៨២);

យស្មី បនវិហារេ មញ្ចបីហធិនិ ន បរិបូរេន្តិ, តត្ថ អត្តនោ អានុកាវេន
បូរេន្តិ, តេន និម្មិតានំ អវត្តកំ វេននំ ហោតិ សព្វត្ថ មញ្ចបីហធិនំ សញ្ញាវតោ។

សត្វវិហារេសុ ច គមនមគ្គេ សមប្បមាលោ កត្វា អធិជ្ជាតិ។
 កតិកសណ្ឋានាធិនំ បន នាធម្មការត្តា តស្មី តស្មីវិហារេ កតិកវត្តានិវិសុំ
 វិសុំ កថាបេតិកិ វេទិតតំ។ អនិយមេត្វា និម្មិតានញ្ចី “ឯកស្មី
 ភាសមានស្មី” ត្ថិអាទិធម្មតា វុត្តា។ តថា ហិ យេ
 វណ្ណាវយសវីរាវយវបរិក្ខារកិរិយាវិសេសាធិហិ និយមំ អកត្វា និម្មិតា ហោន្តិ,
 តេ អនិយមេត្វា និម្មិតត្តា ឥទ្ធិមតា សធិសាវ ហោន្តិ។ ហ្នាននិសង្ខាធិសុ
 ភាសិតតុណ្ហីភាវាធិសុ វា យំ យំ ឥទ្ធិមា ករោតិ, តំ តទេវ ករោន្តិ។ សចេ បន
 នាធម្មការេ កាតុកាមោ ហោតិ, កេចិ បឋមវយេ, កេចិ មជ្ឈិមវយេ, កេចិ
 បច្ឆិមវយេ, តថា ធីយកេសេ ឧបឡមុណ្ណោ មិស្សកកេសេ ឧបឡវត្តចីវេ
 បណ្ណាកចីវេ,
 បទភាណាធម្មកថាសរកញ្ញបញ្ញបុច្ឆនបញ្ញាវិស្សន្ននវជនបចនចីវេសិព្ពនធាវ
 នាធិនិ ករោន្តេ, អបរេបិ វា នាធម្មការេ កាតុកាមោ ហោតិ, តេន
 ចាទកង្ក្យានតោ វុដ្ឋាយ “ឯត្ថកា ភិក្ខុ បឋមវយា ហោន្តិ” តិអាទិនា នយេន
 បរិកម្មំ កត្វា បុន សមាបទ្ធិត្វា វុដ្ឋាយ អធិជ្ជិតេ អធិជ្ជានចិត្តេន សទ្ធិ
 ឥច្ឆិតិច្ឆិតប្បការាយេវ ហោន្តិ។ បុន អត្តនោ វសនជ្ជានមេវ អាគច្ឆតិ តេហិ
 សទ្ធិ ជនបទកថំ កថេន្តោ អនិសីទិត្វា អត្តនោ វសនជ្ជានំ វេឡុវនមេវ
 បច្ឆាគច្ឆតិ។ ចាឡិយន្តិវិនយចាឡិយំ។

បិណ្ឌវត្តត្រូវត្រូវ

២០៥. សត្តមេ បិយានន្តិ បិយាយិតព្ពានំ។ មនាចានន្តិ មនវឡុនកានំ។
 បិណ្ឌនោតិ បនស្ស គោត្តំ, វេន្នាតិ នាមន្តិ ឯត្ថ វុត្តវិបរិយាយេនបិ វេទន្តិ
 “បិណ្ឌនោតិ នាមំ, វេន្នាតិ គោត្ត” ត្ថិ។ តេនេវ អាចរិយធម្មចាលត្ថេវេន
 ថេរភាថាសំវណ្ណានាយ (ថេរភា. អដ្ឋ. ១.៨ បិណ្ឌវត្តត្រូវត្រូវភាថាវណ្ណានា) វុត្តំ -

“បិណ្ឌោតិស្ស នាមំ អកំសុ, វណ្ណោតិ បនគោត្តំ។ តេន សោ អបរភាគេ
បិណ្ឌោតិ បញ្ញាយិត្តា” តិ។ សំសន្នេត្វាតិ ឯកតោ កត្វា។

សត្ត ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្នេហា បព្ពជិត្វាតិ ឥទំ អង្គត្ថរកាលាកានំ
កថាមគ្គេន វុត្តំ។ អបរេ បនភណ្ឌិ - អនុប្បន្នេយេវ អម្ពាភំ ភគវតិ សាវត្ថិយំ
ព្រាហ្មណគេហោ និព្ពត្តិត្វា បិណ្ឌោតិ បញ្ញាតោ សំសារេ
សំវេគពហុលតាយ បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ចូឡកន្ទារំ នាម វិជ្ជំ សាធម្មតា
អាភាសថាវី បរិច្ឆិត្វិទ្ធ ច ហុត្វា រាជគហោ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ បដិវសតិ។
អថ យទា អម្ពាភំ ភគវា អភិសម្ពុទ្ធា ហុត្វា អនុក្កមេន រាជគហំ ឧបគតោ,
តតោ បដ្ឋាយ ពុទ្ធានុភាវេន តស្ស សាវិជ្ជា ន សម្បជ្ជតិ, អត្ថកិច្ចំ ន សាធម្មតិ។
សោ ចិន្តេសិ - “សុតំ ខោ បនមេតំ អាចរិយចាចរិយានំ ភាសមាធានំ យត្ថ
មហាកន្ទារវិជ្ជា ធរតិ, តត្ថ ចូឡកន្ទារវិជ្ជា ន សម្បជ្ជតិ” តិ។ សមណស្ស បន
គោតមស្ស អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ នាយំ មមវិជ្ជា សម្បជ្ជតិ, និស្សំសយំ
សមណោ គោតមោ មហាកន្ទារវិជ្ជំ ជាធាតិ, យន្ធនាហំ តំ បយិរុចាសិត្វា
តស្ស សន្តិកេវិជ្ជំ បរិយាបុណោយ្យ” ត្ថិ។ សោ ភគវន្តំ ឧបសម្ព័មិត្វា ឯតទរោច -
“អហំ, មហាសមណ, តវ សន្តិកេ ឯកំវិជ្ជំ បរិយាបុណិតុកាមោ, ឱកាសំ មេ
ករោហី” តិ។ ភគវា “តេន ហិ បព្ពជា” តិ អាហា។ សោ “វិជ្ជាយ បរិកម្មំ បព្ពជ្ជា” តិ
មញ្ញមាធា បព្ពជិតិ។ បរវម្ពនវសេនាតិ បរេសំ គរហនវសេន។

អកក្កសន្តិ អជុសំ។ វិញ្ញាបនិច្ឆិ អត្ថវិញ្ញាបនី។ សច្ចន្តិ ភូតត្ថំ។
នាភិសដេតិ យាយ គិរាយ អញ្ចំ កុដ្ឋាបនវសេន នលកាបេយ្យ, ឪណាសរោ
នាម ឯវុបមេវ គិរំ ន ភាសេយ្យ, តស្មា តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណំ វនាមីតិ
អត្ថោ។

អនុវិចិត្វាតិ អនុវិចារត្វា។ ចណ្ឌិកតំ គច្ឆន្តិ សីយគតិយា គច្ឆន្តំ។

ពាហ៍យនាវចរិយត្ថេរវត្ថុ

២០៦. អដ្ឋមេ ឯកវត្ថុវាសេន គន្ធាតិ នេវតានុភាវេន គន្ធា។

“ពុទ្ធានុភាវេនា”តិបិ វេទន្តិ។ ឯវំ កតោ ច វិហារំ បរិសិទ្ធា សម្ពហុលេ ភិក្ខុ
ភុត្តចាតរាសេ កាយាលសិយវិមោចនត្ថាយ អញ្ចេកាសេ ចង្គ្គមន្តេ ទិស្វា
“កហំ ឯតវហិ សត្តា”តិ បុច្ឆិ។ ភិក្ខុ “សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ បរិដ្ឋោ”តិ វត្ថា តំ
បុច្ឆិសុ - “ត្វំ បន កុតោ អាគតោ”តិ? សុប្បារកា អាគតោម្ហីតិ។ កតា
និក្ខន្តោសីតិ? ហិយេ្យា សាយំ និក្ខន្តោម្ហីតិ។ ទូរតោ អាគតោ, តវ ចានេ ឆោវិទ្ធា
តេលេន មក្ខេត្វា ថោកំ វិស្សមាហិ, អាគតកាលេ សត្តារំ ទក្ខិស្សតិតិ។ អហំ,
ភន្តេ, សត្តុ វា អត្ថនោ វា ជីវិតន្តរាយំ ន ជាតាមិ, ឯកវត្ថុនេវម្ហី កត្តបិ អដ្ឋត្វា
អនិសីទិត្វា វីសយោជនសតិកំ មគ្គំ អាគតោ, សត្តារំ បស្សិត្វាវ
វិស្សមិស្សមីតិ។ សោ ឯវំ វត្ថា តវមានុរោសាវត្ថី បរិសិទ្ធា ភក្ខវន្តំ
អនោបមាយ ពុទ្ធសិរិយា បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា “ចិរស្សំ វត មេ ទិដ្ឋោ
សម្មាសម្ពុទ្ធា”តិ ទិដ្ឋជ្ជានតោ បដ្ឋាយ ឌីណាតសរីរោ គន្ធា អន្តរវិទិយមេវ
បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិត្វា កោប្បកេសុ ទន្ធាំ កហេត្វា ឯវមាហា - “ទេសេតុ មេ,
ភន្តេ, ភក្ខវា ធម្មំ, ទេសេតុ មេ សុគតោ ធម្មំ, យំ មមស្ស ទិយវត្ថំ ហិតាយ
សុខាយា”តិ។

អថ នំ សត្តា “អកាលោ ខោ តាវ, ពាហ៍យ, អន្តរយំ បរិដ្ឋោម្ហី
បិណ្ឌាយា”តិ បដិក្ខិបិ។ តំ សុត្វា ពាហ៍យោ, “ភន្តេ, សំសារេ សំសរន្តេន
កតឡី កាវហារោ ន នោលទ្ធិបុញ្ចោ, តុម្ហាកំ វា មយ្ហំ វា ជីវិតន្តរាយំ ន ជាតាមិ,
ទេសេច មេ ធម្ម”ន្តិ។ សត្តា ទុតិយម្បិ បដិក្ខិបិយេវ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ
“តមស្ស មំ ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ សកលសរីរំ បីតិយា និរន្តរំ អដ្ឋោត្ថជំ
ហោតិ, ពលវបីតិវេគេន ធម្មំ សុត្វាបិ ន សក្ខិស្សតិ បដិវិជ្ជិតុំ, មជ្ឈត្ថុបេក្ខា

តាវ តិដ្ឋតុ, ឯករត្តនេវ វីសយោជនសតំ មគ្គំ អាគតត្តា ទរថោបិស្ស ពលវា,
សោបិ តាវ បដិប្បស្សម្ពតូ" តិ។ តស្មា ទិក្ខុត្តំ បដិក្ខិបិទ្វា តតិយំ យាចិតោ
អន្តរវីទិយំ បិតោវ "តស្មាតិហ តេ, ពាហិយ, ឯវំ សិក្ខិតតព្ពំ ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ
ភវិស្សតី" តិអាទិនា (ឧទា. ១០) នយេន ធម្មំ ទេសេតិ។ ឥមមត្តំ សំខិបិទ្វា
ទស្សន្តោ "សត្តារំ បិណ្ឌរាយ បរិដ្ឋ" តិអាទិមាហ។ តត្ថ អន្តរយវេតិ អន្តរវីទិយំ។

អបរិបុណ្ណបត្តចីវរតាយ បត្តចីវរំ បរិយេសន្តោតិ សោ កិរ
វីសតិវស្សសហស្សានិ សមណធម្មំ ករោន្តោ "ភិក្ខុនា នាម អត្តនោ បច្ចយេ
លភិទ្វា អញ្ញំ អនោលោកេត្វា សយមេវ ភុញ្ញតុំ វដ្ដតី" តិ ឯកភិក្ខុស្សបិ
បត្តេន វា ចីវរេន វា សង្កហំ នាកាសិ។ តេនស្ស "ឥទ្ធិមយបត្តចីវរំ ន
ឧប្បជ្ឈិស្សតី" តិ ញាត្វា ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពដ្ឋំ ន អនាសិ។ តាវទេវ ច បព្ពដ្ឋំ
យាចិតោ "បរិបុណ្ណំ តេ បត្តចីវរំ" តិ បុច្ឆិទ្វា "អបរិបុណ្ណ" តិ វុត្តោ "តេន ហិ
បត្តចីវរំ បរិយេសាហី" តិ វុត្វា បក្កាមិ។ តស្មា សោ បត្តចីវរំ បរិយេសន្តោ
សង្ការជ្ជានតោ ចោឡិ ខណ្ឌានិ សំកឡ្យតិ។

សហស្សមបីតិ បរិច្ឆេទវចនំ។ ឯកសហស្សំ ទ្វេសហស្សានីតិ ឯវំ
សហស្សេន ច បរិច្ឆិដ្ឋា កាថា ហោន្តិ, តា ច អនត្ថបទសំហិតា
អាគាសវណ្ណបព្ពតវណ្ណានីនិ បកាសកេហិ អនិព្វានទីបកេហិ អនត្ថកេហិ
បទេហិ សំហិតា យាវ ពហុកា ហោន្តិ, តាវ ចាបិកា ឯវាតិ អត្ថោ។ ឯកំ
កាថាបទំ សេយ្យេតិ "អប្បមាទោ អមតបទំ... បេ.... យថា មតា" តិ (ធម. ប. ២១)
ឯវុត្វា ឯកកាថាបិ សេយ្យេតិ អត្ថោ។

កុមារកស្សបត្តវត្ថុ

២០៧. នវមេ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ សម្មត្តី អនុកវមាណោតិ សាវកពោធិយា
និយតតាយ បុញ្ញសម្ភារស្ស ច សាតិសយត្តា វិនិចាតំ អគន្ធា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ
នេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សម្មត្តី អនុកវមាណោ។ “ឯកិស្សា កុលទារិកាយ
កុដ្ឋិម្ហិ ឧប្បន្នោ” តិ វត្វា តមេវេស្ស ឧប្បន្នការំ មូលតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ - “សា
ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សាតិ កុលទារិកា។ ច-សន្នោ ព្យតិវេកត្តោ។ តេន
វុច្ចមានំ វិសេសំ ជោតយតិ។ កុលយវន្តិ បតិកុលគេហំ។ គត្តនិមិត្តន្តិ គត្តស្ស
សណ្ឋិតការិវិគ្គហំ។ សតិបិ វិសាខាយ សាវត្ថិវាសិកុលបរិយាបន្នត្ថ តស្សា
តត្ថ បធានការិទស្សនត្ថំ “វិសាខញ្ញោ” តិ អាទិ វុត្តំ យថា “ព្រាហ្មណា អាគតា,
វាសិជ្ឈេបិ អាគតោ” តិ។ ភគវតា ឯវំ គហិតនាមត្តាតិ យោជនា។ យស្មា
រាជបុត្តា លោកេ “កុមារា” តិ វេហរីយន្តិ, អយញ្ច រញ្ជោ កិត្តិមបុត្តោ, តស្មា
អាហា - “រញ្ជោ... បេ... សញ្ញានិស្ស” តិ។

បញ្ចទស បញ្ជោ អភិសម្ពុត្តិវាតិ “ភិក្ខុ, ភិក្ខុ, អយំ វម្មិកោ វត្តិ ដូចាយតិ,
ទិវា បដ្ឋលតិ” តិ អាទិនា វម្មិកសុត្តេ (ម. និ. ១.២៤៩) អាគតនយេន បញ្ចទស
បញ្ជោ អភិសម្ពុត្តិវា។ ចាយាសិរញ្ជោតិ “នត្ថិ បរលោកោ, នត្ថិ សត្តា
ឱបចាតិកា, នត្ថិ សុកតទុក្ខដានំ កម្មានំ ផលំ វិចាកោ” តិ (ធិ. និ. ២.៤១០,
៤១២) ឯវំ លទ្ធិកស្ស ចាយាសិរាជស្ស។ រាជា ហិ តទា អនភិសិត្តោ ហុត្វា
បសេនទិនា កោសលេន ទិន្នសេតព្យនគរំ អជ្ឈាវសន្តោ ឥមំ ទិដ្ឋិ គណ្ហិ។
បញ្ចទសហិ បញ្ជោហិ បដិមណ្ឌាវាតិ “តំ កី មញ្ញាសិ, រាជញ្ញ, ឥមេ ចន្ទិមស្សិយា
ឥមស្មី វា លោកេ បរស្មី វា ទេវា វា តេ មនុស្សា” តិ ឯវំ មាទិហិ (ធិ. និ. ២.៤១១)
បញ្ចទសហិ បញ្ជោហិ បដិមណ្ឌិតំ កត្វា។ សុត្តន្តេតិ ចាយាសិសុត្តន្តេ (ធិ. និ.
២.៤០៦ អាទយោ)។

មហាកោដ្ឋិកត្ថេវវត្ថុ

២១៨. ធនមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

តតិយឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. ឯតទគ្គវគ្គោ

(១៤) ៤. ចតុត្ថឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា

អានន្ទត្ថេវវត្ថុ

២១៩-២២៣. ចតុត្ថវគ្គស្ស បឋមេ ហេដ្ឋាវុត្តប្បមាណានិ ហេដ្ឋា
កោណ្ឌាញ្ញត្ថេវស្ស វត្ថុម្ហិ “តស្ស ធុរបត្តានិ នវុតិហត្ថានិ ហោន្តិ, កេសវំ
តីសហត្ថំ, កណ្តិកា ធូរាទសហត្ថា, ចារុនេន បតិដ្ឋិតជ្ជានំ ឯកាទសហត្ថ”ន្តិ ឯវំ
វុត្តប្បមាណំ។ រញ្ជោ បេសេសីតិ បច្ឆន្តស្ស កុបិតភារំ អារោចេត្វា បេសេសិ។
ថេរគាថាសំវណ្ណានាយំ (ថេរគា. អដ្ឋ. ២.១០១៦ អានន្ទត្ថេវគាថាវណ្ណានា) បន
“បច្ឆន្តស្ស កុបិតភារំ រញ្ជោ អនារោចេត្វា សយមេវ តំ វ្យុបសមេសិ, តំ សុត្វា
រាជា តុដ្ឋមានសោ បុត្តំ បក្កោសាបេត្វា ‘វំ តេ, សុមន, ទម្មិ, គណ្ណាហិ’តិ
អាហា”តិ វុត្តំ។ ន មេតំ ចិត្តំ អត្ថិតិ មម ឯវ្យុបំ ចិត្តំ នត្ថិ។ អវញ្ញន្តិ អតុច្ចំ។ អញ្ចំ
វេហិតិ អញ្ចំ បត្តេហិ, អញ្ចំ គណ្ណាហិតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឧទកំ អធិដ្ឋាយាតិ
“ឧទកំ ហោតុ”តិ អធិដ្ឋហិត្វា។ គតេនាតិ គមនេន។ ន អាមិសចក្ខុកាតិ
ចីវរាធិបច្ឆយសម្ពាតំ អាមិសំ ន ឱលោកេន្តិ។

វសនដ្ឋានសភាគេយេវាតិ វសនដ្ឋានសមីបេយេវ។ ឯកន្តវល្លកោតិ
ឧបដ្ឋាកដ្ឋានេ ឯកន្តេន វល្លកោ។ ឯតស្សេវាតិ ឯតស្សេវ ភិក្ខុស្ស។ ទ្វេជ្ឈកថា
ន ហោន្តិតិ ទ្វិធាភូតកថា ន ហោន្តិ, អនេកន្តិកកថា ន ហោន្តិតិ វុត្តំ ហោតិ។
អនិពទ្ធាតិ អនិយតា។ លោហិតេន គលន្តេនាតិ ឥត្តម្ហូតក្ខានេ ករណាវចនំ,

គលន្តែន លោហិតេន យុត្តោតិ អត្ថោ។ អន្ទាសត្ថោតិ អនុគតោ។ ឧដ្ឋហិ,
អារុសោ អានន្ទ, ឧដ្ឋហិ, អារុសោ អានន្ទាតិ តុរិតេ ឥធមាមេធិតវចនំ។ ទុរិយោ
ឧទកេនាតិ សីតុទកេន ឧល្លាទកេន ច។ តិរិយោ ទន្តកជ្ជេនាតិ ខុទ្ទកំ មហន្តំ
មជ្ឈិមន្តិ វរំ តិប្បការេន ទន្តកជ្ជេន។ នវ វារេ អនុបរិយាយតីតិ សត្តិ
បក្កោសន្តេ បដិវចននាយ ជិនមិទ្ធវិនោទនត្ថំ នវក្ខត្ថំ អនុបរិយាយតិ។
តេនេវាហ - “ឯវត្ថាស្ស អហោសី” តិអាធិ។ សេសមេត្ត សុរិញ្ញេយ្យមេវ។

ឧរុវេលកស្សបត្ថេវវត្ថុ

២២៤. ទុតិយេ យំ វត្ថុត្ថំ, តំ វិត្តារតោ វិនយចាឡិយំ អាគតមេវ។

កាឡុនាយត្ថេវវត្ថុ

២២៥. តតិយេ គមនាកប្បន្តិ គមនាការំ។ សេសមេត្ត ឧត្តានមេវ។

ពាកុលត្ថេវវត្ថុ

២២៦. ចតុត្ថេ និរាពាធានន្តិ អាពាធវហិតានំ។ យថា “ទ្វាវីសតិ
ទ្វត្ថីសា” តិអាធិម្ហិ វត្ថុត្ថេ “ពាវីសតិ ពាត្ថីសា” តិអាធិនិ វុច្ឆន្តិ, ឯវមេវំ ទ្វេ កុលានិ
អស្សាតិ ទ្វិកុលា, ទ្វេកុលាតិ វា វត្ថុត្ថេ ពាកុលាតិ វុច្ឆន្តិ អាហ - “ពាកុលាតិ
ទ្វីសុ កុលេសុ វឡិកត្តា ឯវលទ្ធនាមា” តិ។ ឧបយោគេនាតិ អានុកាវេន។
ជាសុកកាលេតិ អរោគកាលេ។ គទ្ធិបាធមត្ថម្បីតិ គោទ្ធិបាធមត្ថម្បី កាលំ។
ឥធម បន ន សកលោ គោទ្ធិបាធកូលោ អធិប្បតោ, អថ ខោ ភាវី ជនេ
គហេត្វា ឯកជីវតិទ្ធិទ្ធិបាធកាលមត្ថំ អធិប្បតំ។ អាហេត្វសាលន្តិ អាតុរានំ
អរោគភាវករណាត្ថាយ កតសាលំ។

និមុដ្ឋនុមុដ្ឋនវសេនាតិ ជាណាប្បមាលោ ឧទកេ ថោកំយេវ
 និមុដ្ឋនុមុដ្ឋនវសេនា។ ធម្មត្វា បលាយីតិ មច្ឆស្ស មុខសមីបេយេវ ធម្មត្វា
 បលាយី។ ទារកស្ស តេជេនាតិ ទារកស្ស បុញ្ញតេជេន។ មារិយមាណាវ មរណ្ឌិតិ
 ធន្តរាធិហិ ចោថេត្វា មារិយមាណាវ មរណ្ឌិតិ, ន ជាលេន ពទ្ធតាមត្តេន
 អមារិយមាណា។ នីហជមត្តោវ មតោតិ នីហជក្ខណេយេវ មតោ។ តេនស្ស
 មារណាត្ថំ ឧបក្កមោ ន កតោ, យេន ឧបក្កមេន ទារកស្ស អាពាធា សិយា។
 តន្តិ មច្ចំ។ សកលមេវាតិ អវិកលមេវ បរិបុណ្ណាវយវមេវ។ ន កេឡាយតីតិ ន
 នន្ទតិ, កិស្សិញ្ចំ ន មញ្ញតិ។ បិដ្ឋិតោ ជាលេន្តិតិ ទារកស្ស បុញ្ញតេជេន បិដ្ឋិតោ
 ជាលេន្តិ។ ភេរី ចរាបេត្វាតិ “បុត្តំ លភិ”ន្តិ ឧគ្យាសនវសេន ភេរី ចរាបេត្វា។
 បកតី អាចិត្តិតិ អត្តនោ បុត្តការំ កថេសិ។ កុច្ឆិយា ទារិកត្តា អមាតា កាតុំ ន
 សក្កាតិ ជននិការតោ អមាតា កាតុំ ន សក្កា។ មច្ចំ គណ្ណាឆ្លាបីតិ មច្ចំ
 វិក្កិណិទ្វា គណ្ណាឆ្លាបិ។ តថា គណ្ណាឆ្លា ច តប្បវិយាបន្នំ សព្វំ គណ្ណាន្តិ នាមាតិ
 អាហា - “វក្កយកនាធិនិ ពហិ កត្វា គណ្ណាឆ្លា នាម នត្ថី”តិ។ អយម្យិ អមាតា
 កាតុំ ន សក្កាតិ ទិន្នបុត្តការតោ ន សក្កា។

សោភិតត្ថេវវត្ថុ

២២៧. បញ្ចមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

ឧចាលីត្ថេវវត្ថុ

២២៨. ធម្មេ ភារុកច្ឆកវត្ថុន្តិ អញ្ញតរោ កិវ ភារុកច្ឆទេសវាសី ភិក្ខុ
 សុបិនន្តេ បុរាណទុតិយិកាយ មេដុនំ ធម្មំ បដិសេវិត្វា “អស្សមណោ អហំ
 វិព្ពមិស្សមី”តិ ភារុកច្ឆំ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ អាយស្មន្តំ ឧចាលី បស្សិត្វា
 ឯតមត្តំ អាពេចេសិ។ អាយស្មា ឧចាលី, ឯវមាហា - “អនាបត្តិ, អារុសោ,

សុបិនន្តោ"តិ។ យស្មា សុបិនន្តោ អវិសយត្តា ឯវំ ហោតិ។ តស្មា ឧចាលិត្តោ រោ
ភគវតា អវិនិច្ឆ័តបុព្វម្បី ឥមំ វត្ថុំ នយគ្គាហោន ឯវំ វិនិច្ឆ័និ។ គហបតិនោ ទ្វេ
នារកា ហោន្តិ បុត្តោ ច ភាគិនេយ្យោ ច។ អថ សោ គហបតិ គិលានោ ហុត្វា
អាយស្មន្តំ អដ្ឋកំ ឯតទរោច - "ឥមំ, ភន្តេ, ឡិកាសំ យោ ឥមេសំ នារកានំ សន្នោ
ហោតិ បសន្នោ, តស្ស អាចិត្តយ្យាសី"តិ។ តេន ច សមយេន តស្ស ច
គហបតិនោ ភាគិនេយ្យោ សន្នោ ហោតិ បសន្នោ។ អថាយស្មា អដ្ឋកេតំ តំ
ឡិកាសំ តស្ស នារកស្ស អាចិត្តិ។ សោ តេន សាបតេយ្យេន កុដ្ឋម្ពញ្ច
សណ្ឋាបេសិ, ធានញ្ច បដ្ឋបេសិ។ អថ តស្ស គហបតិនោ បុត្តោ អាយស្មន្តំ
អានន្តំ ឯតទរោច - "កោ នុ ខោ, ភន្តេ អានន្ត, បិតុនោ ឆាយន្នោ បុត្តោ វា
ភាគិនេយ្យោ វា"តិ។ បុត្តោ ខោ, អារុសោ, បិតុនោ ឆាយន្នោតិ។ អាយស្មា, ភន្តេ,
អយ្យោ អដ្ឋកេតំ អម្ពាតំ សាបតេយ្យំ អម្ពាតំ មេជុនកស្ស អាចិត្តិ។
អស្សមណោ, អារុសោ, សោ អដ្ឋកេតិ។ អថាយស្មា អដ្ឋកេតំ អាយស្មន្តំ អានន្តំ
ឯតទរោច - "ទេហិ មេ, អារុសោ អានន្ត, វិនិច្ឆយ"ន្តិ។ តេ ឧភោបិ ឧចាលិត្តោស្ស
សន្តិកំ អគម៌សុ។ អថាយស្មា ឧចាលិ, អាយស្មន្តំ អានន្តំ ឯតទរោច - "យោ នុ
ខោ, អារុសោ អានន្ត, សាមិកេន 'ឥមំ ឡិកាសំ ឥត្តន្នាមស្ស អាចិត្តា'តិ វុត្តោ,
តស្ស អាចិត្តិ, កី សោ អាបជ្ជតិ"តិ? ន, ភន្តេ, កិញ្ចិ អាបជ្ជតិ អន្តមសោ
ទុក្ខជមត្តម្បីតិ។ អយំ, អារុសោ, អាយស្មា អដ្ឋកេតំ សាមិកេន "ឥមំ ឡិកាសំ
ឥត្តន្នាមស្ស អាចិត្តា"តិ វុត្តោ តស្ស អាចិត្តិ, អនាបតិ, អារុសោ, អាយស្មតោ
អដ្ឋកស្សាតិ។ ភគវា តំ សុត្វា "សុកចិតំ, ភិក្ខុវេ, ឧចាលិនា"តិ វត្វា
សាធុការមធាសិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ កុមារកស្សបវត្ថុ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២១៧)
បន ហេដ្ឋា អាគតមេវ។

ឆន្ទ៍ ខត្តិយានន្តិ ភទ្ទិយោ សក្យរាជា អនុរុទ្ធោ អានន្ទោ ភគុ កិមិលោ
នេវទត្តាតិ ឥមេសំ ឆន្ទ៍ ខត្តិយានំ។ បសាធកោតិ មណ្ឌាយិតា។ ចាឡិយន្តិ
សង្ឃភេទក្ខន្ធកចាឡិយន្តិ (ប្បឡាវ. ៣៣០ អាទយោ)។

នន្ទកត្តវត្ថុ

២២៩. សត្តមេ ឯកសមោធានេតិ ឯកស្មី សមោធានេ, ឯកស្មី សន្និចាតេតិ
អត្តោ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

នន្ទត្តវត្ថុ

២៣០. អជ្ឈមេ ន តំ ចតុសម្បជញ្ញវសេន អបរិច្ឆិទ្ធា ឱលោកេតិ
សាត្តកសម្បាយគោចរអសម្មោហសម្បជញ្ញសម្ពាតានំ ចតុន្នំ សម្បជញ្ញានំ
វសេន អបរិច្ឆិទ្ធា តំ ទិសំ ន ឱលោកេតិ។ សោ ហិ អាយស្មា “យមេវាហំ
ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តធារតំ និស្សាយ សាសនេ អនភិរតិអាទិវិប្បការប្បត្តោ,
តមេវ សុដ្ឋនិគ្គហេស្សមី” តិ ឧស្សហជាតោ ពលវហិរោត្តប្បោ, តត្ថ ច
កតាធិការត្តា ឥន្ទ្រិយសំវរោ ឧក្កំសចារមិប្បត្តោ ចតុសម្បជញ្ញំ អមុញ្ជិត្វាវ
សព្វទិសំ អាលោកេតិ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតោ -

“សចេ, ភិក្ខុវេ, នន្ទស្ស បុរត្ថិមា ទិសា អាលោកេតញ្ចា ហោតិ, សព្វំ
ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកេតិ ‘ឯវំ មេ បុរត្ថិមំ
ទិសំ អាលោកយតោ នាភិជ្ឈាទោមនស្សា ចាបកា អកុសលា ធម្មា
អន្វាសវិស្សន្តិ’ តិ។ ឥតិហ តត្ថ សម្បជានោ ហោតិ។ សចេ, ភិក្ខុវេ,
នន្ទស្ស បច្ឆិមា ទិសា, ឧត្តរា ទិសា, ទក្ខិណា ទិសា, ឧទ្ទំ, អនោ, អនុទិសា
អនុវិលោកេតញ្ចា ហោតិ, សព្វំ ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ អនុទិសំ

អនុវិលោកេតិ ឯវំ មេ អនុទិសំ អនុវិលោកយតោ... បេ... សម្មជាតោ
ហោតិ” តិ (អ. និ. ៨.៩)។

អភិសេកគេហបវេសនអាវាហមង្គលេសុ វុត្តមាទេស្វតិ ឥធ តីណិ
មង្គលានិ វុត្តានិ, វិនយជ្ជកថាយំ បន “តំ ទិវសមេវ នន្ទកុមារស្ស
កេសវិស្សន្នំ, បដ្ឋពន្លោ, យរមង្គលំ, ធន្តមង្គលំ, អាវាហមង្គលន្តិ បញ្ច មង្គលានិ
ហោន្តិ” តិ វុត្តំ។ តត្ថ កុលមវិយាទវសេន កេសោរោបនំ កេសវិស្សន្នំ។
យុវរាជបដ្ឋពន្ធនំ បដ្ឋពន្លោ។ អភិនវយរប្បវេសនមហោ យរមង្គលំ។
វិវាហករណមហោ អាវាហមង្គលំ។ យុវរាជធន្តមហោ ធន្តមង្គលំ។

នន្ទកុមារំ អភិសេកមង្គលំ ន តថា បីឡេសិ, យថា ជនបទកល្យាណីយា
វុត្តវចនន្តិ អដ្ឋាហរិតព្គំ។ តទេវ បន វចនំ ស្សបតោ ទស្សេតុ - “បត្តំ អាទាយ
គមនកាលេ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ជនបទកល្យាណីតិ ជនបទម្ហូ កល្យាណី ឧត្តមា ធន
សរីរនោសរបិកា បញ្ច កល្យាណសមន្មាគតា។ សា បិ យស្មា នាតិទីយា
នាតិវស្សា នាតិកិសា នាតិដូលា នាតិកាឡិ នាឡោនាតាតិ អតិក្កន្តា
មាទុសវណ្ណំ, អសម្បត្តា ទិព្វវណ្ណំ, តស្មា ធន សរីរនោសរបិកា។ ធនិកល្យាណំ
មំសកល្យាណំ ម្ហារុកល្យាណំ អដ្ឋិកល្យាណំ វយកល្យាណន្តិ ឥមេហិ បន
កល្យាណេហិ សមន្មាគតត្ថា បញ្ច កល្យាណសមន្មាគតា នាម។ តស្ស បិ
អាគន្ធកោកាសកិច្ចំ នត្ថិ, អត្ថនោ សរីរោកាសេនេវ ទ្វាទសហត្ថ ថានេ
អាលោកំ ករោតិ, បិយដ្ឋុសាមា វា ហោតិ សុវណ្ណាសាមា វា, អយមស្ស
ធនិកល្យាណតា។ ចត្តារោ បនស្ស ហត្ថចាទា មុខបរិយោសានញ្ច
លាទារសបរិកម្មកតំ វិយ វត្ថបវាឡិវត្ថ កម្ពលសទិសំ ហោតិ, អយមស្ស
មំសកល្យាណតា។ វីសតិ បន នឧបត្តានិ មំសតោ អមុត្តជ្ជានេ
លាទារសប្បវិតានិ វិយ, មុត្តជ្ជានេ ឡិវធារាសទិសានិ ហោន្តិ, អយមស្ស

ផ្ការុកល្យាណតា។ ទូត្តិស ធន្តា សុដុសិតា សុធាតវជិវបន្តិវិយ ខាយន្តិ,
អយមស្ស អដ្ឋិកល្យាណតា។ វិសំវស្សសតិកាបិ សមាធា
សោឡសវស្សន្តសិកាវិយ ហោតិ និប្បលិតេន, អយមស្ស
វយកល្យាណតា។ ឥតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ កល្យាណេហិ សមន្នាគតត្តា
“ជនបទកល្យាណី” តិ វុច្ចតិ។ តុវជន្តិ សីយំ។

ឥមស្មី ហ្មឺនេ និវត្តស្សតិ, ឥមស្មី ហ្មឺនេ និវត្តស្សតិ ចិន្តេន្តមេវាតិ សោ
កិវ តថាគតេ ការវវសេន “បត្តំ វោ, ភន្តេ, កល្យាណា” តិ វត្ថុំ អវិសហន្តោ ឯវំ
ចិន្តេសិ - “សោចានសីសេ បត្តំ កល្យាណស្សតិ” តិ។ សត្តា តស្មីម្យី ហ្មឺនេ ន កល្យាណ។
ឥតរោ “សោចានចានមូលេ កល្យាណស្សតិ” តិ ចិន្តេសិ។ សត្តា តត្ថាបិ ន កល្យាណ។
ឥតរោ “រាជង្គ្រោ កល្យាណស្សតិ” តិ ចិន្តេសិ។ សត្តា តត្ថាបិ ន កល្យាណ។ ឯវំ “ឥធន
កល្យាណស្សតិ, ឯត្ថ កល្យាណស្សតិ” តិ ចិន្តេន្តមេវ សត្តាវិហារំ នេត្វា បញ្ចាដេសិ។

មហាកប្បិនត្តវវត្ថុ

២៣០. នវមេ សុតវិត្តកោតិ ធម្មស្សវនបិយោ។ បដិហារកស្សតិ
នោវារិកស្ស។ សច្ចការេនាតិ សច្ចកិរិយាយ។ សត្តា “ឧប្បលវណ្ណា
អាគច្ឆត្វ” តិ ចិន្តេសិ។ ថេរី អាគច្ឆា សញ្ញា បញ្ចាដេត្វា ភិក្ខុនីឧបស្សយំ គតាតិ
ឥទំ អង្គត្ថវភាណាកានំ កថាមគ្គំ ធស្សេន្តេន វុត្ថំ។ តេនេវ ធម្មបទដ្ឋកថាយំ (ធម្ម.
ប. អដ្ឋ. ១. មហាកប្បិនត្តវវត្ថុ) វុត្ថំ -

“តា សត្តារំ វន្តិត្វា ឯកមន្តំ បិតា បព្ពដ្ឋំ យាបីសុ។ ឯវំ កិវ វុត្តេ សត្តា
ឧប្បលវណ្ណាយ អាគមនំ ចិន្តេសីតិ ឯកច្វេ វន្តិត្វា សត្តា បន តា
ឧចាសិកាយោ អាហា - ‘សាវត្ថី គច្ឆា ភិក្ខុនីឧបស្សយេ បញ្ចាដេថា’ តិ។ តា
អនុបុព្វេន ជនបទចារិកំ ចរមាធា អន្តរាមគ្គេ មហាជនេន

អភិបាលសក្តារសម្ភាសនា បទសាវ័រីសយោជនសតិកំ មគ្គំ គន្ធា
ភិក្ខុនីឧបស្ស្សយេ បព្ពត្តិទ្វា អរហត្តំ ចាបុណ្ណិសូ”តិ។

ធម្មប័តីតិ ធម្មចាយកោ, ធម្មំ បិវន្តោតិ អត្តោ។ ធម្មោ ច នាមេស ន សក្តា
ភាជនេន យាគុអាទិនិវិយ ចាតុំ, នវិវិដំ បន លោកុត្តរធម្មំ នាមកាយេន
ដុសន្តោ អារម្មណតោ សង្ខិករោន្តោ បរិញ្ញាភិសមយាទីហិ ទុក្ខាទីនិ
អរិយសទ្ធានិ បដិវិជ្ឈន្តោ ធម្មំ បិវតិ នាម។ សុខំ សេតីតិ ទេសនាមត្តមេតំ,
ចត្វាបិ វិយាបថេហិ សុខំ វិហរតីតិ អត្តោ។ វិប្បសន្នេនាតិ អនាវិលេន
និរុបក្កិលេសេន។ អរិយប្បវេទិតេតិ ពុទ្ធាទីហិ អរិយេហិ បវេទិតេ
សតិបដ្ឋានាទិកេន ពោធិបក្ខិយធម្មេ។ សទា រមតីតិ ឯវុចោ ធម្មប័តិ
វិប្បសន្នេន ចេតសាវិហរន្តោ បណ្ឌិតេន សមន្មាគតោ សទា រមតិ អភិរមតិ។
ពាហិតចាបត្តា “ព្រាហ្មណា”តិ ថេរំ អាលបតិ។

សាកតត្ថេវវត្ថុ

២៣២. ទសមេ ធម្មត្ថិយានំ វចនេនាតិ កោសម្ពិកា កិវ ឧចាសកា
អាយស្មន្តំ សាកតំ ឧបសង្កមិត្វា អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ បិតា ឯវមាហំសុ - “កី,
ភន្តេ, អយ្យេនំ ទុល្លភព្វា មនាបព្វា, កី បដិយាទេមា”តិ? ឯវំ វុត្តេ ធម្មត្ថិយា ភិក្ខុ
កោសម្ពិកេ ឧចាសកេ ឯតទវោជុំ - “អត្តារុសោ កាចោតិកា, នាម បសន្នា
ភិក្ខុនំ ទុល្លភា ច មនាចា ច, តំ បដិយាទេថា”តិ។ អថ កោសម្ពិកា ឧចាសកា
យវេ យវេ កាចោតិកំ បសន្នំ បដិយាទេត្វា អាយស្មន្តំ សាកតំ បិណ្ឌរាយ ចរន្តំ
ទិស្វា ឯតទវោជុំ - “បិវតុ, ភន្តេ, អយ្យេ សាកតោ កាចោតិកំ បសន្នំ, បិវតុ,
ភន្តេ, អយ្យេ សាកតោ កាចោតិកំ បសន្នំ”តិ។ អថាយស្មា សាកតោ យវេ យវេ
កាចោតិកំ បសន្នំ បិវិត្វា នគរម្ហា និក្ខមន្តោ នគរទ្វារេ បតិ។ តេន វុត្តំ -
“ធម្មត្ថិយានំ វចនេន សព្ពកេហោសុ កាចោតិកំ បសន្នំ បដិយាទេត្វា”តិអាទិ។

តត្ថ កាចោតិកា នាម កាចោតចានសមាណវុណ្ណា រត្តោភាសា។ បសន្នាតិ
សុរាមណ្ឌាស្សេតំ អធិវចនំ។ វិនយេ សមុជ្ជិតន្តិ សុរាចានសិក្ខាបទេ (ចា. ចិ.
៣២៦ អាធមយា) អាគតំ។

រាជត្ថេរវត្ថុ

២៣៣. ឯកាធសមេ សត្តា សារិបុត្តត្ថេរស្ស សញ្ញំ អនាសីតិ ព្រាហ្មណំ
បញ្ញាដេតុំ សញ្ញំ អនាសិ, អាណាបេសីតិ វុត្ថំ ហោតិ។ ភគវា កិវ តំ ព្រាហ្មណំ
បញ្ញំ អលភិក្ខា កិសំ លូខំ ធុត្តន្តំ ឧប្បណ្ណប្បណ្ណកជាតំ ធិស្វា ភិក្ខុ អាមន្តេសិ
- “កោ, ភិក្ខុវេ, តស្ស ព្រាហ្មណស្ស អធិការំ សរសី” តិ។ ឯវំ វុត្ថេ អាយស្មា
សារិបុត្តោ ភគវុត្ថំ ឯតទវោច - “អហំ ខោ, ភន្តេ, តស្ស ព្រាហ្មណស្ស អធិការំ
សរាមី” តិ។ កី បន ត្វំ, សារិបុត្ត, ព្រាហ្មណស្ស អធិការំ សរសីតិ។ ឥធ មេ,
ភន្តេ, សោ ព្រាហ្មណោ រាជគហោ បិណ្ឌរាយ ចរន្តស្ស កជជ្ជភិក្ខុំ ធាបេសិ, ឥមំ
ខោ អហំ, ភន្តេ, តស្ស ព្រាហ្មណស្ស អធិការំ សរាមី” តិ។ សាធុ សាធុ,
សារិបុត្ត។ កតញ្ញោនោ ហិ, សារិបុត្ត, សប្បវិសា កតវេទិនោ, តេន ហិ ត្វំ,
សារិបុត្ត, តំ ព្រាហ្មណំ បញ្ញាដេហិ ឧបសម្មាទេហីតិ។ អដ្ឋប្បត្តិយំ អាគតោតិ
អលីនចិត្តជាតកស្ស (ជា. ១.២.១១-១២) អដ្ឋប្បត្តិយំ (ជា. អដ្ឋ.
២.២.អលីនចិត្តជាតកវុណ្ណា) អាគតោ។

និធិនន្តិ តត្ថ តត្ថ និទហិត្វា វេបិ តានំ ហិរញ្ញាសុវុណ្ណាធិបូរានំ និធិកុម្ពីនំ។
បវត្តារន្តិ កិច្ចជីវិកេ ធុត្តតមនុស្សេ អនុកម្មំ កត្វា “ឯហិ, តេ សុខេន
ជីវនុចាយំ ទស្សេស្សាមី” តិ និធិដ្ឋានំ នេត្វា ហត្ថំ បសារេត្វា “ឥមំ គហេត្វា សុខំ
ជីវា” តិ អាចិត្តិការំ វិយ។ វុត្ថេនស្សីនន្តិ ទ្វេ វុត្ថេនស្សីនោ “ឥមីនា នំ អសារុប្បេន វា
ខលិតេន វា សង្ឃមជ្ឈេ និគ្គណ្ហិស្សាមី” តិ វន្ធកវេសកោ ច, អនញ្ញាតំ
ញាបនត្ថាយ ញាតំ អនុគ្គណ្ហានត្ថាយ សីលាធិនមស្ស វុត្ថិកាមតាយ តំ តំ វុត្ថំ

ឡើយកន្លែង ឧបសគ្គនៃសភាវសន្និដ្ឋាន ច។ អយំ ឥត អធិប្បតោ។ យថា ហិ
ធុត្តតមនុស្សា “ឥមំ គល្លាហិ” តិ តន្ត្រិយា ចោយត្រាបិ និធិ ធនេស្សន្ត កោបំ
ន ករោតិ, បមុទិតោវ ហោតិ, ឯវមេវំ ឯវរូបេ បុគ្គលេ អសារុប្បំ វា ខលិតំ វា
ទិស្វា អាទិក្ខន្ត កោចោ ន កាតញ្ញោ, តុដ្ឋនេវ ភវិតញ្ចំ។ “ភន្តេ, មហាន្តំ វោ កម្មំ
កតំ មយ្ហំ អាចរិយុបជ្ឈាយជ្ជានេ ឋត្វា ឡីវនន្តេហិ, បុនចិ មំ វនេយ្យថា” តិ
បវារេតព្ពមេវ។

និក្ខយ្យវាទិន្នំ ឯកោច្ឆា ហិ សន្តិវិហារិកាទិនំ អសារុប្បំ វា ខលិតំ វា ទិស្វា
“អយំ មេ មុខោទកទានាទិហិ សក្កច្ចំ ឧបជ្ឈហតិ, សចេ នំ វក្ខាមិ, ន មំ
ឧបជ្ឈហិស្សតិ, ឯវំ មេ បរិហានិ ភវិស្សតិ” តិ តំ វត្ថុំ អវិសហន្តោ ន និក្ខយ្យវាទី
នាម ហោតិ, សោ ឥមស្មី សាសនេ កចវំ អាភិរតិ។ យោ បន តថាវុបំ វជ្ជំ ទិស្វា
វជ្ជានុវុបំ តន្ត្រេន្តោ បណាមេន្តោ ធន្លាភម្មំ ករោន្តោ វិហារា និហារន្តោ
សិក្ខាបេតិ, អយំ និក្ខយ្យវាទី នាម សេយ្យថាបិ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ។ វុត្តញ្ញោតំ -
“និក្ខយ្យ និក្ខយ្យាហំ, អានន្ទ, វក្ខាមិ, បវយ្ហ បវយ្ហ, អានន្ទ, វក្ខាមិ, យោ សារោ,
សោ ឋស្សតិ” តិ (ម. និ. ៣.១៩៦)។ មេធាវិន្តិ ធម្មោជបញ្ញាយ សមន្មាគតំ។
តាទិសន្តិ ឯវរូបំ បណ្ឌិតំ ភជេយ្យ បយិរុចាសេយ្យ។ តាទិសញ្ញា អាចរិយំ
ភជេយនស្ស អន្តោវាសិកស្ស សេយ្យោ ហោតិ ន ចាបិយោ, វឡិយេវ ហោតិ, នោ
បរិហានិតិ។

មោយរាជត្ថេវវត្ថុ

២៣២. ធានសមេ កជ្ជវាហននគរេតិ កជ្ជវាហនេន គហិតត្តា
ឯវលទ្ធនាមកេ នគរេ។ អតីតេ កិរ ពារាណសិវាសី ឯកោ រុក្ខវឡិកី សកេ
អាចរិយកេ អទុតិយោ។ តស្ស សោឡស សិស្សា ឯកមេកស្ស សហស្សំ
អន្តោវាសិកា។ ឯវំ តេ សត្តរសាធិកា សោឡស សហស្សា អាចរិយន្តោវាសិកា

សព្វេចិ ពារាណសី ឧបទិស្សាយ ជីវិតំ កក្កេប្បន្តា បព្ពតសមីបំ គន្ធា រុក្ខ
គហេត្វា តត្ថេវ នាណាចាសាទិកតិយោ និដ្ឋាបេត្វា កុលំ ពន្ធិត្វា គង្គាយ
ពារាណសី អានេត្វា សចេ រាជា អត្ថិកោ ហោតិ, រញ្ជោ ឯកក្ខមកំ វា
សត្តក្ខមកំ វា ចាសាទំ យោជេត្វា ទេន្តិ។ នោ ច, អញ្ញេសម្បិវិក្កិណីត្វា បុត្តទារំ
ចោសេន្តិ។ អថ នេសំ ឯកទិវសំ អាចរិយោ “ន សក្កា វឿកិកម្មេន និច្ចំ ជីវិតុំ,
ទុក្ករញ្ជិ ជរាគាលេ ឯតំ កម្ម”ន្តិ ចិន្តេត្វា អន្តេវាសិកេ អាមន្តេសិ - “តាតា,
ឧទុម្ពរាទយោ អប្បសាររុក្ខេ អានេថា”តិ។ តេ “សាធ្វ”តិ បទិស្សណីត្វា
អានយីសុ។ សោ តេហិ កជ្ឈសកុណំ កត្វា តស្សព្ពន្ធរំ បរិសិត្វា វាតេន យន្តំ
បូរេសិ។ កជ្ឈសកុណោ សុវណ្ណាហំសរាជារិយ អាកាសេ លង្គិត្វា វនស្ស ឧបរិ
ចរិត្វា អន្តេវាសិនំ បុរេតោ ឱរហិ។

អថាចរិយោ សិស្សេ អាហា - “តាតា ព្យាទិសានិ កជ្ឈវាហនានិ កត្វា សក្កា
សកលជម្ពុទីបេ រដ្ឋេ គហេតុំ, តុម្កេចិ តាតា ឯតានិ ករោថ, រដ្ឋំ គហេត្វា
ជីវិត្សម, ទុក្ករំ វឿកិសិប្បេន ជីវិតុ”ន្តិ។ តេ តថា កត្វា អាចរិយស្ស
បទិវេទេសុ។ តតោ នេ អាចរិយោ អាហា - “កតមំ តាតា រដ្ឋំ គណ្ណាមា”តិ?
ពារាណសីរដ្ឋំ អាចរិយាតិ។ អលំ តាតា, មា ឯតំ រុចិត្ត, មយញ្ជិ តំ គហេត្វាចិ
“វឿកិរាជា, វឿកិយុវរាជា”តិ វឿកិវាទា ន មុច្ឆិស្សម, មហាន្តោ ជម្ពុទីចោ,
អញ្ញត្ថ គន្ធាមាតិ។ តតោ សបុត្តទារកា កជ្ឈវាហនានិ អភិរុហិត្វា សង្ខារុដា
ហុត្វា ហិមវន្តាភិមុខា គន្ធា ហិមវតិ អញ្ញាតរំ នគរំ បរិសិត្វា រញ្ជោ
និវេសនេយេវ បច្ចុជ្ជសុ។ តេ តត្ថ រដ្ឋំ គហេត្វា អាចរិយំ រដ្ឋេ អភិសិញ្ជីសុ។ សោ
“កជ្ឈវាហនោ រាជា”តិ ចាកដោ អហោសិ, តំ នគរំ តេន គហិតត្វា
“កជ្ឈវាហននគរ”ន្តេវ នាមំ លភិ។

តបចារន្ត តបចរណ៍។ ចាសាណាចតិយេ បិដ្ឋិចាសាណេ និសីទីតិ
ចាសាណាកចតិយន្តិលទ្ធកោហារេ បិដ្ឋិចាសាណេ សក្កេន មាបិតេ
មហាមណ្ឌាបេ និសីទី។ តត្ថ កិរ មហាតោ ចាសាណាស្ស ឧបរិ បុព្វេ នេវជ្ជានំ
អហោសិ, ឧប្បន្នេ បន ភគវតិ វិហារោ ជាតោ, សោ តេនេវ បុរិមកោហារេន
“ចាសាណាចតិយ”ន្តិវុច្ឆតិ។

តេន បុច្ឆិតេ ធុតិយោ ហុត្វា សត្តារំ បញ្ចំ បុច្ឆិតិ -

“មុទ្ធំ មុទ្ធាធិចាតញ្ច, ពារី បរិបុច្ឆិតិ;
តំ ព្យាករោហិ ភគវា, កង្ខំវិនយ នោ ឥសេ”តិ។ (សុ. និ. ១០៣១) -

ឯវំ តេន បញ្ញោ បុច្ឆិតេ ភគវតា ច -

“អវិជ្ជា មុទ្ធាតិ ជានាហិ, វិជ្ជា មុទ្ធាធិចាតិនិ;
សទ្ធាសតិសមាធិហិ, ធន្ធវិវិយេន សំយុតា”តិ។ (សុ. និ. ១០៣២) -

បញ្ញោវិស្សន្តិតេ ធុតិយោ ហុត្វា បញ្ចំ បុច្ឆិ។

អថស្ស...បេ... បញ្ចំ កថេសីតិ -

“កថំ លោកំ អវេក្ខន្តំ, មច្ចរាជា ន បស្សតី”តិ។ (សុ. និ. ១១២៤) -

តេន បញ្ញោ បុច្ឆិតេ -

“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស, មោយរាជ សទា សតោ;
អត្តានុទិដ្ឋិ ឧបាច្ឆ, ឯវំ មច្ចតរោ សិយា;
ឯវំ លោកំ អវេក្ខន្តំ, មច្ចរាជា ន បស្សតី”តិ។ (សុ. និ. ១១២៥) -

បញ្ចវិស្សន្ទ្រសិ។

សេសជនាតិ តស្មី សមាគមេ សន្និបតិកា សេសជនា។ ន កង្វិយន្តិកា
“ឯត្ថកា សោតាបន្នា” តិអាទិនា ន វុច្ឆន្តិ។ ឯវំ ចារាយនេ វត្ថុ សមុដ្ឋិតន្តិ
ចារាយនេវគ្គេ វត្ថុ សមុដ្ឋិតំ។

ចតុត្ថឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ថេរចាឡិសំវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. ឯតទគ្គវគ្គោ

(១២) ៥. បញ្ចមឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា

មហាបជាបតិគោតមីថេរវត្ថុ

២៣៥. ថេរចាឡិសំវណ្ណានាយ បឋមេ យទិទំ មហាគោតមីតិ ឯត្ថ “យទិទំ
មហាបជាបតិ គោតមី” តិ ច បឋន្តិ។ តត្ថ គោតមីតិ គោត្តំ។
នាមករណាទិវសេ បនស្សាលទ្ធសក្ការា ព្រាហ្មណាលក្ខណសម្បត្តិ ទិស្វា
“សចេ អយំ ជីតវំ លភិស្សតិ, ចក្កវត្តិវញ្ញោ មហេសី ភវិស្សតិ។ សចេ បុត្តំ
លភិស្សតិ, ចក្កវត្តិរាជា ភវិស្សតិ” តិ ឧភយថាបិ “មហាតីយេវស្ស បជា
ភវិស្សតិ” តិ ព្យាករីសុ, តស្មា បុត្តបជាយ ថេរ ជីតុបជាយ ច មហាន្តតាយ
“មហាបជាបតិ” តិ វោហរីសុ។ តទុកយំ បន សំសន្នេត្វា
“មហាបជាបតិគោតមី” តិ វុត្តំ។ វារភិក្ខុន្តិ វារេន ធាតព្ធុំ ភិក្ខុំ។ នាមំ អកំស្វតិ
គោត្តិយេវ នាមំ អកំសុ។ មាតុច្ឆន្តិ ចូឡមាតវំ។ មាតុភគិនី ហិ មាតុប្បាតិ
វុច្ឆតិ។ កលហវិវាទសុត្តបរិយោសានេតិ “កុតោបហូតា កលហា
វិវាទា” តិអាទិនា សុត្តនិបាតេ អាគតស្ស កលហវិវាទសុត្តស្ស (សុ. និ. ៨២៨

អាធម្មោ) បរិយោសានេ។ ឥឡោ អង្គត្ថរកាណាកានំ កថាមគ្គានុសារេន វុត្ថំ។
អបរេ បន “តស្មីយេវ សុត្តនិចាតេ ‘អត្តទណ្ឌាកាយំ ជាត’ន្តិអាទិនា អាគតស្ស
អត្តទណ្ឌាសុត្តស្ស (សុ. និ. ៩៤០ អាធម្មោ) បរិយោសានេ” តិ វទន្តិ។ និក្ខមិត្វា
បព្ពជិតានន្តិ ឯត្ថ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ ឯតេ បព្ពជិតាតិ វទន្តិ។ តេនេវ
សុត្តនិចាតេ អត្តទណ្ឌាសុត្តសំវណ្ណនាយ (សុ. និ. អដ្ឋ. ២.៩៤២ អាធម្មោ) វុត្ថំ -
“ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ចសតា សាកិយកុមារា កោឡិយកុមារា ច
ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតា។ តេ គហេត្វា ភគវា មហាវនំ ចារិសី” តិ។
សេសមេត្ត សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ខេមាថេវីវត្ថុ

២៣៦. ធុតិយេ បរេបរិយាបន្នា ហុត្វាតិ បរេសំ ធាសី ហុត្វា។
សុវណ្ណាវសមិញ្ញារោ អហោសីតិ សុវណ្ណាវសមិញ្ញារោ វិយ អហោសិ។

មគ្គដកោវ ជាលន្តិយថា នាម មគ្គដកោ សុត្តជាលំ កត្វា មជ្ឈដ្ឋានេ
នាភិមណ្ឌលេ និបន្នោ បរិយន្តេ បតិភំ បដង្គំ វា មក្ខិកំ វា វេគេន គន្ធាវិជ្ជិត្វា
តស្ស រសំ បិវិត្វា បុនាគន្ធា តស្មីយេវ ថានេ និបជ្ជតិ, ឯវមេវ យេ សត្តា រាគវត្តា
នោសបទុដ្ឋា មោហាមុឡ្ហា សយំកតំ តណ្ហាសោតំ អនុបតន្តិ, តេ ភំ
សមតិក្កមិតុំ ន សក្កោន្តិ, ឯវំ ធុតិក្កមំ។ ឯតម្បី ធម្មាន វជន្តិ ជីវាតិ បណ្ឌិតា
ឯតំ ពន្ធនំ ជិន្និត្វា អនបេក្ខិទោ និរាលយា ហុត្វា អរហត្តមគ្គេន សព្វំ ធុត្តំ
បហាយ វជន្តិ គច្ឆន្តិតិ អត្ថោ។

ឧប្បលវណ្ណាថេវីវត្ថុ

២៣៧. តតិយំ ឧត្តានត្ថមេវ។

បដាចារាជវរ្ម័ន

២៣៨. ចតុត្ថ បដិហារសតេនបីតិ ឆ្វាសតេនបី។ បដិហារសន្តោ ហិ ឆ្វាវ
នោវារិកេ ច ទិស្សតិ។ កុលសភាគន្តិ អត្តនោ គេហសមីបំ។

តាលាយាតិ តាលាការាយ បតិជ្ជានត្ថាយ។ ពន្ធវាតិ បុត្តេ ច បិតរោ ច
ឋេបេត្វា អវសេសា ញាតិសុហជ្ជា។ អន្តកេនាធិបន្នស្សាតិ មរណោន
អភិភូតស្ស។ បវត្តិយញ្ញំ បុត្តាធម្មោ អន្ធចានាធិនានេន ចេវ
ឧប្បន្នកិច្ចនិត្តរណោន ច តាលា ហុត្វាបិ មរណាកាលេ កេនចិ ឧបាយេន
មរណំ បដិពាហិតំ អសមត្ថតាយ តាលាត្ថាយ លេណាត្ថាយ ន សន្តិ នាម។
តេនេវ វុត្តំ - “នត្ថិ ញាតិសុ តាលាតា”តិ។

ឯតមត្តវសន្តិ ឯតំ តេសំ អញ្ញមញ្ញស្ស តាលំ ភវិតំ អសមត្ថភាវសន្តាតំ
ការណំ ជានិត្វា បណ្ឌិតោ ចតុចារិសុទ្ធិសីលេន សំវុតោ វត្តិតគោបិតោ ហុត្វា
និព្វានគមនំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ សីយំ សោធម្មរាតិ អត្តោ។

ធម្មទិន្នាជវរ្ម័ន

២៣៩. បញ្ចមេ បរាយត្តជ្ជានេតិ បរេសំ ធាសិជ្ជានេ។ សុជាតត្ថេវស្ស
អធិការកម្មំ កត្វាតិ សា កិរ អត្តនោ កេសេ វិក្កិណិត្វា សុជាតត្ថេវស្ស នាម
អគ្គសាវកស្ស ធានំ ទត្វា បត្តនំ អកាសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ ហត្ថេ
បសាវិតេតិ តស្ស ហត្តាវលម្ពនត្ថំ បុព្វាចិណ្ឌាវសេន ហត្ថេ បសាវិតេ។ សោ កិរ
អនាគាមី ហុត្វា គេហំ អាគច្ឆន្តោ យថា អញ្ញេសុ ធិវសេសុ ឥតោ ចិតោ ច
ឱលោកេន្តោ សីតំ កុរុមាណោ ហសមាណោ អាគច្ឆតិ, ឯវំ អនាគត្វា សន្តិជ្រិយោ
សន្តមាណសោ ហុត្វា អគមាសិ។ ធម្មទិន្នា សីហបញ្ញំ ឧក្សាដេត្វា វីថី
ឱលោកយមាណោ តស្ស អាគមនាការំ ទិស្វា “កី នុ ខោ ឯត”ន្តិ ចិន្តេត្វា តស្ស

បច្ចុគ្គមនំ កុរុមាណ សោចានសីសេ វេត្វា ឡិលម្ពនត្ថំ ហត្ថំ បសារេសី។
ឧចាសកោ អត្ថនោ ហត្ថំ សមិញ្ញេសី។ សា “ចាតវាសកោជនកាលេ
ជានិស្សមី”តិ ចិន្ដេសី។ ឧចាសកោ បុព្វេ តាយ សទ្ធិំ ឯកតោ ភុញ្ញតិ។ តំ ទិវសំ
បន តំ អនបលោកេត្វា យោការៈចរិតិក្កុរិយ ឯកកោរ ភុញ្ញី។ តេនាហា -
“ភុញ្ញមាធាបិ ឥមំ ទេវ, ឥមំ ហរថាតិ ន ព្យាហរី”តិ។ តត្ថ ឥមំ ទេវាតិ ឥមំ
ខាធនីយំ វា ភោជនីយំ វា ទេវ។ ឥមំ ហរថាតិ ឥមំ ខាធនីយំ វា ភោជនីយំ វា
អបហរថ។ សន្តវេសេនាតិ កិលេសសន្តវេសេន។ ចិរកាលបរិការីតាយ
យជធិបជាលាយ រិយ អព្ពន្ធពេ ធិព្ពមាធាយ ហេតុសម្បត្តិយា ចោធិយមាធា
អាហា - “ឯវំ សន្តេ...បេ... មយ្ហំ បព្ពដ្ឋំ អនុជាធាថា”តិ។

អយំ តាវ សេដ្ឋិយរមជ្ឈេ បិតោវ ទុក្ខស្សន្តំ អកាសីតិ សា កិវ “ធម្មទិន្នេ
តុយ្ហំ ទោសោ នត្ថិ, អហំ បន អជ្ឈ បដ្ឋាយ សន្តវេសេន...បេ... កុលយរំ គច្ឆា”តិ
វុត្ថេ ឯវំ ចិន្ដេសិ - “បកតិបុរិសោ ឯវំ វត្តា នាម នត្ថិ, អទ្ធា ឯតេន
លោកុត្តរធម្មោ នាម បដិវិទ្ធោ”តិ។ តេនស្ស អយំ សង្កប្បោ អហោសិ “អយំ
តាវ សេដ្ឋិយរមជ្ឈេ បិតោវ ទុក្ខស្សន្តំ អកាសី”តិ។ មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយំ
(ម. និ. អដ្ឋ. ១.៤៦០) បន “អថ កស្មា មយា សទ្ធិំ យថាបកតិយា
អាហាបសល្លាបមត្តម្យិ ន ករោថាតិ សោ ចិន្ដេសិ - ‘អយំ លោកុត្តរធម្មោ នាម
គរុ ភារិយោ ន បកាសេតព្ពោ; សចេ ខោ បនាហំ ន កថេស្សមិ, អយំ ហធយំ
ដាលេត្វា ឯត្ថេវ កាលំ ករេយ្យា’តិ តស្ស អនុគ្គហត្ថាយ កថេសិ - ‘ធម្មទិន្នេ
អហំ សត្តុ ធម្មទេសនំ សុត្វា លោកុត្តរធម្មំ នាម អធិគតោ, តំ អធិគតស្ស
ឯវុត្ថោ លោកិយ កិរិយា ន វុត្ថតី’”តិ វុត្ថំ។

បញ្ចក្ខន្ធាទិវសេន បញ្ញោ បុច្ឆតិ “សក្កាយោ សក្កាយោតិ អយ្យេ វុច្ឆតិ,
កតមោ នុ ខោ អយ្យេ សក្កាយោ វុត្តោ ភគវតា”តិ អាទិនា ចូឡវេទល្អសុត្ត

(ម. និ. ១.៤៦០ អាធិយោ) អាគតនយេន បុច្ឆិ។ បុច្ឆិតំ បុច្ឆិតំ វិស្សន្នេសីតិ “បញ្ចា
ខោ ឥមេ, អារុសោ វិសាខ, ឧបាធានក្ខន្ធា សក្កាយោ វុត្តោ ភគវតា” តិអាធិនា
(ម. និ. ១.៤៦០ អាធិយោ) តត្ថេវ អាគតនយេន វិស្សន្នេសី។ សូរភាវន្តិ តិក្ខុភាវំ។
អនធិគតអរហត្តមគ្គស្ស ឧគ្គហេន វិនា តត្ថ បញ្ញោ ន ឧបជ្ជាតីតិ អាហា -
“ឧគ្គហវសេន អរហត្តមគ្គេបិ បុច្ឆិ” តិ។ តំ និវត្តន្តិ តិ “វិមុត្តិយា បនាយ្យេ កី
បដិភាគោ” តិ បុច្ឆិតេ “វិមុត្តិយា ខោ, អារុសោ វិសាខ, និព្វានំ បដិភាគោ” តិ (ម.
និ. ១.៤៦៦) វុត្តេ “និព្វានស្ស, បនាយ្យេ, កី បដិភាគោ” តិ បុន បុច្ឆិតេ តំ និវត្តន្តិ
“អច្ចសរុសោ វិសាខា” តិអាធិមាហា។ តត្ថ អច្ចសរាតិ អបុច្ឆិតត្ថំ បុច្ឆន្តោ បញ្ញំ
អតិក្កាមិតា អហោសីតិ អត្ថោ។ ឆាសក្ខិ បញ្ញានំ បរិយន្តំ គហេតុន្តិ បញ្ញានំ
បរិច្ឆេទប្បមាណំ គហេតុំ ឆាសក្ខិ។ បញ្ញានញ្ចំ បរិច្ឆេទំ គហេតុំ យុត្តជ្ជានេ
អជ្ជត្វា តតោ បរំ បុច្ឆន្តោ ឆាសក្ខិ បញ្ញានំ បរិយន្តំ គហេតុំ។
អប្បដិភាគធម្មស្ស ច បដិភាគំ បុច្ឆិ។ និព្វានំ នាមេតំ អប្បដិភាគំ, ន សក្កា
នីលំ វា បីតកំ វាតិ កេនចិ ធម្មេន សន្ធិំ បដិភាគំ កត្វា ទស្សេតុំ, តញ្ច តុំ ឥមីនា
អធិប្បាយេន បុច្ឆសីតិ អត្ថោ។ និព្វានោគធន្តិ និព្វានំ ឱគាហេត្វា បីតំ,
និព្វានន្តោគធំ និព្វានំ អនុប្បវិជ្ជន្តិ អត្ថោ។ និព្វានបរាយណាន្តិ និព្វានំ បរំ
អយនមស្ស បរាគតិ, ន តតោ បរំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ និព្វានំ បរិយោសានំ
អវសានំ អស្សតិ និព្វានបរិយោសានំ។

បុរេតិ អតីតេសុ ខន្ទេសុ។ បច្ឆាតិ អនាគតេសុ ខន្ទេសុ។ មជ្ឈេតិ
បច្ចុប្បន្នេសុ ខន្ទេសុ។ អកិញ្ចនន្តិ យស្ស ឯតេសុ តីសុ តណ្ហាគាហសម្ពាតំ
កិញ្ចនំ នត្ថិ, តមហំ រាគកិញ្ចនាធិហិ អកិញ្ចនំ កស្សចិ គហណាស្ស អភាវេន
អនាធានំ ព្រាហ្មណំ វនាមីតិ អត្ថោ។

បណ្ឌិតាតិ ធាតុអាយតនាធិកុសលតាសដ្ឋាតេន បណ្ឌិតេន
សមន្មាគតា។ វុត្តញ្ញោតំ -

“កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, បណ្ឌិតោ ហោតិ? យតោ ខោ, អានន្ទ, ភិក្ខុ
ធាតុកុសលោ ច ហោតិ អាយតនកុសលោ ច បដិច្ចសមុប្បាទកុសលោ
ច ឋានាដ្ឋានកុសលោ ច, ឯត្តាវតា ខោ, អានន្ទ, ភិក្ខុ បណ្ឌិតោ
ហោតី”តិ។

មហាបញ្ញាតិ មហាន្តេ អត្តេ មហាន្តេ ធម្មេ មហន្តា និវុត្តិយោ មហន្តានិ
បដិភាណនិ បរិគ្គហណោ សមត្ថាយ បញ្ញាយ សមន្មាគតា។ ឥមិស្សា ហិ
ថេរិយា អសេក្ខប្បដិសម្ពិទ្ធាប្បត្តតាយ បដិសម្ពិទ្ធាយោ បូរេត្វា ឋិតតាយ
បញ្ញាមហត្ថំ។ យថា តំ ធម្មទិន្នាយាតិ យថា ធម្មទិន្នាយ ភិក្ខុនិយា ព្យាកតំ,
អហំ ឯវមេវ ព្យាករេយ្យន្តិ អត្តោ។ តន្តិ និចាតមត្ថំ។

នន្ទាថេរីវត្ថុ

២៤០. ធម្មេ អញ្ញំ មគ្គំ អបស្សន្តិ អញ្ញំ ឧបាយំ អបស្សន្តិ។ វិស្សត្តាតិ
និរាសដ្ឋា។ ឥត្តិនិមិត្តន្តិ ឥត្តិយា សុភនិមិត្តំ, សុភាការន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ធម្មបទេ
គាថំ វត្ថាតិ -

“អដ្ឋិនំ នគរំ កតំ, មំសលោហិតលេបនំ;

យត្ថ ជរា ច មច្ច ច, មាណោ មក្ខោ ច ឱហិតោ”តិ។ (ធម. ប. ១៥០) -

ឥមំ គាថំ វត្ថា។ តត្រាយមធិប្បាយោ - យថេវ ហិ បុព្ពល្អាបរណ្ណាធិនំ
ឱទហានត្ថាយ កដ្ឋានិ ឧស្សាបេត្វា វល្លិហិ ពន្ធិត្វា មត្តិកាយ វិលិម្បិត្វា
នគរសដ្ឋាតំ ពហិទ្ធា គេហំ ករោន្តិ, ឯវមិទំ អជ្ឈត្តិកម្មំ តីណិ អដ្ឋិសតានិ

ឧស្សាហេតុ ឆ្នាំរំពឹង មំសលោហិតលេបនំ តបបដិច្ចន្ទំ ជីវណាលក្ខណាយ
ជរាយ មរណាលក្ខណស្ស មច្ចុនោ អាហេតុសម្បទានិ បដិច្ច
ឧប្បជ្ឈនលក្ខណស្ស មានស្ស សុកតការណវិទាសនលក្ខណស្ស មក្ខស្ស ច
ឌីទហនត្ថាយ នគរំ កតំ។ ឯវរុចោ ឯវ ហិ ឯត្ថ កាយិ កចេតសិកោ អាពាធា
ឌីហិតោ, ឥតោ ឧទ្ធី កិញ្ចិ គយ្ហបកំ នត្ថិតិ។

សុត្តំ អភាសិតិ -

“ចរំ វា យទិ វា តិជ្ជំ, និសិដ្ឋោ ឧទ វា សយំ;
សមិញ្ញេតិ បសារេតិ, ឯសា កាយស្ស ឥញ្ញានា។

“អជ្ជនហារុសំយុត្តោ, តបមំសារលេបនោ;
ឆរិយា កាយោ បដិច្ចន្ទោ, យថាភូតំ ន ទិស្សតី” តិ។ (សុ. និ. ១៩៥-១៩៦) -

អាទិនា សុត្តមភាសិ។

សោណារម្យវត្ថុ

២៤១. សត្តមេ សព្វេបិ វិសុំវិសុំ យរាវាសេ បតិជ្ជាបេសីតិ ឯត្ថ សព្វេបិ វិសុំ
វិសុំ យរាវាសេ បតិជ្ជាបេត្វា “បុត្តាវ មំ បដិជគ្គិស្សន្តិ, កី មេ វិសុំ កុដុម្ពេនា” តិ
សត្តំ សាបតេយ្យម្បិ វិភជិត្វា អនាសីតិ វេទិតត្តំ។ តេនេវ ហិ តតោ បដ្ឋាយ
“អយំ អម្ពាភំ កី ករិស្សតី” តិ អត្ថនោ សន្និកំ អាគតំ “មាតា” តិ សញ្ញម្បិ ន
ករិសុ។ តថា ហិ នំ កតិចាហន្ទយេន ជេដ្ឋបុត្តស្ស ភរិយា “អហោ អម្ពាភំ អយំ
ជេដ្ឋបុត្តោ មេតិ ទ្វេកោដ្ឋាសេ ទត្វា វិយ ឥមមេវ គេហំ អាគច្ឆតី” តិ អាហា។
សេសបុត្តានំ ភរិយាយោបិ ឯវមេវ វទីសុ។ ជេដ្ឋជីតវំ អាទិ កត្វា តាសំ គេហំ
គតកាលេ តាបិ នំ ឯវមេវ វទីសុ។ សា អវមានប្បត្តា ហុត្វា “កី មេ ឥមេសំ

សន្តិកេ រុត្តន, ភិក្ខុនី ហុត្វា ជីវិស្សមី” តិ ភិក្ខុនីឧបស្សយំ គន្ធា បព្ពដ្ឋំ យាចិ,
តា នំ បព្ពាជេសុំ។ ឥមមេវ វត្ថុំ ទស្សន្តោ “ពហុបុត្តិកសោណា តេសំ អត្ថនិ
អការវភាវំ ញត្វា ‘យរាវាសេន កី កវិស្សមី’ តិ និក្ខមិត្វា បព្ពដ្ឋី” តិ អាហា។

វិហារំ គន្ធន្តិយោតិ ភិក្ខុវិហារំ គន្ធន្តិយោ។ ធម្មមុត្តមន្តិ
នវីវិធលោកុត្តរធម្មំ។ សោ ហិ ឧត្តមធម្មោ នាម យោ ហិ តំ ន បស្សតិ, តស្ស
វស្សសតម្បិ ជីវនតោ តំ ធម្មំ បស្សន្តស្ស បជីវ្ឃន្តស្ស ឯកាហម្បិ
ឯកក្ខណាម្បិ ជីវិតំ សេយ្យេ។ អាគន្ធកដនោតិ វិហារគតំ ភិក្ខុនីជនំ សន្ធាយ
វទតិ។ អនុបដារត្វាតិ អសល្លក្ខេត្វា។

ពាក្យលាមើរវត្ថុ

២៤២. អដ្ឋមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

កុណ្ឌលកេសាលើរវត្ថុ

២៤៣. នវមេ ចតុក្កេតិ វីចិចតុក្កេ។ ចតុន្នំ សមាហារោ ចតុក្កំ។
ចារកតោតិ ពន្ធនាការតោ។ ឧត្តដ្ឋេត្វាតិ ឧទ្ធវិត្វា។

មុហុត្តមមិ ចិន្តិយេតិ មុហុត្តំ តទ្ធិណាម្បិ ហិណុប្បត្តិកបញ្ញាយ
តទ្ធិណានុរូបំ អត្ថំ ចិន្តិតុំ សក្កណោយ្យ។ សហស្សមមិ ចេ គាថា,
អនត្ថបទសំហិតាតិ អយំ គាថា ធារុច្ឆិយត្ថេវស្ស ភគវតា ភាសិតា, ឥធាបិ
ច សាយេវ គាថា ទស្សិតា។ លើគាថាសំវណ្ណនាយំ អាចរិយធម្មចាលត្ថេវេនបិ
កុណ្ឌលកេសិត្ថេវិយា វត្ថុម្ហិ អយមេវ គាថា វុត្តា។ ធម្មបទដ្ឋកថាយំ បន
កុណ្ឌលកេសិត្ថេវិយា វត្ថុម្ហិ -

“យោ ច គាថាសតំ ភាសេ, អនត្ថបទសំហិតា;

ឯកំ ធម្មបទំ សេយ្យោ, យំ សុត្វា ឧបសម្មតី"តិ។ (ធម្ម. ប. អដ្ឋ. ១.១០២) -

អយំ គាថា អាគតា។ តំតំភាណាកាណំ កថាមគ្គានុសារេន តត្ថ តត្ថ តថា វុត្តន្តិ
ន ឥធម អាចរិយស្ស បុញ្ញាបរិវោធា សន្តិភព្ពោ។

កថាកាថាលាងថេរី-កថាកថាធានាថេរីវត្ថុ

២៤៤-២៤៥. ធនមំ ឯកាធនមញ្ញា ឧត្តានត្ថមេវ។

កិសាគោតមីថេរីវត្ថុ

២៤៦. ធានសមេ តីហិលូខេហិតិ វត្ថលូខសុត្ថលូខវជនលូខសម្ព័ន្ធតេហិ
តីហិលូខេហិ។ សិទ្ធកត្តកន្តិ សាសបព័ជំ។

តំ បុត្តបសុសម្មត្តន្តិ តំ រូបពលាទិសម្បន្នេ បុត្តេ ច បសូ ច លភិក្ខុ “មម
បុត្តា អភិរូចា ពលសម្បន្នា បណ្ឌិតា សព្វកិច្ចសមត្តា, មម គោណោ អរោគោ
អភិរូចា មហាការវហោ, មម ភាវី ពហុជីវា”តិ ឯវំ បុត្តេហិ ច បសូហិ ច
សម្មត្តំ នវំ។ ព្យាសត្តមនសន្តិ ចក្កវិញ្ញេយ្យាទីសុ អារម្មណេសុ
ហិរញ្ញសុវណ្ណាទីសុ បត្តចីវរាទីសុ វា យំ យំ លទ្ធិ ហោតិ, តត្ថ តត្ថេវ លក្ខនាយ
សត្តមានសំ។ សុត្តំ កាមន្តិ និទ្ធិំ ឧបគតំ សត្តកាយំ។ មហោឃោវាតិ យថា
ឯវំរូបំ កាមំ គម្ពីរតោ វិត្តារតោ ច មហាឆ្មោ មហានទិឌីយោ អន្តមសោ សុនឧម្បិ
អសេសេត្វា សព្វំ អាធាយ គច្ឆតិ, ឯវំ វុត្តប្បការំ នវំ មច្ចុ អាធាយ គច្ឆតីតិ
អត្ថោ។ អមតំ បទន្តិ មរណាហិតំ កោដ្ឋាសំ, អមតំ មហានិព្វានន្តិ អត្ថោ។
សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវ។

សិដ្ឋាលកមាតាថេរីវត្ថុ

២៤៧. តេសមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

(បញ្ចមឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។)

ថេរិចាឡិសំវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. ឯតទគ្គវគ្គោ

(១៤) ប. ធម្មឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា

តបុស្ស-ភល្លិកវត្ថុ

២៤៨. ឧចាសកថាឡិសំវណ្ណានាយ បឋមេ សព្វបឋមំ សរណំ គច្ឆន្តានន្តិ
សព្វេសំ បឋមំ ហុត្វា សរណំ គច្ឆន្តានំ។ ឥតោ បរន្តិ សត្តសត្តាហិតោ បរំ។
គមនូបច្ឆេទំ អកាសីតិ គមនិច្ឆេទំ អកាសិ។ យថា តេ គោណា ធុរំ ធម្មត្វា
ចោបិយមាធិបិ ន គច្ឆន្តិ, តថា អកាសីតិ អត្ថោ។ តេសន្តិ តបុស្សភល្លិកានំ។
អធិមុច្ឆិតាតិ អារិសិត្វា។ យក្ខស្ស អារដ្ឋោ យក្ខារដ្ឋោ។ ឯវំ សេសេសុបិ។
អតីតពុទ្ធានំ អាចិណ្ឌំ ឡិលោកេសីតិ អតីតពុទ្ធា កេន ភាជនេន បដិគ្គណ្ឌីស្វតិ
ពុទ្ធាចិណ្ឌំ ឡិលោកេសិ។ ទ្វេវាចិកេ សរណោ បតិជ្ជាយាតិ សង្ឃស្ស អនុប្បន្នត្វា
ពុទ្ធជម្ពវសេន ទ្វេវាចិកេ សរណោ បតិជ្ជហិត្វា។ ចេតិយន្តិ បូជនីយវត្ថុ។
ជីវកេសធាតុយាតិ ជីវមានស្ស ភកវតោ កេសធាតុយា។

អនាថបិណ្ឌិកសេដ្ឋីវត្ថុ

២៤៩. ទុតិយេ តេនេវ គុណេនាតិ តេនេវ ធាយកការសង្ខាតេន គុណេន។
សោ ហិ សព្វកាមសមិទ្ធតាយ វិគតមច្ឆេតាយ ករុណាទិគុណាសមន្តីតាយ
ច និច្ចកាលំ អនាថានំ បិណ្ឌាមធាសិ។ តេន សព្វកាលំ ឧបដ្ឋិតោ អនាថានំ

បីឈ្នួរ ឯកស្ស អត្ថិតិ អនាថបិណ្ឌិកោតិ សង្ខំ គតោ។ យោជនិកវិហារេ
ការេត្វាតិ យោជនេ យោជនេ ឯកមេកំ វិហារំ ការេត្វា។ “ឯវុបំ ទានំ
បវត្ថេសី” តិ វត្វា តមេវ ទានំ វិភជិត្វា ទស្សន្តោ “ទេវសិកំ បញ្ច
សលាកកត្តានិ ហោន្តិ” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ សលាកាយ គាហេតព្ភំ ភត្តំ
សលាកភត្តំ។ ឯកស្សី បក្ខេ ឯកទិវសំ ទាតព្ភំ ភត្តំ បក្ខិកភត្តំ។ ធុរគេហេ
បេហេត្វា ទាតព្ភំ ភត្តំ ធុរភត្តំ។ អាគន្ធកានំ ទាតព្ភំ ភត្តំ អាគន្ធកភត្តំ។ ឯវំ
សេសេសុបិ។ បញ្ច អាសនសតានិ គេហេ និច្ចបញ្ញត្តានេវ ហោន្តិ តិ គេហេ
និសីទាបេត្វា ភុញ្ញន្តានំ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ បញ្ច អាសនសតានិ និច្ចបញ្ញត្តានិ
ហោន្តិ។

ចិត្តកហបតិវត្ថុ

២៥០. តតិយេ មិកា ឯវ មិករូបាទិ។ ភិក្ខុំ សមាទាបេត្វាតិ, “ភន្តេ, មហ្មំ
អនុគ្គហំ ករោថ, ឥធ និសីទិត្វា ភិក្ខុំ គណ្ហាថា” តិ ភិក្ខុកហណាត្ថំ
សមាទាបេត្វា។ វិវដ្តំ ឧទ្ទិស្ស ឧបចិតំ និព្វេជភាគិយ កុសលំ ឧបនិស្សយោ។
សឡាយតនវិភត្តិមេវ ទេសេសីតិ សឡាយតនវិភាគប្បដិសំយុត្តមេវ ធម្មកថំ
កថេសិ។ ថេវេនាតិ តត្ថ សន្និហិតានំ សព្វេសំ ជេដ្ឋន មហាថេវេន។ បញ្ចំ
វិស្សន្តេតុំ អសក្កោន្តេនាតិ ចិត្តេន គហបតិវត្ថុ “យា ឥមា, ភន្តេ ថេវ,
អនេកវិហិតា ទិដ្ឋិយោ លោកេ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ‘សស្សតោ លោកោ’ តិ វា,
‘អសស្សតោ លោកោ’ តិ វា, ‘អន្តវា លោកោ’ តិ វា, ‘អនន្តវា លោកោ’ តិ វា, ‘តំ
ជីវំ តំ សរីរ’ តិ វា, ‘អញ្ចំ ជីវំ អញ្ចំ សរីរ’ តិ វា, ‘ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’ តិ វា,
‘ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’ តិ វា, ‘ហោតិ ច ន ហោតិ ច តថាគតោ បរំ
មរណា’ តិ វា, ‘នេវ ហោតិ ន ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’ តិ វា យានិ
ចិមានិ ធាសន្តិ ទិដ្ឋិគតានិ ព្រហ្មជាលេ គណិតានិ, ឥមា នុ ទោ, ភន្តេ, ទិដ្ឋិយោ

កិស្សី សតិ ហោង្គ, កិស្សី អសតិ ន ហោង្គ" តិ ឯវមាទិនា (សំ. និ. ៤.៣៤៥) បញ្ជាក់
បុរេ តំ បញ្ញាវិស្សន្នេតុំ អសក្កោន្តេន។ ឥមំ កិរ បញ្ញា យាវតតិយំ បុរេ
មហាថេរោ តុល្លា អហោសិ។ អថ ឥសិទត្តត្ថេរោ ចិន្តេសិ - “អយំ ថេរោ នេវ
អត្តនា ព្យាករោតិ, ន អញ្ញំ អន្លេសតិ, ឧចាសកោ ច ភិក្ខុសង្ឃំវិហោសតិ,
អហាមេតំ ព្យាករិត្វា ជាសុវិហារំ កត្វា ធស្សមី” តិ។ ឯវំ ចិន្តេត្វា ច អាសនតោ
វុជ្ជាយ ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ធា “ព្យាករោមហំ, ភន្តេ, ចិត្តស្ស គហបតិនោ ឯតំ
បញ្ញា” តិ (សំ. និ. ៤.៣៤៥) អាហា។ ឯវំ វុត្តេ ថេរោ “ព្យាករោហិ តុំ, អាវុសោ
ឥសិទត្ត, ចិត្តស្ស គហបតិនោ ឯតំ បញ្ញា” តិ ឥសិទត្តំ អន្លេសិ។ តេន វុត្តំ -
“បញ្ញាវិស្សន្នេតុំ អសក្កោន្តេន អជ្ឈិជ្ជោ” តិ។

បញ្ញាវិស្សន្នេត្វាតិ “យា ឥមា, គហបតិ, អនេកវិហិតា ទិដ្ឋិយោ លោកេ
ឧប្បជ្ឈន្តិ ‘សស្សតោ លោកោ’ តិ វា, ‘អសស្សតោ លោកោ’ តិ វា... បេ.... យានិ
ចិមាទិ ធារសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ ព្រហ្មជាលេ គណិតានិ, ឥមា ខោ, គហបតិ, ទិដ្ឋិយោ
សក្កាយទិដ្ឋិយា សតិ ហោង្គ, សក្កាយទិដ្ឋិយា អសតិ ន ហោង្គ” តិអាទិនា
នយេន បញ្ញាវិស្សន្នេត្វា។ គិហិសហាយកកាវេ ញាតេតិ ថេរស្ស
គិហិសហាយកកាវេ ចិត្តេន គហបតិនា ញាតេ។ ចិត្តោ កិរ, គហបតិ, តស្ស
បញ្ញាវេយ្យាករណោ តុដ្ឋោ “កុតោ, ភន្តេ, អយ្យេ ឥសិទត្តោ អាគច្ឆតី” តិ វត្វា
“អវុត្តិយា ខោ អហំ, គហបតិ, អាគច្ឆាមី” តិ វុត្តោ “អត្ថិ, ភន្តេ, អវុត្តិយា
ឥសិទត្តោ នាម កុលបុត្តោ អម្ពាភំ អទិដ្ឋសហាយោ បព្ពជិតោ, ទិដ្ឋោ សោ
អាយស្មតា” តិ បុច្ឆិ។ ថេរោ ច “ឯវំ, គហបតិ” តិ វត្វា “កហំ នុ ខោ, ភន្តេ, សោ
អាយស្មា ឯតវហិ វិហារតី” តិ បុន បុរេ តុល្លា អហោសិ។ អថ ចិត្តោ គហបតិ
“អយ្យេ នោ, ភន្តេ, ឥសិទត្តោ” តិ បុច្ឆិត្វា “ឯវំ, គហបតិ” តិ វុត្តេ អត្តនោ
គិហិសហាយការំ អញ្ញាសិ។

តេជោសមាបត្តិចាជិហារិយំ ធនេស្សត្វាតិ ឯកស្មី កិរ ទិវសេ ចិត្តោ
គហបតិ “សាធុ មេ, ភន្តេ, អយ្យេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មា ឥទ្ធិចាជិហារិយំ
ធនេស្សត្វ” តិ មហាថេរំ យាចិ។ ថេរោ “តេន ហិ តំ, គហបតិ, អាឡិទ្ធ ឧត្តរាសង្កំ
បញ្ញាបេត្វា តត្ថ តិណាកលាបំ ឌុកិរា” តិ វត្វា តេន ច តថា កតេ សយំ វិហារំ
បរិសិត្វា ច យជិកំ ធន្វា តថារូបំ ឥទ្ធាភិសង្ការំ អភិសង្ការេសិ, យថា
តាឡិច្ឆិក្កឡេន ច អគ្គឡន្តិកាយ ច អច្ឆិ និក្ខមិត្វា តិណានិល្យាបេតិ,
ឧត្តរាសង្កំ នល្យាបេតិ។ អថ ចិត្តោ គហបតិ ឧត្តរាសង្កំ បច្ឆោដេត្វា សំវិក្កោ
លោមហាជ្ជជាតោ ឯកមន្តំ បិតោ ថេរំ ពហំ និក្ខមន្តំ ទិស្វា “អភិរមតុ, ភន្តេ,
អយ្យេ មច្ឆិកាសណ្ណោ, រមណីយំ អម្ពាជកវនំ, អហំ អយ្យស្ស ឧស្សក្កំ
កិរស្សមិ ចិវរិបិណ្ឌាចាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសន្តបរិក្ខារាវន” ត្ថិ អាហា។
តតោ ថេរោ “ន ទានិ ឥធ វសិតុំ សក្កា” តិ តម្ហា វិហារា បក្កាមិ។ តំ សន្ធាយេតំ
វុត្ថំ - “តេជោសមាបត្តិ ចាជិហារិយំ ធនេស្សត្វា ‘ឥទានិ ឥធ វសិតុំ ន យុត្ត’ ត្ថិ
យថាសុខំ បក្កាមី” តិ។ ទ្វេ អគ្គសាវកាតិអាធិសុ យំ វុត្ថព្វំ, តំ វិត្តារតោ
វិនយចាឡិយំ អាគតមេវ។

សទ្ធាតិ លោកិយលោកុត្តរាយ សទ្ធាយ សមន្នាគតោ។ សីលេនាតិ
អភារិយសីលំ អនភារិយសីលន្តិ ធុរិធំ សីលំ, តេសុ ឥធ អភារិយំ សីលំ
អធិប្បេតំ, តេន សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ យសោភោគសមប្ប្រតោតិ យាទិសោ
អនាថបិណ្ឌិកាធិនំ បញ្ចុចាសកសតបរិវាសន្តោ អភារិយោ យសោ,
តាទិសេនេវ យសេន, យោ ច ធនធម្មាទិកោ ថេរំ សត្តវិធអរិយធនសន្តោ
ចាតិ ធុរិធា ភោកោ, តេន ច សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ យំ យំ បទេសន្តិ
បុរត្តិមាធិសុ ទិសាសុ ឯវុចោ កុលបុត្តោ យំ យំ បទេសំ ភជតិ, តត្ថ តត្ថ
ឯវុចេន លាភសក្ការេន បូជិតោវ ហោតីតិ អត្ថោ។

ហត្ថកអាឡូក្រ

២៥០. ចតុត្ថេ ចតុត្ថេជនសង្គហវត្ថុនាតិ

ធានបិយវចនអត្ថចរិយាសមាទត្តតាសម្ព័ន្ធតេន ចតុត្ថេជនសង្គហវត្ថុនា។ “សេ
ភត្តចាជិយាសន្ធិអាឡូកស្ស បេសេតញ្ចោអហោសី” តិ វុត្ថមត្តំ ចាកដំ កត្វា
នស្សេតុំ - “តត្រាយំ អនុបុត្តិកថា” តិ អាទិមាហ។ មិគវត្ថាយ អរញ្ញំ គន្ធាតិ
អាឡូកោ រាជា វិវិជនាជក្ខបភោគំ ធម្មត្វា ចោរប្បដិពាហនត្តញ្ច
បដិរាជនិសេជនត្តញ្ច ព្យាយាមករណត្តញ្ច សត្តមេ សត្តមេ ទិវសេ មិគវ
គច្ឆន្តោ ឯកទិវសំ ពលកាយេន សន្ធិ “យស្ស បស្សេន មិគោ បលាយតិ,
តស្សេវ សោភារោ” តិ កតកតិកវត្ថោ មិគវត្ថាយ អរញ្ញំ គន្ធា។ ឯកំ មិគន្តិ
អត្តនោ បិតជ្ជានេន បលាតំ ឯណិមិគំ។ អនុពន្ធិត្វាតិ តិយោជនមគ្គំ ឯកកោវ
អនុពន្ធិត្វា។ ជវសម្បន្នោ ហិ រាជា ធនុំ គហេត្វា បត្តិកោវ តិយោជនំ តំ
មិគមនុពន្ធិ។ ឃាតេត្វាតិ យស្មា ឯណិមិគា តិយោជនវេតា ឯវ ហោន្តិ, តស្មា
បរិក្ខិណាជំ តំ មិគំ ឧទកំ បរិសិទ្ធា បិតំ ឃាតេត្វា។ ទិដ្ឋា ធម្មត្វា ធនុកោជិយំ
លតេត្វា ទិវត្តេត្វា អាគច្ឆន្តោតិ អនត្តិកោបិ មំសេន “នាសក្ខិ មិគំ គហេតុ” ត្ថិ
អបវាធមោចនត្ថំ ទិដ្ឋា ធនុកោជិយំ លតេត្វា អាគច្ឆន្តោ។ សន្នន្ទាយន្តិ
យនន្ទាយំ ពហាលបត្តបលាសំ។

វុក្ខេ អធិវត្ថោ ទេវតាតិ អាឡូកំ យក្ខំ សន្ទាយ វេទតិ។ សោ ហិ មហារាជ្ជនំ
សន្តិការំ លភិទ្វា មជ្ឈន្តិកសមយេ តស្ស វុក្ខស្ស ឆាយាយ ដុដ្ឋោកាសំ
បរិដ្ឋេ ចាលីនោ ខាធន្តោ តត្ថ បដិវសតិ។ អាឡូកស្ស និសីទនបល្លង្កេ
និសីទិ តិ យត្ថ អភិលក្ខិតេសុ មជ្ឈលទិវសាទិសុ អាឡូកោ និសីទិទ្វា សិវី
អនុកោតិ, តស្មីយេវ ទិព្វាតនបល្លង្កេ និសីទិ។ អត្តនោ គមនេ អសម្បជ្ឈមាធន
“កី ទុខោ ការណា” ត្ថិ អាវុដ្ឋន្តាតិ តទា កិរ សាតាភិរហេមវតា ភគវន្តំ

ជេតវនេយេវ វន្តិត្វា “យក្ខសមាគមំ គមិស្សមា” តិ សបរិវាវា នាឆាយានេហិ
អាគាសេន គច្ឆន្តិ, អាគាសេ ច យក្ខានំ ន សព្ពត្ថ មគ្គោ អត្ថិ, អាគាសដ្ឋានិ
វិមាធានិ បរិហរិត្វា មគ្គដ្ឋានេនេវ មគ្គោ ហោតិ, អាឡូវកស្ស បនវិមាទំ ភូមដ្ឋំ
សុគុត្តំ ចាការបរិក្ខិត្តំ សុសំវិហិតទ្វារដ្ឋាលកកោបុរំ ឧបរិ
កំសជាលសញ្ញន្ទមញ្ញសាសទិសំ តិយោជនំ ឧព្ពេជន, តស្ស ឧបរិ មគ្គោ
ហោតិ, តេ តំ បទេសមាគម្ម គន្ធមសមត្ថា អហេសុំ។ ពុទ្ធានត្ថិ
និសិន្នោកាសស្ស ឧបរិភាគេន យាវ ភវគ្គោ កោចិ គន្ធមសមត្ថោ, តស្មា
អត្ថនោ គមនេ អសម្បជ្ឈមាទេ “កី នុ ខោ ការណា” ត្ថិ អាវន្តេសុំ។ តេសំ កចំ
សុត្វា ចិន្តេសីតិ យស្មា អស្សទុស្ស សទ្ធាកថា ទុក្ខថា ហោតិ ទុស្សីលាទីនំ
សីលកថាទយោវិយ, តស្មា តេសំ យក្ខានំ សន្តិកា ភគវតោ បសំសំ សុត្វា ឯវ
អគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តលោណាសក្ខរាវិយ អព្ពន្ធលេ ឧប្បន្នកោបេន
បដបដាយមានហធយោ ហុត្វា ចិន្តេសី។ បព្ពតក្ខដន្តិ កេលាសបព្ពតក្ខដំ។

ឥតោ បដ្ឋាយ អាឡូវកយុទ្ធវិគ្គារេតព្ពន្ធសោ កិរ មនោសិលាតលេ
វាមចាទេន ឋត្វា “បស្សថ ទានិ តុម្ហាកំ វា សត្តា មហានុភាវោ, អហំ វា” តិ
ទក្ខិណាចាទេន សដ្ឋិយោជនមត្តំ កេលាសក្ខដបព្ពតំ អក្កមិ, តំ
អយោក្ខដប្បហតោវិយ និទ្ធព្ពន្ធអយបិណ្ឌោ បបដិកាយោ មុញ្ចី។ សោ តត្រ
ឋត្វា “អហំ អាឡូវកោ” តិ ឧក្សេសេសិ, សកលជម្ពុទីបំ សឡោ ជិវិ។
តិយោជនសហស្សវិត្ថតហិមវាបិ សម្បកម្មិ យក្ខស្សនុភាវេន។ សោ
វាតមណ្ឌលំ សមុដ្ឋាបេសិ “ឯតេនេវ សមណំ បលាបេស្សមី” តិ។ តេ
បុរត្ថិមាទិកេនា វាតា សមុដ្ឋហិត្វា
អឡ្ហយោជនយោជនទិយោជនតិយោជនប្បមាណានិ បព្ពតក្ខដានិ បទាលេត្វា
វនគច្ឆរុក្ខាទីនិ ឧម្មលេត្វា អាឡូវិទកំ បក្ខន្ធា ជិណ្ឌាហត្ថិសាលាទីនិ ចុណ្ណោន្តា
ធននិដ្ឋកា អាគាសេ ភមេន្តា។ ភគវា “មា កស្សចិ ឧបរោជោ ហោតូ” តិ

អធិដ្ឋាសិ។ តេ វាតា ទសពលំ បត្វា ជីវេ កណ្តាមត្តម្មិ ចាលេតុំ នាសក្ខីសុ។
តតោ មហាវស្សំ សមុដ្ឋាបេសិ “ឧទកេន អន្លោត្តរិត្វា សមណំ
មាវេស្សមី”តិ។ តស្សានុភាវេន ឧបរូបរិ សតបដលសហស្សបដលាទិភេទា
វលាហកា ឧដ្ឋហិត្វា បវស្សីសុ។ វុដ្ឋិធារាវេគេន បថីវី ជិទ្ហា អហោសិ។
វេនុក្ខាជីនំ ឧបរិ មហោយោ អាគន្ធា ទសពលស្ស ជីវេ ឧស្សាវតីនុមត្តម្មិ
តេមេតុំ នាសក្ខី។ តតោ ចាសាណាវស្សំ សមុដ្ឋាបេសិ។ មហាឆានិ មហាឆានិ
បព្ពតក្ខណិ ធូមាយន្តានិ បដ្ឋលន្តានិ អាគាសេនាគន្ធា ទសពលំ បត្វា
ទិព្ពមាលាគុណិ សម្មជ្ជីសុ។ តតោ បហាវណាវស្សំ សមុដ្ឋាបេសិ។
ឯកតោធារា ឧកតោធារា អសិសត្តិឧប្បាទយោ ធូមាយន្តា បដ្ឋលន្តា
អាគាសេនាគន្ធា ទសពលស្ស ចាទម្វលេ ទិព្ពបុច្ឆានិ អហោសុំ។

តតោ អដ្ឋារវស្សំ សមុដ្ឋាបេសិ។ កីសុកវណ្ណា អដ្ឋារា អាគាសេនាគន្ធា
ទសពលស្ស ចាទម្វលេ ទិព្ពបុច្ឆានិ ហុត្វា វិកិរីសុ។ តតោ កុក្កឡវស្សំ
សមុដ្ឋាបេសិ។ អច្ចុណ្ណា កុក្កឡោ អាគាសេនាគន្ធា ទសពលស្ស ចាទម្វលេ
ចន្ទនចុណ្ណំ ហុត្វា និបតិ។ តតោ វាលិកវស្សំ សមុដ្ឋាបេសិ។ អតិសុខមា
វាលិកា ធូមាយន្តា បដ្ឋលន្តា អាគាសេនាគន្ធា ទសពលស្ស ចាទម្វលេ
ទិព្ពបុច្ឆានិ ហុត្វា និបតិសុ។ តតោ កលលវស្សំ សមុដ្ឋាបេសិ។ តំ ធូមាយន្តំ
បដ្ឋលន្តំ អាគាសេនាគន្ធា ទសពលស្ស ចាទម្វលេ ទិព្ពគន្ធិ ហុត្វា និបតិ។
តតោ អន្ធការំ សមុដ្ឋាបេសិ “ភីសេត្វា សមណំ បលាបេស្សមី”តិ។
ចតុរដ្ឋសមន្នាគតំ អន្ធការសទិសំ ហុត្វា ទសពលំ បត្វា
សូរិយប្បភាវិហតមិវន្ធការំ អន្តរាយិ។ ឯវំ យក្ខោ ឥមាហិ នវហិ
វាតវស្សចាសាណាបហាវណាដ្ឋារកុក្កឡវាលិកកលលន្ធការវុដ្ឋិហិ ភកវន្តំ
បលាបេតុមសក្កោន្តោ
នាធាវិធម្មហរណាហត្ថអនេកប្បការរូបភូតគណាសមាគុលាយ

ចតុរង្គិនិយាសេនាយសយមេវភកវន្តំអភិគតោ។តេភូតគណា
អនេកប្បការិការេកត្វា“គណ្ណាបឋានថា”តិភកវតោឧបរិអាគច្ឆន្តារិយ
ចហោន្តិ។អបិចខោនិទ្ធពលោហិណ្ឌុរិយមក្ខិកាភកវន្តំ
អល្លិយិតុមសមត្ថាវេអហោសិ។

ឯវំសត្តរត្ថិអនេកប្បការិភីសាការទស្សនេនបិភកវន្តំ
ចាលេតុមសក្កោន្តោអាឡវកោចិន្តេសិ- “យំនូនាហំកេនចិអជេយ្យំ
ទុស្សវុដំមុញោយ្យ”ន្តិ។សចេហិសោទុដ្ឋោអាគាសេតំទុស្សវុដំមុញោយ្យ,
ទ្វាទសវស្សនិទេវោនវស្សេយ្យ។សចេបថវិយំមុញោយ្យ,សត្តរក្ខតិណាធិនិ
សុស្សិត្វាទ្វាទសវស្សន្តំនបុនវហោយ្យ។សចេសមុទ្ធេមុញោយ្យ,
តត្ថកចាលេឧទកតិទ្ធីរិយសត្តំសុស្សេយ្យ។សចេសិនេវបត្តតេមុញោយ្យ,
ខណ្ឌាខណ្ឌំហុត្វារិកិរេយ្យ។សោឯវំមហានុភារំទុស្សវុដំឧត្តរិសាដកំ
មុញោត្វាអគ្គហោសិ។យេភុយ្យេនទសសហស្សិលោកធាតុទេវតាវេកេន
សន្និបតីសុ“អន្ធិភកវាអាឡវកំទមេស្សតិ,តត្ថធម្មំសោស្សមា”តិ។
យុទ្ធទស្សនកាមាបិទេវតាសន្និបតីសុ។ឯវំសកលម្បិអាគាសំទេវតាហិ
បរិបុណ្ណំអហោសិ។អថាឡវកោភកវតោសមីបេឧបរូបរិវិចរិត្វាវត្តាវុដំ
មុញោ។តំអសនិចក្កំរិយអាគាសេភេវវសទ្ធិករោន្តំធមាយន្តំបដ្ឋលន្តំភកវន្តំ
បត្វាយក្ខស្សមានមទ្ធនត្ថំចាទបុញ្ញនចោឡំហុត្វាចាទមូលេនិបតិ។
អាឡវកោតំទិស្វាធិន្នរិសាលោរិយឧសភោ,ឧទ្ធទទាហោរិយសប្ប្បា
និត្តេជានិម្ពនោនិចាតិតមានទ្ធដោអហោសិ។ឯវំមិទំអាឡវកយុទ្ធី
វិត្តាវេតត្ថំ។

អដ្ឋបញ្ញោបុច្ឆិតិ -

“កីស្វាទិវិត្តំបុរិសស្សសេដ្ឋំ,

ក៏ សុ សុច្ឆន្ទំ សុខមាវហាតិ;
ក៏ សុ ហវេ សាធុតំ រសានំ,
កងំ ជីវី ជីវិតមាហុ សេដ្ឋ"ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៣) -

អាទិនា អដ្ឋបញ្ញោ បុច្ឆិ។ សត្តាវិស្សន្នេសីតិ -

“សទ្ធិធិវិត្តំ បុរិសស្ស សេដ្ឋ,
ធម្មោ សុច្ឆន្ទោ សុខមាវហាតិ;
សច្ចំ ហវេ សាធុតំ រសានំ,
បញ្ញាជីវី ជីវិតមាហុ សេដ្ឋ"ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៤) -

អាទិនា វិស្សន្នេសី។ វិក្កន្ធមាណាយាតិ អច្ចន្តំ បរិទេវមាណាយ។

មហាធមសក្កវត្ថុ

២៥២. បញ្ចមេ សត្តា តតោ បរំ បដិញ្ញំ ឆានាសីតិ សំវច្ឆរតោ បរំ
សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា បច្ចយប្បវារណាសាទិយនស្ស វារិតត្តា “បដិញ្ញំ
ឆានាសី”តិ វុត្តំ។ តថា ហិ ភកកា តតិយវារេបិ មហាធមនេ សក្កេន
“ឥច្ឆាមហំ, ភន្តេ, សង្ឃំ យាវជីវំ ភេសន្នេន បវារេតុ”ន្តិ (ចា.ចិ. ៣០៤-៣០៥) វុត្តេ
“សាធុ សាធុ, មហាធម, តេន ហិ ភំ, មហាធម, សង្ឃំ យាវជីវំ ភេសន្នេន
បវារេហី”តិ បដិញ្ញំ អធាសិយេវ។ ឯវំ បដិញ្ញំ ទត្វា បច្ឆា ធចត្តិយេហិ ភិក្ខុហិ
មហាធមស្ស សក្កស្ស វិហេវិតកាវំ សុត្វា ធចត្តិយេ ភិក្ខុវិករហិត្វា
សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេសិ “អគិលានេន ភិក្ខុនា ចាតុមាសប្បច្ចយបវារណា
សាទិតត្តា អញ្ញាត្រ បុនប្បវារណាយ អញ្ញាត្រ និច្ចប្បវារណាយ។ តតោ ចេ
ឧត្តរិ សាទិយេយ្យ, ចាចិត្តិយ”ន្តិ។ តស្មា បឋមំ អនុជានិត្វាបិ បច្ឆា
សិក្ខាបទពន្ធនេន វារិតត្តា “បដិញ្ញំ ឆានាសី”តិ វុត្តំ។

ឧត្តកហបត្យាធិវត្ថុ

២៥៣-២៥៦. ធម្មសត្តមអដ្ឋមនវមាណិ សុរិញ្ញេយ្យានេវ។

នកុលបិតុកហបតិវត្ថុ

២៥៧. ធនមេ សុសុមារគិរិនគរេតិ ឯវនាមកេ នគរេ។ តស្ស កិរ នគរស្ស
វត្ថុបរិក្កហធិវសេ អវិទូរេ ឧទករហនេ សុសុមារេ សទ្ទមកាសិ, គិរំ និច្ឆារេសិ។
អថ នគរេ អនន្តរាយេន មាបិតេ តមេវ សុសុមារគិរករណំ សុភនិមិត្តំ កត្វា
“សុសុមារគិរី”ត្រូវស្ស ឆានំ អកំសុ។ កេចិ បន “សុសុមារសណ្ឋានត្តា
សុសុមារេ ឆាន ឯកោ គិរិ, សោ តស្ស នគរស្ស សមីបេ, តស្មា តំ សុសុមារគិរិ
ឯតស្ស អត្ថិតិ សុសុមារគិរិតិ វុច្ចតិ”តិ វទន្តិ។ ភេសកឡាវនេតិ
ភេសកឡាឆានកេ វនេ។ “ភេសកលាវនេ”តិបិ ចាហោ។ កថំ បន ភគវតិ នេសំ
បុត្តសញ្ញា បតិជ្ជាសីតិ អាហា - “អយំ កិរា”តិអាធិ។ ធមារស្សេវ ធមារា
អាធិតាតិ មេ ធមារស្សេវ សតោ ធមារា អាធិតាតិ អត្ថោ។ អតិចរិតាតិ
អតិក្កមិត្វា ចរន្តោ។

(ធម្មឯតទគ្គវត្ថុវណ្ណានា និដ្ឋិតា។)

ឧបាសកចាឡិសំវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. ឯតទគ្គវត្ថោ

(១៤) ៧. សត្តមឯតទគ្គវត្ថុវណ្ណានា

សុជាតាវត្ថុ

២៥៨. ឧបាសិកាចាឡិសំវណ្ណាយ បឋមំ សុរិញ្ញេយ្យមេវ។

វិសាខាវត្ថុ

២៥៩. ធុតិយេ មហាលតាបសាធនស្សតិ មហាលតាបិឡន្ទនស្ស។
តស្មិញ្ចា បិឡន្ទនេ ចតស្សោ វជិរនាឡិយោ ឧបយោគំ អគម៌សុ។ មុត្តានំ
ឯកាទស នាឡិយោ, បវាឡស្ស ធូរីសតិ នាឡិយោ, បទុមរាគមណីនំ តេត្ថីស
នាឡិយោ។ ឥតិ ឯតេហិ ច អញ្ញេហិ ច ឥន្ទនីលាទីហិ
នីលបីតលោហិតោនាតមញ្ញិជ្ជសាមកពារវណ្ណាវសេន សត្តវណ្ណេហិ
វររតនេហិ និដ្ឋានំ អគមាសិ, តំ សីសេ បដិមុក្កំ យាវ ចាទបិដ្ឋិយា ភស្សតិ,
បញ្ចន្នំ ហត្ថិនំ ពលំ ធារយមាណាវ នំ ឥត្ថិ ធារេតុំ សក្កោតិ។ អន្តោអគ្គិ ពហិ ន
និហរិតញ្ចោតិអាទិនំ អត្តោ ឧបរិ អារិ ភវិស្សតិ។ សេសមេត្ត សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឧដ្ឋត្តរា-សាមាវតីវត្ថុ

២៦០-២៦១. តតិយេ ចតុត្ថេសុ ចាយាសស្សតិ ពហលតរស្ស ចាយាសស្ស។
តំ ចាយាសំ ភុញ្ញន្តេស្សតិ តំ ពហលតរំ គរុសិនិទ្ធិំ ចាយាសំ ភុញ្ញន្តេសុ។
ជីវាបេតុំ អសក្កោន្តោតិ អន្តរាមគ្គេ អប្បហារតាយ មន្ទគហណិកត្តា
ជីវាបេតុំ អសក្កោន្តោ។ វាឡមិគជ្ជានេតិ វាឡមិគេហិ អធិជ្ជិតជ្ជានេ។
អនុវិជ្ជន្តោតិ វិចារេន្តោ។ សាលាតិ នឡការសាលា។ មុនា ន ករិស្សតិ មូល្យំ
វិនា ន ករិស្សតិ។ អាសិម្បេសីតិ អគ្គិ អនាសិ, អគ្គិ ជាលេសីតិ អត្តោ។ បេក្ខាតិ
អាគមេហិ។ ឧបទិសម្បនាតិ សរិរសម្បត្តិ។ វជរុក្ខំ បត្វាតិ និគ្រោធរុក្ខំ បត្វា។
សុវណ្ណាកដកេតិ សុវណ្ណាវលយេ។ អព្ពំ មេតិ មេ អវឡីតិ អត្តោ។ អន្តោ
អសោធនត្វាតិ បណ្ណាសាលាយ អន្តោ កស្សចិ អត្ថិការំ វា នត្ថិការំ វា
អនុបធារត្វា។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឧត្តរាទន្ធមាតាវត្ថុ

២៦២. បញ្ចមេ ឧបនិស្សយំ ទិស្វាតិ ឥមិនា យថា វិសេសាធិកមស្ស សតិបិ
បច្ចុប្បន្នបច្ចយសមវាយេ អវស្សំ ឧបនិស្សយសម្មទា ឥច្ឆិតញ្ញា, ឯវំ
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយភាវេន វិបច្ឆនកស្ស កម្មស្សបិ បច្ចុប្បន្នសមវាយោ វិយ
ឧបនិស្សយសម្មទាបិ សវិសេសា ឥច្ឆិតញ្ញាតិ ទស្សេតិ។ តថា ហិ
ឧក្កំសគតសប្បវិស្សបនិស្សយយោនិសោមនសិការេសុ លព្ពមាទេសុបិ
ឧបនិស្សយរហិតស្ស វិសេសាធិកមោ ន សម្មជ្ជតេវាតិ។ កប្បិយំ កត្វាតិ
យថា កប្បិយំ ហោតិ, តថា កត្វា។ បត្តេ បតិជ្ឈបយ្យាតិ អាហារំ ទានមុខ
វិស្សន្នេយ្យ។ តីហិ ចេតនាហិតិ បុព្ពភាគមុញ្ញាអនុមោទនាចេតនាហិ។
វុត្តញ្ញោតំ -

“បុព្ពេវ ទានា សុមនោ, ទទំ ចិត្តំ បសាទយេ;
ទត្វា អត្តមនោ ហោតិ, ឯសា បុញ្ញស្ស សម្មទា”តិ។ (អ. និ. ៦.៣៧; បេ.
វ. ៣០៥);

តវ មនំ សន្ធាវេហិតិ “អន្ធិ ភត្តំ ចិរាយិត”ន្តិ កោធនេតា តវ ចិត្តំ សន្ធាវេហិ,
មា កុដ្ឋីតិ អត្តោ។ ឱលោកិតោលោកិតតដ្ឋានំ...បេ.... សម្បវិកិណ្ណំ វិយ
អហោសីតិ តេន កសិតដ្ឋានំ សព្វំ សុវណ្ណភាវាបត្តិយា
មហាកោសាតកិបុប្ផេហិ សញ្ញន្តិ វិយ អហោសិ។ តាទិសេតិ តយា សទិសេ។
នកោបេមីតិ នវិនាសេមិ, ជាតិយា ន ហិឡេមិ។ បូជំ ករោតីតិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
បូជំ ករោតិ។ អន្តវត្ថុន្តិ គេហដ្ឋណំ។ កោតិ សម្ពោធនេ និចាតោ។ ជេតិ
អវញ្ញាលបនំ។ សយំ អរិយសាវិកាការតោ សត្តវសេន “សបិតិកា ដីតា”តិ
វត្វា សត្តុ សម្ពុខា ធម្មស្សវនេន តស្សា វិសេសាធិកមំ បច្ឆាសីសន្តិ “ទិសតលេ
ខមន្តេយេវ ខមិស្សមី”តិ អាហា។ កទិវយន្តិ បទ្ធមច្ឆរី។

សុប្បវាសាវត្ថុ

២៦៣. ធម្មេ បណ្ឌិតនាយិកានន្តិ បណ្ឌិតរសវត្ថុនំ នាយិកានំ។ អាយុនោ
បិតិហេតុំ ភោជនំ ទេន្តិ អាយុំ ទេតិ នាម។ ឯស នយោ វណ្ណំ ទេតិ តិអាទិសុ។
តេនាហ - “បញ្ច ហំនាទិ” តិ។ កម្មសិក្ខកញ្ចេតំ ជលន្តិ ទស្សន្តោ “អាយុំ ខោ
បន ទត្វា” តិអាទិមាហ។ តត្ថ ទត្វាតិ នានហេតុ។ ភាគិនីតិ ភាគវតិ លទ្ធុំ
ភញ្ញា។

សុប្បយាវត្ថុ

២៦៤. សត្តមេ ឡុម្ពំសំ ជិន្និត្វា នាសិយា អនាសីតិ អាគតជលា
វិញ្ញាតសាសនា អរិយសាវិកា អត្តនោ សរីរទុក្ខំ អចិន្តេត្វា តស្ស ភិក្ខុនោ
រោគរូបសមមេវ បច្ឆាសីសន្តិ អត្តនោ ឡុម្ពំសំ ជិន្និត្វា នាសិយា អនាសិ។
សត្តាបិ តស្ស តថាបវត្ថំ អជ្ឈាសយសម្មត្តិ ទិស្វា “មម
សម្មធិការូបកមនេនេវស្ស វណោ រុហិត្វា សញ្ញាវិ ជាយតិ, ជាសុភារោ
ហោតិ” តិ ច ទិស្វា “បក្កោសថ ន” តិ អាហ។ សា ចិន្តេសីតិ “សព្វលោកស្ស
ហិតានុកម្មកោ សត្តា ន មំ ទុក្ខាបេតុំ បក្កោសតិ, អត្ថត្ថ ការណ” តិ
ចិន្តេសី។ អត្តនោ កតការណំ សព្វំ កថេសីតិ ពុទ្ធានុភាវិការីនត្ថំ កថេសី, ន
អត្តនោ ទទ្ធិជ្ឈាសយតាយ វិការីនត្ថំ។ គិលានុបដ្ឋាកំ អគ្គដ្ឋានេ វេបេសីតិ
អគណិតត្ថទុក្ខា គិលានានំ ភិក្ខុនំ គេលញ្ញរូបសមនេ យុត្តប្បយុត្តាតិ
គិលានុបដ្ឋាកំ អគ្គដ្ឋានេ វេបេសីតិ។

កាតិយានីវត្ថុ

២៦៥. អដ្ឋមេ អវេច្ចប្បសន្នានន្តិ រតនត្ថយគុណោ យាថាវតោ ញត្វា
បសន្នានំ, សោ បនស្ស បសានោ មគ្គនាគតត្តា កេនចិ អកម្មនីយោ។
អធិគតេនាតិ មគ្គាធិគមេនេវ អធិគតេន។ “អវិគតេនា” តិ វា ចាហោ,

តស៊ូរត្តា “កណាចិ អវិគច្ឆន្តោ” តិ។ សោ អប្បជំសិយោ ច ហោតិ, តស្មា វុត្តំ -
“អធិគតេន អចលប្បសាទេនា” តិ។ តត្ថ កាយសក្ខី កត្វាតិ បមុខំ កត្វា,
វេទនត្ថតោ បន ឆាមកាយេន ទេសនាយ សម្បជីដ្ឋនវសេន សក្ខីភូតំ កត្វាតិ
អត្ថោ។ ឧម្ពុគ្គំ ខនិក្វាតិ យរសន្តិច្ឆេនេន អន្តោបវិសនមគ្គំ ខនិក្វា។
ទុល្លភស្សវនន្តិ ទុល្លភសទ្ធម្មស្សវនំ។ មហាបជីវី បវិសិតញ្ញា ភវេយ្យាតិ
អវីចិប្បវេសនំ វេទតិ។

នកុលមាតាវត្ថុ

២៦៦. នវមេវិស្សាសកថនេនេវ នកុលមាតា នកុលបិតា ច
សត្តវិស្សាសិកា ឆាម ជាតាតិ វុត្តំ - “វិស្សាសិកានន្តិវិស្សាសកថំ កថេន្តីនំ
ឧចាសិកាន” តិ។ គហបតានីតិ គហសាមីនី។ វុត្តមេវាតិ ឧចាសកថាឡិយំ
នកុលបិតុកថាយំ វុត្តនយមេវ។

កាឡិកុរយវិការវត្ថុ

២៦៧. ទសមេ អនុស្សវេនេវាតិ បច្ចក្ខតោ រូបទស្សនេន សត្តុ សម្មុខា
ធម្មស្សវនេន ច វិជា កេវលំ អនុស្សវនេនេវ បរស្ស វេទនំ អនុគតស្សវនេនេវ
ឧប្បន្នេន បសាទេន។ អនុស្សវិកប្បសាទន្តិ អនុស្សវតោ អាគតប្បសាទំ។

(សត្តមឯតទគ្គវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។)

ឧចាសិកាថាឡិសំវណ្ណានា សមត្ថា។

និដ្ឋិតា ច មនោរថបូរណិយា

អង្គត្ថវនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ឯកទេសវគ្គវគ្គវណ្ណនាយ អនុត្តានត្ថធិបតី

១៥. អដ្ឋានចាឡិ (បឋមវគ្គ)

(១៥) ១. អដ្ឋានចាឡិ-បឋមវគ្គវណ្ណនាយ

២៦៨. អដ្ឋានចាឡិវណ្ណនាយំ អវិជ្ជាមាណំ ឋានំ អដ្ឋានំ, នត្ថិ ឋានន្តិ វា អដ្ឋានំ។
អនវកាសោតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តទត្ថនិកមនមេវ ហិ “នេតំ ឋានំ
វិជ្ជតី” តិ វចនន្តិ។ តេនាហ - “ឧកយេនបី” តិ អាទិ។ យន្តិ ការណេត្ថ បច្ចត្តវចនំ។
ហេតុអត្ថោ ចេត្ថ ការណេត្ថាតិ អាហ - “យន្តិ យេន ការណេនា” តិ។
ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេនេត្ថ ទិដ្ឋិសម្បត្តិ វេទិតញ្ញាតិ វុត្ថំ - “មគ្គទិដ្ឋិយា សម្បន្នោ” តិ។
កុតោ បនាយមត្ថោ លព្ភតីតិ? លិដ្ឋតោ, លិដ្ឋំ ចេតស្ស និច្ចតោ
ឧបគមនប្បដិក្ខេហោ។ ចតុក្កមកេស្វតិ ឥទំ ចតុត្ថក្កមកេស្វាវាណំ
អរិយសាវកស្ស វិសយភាវូបគមនតោ វុត្ថំ, ន បនតេ អារព្ភ និច្ចតោ
ឧបគមនសញ្ញាវតោ។ វក្ខតិ ហិ “តទកាវេ ចតុត្ថក្កមកេស្វាវាណំ
បនា” តិ អាទិនា។ អភិសម្ព័តសម្ព័ត្តិអភិសម្ព័ត្តិណកេស្វាវាណំ សប្បនេសត្ថា
និប្បនេសសម្ព័ត្តិគ្គហណាត្ថំ “សម្ព័ត្តសម្ព័ត្តិវេស្វ” តិ វុត្ថំ, លោកុត្តរសម្ព័ត្តិវាណំ បន
និវត្តនេ ការណំ សយមេវ វក្ខតិ។ ឯតំ ការណំ នត្ថិ តថា ឧបគមនេ
សេតុយាតោ នត្ថិ។ តេជុស្សនត្ថាតិ សំកិលេសវិធមនតេជស្ស
អធិកភាវតោ។ តថា ហិ តេ គម្ពីរភាវេន ធុន្ទសា អកុសលាណំ អារម្មណំ ន
ហោន្តិ តិ។ ឥទំ បន បករណាវសេន វុត្ថំ។ អប្បហិណិបល្លាសានញ្ញិ សន្តានេសុ
កុសលធម្មានម្បិ តេ អារម្មណំ ន ហោន្តិ។

២៦៩. អសុខេ សុខន្តិវិបល្លាសោ ច ឥធសុខតោ ឧបគមនស្ស ឋានន្តិ
នស្សេន្តោ “ឯកន្ត... បេ... អត្ថទិដ្ឋិវសេនា” តិ បដានទិដ្ឋិមាហា។ ក្នុងន្តិ ក្នុងជ្ជានំ,

ទិដ្ឋិយា និព្វានស្ស អរិសយភារោ ហេដ្ឋា វុត្តោ ឯវាតិ
កសិណាទិបណ្ណាតិសង្កហត្ថន្តិ វុត្តំ។

២៧០. បរិច្ឆេទោតិ បរិច្ឆិន្ទនំ បរិច្ឆិន្ទេ តស្ស គហណំ។ ស្វាយំ យេសុ
និច្ឆាទិតោ ឧបគមនំ សម្ពុត្តិ, តេសំ វសេនយេវ កាតញ្ចោតិ ទស្សន្តោ
“សព្ពវារេសុ វា”តិ អាទិមាហ។ សព្ពវារេសូតិ “និច្ឆតោ ឧបគឃេយ្យ”តិ អាទិនា
អាគតេសុ សព្ពេសុ សុត្តបទេសុ។ បុព្វដ្ឋនោ ហិ ហិ-សន្តោ ហេតុអត្តោ។
យស្មា យំ យំ សម្ពុត្តិ បុព្វដ្ឋនោ និច្ឆាទិវសេន គណ្ណាតិ, តំ តំ អរិយសាវកោ
អនិច្ឆាទិវសេន គណ្ណាតោ យាថាវតោ ជានន្តោ តំ តាហំ តំ ទិដ្ឋិវិស្សន្តេតិ, តស្មា
យត្ថ តាហោ, តត្ថ វិស្សន្តេនាតិ ចតុក្កមកសម្ពាទ វេទ សម្ពុត្តិ គហណោន ន
គយ្ហន្តិ អត្តោ។

២៧១. បុត្តសម្ពុទ្ធន មាតុបិតុសមញ្ញា ទត្តកិត្តិមាទិវសេនបិ បុត្តវេហាហោ
លោកេ ទិស្សតិ, សោ ច ខោ បរិយាយេនាតិ និប្បរិយាយេន សិទ្ធិំ តំ ទស្សន្តំ -
“ជនិការំ មាតា, ជនការំ បិតា”តិ វុត្តំ។ តថា អាទន្តិយកម្មស្ស អធិប្បេតត្តា
“មនុស្សក្ខតោវ ខីណាសវោ អរហាតិ អធិប្បេតោ”តិ វុត្តំ។
“អដ្ឋានមេត”ន្តិ អាទិនា “មាតុអាទិនំយេវ ជីវិតា វោរោបនេ អរិយសាវកស្ស
អភព្ពការំ ទស្សនតោ តទញ្ញំ អរិយសាវកោ ជីវិតា វោរោបេតីតិ វេទំ អត្តតោ
អាបន្នមេវ”តិ មញ្ញមាណោ វេទតិ - “កី បន អរិយសាវកោ អញ្ញំ ជីវិតា
វោរោបេយ្យ”តិ? “អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្តោ បុត្តលោ សព្វាច្ច
ចាណំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, នេតំ ហំនំ វិជ្ជតី”តិ វេទនតោ “ឯតម្បិ អដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។
តេនេវាហ - “សចេ ហិ”តិ អាទិ។ ឯវំ សន្តេ កស្មា “មាតរ”ន្តិ អាទិនា វិសេសេត្វា
វុត្តន្តិ អាហា - “បុព្វដ្ឋនការំស្ស បនា”តិ អាទិ។ តត្ថ ពលទីបនត្ថន្តិ

សទ្ធាធិពលសមន្មាគមនីបនត្ថំ។ អរិយមគ្គនាគតសទ្ធាធិពលវសេន ហិ
អរិយសាវកោ តាទិសំ សាវន្នំ ន ករោតិ។

២៧៥. បញ្ចហិ ការណេហិ ឥនមេត្ត និច្ឆាទកានិ តេសំ បុព្វភាគិយានិ ច
ការណានិ ការណភាវសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា វុត្ថំ, ន បន សព្វេសំ
សមានយោគក្ខមត្តា។ អាការេហិ ការណេហិ។ អនុស្សាវនេនាទិ អនុរូបំ
សាវនេន។ ភេទស្ស អនុរូបំ យថា ភេនោ ហោតិ, ឯវំ ភិទ្ធិតញ្ចំ ភិក្ខុនំ អត្តនោ
វចនស្ស សាវនេន វិញ្ញាបនេន។ តេនាហ - “ននុ តុម្ពេ” តិអាទិ។ កណ្ណាមូលេ
វចីភេទំ កត្វាតិ ឯតេន ចាកជំ កត្វា ភេទករវត្ថុនីបនំ វោហារោ, តត្ថ អត្តនោ
និច្ឆិតមត្ថំ រហស្សវសេន វិញ្ញាបនំ អនុស្សាវនន្តិ ទស្សេតិ។

កម្មមេវ ឧទ្ទេសោ វា បមាណន្តិ តេហិ សង្ឃភេទសិទ្ធិតោ វុត្ថំ, ឥតវេ បន
តេសំ សម្ភារកូតា។ តេនាហ - “វោហារោ” តិអាទិ។ តត្ថាតិ វោហារណេ។
ចុតិអនន្តរំ ជលំ អនន្តរំ នាម, តស្មី អនន្តរេ និយុត្តានិ, តន្តិព្ពត្តនេន
អនន្តរករណសីលានិ, អនន្តរប្បយោជនានិ ចាតិ អានន្តរិយានិ, តានិ ឯវំ
កម្មានិ តិ អានន្តរិយកម្មានិ។

កម្មតោតិ “ឯវំ អានន្តរិយកម្មំ ហោតិ, ឯវំ អានន្តរិយកម្មសទិស” ន្តិ ឯវំ
កម្មវិភាគតោ។ ធារតោតិ កាយធារតោ។ កប្បជ្ជិតិយតោតិ “ឥទំ
កប្បជ្ជិតិយវិចាកំ, ឥទំ ន កប្បជ្ជិតិយវិចាក” ន្តិ ឯវំ កប្បជ្ជិតិយវិភាគតោ។
ចាកសាធារណាធិហិ តិ “ឥនមេត្ត វិបច្ចតិ, ឥទំ ន វិបច្ចតិ” តិ វិបច្ចនវិភាគតោ,
គហជ្ជបព្ពជិតានំ សាធារណសាធារណតោ, អាទិ-សទ្ទេន វេទនាធិវិភាគតោ
ច។

កម្មតោ តាវ វិនិច្ឆ័យោ វុច្ចតីតិ សម្ពុទ្ធា។ យស្មា មនុស្សត្ថកាវេ បិតស្សេវ
កុសលធម្មានំ តិក្ខុវិសធការាវបត្តិ, យថា តិណ្ណំ ពោធិសត្តានំ
ពោធិត្ថយនិព្ពត្តិយំ, ឯវំ មនុស្សកាវេ បិតស្សេវ ឯទិសានំ អកុសលធម្មានម្បិ
តិក្ខុវិសធការាវបត្តិ អាហា - “មនុស្សក្ខតស្សេវា” តិ។ ចាកតិកមនុស្សានម្បិ
ច កុសលធម្មានំ វិសេសប្បត្តិ វិមានវត្ថុអដ្ឋកថាយំ វុត្ថនយេនេវ វេទិតញ្ញា។
យថាវុត្តា ច អត្តោ សមាធនជាតិយស្ស វិកោបនេ គរុតរោ, ន តថា
វិជាតិយស្សាតិ វុត្តំ - “មនុស្សក្ខតំ មាតរំ វា បិតរំ វា” តិ។ លិង្គបរិវត្តេ ច សោ
ឯវំ ឯកកម្មនិព្ពត្តោ ភវន្តប្បពន្ធា ជីវិតិន្ទ្រិយបពន្ធា ច, ន អញ្ញោតិ អាហា -
“អបិ បរិវត្តលិង្គ” តិ។ អរហន្តំ បត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្ស វិចាកន្តិអាទិ
កម្មស្ស អាទន្តិយភាវសមត្ថនំ។ ចតុក្កោជិយញ្ចេត្ត សម្ពុតិ។ តត្ថ បឋមា
កោជិ ទស្សិតា, ឥតរាសុ វិសង្កេតការំ ទស្សេតុំ - “យោ បណា” តិអាទិ វុត្តំ។
យទិបិ តត្ថ វិសង្កេតោ, កម្មំ បន គរុតរំ អាទន្តិយសទិសំ ភាយិតព្ពន្ធិ អាហា -
“ភារិយំ... បេ.... តិជ្ជតិ” តិ។ អយំ បញ្ញោតិ ញាបនិច្ឆានិព្ពត្តា កថា។

អភិសន្និទាតិ អធិប្បាយេន។ អាទន្តិយំ ដុសតីតិ មរណាធិប្បាយេនេវ
អាទន្តិយវត្ថុនោវិកោបិតត្តា វុត្តំ។ អាទន្តិយំ ន ដុសតីតិ
អាទន្តិយវត្ថុអភាវតោ អាទន្តិយំ ន ហោតិ។ សព្ពត្ថ ហិ បុរិមំ អភិសន្និចិត្តំ
អប្បមាណំ, វេទកចិត្តំ បន តទារម្មណំ ជីវិតិន្ទ្រិយញ្ច អាទន្តិយភាវេ
បមាណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សង្គាមចតុក្កំ សម្បត្តវសេន យោជេតព្ពំ។ យោ ហិ
បរសេនាយ អញ្ញញ្ច យោជំ បិតរញ្ច កម្មំ ករោន្តេ ទិស្វា យោធស្ស ឧសុំ ឱបតិ
“ឯតំ វិជ្ជិត្វា មម បិតរំ វិជ្ជិត្វស្សតី” តិ, យថាធិប្បាយំ គតេ បិតុយាតកោ
ហោតិ។ “យោជេវិទ្ធេ មម បិតា បលាយិស្សតី” តិ ឱបតិ, ឧសុំ អយថាធិប្បាយំ
គន្ធា បិតរំ មារេតិ, វោហារវសេន បិតុយាតកោតិ វុច្ចតិ, អាទន្តិយំ បន
នត្ថិតិ។ ចោរចតុក្កំ បន យោ “ចោរំ មារេស្សមី” តិ ចោរវេសេន គច្ឆន្តំ បិតរំ

មារតិ, អាណន្តវិយំ ដុសតីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ តេនេវាតិ តេនេវ បយោគេន។
អរហន្តយាតកោ ហោតិយេវាតិ អរហតោ មារិតត្តា វុត្តំ, បុប្ផនស្សេវ តំ ទិន្នំ
ហោតីតិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ - យថា វេទកចេតនា បច្ចុប្បន្នាម្ពណាបិ
បពន្ធវិច្ឆេននវសេន ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តតិ, ន ឯវំ ចាគចេតនា។
សា ហិ ចជិតព្ពំវុត្តំ អារម្មណំ កត្វា ចជនមត្តមេវ ហោតិ,
អញ្ញាសន្តកការករណញ្ច តស្ស ចជនំ, តស្មា យស្ស តំ សន្តកំ កតំ, តស្សេវ
ទិន្នំ ហោតីតិ។

លោហិតំ សមោសវតីតិ អភិយាតេន បកុប្បមាណំ សញ្ញាតំ ហោតិ។
មហន្តតវន្តិ គរុតវំ។ សវីរប្បដិជគ្គនេវិយាតិ សត្តុបកាយប្បដិជគ្គនេវិយ។

អសន្និបតិភេតិ ឥទំ សាមគ្គិយធិបនំ។ ភេនោ ច ហោតីតិ សង្ឃស្ស ភេនោ
ច ហោតិ។ វុត្តតីតិ សញ្ញាយាតិ “ឡើងសំ ករណំ សង្ឃភេនាយ ន ហោតី” តិ
សញ្ញាយ។ តថា នវតោ ឧនបរិសាយាតិ នវតោ ឧនបរិសាយ ករោន្តស្ស
តថាតិ យោជេតព្ពំ។ តថាតិ ច ឥមិនា “ន អាណន្តវិយកម្ម” ត្ថិ ឥមំ អាកក្ខតិ, ន
បន “ភេនោវ ហោតី” តិ ឥទំ។ ហេដ្ឋិមន្តេន ហិ នវន្តមេវ វសេន សង្ឃភេនោ។
ធម្មវាទិនោ អនវជ្ជាតិ យថាធម្មំ អនវជ្ជានតោ។ សង្ឃភេនស្ស បុព្វភាគោ
សង្ឃរាជិ។

កាយទ្វារមេវ បូរេន្តិ កាយកម្មភាវេនេវ លក្ខិតព្ពតោ។ សណ្ឋាហន្តេហិ
កប្ប...បេ... មុច្ចតីតិ ឥទំ កប្បជ្ជកថាយ (កថា. ៦៥៤ អាទយោ) ន សមេតិ។
តត្ថ ហិ អជ្ជកថាយ (កថា. អជ្ជ. ៦៥៤-៦៥៧) វុត្តំ - “អាចាយិកោតិ ឥទំ សុត្តំ
យំ សោ ឯកំ កប្បំ អសីតិភាគេ កត្វា តតោ ឯកភាគមត្តំ កាលំ តិដ្ឋយ្យ, តំ
អាយុកប្បំ សន្ធាយ វុត្ត” ត្ថិ។ កប្បវិទាសេយេវាតិ ច អាយុកប្បវិទាសេ ឯវាតិ
អត្ថេ សតិ នត្តិវិរោធា។ ឯត្ថ ច សណ្ឋាហន្តេតិ ឥទម្បិ “ស្វេវ វិនស្សិស្សតី” តិ

វិយ អក្ខតបរិកប្បវសេន វុត្តំ។ ឯកទិវសមេវ និរយេ បច្ចុតិ, តតោ បរំ
កប្បភារេ អាយុកប្បស្សបិ អភារតោតិ អវិរោធតោ អត្ថយោជនា ទដ្ឋញ្ញា។
សេសានីតិ សង្ឃកេទតោ អញ្ញានិ អានន្តរិយ កម្មានិ។

យទិ តានិ អហោសិកម្មសង្ខំ កច្ចន្តិ, ឯវំ សតិ កថំ នេសំ អានន្តរិយតា
ចុតិអនន្តរំ វិចាកទានាការតោ។ អថ សតិ ជលទានេ ចុតិអនន្តរេ ឯវំ ឯតេសំ
ជលកាលោ, ន អញ្ញោតិ ជលកាលនិយមេន និយតតា ឥច្ឆិតា, ន
ជលទាននិយមេន។ ឯវំម្យំ និយតជលកាលានំ អញ្ញោសម្បិ ឧបបន្នវេទនីយានំ
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយានញ្ច និយតតា អាបដ្ឋេយ្យ, តស្មា វិចាកធម្មធម្មានំ
បច្ចយន្តរិកលតាធិហិ អវិបច្ចមាធានម្បិ អត្ថនោ សភារេន វិចាកធម្មតា
វិយ ពលវតោ អានន្តរិយេន វិចាកេ ទិន្នេ អវិបច្ចមាធានម្បិ អានន្តរិយានំ
ជលទានេ និយតសភារា អានន្តរិយសភារា ច បវត្ថិតិ អត្ថនោ សភារេន
ជលទាននិយមេនេវ និយតា អានន្តរិយតា ច វេទិតញ្ញា។ អវស្សញ្ញា
អានន្តរិយសភារា តតោ ឯវំ និយតសភារា ច តេសំ បវត្ថិតិ សម្បជិច្ឆិតតម្កមេតំ,
អញ្ញោស្ស ពលវតោ អានន្តរិយស្ស អភារេ សតិ ចុតិអនន្តរំ ឯកន្នេន
ជលទានតោ។

ននុ ឯវំ អញ្ញោសម្បិ ឧបបន្នវេទនីយានំ អញ្ញោស្មី វិចាកទាយកេ អសតិ
ចុតិអនន្តរមេវ ឯកន្នេន ជលទានតោ និយតសភារា អានន្តរិយសភារា ច
បវត្ថិ អាបដ្ឋតិទិ? នាបដ្ឋតិ អសមាណជាតិកេន ចេតោបណិធិវសេន
ឧបយាតកេន ច និវត្តតញ្ញវិចាកត្តា អនន្តរេ ឯកន្នជលទាយកត្តាការា, ន
បន អានន្តរិយានំ បឋមជ្ឈនាធិនំ ទុតិយជ្ឈនាធិនំ វិយ អសមាណជាតិកំ
ជលនិវត្តកំ អត្ថិ សញ្ញានន្តរិយានំ អវិចិជលត្តា, ន ច ហេជ្ជបបត្ថិ ឥច្ឆតោ
សីលវតោ ចេតោបណិធិវិយ ឧបរូបបត្ថិជនកកម្មជលំ អានន្តរិយជលំ

និងត្រូវតែសមត្ថភាពប្រកាសឈ្មោះអត្តិ អនិច្ចន្តស្បែក អវិចិត្រាតនតោ, ន ប
អាណន្តិយោបយាតកំ កិញ្ចិ កម្មំ អត្តិ, តស្មា តេសំយេវ អនន្តរេ
ឯកន្តវិចារកជនកសភាវា បវត្តិតិ។ អនេកានិ ប អាណន្តិយានិ កតានិ
ឯកន្តនវិចារកេ និយតសភាវត្តា ឧបរតាវិបច្ឆនសភាវាសង្កត្តា និច្ចតានិ
សភាវតោ និយតានេវ។ តេសុ បន សមាណសភាវេសុ ឯកនវិចារកេ ទិន្នេ
ឥតរាជិ អត្តនា កត្តត្ថកិច្ចស្ប តេនេវ កតត្តា ន ទុតិយំ តតិយម្បិ ប បដិសន្ធិ
ករោន្តិ, ន សមត្ថតាវិយាតត្តាតិ នត្តិ តេសំ អាណន្តិយ កតានិវត្តិ,
គរុគរុតរភារោ បន តេសំ លព្ពតេវាតិ សង្ឃភេទស្ប សិយា គរុតរភារោតិ
“យេន... បេ... វិបច្ឆតិ” តិ អាហា។ ឯកស្ប បន អញ្ញានិ ឧបត្ថម្ភកានិ ហោន្តិតិ
ទដ្ឋញ្ញានិ។ បដិសន្ធិវសេនវិបច្ឆតិ វបនេន ឥតរេសំ បវត្តិវិចារកនាយិតា
អនុញ្ញាតាវិយ ទិស្សតិ។ នោ វា តថា សីលវតីតិ យថា បិតា សីលវា, តថា
សីលវតី នោ វា ហោតីតិ យោជនា។ សចេ មាតា សីលវតី, មាតុយាតោ
បដិសន្ធិវសេនវិបច្ឆតិ យោជនា។

បកតត្តាតិ អនុក្ខត្តា។ សមាណសំវាសកោតិ អចារាជិកោ។
សមាណសីមាយន្តិ ឯកសីមាយំ។

២៧៦. សត្ត កិច្ចំ កាតុំ អសមត្តាតិ យំ សត្តារា កាតត្ថកិច្ចំ
អនុសាសនាទិ, ទំ កាតុំ អសមត្តាតិ ភកវន្តំ បច្ឆក្ខាយ។ អញ្ញំ តិវុត្តករន្តិ អញ្ញំ
សត្តារំ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“តិវុត្តំ ជានិតព្ពំ, តិវុត្តករោ ជានិតព្ពោ, តិវុត្តិយា ជានិតព្ពា,
តិវុត្តិយសាវកា ជានិតព្ពា។ តត្ថ តិវុត្តំ នាម ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ។ ឯត្ថ ហិ
សត្តា តរន្តិ ឧប្បវន្តិ ឧប្បជ្ឈនិមុដ្ឋំ ករោន្តិ, តស្មា តិវុត្តន្តិ វុច្ឆន្តិ។ តាទិសានំ
ទិដ្ឋិនំ ឧប្បាទេតា តិវុត្តករោ នាម ប្បរណកស្សទាទិកោ។ តស្ស លទ្ធិ

គហេត្វា បព្ពដិតា តិវត្តិយា នាម។ តេ ហិ តិវត្ត ជាតាតិ តិវត្តិយា។
យថាវុត្ថំ វា ធិដ្ឋិតតសដ្ឋាតំ តិវត្ថំ ឯតេសំ អត្ថិតិ តិវត្តិកា, តិវត្តិកា ឯវ
តិវត្តិយា។ តេសំ បច្ចយទាយកា តិវត្តិយសាវកាតិ វេទិតញ្ចា”តិ (ម. និ.
អដ្ឋ. ១.១៤០)។

២៧៧. អភិជាតិអាទិសុ បកម្បននេវតូបសង្កមនាទិនា ជាតចក្កវាឡេន
សមាណយោគក្ខមំ ធនសសហស្សបរិមាណំ ចក្កវាឡំ ជាតិខេត្តំ។ សរសេនេវ
អាណាបវត្តនដ្ឋានំ អាណាខេត្តំ។ វិសយភូតំ ហំនំ វិសយខេត្តំ។ ធនសសហស្ស
លោកធាតូតិ ឥមាយ លោកធាតុយា សន្ធិឥមំ លោកធាតុំ បរិវារេត្វា បីតា
ធនសសហស្សំ លោកធាតុ។ តត្ថកានំយេវ ជាតិខេត្តភារោ ធម្មតាវសេន
វេទិតញ្ចា។ “បរិគ្គហវសេនា”តិ កេចិ, “សព្វេសំយេវ ពុទ្ធានំ តត្ថកំយេវ
ជាតិខេត្តំ តន្តិវាសីនំយេវ នេវតានំ ធម្មាភិសមយោ”តិ ច វេទន្តិ។ មាតុកុច្ឆិ
ឱក្កមនកាលាទីនំ ធន្នំ ឯវ គហាណំ និទស្សនមត្ថំ មហាភិទីហារាទិកាលេបិ
តស្ស បកម្បនស្ស លព្ពនតោ។ អាណាខេត្តំ នាម យំ ឯកជ្ឈំ សំវដ្ឋតិ វិវដ្ឋតិ ច,
អាណា បវត្តតិ អាណាយ តន្តិវាសិនេវតានំ សិរសា សម្បជិច្ឆនេន, តព្វា ខោ
កេវលំ ពុទ្ធានំ អាទុកាវេនេវ, ន អធិប្បាយវសេន។ អធិប្បាយវសេន បន
“យាវតា វា បន អាកឆ្នើយ្យា”តិ (អ. និ. ៣.៨១) វេទនតោ តតោ បរម្មិ អាណា
វត្តេយ្យេវ។

ន ឧប្បជ្ឈន្តិតិ បន អត្ថិតិ “ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ នវិជ្ជតិ”តិអាទិ
(ម. និ. ១.២៨៥; មហាវ. ១១; កថា. ៤០៥) ឥមិស្សា លោកធាតុយា បត្វា វេទនេន
ភគវតា “កី បនាវុសោ, សារិបុត្ត, អត្តតរហិ អញ្ញោ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា
ភគវតា សមសមា សម្ពោធិយន្តិ, ឯវំ បុដ្ឋោ អហំ, ភន្តេ, ‘នោ’តិ វេទេយ្យ”ន្តិ (ធិ. និ.
៣.១៦១) វត្វា តស្ស ការណំ ធនេស្សតុំ - “អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ

ឯកិស្ស លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អបុព្វំ អចរិមំ
ឧប្បន្នេយ្យ" ត្ថិ ឥមំ សុត្ថំ (អ. និ. ១.២៧៧; វិភ. ៨០៩; ម. និ. ៣.១២៩; មិ. ប. ៥.១.១)
អាហារន្តេន ធម្មសេនាបតិណ ច ពុទ្ធខេត្តក្ខតំ ឥមំ លោកធាតុំ ប្រេត្វា អញ្ញត្ថ
អនុប្បត្តិ វុត្តា ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

ឯកតោតិ សហ, ឯកស្មី កាលេតិ អត្ថោ, សោ បន កាលោ កថំ
បរិច្ឆេនោតិ ចរិមភវេ បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ យាវ ធាតុបរិនិព្វានាតិ
នស្សេន្តោ, "តត្ថា" តិអាធិមាហា។ អនច្ឆរិយត្ថាតិ ទ្វីសុបិ ឧប្បន្នមាណេសុ
អច្ឆរិយត្ថាភាវតោតិ អត្ថោ។ ទ្វីសុបិ ឧប្បន្នមាណេសុ អនច្ឆរិយតា, កិមង្គំ បន
ពហូស្វតិ នស្សេន្តោ, "យទិ ចា" តិអាធិមាហា។ ពុទ្ធា នាម មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណំ វិយ
ឯកសទិសាតិ តេសំ ទេសនាបិ ឯករសា ឯកធាតិ អាហា - "ទេសនាយ ច
វិសេសាភាវតោ" តិ។ ឯតេនបិ អនច្ឆរិយត្ថមេវ សាធនិ។ វិវាទភាវតោតិ
ឯតេនវិវាទភាវត្ថំ ទ្វេ ពុទ្ធា ឯកតោ ន ឧប្បន្នតិ នស្សេតិ។ ឯតំ ការណាតិ
ឯតំ អនច្ឆរិយតាធិការណំ។ តត្ថាតិ មិលិន្ទបញ្ចោ។

ឯកំ ឯវ ពុទ្ធិ ធារេតីតិ ឯកពុទ្ធជារណំ។ ឯតេន ឯវំសភាវា ឯតេ ពុទ្ធកុណា,
យេន ធុតិយពុទ្ធកុណោ ធារេតុំ អសមត្ថា អយំ លោកធាតុតិ នស្សេតិ។
បច្ចយវិសេសនិប្បន្នានញ្ញំ គុណធម្មានំ ភាវិយោ វិសេសោ មហាបថវិយាបិ
ធុស្សហោតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ តថា ហិ អភិសម្ពោធិសមយេ ឧបគតស្ស
លោកនាថស្ស គុណភាវំ ពោធិរុក្ខស្ស តីសុបិ ទិសាសុ មហាបថវី សន្ធារេតុំ
នាសត្ថិ។ តស្មា "ន ធារេយ្យា" តិ វត្ថោ តមេវ អធារណំ បរិយាយន្តរេហិ
បកាសេន្តោ "ចលេយ្យា" តិអាធិមាហា។ តត្ថ ចលេយ្យាតិ បរិច្ឆេនេយ្យ។
កម្មេយ្យាតិ បវេជេយ្យ។ នមេយ្យាតិ ឯកបស្សេន នមេយ្យ។ ឱនមេយ្យាតិ
ឱសីនេយ្យ។ វិនមេយ្យាតិ វិវិធំ ឥតោ ច ឥតោ ច នមេយ្យ។ វិកិរេយ្យាតិ វាតេន

ជុំសមុទ្រវិយ វិប្បកិរេយ្យ។ វិធមេយ្យាតិ វិនស្សេយ្យ។ វិទ្ធីសេយ្យាតិ សព្ពសោ
វិទ្ធីស្ថា ភវេយ្យ។ តថាភូតា ច ន កត្តចិ តិជ្ឈេយ្យាតិ អាហា - “ន
ហ្នងមុបគន្ធទេយ្យា” តិ។

ឥនានិ តត្ថ និទស្សនំ ទស្សន្តោ, “យថា, មហារាជា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
ឯកេ បុរិសេតិ ឯកស្មី បុរិសេ។ សមុចាទិកាតិ សមំ ឧទ្ធចំ បដ្ឋតិ បវត្តតិ តិ
សមុចាទិកា, ឧទកស្ស ឧបរិ សមំ គាមិនីតិ អត្តោ។ “សមុប្បាទិកា” តិបិ បឋន្តិ,
អយមេវត្តោ។ វណ្ណានាតិ សណ្ឋានេន។ បមាលោនាតិ អាហោហាន។
កិសដ្ឋលេនាតិ កិសដ្ឋលភាវេន, បរិណាហោនាតិ អត្តោ។ ទ្វិន្ទម្បីតិ ទ្វេបិ,
ទ្វិន្ទម្បី វា សរីរការំ។

នាទេន្តន្តិ រោចេន្តំ រុចី ឧប្បាទេន្តំ។ តន្តិកតោតិ តេន ភោជនេន តន្តិភូតោ។
អនោនមិទទណ្ឌជាតោតិ យាវទត្ថំ ភោជនេន ឱនមិតំ អសក្កុណោយ្យតាយ
អនោនមនទណ្ឌាវិយ ជាតោ។ សកី ភុត្តោ វមេយ្យាតិ ឯកម្បី អាហោបំ
អជ្ឈេហរិគ្វា វមេយ្យាតិ អត្តោ។

អតិធម្មភារេន បថវី ចលតីតិ ធម្មេន នាម បថវី តិជ្ឈេយ្យ។ សា កី តេនេវ
ចលតិ វិនស្សតីតិ អធិប្បាយេន បុច្ឆតិ។ បុន ថេរោ “រតនំ នាម លោកេ កុដុម្ពំ
សន្ធាវេន្តំ អភិមតញ្ច លោកេន អត្តនោ គរុសភាវតាយ សកជភជ្ជស្ស
ការណំ អតិភារភូតំ ទិដ្ឋំ។ ឯវំ ធម្មោ ច ហិតសុខវិសេសេហិ តំសមដ្ឋីនំ
នាវេន្តោ អភិមតោ ច វិញ្ញនំ គម្ពីរប្បមេយ្យភាវេន គរុសភាវត្តា អតិភារភូតោ
បថវីចលនស្ស ការណំ ហោតី” តិ ទស្សន្តោ, “ឥធម, មហារាជ, ទ្វេ
សកជា” តិអាទិមាហា។ ឯតេនេវ តថាគតស្ស មាតុកុច្ឆិឌីក្កមនាទិកាលេ
បថវីកម្មនការណំ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។ ឯកស្សាតិ ឯកស្មា, ឯកស្ស វា
សកជស្ស រតនំ, តស្មា សកជា គហេត្វាតិ អត្តោ។

ឱសារិតន្តិ ឧទ្ទារិតំ, វុត្តន្តិ អត្តោ។ អត្តោតិ សត្វសត្តេហិ អត្តោ។ ជេដ្ឋោតិ
វុទ្ធតរោ។ សេដ្ឋោតិ បសត្តតរោ។ វិសិដ្ឋេហិ សីលាធិហិ គុណេហិ
សមន្មាគតត្តាវិសិដ្ឋោ។ ឧត្តតតមោតិ ឧត្តមោ។ បវរោតិ តស្សេវ វេវចនំ។ នត្តិ
ឯតស្ស សមោតិ អសមោ។ អសមា បុព្វពុទ្ធា, តេហិ សមោតិ អសមសមោ។
នត្តិ ឯតស្ស បដិសមោ បដិបុគ្គលោតិ អប្បដិសមោ។ នត្តិ ឯតស្ស បដិកាកោតិ
អប្បដិកាកោ។ នត្តិ ឯតស្ស បដិបុគ្គលោតិ អប្បដិបុគ្គលោ។

សភាវបកតិកាតិ សភាវត្វតា អកិត្តិមា បកតិ។ ការណាមហន្តត្តាតិ
ការណានំ មហន្តតាយ, មហន្តេហិ ពុទ្ធករធម្មេហិ ចារមិសន្ត្រាតេហិ
ការណេហិ ពុទ្ធកុណានំ និព្ពត្តិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ បថីអាធិនិ មហន្តានិ វុត្តនិ,
មហន្តា ចក្កវាឡានយោ អត្ថនោ អត្ថនោ វិសយេ ឯកេការ, ឯវំ
សម្មាសម្ពុទ្ធាបិ មហន្តោ អត្ថនោ វិសយេ ឯកោ ឯវ។ កោ ច តស្ស វិសយោ?
ពុទ្ធកូមិ, យាវតកំ វា ព្រាយ្យំ។ “អាកាសោ វិយ អនន្តវិសយោ ភគវា ឯកោ ឯវ
ហោតិ” តិ វនន្តោ បរចក្កវាឡេសុបិ ទុតិយស្ស ពុទ្ធស្ស អភាវំ ទស្សេតិ។

ឥមិនាវ បទេនាតិ “ឯកិស្សា លោកធាតុយា” តិ ឥមិនា ឯវ បទេន។ ទស
ចក្កវាឡសហស្សនិ គហិតានីតិ ជាតិខេត្តាបេក្ខាយ គហិតានិ។
ឯកចក្កវាឡេនេវាតិ ឥមិនា ឯវ ឯកចក្កវាឡេន, ន យេន កេនចិ។ យថា
“ឥមស្មីយេវ ចក្កវាឡេ ឧប្បជ្ឈន្តិ” តិ វុត្ត ឥមស្មីម្យិ ចក្កវាឡេ ជម្ពុធិបេ ឯវ,
តត្ថាបិ មជ្ឈិមទេសេ ឯវាតិ បរិច្ឆិន្ទិតុំ វដ្តតិ, ឯវំ “ឯកិស្សា លោកធាតុយា” តិ
ជាតិខេត្ត អធិប្បេតេបិ ឥមិនាវ ចក្កវាឡេន បរិច្ឆិន្ទិតុំ វដ្តតិ។

បឋមវគ្គវណ្ណានិដ្ឋិតា។

១៥. អដ្ឋានចាឡិ (ទុតិយវគ្គ)

(១៥) ២. អដ្ឋានបាឡិ-ទុតិយវគ្គវណ្ណាន

២៧៨. វិវាទបច្ឆេទតោតិ វិវាទបច្ឆេទការណា។ ទ្វីសុ ឧប្បន្នេសុ យោវិវាទោ
ភវេយ្យ, តស្ស អនុប្បាទោយេវេត្ត វិវាទបច្ឆេទោ។ ឯកស្មី ធិបេតិអាទិនា
ធិបន្តវេបិ ឯកជ្ឈំ ន ឧប្បជ្ឈតិ, បកេវ ឯកធិបេតិ ទស្សេតិ។ សោមិ
បរិហាយេថាតិ ចក្កវាឡស្ស បទេសេ ឯវ បវត្តិតត្ថត្តា បរិហាយេយ្យ។

២៧៩-២៨០. មនុស្សត្ថន្តិ មនុស្សភារោ តស្សេវ បព្ពជ្ជាធិគុណានំ
យោគ្កការតោ។ លិង្គសម្បត្តិ បុរិសភារោ។ ហេតុតិ
មនោវចីបណិធានបុត្តិកា ហេតុសម្បទា។ សត្តានទស្សនន្តិ សត្តសម្ពុទ្ធិភារោ។
បព្ពជ្ជាតិ កម្មកិរិយវាទីសុ តាបសេសុ, ភិក្ខុសុ វា បព្ពជ្ជា។ គុណសម្បត្តិ
អភិញ្ញាធិគុណសម្បទា។ អធិកាវេតិ ពុទ្ធនុ ឧទ្ទិស្ស អធិកោ កាវេ, សវិសេសា
ឧបការកិរិយា អធិកោ សក្កាវេតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធនោវ ធនុតា, សម្មាសម្ពោធិ
ឧទ្ទិស្ស សាតិសយោ កត្តកម្មតាគុសលច្ននោ។ អដ្ឋធម្មសមោធានាតិ
ឯតេសំ អដ្ឋន្តំ ធម្មានំ សមាយោគេន។ អភិជីហាវេតិ កាយបណិធានំ។
សមិជ្ឈតិ ធិប្បជ្ឈតិ។ អយមេត្ត សន្នេហោ, វិត្តាវេ បន បរមត្ថធិបនិយា
ចរិយាបិដកវណ្ណាយ (ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ណាកកថា) វុត្តនយេន វេទិតញោ។
សញ្ញាការបរិបូរមេវាតិ បរិបុណ្ណលក្ខណតាយ សត្តត្ថមាធិហិ សញ្ញាការេន
សម្បន្នមេវ។ ន ហិ ឥតិយា កោសោហិតវត្ថុគុយ្យតាធិ សម្ពវតិ។ ទុតិយបកតិ
ច នាម បឋមបកតិតោ និហិណា ឯវ។ តេនេវាហ - អនន្តរវាវ “យស្មា”តិអាទិ។

២៨១. ឥធម្ម បុរិសស្ស តត្ថ និព្ពត្តនតោតិ ឥមស្មី មនុស្សលោកេ
បុរិសភូតស្ស តត្ថ ព្រហ្មលោកេ ព្រហ្មត្ថភារេន និព្ពត្តនតោ។ តេន អសតិបិ
បុរិសលិង្គ បុរិសាការា ព្រហ្មនោ ហោន្តិទិ ទស្សេតិ។ តំយេវ ច បុរិសាការំ
សន្ធាយ វុត្តំ ភកវតា “យំ បុរិសោ ព្រហ្មត្ថំ ការេយ្យ”តិ។ តេនេវាហ -

“សមាធម៌” គឺអាទិ។ យទិ ឯវំ ឥត្តិយោ ព្រហ្មលោកេ ន ឧប្បជ្ឈេយ្យន្តិ អាហា -
“ព្រហ្មត្ថ” ន្តិអាទិ។

២៩០-២៩៥. “កាយទុច្ចរិតស្ស” គឺអាទិចាឡិយា កម្មនិយាមោ នាម
កថិតោ។ សមញ្ញនំ សមង្គោ, សមន្នាគមោ, សោ ឯតស្ស អត្ថិតិ សមង្គី,
សមន្នាគតោ, សមញ្ញនសីលោ វា សមង្គី, បុព្វភាគេ ឧបករណសមុទាយតោ
បកុតិ អាយុហនវសេន អាយុហនសមង្គីតា, សន្និដ្ឋាបកចេតនាវសេន
ចេតនាសមង្គីតា។ ចេតនាសន្តតិវសេន វា អាយុហនសមង្គីតា,
តំតំចេតនាក្ខណាវសេន ចេតនាសមង្គីតា។ កតូបចិតស្ស អវិបក្កវិចាកស្ស
កម្មស្ស វសេន កម្មសមង្គីតា។ កម្មេ បនវិបច្ចិតុំ អារទ្ធវិចាកប្បវត្តិវសេន
វិចាកសមង្គីតា។ កម្មាជីនំ ឧបដ្ឋានកាលវសេន ឧបដ្ឋានសមង្គីតា។
កុសលាកុសលកម្មាប្បហនក្ខណោតិ កុសលកម្មស្ស អកុសលកម្មស្ស ច
សមីហនក្ខណោ។ តថាតិ ឥមិនា កុសលាកុសលកម្មបទំ អាកឡតិ។ យថា
កតំ កម្មំ ជលនានសមត្ថំ ហោតិ, តថា កតំ ឧបចិតំ។ វិចាការហន្តិ
ទុតិយភវាទីសុ វិបច្ចនារហំ។ ឧប្បជ្ឈមាណំ ឧបបត្តិនិមិត្តំ ឧបដ្ឋាតិ
យោជនា។ ឧបបត្តិយា ឧប្បជ្ឈនស្ស និមិត្តំ ការណាន្តិ ឧបបត្តិនិមិត្តំ, កម្មំ,
កម្មនិមិត្តំ, គតិនិមិត្តញ្ច។ អជ្ឈកថាយំ បន គតិនិមិត្តវសេនេវ យោជនា
នស្សីតា។ កម្មកម្មនិមិត្តានម្បិ ឧបដ្ឋានំ យថារហំ ទដ្ឋព្ភំ។ “យានិស្ស តានិ បុព្វ
កតានិ កម្មានិ, តានិស្ស តស្មី សមយេ ឱលម្ពន្តិ អដ្ឋោលម្ពន្តិ អភិលម្ពន្តិ” តិ (ម.
និ. ក. ២៤៨) វចនតោ សាយន្តេ មហន្តានំ បព្ពតក្ខដានំ នាយា វិយ
អាសន្នមរណស្ស សត្តស្ស ចិត្តេ សុបិនេ វិយ វិបច្ចិតុំ កតោកាសំ កម្មំ, តស្ស
និមិត្តំ គតិនិមិត្តំ ឧបតិដ្ឋតេវ។ ចលតិ បរវត្ថតិ។ ឯកេន ហិ កម្មនា តន្ថេ
និមិត្តេ ឧបដ្ឋិតេ បច្ចយវិសេសវសេន តតោ អញ្ញេន កម្មនា តទញ្ញស្ស

និមិត្តស្ស ឧបដ្ឋានំ បរិវត្តនំ។ សេសា និច្ចលា អវសេសា ចតុត្ថិជាបិ សមដ្ឋិតា
និច្ចលា អបរិវត្តនតោ។

សុនខវាជិកោតិ សុនខេហិ មិគវាជវសេន វជនសីលោ, សុនខលុទ្ធកោតិ
អត្តោ។ តលសន្តរណាបូជន្តិ ភូមិតលស្ស បុប្ផេហិ សន្តរណាបូជំ។
អាយូហានចេតនា កម្មសមដ្ឋិតាវសេនាតិ កាយទុច្ចរិតស្ស អបរាបរំ
អាយូហានេន សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ តស្សេវ បកប្បនេ កម្មក្ខយករញ្ញាលោន
អខេបិតត្តា យថូបចិតកម្មនា ច សមដ្ឋិតាវស្ស វសេន។

កម្មន្តិ អកុសលកម្មំ។ តស្មីយេវ ខណោតិ អាយូហានក្ខណោយេវ។
តស្សាតិ កម្មសមដ្ឋិនោ បុគ្គលស្ស សត្តោ វារិតោ, តព្វោ កម្មំវិចាកវារំ
លភេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ សត្តោ វារិតោតិ ច និទស្សនមត្តំ។
មនុស្សលោកោបិស្ស វារិតោវាតិ។ អបរេ បន បុរិមេហិ វិចាកាវរណស្ស
អនុទូដត្តា “តស្មីយេវ ខណោ”តិ ច អវិសេសេន វុត្តត្តា តំ ទោសំ បរិហារិតុំ
“អាយូហិតកម្មំ នាមា”តិ អាធិមាហា។ យទា កម្មំវិចាកវារំ លភតីតិ ៩ធំ
កតោកាសស្ស អប្បដិពាហិយត្តា វុត្តំ។ តថា ហិ ភគវា តតិយចារាជិកាវត្ថុស្មី
(ចារា. ១៦២ អាធិយោ) បដិសន្ធិយិ, ឥមស្មី សុត្តេ “កាយទុច្ចរិតសមដ្ឋិ”តិ
អាគតត្តា វិចាកុបដ្ឋានសមដ្ឋិតា នលព្ពន្ធិ។

(ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។)

អដ្ឋានចាឡិវណ្ណនាយំ អនុត្តានត្ថធិបនា និដ្ឋិតា។

១៦. ឯកធម្មចាឡិ

(១៦) ១. ឯកធម្មចាឡិ-បឋមវគ្គវណ្ណនា

២៩៦. ឯកធម្មចាឡិវណ្ណនាយំ ឥធ ធម្ម-សន្តោ សភាវត្ថោ “កុសលា
ធម្មា”តិអាទិសុ វិយាតិ អាហា - “ឯកសភាវោ”តិ។ ឯកន្តោនាតិ ឯកំសេន,
អវស្សន្តិ អត្ថោ។ វដ្ឋេតិ សំសារវដ្ឋោ។ និព្វិន្ទនត្ថាយាតិ អនភិរមនត្ថាយ។
វិវដ្ឋនត្ថាយាតិ អវដ្ឋនត្ថាយ។ វិវដ្ឋនាយាតិ បលុដ្ឋនាយ។ តេនេវាហា -
“វិគមាយា”តិ។ វាគាទីនំ និរោធាយាតិ មគ្គញ្ញាលោន វាគាទីនំ និរោធនត្ថាយ។
មគ្គញ្ញាលោន និរោធនំ នាម អច្ចន្តំ អប្បវត្តិករណាត្ថិ អាហា -
“អប្បវត្តិករណត្ថាយា”តិ។ យថា ខាទនីយស្ស មុខេ កត្វា ខាទនំ នាម
យាវនេវ អន្លោហារណាត្ថំ, ឯវំ វាគាទីនំ និរោធនំ វដ្ឋនិរោធនត្ថមេវាតិ វុត្ថំ -
“វដ្ឋស្សេវ វា និវុដ្ឋនត្ថាយា”តិ។ យស្មា កិលេសេសុ ខីណេសុ ឥតវំ វដ្ឋទ្វយម្បិ
ខីណមេវ ហោតិ, តស្មា មូលមេវ គណ្ណោនោ “ឧបសមាយាតិ
កិលេសវ្យុបសមនត្ថាយា”តិ អាហា។ សង្ខតធម្មានំ អភិជាននំ នាម តត្ថ
លក្ខណត្ថយារោបនមុខេនេវាតិ អាហា - “អនិច្ចាទិ...បេ... អភិជាននត្ថាយា”តិ។
សម្ពុជ្ឈិតព្ពានិ នាម ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ តព្វិនិមុត្តស្ស ព្រោយ្យស្ស អភាវតោ។
“ចតុន្នំ សច្ចានំ ពុដ្ឋនត្ថាយា”តិ វត្វា តយិទំ ពុដ្ឋនំ យស្ស ញ្ញាណស្ស វសេន
ឥដ្ឋតិ, តស្ស ញ្ញាណស្ស វសេន ទស្សេតុំ - “ពោធិ វុច្ឆតិ”តិអាទិ វុត្ថំ។
អប្បទ្វយនិព្ពានស្សាតិ អមតធាតុយា។

ឧស្សហជននត្ថន្តិ កម្មដ្ឋានេ អភិវុច្ឆិឧប្បាទនាយ។ វិសកណ្ណាកោតិ
គុឡស្ស វាលិជសមញ្ញា។ “កិស្មិញ្ចំ ទេសេ ទេសភាសា”តិ កេចិ។ ឧច្ឆរសោ
សមចាកបក្កោ ចុណ្ណាទីហិ មិស្សេត្វា បិណ្ឌិកតោ គុឡោ, អបិណ្ឌិកតោ
ដាលិទំ។ ចាកវិសេសេន ខណ្ឌាខណ្ឌាសេទិតោ ខណ្ឌោ, មលាភាវំ អាបន្នោ
សក្ករា។

សរតីតិ សតិ។ អនុ អនុ សរតីតិ អនុស្សតិ, អនុ អនុរូចា សតីតិបិ
អនុស្សតិ។ ធុរិដំ ហោតីតិ បយោជនវសេន ធុរិដំ ហោតិ។ ចិត្តសម្មបំសនត្តន្តិ
បសាទនីយវត្ថុស្មី បសាទុប្បាទនេន ភាវនាចិត្តស្ស បរិភោសនត្ថំ។
វិបស្សនត្តន្តិ វិបស្សនាសុខត្ថំ។ ឧបចារសមាធិនា ហិ ចិត្ត សមាហិតេ
វិបស្សនាសុខេន ឥដ្ឋតិ។ ចិត្តប្បាទោតិ ភាវនាវសេន បរិភោ ចិត្តប្បាទោ។
ឧបហញ្ញតិ បតិហញ្ញតិ បដិកូលត្តា អារម្មណស្ស។ តតោ វេ ឧក្កល្ឋាតិ,
កម្មជ្ជានំ វិញ្ញាតិ, និរស្សាទោ ហោតិ ភាវនស្សាទស្ស អលព្ពនតោ។ បសីទតិ
ពុទ្ធកុណានំ បសាទនីយត្តា។ តថា ច កម្មាទិចតោទិលាភាវេន វិនិវរណោ
ហោតិ។ ឧមេត្វាតិ និវរណានិរាករណេន និព្វិសេវនំ កត្វា។ វេ
កម្មជ្ជានន្តរានុយុញ្ញនេន ចិត្តបរិទមនស្ស ឧបមំ ទស្សន្តោ, “កថ”ន្តិអាទិមាហ។

កោ អយំ...បេ.... អនុស្សរីតិ កោ អយំ មម អព្ពន្ធរេ ឋត្វា អនុស្សរិ។
បរិគ្គណ្ណោតិ ពាហិរកបរិកប្បិតស្ស អនុស្សរកស្ស សព្ពសោ
អភាវនស្សនមេតំ។ តេនាហ - “ន អញ្ញោ កោចី”តិ។ ទិស្វាតិ
បរិយេសននយេន វុត្តប្បការំ ចិត្តមេវ អនុស្សរីតិ ទិស្វា សព្ពម្បេតន្តិ ឯតំ
ហទយវត្ថុអាទិប្បភេទំ សព្ពម្បិ។ ឥទញ្ច រូបំ បុរិមញ្ច អរូបន្តិ ឥទំ
រុប្បនសភាវត្តា រូបំ, បុរិមំ អតំសភាវត្តា អរូបន្តិ សង្ខេបតោ រូចារូបំ
វវត្ថុបេត្វា។ បញ្ចក្ខន្ធន្ទេ វវត្ថុបេត្វាតិ យោជនា។ សម្ពាវិកាតិ សមុដ្ឋាបិកា។
តស្សាតិ សមុទយសច្ចស្ស។ និរោធាតិ និរោធនិមិត្តំ។ អប្បនាវារោតិ
យថាវន្ទាយ ទេសនាយ និគមនវារោ។

២៩៧. ឯសេវ នយោតិ ឥមិនា យាយំ “តំ បនេត”ន្តិអាទិនា អត្តនយោ
ពុទ្ធានុស្សតិយំ វិភាវិភោតិ អតិទិសតិ, ស្វាយំ អតិទេសោ បយោជនវសេន
នវសុបិ អនុស្សតិសុ សាធារណាវសេន វុត្តោបិ អាធាចានស្សតិអាទិសុ តិសុ

វិបស្សនត្តានៅ ហោង្គតិ ឥមិនា អបវាទេន និវត្តិតោតិ តាសំ
ឯកប្បយោជនតាវ ទដ្ឋញ្ញា។ ធម្មេ អនុស្សតិ ធម្មានុស្សតីតិ
សមាសបទីភាគទស្សនម្យី វចនត្ថទស្សនបក្ខិកមេវាតិ អាហា - “អយំ
បនេត្ថ វចនត្ថោ”តិ។ ធម្មំ អារញ្ញាតិ ហិ ធម្មស្ស អនុស្សតិយា
វិសយភាវទស្សនមេតំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ សីលំ អារញ្ញាតិ អត្តនោ
ចារិសុទ្ធិសីលំ អារញ្ញ។ ចាគំ អារញ្ញាតិ អត្តនោ ចាគគុណំ អារញ្ញ។ ទេវតា
អារញ្ញាតិ ឯត្ថ ទេវតាគុណាសទិសតាយ អត្តនោ សទ្ធាសីលសុតចាគបញ្ញាសុ
ទេវតាសមញ្ញា។ ភវតិ ហិ តំសទិសេបិ តញ្ញោហារោ យថា “តានិ ឌីសធានិ,
ឯស ព្រហ្មទត្ថោ”តិ ច។ តេនាហា - “ទេវតា សក្ខិជ្ជានេ វេបេត្វា”តិអាទិ។ តត្ថ
ទេវតា សក្ខិជ្ជានេ វេបេត្វាតិ “យថាវុចាយ សទ្ធាយ សមន្នាគតា តា ទេវតា
ឥតោ ចុតា តត្ថ ឧបបន្នា, មយ្ហម្យី តថាវុចា សទ្ធា សំវិជ្ជតិ។ យថាវុចេន
សីលេន, យថាវុចេន សុតេន, យថាវុចេន ចាកេន, យថាវុចាយ បញ្ញាយ
សមន្នាគតា តា ទេវតា ឥតោ ចុតា តត្ថ ឧបបន្នា, មយ្ហម្យី តថាវុចា បញ្ញា
សំវិជ្ជតិ”តិ ឯវំ ទេវតា សក្ខិជ្ជានេ វេបេត្វា។ អស្សាសបស្សាសនិមិត្តំ នាម តត្ថ
លទ្ធព្វប្បដិភាគនិមិត្តំ។ គតាតិ អារម្មណាករណាវសេន ឧបគតា បវត្តា។

ឧបសម្មតិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ ឧបសមោ, និព្វានំ។ អច្ចន្តមេវ ឯត្ថ ឧបសម្មតិ
វុដ្ឋត្ថយន្តិ អច្ចន្តបសមោ, និព្វានមេវ។ ឱណាតិ ខេបេតិ កិលេសេតិ ខយោ,
អរិយមគ្គោ។ តេ ឯវំ ឧបសមេតីតិ ឧបសមោ, អរិយមគ្គោ ឯវំ។ ខយោ ច សោ
ឧបសមោ ចាតិ ខយ្ហបសមោ។ តត្រចាយំ ឧបសមោ ធម្មោ ឯវាតិ
ធម្មានុស្សតិយា ឧបសមាទស្សតិ ឯកសង្កហោតិ? សច្ចំ ឯកសង្កហោ
ធម្មភាវសាមញ្ញោ អធិប្បតេ, សង្ខតធម្មតោ បន អសង្ខតធម្មោ សាតិសយោ
ឧឡារតមបណ្ឌិតតមភាវតោតិ ធិបេតុំវិសុំ នីហរិត្វា វុត្តំ។ ឥមមេវ ហិវិសេសំ
សទ្ធាយ ភកកា - “ធម្មានុស្សតិ”តិ វត្វាបិ ឧបសមាទស្សតី អរោច

អនុស្សាវរន្តស្ស សរិសេសំ សន្តបណ្ឌិតភាវេន ឧបជ្ជានតោ។ ឯវញ្ច កត្វា ៩៨
 ខយ្យបសមគ្គហណាម្បិ សមត្ថិតន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។ យថេវ ហិ សមាធម៌
 លោកុត្តរធម្មភាវេ “យាវតា, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សម្ពុតា វា អសម្ពុតា វា, វិរាគោ តេសំ
 អគ្គមក្ខាយតី” តិអាទិវចនតោ (ឥតិវុ. ៩០) មគ្គជលធម្មេហិ និព្វានធម្មោ
 សាតិសយោ, ឯវំ ជលធម្មតោ មគ្គធម្មោ កិលេសប្បហានេន
 អច្ចរិយធម្មភាវតោ, តស្មា អច្ចន្តបសមេន សទ្ធិ ខយ្យបសមោមិ គហិតោតិ
 ទដ្ឋព្ភំ។ វិបស្សនត្ថានេវ ហោន្តិតិ កស្មា វុត្តន្តិ?
 “ឯកន្តនិព្វិទាយាតិអាទិវចនតោ” តិ កេចិ, តំ អការណំ ពុទ្ធានុស្សតិអាទិសុបិ
 តថា ទេសនាយ អាគតត្តា។ យថា បន ពុទ្ធានុស្សតិអាទិនិ កម្មជ្ជានានិ
 វិបស្សនត្ថានិ ហោន្តិ, និមិត្តសម្បហំសនត្ថានិបិ ហោន្តិ, ន ឯវមេតានិ, ឯតានិ
 បនវិបស្សនត្ថានេវាតិ តថា វុត្តំ។

បឋមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៦. ឯកធម្មចាឡិ

(១៦) ២. ឯកធម្មចាឡិ-ទុតិយវគ្គវណ្ណានា

២៩៨. មិច្ឆា បស្សតិ តាយ, សយំ វា មិច្ឆា បស្សតិ, មិច្ឆាទស្សនមេវ វា តន្តិ
 មិច្ឆាទិដ្ឋិ, យំ កិញ្ចា វិបរីតទស្សនំ។ តេនាហ - “ទ្វាសដ្ឋិវិធាយា” តិអាទិ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ
 ឯតស្សាតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ។ តស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស។

២៩៩. សម្មា បស្សតិ តាយ, សយំ វា សម្មា បស្សតិ, សម្មាទស្សនមត្ថមេវ វា
 តន្តិ សម្មាទិដ្ឋិ។ បញ្ចវិធាយាតិ កម្មស្សកតាឈានវិបស្សនាមគ្គជលវសេន
 បញ្ចវិធាយ។ តត្ថ ឈានចិត្តប្បាទបរិយាបន្នំ ញ្ញាណំ ឈានសម្មាទិដ្ឋិ,
 វិបស្សនាញ្ញាណំ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ។

៣០២. បញ្ចសុ ខន្ទេសុ “និច្ច”ន្តិអាទិនា បវត្តោ អនុចាយមនសិការោ។

៣០៣. “អនិច្ច”ន្តិអាទិនា បវត្តោ ឧចាយមនសិការោ។ យាវ
និយាមោក្កមនាតិ យាវ មិច្ឆត្តនិយាមោក្កមនា។ មិច្ឆត្តនិយាមោក្កមននយោ
បន សាមញ្ញេសុត្តវណ្ណោនាយំ តដ្ឋីកាយ ច វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។

៣០៤. អយំ តិវិជា សក្ការវណា ចេវ ហោតីតិ កម្មបធម្មត្ថិយា
មហាសាវជ្ជការតោ វុត្តំ។ សក្ការវណាយ ហោន្តិយា មគ្គវិពន្ធកកាវេ
វត្តព្ភមេវ នត្ថិតិ វុត្តំ - “មគ្ការវណា ចា”តិ។ “សស្សតោ លោកោ”តិអាទិកា
ធសវត្ថុកា អន្តក្កាហិកា មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ មគ្ការវណាវ ហោតិ
វិបរីតទស្សនការតោ, ន សក្ការវណា អកម្មបធម្មត្ថិតោតិ អធិប្បាយោ។ ឥទំ
បនវិជានំ បដិក្ខិបិទ្វាតិ វិបរីតទស្សនញោ ន មគ្ការវណាញាតិ វិវុទ្ធមេតំ
ឧទ្ទម្ភការតោ។ តថា ហិ សតិ អប្បហិណាយ ឯវ សក្កាយទិដ្ឋិយា មគ្កាធិគមេន
ភវិតព្ភន្តិ អធិប្បាយេន យថាវុត្តវិជានំ បដិក្ខិបិទ្វា។ “ន សក្ការវណា”តិ
សគ្គបធម្មត្ថិយា អវិពន្ធកត្តំ វេទន្តេហិ ទិដ្ឋិយា សក្ការហតាបិ នាម អនុញ្ញាតា
ហោតីតិ តំ វាទំ បដិក្ខិបន្តេន “ទិដ្ឋិនាម សក្កំ ឧបនេតុ សមត្ថានាម នត្ថិ”តិ
វុត្តំ។ កស្មា? ឯកន្តករុតរសាវជ្ជការតោ។ តេនាហ - “ឯកន្តំ និរយស្មីយេវ
និមុដ្ឋាបេតិ”តិអាទិ។

៣០៥. វដ្តវិទូសេតីតិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ កិលេសវដ្តំ កម្មវដ្តញាវិទូសេតិ។
វិចាកវដ្តំ កា នុវិទូសេតិ នាម។ ឯវំ បន អត្តនោ ការណោនវិទូស្តករំ
ជលសម្មាទិដ្ឋិ បដិពាហិតីតិ វុត្តំ អវសរទានតោ។ ឥច្ឆេតំ កុសលន្តិ អរហត្តំ
ចាបេតុំ សចេ សក្កោតិ, ឯវមេតំ វិបស្សនាយ បដិសន្ធិអនាកឡនំ កុសលំ
អនវដ្ឋំ។ សត្ត កវេ ទេតីតិ សោតាបត្តិមគ្គស្ស បច្ចយភូតា វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ
តស្ស បុគ្គលស្ស សត្ត កវេ ទេតិ។ ឯវមយន្តិ បញ្ចវិធម្មិ សម្មាទិដ្ឋិ សន្ធាយ វុត្តំ។

តេជោហា - “លោកិយលោកុត្តរា សម្មាទិដ្ឋិ កមីតា” តិ។ ឥមស្មី បនត្ថតិ “នាហំ,
ភិក្ខុវេ, អញ្ញំ ឯកធម្មម្បិ សមនុបស្សមី” តិអាទិនា វុត្ថុ គតិមគ្គសម្ពាទេ អត្ថេ។
“សុគតី សន្តំ លោកំ ឧបបជ្ឈន្តី” តិ វុត្ថុត្ថា “លោកិកា ភវនិច្ឆាទិការ
វេទិតញ្ញា” តិ វុត្ថុ។

៣០៦. យថាទិដ្ឋិ តិ អត្ថព្យាបនិច្ឆាយំ យថា-សន្តោ, តេន ឧត្តរបទត្ថប្បធានោ
សមាសោតិ អាហា - “យា យា ទិដ្ឋិ” តិ។ តស្សា តស្សា អនុបន្តិ តំ តំ ទិដ្ឋិ អនុបន្តិ
អត្ថោ។ សមត្ថន្តិ អនវសេសំ។ តេជោហា - “បរិបុណ្ណា” តិ។ សមាទិន្នន្តិ
អាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ សមំ ឯកសទិសំ កត្វា អាទិន្នំ គហិតំ អនិស្សជ្ឈំ។
តទេតន្តិ យទេតំ “យញ្ជោវ កាយកម្ម” តិអាទិនា វុត្ថុ, តទេតំ កាយកម្មំ។
យថាទិដ្ឋិយំ ឋិតកាយកម្មន្តិ យា បន ទិដ្ឋិ “នត្ថិ តតោនិទានំ ចាប” តិអាទិនា
បរត្ថោ, តស្សំ ទិដ្ឋិយំ ឋិតកស្ស ឋិតមត្តស្ស អនិស្សជ្ឈស្ស តំ ទិដ្ឋិកស្ស
កាយកម្មំ។ ទិដ្ឋិសហជាតំ កាយកម្មន្តិ តស្ស យថាទិដ្ឋិកស្ស បរេសំ
ហត្ថមុទ្ធាទិនា វិញ្ញាបនកាលេ តាយ ទិដ្ឋិយា សហជាតំ កាយកម្មំ។ ន ចេត្ត
វចីកម្មាសន្តា ឧប្បទេតញ្ញា ចាលាយាតាទិនំ យេវ អធិប្បេតត្ថោ។
ទិដ្ឋានុលោមិកំ កាយកម្មន្តិ យថា បរេសំ ចាកជំ ហោតិ, ឯវំ ទិដ្ឋិយា
អនុលោមិកំ កត្វា បរត្ថិតំ កាយកម្មំ។ តេជោហា - “សមាទិន្នំ គហិតំ
បរាមជ្ឈ” តិ។ តត្ថាតិអាទិ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ឯសេវ នយោតិ ឥមីនា យថាវុត្ថាយ
ទិដ្ឋិយា ឋិតវចីកម្មំ, ទិដ្ឋិសហជាតំ វចីកម្មំ, ទិដ្ឋានុលោមិកំ វចីកម្មន្តិ តិវិធំ
ហោតិ ឯវំ មាទិ អតិទិសតិ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្សាតិ កម្មបទប្បត្តាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស។ “យាយ កាយចិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស សតោ” តិ អបរេ។

ទិដ្ឋិសហជាតាតិ យថាវុត្ថាយ ទិដ្ឋិយា សហជាតា ចេតនា។ ឯស នយោ
សេសបទេសុបិ។ បត្តនាតិ “ឥទំ នាម ករេយ្យ” តិ តណ្ហាបត្តនា។

បេតនាបត្តនាមំ វសេនាតិ យថាវុត្តនិដ្ឋិតតនិស្សិតបេតសិកនិកាមនាមំ
វសេន។ ចិត្តជ្ជបនាតិ ចិត្តស្ស បណ៌ធិបាណា។ ជស្សនយោតិ
បេតនាទិដ្ឋិតល្អាទិវិនិមុត្តា ជស្សនិធម្មា។ យស្មា ទិដ្ឋិ ចាបិកា, តស្មា តស្ស
បុគ្គលស្ស សព្វេ តេ ធម្មា អនិជ្ជាយ...បេ.... សំវុត្តន្តិតិ យោជនា។ បុរិមស្សេវាតិ
តិវុត្តកបទស្សេវ។ តិវុត្តកំ កដុកន្តិ ច ឧភយំ ឥធម អនិជ្ជបរិយាយំ ទដ្ឋព្ពំ “បច្ឆា តេ
កដុកំ ភវិស្សតី” តិអាទិសុ វិយ។

អម្ពោយន្តិ អម្ពោ អយំ។ តមេវ បូជន្តិ តមេវ បុព្វេ
លទ្ធិបរិសិញ្ញននាណាទិបូជំ។ និវេសវេតិ បរិសីសុ។ អសាតសន្និវាសេនាតិ
អមធុរនិម្ពម្ភលសំសគ្គន។

តំ បន បដិក្ខិបិទ្វា...បេ.... វុត្តន្តិ សញ្ញាបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ ឯកន្តសាវជ្ជត្តា អនិជ្ជាយ
ទុក្ខាយ សំវុត្តតិ អនិច្ចាយេន វុត្តំ។ អនន្តរសុត្តតិ ទសមសុត្តេ។ យោជេត្វា
វេទិតញ្ញានិ តិ នវមសុត្តេ វិយ យោជេត្វា វេទិតញ្ញានិ។ ចិត្តជ្ជបនាវ បត្តនាតិ ឯត្ត
បណ៌ធិ ចាតិ វុត្តព្ពំ។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៦. ឯកធម្មចាឡិ

(១៦) ក. ឯកធម្មចាឡិ-តតិយវគ្គវណ្ណនា

៣០៨. តតិយស្ស បឋមេ អយាថាវទិដ្ឋិកោតិ អនិច្ចាទិកាវេសុ ធម្មេសុ
និច្ចាតិអាទិនា ឧប្បន្នទិដ្ឋិកោ។ តេនាហ - “តាយេវ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
វិបរីតទស្សនោ” តិ សទ្ធម្មាតិ ឯត្ត សន្តោ បសត្តោ សុន្ទរេ ធម្មោ, យោ
មនុស្សធម្មាតិបិ វុច្ចតិ។ តតោ ហិ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ បរំ វុជ្ជាបេយ្យ, ន

អរិយធម្មតោ។ តេជោបា - “ធនកុសលកម្មបថធម្មតោ” តិ។ ឯវរុចាតិ ឥមិណា ចាចិកបុត្តាធិកេ សង្គណ្ហាតិ។

៣០៩. សព្វញ្ញពោធិសត្តោតិ សព្វញ្ញភាគី ពោធិសត្តោ។ អាទិ-សទ្ធន បូរិតចារមិកា បច្ចេកពោធិសត្តា ឯកច្ឆសាវកពោធិសត្តា ច សង្គយ្ហន្តិ។

៣១០. បរមាតិ មហាសាវជ្ជភាវេន បរមា, ឧក្កសគតាតិ អត្តោ។ តេសន្តិ អាណន្តរិយកម្មានំ។ បរិច្ឆេទោតិ វិចាកវសេន បរិយោសានំ។ វដ្ឋស្ស មូលំ, តតោ តំសមដ្ឋីបុគ្គលោ វដ្ឋស្ស ខាល្លាតិ វុច្ឆតិ។ តេជោបា - “តាយា” តិអាទិ។ តព្វោ គាហំ នវិស្សន្នេតិ, តស្ស បុនបិ តព្វាវាវហត្ថា វុត្ថំ - “កវតោ វុដ្ឋានំ នត្ថិ” តិ, ន បន សព្វសោ វុដ្ឋានស្ស អភាវតោ។ យាធិសេ ហិ បច្ចយេ បជិច្ឆ អយំ តំ ធន្សនំ ឧក្កន្តោ បុន កធាចិ តប្បជិបក្ខេ បច្ចយេ បជិច្ឆ តតោ សីសុក្ខិបនមស្ស ន ហោតីតិ ន វត្ថព្វំ។ អកុសលញ្ចិ ឆាមេតំ អពលំ ធុព្វលំ, ន កុសលំ វិយ មហាពលំ។ អញ្ញថា សម្មត្តនិយាមោ វិយ មិច្ឆត្តនិយាមោបិ អច្ឆន្តិកោ សិយា, ន ច មិច្ឆត្តនិយាមោ អច្ឆន្តិកោ។ តេជេវ បបញ្ចសូទនិយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.១០០) -

“កី បនេស ឯកស្មីយេវ អត្តភាវេ និយតោ ហោតិ, ឧទាហុ អញ្ញស្មីម្យតិ? ឯកស្មីយេវ និយតោ, អាសេវនវសេន កវន្តេវបិ តំ ធិដ្ឋិ ពោចេតិ ឯវា” តិ -

វុត្ថំ។ តតោយេវ ច សុមម្ពុលវិលាសិនិយម្យិ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.១៧០-១៧២) វុត្ថំ -

“យេ វា បន តេសំ លទ្ធិ គហេត្វា វត្ថិដ្ឋានេ ធិវាដ្ឋានេ និសិដ្ឋា សដ្ឋាយន្តិ វីមសន្តិ, តេសំ ‘ករោតោ ន ករីយតិ ចាបំ, នត្ថិ ហេតុ, នត្ថិ បច្ចយោ, មតោ ឧច្ឆិដ្ឋតី’ តិ តស្មី អារម្មណេ មិច្ឆាសតិ សន្តិដ្ឋតិ, ចិត្តំ ឯកត្ថំ ហោតិ, ជវនាទិ ជវន្តិ។ បឋមជវនេ សតេកិច្ឆា ហោន្តិ, តថា

ទុតិយាទីសុ។ សត្តមេ ពុទ្ធានម្បិ អតេកិច្ចា អនិវត្តិនោ
អវិជ្ជកណ្តាកសទិសា, តត្ថ កោចិ ឯកំ ទស្សនំ ឌីក្កមតិ, កោចិ ទេ, កោចិ
តីណិបិ, ឯកស្មី ឌីក្កន្តេបិ ទិសុ តិសុ ឌីក្កន្តេសុបិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិការ
ហោតិ។ បត្តោ សគ្គមគ្គាវរណាញោ មោក្ខមគ្គាវរណាញោ, អភញោ
តស្សត្ថការស្ស អនន្តរំ សគ្គម្បិ កន្តំ, បតេវ មោក្ខំ, វដ្តខាលុ ឆាមេស
សត្តោ បថវិគោបកោ, យេតុយ្យេន ឯវុបស្ស ភវតោ វុដ្ឋានំ នត្ថិ”តិ។

បិដ្ឋិចក្កវាឡេតិ ឈាយមានចក្កវាឡស្ស បរតោ ឯកស្មី ឌីកាសេ។ យំ
ឈាយមានានំ អដ្ឋាយមានានញោ ចក្កវាឡានមន្តរំ, យត្ថ
លោកន្តិកនិរយសមញ្ញា, តាទិសេ ឯកស្មី ឌីកាសេ។ បច្ចតិយេវាតិ ចក្កវាឡេ
ឈាយមានេ អដ្ឋាយមានេបិ អត្ថនោ កម្មពលេន បច្ចតិយេវ។

៣០០. ចតុត្ថ “មា ខលី”តិ វចនំ ឧបាទាយ ឯវំលទ្ធជាមោតិ តំ កិរ
សកទ្ធមាយ ភូមិយា តេលយដំ គហេត្វា កច្ចន្តំ, “តាត, មា ខលី”តិ សាមិកោ
អាហា។ សោ បមាទេន ខលីត្វា បតិក្វា សាមិកស្ស ភយេន បលាយិតុំ អារទ្ធោ។
សាមិកោ ឧបទាវិត្វា សាដកកណ្តោ អគ្គហេសិ។ សោ សាដកំ ធម្មត្វា
អចេលកោ ហុត្វា បលាតោ បណ្តេន វា តិលោន វា បដិច្ឆាទេតុម្បិ អជានន្តោ
ជាត្របេនេវ ឯកំ កាមំ ចាវិសិ។ មនុស្សា តំ ទិស្វា “អយំ សមណោ អរហា
អប្បិច្ឆោ, នត្ថិ ឥមិនា សទិសោ”តិ បូរកត្តាទីនិ គហេត្វា ឧបសង្កមិត្វា “មយ្ហំ
សាដកំ អនិវត្តភាវេន ឥទំ ឧប្បន្ន”ន្តិ តតោ បដ្ឋាយ សាដកំ លភិត្វាបិ ន
និវាសេសិ, តទេវ ច បព្ពន្ធនំ អគ្គហេសិ។ តស្ស សន្តិកេ អញ្ញេបិ អញ្ញេបីតិ
បញ្ចសតា មនុស្សា បព្ពជីសុ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្ថំ - “មា ខលីតិ វចនំ ឧបាទាយ
ឯវំលទ្ធជាមោ តិត្ថករោ”តិ។

សមាគមតាជ្វានេតិ ទ្វិន្ទំ ននីនំ ឧទកកប្បវាហស្ស សន្និចាតជ្វានេ។ ទ្វិន្ទំ
ឧទកកានន្តិ ទ្វិន្ទំ ឧទកកប្បវាហានំ។ យថាវុត្តជ្វានេ មច្ឆគ្គហណាតំ ខិបិតព្ពតោ
ខិប្បំ, កុមិនំ, តនេវ ឥធ ខិប្បន្តិ វុត្តំ។ តេនាហា - “កុមិន”ន្តិ។ ឧច្ចហិតិ
ឧទកឧច្ចហិ។ តុច្ចប្បវិសោ អរិយធម្មភាវតោ។ ឈានមត្តម្បិ ហិ តស្ស នត្ថវ,
កុតោ អរិយមគ្គោ។ មនុស្សខិប្បំ មញ្ញេតិ មនុស្ស បតិទ្វា ព្យសនប្បត្តិអត្ថំ
ឌីដ្ឋិតំ កុមិនំ វិយ។ តេនាហា - “មហាជនស្ស”តិអាទិ។

៣១២. បញ្ចមាធិសុ ពាហិរកសាសនន្តិ អវិសេសេន វុត្តំ - តស្ស សព្ពស្សបិ
អនិយ្យានិកត្តា សត្តបដិញ្ញស្សបិ អសព្ពញ្ញភាវតោ។ តេនាហា - “តត្ថ
ហិ”តិអាទិ។ គណោតិ សាវកគណោ។ តថាភាវាយាតិ អាចរិយេន
វុត្តាការតាយ សមន្តិភាវុត្តំ។ ជដ្ឋិសតន្តិ ពហូ អនេកេ សត្តោ។ សមកមេវ
អកុសលំ ចាបុណាតិ តេសំ សព្ពេសំ ឯកជ្ឈំ សមាទបនេបិ តេសំ
អកុសលេន សមកមេវ អកុសលំ ចាបុណាតិ ឯកជ្ឈំ ពហុនំ សមាទបនេបិ
តថា ឧស្សហនស្ស ពលវភាវតោ។ វិសុំ វិសុំ សមាទបនេ វុត្តព្ពមេវ នត្តិ។ យថា
ហិ ធម្មចរិយាយំ សមកមេវាតិ វុត្តព្ពា កល្យាណមិត្តតា, ឯវំ អធម្មចរិយាយំ
អកល្យាណមិត្តតាតិ។

៣១៣. សុដ្ឋ អក្ខាតេតិ ឯកន្តតោ និយ្យានិកភាវេន អក្ខាតេ។ សត្តា ច
សព្ពញ្ញ ហោតិ តិ អសព្ពញ្ញោ និយ្យានិកភាវេន កថេតុំ អសក្កុណោយ្យត្តា។
ធម្មោ ច ស្វាគ្ខាតោ សម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតត្តា។ គណោ ច សុប្បដិបន្នោ សត្តាវា
សុវិនិតត្តា។ សមាទបកោ ហិតិអាទិ សុប្បដិបត្តិយា និទស្សនំ ទដ្ឋព្ពំ។

៣១៤. បមាណំ ជានិតព្ពន្ធិ “អយំ ឯត្ថកេន យាបេតិ, ឥមស្ស ឯត្ថកំ ធាតុ
យុត្ត”ន្តិ ឯវំ បមាណំ ជានិតព្ពំ។ អតិរេកេ...បេ.... និព្វានសម្បត្តិ វា នតិ

ធុរក្លាតត្តា ធម្មសូរ។ តស្សាតិ បដិគ្គាហកស្ស។ អប្បិច្ឆបដិបទា នាម នត្តិ
ធុរក្លាតេ ធម្មវិនយេតិ អធិប្បាយោ។

៣០៥. នាយកស្ស វសោ នាម ឧឡារុឡារតាកេនោ អជ្ឈាសយោ។
នេយ្យធម្មសូរ បន ថោកពហុតាវ នេយ្យធម្មសូរ វសោ នាម។ អត្តនោ ថាមោតិ
យាបនប្បមាលំ។ យទិ ហិតិអាទិ “កថ”ន្តិអាទិនា សង្ខេបតោ វុត្តស្ស អត្តស្ស
វិវរណំ។ អនុប្បន្នស្សាតិ អនុប្បន្នោ អស្ស បុគ្គលស្ស។ ចក្កភូតោ ហោតិទិ
មហាជនស្ស ចក្កវិយ ហោតិ។ សាសនំ ចិវដ្ឋិតិកំ ករោតិទិ
អនុប្បន្នលាភុប្បាទនេន មហាជនស្ស បសាទុប្បាទនេន ច ចិវដ្ឋិតិកំ ករោតិ។

កុដុម្ពិយវិហារេតិ កុដុម្ពិយកាមសន្និស្សិតវិហារេ។ កុញ្ញនត្តាយាតិ
តស្មីយេវ គេហោ និសីទិត្វា កុញ្ញនត្តាយ។ គហេត្វា គមនត្តាយាតិ គេហតោ
ពហិ គហេត្វា គមនត្តាយ។ ធុរកត្តានីតិ និច្ចកត្តានិ។ ចូឡបដ្ឋាកន្តិ
វេយ្យាវច្ឆករំ។ វីមសិត្វាតិ យថា ឧទ្ទិស្ស កតំ ន ហោតិ, ឯវំវីមសិត្វា។
មហាជនោ អប្បិច្ឆា ភវិតុំ មញ្ញតិទិ មហាជនោ សយំ អប្បិច្ឆា ភវិតុំ មញ្ញតិ
ទិដ្ឋានុគតី អាបជ្ឈនេន។ មហាជនស្សាតិ ពហុជនស្ស។ អវត្តវិត្វាតិ វិត្តាវិកំ
កត្វា។

៣០៦. បញ្ចាតបតប្បនំ ចត្វសុ បស្សេសុ អគ្គិសន្តាបស្ស ឧបរិ
ស្សិយសន្តាបស្ស ច តប្បនំ, តព្វា ខោ គិម្ពកាលេ។ ជិន្ធប្បចាតបត្តតសិខតោ
បតនំ មរុប្បចាតបតនំ។ បុព្វល្អាទិសុ អាទិច្ឆាភិមុខាវដ្តនំ អាទិច្ឆានុបរិវត្តនំ។

៣០៧. អយម្បីតិ ស្វាគ្វាតេ ធម្មវិនយេ កុសីនោបិ។ សាមញ្ញន្តិ តបចរណំ។
ទុប្បរាមជ្ឈន្តិ មិច្ឆាចរិតំ សំកិលិដ្ឋំ។ និរយាយុបកឡតិទិ និរយទុក្ខាយ នំ
កឡតិ។

៣១៨. វុត្តប្បការេតិ បញ្ចាតបតប្បនាទិកេ វុត្តប្បការេ។

៣១៩. ឯវន្តិ វុត្តប្បការាយ ចិត្តប្បសាឡ្ហយសុប្បដិបត្តិយា។ តេន សមណធម្មករណសុខញ្ច សង្គណ្ហាតិ។

៣២០. នវកនិចាតេតិ ឥមស្មីយេវ អង្គត្តរនិកាយេ វក្ខមាណំ នវកនិចាតំ សន្ធាយាហ។ នវ បុគ្គលាតិ សត្តក្ខត្តបរមកោលំកោលាទយោ នវ បុគ្គលា។ សព្ពត្តាតិ ឥមស្មី សុត្ត វុត្តាវសិជ្ជេសុ សព្ពេសុ សុត្តេសុ។

តតិយវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៦. ឯកធម្មចាឡិ

(១៦) ៤. ឯកធម្មចាឡិ-ចតុត្ថវគ្គវណ្ណានា

៣២២. ចតុត្ថស្ស បឋមេ សញ្ញាណភូតាតិ ឧបលក្ខណភូតា។
បញ្ចនសយោជនាវដ្ឋក្ខន្ធាតិ បញ្ចនសយោជនក្ខន្ធបរិក្ខេបា។ យថា ចាតិ ច-
សន្នេន កនម្ពុវុត្តាជីនំ កប្បជ្ឈាយិការំវិយ យោជនសតុព្ពេទានិការំ
សមុច្ឆិនោតិ, ន បន ជម្ពុយា ជម្ពុជីបស្សវិយ តេហិ អបរកោយានាជីនំ
សញ្ញាណភាវំ។ រាមណោយ្យកន្តិ រមណីយភាវំ។ សេសបទេស្វតិ
វនរាមណោយ្យកាទិបទេសុ។ ឧគ្គតំ កូលំ ឧស្សិតភារោ ឯតស្សាតិ ឧក្ខលំ,
វិតតំ អបគតំ កូលំ ឯតស្សាតិ វិកូលន្តិ អាហា - “ឧន្ទតជ្ជានំ និទ្ទជ្ជាន”ន្តិ ច។
នន្ទិយាវដ្ឋមច្ឆបិដ្ឋនេវាតិ កុដ្ឋកកុលិសកមច្ឆសង្ឃាតបិដ្ឋនេវ។

៣២៣. ទុតិយាទីសុ ចត្តារោ អថាយា អញ្ញាត្រ មនុស្សេហិតិ អធិប្បតា, ន
នេវា អញ្ញាត្រ មនុស្សេហិតិ ហីនាយ ជាតិយា អធិប្បតត្តា។
ឧបាទាយុថាទាយាបិ មជ្ឈិមទេសោលព្ពតិ, យត្ថ គតិ ភិក្ខុនំ ភិក្ខុនីនំ

ឧបាសកានំ ឧបាសិកានំ អញ្ញោសម្មិ កម្មវាទិកិរិយវាទិវិញ្ញាជាតិកានំ, យោ
បតិរូបទេសោតិ វុច្ចតិ។ តេនាហា - “សកលោបិ ហិ”តិអាទិ។

៣២៤. ឯឡាតិ ទោសោ។ តេនាហា - “និទ្ទោសមុខាតិ អត្តោ”តិ។

៣២៥. តថាគតស្ស គុណោ ជានិត្វា ចក្កុនាបិ ទស្សនំ ទស្សនមេវ,
អជានិត្វា បន ទស្សនំ តិវច្ឆានគតានម្មិ ហោតិយេវាតិ អាហា - “យេ
តថាគតស្ស គុណោ ជានិត្វា”តិអាទិ។

៣២៦. បកាសេត្វា កថិតន្តិ សច្ចានិ បកាសេត្វា កថិតំ។

៣២៧. សុតានំ ធម្មានំ អសម្មោសោ ធារណាន្តិ អាហា - “ធារេន្តិទិ ន
បម្មស្សន្តិ”តិ។

៣២៨. អត្តានត្ថំ ឧបបរិក្ខន្តិទិ “អយំ ឥមិស្សា ចាឡិយា អត្តោ, អយំ ន
អត្តោ”តិ អត្តានត្ថំ ឧបបរិក្ខន្តិ។ អនត្ថបរិហារេន ហិ អត្ថគ្គហណំ យថា
អធម្មបរិវេជ្ជនេន ធម្មប្បដិបត្តិ។

៣២៩. អនុលោមបដិបទន្តិ និព្វានស្ស អនុលោមិកំ បដិបទំ។

៣៣០. សំវេគជនកេសុ ការណោស្វតិ សំវេគជនកេសុ ជាតិអាទិសុ
ការណោសុ។ សំវេជនីយេសុ ហានេសុ សហោត្តប្បញ្ញាណំ សំវេគោ។

៣៣១. ឧចាយេនាតិ យេន ឧចាយេន វដ្តបច្ឆេទោ, តេន ឧចាយេន។
បធានវីរិយំ ករោន្តិទិ សម្មប្បធានសម្ពាតំ វីរិយំ ករោន្តិ ឧប្បាទេន្តិ។

៣៣២. វវស្សជីយន្តិ វិស្សជ្ជិយន្តិ ឯត្ថ សម្ពាភាតិ វវស្សត្តោ, អសម្ពាតា
ធាតូតិ អាហា - “វវស្សត្តោ វុច្ចតិ និព្វាន”តិ។

៣៣៤. ឧត្តមជ្ជានន្តិ ឧត្តមាណំ បញ្ចន្តំ ភោជនាណំ។ ឧត្តមរសានន្តិ ឧត្តមាណំ រសាណំ។ ឧញ្ញាចារេនាតិ ឧញ្ញាចរិយាយ កស្សបិ អបរិក្កហក្ខតស្ស កិញ្ចិ អយាចិត្វា គហាណំ ឧញ្ញាចារោ។ ឯត្ថ ចាតិអាទិនា អន្នាជីនំ អគ្គភារោ នាម មនាបបរមោ ឥច្ឆិតក្ខណាលាភោ, ន តេសំ លាភិតាមត្ថន្តិ ទស្សេតិ។ បដិលកន្តិទិ ទេន្តិ បណីតភារេន។ ភត្តស្ស ឯកចាតិទិ ឯកចាតិប្បំ ភត្តំ។ ឥទំ កី នាមាតិ “ឥទំ អន្តក្ករសក្កំ នាម ហោតិ, ន ហោតិ” តិ បុច្ឆតិ។ ឧញ្ញេន កថាលាភតេនាតិ មិស្សកកត្ថេន។ យាបេន្តេតិ យាបនសីសេន យាបនហេតុ ភត្តំ វេទតិ។ ឧចាទាយ អគ្ករសំ នាមាតិ តំ តំ ឧចាទាយុចាទាយ អន្តក្ករសក្កំ ទដ្ឋព្វន្តិ ទស្សេតិ។ ចក្កវត្តិអាហារតោ ហិ ចាតុមហារាជិកានំ អាហារោ អគ្គោតិ ឯវំ យាវ បរិនិម្មិតវសវត្តិទេវា នេតព្វំ។

៣៣៥. អត្ថរសោ នាម ចត្តារិ សាមញ្ញជលានិ “អរិយមគ្គានំ ជលក្ខតោ រសោ” តិ កត្វា។ ធម្មរសោ នាម ចត្តារោ មគ្គា “សាមញ្ញជលស្ស ហេតុក្ខតោ រសោ” តិ កត្វា។ មុត្តិរសោ នាម អមតំ និព្វានំ “សព្វសង្ខារសមថោ” តិ កត្វា។

ចតុត្ថវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ជម្ពុទីបបេយ្យាលោ និដ្ឋិតោ។

១៧. បសាទករធម្មវគ្គវណ្ណានា

៣៦៦. អន្ធមិទន្តិ សន្ធិវសេន ចាឡិយំ រស្សំ កត្វា វុត្ថំ, ម-កាពោ បទសន្ធិករោតិ អាហា - “អន្ធា ឥទ” ន្តិ។ ឯកំសោ ឯសាតិ ឯកំសោ ហេតុ ឯស លាភានំ។ ចាបកំ នាមាតិ អប្បកម្មិ ចាបំ នាម ព្យត្ថំ ឯកំសេន ន ករោតិ។ តថស្សាទិ តថា សម្មាបដិបជ្ជមានស្ស អស្ស។ អារម្ម័កត្ថំ... បេ... តេចីវរិកត្ថន្តិ

ឥមេសំ ធុតធម្មានំ គហលោនេវ ឥតវេសម្បី តំសភាគានំ គហិតភារោ
 ទដ្ឋញ្ចោ។ ថាវវប្បត្តភារោតិ សាសនេ ជីវភាវប្បត្តិ ថេរភារោ។ អាកប្បស្ស
 សម្បត្តិ តិ “អញ្ញោ មេ អាកប្បោ ករណីយោ” តិ ឯវំ វុត្តស្ស អាកប្បស្ស
 សម្បត្តិ។ កោលបុត្តិ តិ កោលបុត្តិយន្តិ អាហា - “កុលបុត្តភារោ” តិ។
 សម្បន្ធរូបតាតិ ឧបទិសម្បទា។ វចនកិរិយាយាតិ វចនប្បយោគស្ស
 មគ្គភារោ មញ្ញស្សរតា។ តេនស្ស លាភោ ឧប្បន្នតិ តិ ឥទំ ន
 លាភុប្បាទនូបាយទស្សនបរំ, អថ ខោ ឯវំ សម្មាបដិបទ្ធមានស្ស អនិច្ចន្តស្សេវ
 លាភោ ឧប្បន្នតិ តិ លាភស្ស អព្យកិចារហេតុទស្សនបរំ ទដ្ឋព្ភំ។ យថាហា -

“អាកម្ពេយ្យ ចេ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ លាភី អស្សំ
 ជីវេវបិណ្ឌាចាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារាទន្តិ,
 សីលេស្សេវស្ស បរិច្ចរការី” តិ (ម. និ. ១.៦៥)។

បសាទករធម្មវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៨. អបរអច្ចរាសដ្ឋាតវគ្គវណ្ណានា

៣៨២. ឥទម្បី សុត្តន្តិ ឯត្ថ បិ-សន្នោ ហេជ្ជា វុត្តច្ចឡច្ចរាសដ្ឋាតសុត្តំ
 សម្បិណ្ឌោតិ។ ច្ចឡច្ចរាសដ្ឋាតសុត្តោ អប្បនំ អប្បត្តាយ មេត្តាយ តាវមហន្តោ
 វិចារកោ ទស្សិតោ, កិមដ្ឋំ បន ឥមិស្សា អប្បនាប្បត្តាយ មេត្តាយាតិ ទស្សេតុំ -
 “អប្បនាប្បត្តាយ ហិ” តិ អាទិមាហា។ វិចារកកថាយេវ នត្ថិ តិ វិចារក កថាយេវ
 នត្ថិ, អយមេវ វា ចាហោ។ គណនានុបុត្តតាតិ គណនានុបុត្តតាយ។ បឋមំ
 ឧប្បន្នតិបិ បឋមំ, បឋមំ សមាបន្នតិ តិ ឥទំ បន ន ឯកន្តលក្ខណំ។
 ចិណ្ឌាវសីភារោ ហិ អជ្ជសមាបត្តិលាភី អាទិតោ បជ្ជាយ មត្តកំ ចាបេន្តោបិ
 សមាបន្នតុំ សក្កោតិ, មត្តកតោ បជ្ជាយ អាទិ ចាបេន្តោបិ, អន្តរន្តរា ឌីក្កន្តោបិ

សមាបដ្ឋិតុំ សក្កោតិ ឯវ។ បុព្វប្បត្តិយជ្ជន បន បឋមំ នាម ហោតិ។ វិភង្គេតិ
ឈានវិភង្គេ។ វិបស្សនំ កយិរមាណំ លក្ខណ្ឌបនិដ្ឋានកិច្ចំ មគ្គន សិដ្ឋតិ
តគ្គតសម្មាហវិទ្ធិសនតោ។ អបិច វិបស្សនាយ លក្ខណ្ឌបនិដ្ឋានំ មគ្គន
ឧប្បន្នន សិដ្ឋតិ ឥតរថា បរិវត្តនតោ, តស្មា មគ្គោ លក្ខណ្ឌបនិដ្ឋានំ, ន
អនិច្ចាទិលក្ខណ្ឌានំ អារម្មណាករណតោ។ យថា ជលំ និព្វានស្ស
អសន្តតលក្ខណំ អារម្មណាករណាសេន ឧបនិដ្ឋាយតិ, ឯវំ មគ្គាបិ។
ឯវម្បិស្ស លក្ខណ្ឌបនិដ្ឋានតំ វេទិតព្ពំ។ វត្ថុព្ពមេវ នត្ថិ អវត្ថុជ្ឈានតាយ។
សេសំ វិសេសំ, អវត្ថុជ្ឈានា ឯវាតិ អត្ថោ។

៣៨៦-៣៨៧. ហិកជរណាន្តិ សត្តសុ ហិតានុរូបំ ឈានស្ស ជីវិត្វា បរវត្ថនំ។
ចេតោបដិបក្ខតោ វិមុច្ចតិ ឯតាយាតិ ចេតោវិមុត្តិ, អប្បនាប្បត្តា មេត្តា។
តេនាហ - “ឥដា”តិអាទិ។ ឯសេវ នយោតិ ឥមិនា ករុណាទិនម្បិ
អប្បនាប្បត្តតំ អតិទិសតិ។ វដ្ឋំ ហោន្តិ កម្មវដ្ឋការតោ។ វដ្ឋទាទា ហោន្តិ
វិចាកវដ្ឋស្ស ការណំ ហោន្តិ។

៣៨០. អដ្ឋត្ថបរិកម្មវសេនាតិ អត្តនោ កេសាទីសុ បរិកម្មករណាសេន។
អដ្ឋារសវិធាតិ អដ្ឋារសប្បភេទេ។ កាយេតិ រូបកាយេ។ រូបកាយោ ហិ ឥដ
អដ្ឋបច្ចដ្ឋានំ កេសាទីនព្វា ធម្មានំ សមូហជ្ជន ហត្ថិកាយវថកាយាទយោវិយ
កាយោតិ អធិប្បតោ។ សមូហាវិសយតាយ ចស្ស កាយសទ្ធស្ស
សមុទាយ្យទាទនតាយ ច អសុភាការស្ស “កាយេ”តិ ឯកវចនំ។ តថា
អារម្មណាទិវិភាកេន អនេកភេទភិទ្ធម្បិ ចិត្តំ ចិត្តការសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ
គហោត្វា “ចិត្ត”តិ ឯកវចនំ កតំ។ កាយានុបស្សីតិ ឥមស្ស អត្តំ ទស្សេតុ -
“តមេវ កាយំ បញ្ញាយ អនុបស្សន្តោ”តិ អាហា។ តមេវ កាយន្តិ ច
អវជារណេន វេទនាទិអនុបស្សនំ និវត្តេតិ។ តេន ច បុន កាយគ្គហណស្ស

បយោជនំ សូចិតន្តិ ធន្តំ។ “កាយេ”តិ ហិ វត្ថាបិ បុន “កាយានុបស្សី”តិ
ធុតិយំ កាយគ្គហណំ អសម្មិស្សតោ វវត្តានយនិវិនិញ្ញោគាធិនស្សនត្ថំ កតំ។
តេន វេទនាធម្មោបិ ឯត្ថ សិកា, ឯត្ថ បដិពាទ្ធាតិ
កាយវេទនាធិអនុបស្សនប្បសង្កេតិ អាបន្នេ ន កាយេ វេទនានុបស្សី
ចិត្តានុបស្សី ធម្មានុបស្សី វា។ អថ ខោ កាយានុបស្សីយេវាតិ
កាយសម្ពាតវត្ថុស្មី កាយានុបស្សនាការស្សេវ ធន្តនេន អសម្មិស្សតោ
វវត្តានំ ធន្សិតំ ហោតិ។ តថា ន កាយេ អង្គបច្ចុជ្ជិវិនិមុត្តឯកធម្មានុបស្សី,
នាបិ កេសលោមាធិវិនិមុត្តឥត្តិបុរិសានុបស្សី។ យោបិ ចេត្ថ កេសលោមាធិកោ
ក្ខតុចាធាយសមូហសម្ពាតោ កាយោ, កត្តបិ ន
ក្ខតុចាធាយវិនិមុត្តឯកធម្មានុបស្សី, អថ ខោ វេសម្ពាវានុបស្សកោវិយ
អង្គបច្ចុជ្ជសមូហានុបស្សី, នាគរាវយវានុបស្សកោវិយ
កេសលោមាធិសមូហានុបស្សី, កនលិក្ខន្ធបត្តវដ្តិវិនិព្វជ្ជកោ
វិត្តមុដ្ឋិវិនិវេសកោវិយ ច ក្ខតុចាធាយសមូហានុបស្សីយេវាតិ នានប្បការតោ
សមូហាវសេនេវ កាយសម្ពាតស្ស វត្ថុនោ ធន្តនេន យនិវិនិញ្ញោគោ ធន្សិតោ
ហោតិ។ ន ហេតុ យថាវត្ថុសមូហាវិនិមុត្តោ កាយោ វា ឥត្តិ វា បុរិសោ វា អញ្ញោ
វា កោចិ ធម្មោ ធន្សិតិ, យថាវត្ថុធម្មសមូហាមត្តយេវ បន តថា តថា សត្តា
មិច្ឆាភិនិវេសំ ករោន្តិ។

អដ្ឋាវសវិធនាតិ អដ្ឋាវសវិធា។ សតិបដ្ឋានភាវកស្សាតិ សតិបដ្ឋានភាវ
ភាវេន្តស្ស។ ឥសុ ភវេសុ កិលេសេ អាតបេតីតិ អាតាចោ, វីរិយស្សេតំ នាម។
យធិបិ ហិ កិលេសានំ បហានំ អាតាបនន្តិ, តំ សម្មាធិដ្ឋិអាធិនម្បិ អត្ថេវ។
អាតបសន្នោវិយ បន អាតាបសន្នោបិ វីរិយេវ និរុទ្ទោ។ អថ វា
បដិបក្ខប្បហានេ សម្បយុត្តធម្មានំ អពុស្សហានវសេន បវត្តមានស្ស វីរិយស្ស
សាតិសយំ តទាតាបនន្តិ វីរិយមេវ តថា វុច្ចតិ, ន អញ្ញធម្មា, តស្មា អាតាចោតិ

រឿយស្បែក ឆាប់, សោ អស្បែក អត្ថិតិ អាតាប៊ី។ អយញ្ច ញ្ញៀកា រោ បសំសាយ
អតិសយស្បែក វា ធិបកោតិ អាតាប៊ីគ្គហលោន សម្បជ្ឈធានសមដ្ឋិតំ ធន្យេតិ។
តេនេវាហា - “អាតាប៊ីតិ... បេ... រឿយន រឿយវា” តិ។ សម្បជ្ឈធានតិ
សម្បជញ្ញសម្ព័ន្ធតេន ញ្ញាលោន សមន្នាគតោ។ តេនាហា -
“អដ្ឋារសវិជេន... បេ... សម្មា បដាជន្តោ” តិ។ អយំ បនេត្ត វេចនត្តោ - សម្មា
សមន្តតោ សាមញ្ញ បដាជន្តោ សម្បជ្ឈធានោ, អសម្មិស្សតោ វេត្តានេ
អញ្ញធម្មានុបស្សិតាភាវេន សម្មា អវិបរីតំ សញ្ញាការប្បជានេន សមន្តតោ
ឧប្បបរិវិសេសាវហាភាវេន បរត្ថិយា សម្មា បដាជន្តោតិ អត្តោ។

កាយោ ច ឥធនុជ្ឈនប្បលុជ្ឈនជ្ឈន លោកោតិ អធិប្បតោតិ អាហា -
“តស្មីយេវ កាយសម្ព័ន្ធតេ លោកេ” តិ។ បញ្ចកាមគុណិកតណ្ហាន្តិ រូបាធិសុ
បញ្ចសុ កាមគុណសុ បរត្ថមាទំ តណ្ហាំ។ យស្មា បនេត្ត អភិជ្ឈាគហលោន
កាមច្ឆន្ទោ, ទោមនស្សគុហលោន ព្យាបាទោ សង្កបំ គច្ឆតិ, តស្មា
នីវរណាបរិយាបន្នពលវធម្មទ្វយធន្យនេន នីវរណាប្បហានំ វុត្តំ ហោតីតិ
វេទិតព្ពំ។ វិសេសេន ចេត្ត អភិជ្ឈាវិនយេន កាយសម្បត្តិមូលកស្ស
អនុរោធស្ស, ទោមនស្សវិនយេន កាយវិបត្តិមូលកស្ស វិរោធស្ស,
អភិជ្ឈាវិនយេន ច កាយេ អភិរតិយា, ទោមនស្សវិនយេន កាយភាវនាយ
អនភិរតិយា, អភិជ្ឈាវិនយេន កាយេ អភូតានំ សុភសុខភាវាធិនំ បក្ខេបស្ស,
ទោមនស្សវិនយេន កាយេ ភូតានំ អសុភាសុខភាវាធិនំ អបនយនស្ស ច
បហានំ វុត្តំ។ តេន យោគាវចរស្ស យោគានុភាវោ យោគសមត្ថតា ច ធិបិតា
ហោតិ។ យោគានុភាវោ ហិ ឯស, យធិទំ អនុរោធិវិរោធិប្បមុត្តោ
អរតិរតិសហោ អភូតបក្ខេបភូតាបនយនវិហិតោ ច ហោតិ។
អនុរោធិវិរោធិប្បមុត្តោ ចេស អរតិរតិសហោ អភូតំ អបក្ខេបន្តោ ភូតញ្ច

អនុបនេន្តោ យោគសមត្តោ ហោតីតិ។ សុទ្ធិបសម្មសនមេវ កងិតន្តិ កេវលំ
កាយានុបស្សនាការតោ វុត្តំ។

សុខាទិភេទាសុ វេទនាសូតិ សុខទុក្ខអទុក្ខមសុខសាមីសនិរាមីសភេទាសុ
វេទនាសុ។ តត្ថ សុខយតីតិ សុខា, សម្បយុត្តធម្មេ កាយញ្ចលទ្ធស្យាទេ
ករោតីតិ អត្តោ។ សុដ្ឋ វា ខាទតិ, ខនតិ វា កាយិកំ ចេតសិកញ្ច អាពាធន្តិ
សុខា, សុករំ ឌីកាសទានំ ឯតិស្យាតិ វា សុខា។ ទុក្ខយតីតិ ទុក្ខា,
សម្បយុត្តធម្មេ កាយញ្ច បីឡេតិ វិពាធនីតិ អត្តោ។ ទុដ្ឋ វា ខាទតិ, ខនតិ វា
កាយិកំ ចេតសិកញ្ច សាតន្តិ ទុក្ខា, ទុក្ខរំ ឌីកាសទានំ ឯតិស្យាតិ វា ទុក្ខា។
ទុក្ខសុខប្បដិក្ខេបេន អទុក្ខមសុខាតិ ឧបេក្ខា វុត្តា។ វេទិយតិ អារម្មណាសំ
អនុកវតីតិ វេទនា។ វេទិយមាណោតិ អនុកវមាណោ។ សុខំ វេទនំ វេទិយាមីតិ
បជាណាតីតិ កាយិកំ វា ចេតសិកំ វា សុខំ វេទនំ វេទិយមាណោ “អហំ សុខំ វេទនំ
វេទិយាមី”តិ បជាណាតីតិ អត្តោ។ តត្ថ កាមំ ឧត្តានសេយ្យកាបិ ទារកា
ចញ្ញបិវនាទិកាលេ សុខំ វេទនំ វេទិយមាណោ “សុខំ វេទនំ វេទិយាមា”តិ បជាធន្តិ,
ន បនេតំ ឯវុបំ បជាធនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯវុបញ្ជិ ជាធនំ សត្តបលទ្ធិ ន ជហតិ,
អត្តសញ្ញំ ន ឧក្សាដេតិ, កម្មដ្ឋានំ វា សតិបដ្ឋានការវនា វា ន ហោតិ។ ឥមស្ស
បនភិក្ខុនោ ជាធនំ សត្តបលទ្ធិ ជហតិ, អត្តសញ្ញំ ឧក្សាដេតិ, កម្មដ្ឋានញ្ចោវ
សតិបដ្ឋានការវនា ច ហោតិ។ ឥទញ្ជិ “កោ វេទិយតិ, តស្ស វេទនា, កី
ការណា វេទនា”តិ ឯវំ សម្បជាធន្តស្ស វេទិយនំ សន្ធាយ វុត្តំ។

តត្ថ កោ វេទិយតីតិ? ន កោចិ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា វេទិយតិ។ កស្ស
វេទនាតិ? ន កស្សចិ សត្តស្ស វា បុគ្គលស្ស វា វេទនា។ កី ការណា វេទនាតិ?
វុត្តអារម្មណា ច បនស្ស វេទនាតិ។ តស្មា ឯស ឯវំ បជាណាតិ “តំ តំ សុខាធិនំ
វុត្តភូតំ វុចាធិ អារម្មណំ កត្វា វេទនាវ វេទិយតិ, តំ បន វេទនាបវត្តិ ឧចាទាយ

‘អហំ វេទិយមី’តិ វោហារមត្តំ ហោតិ”តិ។ ឯវំ “សុខាទីនំ វត្ថុក្ខតំ រូបាទី
អារម្មណំ កត្វា វេទនាវ វេទិយតិ”តិ សល្លក្ខេន្តោ ឯស “សុខំ វេទនំ
វេទិយមី”តិ បដាធាតីតិ វេទិតញ្ចោ។

អថ វា សុខំ វេទនំ វេទិយមីតិ បដាធាតីតិ សុខវេទនាក្ខណោ ទុក្ខាយ
វេទនាយ អភាវតោ សុខំ វេទនំ វេទិយមាធា “សុខំ វេទនំយេវ វេទិយមី”តិ
បដាធាតិ។ តេន យា បុព្វេ ភូតបុព្វា ទុក្ខា វេទនា, តស្ស ឥទានិ អភាវតោ
ឥមិស្ស ច សុខាយ វេទនាយ ឥតោ បរំ បឋមំ អភាវតោ “វេទនា នាម អនិច្ចា
អនុវាវិបរិណាមធម្មា”តិ ឥតិហ តត្ថ សម្មជាធា ហោតិ។ ទុក្ខំ វេទនំ
វេទិយមីតិ បដាធាតីតិ អាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។

សាមិសំ វា សុខន្តិអាទិសុ យស្មា កិលេសេហិ អាមសិតព្ពតោ អាមិសា នាម
បញ្ចា កាមគុណា។ អារម្មណករណាវសេន សហ អាមិសេហិតិ សាមិសា, តស្មា
សាមិសា សុខា នាម បញ្ចកាមគុណាមិសនិស្សិតា ធនុ ទ្វារេសុ ឧប្បន្នា
ធលេហាស្សិតា សោមនស្សវេទនា។ សាមិសា ទុក្ខា នាម ធលេហាស្សិតា
ទោមនស្សវេទនា។ សា ច ធនុ ទ្វារេសុ “ឥដ្ឋារម្មណំ នានុភវិស្សមិ
នានុភវមី”តិ វិតក្កយតោ ឧប្បន្នា កាមគុណានិស្សិតា ទោមនស្សវេទនា
វេទិតញ្ចោ។ និរាមិសា សុខា នាម ធលេហាស្សិតា សោមនស្សវេទនា។ សា ច ធនុ
ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណោ អាចាចគតេ អនិច្ចាទិវសេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
ឧស្សុក្កាបេតុំ សុក្កាន្តស្ស “ឧស្សុក្កិតា មេ វិបស្សនា”តិ សោមនស្សជាតស្ស
ឧប្បន្នា សោមនស្សវេទនា ទដ្ឋញ្ចោ។

និរាមិសា ទុក្ខា នាម ធលេហាស្សិតា ទោមនស្សវេទនា។ សា បន ធនុ
ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណោ អាចាចគតេ អនុត្តរវិមោក្ខសម្ពាទាទិវសេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
ឧស្សុក្កាបេតុំ តទទិកមាយ អនិច្ចាទិវសេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ឧស្សុក្កាបេតុំ

អសក្កាន្តស្ស “ឥមម្មិ បក្ខំ ឥមម្មិ មាសំ ឥមម្មិ សំវច្ឆំ វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា អរិយភូមិ ចាបុណ្ណតុំ នាសក្ខិ”ន្តិ អនុសោចតោ ឧប្បន្នា
នោមនស្សវេទនា។

សាមិសា អនុក្ខមសុខា នាម ធលេហស្សិតា ឧបេក្ខាវេទនា។ សា ប ន សុ
ទ្ធាវេសុ ឥដ្ឋាវម្ពណោ អាចាជគតេ គុឡបិណ្ឌាកេ និលីនមក្ខិកាវិយ រូចាទីនិ
អនុវត្តមាណ តត្ថេវ លក្កាលគ្គិតា ហុត្វា ឧប្បន្នា កាមគុណានិស្សិតា
ឧបេក្ខាវេទនា។ **និរាមិសា អនុក្ខមសុខា** នាម ធលេហស្សិតា ឧបេក្ខាវេទនា។
សា ប ន សុ ទ្ធាវេសុ ឥដ្ឋាទិអារម្ពណោ អាចាជគតេ ឥដ្ឋេ អវជ្ជន្តស្ស, អនិដ្ឋេ
អនុស្សន្តស្ស, អសមបេក្ខនេន អមុយ្ហន្តស្ស ឧប្បន្នា
វិបស្សនាញាណសម្បយុត្តា ឧបេក្ខាវេទនា។ **ឯវំ វុត្តន្តិ** មហាសតិបដ្ឋានសុត្ត
វុត្តំ។ **សាវ វេទនា វេទិតញាតិ** លុដ្ឋនប្បលុដ្ឋនដ្ឋេន សា វេទនា “លោកោ”តិ
វេទិតញា។

ឯវំ វិត្តាវតេតិ “សរាគំ វា ចិត្តំ សរាគំ ចិត្តន្តិ បជាធាតិ, វីតរាគំ វា ចិត្តំ...បេ....
សនោសំ វា ចិត្តំ, វីតនោសំ វា ចិត្តំ, សមោហំ វា ចិត្តំ, វីតមោហំ វា ចិត្តំ, សំឱត្តំ វា
ចិត្តំ, វីត្តិត្តំ វា ចិត្តំ, មហាគ្គតំ វា ចិត្តំ, អមហាគ្គតំ វា ចិត្តំ, សឧត្តរំ វា ចិត្តំ, អនុត្តរំ
វា ចិត្តំ, សមាហិតំ វា ចិត្តំ, អសមាហិតំ វា ចិត្តំ, វិមុត្តំ វា ចិត្តំ, អវិមុត្តំ វា ចិត្តន្តិ
បជាធាតិ”តិ ឯវំ សតិបដ្ឋានសុត្ត (ធិ. និ. ២.៣៨០; ម. និ. ១.១១២) វិត្តាវេត្វា
ទស្សិតេ សោឡសវិធម ចិត្តេ។

តត្ថ សរាគន្តិ អដ្ឋវិធំ លោកសហគតំ។ **វីតរាគន្តិ**
លោកិយកុសលាញាកតំ។ ឥទំ បន យស្មា សម្មសនំ ន ធម្មសមោធានំ, តស្មា
ឥធ ឯកបទេបិ លោកុត្តរំ ន លព្ពតិ។ សេសានិ ចត្តាវិ អកុសលចិត្តានិ នៅ
បុរិមបទំ, ន បច្ឆិមបទំ ភជន្តិ។ **សនោសន្តិ** ធុរិធំ ទោមនស្សសហគតំ។

វីតោសន្តិ លោកិយកុសលាព្យាកតំ។ សេសានិ ធន អកុសលចិត្តានិ នេវ
បុរិមបទំ, ន បច្ឆិមបទំ ភជន្តិ។ សមោហន្តិ វិចិត្តិក្ខាសហគតញ្ចេវ
ឧទុច្ឆសហគតញ្ចាតិ ធុរិធំ។ យស្មា បន មោហោ សញ្ញាកុសលេសុ ឧប្បជ្ជតិ,
តស្មា សេសានិបិ ឥធ វត្តន្តិយេវ។ ឥមស្មិញ្ញេវ ហិ ធុកេ ឆ្វាធសាកុសលចិត្តានិ
បរិយាធិន្ទានីតិ។ វីតមោហន្តិ លោកិយកុសលាព្យាកតំ។

សំខិត្តន្តិ ជិនមិទ្ធានុបតិកំ។ ឯតញ្ញិ សង្កតិកិច្ច ឆាម អារម្មណ
សង្គោចវសេន បវត្តនតោ។ វិក្ខិត្តន្តិ ឧទុច្ឆសហគតំ។ ឯតញ្ញិ បសជិត្តំ ឆាម
អារម្មណ សរិសេសំ វិក្ខេបវសេន វិសជភាវេន បវត្តនតោ។ មហាគ្គតន្តិ
រូចាវចរំ អរូចាវចរញ្ច។ អមហាគ្គតន្តិ កាមាវចរំ។ សឧត្តរន្តិ កាមាវចរំ។
អនុត្តរន្តិ រូចាវចរំ អរូចាវចរញ្ច។ តត្រាបិ សឧត្តរំ រូចាវចរំ, អនុត្តរំ
អរូចាវចរមេវ។ សមាហិតន្តិ យស្ស អប្បនាសមាធិ វា ឧបចារសមាធិ វា អត្ថិ។
អសមាហិតន្តិ ឧភយសមាធិវិហិតំ។ វិមុត្តន្តិ តទង្គិក្ខម្ពនិមុត្តិហិ វិមុត្តំ។
អវិមុត្តន្តិ ឧភយវិមុត្តិវិហិតំ។ សមុច្ឆេទប្បជិប្បស្សន្តិស្សរណវិមុត្តិនំ បន ឥធ
ឱកាសោវ នត្ថិ, ឱកាសាភាវោ ច សម្មសនចារស្ស អធិប្បេតត្តា វេទិតញ្ចេវ។

ឧបាទានស្ស ខន្ធា ឧបាទានក្ខន្ធា, ឧបាទានស្ស បច្ចយភូតា ធម្មបុញ្ញា
ធម្មរាសយោតិ អត្តោ។ ឧបាទានេហិ អារម្មណករណាធិវសេន ឧបាទាតញ្ញា វា
ខន្ធា ឧបាទានក្ខន្ធា។ ធម អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនានីតិ ចក្ខុ សោតំ យានំ ជីវា
កាយោ មនោតិ ឥមាធិ ធម អជ្ឈត្តិកាយតនានិ ចេវ, រូបំ សន្នោ គន្ធា រសោ
ដោដ្ឋញ្ចោ ធម្មាតិ ឥមាធិ ធម ពាហិរាយតនានិ ច។ ឯតុ បន លោកុត្តរធម្មា ន
គហេតញ្ញា សម្មសនចារស្ស អធិប្បេតត្តា។ សត្ត សម្ពោជ្ឈន្តាតិ
សតិសម្ពោជ្ឈន្តាធមោ សត្ត សម្ពោជ្ឈន្តា។ សតិអាទយោ ហិ សម្ពោធិស្ស,
សម្ពោធិយា វា អន្តាតិ សម្ពោជ្ឈន្តា។ តថា ហិ សម្ពោជ្ឈន្តិ អារទ្ធិវិបស្សកតោ

បដ្ឋាយ យោគាវចរោតិ សម្ពោធិ, យាយ វា សោ សតិអាទិកាយ
សត្វធម្មសាមគ្គីយា សម្ពុជ្ឈតិ, កិលេសនិទ្ទាតោ ឧដ្ឋាតិ, សច្ចានិ វា បដិវិជ្ឈតិ,
សា ធម្មសាមគ្គី សម្ពោធិ, តស្ស សម្ពោធិស្ស, តស្ស វា សម្ពោធិយា អដ្ឋាតិ
សម្ពោជ្ឈតិ។

ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ តិ “ទុក្ខំ ទុក្ខសមុទយោ ទុក្ខនិរោធ�ោ
ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទា” តិ (សំ. និ. ៥.១០៧១-១០៧២) ឯវំ វុត្តានិ ចត្តារិ
អរិយសច្ចានិ។ តត្ថ បុរិមានិ ទ្វេ សច្ចានិ វដ្តំ បវត្តិហេតុការតោ។ បដិមានិ វិវដ្តំ
និវដ្តតទទិកមូហយការតោ។ តេសុ ភិក្ខុនោ វដ្តេ កម្មជ្ជានាភិនិវេសោ ហោតិ
សរូបតោ បរិក្ខហសម្ភវតោ។ វិវដ្តេ នត្តិ អភិនិវេសោ អវិសយត្តា អវិសយត្តេ
ច បយោជនាការតោ។ បញ្ចាធា វុត្តេស្វតិ សតិបដ្ឋានសុត្តេ វុត្តេសុ។
សុទ្ធអរូបសម្មសនមេវាតិ រូបេន អមិស្សិតត្តា កេវលំ អរូបសម្មសនមេវា។
ខន្ទាយ តនសច្ចកោដ្ឋាសានំ បញ្ចក្ខន្ធសង្កហតោ “រូបារូបសម្មសន” ត្ថិ វុត្តំ។
បុព្វភាគិយានម្មិ សតិបដ្ឋានានំ សង្កហិតត្តា
“លោកិយលោកុត្តរមិស្សកានេវ កថិតានំ” តិ អាហា។

៣៩៤. អនិព្វត្តានន្តិ អជាតានំ។ បយោគំ បរក្កមន្តិ ឯត្ថ ភុសំ យោគោ
បយោគោ, បយោគោវ បរក្កមោ, បយោគសម្ពាតំ បរក្កមន្តិ អត្តោ។ ចិត្តំ
ឧត្តិបតីតិ កោសជ្ឈបក្ខេ បតិភុំ អបទានវសេន ឧត្តិបតិ។ បទានវិរិយន្តិ
សម្មប្បធានលក្ខណប្បត្តិវិរយំ។ លោកិយាតិ លោកិយសម្មប្បធានកថា។
សព្វបុព្វភាគេតិ សព្វមគ្គានំ បុព្វភាគេ។ កស្សបសំយុត្តបរិយាយេនាតិ
កស្សបសំយុត្តេ អាគតសុត្តេន “ឧប្បន្នា មេ ចាបកា អកុសលា ធម្មា
អប្បហិយមាណ អនត្តាយ សំវត្តេយ្យ” ត្ថិ (សំ. និ. ២.១៤៥) អាគតត្តា។ សា
លោកិយាតិ វេទិតញ្ញា។

សមថវិបស្សនាវាតិ អវជារណេន មគ្គំ និវត្តត្វា តស្ស និវត្តនេ ការណំ
នស្សេន្តោ, “មគ្គោ បនា” តិអាទិមាហ។ សកី ឧប្បជ្ឈិត្វាតិ ឥទំ ភូតកថនមត្តំ។
និរុទ្ធស្ស បុន អនុប្បជ្ឈនតោ “ន កោចិ គុណោ” តិ អាសន្ត្តេយ្យាតិ អាហា - “សោ
ហី” តិអាទិ។ អនន្តរមេវ យថា ដលំ ឧប្បជ្ឈិតិ, តថា បវត្តិយេវស្ស បច្ចយទានំ។
បុរិមស្មីម្បីតិ “អនុប្បជ្ឈា មេ កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ឈមាណា អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យ” តិ
ឯត្ថបិ។ វុត្តន្តិ ចោរាណជ្ជកថាយំ។ តំ បន តថាវុត្តវចនំ ន យុត្តំ ទុតិយស្មីវិយ
បុរិមស្មី មគ្គស្ស អគ្គហណោ ការណាភាវតោ។ បុរិមស្មី អគ្គហិតេ មគ្គ
អនុប្បជ្ឈមាណោ មគ្គោ អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យាតិ អាបន្នេយ្យ, ន ចេតំ យុត្តំ
អាបន្នមាណេ តស្មី បធានត្ថសម្ភវតោ។ ចតុកិច្ចសាធនវសេនាតិ
អនុប្បជ្ឈាកុសលានុប្បាទនាទិចតុកិច្ចសាធនវសេន។

វុត្តនយេនាតិ “អសមុទាចារវសេន វា អនុក្ខតារម្មណាវសេន
វា” តិអាទិនា វុត្តនយេន។ វិជ្ជមាណាតិ ធរមានសភាវា។ ខណត្ថយបរិយាបន្នត្តា
ឧប្បាទាទិសមន្តីនោ វុត្តមានភាវេន ឧប្បន្នំ វុត្តមាធិប្បន្នំ។ តញ្ជិ ឧប្បាទតោ
បដ្ឋាយ យាវ ភក្កោ ឧទ្ធិ បន្នំ បត្តន្តិ និប្បរិយាយតោ “ឧប្បន្ន” តិវុត្តតិ។ អនុភវិត្វា
ភវិត្វា ចវិគតំ ភុត្វាវិគតំ។ អនុភវនភវនាទិ ហិ ភវនសាមញ្ញេន ភុត្វា-សន្នេន
វុត្តានិ។ សាមញ្ញមេវ ហិ ឧបសគ្គេន វិសេសីយតិ។ ឥធវិចាកានុភវនវសេន
តទារម្មណំ អវិបក្កវិចាកស្ស សព្វថា អវិគតត្តា ភវិត្វាវិគតមត្តវសេន
កម្មញ្ច “ភុត្វាវិគតុប្បន្ន” តិវុត្តំ។ ន អជ្ជសាលិនិយំ វិយ រជ្ជនាទិវសេន
អនុក្ខតាបគតំ ជវនំ ឧប្បជ្ឈិត្វា និរុទ្ធតាវសេន ភូតាបគតញ្ច សម្ពុតំ
ភូតាបគតុប្បន្នតិ។ តស្មា ឥធវ ឱកាសកតុប្បន្នំ វិចាកមេវ វេទតិ, ន តត្ថវិយ
កម្មម្បិ។ អជ្ជសាលិនិយញ្ជិ ភូតាវិគតុប្បន្នំ ឱកាសកតុប្បន្នញ្ច អញ្ញថា
នស្សិតំ។ វុត្តញ្ជិ តត្ថ (ធរ. ស. អជ្ជ. ១ កាមាវចរកុសលបទភាជនីយ) -

“អារម្មណ៍រស់ អនុភវិត្វា និរុទ្ធី អនុភូតាបគតសង្ខាតំ
កុសលាកុសលំ, ឧបាទានិត្តយំ អនុប្បត្វា និរុទ្ធី ភូតាបគតសង្ខាតំ
សេសសង្ខតញ្ច ភូតាបគតុប្បន្នំ នាម។ ‘យានិស្ស តានិ បុព្វេ កតានិ
កម្មានី’តិ វេទនាធិនា នយេន វុត្តំ កម្មំ អតីតម្បិ សមាជំ អញ្ញំ វិចាកំ
បដិពាហិត្វា អត្តនោវិចាកស្សោកាសំ កត្វា បិតត្តា,
តថាកតោកាសញ្ច វិចាកំ អនុប្បន្នម្បិ សមាជំ វេ កតេ ឱកាសេ
ឯកន្តេន ឧប្បជ្ឈនតោ ឱកាសកតុប្បន្នំ នាម”តិ។

ឥធម៌ បន សម្មាហិរោធនិយំ វុត្តនយេនេវ ភុត្វាវិគតុប្បន្នំ
ឱកាសកតុប្បន្នញ្ច ទស្សិតំ។ វុត្តញ្ច, សម្មាហិរោធនិយំ (វិភ. អដ្ឋ. ៤០៦) -

“កម្មេ បន ជហិតេ អារម្មណ៍រស់ អនុភវិត្វា និរុទ្ធាវិចាកោ
ភុត្វាវិគតំ នាម។ កម្មំ ឧប្បជ្ឈិត្វា និរុទ្ធី ភុត្វាវិគតំ នាម។ តទុកយម្បិ
ភុត្វាវិគតុប្បន្ននិ សង្ខំ គច្ឆតិ។ កុសលាកុសលំ កម្មំ អញ្ញកម្មស្ស
វិចាកំ បដិពាហិត្វា អត្តនោវិចាកស្ស ឱកាសំ ករោតិ។ វេ កតេ
ឱកាសេ វិចាកោ ឧប្បជ្ឈមាណោ ឱកាសករណតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នោតិ
វុច្ឆតិ។ ឥទំ ឱកាសកតុប្បន្នំ នាម”តិ។

តត្ថ អដ្ឋសាលិនិយា អយមធិប្បាយោ - “សតិបិ សព្វេសម្បិ ចិត្តប្បាទានំ
សំវេទយិតសភាវា អារម្មណានុកវេនេ សវិបល្លាសេ បន សន្តានេ
ចិត្តាភិសង្ខារវេសេន បវត្តិតោ អព្យាកតេហិ វិសិដ្ឋោ កុសលាកុសលានំ
សាតិសយោវិសយានុកវេនាការោ។ យថាវិកប្បក្កាហវេសេន រាគាធិហិ
តត្ថិបក្ខេហិ ច អកុសលំ កុសលញ្ច និប្បវិយាយតោ អារម្មណ៍រស់ អនុភវិតិ,
ន តថាវិចាកោ កម្មវេតត្ថិត្តត្តា, នាបិ កិរិយា អហេតុកានំ អតិទុព្ពលតាយ,
សហេតុកានញ្ច ជីវណកិលេសស្ស ជន្ស៊ីបេក្ខាវតោ ឧប្បជ្ឈមាណំ

អតិសន្តវុត្តិត្តា, តស្មា រដ្ឋនាធិវសេន អារម្មណ៍សានុកវនំ សាតិសយន្តិ
អកុសលំ កុសលញ្ច ឧប្បន្និក្ខា និរុទ្ធតាសាមញ្ញេន សេសសង្ខតញ្ច
ភូតាបគត"ន្តិ វុត្តំ។ សម្មាហរិវោធនិយា បនវិចាកានុកវនវសេន
តទារម្មណំ អរិបក្កចាកស្ស សព្វថា អវិគតត្តា ភវិត្តាវិគតមត្តវសេន
កម្មញ្ច ភូតាបគតន្តិ វុត្តំ។ តេនេវ តត្ថ ឱកាសកតុប្បន្នន្តិ វិចាកមេវាហ, ន
កម្មម្បិ, តស្មា ឥធាបិ សម្មាហរិវោធនិយំ វុត្តនយេនេវ ភូតាបគតុប្បន្ន
ឱកាសកតុប្បន្នញ្ច វិគតត្ថន្តិ ធន្តំ។

បញ្ចក្ខន្ធា បនវិបស្សនាយ ភូមិ នាមាតិ សម្មសនស្ស ហ៊ានការតោ វុត្តំ។
តេស្វតិ អតីតាធិកេនេសុ។ អនុសយិតកិលេសាតិ អប្បហ៊ានា មគ្គេន
បហាតញ្ច អធិប្បតា។ តេនាហ - “អតីតា វា... បេ... ន វុត្តញ្ច” តិ។ ហោន្តុ តាវ
“អតីតា” តិ វា “បច្ចុប្បន្នា” តិ វា ន វុត្តញ្ច, “អនាគតា” តិ បន កស្មា ន វុត្តញ្ច,
ននុ ការណាលាភេ ឧប្បន្ននាហា អប្បហ៊ានជ្ជេន ជាមគតា កិលេសា
អនុសយាតិ វុច្ឆន្តិទិ? សច្ចមេតំ, អនាគតភារោបិ នេសំ ន បរិច្ឆិដ្ឋោ
ឥតរាជានុក្ខន្ធានំ វិយាតិ “អនាគតា វា តិ ន វុត្តញ្ច” តិ វុត្តំ។ យទិ ហិ នេសំ
បរិច្ឆិដ្ឋោ អនាគតភារោ សិយា, តតោ “បច្ចុប្បន្នា, អតីតា” តិ ច វុត្តញ្ច សិយុំ,
បច្ចយសមវាយេ បន ឧប្បន្ននាហាតំ ឧបាទាយ អនាគតវាហារោ តត្ថ
វេទិតញ្ច។

ឥទំ ភូមិលទុប្បន្នំ នាមាតិ ឥទំ យថាវុត្តំ កិលេសជាតំ អប្បហ៊ានជ្ជេន
ភូមិលទុប្បន្នំ នាម ការណាលាភេ សតិ វិជ្ជាមានកិច្ចករណតោ។ តាសុ តាសុ
ភូមិស្វតិ មនុស្សនេវាធិអត្តការសង្ខារេសុ ឧបាទានក្ខន្ធនេសុ។
អារម្មណាករណវសេន ហិ ភវន្តិ ឯត្ថ កិលេសាតិ ភូមិយោ, ឧបាទានក្ខន្ធា។
អសមុក្សាតគតាតិ តស្មី តស្មី សន្តានេ អនុប្បត្តិធម្មតំ អនាចារិកតាយ

សមុគ្គាតំ សមុទ្រំ ន គតាតិ អសមុគ្គាតគតា។ ភូមិលទ្ធិប្បន្នំ នាមាតិ ឯត្ថ
លទ្ធិភូមិកំ ភូមិលទ្ធិន្តំ វុត្ថំ អគ្គិអាហិតោវិយ។ ឌីកាសកតុប្បន្នសន្ថេបិ ច
អដ្ឋសាលិនិយំ (ធិ. ស. អដ្ឋ. ១ កាមាវចរកុសលបទភាជនីយ) អាគតនយេន
ឌីកាសោ កតោ ឯតេន កុសលាកុសលកម្មេន, ឌីកាសោ កតោ ឯតស្ស
វិចាកស្សាតិ ច ធុរិយត្ថេបិ ឯវមេវ កតសន្តស្ស បរិនិចាតោ វេទិតញ្ចោ។ ឥធន
បន ឌីកាសកតុប្បន្នសន្ថេន វិចាកស្សេវ គហិតត្វា “ឌីកាសោ កតោ ឯតស្ស
វិចាកស្សា”តិ ឯវិវិគ្គហោ ទដ្ឋញ្ចោ។

ខណត្ថយសមដ្ឋិតាយ សមុទាចារប្បត្ថំ សមុទាចារុប្បន្នំ។ តេនាហា -
“សម្បតិ វុត្ថមាណំយេវា”តិ។ អារម្មណំ អធិគ្គយ្ហ ទន្ធិំ គហេត្វា បរត្ថំ
អារម្មណាធិគ្គហិតុប្បន្នំ។ វិក្ខម្ពនប្បហានវសេន អប្បហីនា អវិក្ខម្ពិតា។
សមុទ្រធម្មហានវសេន អប្បហីនា អសមុគ្គាតិតា។ និមិត្តក្តាហាវសេន
អារម្មណស្ស អធិគ្គហិតត្វា តំ អារម្មណំ អនុស្សវិតានុស្សវិតក្ខណោ
កិលេសុប្បត្តិហេតុភាវេន ឧបតិដ្ឋនតោ អធិគ្គហិតមេវ នាមំ ហោតីតិ អាហា -
“អារម្មណស្ស អធិគ្គហិតត្វា”តិ។ ឯត្ថ ច អាហាជឌីរុក្ខោវិយ
និមិត្តក្តាហាវសេន អធិគ្គហិតំ អារម្មណំ, អនាហាជឌីរុក្ខោវិយ
អវិក្ខម្ពិតតាយ អន្តោគតកិលេសអារម្មណំ ទដ្ឋត្ថំ។ និមិត្តក្តាហិកា
អវិក្ខម្ពិតកិលេសា វា បុគ្គលា វា អាហាជានាហាជឌីរុក្ខសទិសា។
បុរិមនយេនេវាតិ អវិក្ខម្ពិតុប្បន្នេ វុត្ថនយេនេវ។ វិត្តារេតព្ពន្ធិ “ឥមស្មី នាម
ហ្មានេ នុប្បន្និស្សន្តិ”តិ ន វុត្តញ្ចា។ កស្មា? អសមុគ្គាតិតត្វា។ យថា កី? យថា
សចេ ឌីរុក្ខំ កុហិរិយា អាហានេយ្យំ, ឥមស្មី នាម ហ្មានេ ឌីរំ ន និក្ខមេយ្យាតិ ន
វុត្តត្ថំ, ឯវំ។ ឥទំ អសមុគ្គាតិតុប្បន្នំ នាមាតិ ឯវំ យោដេត្វាវិត្តារេតព្ពំ។

ឥមេសុ ឧប្បន្នេសូតិ យថាវុត្តេសុ អដ្ឋេសុ ឧប្បន្នេសុ។ ឥទំ ន មគ្គវដ្តំ
អប្បហាតព្ពវុត្តត្តា។ មគ្គវដ្តំ មគ្គេន បហេយ្យវុត្តត្តា។ រត្តោតិ រាគេន
សមន្នាគតោ។ ឯស នយោ ធុដ្ឋោ មូឡោតិ ឯត្តាបិ។ វិនិពោធាតិ
មានសំយោជនេន វិរូបំ និពោធិតោ។ បរាមដ្ឋោតិ ធិដ្ឋបរាមាសេន ធម្មសភាវំ
អតិក្កម្ម បរតោ អាមដ្ឋោ។ អនិដ្ឋង្គតោតិ និដ្ឋំ អគតោ, សំសយាបន្នោតិ អត្តោ។
ថាមគតោតិ អនុសយវសេន ទទ្ធព្វតំ ឧបគតោ។ យុគនទ្ធាតិ
បហាតព្ពប្បហាយ កយុគេ នទ្ធាវិយ វត្តនកា ឯកកាលិកត្តា។
សំកិលេសិកាតិ សំកិលេសធម្មសហិតា។

ចាឡិយន្តិ បដិសម្ពិទ្ធជាឡិយំ (បដិ. ម. ៣.២០)។ តិកាលិកេសុបិ
កិលេសេសុ វាយាមាភាវទស្សនត្ថំ អជាតជលវុក្ខោ ចាឡិយំ
និទស្សិតោ, អដ្ឋកថាយំ បន ជាតោ សត្តោ អសមុទាហជកិលេសោ នាម
នត្ថិតិ “ជាតជលវុក្ខេន ធិបេតព្ព”ន្តិ វត្ថោ តមត្ថំ វិវិតុំ “យថា ហី”តិ អាទិ វុត្ថំ។
អថ វា មគ្គេន បហីនកិលេសានមេវ អតីតាទិកេនេន តិដា នវត្ថព្ពតំ ចាកដំ
កាតុំ អជាតជលវុក្ខោ ឧបមាវសេន ចាឡិយំ អាគតោ, អតីតាទីនំ
អប្បហីនតាទស្សនត្ថម្បី “ជាតជលវុក្ខេន ធិបេតព្ព”ន្តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្ថំ។ តត្ថ
យថា អច្ឆិន្នេ វុក្ខេ និព្ពត្តនាវហានិ ជលានិ ជិន្នេ អនុប្បជ្ឈមាណិ កទាចិ
សសភាវានិ អហេសុំ, ហោន្តិ, ភវិស្សន្តិ វាតិ អតីតាទិកាវេន ន វត្ថព្ពានិ, ឯវំ
មគ្គេន បហីនកិលេសា ច ទដ្ឋព្ពា មគ្គេ អនុប្បន្នេ ឧប្បត្តិវហានំ ឧប្បន្នេ សព្ពេន
សព្ពំ អភាវតោ។ យថា ច ធរេន អសតិ ជលានិ ឧប្បជ្ជិស្សន្តិតិ ធរេននស្ស
សាត្តកតា, ឯវំ មគ្គការវនាយ ច សាត្តកតា យោជេតព្ពា។ នាបិ ន បដហាតីតិ
ឧប្បជ្ឈនាវហានំ បដហានតោ វុត្ថំ។ ឧប្បជ្ជិត្វាតិ លក្ខណោ ត្វា-សធា។ មគ្គស្ស
ឧប្បជ្ឈនកិរិយាយ ហិ សមុទយប្បហាននិព្ពានសនិករណាកិរិយាវិយ ខន្ធនំ
បរិជាននកិរិយា លក្ខិយតិ។

តេបី បដហតិយេវាតិ យេ តេហិ កិលេសេហិ ជនេតញ្ចា ឧបាទិដ្ឋកូន្នា,
តេបី បដហតិយេវ តន្តិមិត្តស្ស អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស និរោធនតោ។ តេនាហា
- “វុត្តម្បិ ចេត”ន្តិអាទិ។ អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស និរោធនាតិ កម្មវិញ្ញាណស្ស
អនុប្បត្តិធម្មតាចាននេន។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាណោ ហេតុក្ខតេ។
ឯតេតិ នាមរូបសញ្ញតា សង្ខារា។ សព្វកវេហិ វុដ្ឋាតិយេវាតិបិ វទន្តីតិ
អរហត្តមគ្គោ សព្វកវេហិ វុដ្ឋាតិយេវាតិ វទន្តី តនុប្បត្តិតោ ឧទ្ធុ ករូបបត្តិយា
កិលេសស្សបិ អការតោ។

ឯកចិត្តកូណិកត្តា មគ្គស្សាតិ អធិប្បាយេន “កម៌ អនុប្បន្នានំ... បេ...
បិតិយា ការតា ហោតី”តិ បុច្ឆតិ។ មគ្គប្បវត្តិយាយេវ ឧភយ កិច្ចសិទ្ធិតោ អាហា
- “មគ្គប្បវត្តិយាយេវា”តិ។ មគ្គោ ហិតិអាទិនា តមត្ថំ វិវេតិ។ អនុប្បន្នោ នាម
វុច្ឆតិ, តស្មា តស្ស ការតា អនុប្បន្នានំ ឧប្បាទាយ ការតា វុត្តាតិ យោជេតញ្ចា។
វត្ថុ វដ្ឋតីតិ យាវតា មគ្គស្ស បវត្តិយេវ បិតិ, តត្ថកាលេវ និព្វត្តិតលោកុត្តរានិ។

៣៨៨-៤០០. កត្តកម្សតាធន្តំ អធិបតី ករិត្វា បដិលទ្ធសមាធិ ធន្តសមាធិតិ
អាហា - “ធន្តំ និស្សាយ បវត្តោ សមាធិ ធន្តសមាធិ”តិ បធានសង្ខារាតិ
ចតុកិច្ចសាធកស្ស សម្មប្បធានវីរិយស្សេតំ អធិវចនំ។ តេនាហា -
“បធានភូតា សង្ខារា បធានសង្ខារា”តិ។ តត្ថ បធានភូតាតិ វីរិយភូតា។
សង្ខតសង្ខារាទិនិវត្តនត្ថំ បធានគ្គហធាន្តិ។ អថ វា តំ តំ វិសេសំ សង្ខារោតិ
សង្ខារោ, សព្វំ វីរិយំ។ តត្ថ ចតុកិច្ចសាធកតោ សេសនិវត្តនត្ថំ
បធានគ្គហធាន្តិ, បធានភូតា សេដ្ឋភូតាតិ អត្ថោ។ ចតុត្ថិធស្ស បន វីរិយស្ស
អធិប្បេតត្តា ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោ។ តេហិ ធម្មេហិតិ ធន្តសមាធិនា
បធានសង្ខារេហិ ច។ ឥទ្ធិបាទន្តិ ឯត្ថ ឥជ្ឈតីតិ ឥទ្ធិ, សមិជ្ឈតិ និប្បជ្ឈតីតិ អត្ថោ។
ឥជ្ឈន្តិ វា ឯតាយ សត្តា ឥទ្ធា វុទ្ធា ឧក្កំសគតា ហោន្តីតិបិ ឥទ្ធិ។ បឋមេនត្ថេន

ឥឡូវ ឯង ចាំទៅ ឥឡូវចាំទៅ, ឥឡូវកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ។ ទុតិយេនត្ថេន ឥឡូវ
ចាំទៅ ឥឡូវចាំទៅ, ចាំទៅ បតិដ្ឋា, អធិកម្មចាយោតិ អត្ថោ។ តេន ហិ យស្មា
ឧបរូបរិសេសសម្ពាតំ ឥឡូវ បដ្ឋន្តិ ចាបុណ្ណិ, តស្មា ចាំទៅ វុច្ចតិ។ តេនាហា -
“ឥឡូវ ចាំទំ, ឥឡូវតំ វា ចាំទំ ឥឡូវចាំទំ” ឆ្លើយ។

អថ វា ឥឡូវចាំទំ ឆ្លើយឆ្លើយយេន ឥឡូវឆ្លើយ, ឥឡូវ ឯង យស ត្ថា ឥឡូវ
វុច្ចា ឧក្កសកតា ហោន្តិ ឥតិ វា បរិយាយេន ឥឡូវ ឥតិ សង្ខំ កតានំ
ឧបចារជ្ឈានាទិកុសលចិត្តសម្បយុត្តានំ ធន្តសមាធិបដានសម្ពាទំ
អធិដ្ឋានជ្ជេន ចាំទំ ឥតិ សេសចិត្តេន តសិករាសិទ្ធិ អត្ថោ។ តេនេវ
ឥឡូវចាំទំ វិកង្កេ (វិក. ៤៣៤-៤៣៧) “ឥឡូវចាំទំ តថាភូតស្ស
វេទនាភូតោ... បេ... វិញ្ញាណភូតោ” តិ វុច្ចំ។ សា ឯង ច តថាវុត្តា ឥឡូវ យស្មា
ហោដ្ឋិមា ហោដ្ឋិមា ឧបរិមាយ ឧបរិមាយ តយោ ធន្តសមាធិបដានសម្ពាទំ
ចាំទំ តា អធិដ្ឋានភូតា, តស្មា វុច្ចំ “ឥឡូវតំ វា ចាំទំ” ឆ្លើយ។ តថា ហោដ្ឋា ធម្មា
ឥឡូវ ហោន្តិ ឥឡូវចាំទំ, សេសា បន សម្បយុត្តកា ចត្តារោ ខន្ធ
ឥឡូវចាំទំ យេវ។ វិរិយចិត្តវិមសាសមាធិបដានសម្ពាទំ សម្ពាតាបិ តយោ តយោ
ធម្មា ឥឡូវ ហោន្តិ ឥឡូវចាំទំ, សេសា បន សម្បយុត្តកា ចត្តារោ ខន្ធ
ឥឡូវចាំទំ យេវ។

អថ បុព្វភាគោ បុព្វភាគោ ឥឡូវចាំទំ ឆាម, បដិលាភោ បដិលាភោ ឥឡូវ
ឆាមាតិ វេទិតញ្ញា។ អយមត្ថោ ឧបចារេន វា វិបស្សនាយ វា ធិបេតញ្ញា។
បឋមជ្ឈានបរិកម្មញ្ញា ឥឡូវចាំទំ ឆាម, បឋមជ្ឈានំ ឥឡូវ ឆាម។ ទុតិយឈាន...
តតិយឈាន... ចតុត្ថយឈាន... អាកាសានញ្ញាយ តន... វិញ្ញាណញ្ញាយ តន...
អាកិញ្ញាយ តន... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយ តនបរិកម្មំ ឥឡូវចាំទំ ឆាម,
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយ តនំ ឥឡូវ ឆាម។ សោតាបត្តិមគ្គស្ស វិបស្សនា ឥឡូវចាំទំ

នាម, សោតាបត្តិមគ្គោ ឥទ្ធិ នាម។ សកទាគាមិ-អនាគាមិ-អរហត្តមគ្គស្ស
វិបស្សនា ឥទ្ធិចាទោ នាម, អរហត្តមគ្គោ ឥទ្ធិ នាម។ បដិលាភេនបិ ធិបេតុំ
វដ្តតិយេវ។ បឋមជ្ឈានញ្ញំ ឥទ្ធិចាទោ នាម, ទុតិយជ្ឈានំ ឥទ្ធិ នាម។ ទុតិយជ្ឈានំ
ឥទ្ធិចាទោ នាម, តតិយជ្ឈានំ ឥទ្ធិ នាម... បេ... អនាគាមិមគ្គោ ឥទ្ធិចាទោ នាម,
អរហត្តមគ្គោ ឥទ្ធិ នាម។

សេសេសុប័តិ វិរិយសមាធិអាទិសុប័តិ។ តត្ថ ហិ វិរិយំ, ចិត្តំ, វីរិយំ អធិបតី
ករិត្វា បដិលទ្ធសមាធិវិរិយសមាធិ, ចិត្តសមាធិ, វីរិយសមាធិតិ អត្ថោ
វេទិតញ្ញោ។ ធន្ទាធិសុ ឯកន្តិ ធន្ទាធិសុ ចតុសុ អាទិតោ វុត្តត្តា អាទិត្យតំ ឯកំ
បដានំ ធន្ទន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនេវាហ - “តទាស្ស បឋមិទ្ធិចាទោ” តិ។ ឯវំ
សេសាប័តិ ឯតេន វិរិយំ ចិត្តំ វីរិយំ និស្សាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍនត្វា អរហត្តំ
ចាបុណ្ណានំ វសេន ទុតិយវិរិយិទ្ធិចាទោយោ យោជេតញ្ញាតិ ទស្សេតិ។ ឥមិនា
ហិ សុត្តន្តេន ចតុន្នំ ភិក្ខុនំ មត្តកប្បត្តំ កម្មជ្ជានំ ទស្សិតំ។ ឯកោ ហិ ភិក្ខុ ធន្នំ
អវស្សយតិ, កត្តកម្មតាកុសលធម្មច្នន្តេន អត្តនិប្បត្តិយំ សតិ “អហំ
លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តេស្សមិ, នត្ថិ មយ្ហំ ឯតស្ស និព្វត្តនេ ភាវេ” តិ ធន្នំ ជេដ្ឋកំ
ធន្នំ ធុរំ ធន្នំ បុព្វជ្ឈមំ កត្វា លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តេតិ។ ឯកោ វិរិយំ អវស្សយតិ,
ឯកោ ចិត្តំ, ឯកោ បញ្ញំ អវស្សយតិ, បញ្ញាយ អត្តនិប្បត្តិយំ សតិ “អហំ
លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តេស្សមិ, នត្ថិ មយ្ហំ ឯតស្ស និព្វត្តនេ ភាវេ” តិ បញ្ញំ ជេដ្ឋកំ
បញ្ញំ ធុរំ បញ្ញំ បុព្វជ្ឈមំ កត្វា លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តេតិ។

កតំ? យថា ហិ ចតុសុ អមច្ចបុត្តេសុ ឋានន្តរំ បត្តេត្វា វិចរន្តេសុ ឯកោ
ឧបជ្ជានំ អវស្សយតិ, ឯកោ សូរការំ, ឯកោ ជាតី, ឯកោ មន្តំ។ កតំ? តេសុ ហិ
បឋមោ ឧបជ្ជានេ អប្បមាទការិតាយ អត្តនិប្បត្តិយា សតិ លព្ពមានំ
“លច្ឆាមេតំ ឋានន្តរំ” ត្ថិ ឧបជ្ជានំ អវស្សយតិ។ ទុតិយោ ឧបជ្ជានេ អប្បមត្តោបិ

“ឯកឡែង សង្គ្រាម បច្ចុប្បន្នតែ សណ្តាប់តុំ ន សក្តានុពល, អវស្សុំ បន រញ្ជ្រា បច្ចុប្បន្ន
កុប្បិស្សតិ, តស៊ី កុប្បិស្ស រថស្ស បុរតោ កម្ពុំ កត្វា រាជានំ អារាធិត្វា
អាហារាបេស្សាមេតំ ឋានន្តរ” ត្ថិ សូរភារំ អវស្សយតិ។ តតិយោ “សូរភារេបិ
សតិ ឯកឡែង ហ៊ានជាតិកោ ហោតិ, ជាតិ សោធិត្វា ឋានន្តរំ ទេន្តោ មយ្ហំ
ទស្សតី” តិ ជាតិ អវស្សយតិ។ ចតុត្ថោ “ជាតិមាបិ ឯកោ អមន្តនិយោ ហោតិ,
មន្តន កត្តត្ថកិច្ច ឧប្បន្ន អាហារាបេស្សាមេតំ ឋានន្តរ” ត្ថិ មន្ត អវស្សយតិ។ តេ
សព្វេបិ អត្តនោ អត្តនោ អវស្សយពលេន ឋានន្តរានិ ចាបុណីសុ។

តត្ថ ឧបជ្ជានេ អប្បមត្តោ ហុត្វា ឋានន្តរំ បត្តោវិយ ធន្តំ អវស្សយ
កត្តកម្មតាកុសលធម្មន្តន “អត្តនិប្បត្តិយំ សតិ អហំ លោកុត្តរធម្មំ
និព្វត្តស្សមិ, នត្ថិ មយ្ហំ ឯតស្ស និព្វត្តនេ សារោ” តិ ធន្តំ ជេដ្ឋកំ ធន្តំ ធុរំ ធន្តំ
បុព្វជ្ជមំ កត្វា លោកុត្តរធម្មនិព្វត្តកោ ទដ្ឋព្ពោ រដ្ឋហាលត្ថេរោ (ម. និ. ២.២៩៣
អាទយោ) វិយ។ សោ ហិ អាយស្មា “ធន្តេ សតិ កតំ នានុជាតិស្សន្តិ” តិ
សត្តាហម្បិ ភត្តានិ អភុត្តិក្វា មាតាបិតោ អនុជានាបេត្វា បព្វជិត្វា ធន្តមេវ
អវស្សយ លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តសិ។ សូរភារេន រាជានំ អារាធិត្វា ឋានន្តរំ
បត្តោវិយ វីរិយំ ជេដ្ឋកំ វីរិយំ ធុរំ វីរិយំ បុព្វជ្ជមំ កត្វា លោកុត្តរធម្មនិព្វត្តកោ
ទដ្ឋព្ពោ សោណត្ថេរោ (មហាវ. ២៤៣ អាទយោ) វិយ។ សោ ហិ អាយស្មា វីរិយំ
ធុរំ កត្វា លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តសិ។

ជាតិសម្បត្តិយា ឋានន្តរំ បត្តោវិយ ចិត្តំ ជេដ្ឋកំ ចិត្តំ ធុរំ ចិត្តំ បុព្វជ្ជមំ កត្វា
លោកុត្តរធម្មនិព្វត្តកោ ទដ្ឋព្ពោ សម្ពុតត្ថេរោ (ថេរគា. អដ្ឋ. ២
សម្ពុតត្ថេរគាថាវណ្ណានា) វិយ។ សោ ហិ អាយស្មា ចិត្តំ ជេដ្ឋកំ ចិត្តំ ធុរំ ចិត្តំ
បុព្វជ្ជមំ កត្វា លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តសិ។ មន្ត អវស្សយ ឋានន្តរំ បត្តោវិយ
វីរិយំ ជេដ្ឋកំ វីរិយំ ធុរំ វីរិយំ បុព្វជ្ជមំ កត្វា លោកុត្តរធម្មនិព្វត្តកោ ទដ្ឋព្ពោ

ថេរោមោយរាជា (សុ. និ. ១១២២ អាទយោ; ចូឡនិ.

មោយរាជមាលាវបុត្តានិទ្ទេសោ ៨៥) វិយ។ សោ ហិ អាយស្មាវីមំសំ ជេដ្ឋកំ
វីមំសំ ធុរំ វីមំសំ បុព្ពង្គមំ កត្វា លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តេសិ។ តស្ស ហិ ភកវា
“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខត្វស្ស” តិ (សុ. និ. ១១២៥; ចូឡនិ.

មោយរាជមាលាវបុត្តានិទ្ទេសោ ៨៨) សុញ្ញតាកាណំ កថេសិ។

បញ្ញានិស្សិតមាណិគ្គហត្ថញ្ចុក្ខត្តំ បុច្ឆិតោ បញ្ចំ ន កថេសិ។ ឯត្ថ ច បុណប្បនំ
ធនុប្បាទនំ តោសនំ វិយ ហោតីតិ ធនុស្ស ឧបជ្ជានសទិសតា វុត្តា,
ថាមភាវតោ វីរិយស្ស សូរត្ថសទិសតា, “ធន្វារាធិបតិ រាជា” តិ (ធម. ប. អដ្ឋ.
២. វរកបត្តនាគរាជវត្ថុ) វចនតោ បុព្ពង្គមតា ចិត្តស្ស វិសិដ្ឋជាតិសទិសតា។

៤០២-៤០៦. អត្ថនោ សទ្ធាធុរេតិ អត្ថនោ សទ្ធាកិច្ចេ សទ្ធិហនកិរិយាយ។

ឥន្ទជ្ជំ ការេតីតិ អនុវត្តនវសេន សម្មយុត្តធម្មេសុ ឥន្ទជ្ជំ ការេតិ, តស្មា
អាធិបតេយ្យជ្ជេន សទ្ធា វេ ឥន្ទ្រិយន្តិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ។ តថា វិរិយាធិនំ
សកសកកិច្ចេសូតិ អាហា - “វិរិយិន្ទ្រិយាធិសុបិ ឯសេវ នយោ” តិ។

វិសោធនោតិ

វិបក្ខវិវជ្ជនសបក្ខនិសេវនសវិក្ខបនិស្សយសង្គណ្ឌានលក្ខណេហិ តីហិ
ការណេហិ វិសោធនវសេន សោធនោ។

អស្សនេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោតិ ពុទ្ធាធិសុ បសាទសីនេហាភាវេន
សទ្ធារហិតេ លូឧបុគ្គលេ សព្ពសោ វជ្ជយតោ។ សន្ទេ បុគ្គលេ សេវតោតិ
ពុទ្ធាធិសុ សទ្ធាធិមុត្តេ វក្កលិត្តេសទិសេ សេវតោ។ បសាទនីយេតិ
បសាទាវហេ សម្មសាទនីយសុត្តាធិកេ (ធិ. និ. ៣. ១៤១ អាទយោ)។
បច្ឆវេក្ខតោតិ ចាឡិតោ អត្ថតោ ច បតិ បតិ អវេក្ខន្តស្ស ចិន្តន្តស្ស។
វិសុដ្ឋតីតិ បដិបក្ខមលវិគមតោ បច្ឆយវសេន សភាវសំសុទ្ធិតោ

វិសុទ្ធដលនិព្វត្តិតោ ច សទ្ធិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។
សម្មប្បធានេតិ សម្មប្បធានប្បជិសំយុត្ត (សំ. និ. ៥.៦៥១-៦៦២ អាធិយោ)
សុត្តន្តោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឈានវិមោក្ខតិ បឋមជ្ឈានធិជ្ឈាននិ ចេវ
បឋមវិមោក្ខាធិវិមោក្ខ ច។ កាមព្យោត្ត ឈាននិយេវវិមោក្ខា,
បវត្តិអាការវសេន បនវិសុំ គហណំ។

គម្ពីរព្យាណចរិយន្តិ គម្ពីរានំ ព្យាណានំ បវត្តិដ្ឋានំ។ តេនាហ -
“សណ្ឋាសុខុម”ន្តិអាធិ។ ខន្ធន្តរន្តិ សភាវជាតិភូមិអាធិវសេន ខន្ធនំ នានត្ថំ។ ឯស
នយោ សេសេសុបិ។ អកតាភិនិវេសោតិ បុព្វេ អកតភាវនាភិនិវេសោ។
សទ្ធាធុរាធិស្វតិ សទ្ធាធុរេ បញ្ញាធុរេ ច។ អវសានេតិ ភាវនាបរិយោសានេ។
វិវដ្តេត្វាតិ សន្តិការម្មណតោវិវដ្តេត្វា និព្វានំ អារម្មណំ កត្វា។ អរហត្ថំ
គណ្ហាតីតិ មគ្គបរម្យរាយ អរហត្ថំ គណ្ហាតិ។ អកម្មិយដ្ឋេនាតិ បដិបក្ខេហិ
អកម្មិយភាវេន។ ឯតេនេវស្ស សម្មយុត្តធម្មេសុ ជីវភាវេវិភាវិតោ
ធន្តោ។ ន ហិ សម្មយុត្តធម្មេសុ ជីវភាវេនវិនា បដិបក្ខេហិ អកម្មិយតា
សម្ភវតិ។ សម្មយុត្តធម្មេសុ ជីវភាវេនេវ ហិ អកុសលានំ អព្យាកតានព្វា នេសំ
ពលវភាវុបបត្តិ។ អស្សន្ធិយេតិ អស្សន្ធិយហេតុ។ និមិត្តត្ថេ ហេតុំ ភុម្មវចនំ។
ឯស នយោ សេសេសុបិ។

៤១៨. អាធិបទានន្តិ សតិអាធិបទានំ។ សរណដ្ឋេនាតិ ជីវកតជីវកាសិតានំ
អនុស្សវណដ្ឋេន។ ឧបដ្ឋានលក្ខណាតិ កាយាធិសុ
អសុភាការាធិសល្លក្ខណាមុខេន តត្ថ ឧបតិជ្ឈនសភាវា។ ឧបតិជ្ឈនព្វា
អារម្មណំ ឧបគន្ធា ហំនំ, អវិស្សជ្ឈនំ វា អារម្មណាស្ស។ អបិលាបនលក្ខណាតិ
អសម្មស្សនសភាវា, ឧទកេ អលាពុរិយ អារម្មណេ ប្បវិត្វា គន្ធី អប្បធានំ,
ចាសាណាស្ស រិយ និច្ចលស្ស អារម្មណាស្ស ឋេបនំ សារណំ អសម្មជ្ជករណំ

អបិលាបនំ។ សាបតេយ្យន្តិ សន្តកំ។ អបិលាបនំ អសម្មជ្ឈំ ករោតិ អបិលាបេតិ,
សាយំ ចាតញ្ច រាជានំ ឥស្សរិយសម្មត្តិ សល្លក្ខាបេតិ សារេតីតិ អត្ថោ។
កណ្ណាសុក្កសប្បជីកាកេ ធម្មេតិ កណ្ណាសុក្កសម្ពាតេ សប្បជីកាកេ ធម្មេ។
កណ្ណោ ហិ ធម្មោ សុក្កេន, សុក្កោ ច កណ្ណេន សប្បជីកាកោ។ វិគ្គារ-សន្ថោ
អាទិសន្តត្ថោ។ តេន “ឥមេ ចត្តារោ ធម្មា សម្មប្បធានា, ឥមេ ចត្តារោ ឥទ្ធិចាធា,
ឥមា និ បញ្ចាទ្រិយានិ, ឥមា និ បញ្ចា ពលានិ, ឥមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គោ, អយំ អរិយោ
អជ្ឈង្គិកោ មគ្គោ, អយំ សមថោ, អយំ វិបស្សនា, អយំ វិជ្ជា, អយំ វិមុត្តិ, ឥមេ
លោកុត្តរធម្មាតិ ឯវំ ខោ, មហារាជ, អបិលាបនលក្ខណា សតី” តិ (មិ. ប.
២.១.១៣) ឥមំ ចាឡិសេសំ សង្កណ្ណាតិ។ យេវេនាតិ នាគសេនត្ថេវេន។ សោ ហិ
ធម្មានំ កិច្ចំ លក្ខណំ កត្វា អស្សេតិ “អបិលាបនលក្ខណា សតិ,
អាគោជនលក្ខណោ វិតក្កោ” តិ អាទិនា។ ឯវំ ញិ ធម្មា សុពោធា ហោន្តិតិ។
សម្មោសបច្ចនិកំ កិច្ចំ អសម្មោសោ, ន សម្មោសាការមត្តន្តិ អាហា -
“អសម្មោសរសា វា” តិ។ យស្ស ធម្មស្ស ពលេន សម្មយុត្តធម្មា
អារម្មណាភិមុខា ភវន្តិ, សា សតិ។ តស្មា សា តេសំ អារម្មណាភិមុខការំ
បច្ចបដ្ឋាបេសិ, សយំ វា អារម្មណាភិមុខការេន បច្ចបតិជ្ជតីតិ វុត្តំ -
“គោចរាភិមុខិការំ បច្ចបដ្ឋាធា” តិ។ សម្មា បសត្ថោ ពោជ្ឈង្គោតិ សម្មោជ្ឈង្គោ។
ពោធិយា វក្ខមាធាយ ធម្មសាមគ្គិយា, ពោធិស្ស វា អរិយសាវកស្ស អង្គោតិ
ពោជ្ឈង្គោ។ យា ហិ តិ អាទិនា តមេវ សន្នេបតោ វុត្តមត្តំ វិវរតិ។ “យា ហិ អយំ
ធម្មសាមគ្គី” តិ ឯតស្ស “ពោធិតិ វុច្ចតី” តិ ឥមិនា សម្ពន្ធា។ ធម្មសាមគ្គិយាតិ
ធម្មសម្មហេន, យាយ ធម្មសាមគ្គិយាតិ សម្ពន្ធា។ បតិដ្ឋានាយូហនា
ឡិយតរណសុត្តរណ្ណាយំ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១) “កិលេសវសេន បតិដ្ឋានំ,
អភិសន្ធាវសេន អាយូហនា។ តណ្ហា ធិដ្ឋិវសេន បតិដ្ឋានំ,
អវសេសកិលេសាភិសន្ធាវេហិ អាយូហនា។ តណ្ហាវសេន បតិដ្ឋានំ, ធិដ្ឋិវសេន

អាយុបាណា។ សស្សតទិដ្ឋិយា បតិដ្ឋានំ, ឧទ្ធចទិដ្ឋិយា អាយុបាណា។ លីនវសេន
បតិដ្ឋានំ, ឧទ្ធចទិដ្ឋិយា អាយុបាណា។ កាមសុខល្លិកានុយោគវសេន បតិដ្ឋានំ,
អត្តកិលមថានុយោគវសេន អាយុបាណា។ សត្តាកុសលាភិសម្ពាវវសេន
បតិដ្ឋានំ, សត្តាលោកិយកុសលាភិសម្ពាវវសេន អាយុបាណា"តិ វេរុ វុត្តសុ
សត្តសុ បកាវេសុ ឥធ អវុត្តានំ វសេន វេទិតញ្ញា។ បដិបក្ខក្ខតាយាតិ ឯត្ត
លីនប្បតិដ្ឋានកាមសុខល្លិកានុយោគឧទ្ធចាភិនិវេសានំ
ធម្មវិធមវិរិយបីតិប្បធានា ធម្មសាមគ្គី បដិបក្ខោ,
ឧទ្ធចាយុបាណអត្តកិលមថានុយោគសស្សតាភិនិវេសានំ
បស្សន្ធិសមាធិឧបេក្ខាបធានា ធម្មសាមគ្គី បដិបក្ខោ។ សតិ បន ឧភយត្ថាបិ
ឥច្ឆិតញ្ញា។ តថា ហិ សា "សត្តតិកា"តិ វុត្តា។

កិលេសសន្តាននិទ្ទាយ ឧដ្ឋហតីតិ ឯតេន សិខាប្បត្តិវិបស្សនាយ
សហគតានម្បិ សតិអាទិនំ ពោជ្ឈន្ត្រភារំ ទស្សេតិ។ វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនា ហិ
កិលេសេ និរោធគ្និ វេរុ បវត្តតីតិ។ ចត្តាវិ វាតិអាទិនា បន មគ្គជលសហគតានំ
ពោជ្ឈន្ត្រភារំ ទស្សេតិ។ សត្តហិ ពោជ្ឈន្ត្រហិ ភាវិតេហិ សច្ចប្បដិវេធា
ហោតីតិ កថមិទំ ជានិតព្ពន្ធិ ចោទនំ សន្ធាយាហា - "យថាហា"តិអាទិ។
ឈានផ្កមគ្គផ្កាធម្មោវិយាតិ ឯតេន ពោធិពោជ្ឈន្ត្រសន្តានំ
សមុទាយាវយវិសយតំ ទស្សេតិ។ សេនផ្ករថផ្កាធម្មោវិយាតិ ឯតេន
បុគ្គលបញ្ញត្តិយា អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិភារំ ទស្សេតិ។

ពោធាយ សំវត្តន្តីតិ ពោជ្ឈន្ត្រាតិ ការណាត្ថោ អង្គសន្តោតិ កត្វា វុត្តំ។
ពុជ្ឈន្តីតិ ពោធិយោ, ពោធិយោ វេរុ អង្គានិ ពោជ្ឈន្ត្រានីតិ វុត្តំ - "ពុជ្ឈន្តីតិ
ពោជ្ឈន្ត្រា"តិ។ វិបស្សនាទិនំ ការណាទិនំ ពុជ្ឈិតញ្ញានញ្ញា សច្ចានំ អនុរូបំ
បច្ចក្ខតាវេន បដិមុខំ អវិបរិតតាយ សម្មា ច ពុជ្ឈន្តីតិ វេរុ

អត្ថវិសេសធិបកេហិ ឧបសគ្គហិ “អនុតុជ្ឈន្តី”តិអាទិ វុត្ថំ។ ពោធិសន្នោ ហិ
សត្ថវិសេសយុត្តតុជ្ឈនំ សាមញ្ញេន សង្គណ្ហាតិ។ សំ-សន្នោ បសំសាយំ
សុន្ទរភារេ ច ទិស្សតីតិ អាហា - “បសត្ថោ សុន្ទរោ ច ពោជ្ឈង្គោ
សម្ពោជ្ឈង្គោ”តិ។

ធម្មវិចិនតីតិ ធម្មវិចយោ។ តត្ថ ធម្មតិ ចតុសច្ចធម្ម តព្វិនិមុត្តស្ស
សភាវធម្មស្ស អភាវតោ។ តតោ ឯវ សោ បវិចយលក្ខណោ។
ឱភាសនរសោតិ វិសយោភាសនរសោ។ អសម្មយ្ហនាការេន បច្ចុបតិជ្ជតីតិ
អសម្ពោហបច្ចុបដ្ឋានោ។

វីរស្ស ភារោ, កម្មំ វាតិ វីរិយំ។ វ្យាយិតព្ពតោតិ បវត្តតព្ពតោ។
បគ្គហលក្ខណាន្តិ កោសជ្ឈបក្ខេ បតិគុំ អនត្វា សម្មយុត្តធម្មានំ
បគ្គហលក្ខណំ។ តតោ ឯវ សម្មយុត្តធម្មេ ឧបត្ថម្ភនរសំ។ អនោសីទនំ
អសំសីទនំ។

បីណាយតីតិ តប្បតិ។ បីណានកិច្ចេន សម្មយុត្តធម្មានំ វិយ
តំសមុដ្ឋានបណីត្សបេហិ កាយស្សាព្យបនំ។ ជរណាបីតិវសេន ហេតំ លក្ខណំ
វុត្ថំ, តថា រសោតិ។ ឧទគ្គភារោ ឱទគ្យំ, តំ បច្ចុបដ្ឋបេតីតិ ឱទគ្យបច្ចុបដ្ឋានា។
ឧព្ពេកបីតិវសេន ចេតំ វុត្ថំ។

កាយចិត្តនរថស្សស្សម្ពនតោតិ កាយនរថស្ស ចិត្តនរថស្ស ច
បស្សម្ពនតោ វ្យបសមនតោ។ តេនាហា - “ឧបសមលក្ខណា”តិ,
កាយចិត្តនរថានំ វ្យបសមនលក្ខណាតិ អត្ថោ។ កាយោតិ ចេត្ត វេទនាធម្មោ
តយោ ខន្ទា។ ទរថោ សារម្ពោ, ទុក្ខោមនស្សបច្ចយានំ ឧទ្ធច្ចាទិកានំ

កិលេសានំ, តថាបវត្តានំ វា ចតុន្នំ ខន្ធនមេតំ អធិវចនំ។ ទរជនិម្ពន្ធនេន
បរិឡាហបរិប្បន្ននវិរបិរោតោ សីតិភារោ អបរិប្បន្ននសីតិភារោ។

សម្មា ចិត្តស្ស ឋបនំ សមាធានំ។ អវិក្ខេហោ សម្មយុត្តានំ អវិក្ខិតតា។
យេន សម្មយុត្តា អវិក្ខិតា ហោន្តិ, សោ ធម្មោ អវិក្ខេហោ។ អវិសារោ អត្តនោ
ឯវ អវិសរណភារោ។ អថ វា វិក្ខេបប្បដិបក្ខតាយ អវិក្ខេបលក្ខណោ។
ន្តានីយចុណ្ហស្ស ឧទកំរិយ សម្មយុត្តធម្មានំ សម្មណ្ឌនកិច្ចតាយ
អវិសារភារេន លក្ខិតញោ អវិសារលក្ខណោ។ និវាតេ ធិបច្ឆិដ្ឋិតិរិយ ចេតសោ
បិតិភារេន បច្ចបតិដ្ឋតីតិ ចិត្តដ្ឋិតិបច្ចបដ្ឋានោ។

អដ្ឋបេក្ខនតោតិ សមប្បវត្តេសុ អស្សេសុ សារជិរិយ សម្មយុត្តធម្មានំ
អដ្ឋបេក្ខនតោ។ បដិសម្ពាសនលក្ខណាតិ មជ្ឈត្តភារេ ឋត្វា
វីមសនសម្ពាសនប្បដិសម្ពាសនលក្ខណោ។ សមវាហិតលក្ខណាតិ សមំ អវិសមំ
យថាសកកិច្ចេសុ សម្មយុត្តធម្មានំ បវត្តនលក្ខណោ។ ឧទាសីនភារេន
បវត្តមាធិបិ សេសសម្មយុត្តធម្មេ យថាសកកិច្ចេសុ បវត្តេតិ, យថា រាជា
តុណ្ហី និសិទ្ធាបិ អត្តករណោ ធម្មជ្ឈេ យថាសកំ កិច្ចេសុ អប្បមត្តោ បវត្តេតិ។
អលីនានុទ្ធតប្បវត្តិបច្ចយត្តា ឧនាធិកនិវារណាសា។ បក្ខចាតុបន្នេននសាតិ
“ឥទំ និហីនកិច្ចំ ហោតុ, ឥទំ អតិរេកតរកិច្ច”ន្តិ ឯវំ បក្ខចាតនវសេនរិយ
បវត្តិ បក្ខចាតោ, តំ ឧបច្ឆិទ្ធន្តិរិយ ហោតីតិ បក្ខចាតុបន្នេននសា។
សម្មយុត្តធម្មានំ សកសកកិច្ចេ មជ្ឈត្តភារេន បច្ចបតិដ្ឋតីតិ
មជ្ឈត្តភារបច្ចបដ្ឋានោ។ ពោជ្ឈន្តានំ ឧបរូបរិ ឧប្បាទនមេវ ព្រូហានំ វឌ្ឍនញ្ចាតិ
អាហា - “ឧប្បាទេតី”តិ។

សតិ ច សម្មជញ្ញញ្ច សតិសម្មជញ្ញំ, សតិបដានំ វា សម្មជញ្ញំ
សតិសម្មជញ្ញំ។ តំ សត្តត្ថ សតោការិភារាវហត្ថា សតិសម្ពោជ្ឈន្តស្ស

ឧប្បាទាយ ហោតិ។ យថា បច្ចនីកធម្មប្បហានំ អនុបធម្មសេវនា ច
អនុប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ ហោតិ, ឯវំ សតិវហិតបុគ្គលវិវដ្តនា,
សតោការិបុគ្គលសេវនា, តត្ថ ច យុត្តតា សតិសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ឧប្បាទាយ
ហោតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ, “សតិសម្បជញ្ញា”ន្តិអាទិនា។ សត្តសុ ហ៊ានេស្វតិ
“អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្បជានការី ហោតិ, អាណេកិតេ វិណេកិតេ
សម្បជានការី ហោតិ, សមិញ្ញិតេ បសារិតេ សម្បជានការី ហោតិ,
សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ សម្បជានការី ហោតិ, អសិតេ បិតេ ខាយិតេ
សាយិតេ សម្បជានការី ហោតិ, ឧទ្ធារបស្សវកម្មេ សម្បជានការី ហោតិ,
គតេ បិតេ និសិន្នេ សុត្តេ ជាគរិតេ ភាសិតេ តុណ្ហិភាវេ សម្បជានការី
ហោតិ”តិ (ធិ. និ. ២.៣៧៦; ម. និ. ១.១០៩) ឯវំ វុត្តេសុ អភិក្កន្តាទីសុ សត្តសុ
ហ៊ានេស្វ។ តិស្សទត្តត្ថេវេ នាម យោ ពោធិមណ្ឌោ សុវណ្ណាសលាភំ គហេត្វា
“អជ្ឈារសសុ ភាសាសុ កតរភាសាយ ធម្មំ កថេមី”តិ បរិសំ បធាវេសិ។
អភយត្ថេវេតិ ទត្តាភយត្ថេវមាហា។ អភិនិវេសន្តិវិបស្សនាភិនិវេសំ។

បរិបុច្ឆកតាតិ បរិយោគាហេត្វា បុច្ឆកតាវោ។ អាចរិយេ បយិរុចាសិត្វា
បញ្ចបិ និកាយេ សហា អដ្ឋកថាយ បរិយោគាហេត្វា យំ យំ តត្ថ
គណ្ហិជ្ជានភូតំ, តំ តំ “ឥទំ, ភន្តេ, កថំ, ឥមស្ស កោ អត្តោ”តិ ខន្ធយតនាទិអត្តំ
បុច្ឆន្តស្ស ហិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តោ ឧប្បជ្ជតិ។ តេនាហា - “ខន្ធជាតុ...បេ....
ពហុលតា”តិ។

វត្ថុវិសទកិរិយាតិ ឯត្ថ ចិត្តចេតសិកានំ បវត្តិជ្ជានភាវតោ សរីរំ
តប្បដិពន្ធនិ ចីវរាទិនិ ច វត្ថុនីតិ អធិប្បេតានិ។ តានិ យថា ចិត្តស្ស
សុខាវហានិ ហោន្តិ, តថា ករណំ តេសំ វិសទកិរិយា។ តេនាហា -
“អជ្ឈត្តិកពាហិរាទ”ន្តិអាទិ។ ឧស្សន្ននោសន្តិ វាតបិ ត្តាទិវសេន ឧបចិតតនោសំ។

សេនមលមក្ខិតន្តិ សេនេន ចេវ ជល្លិកាសង្ខាតេន សរីរមលេន ច មក្ខិតំ។ ច-
សន្តេន អញ្ញម្បិ សរីរស្ស បិដ្ឋាវហំ អន្ធាសនាទី សង្ក្ខណ្ហាតិ។ សេនាសនំ វាតិ
វា-សន្តេន មលគ្គហិតបត្តាទីនំ សង្ក្ខហោ ទដ្ឋញ្ញោ។ បរិកណ្ណាករណាទីហិត
អាទិ-សន្តេន បត្តបចនាទីនំ សង្ក្ខហោ ទដ្ឋញ្ញោ។ អរិសនេតិ វត្ថុម្ហិ អរិសនេ សតិ,
វិសយក្ខតេ វា។ កថំ ភាវនមនុយុត្តស្ស តានិ អដ្ឋត្តិកពាហិវវត្ថុនិ វិសយោ?
អន្តរន្តរា បវត្ថនកចិត្តប្បាទវសេនេវ វុត្ថំ។ តេ ហិ ចិត្តប្បាទា ចិត្តកក្កតាយ
អបរិសុទ្ធភាយ សំវត្ថុន្តិ។ ចិត្តចេតសិកេស្វតិ និស្សយាទិបច្ចយក្ខតេសុ
ចិត្តចេតសិកេសុ។ ញ្ញាណម្បិ តិ អបិ-សន្តោ សម្បិណ្ឌានត្ថោ។ តេន “ន កេវលំ
វត្ថុយេវ, អថ ខោ តស្មី អបរិសុទ្ធ ញ្ញាណម្បិ អបរិសុទ្ធិ ហោតី” តិ
និស្សយាបរិសុទ្ធិយា តំនិស្សតាបរិសុទ្ធិវិយ វិសយស្ស អបរិសុទ្ធិតាយ
វិសយិនោ អបរិសុទ្ធិ ទស្សតិ។

សមភាវករណន្តិ កិច្ចតោ អន្ធានិកភាវករណំ។ សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ
ហោតិ, សន្តេយ្យវត្ថុស្មី បច្ចយវសេន អធិមោក្ខកិច្ចស្ស បដុតរភាវេន
បញ្ញាយ អរិសនតាយ វិរិយាទីនញ្ច សិលីលតាទិនា សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ ហោតិ។
តេនាហ - “ឥតរាជិ មន្ទានី” តិ។ តតោតិ តស្មា, សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស ពលវភាវតោ
ឥតវេសញ្ច មន្ទត្ថាតិ អត្ថោ។ កោសជ្ជបក្ខេ បតិភំ អទត្វា សម្បយុត្តធម្មានំ
បក្កណ្ឌានំ អនុពលប្បធានំ បក្កហោ។ បក្កហោវ កិច្ចំ បក្កហាកិច្ចំ។ កាតុំ ន
សក្កោតីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតត្ថំ។ អារម្មណំ ឧបគន្ធា ហានំ, អនិស្សន្ននំ វា
ឧបជ្ជានំ។ វិក្ខេបប្បដិបក្ខោ, យេន វា សម្បយុត្តា អវិក្ខត្តា ហោន្តិ, សោ
អវិក្ខេហោ។ រូបគតំ វិយ ចក្ខុនា យេន យាថាវតោ វិសយសភាវំ បស្សតិ, តំ
ទស្សនកិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ ពលវតា សទ្ធិន្ទ្រិយេន អធិក្ខតត្តា។
សហជាតធម្មេសុ ហិ ឥន្ទជ្ជំ ការេន្តានំ សហបវត្តមាណំ ធម្មានំ
ឯកទេសតាវសេនេវ អត្ថសិទ្ធិ, ន អញ្ញថា។ តស្មាតិ វុត្ថមេវត្ថំ ការណភាវេន

បច្ចាមសតិ។ តន្ត្រី សន្ធិស្ត្រីយំ។ ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណនាតិ យស្ស
សន្តោយ្យស្ស វត្ថុនោ ឧទ្យានតាធិគុណោ អធិមុច្ឆនស្ស សាតិសយប្បវត្តិយា
សន្ធិស្ត្រីយំ ពលវំ ជាតំ, តស្ស បច្ចយបច្ចយុប្បន្នតាធិវិភាគតោ យាថាវតោ
វីមំសនេន។ ឯវញ្ញំ ឯវំធម្មតានយេន យាថាវសរសតោ បរិគ្គយ្យមាទេ សវិច្ឆារោ
អធិមោក្ខោ ន ហោតិ “អយំ ឥមេសំ ធម្មានំ សភារោ”តិ បរិជាននវសេន
បញ្ញាព្យាចារស្ស សាតិសយត្ថា។ ធុរិយធម្មេសុ ហិ យថា សន្ធាយ ពលវភាវេ
បញ្ញាយ មន្តភារោ ហោតិ, ឯវំ បញ្ញាយ ពលវភាវេ សន្ធាយ មន្តភារោ ហោតិ។
តេន វុត្ថំ - “តំ ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណេន ហាបេតព្ព”ន្តិ។

តថា អមនសិការេនាតិ យេនាការេន ការំនមនុយុញ្ញន្តស្ស សន្ធិស្ត្រីយំ
ពលវំ ជាតំ, តេនាការេន ការំនាយ អនុយុញ្ញនតោតិ វុត្ថំ ហោតិ។ ឥធម
ធុរិយេន សន្ធិស្ត្រីយស្ស ពលវភារោ អត្ថនោ វា បច្ចយវិសេសេន កិច្ចត្រិយតោ
វីរិយាធិនំ វា មន្តកិច្ចតាយ។ តត្ថ បឋមវិកល្យ ហាបនវិធិ ទស្សិតោ,
ធុតិយវិកល្យ បន យថា មនសិករោតោ វីរិយាធិនំ មន្តកិច្ចតាយ សន្ធិស្ត្រីយំ
ពលវំ ជាតំ, តថា អមនសិការេន វីរិយាធិនំ បដុកិច្ចភាវាវហេន មនសិការេន
សន្ធិស្ត្រីយំ តេហិ សមរសំ ករោន្តេន ហាបេតព្ពំ។ ឥមំនា នយេន
សេសិស្ត្រីយេសុបិ ហាបនវិធិ វេទិតព្ពោ។

វគ្គលិក្ខេត្ថវត្ថុតិ សោ ហិ អាយស្មា សន្ធាធិមុត្តតាយ កតាធិការោ សត្ថុ
រូបទស្សនប្បសុតោ ឯវ ហុត្វាវិហារន្តោ សត្តារា “កី តេ, វគ្គលិ, ឥមំនា
បូតិកាយេន ទិដ្ឋេន, យោ ខោ, វគ្គលិ, ធម្មំ បស្សតិ, សោ មំ បស្សតី”តិ អាធិនា
(សំ. និ. ៣.៨៧) នយេន ឱវទិត្វា កម្មជ្ជានេ និយោជិតោបិ តំ អនុយុញ្ញន្តោ
បណាមិតោ អត្តានំ វិនិច្ឆាតេតុំ បចាតជ្ជានំ អភិរុហិ។ អថ នំ សត្តា
យថានិសិដ្ឋោវ ឱភាសវិស្សជ្ជនេន អត្តានំ ទស្សេត្វា -

“ចាមោជ្ជពហុលោភិត្ត, បសន្នោ ពុទ្ធសាសនេ;
អធិគច្ឆេ បទំ សន្តំ, សន្និវាបសមំ សុខ”ន្តិ។ (ធម្ម. ប. ៣៨៧) -

គាថ វត្ថុ “ឯហិ, វត្តលី” តិ អាហា។ សោតេនេវ អមតេន អភិសិទ្ធា ហដ្ឋតុដ្ឋា
ហុត្វាវិបស្សនំ បដ្ឋបេសិ, សទ្ធាយ បន ពលវភាវេន វិបស្សនាវីរីន ឌីតិ។ តំ
ញាត្វាភគវា តស្ស ឥន្ទ្រិយសមត្ថប្បដិចាទនាយ កម្មដ្ឋានំ សោធម្មា អនាសិ។
សោសត្ថារា ទិន្ននយេ វត្ថាវិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា មគ្គប្បដិចាជិយា អរហត្តំ
ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ - “វត្តលីត្ថេវវត្ថុ ចេត្តនិទស្សន”ន្តិ។ ឯត្ថាតិ សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស
អធិមត្តភាវេ សេសិន្ទ្រិយានំ សកិច្ចាករណេ។ ឥតវកិច្ចភេទន្តិ

ឧបដ្ឋានាទិកិច្ចវិសេសំ។ បស្សន្ទាទិកិ អាទិ-សន្ថេន
សមាធិឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តានំ សន្តិហោ។ ហាបេតព្ពន្ធិយថា សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស
ពលវភាវេ ធម្មសភាវបច្ឆវេក្ខណេន ហាយតិ, ឯវំ វិរិយិន្ទ្រិយស្ស អធិមត្តតា
បស្សន្ទិអាទិភាវនាយ ហាយតិ សមាធិបក្ខិយត្តា តស្ស។ តថា ហិ
សមាធិន្ទ្រិយស្ស អធិមត្តតំ កោសជ្ជចាតតោ វក្ខន្តិ វិរិយាទិភាវនាវិយ
វិរិយិន្ទ្រិយស្ស អធិមត្តតំ ឧទ្ធចចាតតោ វក្ខន្តិ បស្សន្ទាទិភាវនា ឯកំសតោ
ហាបេតិ។ តេន វុត្តំ - “បស្សន្ទាទិភាវនាយ ហាបេតព្ព”ន្តិ។

សោណាត្ថេវស្ស វត្ថុតិ សុខុមាលសោណាត្ថេវស្ស វត្ថុ។ សោ ហិ អាយស្មា
សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា សីតវនេវិហារន្តោ “មម សរីរំ សុខុមាលំ, ន ច
សក្កា សុខេនេវ សុខំ អធិគន្តំ, កិលមេត្វាបិ សមណធម្មោ កាតញ្ចោ” តិ
ហនចង្គមមេវ អធិដ្ឋាយ បដានមនុយុញ្ញន្តោ ចាទតលេសុ ដោដេសុ ឧដ្ឋិតេសុបិ
វេទនំ អដ្ឋបេក្ខិត្វា ទន្ធិវិរិយំ ករោន្តោ អច្ឆារទ្ធិវិរិយតាយ វិសេសំ និព្ពត្តតុ
នាសក្ខិ។ សត្ថា តត្ថ គន្ធាវីល្លាបមោវាទេន ឌីវទិត្វាវិរិយសមតាយោជនវិធី
នស្សន្តោ កម្មដ្ឋានំ វិសោធម្មា គិដ្ឋក្ខដំ គតោ។ ថេរោបិ សត្ថារា ទិន្ននយេន

វិរិយសមតំ យោជេត្វា ភាវេន្តោវិបស្សនម្បិ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្ត
បតិជ្ជាសិ។ តេន វុត្ថំ - “សោណាត្ថវស្ស វត្ថុ ទស្សេតត្ថ”ន្តិ។ សេសេសុបីតិ
សតិសមាធិបញ្ញាជ្រុយេសុបិ។

សមតន្តិ សទ្ធាបញ្ញានំ អញ្ញមញ្ញំ អន្ធាធិកភារំ, តថា សមាធិវិរិយានំ។
យថា ហិ សទ្ធាបញ្ញានំ វិសុំ ធុរិយធម្មត្វតានំ កិច្ចតោ អញ្ញមញ្ញានតិវត្ថនំ
វិសេសតោ ឥន្ទ្រតព្ពំ, យតោ នេសំ សមធុរតាយ អប្បនា សម្បជ្ឈតិ, ឯវំ
សមាធិវិរិយានំ កោសជ្ឈទ្ធច្ចបក្ខិកានំ សមរសតាយ សតិ
អញ្ញមញ្ញបត្តម្ពនតោ សម្បយុត្តធម្មានំ អន្ធិទ្ធិយថាតាភាវេន សម្មនេវ អប្បនា
ឥន្ទ្រតិ។ ពលវសន្នោតិអាទិ ព្យតិវេកមុខេន វុត្ថស្សេវត្ថស្ស សមត្ថនំ។
តស្សត្ថោ - យោ ពលវតិយា សទ្ធាយ សមន្នាគតោ អវិសទញ្ញាលោ, សោ
មុធម្បសន្នោ ហោតិ, ន អវេច្ចប្បសន្នោ។ តថា ហិ អវត្ថុស្មី បសីទតិ
សេយ្យថាបិ តិត្ថិយសាវកា។ កេរាធិកបក្ខន្តិ សាធម្មបក្ខំ ភជតិ។
សទ្ធាហីនាយ បញ្ញាយ អតិដាវន្តោ “ធម្មេវវត្ថុបរិច្ចាគេន វិនា
ចិត្តប្បាទមត្តេនបិ ធានមយំ បុញ្ញំ ហោតិ”តិអាទិនិ បរិកប្បេតិ
ហេតុប្បជ្ឈិរូបកេហិ វត្ថោតោ, ឯវំភូតោ សុក្ខតក្កវិលុត្តចិត្តោ បណ្ឌិតានំ វចនំ
នាទិយតិ, សញ្ញត្តិ ន គច្ឆតិ។ តេនាហ - “ភេសជ្ឈសមុជ្ឈិតោវិយ រោគោ
អតេកិច្ចោ ហោតិ”តិ។ យថា ចេត្ត សទ្ធាបញ្ញានំ អញ្ញមញ្ញំ សមភាវោ
អត្តាវហោ, អនត្តាវហោវិសមភាវោ, ឯវំ សមាធិវិរិយានំ អញ្ញមញ្ញំ
អវិក្ខេចាវហោ សមភាវោ, ឥតរោវិក្ខេចាវហោ ចាតិ កោសជ្ឈំ អភិកវតិ,
តេន អប្បនំ ន ចាបុណាតីតិ អធិប្បាយោ។ ឧទ្ធច្ចំ អភិកវតីតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ
នយោ។ តំ ឧភយន្តិ សទ្ធាបញ្ញាទ្ធិយំ សមាធិវិរិយទ្ធិយញ្ច។ សមំ កត្តព្ពន្តិ
សមរសំ កាតព្ពំ។

សមាធិកម្មកស្សតិ សមថកម្មជ្ជានិកស្ស។ ឯវន្តិ ឯវំ សន្តេ, សទ្ធាយ
ថោកំ ពលវភាវេ សតីតិ អត្ថោ។ សទ្ធិបាណ្ឌតិ “បថវី បថវីតិ
មនសិករណាមត្តេន កថំ ឈានុប្បត្តិ”តិ អបិណ្ឌេត្វា “អទ្ធា សម្មាសម្ពុទ្ធន
វុត្តវិធិ ឥដ្ឋិស្សតិ”តិ សទ្ធិបាណ្ឌ សទ្ធិំ ជនេន្តោ។ ឱកប្បេន្តោតិ អារម្មណំ
អនុប្បវិសិត្វាវិយ អធិមុច្ឆនវសេន អវកប្បេន្តោ បក្ខន្តេន្តោ។ ឯកគ្គតា
ពលវតី វន្តតិ សមាធិប្បធានត្តា ឈានស្ស។ ឱភិទ្ធព្វន្តិ សមាធិបញ្ញានំ។
សមាធិកម្មកស្ស សមាធិនោ អធិមត្តតាវិយ បញ្ញាយ អធិមត្តតាបិ
ឥច្ឆិតញ្ញាតិ អាហា - “សមតាយបី”តិ, សមភាវេនបីតិ អត្ថោ។ អប្បនាតិ
លោកិយអប្បនា។ តថា ហិ “ហោតិយេវា”តិ សាសន្តំ វន្តតិ។ លោកុត្តរាប្បនា
បន តេសំ សមភាវេនេវ ឥច្ឆិតា។ យថាហា - “សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធិ
ភាវេតី”តិ (អ. និ. ៤.១៧០; បដិ. ម. ២.៥)។

យទិវិសេសតោ សទ្ធាបញ្ញានំ សមាធិវិយាធិប្បា សមតាវ ឥច្ឆិតា, កថំ
សតីតិ អាហា - “សតិ បន សព្ពត្ថ ពលវតី វន្តតី”តិ។ សព្ពត្ថាតិ
លីនុទ្ធច្ចបក្ខិកេសុ បញ្ចេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ។ ឧទ្ធច្ចបក្ខិកេ គណ្ណោ
“សទ្ធាវិយបញ្ញាន”ន្តិ អាហា។ អញ្ញថាបីតិ ច គហោតញ្ញា សិយា។ តថា ហិ
កោសជ្ឈបក្ខិកេន ច សមាធិនាឥច្ឆេវ វុត្តំ, ន “បស្សន្តិសមាធិឧបេក្ខាហី”តិ។
សាតិ សតិ។ សព្ពេសុ រាជកម្មេសុ និយុត្តោ សព្ពកម្មិកោ។ តេនាតិ តេន សព្ពត្ថ
ឥច្ឆិតត្ថត្ថេន ការណេន។ អាហា អដ្ឋកថាយំ។ សព្ពត្ថ និយុត្តោ សព្ពត្ថិកា សព្ពត្ថ
លីនេ ឧទ្ធតេ ច ចិត្តេ ឥច្ឆិតត្ថត្ថោ, សព្ពេន វា លីនុទ្ធច្ចបក្ខិយេន ពោជ្ឈន្ត្រគណេន
អត្ថេតញ្ញាតិ សព្ពត្ថោ, សាវ សព្ពត្ថិកា។ ចិត្តន្តិ កុសលចិត្តំ។ តស្ស ហិ
សតិបដិសរណំ បរាយណំ អប្បត្ថស្ស បត្តិយា អនិច្ចតស្ស អនិច្ចមាយ។
តេនាហា - “អារក្ខបច្ចុបដ្ឋានា”តិអាទិ។

ខន្ទាទិភេទេសុ អនោគាឡបញ្ញានន្តិ បរិយត្តិពាហុសច្ឆវសេនបិ
ខន្ទាយតនាទិសុ អប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធីនំ។ ពហុស្សុតសេវនា ហិ
សុតមយព្រាណារហា។ តរុណារិបស្សនាសមដ្ឋិបិ ភាវនាមយព្រាណេ
បិតត្តា ឯកំសតោ បញ្ញវា ឯវ នាម ហោតីតិ អាហា - “សមបញ្ញាស...បេ....
បុគ្គលសេវនា”តិ។ ព្រោយ្យធម្មស្ស គម្ពីរភាវវសេន តប្បវិច្ឆេទកញ្ញាណស្ស
គម្ពីរភាវគ្គហណាន្តិ អាហា - “គម្ពីរេសុ ខន្ទាទិសុ បវត្តាយ គម្ពីរបញ្ញាយា”តិ។
តញ្ញា ព្រោយ្យ តាទិសាយ បញ្ញាយ ចរិតព្ពតោ គម្ពីរព្រាណាចរិយំ។ តស្ស វា
បញ្ញាយ តតុ បភេទតោ បវត្តិ គម្ពីរព្រាណាចរិយា, តស្ស បច្ឆវេក្ខណាតិ
អាហា - “គម្ពីរបញ្ញាយ បភេទបច្ឆវេក្ខណា”តិ។

បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណំ និរយេ និព្ពត្តសត្តស្ស យេតុយ្យេន សព្ពបឋមំ
ករោន្តិទិ ទេវទូតសុត្តាទិសុ អាទិតោ វុត្តត្តា ច អាហា -
“បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណតោ បដ្ឋាយា”តិ។ សកដវហនាទិកាលេតិ អាទិ-
សន្នេន តទញ្ញំ មនុស្សហិ តិរច្ឆានេហិ ច វិពាទិតត្ថកាលំ សង្គណ្ហាតិ។ ឯកំ
ពុទ្ធន្តរន្តិ ៩ទំ អបរាបរេសុ បេតេសុយេវ ឧប្បជ្ឈនកសត្តវសេន វុត្តំ, ឯកទ្វានំ វា
បេតានំ ឯកច្ចតិរច្ឆានានំ វិយ ធិហាយុកតា សិយាតិ តថា វុត្តំ។ តថា ហិ
កាឡោ នាគរាជា ចតុន្នំ ពុទ្ធានំ សម្មាសម្ពុទ្ធិការំ លភិត្វា បិតោបិ មេត្តយ្យស្សបិ
ភគវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធិការំ លភិស្សតីតិ វទន្តិ, យេតស្ស កប្បាយុកតា វុត្តា។

ឯវំ អាទិសំសទស្សវិនោតិ វិរិយាយត្តោ ឯវ សញ្ញោ លោកិយោ លោកុត្តរោ
ច វិសេសាទិគមោតិ ឯវំ វិរិយេ អាទិសំសទស្សនសីលស្ស។ គមនីវិជ្ជិ
សបុព្ពតាគំ និព្ពានគាមិនិបជិបទំ, សហាវិបស្សនាយ អរិយមគ្គប្បជិចាជិ,
សត្តវិសុទ្ធិបរម្មរា វា។ សា ហិ “ភិក្ខុនោ វជ្ជនិយ្យានាយ គន្ធព្ពា បជិបជ្ជិតព្ពា
បជិបទា”តិ កត្វា គមនីវិជ្ជិ នាម។

កាយទង្គិពហុលោតិ យថា តថា កាយស្ស ទង្គិកម្មប្បសុតោ។
បិណ្ឌាចាតន្តិ រដ្ឋបិណ្ឌំ។ បច្ចយធាយកានំ អត្តនិ ការស្ស អត្តនោ
សម្មាបដិបត្តិយា មហាប្បលការស្ស ករណេន បិណ្ឌាស្ស ភិក្ខាយ បដិប្បជនា
បិណ្ឌាចាតាបចាយនំ។

និហរន្តោតិ បត្តត្ថវិកតោ និហរន្តោ។ តំ សទ្ធិសុត្វាតិ តំ ឧចាសិកាយ
វេចនំ បណ្ណាសាលាទ្វារេ បិតោវ បញ្ចាភិញ្ញតាយ ទិព្វសោតេន សុត្វា។
មនុស្សសម្បត្តិ, ទិព្វសម្បត្តិ, និព្វានសម្បត្តិ តិ ឥមា តិស្សោ សម្បត្តិយោ។ ធាតុ
សក្ខិស្សសីតិ តយិ កតេន ធានមយេន វេយ្យាវច្ឆមយេន ច បុញ្ញកម្មេន
ខេត្តវិសេសភាវូបកមនេន អបរាបរំ នេវមនុស្សនំ សម្បត្តិយោ អន្តេ
និព្វានសម្បត្តិញ ធាតុ សក្ខិស្សសីតិ ខេរោ អត្តានំ បុច្ឆតិ។ សិទ្ធិ ករោន្តោតិ
“អកិច្ឆេនេវ មយា វដ្ឋទុក្ខំ សមតិក្កន្ត”ន្តិ បច្ចវេក្ខណាវសានេ
សញ្ញាតចាមោជ្ឈវសេន សិទ្ធិ ករោន្តោ។

និប្បវិស្សយកាលោតិ និរុបទ្ធវកាលោ, តទា ភិក្ខុសង្ឃស្ស សុលភា
បច្ចយា ហោន្តិតិ បច្ចយហេតុកា ចិត្តបិណ្ឌ នត្តិតិ អធិប្បាយោ។
បស្សន្តានំយេវាតិ អនាទរេ សាមិវចនំ។ វិរិយេនុន្តិ វិរិយាយិ កំ ធម្មំ។ កិញ្ចិទេវ
កត្វាតិ កិញ្ចិទេវ ភតិកម្មំ កត្វា។ ឧប្បយន្តកម្មន្តិ ឧប្បយន្តសាលាយ កាតព្វំ
កិច្ចំ។ តមេវ មគ្គន្តិ ឧចាសកេន បដិបន្នមគ្គំ។ ឧបកដ្ឋាយាតិ អាសន្នាយ។
វិប្បដិបន្នន្តិ ជាតិធម្មកុលធម្មាទិលង្កនេន អសម្មាបដិបន្នំ។ វិវាទន្តិ យថា
អសម្មាបដិបន្នោ បុត្តោ តាយ វិវាទ អសម្មាបដិបត្តិយា កុលសន្តានតោ
ពាហិរោ ហុត្វា បិតុ សន្តិកា ធាយន្តស្ស នភាគី, វិវាទ កុសីតោបិ តេនេវ
កុសីតភាវេន ន សម្មាបដិបន្នោ សត្តុ សន្តិកា លទ្ធព្វាអរិយធនធាយន្តស្ស ន

ភាគី។ អារទ្ធវីរិយោ លក្ខតិ សម្មាបដិបជ្ជនតោ។ ឧប្បជ្ជតិ វីរិយសម្មោជ្ឈតិ
យោជនា, វេទិ សព្វត្ថ។

មហាតិ សីលាទិគុណោហិ មហាឆ្មៅវិបុលោ អនញ្ញសាធារណោ។ តំ
បនស្ស គុណាមហត្ថំ ធនសសហស្សិលោកធាតុកម្មនេន លោកេ ចាកជន្ម
ធស្សេន្តោ “សត្តនោ បី” តិអាទិមាហ។

យស្មា សត្តសាសនេ បព្ពជិតស្ស បព្ពជ្ជបគមនេន សក្យបុត្តិយភារោ
សញ្ញាយតិ, តស្មា ពុទ្ធបុត្តភារំ ធស្សេន្តោ “អសម្ពិជ្ជាយា” តិអាទិមាហ។

អលសានំ ភាវនាយ នាមមត្តម្យិ អជានន្តានំ កាយទន្ធិពហុលានំ
យាវទត្ថំ ភុញ្ញត្វា សេយ្យសុខាទិអនុយុញ្ញនកានំ តិវច្ឆានគតិកានំ បុគ្គលានំ
ទូរតោ វជ្ជនា កុសីតបុគ្គលបរិវជ្ជនាតិ អាហា - “កុដ្ឋិ បូរេត្វា
បិតអជគរសទិសេ” តិអាទិ។ “ទិវសំ ចម្ព៌មេន និសង្ខាយ អារវណីយេហិ ធម្មេហិ
ចិត្តំ បរិសោធស្សមា” តិអាទិនា ភាវនាម្កវសេន អារទ្ធវីរិយានំ ទន្ធិបរក្កមានំ
កាលេន កាលំ ឧបសម្ព័ន្ធមនា អារទ្ធវីរិយបុគ្គលសេវនាតិ អាហា -

“អារទ្ធវីរិយេ” តិអាទិ។ វិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ១.៦៤-៦៥) បន
ជាតិមហត្ថបច្ចវេក្ខណា សព្វាហារិមហត្ថបច្ចវេក្ខណាតិ ៩ទំ ទ្វយំ ន
គហិតំ, ជិនមិទ្ធិវិនោទនតា សម្មប្បធានបច្ចវេក្ខណតាតិ ៩ទំ ទ្វយំ គហិតំ។
តត្ថ អាទិសំសទស្សវិតាយ វេ សម្មប្បធានបច្ចវេក្ខណា គហិតា ហោតិ
លោកិយលោកុត្តរិវិសេសាធិគមស្ស វីរិយាយត្តតាទស្សនភាវតោ,
ជិនមិទ្ធិវិនោទនំ បន តទទិមុត្តតាយ វេ គហិតំ ហោតិ។ វីរិយុប្បាទនេ
យុត្តប្បយុត្តស្ស ជិនមិទ្ធិវិនោទនំ អត្ថសិទ្ធិមេវាតិ។ តត្ថ
ជិនមិទ្ធិវិនោទនកុសីតបុគ្គលបរិវជ្ជនាអារទ្ធវីរិយបុគ្គលសេវនតទទិ-

មុត្តតាបដិបក្ខវិធមនបច្ចយុបសំហារវសេន អចាយកយបច្ចវេក្ខណាធម្មោ
សមុត្តជនវសេន វិរិយសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ឧប្បាទកា ទដ្ឋញ្ញា។

ពុទ្ធានុស្សតិយា ឧបចារសមាធិនិដ្ឋត្តា វុត្ថំ - “យាវ ឧបចារា”តិ។
សកលសរីរំ ជរមាធាតិ បីតិសមុដ្ឋានេហិ បណីតរូបេហិ សកលសរីរំ
ជរមាធា, ធម្មសង្ឃតុណោ អនុស្សន្តស្សបិ យាវ ឧបចារា សកលសរីរំ
ជរមាធា បីតិសម្ពោជ្ឈន្តា ឧប្បជ្ជតិ ឯវំ សេសអនុស្សតិសុ,
បសាទនីយសុត្តន្តបច្ចវេក្ខណាយ ច យោជេតព្ពំ តស្សបិ វិមុត្តាយ តនភាវេន
តគ្គតិកត្តា។ ឯវរូបេ កាលេតិ “ទុត្តិក្ខកយាទីសូ”តិ វុត្ថកាលេ។
សមាបត្តិ...បេ.... ន សមុទាចរន្តិ ឥទំ ឧបសមាទានុស្សតិយា វសេន វុត្ថំ។
សង្ខារានញ្ញំ វសេន សប្បនេសរូបសមេបិ និប្បនេសរូបសមេវិយ តថា
សញ្ញាយ បវត្តិតោ ភាវនាមនសិការោ កិលេសវិក្ខម្ពនសមត្តោ ហុត្វា
ឧបចារសមាធិ អាវហន្តោ តថារូបបីតិសោមនស្សសមន្មាគតោ
បីតិសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ឧបាទាយ ហោតិ តិ។ តត្ថ “វិក្ខម្ពតា កិលេសា”តិ ចាហោ។
ន សមុទាចរន្តិ ឥតិ-សន្នោ ការណត្តោ។ យស្មា ន សមុទាចរន្តិ, តស្មា តំ នេសំ
អសមុទាចារំ បច្ចវេក្ខន្តស្សតិ យោជនា។ ន ហិ កិលេសេ បច្ចវេក្ខន្តស្ស
ពោជ្ឈន្តប្បត្តិ យុត្តា, បសាទនីយេសុ ហ្មានេសុ បសាទនីយេហាភាវេន
លូខហធម្មតាយ លូខតា។ សា តត្ថ អាទរការវាករណេនវិញ្ញាយតីតិ អាហា -
“អសក្កច្ចកិរិយាយ សំសូចិតលូខភាវេ”តិ។

បណីតកោជនសេវនតាតិ បណីតសប្បាយកោជនសេវនតា។
ឧតុភិយាបថសុខគ្គហណេន សប្បាយឧតុភិយាបថគ្គហណំ ទដ្ឋញ្ញំ។ តញ្ញិ
តិវិធម្មិ សប្បាយំ សេវិយមាណំ កាយស្ស កល្យតាទាទនវសេន ចិត្តស្ស
កល្យតំ អាវហន្តំ ធុរិយាយបិ បស្សន្តិយា ការណំ ហោតិ។ អហេតុកសត្តេសុ

លត្តមានំ សុខទុក្ខក្នុង អយមេកោ អន្តោ, ឥស្សរាទិវិសមហេតុក្នុង បន អយំ
ទុតិយោ។ ឯតេ ឧភោ អន្តេ អនុបគម្ម យថាសកំ កម្មនា ហោតីតិ អយំ
មជ្ឈិមា បដិបត្តិ។ មជ្ឈត្តោ បយោគោ យស្ស សោ មជ្ឈត្តបយោគោ, តស្ស
ភារោ មជ្ឈត្តបយោគតា។ អយញ្ញំ សភាវាសារទូតាយ តំបស្សទូកាយតាយ
ការណំ ហោតិ, បស្សទិទ្ធវិទ្ធិ អារាហតិ។ ឯតេនេវ
សារទូកាយបុគ្គលបរិវេន្ណបស្សទូកាយបុគ្គលសេវនានំ តទាវហនតា
សំវណ្ណិតាតិ ទដ្ឋព្វំ។

វត្ថុវិសទកិរិយា ឥន្ទ្រិយសមត្ថប្បជីវាទនា ច បញ្ញាវហា វុត្តា,
សមាធានាវហាបិ តា ហោតិ។ សមាធានាវហាភារេនេវ បញ្ញាវហាភាវតោតិ
វុត្តំ - “វត្ថុវិសទកិរិយា... បេ... វេទិតញ្ច” តិ។

ការណាកោសល្យភាវនាកោសល្យានំ នាទន្ទិយភាវតោ
រក្ខនាកោសល្យស្ស ច តំមូលកត្តា “និមិត្តកុសលតា នាម កសិណានិមិត្តស្ស
ឧក្កហកុសលតា” ឥន្ទ្រេវ វុត្តំ។ កសិណានិមិត្តស្សាតិ ច និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្វំ។
អសុភនិមិត្តាទិកស្សបិ ហិ យស្ស កស្សបិ ឈានុប្បត្តិនិមិត្តស្ស
ឧក្កហាកោសល្យំ និមិត្តកុសលតា ឯវាតិ។ អតិសិទិលវិរិយតាទិហិតិ អាទិ-
សន្នេន បញ្ញាបយោគមន្តតំ បយោគវេកល្អញ្ច សង្កណ្ណាតិ។ តស្ស បក្កណ្ណានន្តិ
តស្ស លីនស្ស ចិត្តស្ស ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គាទិសមុដ្ឋាបនេន លយាបត្តិតោ
សមុទ្ធវណំ។ វុត្តញ្ចេតំ ភកវតា -

“យស្មិញ្ច ខោ, ភិក្ខុវេ, សមយេ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មី
សមយេ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ, កាលោ វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស
ភាវនាយ, កាលោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ? លីនំ,
ភិក្ខុវេ, ចិត្តំ, តំ ឯតេហិ ធម្មេហិ សុសមុដ្ឋាបយំ ហោតិ។ សេយ្យថាបិ,

ភិក្ខុវេ, បុរិសោ បរិវត្តំ អគ្គី ឧដ្ឋាលេតុកាមោ អស្ស។ សោ តត្ថ សុក្ខានិ
ចេវ តិណ្ហានិ បក្ខិបេយ្យ, សុក្ខានិ ច គោមយានិ បក្ខិបេយ្យ, សុក្ខានិ ច
កដ្ឋានិ បក្ខិបេយ្យ, មុខវាតញ្ច ទទេយ្យ, ន ច បំសុកេន ឡិកិរេយ្យ, ភព្ពោ
នុខោ សោ បុរិសោ បរិវត្តំ អគ្គី ឧដ្ឋាលេតុន្តិ? ឯវំ, ភន្តេ”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។

ឯត្ថ ច យថាសកំ អាហារវសេន ធម្មវិបយសម្ពោជ្ឈន្តីនំ ការីនា
សមុដ្ឋាបនាតិ វេទិតញ្ច, សា អនន្តរំ វិការីតា ឯវ។

អន្តរាទ្ធវិវិយតាធិបីតិ អាទិ-សន្តេន បញ្ញាបយោគពលវតំ
បមោធិប្បិលាបនញ្ច សង្កណ្ហាតិ។ តស្ស និគ្គណ្ហានន្តិ តស្ស ឧទ្ធពតស្ស ចិត្តស្ស
សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តីនំសមុដ្ឋាបនេន ឧទ្ធពតាបត្តិតោ និសេធនំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ
ភកវតា -

“យស្មិញ្ច ខោ, ភិក្ខុវេ, សមយេ ឧទ្ធពតំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មី
សមយេ បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តីស្ស ការីនាយ, កាលោ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តីស្ស
ការីនាយ, កាលោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តីស្ស ការីនាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ?
ឧទ្ធពតំ, ភិក្ខុវេ, ចិត្តំ, តំ ឯតេហិ ធម្មហិ សុវ្រុបសមំ ហោតិ។ សេយ្យថាបិ,
ភិក្ខុវេ, បុរិសោ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធនំ និព្វាបេតុកាមោ អស្ស, សោ តត្ថ
អល្លានិ ចេវ តិណ្ហានិ បក្ខិបេយ្យ, អល្លានិ ច គោមយានិ និក្ខិបេយ្យ,
អល្លានិ ច កដ្ឋានិ បក្ខិបេយ្យ, មុខវាតញ្ច ន ទទេយ្យ, បំសុកេន ច
ឡិកិរេយ្យ, ភព្ពោ នុខោ សោ បុរិសោ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធនំ និព្វាបេតុន្តិ? ឯវំ,
ភន្តេ”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។

ឯត្ថាបិ យថាសកំ អាហារវសេន បស្សន្ធិសម្ពោជ្ឈន្តាទីនំ ភាវនា
សមុដ្ឋាបនាតិ វេទិតញ្ច។ តត្ថ បស្សន្ធិសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ភាវនា វុត្តា ឯវ,
សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តស្ស វុច្ចមានា, ឥតវស្ស អនន្តរំ វត្តតិ។

បញ្ញាបយោគមន្តតាយាតិ បញ្ញាព្យាបាស្ស អប្បកកាវេន។ យថា ហិ
ធានំ អលោកប្បធានំ, សីលំ អនោសប្បធានំ, ឯវំ ភាវនា អមោហប្បធានា។
តត្ថ យថា បញ្ញា ន ពលវតី ហោតិ, តនា ភាវនា បុព្វេនាបរំ វិសេសាវហា ន
ហោតិ។ អនភិសង្កតោវិយ អាហារោ បុរិសស្ស, យោគិនោ ចិត្តស្ស អភិវុច្ចី ន
ជនេតិ, តេន តំ និរស្សនំ ហោតិ។ តថា ភាវនាយ សម្មនេវ អវីចិបជិបត្តិយា
ឧបសមសុខំ នវិន្ទតិ, តេនបិ ចិត្តំ និរស្សនំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ -

“បញ្ញាបយោគមន្តតាយា... បេ... និរស្សនំ ហោតិ” តិ។ តស្ស សំវេគុប្បាទនំ
បសាទុប្បាទនញ្ច តិកិច្ចនន្តិ តំ ទស្សន្តោ, “អដ្ឋ សំវេគវត្ថុនី” តិអាទិមាហា។
តត្ថ ជាតិជរាព្យាធិមរណានិ យថាវហំ សុគតិយំ ទុគ្គតិយញ្ច ហោន្តិ
តទញ្ញមេវ បញ្ជាវិធពន្ធនាទិឧប្បិចាសាទិអញ្ញមញ្ញវិហោវនាទិហេតុកំ
អចាយទុក្ខំ ទដ្ឋព្ពំ។ តយិទំ សព្វំ តេសំ តេសំ សត្តានំ បច្ចុប្បន្នភវនិស្សិតំ
គហិតន្តិ អតីតេ អនាគតេ ច កាលេ វដ្ឋមូលកទុក្ខានិ វិសុំ គហិតានិ។ យេ
បន សត្តា អាហារូបជីវិនោ, តត្ថ ច ឧដ្ឋានដលូបជីវិនោ, តេសំ អញ្ញេហិ
អសាធារណាជីវិតទុក្ខំ អដ្ឋមំ សំវេគវត្ថុ គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អយំ វុច្ចតិ សមយេ
សម្បហំសនតាតិ អយំ ភាវនាចិត្តស្ស សម្បហំសិតព្ភសមយេ វុត្តនយេនេវ
សំវេគជននវសេន ចេវ បសាទុប្បាទនវសេន ច សម្មនេវ បហំសនា,
សំវេគជននបុព្វកបសាទុប្បាទនេន តោសនាតិ អត្ថោ។

សម្មាបជិបត្តិ អាគម្មាតិ លីនុទ្ធូវិរហេន សមថវីចិបជិបត្តិយា ច សម្មា
អវិសមំ សម្មនេវ ភាវនាបជិបត្តិ អាគម្ម។ អលីនន្តិអាទិសុ កោសជ្ជបក្ខិយានំ

ធម្មានំ អនិច្ចតតាយ អលីនំ, ឧទ្ធច្ចបក្ខិកានំ អនិច្ចតតាយ អនុទ្ធតំ,
បញ្ញាបយោគសម្មត្តិយា ឧបសមសុខាធិគមេន ច អនិរស្សាទំ, តតោ ឯវ
អារម្មណេ សមប្បវត្តំ សមថីវិបជិបន្នំ។ អលីនានុទ្ធតាហិ វា អារម្មណេ
សមប្បវត្តំ, អនិរស្សាទតាយ សមថីវិបជិបន្នំ។ សមប្បវត្តិយា វា អលីនំ
អនុទ្ធតំ, សមថីវិបជិបត្តិយា អនិរស្សាទន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថ អលីនតាយ បគ្គហេ,
អនុទ្ធតតាយ និគ្គហេ, អនិរស្សាទតាយ សម្មហំសនេ ន ព្យាចារំ អាបជ្ជតិ។
អយំ វុច្ចតិ សមយេ អជ្ឈុបេក្ខនតាតិ អយំ អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពសមយេ
ភាវនាចិត្តស្ស បគ្គហនិគ្គហសម្មហំសនេសុ ព្យាវជតាសម្ពាតំ បជិបក្ខំ
អភិកុយ្យ អជ្ឈុបេក្ខនា វុច្ចតិ។ បជិបក្ខិកម្ពនតោ វិបស្សនាយ
អធិដ្ឋានភាវូបកមនតោ ច ឧបចារជ្ឈានម្មិ សមាធានកិច្ចនិប្បត្តិយា បុគ្គលស្ស
សមាហិតភាវសាធនមេវាតិ តត្ថ សមធុរភាវេនាហ - “ឧបចារំ វា អប្បនំ
វា”តិ។ ឯស ឧប្បជ្ជតីតិ ឯស សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តោ អនុប្បន្នោ ឧប្បជ្ជតិ។

អនុរោធិរោធិប្បហានវសេន មជ្ឈត្តភារោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ការណំ
តស្មី សតិ សិជ្ឈនតោ, អសតិ ច អសិជ្ឈនតោ, សោ ច មជ្ឈត្តភារោ
វិសយវសេន ធុរិយោតិ អាហ - “សត្តមជ្ឈត្តតា សម្ពាសមជ្ឈត្តតា”តិ។
តទុកយេន ច វិវុដ្ឋនំ បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តភាវនាយ ឯវ ធុរិកតន្តិ
អនុវុដ្ឋនស្សេវ បហានវិធី នស្សេតុំ - “សត្តមជ្ឈត្តតា”តិអាទិ វុត្តំ។ តេនាហ -
“សត្តសម្ពាសកេលាយនបុគ្គលបរិវដ្ឋនតា”តិ។ ឧបេក្ខាយ ហិ វិសេសតោ រាគោ
បជិបក្ខោ។ តថា ចាហ - “ឧបេក្ខា រាគពហុលស្ស វិសុទ្ធិមគ្គោ”តិ (វិសុទ្ធិ.
១.២៦៩)។ ធូហាការេហិតិ កម្មស្សកតាបច្ចវេក្ខណំ,
អត្តសុញ្ញតាបច្ចវេក្ខណាន្តិ, ឥមេហិ ធូហិ ការណេហិ។ ធូហេវាតិ អវធារណំ
សង្ខាសមាធានស្សនត្ថំ។ សង្ខា ឯវ ហេតុ សមាធា, ន សង្ខេយ្យំ សព្វថា
សមាធន្តិ។ អស្សមិកភារោ អនត្តនិយតា។ សតិ ហិ អត្តនិ តស្ស

កិញ្ចាណភាវេន ចីវរំ អញ្ញំ វា កិញ្ចា អត្តនិយំ នាម សិយា, សោ បន កោចិ
នត្ថេវាតិ អធិប្បាយោ។ អនន្ទនិយន្តិ ន អន្ទានក្ខមំ, ន ចិវជ្ជាយី ឥត្តំ អនិច្ចន្តិ
អត្ថោ។ តាវកាលិកន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។

មមាយតីតិ មមត្តំ ករោតិ, មមាតិ តណ្ហាយ បរិគ្គយ្ហ តិដ្ឋតិ។ ធនាយន្តាតិ
ធនំ ធនំ ករោន្តា។

៤៧៩. សម្មាទស្សនលក្ខណាតិ សម្មា អវិបរីតំ អនិច្ចាទិវសេន
ទស្សនសភាវា។ សម្មាអភិធិរោបនលក្ខណាតិ សម្មនេវ អារម្មណេ ចិត្តស្ស
អភិធិរោបនសភាវោ។ ចតុរដ្ឋសមន្នាគតា វាចា ជនំ សន្តណ្ហាតីតិ
តត្ថិបក្ខវិវតិសភាវា សម្មាវាចា ភេទករមិច្ឆាវាចាបហានេន ជនេ សម្បយុត្ត
ច បរិគ្គណ្ហានកិច្ចវតី ហោតីតិ “បរិគ្គហលក្ខណា”តិ វុត្ថោ។
វិសំវាធនាទិកិច្ចតាយ ហិ លូខានំ អបរិគ្គាហកានំ មុសាវាធនំ បដិបក្ខក្ខតា
សិនិទ្ធភាវេន បរិគ្គហលាសភាវា សម្មាជប្បនកិច្ចា សម្មាវាចា
តប្បច្ចយសុភាសិតសម្បជីគ្គាហកេ ជនេ សម្បយុត្តធម្មេ ច បរិគ្គណ្ហាន្តិ
បវត្តតីតិ បរិគ្គហលក្ខណា។ យថា ចីវរកម្មាទិប្បយោគសម្ពាតោ កម្មន្តោ
កាតតំ ចីវរជនាទិកំ សមុដ្ឋាបេតិ និច្ចាទេតិ, តំតំកិរិយានិច្ចាទកោ វា
ចេតនាសម្ពាតោ កម្មន្តោ ហត្ថចលនាទិកំ កិរិយំ សមុដ្ឋាបេតិ, វេ
សាវជ្ជកត្តត្ថកិរិយាសមុដ្ឋាបកមិច្ឆាកម្មន្តប្បហានេន សម្មាកម្មន្តោ និវរជ្ជស្ស
កត្តត្ថស្ស និវរជ្ជាការេន សមុដ្ឋាបនកិច្ចវា ហោតីតិ អាហា -
“សម្មាសមុដ្ឋាបនលក្ខណា”តិ។ សម្បយុត្តធម្មានំ វា ឧត្តិបនំ សមុដ្ឋាបនំ
កាយិកកិរិយាយ ភារុត្តិបនំវិយ។ សម្មាវោធាបនលក្ខណាតិ ជីវមានស្ស
បុគ្គលស្ស, សម្បយុត្តធម្មានំ វា ជីវិតិទ្រិយវុត្តិយា, អាជីវស្សេវ វា សម្មនេវ
សោធនំ វោធាបនំ លក្ខណំ ឯតស្សាតិ សម្មាវោធាបនលក្ខណា។ អថ វា

កាយវាចានំ ខន្ធសន្តានស្ស ច សំកិលេសភូតមិច្ឆាអាជីវប្បហានេន
សម្មាអាជីវោ “វោធាបនលក្ខណោ”តិ វុត្តោ។ សម្មាវាយាមសតិសមាធិសុ វត្ថុពុំ
ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

បញ្ញាយ កុសលានំ ធម្មានំ បុព្វន្តមភាវតោ សព្វេបិ អកុសលា ធម្មា តស្ស
បដិបក្ខាវាតិ វុត្តំ - “អញ្ញេហិបិ អត្ថនោ បច្ចនីកកិលេសេហិ សទ្ធិ”ន្តិ។ អថ វា
អត្ថនោ បច្ចនីកកិលេសា ទិដ្ឋកជ្ជា អវិជ្ជាទយោ បញ្ញាយ
ឧដុបច្ចនីកភាវតោ។ បស្សតីតិ បស្សន្តិវិយ ហោតិ វិពន្ធាភាវតោ។ តេនាហ -
“តប្បដិច្ឆាទក... បេ... អសម្មាហតោ”តិ។ សម្មាសង្កប្បាទីនំ
មិច្ឆាសង្កប្បាទយោ ឧដុវិបច្ចនីកាតិ អាហា - “សម្មាសង្កប្បាទយោ... បេ...
បដហន្តិ”តិ។ តថវាតិ ឥមិនា អត្ថនោ បច្ចនីកកិលេសេហិ សទ្ធិន្តិ ឥមមត្តំ
អនុកឡតិ។ វិសេសតោតិ សម្មាទិដ្ឋិយា វុត្តកិច្ចតោ វិសេសេន។ ឯត្ថាតិ
ឯតេសុ សម្មាសង្កប្បាទីសុ។

ឯសា សម្មាទិដ្ឋិ នាមាតិ លោកិយំ លោកុត្តរញ្ច ឯកជ្ឈំ កត្វា វទតិ
មិស្សកតាភាវតោ។ តេនាហ - “បុព្វភាគេ”តិអាទិ។ ឯការម្មណា
និព្វានាវម្មណត្ថា។ កិច្ចតោតិ បុព្វភាគេ ទុក្ខាទីហិ ញាណេហិ កាតព្វកិច្ចស្ស
ឥធនិប្បត្តិតោ, ឥមស្សេវ វា ញាណស្ស ទុក្ខាទិប្បកាសនកិច្ចតោ។ ចត្តាវិ
នាមាទិលភតិ ទុក្ខបរិញ្ញាទិចតុកិច្ចសាធនតោ។ ឥណ្ឌំ នាមាទិលភតិ
កាមសង្កប្បាទិប្បហានកិច្ចនិប្បត្តិតោ។ សិក្ខាបទវិភង្គ (វិភ. ៧០៣ អាទយោ)
“វិវតិចេតនា តំសម្បយុត្តា ច ធម្មា សិក្ខាបទានី”តិ វុត្តានិ, តត្ថ បដានានំ
វិវតិចេតនានំ វសេន “វិវតិយោបិ ហោន្តិ ចេតនាទយោបិ”តិ អាហា។ “សម្មា
វទតិ ឯតាយា”តិអាទិនា អត្ថសម្ពវតោ សម្មាវាចាទយោ តយោវិវតិយោបិ
ហោន្តិ ចេតនាទយោបិ។ មុសាវាទានីហិ វិវមណាកាលេ វិវតិយោ,

សុភាសិតាទិវាចាកាសនាទិកាលេ ចេតនាធម៌យោ យោជេតញ្ចា។ មគ្គកូលោ
បនវិរតិយោ។ មគ្គលក្ខណាប្បត្តិតោ។ ន ហិ ចេតនា និយ្យានសភាវា។ អថ វា
ឯកស្ស ញ្ញាណស្ស ទុក្ខាទិញ្ញាណតាវិយ ឯកាយ វិរតិយា
មុសាវាទាទិវិរតិភាវាវិយ ច ឯកាយ ចេតនាយ
សម្មាវាទាទិកិច្ចត្ថយសាធនសភាវា សម្មាវាទាទិភាវាសិទ្ធិតោ “មគ្គកូលោ
វិរតិយោវា”តិ វុត្ថំ។

ចត្តាវិ នាមាទិលកតីតិ ចតុសម្មប្បធានចតុសតិបដ្ឋានវសេន លកតិ។
មគ្គកូលោតិ អាទេត្វា សម្ពុទ្ធា។ បុព្វភាគេបិ មគ្គកូលោបិ សម្មាសមាធិ ឯវាតិ
យទិបិ សមាធិឧបការកានំ
អភិនិរោបនាទុមជ្ឈនសម្មិយាយនព្រហ្មនសន្តសុខានំវិតក្កាទីនំ វសេន ចត្វហិ
ឈានេហិ សម្មាសមាធិវិភត្តោ, តថាបិ វាយាមោវិយ
អនុប្បន្នាកុសលានុប្បាទនាទិចតុវាយាមកិច្ចំ, សតិវិយ ច
អសុភាសុខានិច្ឆានត្ថេសុ កាយាទីសុ សុភាទិសញ្ញាបហានលក្ខណំ
ចតុសតិកិច្ចំ, ឯកោ សមាធិ ចតុជ្ឈានសមាធិកិច្ចំ ន សាធនីតិ បុព្វភាគេបិ
បឋមជ្ឈានសមាធិ, បឋមជ្ឈានសមាធិ ឯវ មគ្គកូលោបិ, តថា បុព្វភាគេបិ
ចតុត្ថជ្ឈានសមាធិ, ចតុត្ថជ្ឈានសមាធិ ឯវ មគ្គកូលោបីតិ អត្ថោ។

“កី បនាយំ មគ្គធម្មានំ ទេសនាទុក្ខមោ, កេវលំ វាចាយ កមវត្ថិនិការតោ,
ឧទាហុ កញ្ចិវិសេសំ ឧចាទាយា”តិ វិចារណាយំ កញ្ចិវិសេសំ ឧចាទាយាតិ
ទស្សេន្តោ អាហា - “ឥមេស្វ”តិអាទិ។ តត្ថ ភាវនាទុភាវា ហិតជលាយ
សាតិសយំ តិក្ខវិសទការប្បត្តិយា អច្ឆរិយព្ពតសមត្ថតាយោគេន សព្ពសោ
បដិបក្ខវិធមនេន យាថាវតោ ធម្មសភាវពោធនេន ច សម្មាទិដ្ឋិយា
ពហុការតា វេទិតញ្ចា។ តេនាហា - “អយំ ហិ”តិអាទិ។

តស៊ូរតិ សម្មាទិដ្ឋិយា។ ពហុកាវេតិ ធម្មសម្មជីវេន ពហុបកាវេ។ ឥនានិ
តមត្ថំ ឧបមាហិវិកាវេត្ថំ, “យថា ហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។

វេចីភេទស្ស ការកោវិតក្កោ សាវជ្ជានវជ្ជវេចីភេទនិវត្តនប្បវត្តនាការាយ
សម្មាវាចាយមិ ឧបការកោ ឯវាតិ អាហា - “ស្វាយំ...បេ... សម្មាវាចាយមិ
ឧបការកោ”តិ។ សម្មាសន្តប្បោ ហិ សច្ចវាចាយ វិវតិវាចាយមិ វិសេសបច្ចយោ
មិច្ឆាសន្តប្បតទេកជ្ជកិលេសប្បហានតោ។

សំវិទហិត្វាតិអាទីសុ សម្មាវិទហនំ កម្មន្តប្បយោជនញ្ច
ឯកន្តានវជ្ជវេចីកាយ កម្មវសេន ឥច្ឆិតត្ថន្តិវិវតិវាចាវសេន សំវិទហនំ
វិវតិកម្មន្តស្សេវ បយោជនញ្ច និទស្សិតន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។ ឯវំ ហិស្ស សម្មាវាចាយ
សម្មាកម្មន្តស្សបិ ពហុការតា ជាតិតា សិយា។ វេចីភេទនិយាមិកា ហិ
វេចីទុច្ឆរិតវិវតិ កាយិកកិរិយនិយាមិកាយ កាយទុច្ឆរិតវិវតិយា
ឧបការិកា។ តថា ហិវិសំវាទនាទិមិច្ឆាវាចតោ អវិរតោ មិច្ឆាកម្មន្តតោបិ ន
វិរមតេវ។ យថាហា - “ឯកំ ធម្មំ អតីតស្ស...បេ... នត្ថំ ចាបំ អការិយ”ន្តិ។ តស្មា
អវិសំវាទនាទិសម្មាវាចាយ បិរតោ សម្មាកម្មន្តម្យី បូរេតិយេវាតិ វេចីទុច្ឆរិតវិវតិ
កាយទុច្ឆរិតវិវតិយា ឧបការិកា។

យស្មា អាជីវចារិសុទ្ធិ នាម ទុស្សីល្បប្បហានបុត្តិកា, តស្មា
សម្មាវាចាកម្មន្តានន្តំ សម្មាអាជីវោ ទេសិតោតិ ទស្សេត្ថំ - “ចតុត្ថិដំ
បនា”តិអាទិ វុត្ថំ។ ឯត្តាវតាតិ បរិសុទ្ធសីលាជីវិកាមត្តេន។ ឥទំ វិរិយន្តិ
ចតុសម្មប្បធានវិរិយំ។

វិរិយារម្ភោមិ សម្មាសតិបរិគ្គហិតោ ឯវំ និព្វានាវហោ, ន កេវលោតិ
ទស្សេត្ថំ - “តតោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ សូបដ្ឋិតាតិ ពហិទ្ធាវិក្ខេបំ បហាយ សុដ្ឋុ

ឧបជ្ជិតា កាតព្វកិច្ច។ សមាធិស្ស ឧបការធម្មា នាម
យថាវុត្តវុត្តវិសទកិរិយាធម្មោ។ តប្បដិបក្ខតោ អនុបការធម្មា វេទិតញ្ញា។
គតិយោតិ និប្បត្តិយោ។ សមន្ទេសិត្វាតិ សម្មា បរិយេសិត្វា។

៤២៧. យថា ឥត្ថិសុ កថា បវត្តា អធិត្ថិតិ វុច្ឆតិ, ឯវំ អត្តានំ អធិកិច្ច បវត្តា
អជ្ឈត្ថំ។ “ឯវំ បវត្តមាណា មយំ ‘អត្តា’តិ គហណំ គមិស្សមា”តិ ឥមិនាវិយ
អធិប្បាយេន អត្តានំ អធិកិច្ច ឧទ្ទិស្ស បវត្តា សត្តសន្តតិបរិយាបន្នា អជ្ឈត្ថំ។
តស្មី អជ្ឈត្តវុបេ, អត្តនោ កេសាធិវត្ថុកេ កសិណារូបេតិ អត្តោ។
បរិកម្មវសេន អជ្ឈត្ថំ រូបសញ្ញិតិ បរិកម្មករណាវសេន អជ្ឈត្ថំ រូបសញ្ញា, ន
អប្បនាវសេន។ ន ហិ បដិភាគនិមិត្តារម្មណា អប្បនា អជ្ឈត្តវិសយា សម្ពវតិ។
តំ បន អជ្ឈត្ថំ បរិកម្មវសេន លទ្ធ�ំ កសិណានិមិត្តំ អវិសុទ្ធមេវ ហោតិ, ន
ពហិទ្ធា បរិកម្មវសេន លទ្ធិវិយ វិសុទ្ធិ។ តេនាហ - “តំ បនា”តិ អាធិ។

យស្សេវំ បរិកម្មំ អជ្ឈត្ថំ ឧប្បន្និ យស្ស បុគ្គលស្ស ឯវំ វុត្តប្បការេន
អជ្ឈត្ថំ បរិកម្មំ ជាតំ។ និមិត្តំ បន ពហិទ្ធាតិ បដិភាគនិមិត្តំ សសន្តតិបរិយាបន្នំ
ន ហោតិតិ ពហិទ្ធា។ បរិត្តានីតិ យថាលទ្ធានិ សុប្បសរាវមត្តានិ។ តេនាហ -
“អវុទ្ធិតានី”តិ។ បរិត្តវសេនេវាតិ វណ្ណាវសេន អាគោគេវិជ្ជមាធមិ
បរិត្តវសេនេវ ឥទំ អភិកាយតនំ វុត្តំ បរិត្តតា ហេតុ អភិកវនស្ស ការណំ។
វណ្ណាគោគេ សតិបិ អសតិបិ អភិកវតីតិ អភិកុ, បរិកម្មំ, ញាណំ វា។ អភិកុ
អាយតនំ ឯតស្សាតិ អភិកាយតនំ, ឈានំ។ អភិកវិតតំ វា អារម្មណាសម្ពាតំ
អាយតនំ ឯតស្សាតិ អភិកាយតនំ។ អថ វា អារម្មណាភិកវនតោ អភិកុ ច តំ
អាយតនញ្ច យោគិនោ សុខវិសេសានំ អធិដ្ឋានការតោ
មនាយតនធម្មាយតនការតោ ចាតិ សសម្បយុត្តជ្ឈានំ អភិកាយតនំ។
អភិកាយតនការតោ នាម តិក្ខបញ្ញាស្សេវ សម្ពវតិ, ន ឥតវស្សាតិ អាហា -

“ញាណុត្តរិកោ បុគ្គលោ”តិ។ អភិកវិទូ សមាបជ្ជតីតិ ឯត្ថ អភិកវនំ
សមាបជ្ជនញោ ឧបចារជ្ឈានាធិកមនសមនន្តរមេវ អប្បនាឈានុប្បាទនន្តិ
អាហា - “សហ និមិត្តប្បាទេនេវេត្ថ អប្បនំ ចាបេតី”តិ។ សហ និមិត្តប្បាទេនាតិ
ច អប្បនាបរិវាសាកាវស្ស លក្ខណាវចនមេតំ។ យោ ទិប្បាភិញ្ញោតិ វុច្ចតិ,
តតោបិ ញាណុត្តរស្សេវ អភិកាយតនការវា។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី និមិត្តេ។
អប្បនំ ចាបេតីតិ ការវាអប្បនំ នេតិ។

ឯត្ថ ច កេចិ “ឧប្បន្នេ ឧបចារជ្ឈានេ តំ អារព្ភ យេ ហេដ្ឋិមន្តេន ទ្វេ តយោ
ជវនវាវា បវត្តន្តិ, តេ ឧបចារជ្ឈានបក្ខិកា ឯវ, តទនន្តំ ភវន្តបរិវាសេន
ឧបចារសេវនាយ ច វិនា អប្បនា ហោតិ, សហ និមិត្តប្បាទេនេវ អប្បនំ
ចាបេតី”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ។ ន ហិ ចារិវាសិកបរិកម្មេន អប្បនាវារោ
ឥច្ឆិតោ, នាបិ មហគ្គតប្បមាណាជ្ឈានេសុ វិយ ឧបចារជ្ឈានេ ឯកន្តតោ
បច្ឆវេក្ខណា ឥច្ឆិតញា។ តស្មា ឧបចារជ្ឈានាធិកមតោ បរិ
កតិបយភវន្តិចិត្តាវសានេ អប្បនំ ចាបុណោ “សហ និមិត្តប្បាទេនេវេត្ថ
អប្បនំ ចាបេតី”តិ វុត្តោ។ សហ និមិត្តប្បាទេនាតិ ច អធិប្បាយិកមិទំ វចនំ, ន
នីតត្ថំ, តត្ថ អធិប្បាយោ វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។ ន អន្តោសមាបត្តិយំ តទា
តថាវុបស្ស អាភោគស្ស អសម្ភវតោ។ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្ស អាភោគោ
បុព្វភាគការវាវសេន ឈានក្ខណោ បវត្តំ អភិកវនាការំ គហេត្វា បវត្តោតិ
ទដ្ឋព្វំ។ អភិធម្មដ្ឋកថាយំ បន “ឥមិនាស្ស បុព្វាភោគោ កថិតោ”តិ វុត្តំ។
អន្តោសមាបត្តិយំ តទា តថា អាភោគភាវេ កស្មា ឈានសញ្ញាយបីតិ វុត្តន្តិ
អាហា - “អភិកវសញ្ញា ហិស្ស អន្តោសមាបត្តិយម្បិ អតី”តិ។

វុឡិតប្បមាណានីតិ វិបុលប្បមាណានីតិ អត្ថោ, ន ឯកផ្គុលទ្ធផ្គុលាទិវុឡិ
ចាបិតានិ តថា វុឡនស្សេវេត្ថ អសម្ភវតោ។ តេនាហា - “មហន្តានី”តិ។

កត្តាផ្សេងៗទៀតក្នុង កុល្លាណកាដនេ វឌ្ឍនភាព ទិន្នន័យ កត្តា, ឯកសារ ឬសេន
កុល្លាតត្ថកត្តតោ ឧបស្សនកត្តន្តិ អត្ថោ។

រូបេ សញ្ញា រូបសញ្ញា, សា អស្ស អត្ថិតិ រូបសញ្ញា, ន រូបសញ្ញា អរូបសញ្ញា។
សញ្ញាសីសេន ឈានំ វេទិតិ។ រូបសញ្ញាយ អនុប្បាទនមេវេត្ត អលាភិតា។
ពហិទ្ធាវ ឧប្បន្នន្តិ ពហិទ្ធាវត្ថុស្មីយេវ ឧប្បន្នំ។ ឯត្ថ ច -

“អដ្ឋត្ថំ រូបសញ្ញា ពហិទ្ធា រូចានិ បស្សតិ បរិត្តានិ សុវណ្ណាទុត្តណានិ។
អដ្ឋត្ថំ រូបសញ្ញា ពហិទ្ធា រូចានិ បស្សតិ អប្បមាណានិ
សុវណ្ណាទុត្តណានិ។ អដ្ឋត្ថំ អរូបសញ្ញា ពហិទ្ធា រូចានិ បស្សតិ បរិត្តានិ
សុវណ្ណាទុត្តណានិ។ អដ្ឋត្ថំ អរូបសញ្ញា ពហិទ្ធា រូចានិ បស្សតិ
អប្បមាណានិ សុវណ្ណាទុត្តណានិ”តិ (ធិ. និ. ៣.៣៣៨, ៣៥៨; អ. និ. ៨.៦៥;
១០.២៩) -

ឯវមិធ ចត្តារិ អភិកាយតនានិ អាគតានិ។ អភិធម្មេ (ធិ. ស. ២២២-២២៥) បន
“អដ្ឋត្ថំ អរូបសញ្ញា ពហិទ្ធា រូចានិ បស្សតិ បរិត្តានិ សុវណ្ណាទុត្តណានិ,
អប្បមាណានិ សុវណ្ណាទុត្តណានិ”តិ ឯវមាគតានិ។ តត្ថ ច ការណំ
អភិធម្មជ្ជកថាយំ វុត្ថមេវ។ តថា ហិ វុត្ថំ អដ្ឋសាលិនិយំ (ធិ. ស. អដ្ឋ. ២០២) -

“កស្មា បន យថា សុត្តន្តេ ‘អដ្ឋត្ថំ រូបសញ្ញា ឯកោ ពហិទ្ធា រូចានិ
បស្សតិ បរិត្តានី’តិអាទិ វុត្ថំ, ឯវំ អវត្ថា ឥធ ចត្វសុបិ អភិកាយតនេសុ
អដ្ឋត្ថំ អរូបសញ្ញាតាវ វុត្ថាតិ។ អដ្ឋត្ថរូចានំ អនភិកវនីយតោ។ តត្ថ វា
ហិ ឥធ វា ពហិទ្ធា រូចានេវ អភិកវិតព្ពានិ, កស្មា តានិ និយមតោ
វុត្ថព្ពានី”តិ។

តត្រាបិ ឥធិបិ វុត្តានិ “អដ្ឋត្ថំ រូបសញ្ញំ អដ្ឋត្ថំ អរូបសញ្ញំ ឥទំ បន សត្តុ
ទេសនាវិលាសមត្តមេវ” តិ។ អយំ បនេត្ត អធិប្បាយោ - ឥធិ
វណ្ណាកោគរហិតានិ សហិតានិ ច សញ្ញានិ បរិត្តានិ សុវណ្ណាទុព្ពណ្ណានិ
អភិក្កយ្យាតិ។ បរិយាយកថា ហិ សុត្តន្តទេសនាតិ។ អភិធម្មេ បន
និប្បរិយាយទេសនត្តា វណ្ណាកោគរហិតានិ វិសុំ វុត្តានិ, តថា សហិតានិ។ អត្ថិ
ហិ ឧកយត្ថ អភិក្កវនវិសេសោតិ។ តថា ឥធិ បរិយាយទេសនត្តា វិមោក្ខានម្បិ
អភិក្កវនបរិយាយោ អត្ថិ តិ “អដ្ឋត្ថំ រូបសញ្ញំ” តិអាទិនា
បឋមទុតិយអភិកាយតនេសុ បឋមវិមោក្ខោ, តតិយចតុត្ថអភិកាយតនេសុ
ទុតិយវិមោក្ខោ, វណ្ណាភិកាយតនេសុ តតិយវិមោក្ខោ ច អភិក្កវនបត្តិតោ
សង្កហិតោ។ អភិធម្មេ បន និប្បរិយាយទេសនត្តា វិមោក្ខាភិកាយតនានិ
អសង្កវតោ ទេសេតុំ វិមោក្ខ វង្គេត្វា អភិកាយតនានិ កថិតានិ។ សញ្ញានិ ច
វិមោក្ខកិច្ចានិ ឈានានិ វិមោក្ខទេសនាយំ វុត្តានិ។ តទេតំ “អដ្ឋត្ថំ
រូបសញ្ញំ” តិ អាគតស្ស អភិកាយតនទ្វយស្ស អភិធម្មេ អភិកាយតនេសុ
អវចនតោ “រូបំ រូចានិ បស្សតី” តិអាទិនព្វា
សញ្ញាវិមោក្ខកិច្ចសាធារណវចនភាវតោ វុត្តានំ កតន្តិវិញ្ញាយតិ។

អដ្ឋត្ថរូចានំ អនភិក្កវនីយតោតិ ឥទំ អភិធម្មេ កត្ថចិបិ “អដ្ឋត្ថរូចានិ
បស្សតី” តិ អវច្ឆា សព្ពត្ថ យំ វុត្ថំ - “ពហិទ្ធារូចានិ បស្សតី” តិ, តស្ស
ការណាវចនំ។ តេន យំ អញ្ញហេតុកំ សុត្តន្តេ “ពហិទ្ធារូចានិ បស្សតី” តិ វចនំ,
តំ តេន ហេតុនា វុត្ថំ។ យំ បន ទេសនាវិលាសហេតុកំ អដ្ឋត្ថំ អរូបសញ្ញតាយ
ឯវ អភិធម្មេ វចនំ, ន តស្ស អញ្ញំ ការណំ មគ្គិតព្ពន្ធិ ទស្សេតិ។ អដ្ឋត្ថរូចានំ
អនភិក្កវនីយតា ច តេសំ ពហិទ្ធារូចានំ វិយ អវិក្ខតត្តា។ ទេសនាវិលាសោ ច
យថាវុត្តវុត្តានវសេន វេទិតញ្ចោ វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន
វិជ្ជមានបរិយាយកថនភាវតោ។ ទេសនាវិលាសោ ហិ នាម

វេនេយ្យជ្ឈាសយានុប្បវិជ្ជមានស្ស ច បរិយាយស្ស វិការំនំ, ន យស្ស កស្សចិ,
តស្មា “ឥធម៌ បរិយាយទេសនត្តា” តិអាទិនា វុត្តប្បការំ វុត្តានំ
ទេសនាវិលាសនិពន្ធនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

សុវណ្ណាទុព្ពណ្ណានីតិ ឯតេនេវ សិទ្ធត្ថា ន នីលាទិអភិកាយតនានិ វុត្តព្ពានីតិ
ចេ? ន នីលាទិសុ កតាធិការានំ នីលាទិការស្សេវ អភិកវនការណាត្ថា។ ន ហិ
តេសំ បរិសុទ្ធាបរិសុទ្ធវណ្ណានំ បរិត្តតា អប្បមាណតា វា អភិកវនការណំ,
អថ ខោ នីលាទិការោ ឯវាតិ។ ឯតេសុ ច បរិត្តាទិកសិណារូបេសុ យំយំចរិតស្ស
ឥមានិ អភិកាយតនានិ ឥជ្ឈន្តិ, តំ ទស្សេតុំ - “ឥមេសុ បដា” តិអាទិ វុត្តំ។

សព្វសង្គាហិកវសេនាតិ នីលវណ្ណានីលនិទស្សននីលនិកាសានំ
សាធារណវសេន។ វណ្ណាវសេនាតិ សភាវវណ្ណាវសេន។ និទស្សនវសេនាតិ
បស្សិតព្ពតាវសេន, ចក្ខុវិញ្ញាណាវិជីយា គហេតព្ពតាវសេន។ ឱកាសវសេនាតិ
សប្បកាសតាយ អវកាសនវសេន។ វណ្ណាធាតុយា វាតិ
អញ្ញនវជតវត្ថាទិវណ្ណាធាតុយា។ លោកិយានេវ រូចាវចរជ្ឈានការតោ។

៤៣៥. រូបីតិ ឯត្ថ យេនាយំ សសន្តតិបរិយាបន្នេន រូបេន សមន្នាគតោ, តំ
យស្ស ឈានស្ស ហេតុការេន វិសិដ្ឋរូបំ ហោតិ។ យេន វិសិដ្ឋេន រូបីតិ វុច្ចេយ្យ,
តនេវ សសន្តតិបរិយាបន្នរូបនិមិត្តំ ឈានំ។ ឥធម៌ បន បរមត្ថតោ
រូបិការសាធកន្តិ អាហា - “អជ្ឈត្តំ កេសាទីសូ” តិអាទិ។ រូបជ្ឈានំ រូបន្តិ
ឧត្តរបទលោបេន វុត្តំ - “រូបូបបត្តិយា” តិអាទិសុ (ធម៌. ស. ១៦០-១៦១, ១៨៥-១៩០
អាទយោ, ២២២-២២៥ អាទយោ; វិក. ៦២៥) វិយ។

សុកន្ទេវ អធិមុត្តោ ហោតីតិ អយំ តតិយវិមោក្ខោ។ ឥធម៌
សុបរិសុទ្ធនីលាទិវណ្ណាកសិណាជ្ឈានវសេន វុត្តោតិ ទស្សេត្វា ឥទានិ

បដិសម្ពិទ្ធាចារ្យឃុំ តស៊ូ ព្រហ្មវិហារវង្សានវសេន អាគតការំ ទស្សតុំ -
“បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គេ បនា”តិអាទិ អារទ្ធាំ។ ឥធម បន ឧបវិចារិយំយេវ
ព្រហ្មវិហារានំ អាគតត្ថា តំ នយំ បដិក្ខិបិត្វា
បរិសុទ្ធនិលាទិវណ្ណាកសិណាវសេនេវ សុភវិមោក្ខោ អនុញ្ញាតោ។

២២៣. បរិកម្មបថវិយាបីតិ អកតាយ វា កតាយ វា
ទឡ្ហមណ្ឌលាទិសម្ពាតបរិកម្មបថវិយាបី។ ឧគ្គហនិមិត្តាទីនំ បថវិកសិណាទិ
នាមំ និស្សិតេ និស្សយេវេហារវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋពុំ, យថា “មញ្ញា ឧក្កដិ
ករោន្តិ”តិ។

សីលានីតិ ចាតិមោក្ខសំវរាទីនិ ចត្តារិ សីលានិ។ សោធម្មតាតិ អនាបជ្ជនេន
អាបន្នុវដ្ឋាបនេន កិលេសេហិ អប្បជីបិឡនេន ច វិសោធម្មតា។ តិវិជញ្ញិ
សីលស្ស វិសោធនំ នាម - អនាបជ្ជនំ អាបន្នុវដ្ឋាបនំ កិលេសេហិ ច
អប្បជីបិឡនន្តិ។ កម្មជ្ជានការំនំ បរិពុន្ទេតិ ឧបរោធនតិ បរិវត្តិតុំ ន ទេតីតិ
បលិពោធា រការស្ស លការំ កត្វា, បរិពុន្ទេតិ អត្ថោ។ ឧបច្ឆិនិត្វាតិ
សមាបន្នេន សង្គាហណេន វា ឧបរុទ្ធិត្វា, អបលិពោធំ កត្វាតិ អត្ថោ។
កល្យាណមិត្តំ ឧបសង្កមិត្វាតិ -

“បិយោ គរុ ភាវនីយោ, វត្តា ច វចនក្ខមោ;
គម្ពីរញ្ច កថំ កត្តា, នោ ចដ្ឋានេ និយោជកោ”តិ។ (អ. និ. ៧.៣៧) -

ឯវមាទិគុណាសមន្នាគតំ ឯកន្តហិតេសី វុទ្ធិបក្ខេ បីតំ កល្យាណមិត្តំ
ឧបសង្កមិត្វា។

អនន្ទរបំ វិហារន្តិ អដ្ឋារសន្នំ ទោសានំ អញ្ញាតវេន សមន្នាគតំ។ វុត្តញ្ញោតំ
អដ្ឋកថាសុ -

“មហាវាសំ នវាវាសំ, ជវាវាសញ្ចា បន្តន៍;
សោណ្ឌី បណ្ណាញា បុប្ផញ្ចា, ជលំ បត្តិតមេវ ច។

“នគរំ ធារុនា ខេត្តំ, វិសភាគេន បន្តន៍;
បច្ឆន្តសីមា សប្បាយំ, យត្ថ មិត្តោ នលព្ភតិ។

“អដ្ឋារសេតានិ ហំនានិ, ឥតិ វិញ្ញាយ បណ្ឌិតោ;
អារកា បរិវេន្ទេយ្យ, មគ្គំ សប្បជីកយំ យថា”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៥២);

អនុរូបេតិ គោចរតាមតោ នាតិទ្ធរនច្ឆាសន្នតាធិហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ
សមន្នាគតេ។ វុត្តញ្ញោតំ ភគវតា -

“កថញ្ច, ភិក្ខុវេ, សេនាសនំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ហោតិ? ឥធម, ភិក្ខុវេ,
សេនាសនំ នាតិទ្ធរំ ហោតិ នច្ឆាសន្នំ គមនាគមនសម្បន្នំ ធិរា
អប្បាកិណ្ណំ រត្តិ អប្បសទ្ធិំ អប្បនិក្សេសំ
អប្បឧសមកសវាតាតបសវីសបសម្ភស្សំ។ តស្មី ខោ បន សេនាសនេ
វិហារន្តស្ស អប្បកសិរេន ឧប្បជ្ឈន្តិ
ចីវរវិណ្ឌាចាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ឈបរិក្ខារា។ តស្មី ខោ បន
សេនាសនេ ថេរា ភិក្ខុវិហារន្ត ពហុស្សុតា អាគតាគមា ធម្មធរាវិនយធរា
មាតិកាធរា។ តេ កាលេន កាលំ ឧបសង្កមិត្វា បរិបុច្ឆតិ បរិបញ្ញតិ ‘ឥទំ,
ភន្តេ, កថំ ឥមស្ស កោ អត្ថោ’តិ។ តស្ស តេ អាយស្មន្តោ អរិវជញ្ជោវ
វិវរន្តិ, អនុត្តានីកតញ្ច ឧត្តានី ករោន្តិ, អនេកវិហិតេសុ ច
កម្ពុហានិយេសុ ធម្មេសុ កម្ពុ បជិវិនោទេន្តិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខុវេ, សេនាសនំ
បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ហោតិ”តិ (អ. និ. ១០.១១)។

ឯត្ថ ច ឆាតិទ្វរំ នច្ឆាសន្នំ គមឆាតមនសម្បន្នន្តិ ឯកំ អង្គំ, ទិវា អប្បាកិល្បំ
រត្តិ អប្បសន្នំ អប្បនិគ្សាសន្តិ ឯកំ,
អប្បឧសមកសវាតាតបសវីសបសម្បស្សន្តិ ឯកំ, តស្មី ខោ បន សេនាសនេ
វិហារន្តស្ស...បេ.... បរិក្ខារាតិ ឯកំ, តស្មី ខោ បន សេនាសនេ ថេរា...បេ.... កង្ខំ
បដិវិនោទន្តិតិ ឯកន្តិ ឯវំ បព្វាផ្កានិ វេទិតព្ពានិ។

ឧទ្ទកបលីពោធំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វាតិ ធីយកេសនខលោមាធំ ធននេន
ចីវរកម្មចីវរវជនបត្តបចនមញ្ចបីហ្មធិសោធនវសេន ឧទ្ទកបលីពោធំ
ឧបច្ឆិន្ទិត្វា។

៤៥៣. ឧទ្ទមាតកាធិស្វតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្នេន
វិនិលកវិបុត្តកវិច្ឆិន្ទកវិក្ខាយិតកហតវិក្ខិត្តកលោហិតកបុឡវកអដ្ឋិកានំ
សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។ តត្ថ ភស្តាវិយ វាយុនា ឧទ្ទំ ជីវិតបរិយាធានា យថានុក្កមំ
សមុក្កតេន សូនភាវេន ធុមាតត្តា ឧទ្ទមាតំ, ឧទ្ទមាតមេវ ឧទ្ទមាតកំ,
បដិកូលត្តា វា កុច្ឆិតំ ឧទ្ទមាតន្តិ ឧទ្ទមាតកំ, តថារូបស្ស ធរសវីរស្សេតំ
អធិវចនំ។ វិនិលំ វុច្ឆតិ វិបរិភិន្ននិលវល្លំ, វិនិលមេវ វិនិលកំ, បដិកូលត្តា វា
កុច្ឆិតំ វិនិលន្តិ វិនិលកំ, មំសុស្សនដ្ឋានេសុ រត្តវល្លាស្ស, បុព្វសន្និចយដ្ឋានេសុ
សេតវល្លាស្ស, យេតុយ្យេន ច និលវល្លាស្ស និលដ្ឋានេ និលសាដកចារុតស្សេវ
ធរសវីរស្សេតំ អធិវចនំ។ បរិភិន្នដ្ឋានេសុ វិស្សន្ធមានបុព្វំ វិបុព្វំ, វិបុព្វមេវ
វិបុព្វកំ, បដិកូលត្តា វា កុច្ឆិតំ វិបុព្វន្តិ វិបុព្វកំ, តថារូបស្ស ធរសវីរស្សេតំ
អធិវចនំ។ វិច្ឆិន្ទំ វុច្ឆតិ ទិដា ជិន្ននេន អបធាវិតំ, វិច្ឆិន្ទមេវ វិច្ឆិន្ទកំ, បដិកូលត្តា វា
កុច្ឆិតំ វិច្ឆិន្ទន្តិ វិច្ឆិន្ទកំ, វេមជ្ឈេ ជិន្នស្ស ធរសវីរស្សេតំ អធិវចនំ។ ឥតោ ច ឯត្តោ
ច វិវិជាការេន សោលាសិផ្កាលាធិហិ ខាយិតំ វិក្ខាយិតំ, វិក្ខាយិតមេវ

វិក្កាយិតកំ, បដិកូលត្តា វា កុច្ឆិតំ វិក្កាយិតន្តិ វិក្កាយិតកំ, តថាវុបស្ស
ធរសវីរស្សេតំ អធិវចនំ។

វិវិដា ឱត្តំ វិក្ខិត្តំ, វិក្ខិត្តមេវ វិក្ខិត្តកំ, បដិកូលត្តា វា កុច្ឆិតំ វិក្ខិត្តន្តិ
វិក្ខិត្តកំ, អញ្ជោន ហត្ថំ, អញ្ជោន ចាធំ, អញ្ជោន សីសន្តិ ឯវំ តតោ តតោ
វិក្ខិត្តស្ស ធរសវីរស្សេតំ អធិវចនំ។ ហតព្វា តំ បុរិមនយេនេវ វិក្ខិត្តកញ្ចាតិ
ហតវិក្ខិត្តកំ, កាកបទាការេន អង្គបច្ចុដ្ឋេសុ សត្តេន ហនិទ្វា វុត្តនយេនេវ
វិក្ខិត្តស្ស ធរសវីរស្សេតំ អធិវចនំ។ លោហិតំ កិរតិ វិក្ខិបតិ ឥតោ ចិតោ ច
បក្សវតីតិ លោហិតកំ, បក្សវិតលោហិតមក្ខិតស្ស ធរសវីរស្សេតំ អធិវចនំ។
បុឡវា វុច្ឆន្តិ កិមយោ, បុឡវេ កិរតីតិ បុឡវកំ, កិមបរិបុណ្ណស្ស
ធរសវីរស្សេតំ អធិវចនំ។ អដ្ឋិយេវ អដ្ឋិកំ, បដិកូលត្តា វា កុច្ឆិតំ អដ្ឋិតិ អដ្ឋិកំ,
អដ្ឋិសម្ពុលី កាយបិ ឯកដ្ឋិកស្សបិ ឯតំ អធិវចនំ។ ឥមេសុ ធនសុ អសុភេសុ
បឋមជ្ឈានមេវ ឧប្បជ្ឈតិ, ន ទុតិយាទីនិ។ តេជាហា - ឥធ “បឋមជ្ឈានសហគតា
សញ្ញា” តិ។ តថា ហិ អបរិសណ្ឌិតជលាយ សីយសោតាយ នទិយា
អរិត្តពលេនេវ នាវា តិជ្ជតិ, វិដា អរិត្តេន ន សក្កា ឋបេតុំ។ ឯវមេវ ទុព្ពលត្តា
អារម្មណស្ស វិតក្កពលេនេវ ចិត្តំ ឯកក្កំ ហុត្វា តិជ្ជតិ, វិដា វិតក្កេន ន សក្កា
ឋបេតុំ។ តស្មា បឋមជ្ឈានមេវេត្ថ ហោតិ, ន ទុតិយាទីនិ។ អារម្មណស្ស
ទុព្ពលតា ចេត្ថ បដិកូលភារេន ចិត្តំ ឋបេតុំ អសមត្ថតា។

“រុក្ខោ មតោ, លោហំ មត” ន្តិអាទិសុ យំ ខន្ធប្បពន្ធុ ឧបាទាយ
រុក្ខាទិសមញ្ញា, តស្មី អនុបច្ឆិន្ទេបិ អល្លតាទិវិគមនំ និស្សាយ មតវោហារោ
សម្មតិមរណំ។ សម្ពាទនំ ខណ្ឌកង្កសម្ពាតំ ខណ្ឌិកមរណំ។ សមុច្ឆេទមរណាន្តិ
អរហតោ សន្តានស្ស សព្វសោ ឧច្ឆេទក្ខតំ មរណំ។ វិបស្សនាភាវនាវសេន
ចេតំ វុត្តំ។ មរណានុស្សតិភាវនាយំ បន តិវិជម្បេតំ នាធិប្បេតំ

អស់វេក្កវត្ថុតោ អនុបជ្ជបាណតោ អពាហុល្លតោ ច។ មរណានុស្សតិយញ្ញំ
ឯកេនភវេន បរិច្ឆេទស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយប្បពន្ធស្ស វិច្ឆេទោ មរណាន្តិ អធិប្បតោ
អស់វេក្កវត្ថុតោ ឧបជ្ជបាណតោ ពាហុល្លតោ ច។ ឥនានិ ឥមមេវ មរណំ សន្ធាយ
វិកប្បន្តំ ទស្សន្តោ, “ហេដ្ឋា វុត្ថលក្ខណា វា” តិអាទិមាហ។

អសីតបីតាទិកេទេតិ អសីតបីតខាយិតសាយិតប្បកេទេ,
អសីតព្ពុខាទិតព្ពុសាយិតព្ពុវិភាគេតិ អត្ថោ កាលកេទវចនិច្ឆាយ អភាវតោ
យថា “ធុទ្ធ” ន្តិ។ កតឡំ ករិយតីតិ កតឡំ កាហោ, អាហរិយតីតិ អាហារោ,
កតឡំ កាហោ ច សោ អាហារោ ចាតិ កតឡំ កាហារោ។ វត្ថុវសេន ចេតំ វុត្ថំ។
សវត្ថុកោ ឯវ ហិ អាហារោ ឥធ កម្មជ្ជានភាវេន អធិប្បតោ។ ឱជាលក្ខណោ
បន អាហារោ ឱជជ្ជមកំ រូបំ អាហារតីតិ អាហារោតិ វុច្ឆតិ។ សោ ឥធ
នាធិប្បតោ បដិកូលាការគ្គហណស្ស អសម្ភវតោ។ នវ បដិកូលានីតិ
គមនបរិយេសនបរិភោគាសយនិទានអបរិបក្កបរិបក្កដលនិស្សន្ទប្បដិកូល
វសេន នវ បដិកូលានិ។ សមក្ខនប្បដិកូលំ បន បរិភោគាធិសុ លព្ពមានត្តា
ឥធវិសុំ ន គហិតំ, អញ្ញថា តេន សទ្ធិ “ទស បដិកូលានី” តិ វត្ថុព្ពំ។ វិសុទ្ធិមគ្គ
(វិសុទ្ធិ. ១.៣០៣-៣០៤) បន សមក្ខនំ បរិភោគាធិសុ លព្ពមានម្សិ និស្សន្ទវសេន
វិសេសតោ បដិកូលន្តិវិសុំ គហេត្វា ទសហាការេហិ បដិកូលតា វុត្តា។

ឧប្បជ្ជនកសញ្ញាន្តិ បដិកូលាការគ្គហណវសេន ឧប្បជ្ជនកសញ្ញំ។
សញ្ញាសន្តោ ចាយំ “រូបសញ្ញា សទ្ធសញ្ញា” តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៥៧)
សញ្ញាននលក្ខណោ ធម្មោ អាគតោ, “អនិច្ចសញ្ញា ធុក្ខសញ្ញា” តិអាទីសុ
វិបស្សនាយ អាគតោ, “ធុទ្ធមាតកសញ្ញាតិ វា សោចាករូបសញ្ញាតិ វា ឥមេ
ធម្មា ឯកជ្ជា, ឧទាហុ នាធជ្ជា” តិអាទីសុ សមថេ អាគតោ។ ឥធ បន សមថស្ស

បរិកម្ម ឧដ្ឋាន។ អាហារេហ៍ បដិកូលការគ្គហណំ, តប្បភាវីតំ វា
ឧបចារជ្ឈានំ ឥធម៌ “អាហារេ បដិកូលសញ្ញា”តិ អធិប្បតំ។

ឧក្កណ្ឌិតសញ្ញានិ ធិត្តិទូណាការេន ឧប្បជ្ឈនកសញ្ញា។ អនិច្ចសញ្ញានិ វត្ថុ
អនិច្ចំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧប្បាទវយញ្ញាចត្តភាវតោ, ហុត្វា អភាវតោ វា, តស្មី អនិច្ចេ
ខន្ធបញ្ចកេ អនិច្ចន្តិ ឧប្បជ្ឈមាណ អនិច្ចលក្ខណាបរិគ្គាហិកា សញ្ញា
អនិច្ចសញ្ញា។ តេនាហា - “បញ្ចន្តំ ឧបាទានក្ខន្ធាន”ន្តិអាទិ។ តត្ថ ឧទយោ
និព្ពត្តិលក្ខណំ, វយោវិបរិណាមលក្ខណំ, អញ្ញាចត្ថំ ជរា។
ឧទយព្ពយញ្ញាចត្ថគ្គហណេន អនិច្ចលក្ខណំ ធស្សេតិ។
ឧប្បាទវយញ្ញាចត្តភាវតោ ហិ ខន្ធបញ្ចកំ អនិច្ចន្តិ វុច្ចតិ។ យស្ស ច សភាវេន
ខន្ធបញ្ចកំ អនិច្ចន្តិ វុច្ចតិ, តំ អនិច្ចលក្ខណំ។ តេន ហិ តំ អនិច្ចន្តិលក្ខិយតិ,
អនិច្ចលក្ខណាញា ឧទយព្ពយានំ អមនសិកាវា សន្តតិយា បដិច្ចន្តត្វា ន
ឧបដ្ឋាតិ, ឧទយព្ពយំ បន បរិគ្គហេត្វា សន្តតិយា វិកោបិតាយ អនិច្ចលក្ខណំ
យាថាវសរសតោ ឧបដ្ឋាតិ។ ន ហិ សម្មនេវ ឧទយព្ពយំ សល្លក្ខេន្តស្ស
បុញ្ចាបរិយេន បវត្តមាណំ ធម្មានំ អញ្ញាញាភាវំ សល្លក្ខណេន សន្តតិយា
ឧត្ត្រាជិតាយ ធម្មា សម្ពន្ធភាវេន ឧបដ្ឋហន្តិ, អថ ខោ អយោសលាការិយ
អសម្ពន្ធភាវេនាតិ សុដ្ឋតំ អនិច្ចលក្ខណំ ចាកជំ ហោតិ។

“យទនិច្ចំ, តំ ទុក្ខ”ន្តិ (សំ. និ. ៣.១៥, ៤៥, ៤៦, ៧៦, ៧៧, ៨៥; ២.៤.១, ៤)
វចនតោ តនេវ ខន្ធបញ្ចកំ អភិណ្ឌាប្បដិប័ធឿនតោ ទុក្ខំ,
អភិណ្ឌាប្បដិប័ធិនាការោ បន ទុក្ខលក្ខណំ។ តេនេវាហា - “អនិច្ចេ
ខន្ធបញ្ចកេ...បេ.... សញ្ញា ភាវេតី”តិ។ តត្ថ បដិប័ធិនំ នាម យថាបរិគ្គហិតំ
ឧទយវយវសេន សម្ពាវានំ និរន្តរំ បដិប័ធិយមានតាវិពាធិយមានតា។
ទុក្ខលក្ខណាញា អភិណ្ឌាសម្បដិប័ធិនស្ស អមនសិកាវា ភិយាបថេហិ

បដិច្ចន្ទត្តាន ឧបដ្ឋាតិ, អភិណ្ឌាសម្បជីវីឡនំ បន មនសិ ករិត្វា វិយាបថេ
លព្ពមានទុក្ខប្បដិច្ចាទកកាវេ ឧត្តាជិតេ ទុក្ខលក្ខណំ យាថាវសរសតោ
ឧបដ្ឋាតិ។ តថា ហិ វិយាបថេហិ បដិច្ចន្ទត្តា ទុក្ខលក្ខណំ ន ឧបដ្ឋាតិ, តេ ច
វិយាបថា អភិណ្ឌាសម្បជីវីឡនាមនសិការេន បដិច្ចាទកកា ជាតា។ ឯកស្មិត្តា
វិយាបថេ ឧប្បន្ទស្ស ទុក្ខស្ស វិនោទកំ វិយាបថន្តំ តស្ស បដិច្ចាទកំ វិយ
ហោតិ, ឯវំ សេសាបិ។ វិយាបថានំ បន តំទុក្ខបតិភាការកាវេ យាថាវសរសតោ
ញាតេ តេសំ ទុក្ខប្បដិច្ចាទកកាវេ ឧត្តាជិតោ នាម ហោតិ សម្ពាទនំ និរន្តំ
ទុក្ខាភិវុទ្ធតាយ ចាកជការវតោ។ តស្មា អភិណ្ឌាសម្បជីវីឡនំ មនសិ ករិត្វា
វិយាបថេ លព្ពមានទុក្ខប្បដិច្ចាទកកាវេ ឧត្តាជិតេ ទុក្ខលក្ខណំ
យាថាវសរសតោ ឧបដ្ឋាតិ។

“យំ ទុក្ខំ, តទនត្តា” តិ វចនតោ តទេវ ខន្ធបញ្ចកំ អវសវត្តនតោ អនត្តា,
អវសវត្តនាការោ បន អនត្តលក្ខណំ។ តេនាហ - “បដិវីឡនដ្ឋេនា” តិ អាទិ។
អនត្តលក្ខណញ្ច នាណាតុវិនិព្វោគស្ស អមនសិការោ យនេន បដិច្ចន្ទត្តា ន
ឧបដ្ឋាតិ, នាណាតុយោ បន វិនិព្វជិត្វា “អញ្ញោ បថវីធាតុ, អញ្ញោ
អាថោធាតុ” តិ អាទិនា, “អញ្ញោ ជស្សោ, អញ្ញោ វេទនា” តិ អាទិនា ច វិសុំ វិសុំ
កត្វា យនវិនិព្វោគេ កតេ សមូហាយនេ កិច្ចាវម្ពណាយនេ ច ភេទិតេ
អនត្តលក្ខណំ យាថាវសរសតោ ឧបដ្ឋាតិ។ យា ហេសា អញ្ញមញ្ញបត្តម្ភេសុ
សមុទិតេសុ រូបារូបធម្មេសុ ឯកត្តាភិនិវេសវសេន អបរិមទ្ធិតសម្ពាវេហិ
មមាយមាណា សមូហាយនតា, តថា តេសំ តេសំ ធម្មានំ កិច្ចភេទស្ស សតិបិ
បដិនិយតកាវេ ឯកតោ គយ្ហមាណា កិច្ចយនតា, តថា សាវម្ពណាធម្មានំ សតិបិ
អារម្មណាករណភេទេ ឯកតោ គយ្ហមាណា អារម្មណាយនតា។ សា ចត្វសុ
ធាតុសុ ញាណេន វិនិព្វជិត្វា ទិស្សមាណសុ ហេតុន បរិមទ្ធិយមាណោ

ដែលបិណ្ឌោរិយ វិលីនំ អាគច្ឆតិ, យថាបច្ចយំ បវត្តមានា សុញ្ញា ឯតេ
ធម្មមត្តាតិ អវសវត្តនាការសម្មាតំ អនត្តលក្ខណំ ចាកជតំ ហោតិ។

អបរអច្ចរាសដ្ឋាតវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៩. កាយគតាសតិវគ្គវណ្ណានា

៥៦៣. ចេតសា ដុដោតិ ចិត្តន ជរិតោ។ ចិត្តន ជរណញ្ច សមុទ្ទស្ស ទិដ្ឋា
សម្ពវត្ថីតិ អាហា - “ទុរិដំ ជរណា”ន្តិអាទិ។ បុរិមេន អត្ថេនាតិ
“សម្បយោគវសេនវិជ្ជំ ភជន្តី”តិ វុត្តេន អត្ថេន។ បដ្ឋិមេនាតិ “វិជ្ជាកាគ
វិជ្ជាកោដ្ឋាសេ វត្ថុន្តី”តិ វុត្តេន។

៥៦៤. មហាតោ សំវេកាយ សំវត្ថតិភិអាទីសុ អយំ បន អបរោ នយោ។
យាថាវតោ កាយសភាវប្បវេទនតោ មហាតោ សំវេកាយ សំវត្ថតិ។
អត្តាយាតិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្តាយ។ យោគក្ខេមាយាតិ ចត្វហិ យោគេហិ
ខេមភារាយ។ សតិសម្បជញ្ញាយាតិ សត្តត្ថ សតិអវិប្បវាសាយ
សត្តដ្ឋានិយសម្បជញ្ញាយ ច។ ញ្ញាណទស្សនប្បដិលាភាយាតិ
វិបស្សនាញ្ញាណាធិគមាយ។ វិជ្ជាវិមុត្តិជលសន្និកិរិយាយាតិ តិស្សោវិជ្ជា
ចិត្តស្ស អធិមុត្តិ និព្វានំ ចត្តារិ សាមញ្ញជលានីតិ ឯតេសំ បច្ចក្ខករណាយ។

៥៦៥. បញ្ញាបដិលាភាយាតិអាទីសុ សោឡសសុ បទេសុ
បញ្ញាបដិលាភាយ បញ្ញាវុទ្ធិយា បញ្ញាវេបុល្លាយ បញ្ញាពាហុល្លាយាតិ ឥមាទិ
ចត្តារិ បញ្ញាវសេន ភាវវចនាទិ, សេសាទិ ទ្វាទស បុគ្គលវសេន ភាវវចនាទិ។
សប្បុរិសសំសេរោតិ សប្បុរិសានំ ភជន្តំ។ សទ្ធម្មស្សវនន្តិ តេសំ សប្បុរិសានំ
សន្តិកេ សីលាទិប្បដិបត្តិទិបកស្ស សទ្ធម្មវចនស្ស សវនំ។ យោនិសោ

មនសិកាវេទិ សុតានំ ធម្មានំ អត្ថបបរិក្ខារសេន ឧបាយេន មនសិកាវេ។
ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តិតិ លោកុត្តរធម្ម អនុគតស្ស សីលាទិប្បដិបទាធម្មស្ស
បដិបដ្ឋនំ។

ធន្នំ អភិញ្ញាញាណានន្តិ

ឥទ្ធវិធនិព្ពសោតចេតោបរិយបុព្ពេនិវាសទិព្ពចក្ខុអាសវក្ខយញ្ញាណានំ។
តេសត្ថតីនំ ញ្ញាណានន្តិ បដិសម្ពិទាទាឡិយំ (បដិ. ម. ១.១-២ មាតិកា)
“សោតាវជានេ បញ្ញា សុតមយេ ញ្ញាណំ, សុត្វាន សំវេ បញ្ញា សីលមយេ
ញ្ញាណា”ន្តិអាទិនា ញ្ញាណាកថាយ និទ្ទិដ្ឋានំ សាវកសាធារណាសាធារណានំ
ញ្ញាណានំ។ ឥមេសញ្ញា តេសត្ថតិញ្ញាណានំ សុតមយញ្ញាណានីនិ
សត្តសដ្ឋិញ្ញាណានិ សាវកស្ស សាធារណានិ, “ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តេ ញ្ញាណំ,
សត្តានំ អាសយានុសយេ ញ្ញាណំ, យមកថាជីហីវេ ញ្ញាណំ,
មហាករុណាសមាបត្តិយា ញ្ញាណំ, សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ, អនាវរណាញ្ញាណា”ន្តិ
(បដិ. ម. ១.៦៨-៧៣ មាតិកា) ឥមានិ ធម៌ អសាធារណញ្ញាណានិ សាវកេហិ។

សត្តសត្ថតីនំ ញ្ញាណានន្តិ ៧ត្ថ -

“ជាតិបច្ចយា ជរាមរណាន្តិ ញ្ញាណំ, អសតិ ជាតិយា នត្តិ ជរាមរណាន្តិ
ញ្ញាណំ។ អតីតម្បិ អទ្ធានំ ជាតិបច្ចយា ជរាមរណាន្តិ ញ្ញាណំ, អសតិ
ជាតិយា នត្តិ ជរាមរណាន្តិ ញ្ញាណំ។ អនាគតម្បិ អទ្ធានំ ជាតិបច្ចយា
ជរាមរណាន្តិ ញ្ញាណំ, អសតិ ជាតិយា នត្តិ ជរាមរណាន្តិ ញ្ញាណំ។
យម្បិស្ស តំ ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណំ, តម្បិ ខយធម្មំ វេយធម្មំ វិរាគធម្មំ
និរោធធម្មន្តិ ញ្ញាណំ។ កវបច្ចយា ជាតីតិ ញ្ញាណំ...ហេ... ឧបាទានបច្ចយា
ភវេតិ ញ្ញាណំ, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានន្តិ ញ្ញាណំ, វេទនាបច្ចយា
តណ្ហាតិ ញ្ញាណំ, ជស្សបច្ចយា វេទនាតិ ញ្ញាណំ, សឡាយតនបច្ចយា

ជស្សោតិ ញ្ញាណំ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនន្តិ ញ្ញាណំ,
វិញ្ញាណាបច្ចយា នាមរូបន្តិ ញ្ញាណំ, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណាន្តិ ញ្ញាណំ,
អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិ ញ្ញាណំ, អសតិ អវិជ្ជាយ នត្តិ សង្ខារាតិ ញ្ញាណំ,
អតីតម្បី អន្ធានំ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិ ញ្ញាណំ, អសតិ អវិជ្ជាយ នត្តិ
សង្ខារាតិ ញ្ញាណំ, អនាគតម្បី អន្ធានំ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិ ញ្ញាណំ,
អសតិ អវិជ្ជាយ នត្តិ សង្ខារាតិ ញ្ញាណំ, យម្បីស្ស តំ ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណំ,
តម្បី ខយធម៌ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្មន្តិ ញ្ញាណា"ន្តិ -

ភគវតា និទានវគ្គេ (សំ. និ. ២.៣៤-៣៥) ជរាមរណាទីសុ ឯកាទសសុ
បដិច្ចសមុប្បាទន្តេសុ បច្ចេកំ សត្ត សត្ត កត្វា វុត្តានិ សត្តសត្តតិញ្ញាណានិ។

តត្ថ ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណាន្តិ បច្ចយាការញ្ញាណំ។ បច្ចយាការោ ហិ ធម្មានំ
បវត្តិសង្ខាតាយ ឋិតិយា ការណត្ថា “ធម្មដ្ឋិតិ”តិ វុច្ចតិ, តត្ថ ញ្ញាណំ
ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណំ, “ជាតិបច្ចយា ជរាមរណា”ន្តិអាទិនា វុត្តស្សេវ ធម្មិធស្ស
ញ្ញាណាស្សេតំ អធិវចនំ។ ខយធម្មន្តិ ខយគមនសភាវំ។ វយធម្មន្តិ
វយគមនសភាវំ។ វិរាគធម្មន្តិ វិរជ្ជនសភាវំ។ និរោធធម្មន្តិ និរុដ្ឋនសភាវន្តិ
អត្ថោ។

លាភោតិអាទីសុ លាភោយេវ ឧបសគ្គនវិសេសេត្វា “បដិលាភោ”តិ
វុត្តោ។ បុន តស្សេវ អត្ថវិវរណាវសេន “បត្តិ សម្បត្តិ”តិ វុត្តំ។ ដុសនាតិ
អធិគមនវសេន ដុសនា។ សច្ចិកិរិយាតិ បដិលាភសច្ចិកិរិយា។ ឧបសម្បទាតិ
និច្ឆាទនា។

សត្តន្ទញ្ញ សេក្ខានន្តិ តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខន្តិ តិ សេក្ខសញ្ញតានំ
សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋានំ សត្តន្ទំ។ បុព្វដ្ឋនកល្យាណកស្ស ចាតិ និព្វានតាមិនិយា

បដិបទាយ យុត្តត្តា សុន្ទរដ្ឋន កល្យាណសញ្ញិតស្ស បុគ្គលស្ស។ វុឌ្ឍិកំ វុឌ្ឍនំ
ឯកាយាតិ វុឌ្ឍិកវុឌ្ឍនា។ យថាវុត្តានំ អដ្ឋន្ទម្យំ បញ្ញានំ វសេនវិសេសតោ
អរហតោ បញ្ញាវសេន បញ្ញាវុទ្ធិយា។ តថា បញ្ញាវេបុល្លាយ។

យស្ស កស្សចិបិ វិសេសតោ អនុបធម្មស្ស មហន្តំ នាម កិច្ចសិទ្ធិយា
វេទិតព្ពន្ធ តទស្ស កិច្ចសិទ្ធិយា ទស្សន្តោ “មហន្តោ អត្ថ
បរិគ្គណ្ឌាតី” តិអាទិមាហ។ តត្ថ អត្ថានំ មហន្តកាវោ មហាវិសយតាយ
វេទិតព្ពោ, មហាវិសយតា ច តេសំ បដិសម្ពិទាមគ្គេ អាគតនយេន វេទិតព្ពោ។
សីលក្ខន្ធស្ស បន ហេតុមហន្តតាយ, បច្ចយមហន្តតាយ,
និស្សយមហន្តតាយ, បភេទមហន្តតាយ, កិច្ចមហន្តតាយ, ជលមហន្តតាយ,
អាទិសំសមហន្តតាយ ច មហន្តកាវោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ហេតុ អលោកាទយោ។
បច្ចយោ ហិរេត្តប្បសទ្ធាសតិវីរិយាទយោ។ និស្សយោ
សាវកោពោធិបច្ឆេកោពោធិនិយតតា តំសមម្ពិទោ ច បុរិសវិសេសា។ បភេទោ
ចារិត្តវារិត្តាទិវិភាគោ។ កិច្ចំ តទដ្ឋានិវសេន បដិបក្ខវិធមនំ។ ផលំ
សគ្គសម្បទា និព្វានសម្បទា ច។ អាទិសំសោ បិយមនាបតាទិ។ អយមេត្ត
សម្លេចោ, វិត្តារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៩) អាកម្ពេយ្យសុត្តានិសុ (ម. និ.
១.៦៤ អាទយោ) ច អាគតនយេន វេទិតព្ពោ។ ឥមិនា នយេន សមាធិក្ខន្ធាទីនម្យំ
មហន្តតាយថាវហំ និទ្ធាវេត្វា វុត្តព្ពោ។ ឋានាជ្ជានានំ មហន្តកាវោ បន
មហាវិសយតាយ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ឋានាជ្ជានានំ មហាវិសយតា
ពហុធាតុកសុត្តានិសុ អាគតនយេន វេទិតព្ពោ។

វិហារសមាបត្តិនំ មហាវិសយតា សមាធិក្ខន្ធ
មហាវិសយតាទិទ្ធារណនយេន វេទិតព្ពោ, អរិយសទ្ធានំ
សកលយានសង្គាហកតោ សច្ចវិភង្គេ (វិភ. ១៨៩ អាទយោ) តំសំវណ្ណានាសុ

(វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩ អាធមយោ) ច អាគតនយេន, សតិបដ្ឋានាទីនំ
សតិបដ្ឋានិកត្តាទីសុ (វិភ. ៣៥៥ អាធមយោ) តំសំវណ្ណានាទីសុ (វិភ. អដ្ឋ. ៣៥៥
អាធមយោ) ច អាគតនយេន, សាមញ្ញដលានំ មហាតោ ហិតស្ស មហាតោ
សុខស្ស មហាតោ អត្ថស្ស មហាតោ យោគក្ខេមស្ស និប្បត្តិការតោ
សន្តបណ្ឌិតអតក្ការចរបណ្ឌិតវេទនីយការតោ, អភិញ្ញានំ មហាសម្មារតោ
មហាវិសយតោ មហាកិច្ចតោ មហានុការតោ មហានិប្បត្តិតោ, និព្វានស្ស
មទិន្នមទនាទិមហត្ថសិទ្ធិតោ ច មហានុភារោ វេទិតញ្ចោ។ បរិគ្គណ្ហាទីតិ
សភារាទិតោ បរិច្ឆ័ដ្ឋ គណ្ហាទី ជាតាទី, បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។

បុព្វបញ្ញាទី ឯត្ថាបិ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ អយំ បនវិសេសោ
- បុព្វ នាតាក្ខន្ធសុ ញ្ញាណំ បរត្ថតីតិ “អយំ រូបក្ខន្ធនាម... បេ... អយំ
វិញ្ញាណក្ខន្ធនាម” តិ ឯវំ បញ្ចន្ធខន្ធនំ នាតាករណំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បរត្ថតិ។
តេសុបិ ឯកវិជេន រូបក្ខន្ធនាម... បេ... ឯកាទសវិជេន រូបក្ខន្ធនាម ឯកវិជេន
វេទនាក្ខន្ធនាម... បេ... ពហុវិជេន វេទនាក្ខន្ធនាម ឯកវិជេន សញ្ញាក្ខន្ធនាម... បេ...
ពហុវិជេន សញ្ញាក្ខន្ធនាម ឯកវិជេន សម្ពាទក្ខន្ធនាម... បេ... ពហុវិជេន
សម្ពាទក្ខន្ធនាម ឯកវិជេន វិញ្ញាណក្ខន្ធនាម... បេ... ពហុវិជេន វិញ្ញាណក្ខន្ធនាម ឯវំ
ឯកេកស្ស ខន្ធស្ស ឯកវិជានិវេសន អតីតានិវេសនបិ នាតាករណំ បដិច្ច
ញ្ញាណំ បរត្ថតិ។

បុព្វ នាតាធាតុស្ថតិ “អយំ ចក្ខុធាតុ នាម... បេ... អយំ មនោវិញ្ញាណធាតុ
នាម។ តត្ថ សោឡស ធាតុយោ កាមាវចរា, ទ្វេ ចាតុភូមិកា” តិ ឯវំ ធាតុសុ
នាតាករណំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បរត្ថតិ។ តយំទំ ឧបាទិន្នធាតុវេសន វុត្តំ។
បច្ចេកពុទ្ធនញ្ញា ទិន្នញ្ញា អគ្គសាវកានំ ឧបាទិន្នធាតុសុ ឯវំ នាតាករណំ បដិច្ច
ញ្ញាណំ បរត្ថតិ, តញ្ច ខោ ឯកទេសតោវ, ន និប្បទេសតោ។ ពហិទ្ធា

អនុបាទិន្ទធាតុនំ នាគាករណំ តេសំ អវិសយោវ, សព្វញ្ញតុទ្ធានំយេវ បន
“ឥមាយ ធាតុយា ឧស្សន្ទត្តា ឥមស្ស រុក្ខស្ស ខន្ធនា សេតោ ហោតិ, ឥមស្ស
កាឡោ, ឥមស្ស មជ្ជោ, ឥមស្ស ខរោ, ឥមស្ស ពហលតថោ, ឥមស្ស
សុក្ខតថោ។ ឥមស្ស បត្តំ វណ្ណាសណ្ណានាទិវសេន ឯវរូបំ។ ឥមស្ស បុប្ផំ ជីលំ,
បីតំ, លោហិតំ, ឌីនាតំ, សុគន្ធី, ទុគ្គន្ធី, មិស្សកកន្ធី។ ជលំ ខុទ្ទកំ, មហន្តំ, ធីយំ,
វដ្តំ, សុវណ្ណំ, ទុព្ពណ្ណំ, មជ្ជំ, ជរុសំ, សុគន្ធី, ទុគ្គន្ធី, មធុរំ, តិក្ខកំ, អម្ចិលំ, កដុកំ,
កសារំ។ កណ្តោកោ តិខិណោ, អតិខិណោ, ឧដុកោ, កុដិលោ, តម្លោ, ជីលោ,
លោហិតោ, ឌីនាតោ”តិអាទិនា ធាតុនានត្ថំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្តតិ។

បុព្វ នាគាអាយតនេសូតិ “ឥទំ ចក្ខាយតនំ នាម...បេ.... ឥទំ ធម្មាយតនំ
នាម។ តត្ថ ទសាយតនា កាមាវចរោ, ទ្វេ ចាតុភូមកា”តិ ឯវំ អាយតននានត្ថំ
បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្តតិ។

បុព្វ នាគាបដិច្ចសមុប្បាទេសូតិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាភេទតោ សន្តានភេទតោ ច
នានប្បភេទេសុ បដិច្ចសមុប្បាទន្តេសុ។ អវិជ្ជាទិអត្តាទិ ហិ បច្ចេកំ
បដិច្ចសមុប្បាទសញ្ញិតានិ។ តេនាហា - សម្ព័ន្ធវិជគេ “ទ្វាទស បច្ចយា ទ្វាទស
បដិច្ចសមុប្បាទា”តិ (សំ. និ. ដី. ១.១.១១០)។

បុព្វ នាគាសុញ្ញតមនុបលព្ពេសូតិ នាគាសភាវេសុ និច្ចសារាទិវិហិតេសុ
សុញ្ញសភាវេសុ, តតោ ឯវំ ឥត្តិបុរិសអត្តត្ថនិយាទិវសេន
អនុបលព្ពមាទសភាវេសុ។ ម-កាពោ ហេតុ បទសន្ធិករោ។

បុព្វ នាគាអត្ថេសូតិ អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាវិសយេសុ
បច្ចយុប្បន្នាទិនាគាអត្ថេសុ។ ធម្មេសូតិ ធម្មបដិសម្ពិទ្ធាវិសយេសុ
បច្ចយាទិនាគាធម្មេសុ។ និរុត្តិសូតិ តេសំយេវ អត្ថធម្មានំ

និទ្ទារណាវចនសង្ខាតេសុ នាធានិវុត្តិសុ។ បុព្វនាធាបដិកានេសូតិ
អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាធិវិសយេសុ ឥមាធិញ្ញាណាធិឥន្ទមត្តជោតកាធិតិ តថា តថា
បដិកានតោ ឧបតិជ្ឈនតោ បដិកានាធិតិ លទ្ធិនាមេសុ នាធាញ្ញាលោសុ។

បុព្វនាធាសីលក្ខន្ធសូតិអាទិសុ សីលស្ស បុព្វតំ នាធិត្ថញ្ញាវុត្តមេវ,
ឥតវេសំ បន វុត្តនយានុសារេន សុវិញ្ញេយ្យត្តា ចាកជមេវ។ យំ បន អភិជ្ជំ
ឯកមេវ និព្វានំ, តត្ថ ឧបចារវសេន បុព្វតំ គហេតព្ពន្ធិ អាហា - “បុព្វ
នាធាជនសាធារណោ ធម្មេ សមតិក្កម្មា”តិ។ តេនស្ស
មននិម្ពធនាធិបរិយាយេន បុព្វតំ បរិធិបិតំ ហោតិ។

វិបុលេ អត្ថេតិ មហាន្តេ អត្ថេ។ មហាន្តបរិយាយោ ហិវិបុលសន្នោ។
គម្ពីរេសូតិ សសាធិហិវិយ មហាសមុទ្ធោ អនុបចិតញ្ញាណាសម្ពារេហិ
អលព្ពនេយ្យប្បតិដ្ឋេសុ ខន្ធសុ ញ្ញាណំ បវុត្តតិវិសយស្ស គម្ពីរតាយ
ញ្ញាណស្ស គម្ពីរតាវិភាវិតា។

តិក្ខុវិសទកាវាធិគុណោហិ អសាធារណត្តា បវេសំ បញ្ញាយេ ន សាមន្តា,
អថ ខោ សុវិទូរិទ្ធវេតិ អសមន្តបញ្ញា អាការស្ស រស្សតំ កត្វា។ កេចិ
“អសមត្ថបញ្ញា”តិ បឋន្តិ, តេសំ យថាវុត្តគុណោហិ អញ្ញោហិ អសាធារណត្តា
នត្ថិ ឯតិស្សា កាយចិ សមត្ថន្តិ អសមត្តា បញ្ញាតិ យោជនា។ អត្ថវវត្តានតោតិ
អត្ថប្បភេទស្ស យាថាវតោ សន្និជ្ជានតោ។ ន អញ្ញោ កោចិ សក្កោតិ
អភិសម្ពិវុត្តិញ្ញាណាគតិយា សម្មាបុណ្ហតំ ន អញ្ញោ កោចិបិ សក្កោតិ,
តស្មា អយំ សុវិទូរិទ្ធវេតិ អសមន្តបញ្ញា។ ឥធានិ បុគ្គលន្តរវសេន
អសមន្តបញ្ញាវិភាវេតុ, “បុព្វជ្ជនកល្យាណកស្ស”តិអាទិ អារទ្ធិ។

“បញ្ញាបកេនកុសលោ អភិទ្ធិញ្ញាលោ អធិគតប្បដិសម្ភិទោ
ចតុវេសារជ្ជប្បត្តោ ធនពលធារី បុរិសាសភោ បុរិសសីហោ
បុរិសនាគោ បុរិសាជញ្ញោ បុរិសធារញ្ញោ អនន្តញ្ញាលោ អនន្តតេជោ
អនន្តយសោ អន្លោ មហាទូនោ ពលវា នេតាវិនេតា អនុនេតា
បញ្ញាបេតាវិនិជ្ឈាបេតា បេក្ខតា បសាទេតា។ សោ ហិ ភគវា
អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា, អសញ្ញាតស្ស មគ្គស្ស សញ្ញានេតា,
អនក្ខាតស្ស មគ្គស្ស អក្ខតា, មគ្គញ្ញូ មគ្គវិទូ មគ្គកោវិនោ។
មគ្គានុតាមី ច បន ឯតវហិ សាវកាវិហារន្តិ បច្ឆា សមម្ពាគតា។

“សោ ហិ ភគវា ជានំ ជាធាតិ, បស្សំ បស្សតិ, ចក្កកូតោ
ញ្ញាណកូតោ ធម្មកូតោ ព្រហ្មកូតោ វត្តា បវត្តា អត្ថស្ស និន្នេតា
អមតស្ស ធាតា ធម្មស្សមី តថាគតោ, នត្ថិ តស្ស ភគវតោ អញ្ញាតំ
អធិជ្ជំ អវិធិតំ អសង្ខកតំ អជស្សិតំ បញ្ញាយ។ អតីតំ អនាគតំ បច្ចុប្បន្នំ
ឧបាទាយ សព្វេ ធម្មា សញ្ញាការេន ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញ្ញាណមុខ អាចារ្យំ
អាគច្ឆន្តិ, យំ កិញ្ចី នេយ្យំ នាម អត្ថំ តំ សព្វំ ជានិតព្វំ, អត្ថត្ថោ វា បរត្ថោ
វា ឧភយត្ថោ វា ធិដ្ឋធម្មិកោ វា អត្ថោ សម្បរាយិកោ វា អត្ថោ ឧត្តានោ វា
អត្ថោ គម្ពីរោ វា អត្ថោ គូឡោ វា អត្ថោ បដិច្ឆន្នោ វា អត្ថោ នេយ្យោ វា
អត្ថោ នីតោ វា អត្ថោ អនវដ្ឋោ វា អត្ថោ និក្ខិលេសោ វា អត្ថោ វេទានោ
វា អត្ថោ បរមត្ថោ វា អត្ថោ, សព្វំ តំ អន្តោពុទ្ធស្សាណោ បរិវត្តតិ។

“សព្វំ កាយកម្មំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញ្ញាណានុបរិវត្តិ, សព្វំ វេទិកម្មំ
ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញ្ញាណានុបរិវត្តិ, សព្វំ មនោកម្មំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ
ញ្ញាណានុបរិវត្តិ។ អតីតេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អប្បដិហតំ ញ្ញាណំ,
អនាគតេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អប្បដិហតំ ញ្ញាណំ, បច្ចុប្បន្នេ ពុទ្ធស្ស

ភគវតោ អប្បដិហតំ ញ្ញាណំ, យាវតកំ នេយ្យំ, តាវតកំ ញ្ញាណំ។
យាវតកំ ញ្ញាណំ, តាវតកំ នេយ្យំ។ នេយ្យបរិយន្តិកំ ញ្ញាណំ,
ញ្ញាណាបរិយន្តិកំ នេយ្យំ, នេយ្យំ អតិក្កមិទ្ធា ញ្ញាណំ នប្បវត្តតិ, ញ្ញាណំ
អតិក្កមិទ្ធា នេយ្យបថោ នត្ថិ, អញ្ញមញ្ញបរិយន្តជ្ជាយិនោ តេ ធម្មា, យថា
ទិដ្ឋំ សមុគ្គបដលានំ សម្មា ផុសិតានំ ហេដ្ឋិមំ សមុគ្គបដលំ ឧបរិមំ
នាតិវត្តតិ, ឧបរិមំ សមុគ្គបដលំ ហេដ្ឋិមំ នាតិវត្តតិ,
អញ្ញមញ្ញបរិយន្តជ្ជាយិនោ, ឯវមេវំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ នេយ្យញ្ច
ញ្ញាណញ្ច អញ្ញមញ្ញបរិយន្តជ្ជាយិនោ។ យាវតកំ នេយ្យំ, តាវតកំ
ញ្ញាណំ។ យាវតកំ ញ្ញាណំ, តាវតកំ នេយ្យំ, នេយ្យបរិយន្តិកំ ញ្ញាណំ,
ញ្ញាណាបរិយន្តិកំ នេយ្យំ, នេយ្យំ អតិក្កមិទ្ធា ញ្ញាណំ នប្បវត្តតិ, ញ្ញាណំ
អតិក្កមិទ្ធា នេយ្យបថោ នត្ថិ។ អញ្ញមញ្ញបរិយន្តជ្ជាយិនោ តេ ធម្មា។
សត្តធម្មេសុ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញ្ញាណំ បវត្តតិ។

“សព្វេ ធម្មា ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អារជ្ជនប្បដិពទ្ធា អាកម្ព្យប្បដិពទ្ធា
មនសិការប្បដិពទ្ធា ចិត្តប្បាទប្បដិពទ្ធា, សត្តសត្តេសុ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ
ញ្ញាណំ បវត្តតិ។ សព្វេសំ សត្តានំ ពុទ្ធា អាសយំ ជាតាតិ, អនុសយំ
ជាតាតិ, ចរិតំ ជាតាតិ, អធិមុត្តិ ជាតាតិ, អប្បរជក្ខេ មហារជក្ខេ
តិក្ខិទ្រិយេ មុទិទ្រិយេ ស្វាការេ ទ្វាការេ សុវិញ្ញាបយេ ធុវិញ្ញាបយេ ភត្តា
សព្វេ សត្តេ បជាតាតិ, សនេវកោ លោកោ សមារកោ សព្វហ្មកោ
សស្សមណាព្រាហ្មណី បជា សនេវមនុស្ស អន្តោពុទ្ធព្រាណោ បរិវត្តតិ។

“យថា យេ កេចិ មច្ឆកច្ឆចា អន្តមសោ តិមិតិមិដ្ឋលំ ឧទាទាយ
អន្តោមហាសមុទ្ធេ បរិវត្តន្តិ, ឯវមេវ សនេវកោ លោកោ សមារកោ
សព្វហ្មកោ សស្សមណាព្រាហ្មណី បជា សនេវមនុស្ស

អន្តោពុទ្ធច្បាណោ បរិវត្តតិ។ យថា យេ កេចិ បក្ខិនោ អន្តមសោ គរុឡំ
វេនតេយ្យំ ឧបាទាយ អាគាសស្ស បទេសេ បរិវត្តន្តិ, ឯវមេវ យេបិ តេ
សាវបុត្តសមា បញ្ញាយ, តេបិ ពុទ្ធច្បាណាស្ស បទេសេ បរិវត្តន្តិ,
ពុទ្ធច្បាណំ ទេវមនុស្សានំ បញ្ញំ ជីវិត្វា អភិយំសិត្វា តិដ្ឋតិ។ យេបិ តេ
ខត្តិយបណ្ឌិតា ព្រាហ្មណបណ្ឌិតា គហបតិបណ្ឌិតា សមណបណ្ឌិតា
និបុណ្ណា កតបរប្បវាទា វាលវេជ្ជិចា, វេទិន្នា មញ្ញោ ចរន្តិ បញ្ញាកតេន
ទិដ្ឋិតតានិ, តេ តេ បញ្ញំ អភិសង្ករិត្វា អភិសង្ករិត្វា"តិ (បដិ. ម. ៣.៥) -

អាទិនា និទ្ទិដ្ឋចាឡី បេយ្យាលមុខេន សំខិបិត្វា ទស្សេន្តោ
“បញ្ញាបភេទកុសលោ បភិន្នច្បាណោ...បេ.... តេ បញ្ញំ អភិសង្ករិត្វា
អភិសង្ករិត្វា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ បភិន្នច្បាណោតិ អត្តាទីសុ បភេទកតច្បាណោ។
“បភេទច្បាណោ”តិបិ បឋន្តិ, សោយេវ អត្តោ។ តេ បញ្ញាន្តិ តេ តេ អត្តនា
អធិប្បេតំ បញ្ញំ។ និទ្ទិដ្ឋការណាតិ វិស្សន្តិកការណា។ ឧបក្ខិត្តកាតិ ភគវតោ
បញ្ញាវេយ្យត្តិយេន សមីបេ ខិត្តកា អន្តោវាសិកា សម្បជ្ជន្តិ។

ភវតិ អភិភវតីតិ ភូរិ។ កី? រាគាធិ។ ឧបសគ្គេ សតិបិ តទេវ បទំ តមត្ថំ
វេទតីតិ ឧបសគ្គេន វិធាបិ សោ អត្តោវិញ្ញេយ្យេ អនេកតត្តា ធាតុនន្តិវុត្ថំ -
“អភិភុយ្យតិ”តិ។ ការកព្យត្តយេន ចេតំ វុត្ថំ, តស្មា រាគំ អភិភុយ្យតិសា សា
មគ្គបញ្ញា អត្តនា អត្តនា វជ្ជំ រាគំ អភិភុយ្យតិ អភិភវតិ, មទតីតិ អត្តោ។
អភិភវតីតិ សា សា ជលបញ្ញា តំ តំ រាគំ ភវិ អភិភវិ មទ្ទិតិ ភូរិបញ្ញា។
“អភិភវិតា”តិ វា ចាហៅ, “អភិភវិត្វា”តិបិ បឋន្តិ។ អភិភវិត្វាតិ ច កិរិយាយ
សិទ្ធកាវទស្សនំ។ បញ្ញា ចេ សិទ្ធា, រាគាភិភវោ ច សិទ្ធា ឯវាតិ។ សេសេសុបិ
ឯសេវ នយោ។

រាគាធិសុ បន រដ្ឋនលក្ខណោ រាគោ។ ធុស្សនលក្ខណោ ទោសោ។
មុយ្ហនលក្ខណោ មោហោ។ កុដ្ឋនលក្ខណោ កោធា, ឧបនន្ទនលក្ខណោ
ឧបនាហោ។ បុព្ពកាលំ កោធា, អបរកាលំ ឧបនាហោ។
បរគុណាមក្ខនលក្ខណោ មក្ខោ, យុគគ្គាហលក្ខណោ បលាសោ។
បរសម្បត្តិជ័យនលក្ខណោ ឥស្សរា, អត្តនោ សម្បត្តិនិក្ខហនលក្ខណំ មជ្ឈិយំ។
អត្តនា កតថាបប្បជីវ្ហាននលក្ខណោ មាយា, អត្តនោ
អវិជ្ជមានគុណាប្បកាសនលក្ខណំ សាវេយ្យំ។ ចិត្តស្ស
ឧទ្ធមាតការលក្ខណោ ជម្ពោ, ករណុត្តរិយលក្ខណោ សារម្ពោ។
ឧន្ទតិលក្ខណោ មាណោ, អព្ពន្ធតិលក្ខណោ អតិមាណោ។ មត្តការលក្ខណោ
មនោ, បញ្ចកាមគុណេសុ ចិត្តវោស្សគ្គលក្ខណោ បមាណោ។ ភវតិ អភិភវតិ
អវិន្តិ ភ្លិ អស្សបតោ បរស្ស អការស្ស លោបំ កត្វា។ តេនាហា - “អវិ
មទ្ធនិបញ្ញាតិ ភ្លិបញ្ញា”តិ។ ភវតិ ឯត្ថ ថាវរជ្ជមន្តិ ភ្លិ វុច្ឆតិ បថវិ យថា
“ភូមិ”តិ ភ្លិ វិយាតិ ភ្លិបញ្ញា វិត្តតវិបុលជ្ជេន សព្វំ សហតាយ ច។ តេនាហា -
“តាយា”តិអាទិ។ តត្ថ បថវិសមាយាតិ វិត្តតវិបុលជ្ជេនេវ បថវិសមាយ។
វិត្តតាយាតិ បដានិតព្រៀសយេ វិត្តតាយ, ន ឯកទេសេ វត្តមាណាយ។
វិបុលាយាតិ ឧទ្យារភូតាយ។ សមន្នាគតោតិ បុគ្គលោ។ ឥតិ-សន្នោ ការណាត្ថេ,
ឥមិនា ការណេន បុគ្គលស្ស ភ្លិបញ្ញាយ សមន្នាគតត្តា តស្ស បញ្ញា
ភ្លិបញ្ញា នាមាតិ អត្តោ។ “ភ្លិបញ្ញាស្ស បញ្ញា ភ្លិបញ្ញបញ្ញា”តិ វត្តព្រ ឯកស្ស
បញ្ញាសទ្ធស្ស លោបំ កត្វា “ភ្លិបញ្ញា”តិ វុត្តំ។

អបិចាតិ បញ្ញាបរិយាយទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ បញ្ញាយមេតន្តិ បញ្ញាយ ឯតំ។
អធិវចនន្តិ អធិកំ វចនំ។ ភ្លិ ភូតេ អត្តេ ខន្ធាទិកេ រមតិ សច្ចសភាវេន, ធិដ្ឋិ
វិយ ន អភូតេតិ ភ្លិ។ មេធាតិ អសនិវិយ សិលុច្ឆយេ កិលេសេ មេធាតិ
ហិសតីតិ មេធា, ឱប្បំ គហណាធារណជ្ជេន វា មេធា។ បរិណាយិកាតិ

យស្សប្បជ្ជតិ, តំ សត្តំ អត្តហិតប្បជិបត្តិយំ សម្មយុត្តជម្មេ ច
យាថាវលក្ខណាប្បជិវេធ បរិណេតិ បរិណាយិកា។ ឥមេហេវ អញ្ញានិបិ
បញ្ញាបរិយាយវចនានិ ហោន្តិ។

បញ្ញាពាហុល្លន្តិ បញ្ញា ពាហុលា អស្សតិ បញ្ញាពាហុលោ, តស្ស ភាវោ
បញ្ញាពាហុល្លំ។ តញ្ច បញ្ញាយ ពាហុល្លំ បវត្តិ ឯវាតិ តមត្តំ បញ្ញាគរុកស្ស
បុគ្គលស្ស វសេន ទស្សន្តោ, “ឥធនកន្ទោ បញ្ញាគរុកោ ហោតិ” តិអាទិមាហ។
តត្ថ ឥធនកន្ទោតិ បុព្វជ្ជនកល្យាណាកោ, អរិយោ វា។ បញ្ញា គរុ ឯកស្សតិ
បញ្ញាគរុកោ។ បញ្ញាយ ចរិតោ បវត្តិតោ បញ្ញាចរិតោ, បញ្ញាយ ចរិតំ បវត្តំ
អស្សតិ វា បញ្ញាចរិតោ។ អនុលោមិកខន្តិអាទិវិភាគា បញ្ញា អាសយោ
ឯតស្សតិ បញ្ញាសយោ។ បញ្ញាយ អធិមុត្តោ តន្តិន្ទោតិ បញ្ញាធិមុត្តោ។
សមុស្សិតជ្ជន បញ្ញា ធរោ ឯតស្សតិ បញ្ញាធរោ។ បញ្ញាកេតូតិ តស្សវ
វេវចនំ។ បញ្ញានិមិត្តំ អាធិបតេយ្យំ ឯតស្សតិ បញ្ញាធិបតេយ្យា។
បញ្ញាសម្ពាតោ វិចយោ, ធម្មសភាវិចិននំ វា ពាហុលំ ឯតស្សតិ
វិចយពាហុលោ។ នានប្បការេន ធម្មសភាវិចិននំ ពាហុលំ អស្សតិ
បរិចយពាហុលោ។ ឱក្ខាយនំ យាថាវតោ ធម្មានំ ឧបជ្ឈានំ ពាហុលំ ឯតស្សតិ
ឱក្ខាយនពាហុលោ។ បញ្ញាយ តស្ស តស្ស ធម្មស្ស សម្មាបេក្ខនា សម្មេក្ខា,
សម្មេក្ខាយ អយនំ បវត្តនំ សម្មេក្ខាយនំ, សម្មេក្ខាយនំ ធម្មោ បកតិ
អស្សតិ សម្មេក្ខាយនធម្មោ។ សម្មេក្ខាយនំ វា យាថាវតោ ទស្សនធម្មោ
សភាវោ ឯតស្សតិ សម្មេក្ខាយនធម្មោ។ សព្ពំ ធម្មជាតំ វិភូតំ វិភាវិតំ កត្វា
វិហារណសីលោតិ វិភូតវិហារី។

តច្ឆរិតោតិអាទិសុ តំ-សន្ថេន បញ្ញា បច្ចាមជ្ជា, តស្មា តត្ថ
“បញ្ញាចរិតោ” តិអាទិនា អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ សា បញ្ញា ចរិតា គរុកោ ពាហុលា

អស្សតិ តច្ចរិតោ តគ្កុកោ តព្ពហុលោ។ តស្សំ បញ្ញាយំ និន្នោ ចោលោ
បញ្ញារោ អធិមុត្តោតិ តន្និន្នោ តប្បោលោ តប្បញ្ញារោ តទធិមុត្តោ។ សា បញ្ញា
អធិបតិ តទធិបតិ, តទធិបតិតោ អាគតោ តទាធិបតេយ្យា។
បញ្ញាគុកោតិអាធិនិ “កាមំ សេវន្តំយេវ ជាតាតិ, អយំ បុគ្គលោ
នេក្ខម្មគុកោ” តិអាធិសុ (បដិ. ម. ១.១១៤) វិយ បុរិមជាតិតោ បគុតិ វុត្តានិ។
តច្ចរិតោតិអាធិនិ ឥមិស្សា ជាតិយា វុត្តានិ។ ឥទានិ វុត្តមេវត្ថំ និទស្សនវសេនបិ
ទស្សតុំ - “យថា” តិអាធិ វុត្តំ។ ឯវមេវន្តិអាធិនិ ទស្សិតព្ពនិគមនំ។

សីលបញ្ញាតិ អត្តនោវិសយេ សីលប្បវត្តិកា បញ្ញា, យា សមាទ្វា
អត្តនោ បញ្ញាកិច្ចំ អទន្ទាយន្តិ អវិត្តាយន្តិ ឱប្បមេវ សម្មាបេតិ។ តេនាហ -
“សីលំ សីលំ សីលានិ បរិបូរេតិ” តិអាធិ។ តត្ថ សីលំ សីលន្តិ ពហុនំ សីលានំ
សង្កហត្ថំ ទ្វិក្ខត្ថំ វុត្តំ។ សីលានិតិ ចារិត្តវារិត្តវសេន បញ្ញាត្តានិ
ចាតិមោក្ខសំវរសីលានិ, វេបេត្វា វា ឥន្ទ្រិយសំវរំ តស្ស វិសុំ គហិតត្តា ឥតរានិ
តិវិធសីលានិ។ ឥន្ទ្រិយសំវរន្តិ ចក្ខាធិនំ ធន្តំ ឥន្ទ្រិយានំ រាគប្បជិយប្បវេសំ
អកត្វា សតិកវាជេន និវរណំ ជកនំ។ ភោជនេ មត្តញ្ញតន្តិ
បច្ឆវេក្ខិតបរិភោគវសេន ភោជនេ បមាណញ្ញការំ។ ជាគរិយានុយោគន្តិ
ធិវសស្ស តីសុ កោដ្ឋាសេសុ វត្តិយា បឋមមជ្ឈិមកោដ្ឋាសេសុ ច ជាគរតិ ន
និទ្ទាយតិ, សមណធម្មមេវ ករោតីតិ ជាគរោ, ជាគរស្ស ភារោ, កម្មំ វា
ជាគរិយំ, ជាគរិយស្ស អនុយោគោ ជាគរិយានុយោគោ, តំ ជាគរិយានុយោគំ។
សីលក្ខន្ធន្តិ សេក្ខំ វា អសេក្ខំ វា សីលក្ខន្ធន្តិ។ ឯវមិតរេបិ ខន្ធា វេទិតញ្ញា។
បញ្ញាក្ខន្ធន្តិ មគ្គបញ្ញា ច សេក្ខាសេក្ខានំ លោកិយបញ្ញា ច។ វិមុត្តិក្ខន្ធន្តិ
ជលវិមុត្តិ។ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនក្ខន្ធន្តិ បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណំ។
សីលបញ្ញានិទ្ទេសសទិសោយេវ លហុបញ្ញានិទ្ទេសោ, តថា
ហាសបញ្ញានិទ្ទេសោ។ ជវនបញ្ញានិទ្ទេសោ បន កលាបសម្មសននយេន

បរវត្តោ។ តិក្ខុបញ្ញានិទ្ទេសោវីរិយស្ស ឧស្សុក្កាបនវសេន,
និព្ពេទិកបញ្ញានិទ្ទេសោសព្ពលោកេ អនភិរតសញ្ញាវសេន បរវត្តោ។ តត្ថ
តុរិយតិកិរិយា សីលតា។ អនន្ធតាលហុតា។ វេកាយិតត្ថំ ឱប្បតា។

ហាសពហុលោតិ បីតិពហុលោ។ សេសបទានិ តស្សេវ វេវចនានិ។ អថ វា
ហាសពហុលោតិ មូលបទំ។ វេទពហុលោតិ តស្ស ឯវ បីតិយា
សម្បយុត្តសោមនស្សវេទនាវសេន និទ្ទេសបទំ។ តុដ្ឋិពហុលោតិ
នាតិពលវបីតិយា តុដ្ឋាការវសេន។ ចាមោជ្ឈពហុលោតិ ពលវបីតិយា
បមុទិតការវសេន។ សីលានិ បរិបូរេតីតិ ហដ្ឋប្បហដ្ឋោ ឧទគ្គុទគ្គោ
សម្បិយាយមាណោ សីលានិ សម្បាទេតិ។ បីតិសោមនស្សសហគតា ហិ បញ្ញា
អភិរតិវសេន អារម្មណេ ដុល្លិតាវិកសិតាវិយ បវត្ថតិ, ន ឯវ
ឧបេក្ខាសហគតាតិ។

អនិច្ចតោ ឱប្បំ ជវតីតិ “ឧន្ទបញ្ចកំ អនិច្ច”ន្តំ វេកាយិតេន បវត្ថតិ,
បដិបក្ខទ្វីកាវេន បុញ្ញាភិសម្ព័ន្ធស្ស សាតិសយត្តា ឥន្ទេនវិស្សជ្ឈវិរិយ
លក្ខណំ អវិវជ្ឈន្តំ អនន្ធាយន្តំ អនិច្ចលក្ខណំ វេគសា បដិវិជ្ឈតិ, តស្មា សា
ជវនបញ្ញា នាមាតិ អត្តោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវ
លក្ខណាវម្មណិកវិបស្សនាវសេន ជវនបញ្ញំ ទស្សេត្វា ពលវិបស្សនាវសេន
ទស្សេតុ - “រូប”ន្តំ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ខយដ្ឋេនាតិ យត្ថ យត្ថ ឧប្បជ្ឈតិ, តត្ថ តត្ថេវ
ភិជ្ឈនតោ ខយសភាវត្តា។ ភយដ្ឋេនាតិ ភយានកភាវតោ។ អសារកដ្ឋេនាតិ
អត្តសារវិវហតោ និច្ចសារាទិវិវហតោ ច។ តុលយិត្វាតិ តុលាក្ខតាយ
វិបស្សនាបញ្ញាយ តុលេត្វា។ តីរយិត្វាតិ តាយ ឯវ តីរណាក្ខតាយ តីរេត្វា។
វិការយិត្វាតិ យាថាវតោ បកាសេត្វា ចាកជំ កត្វា។ អថ វា តុលយិត្វាតិ
កលាបសម្មសនវសេន តុលយិត្វា។ តីរយិត្វាតិ ឧទយព្ពយានុបស្សនាវសេន

តើវេទ្យាវិការយិត្យាតិ កត្តានុបស្សនាធិវសេន ចាកដំ កត្យាវិភូតំ កត្យាតិ
សង្ខារុបេក្ខានុលាមវសេន ដុដំ កត្យាវរូបនិរោធិតិ រូបក្ខន្ធស្ស និរោធក្ខតេ
និព្វានេ។ ឱប្បំ ជវតីតិ និន្នាចោលាបញ្ញាវសេន ជវតិ បវត្តតិ។ ឥនានិ
សិខាប្បត្តិវិបស្សនាវសេន ជវនបញ្ញំ ទស្សេតុំ, បុន “រូប”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

ព្យាណស្ស តិក្ខុភារោ នាម សវីសេសំ បដិបក្ខសមុច្ឆិន្ទនេន វេទិតញ្ញាតិ
“ឱប្បំ កិលេសេ និន្នតីតិ តិក្ខុបញ្ញា”តិ វត្វា តេ បន កិលេសេ វិភាគេន
ទស្សេន្តោ, “ឱប្បន្នំ កាមវិតក្ក”ន្តិអាទិមាហា។ សមថវិបស្សនាហិ
វិក្ខម្ពនតទន្តវសេន បហ័នម្បិ អរិយមគ្គេន អសមូហាតត្តា ឱប្បត្តិធម្មតំ
អនតីតតាយ អសមូហាតុប្បន្នន្តិវុច្ឆតិ, តំ ឥធ “ឱប្បន្ន”ន្តិ អធិប្បេតំ។
នាធិវសេតីតិ សន្តានំ អាហារេត្វា ន វាសេតិ។ បដហតីតិ សមុច្ឆេទវសេន
បដហតិ។ វិនោទេតីតិ ឱបតិ។ ព្យន្តិ ករោតីតិ វិគតន្តំ ករោតិ។ អនការំ
គមេតីតិ អនុ អការំ គមេតិ, វិបស្សនាក្កមេន អរិយមគ្គំ បត្វា
សមុច្ឆេទវសេនេវ អការំ គមយតីតិ អត្តោ។ ឯត្ថ ច កាមប្បដិសំយុត្តោ
វិតក្កោ កាមវិតក្កោ។ “ឥមេ សត្តា មរន្ធី”តិ បរេសំ មរណាប្បដិសំយុត្តោ
វិតក្កោ ព្យាចាទវិតក្កោ។ “ឥមេ សត្តា វិហ័សិយន្ត”តិ បរេសំ
វិហ័សាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ វិហ័សាវិតក្កោ។ ចាបកេតិ លាមកេ។
អគុសលេ ធម្មេតិ អកោសល្លសម្ពុតេ ធម្មេ។ តិក្ខុបញ្ញោ នាម ឱប្បាភិញ្ញោ
ហោតិ, បដិបទា ចស្ស ន ចលតីតិ អាហា - “ឯកម្ហិ អាសនេ ចត្តារោ
អរិយមគ្គា”តិអាទិ។

“សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា សង្ខតា បដិច្ចសមុប្បន្នា
ខយធម្មា វយធម្មា វិរាគធម្មា និរោធធម្មា”តិ យាថាវតោ ទស្សនេន
សច្ចប្បដិវេជោ ឥដ្ឋតិ, ន អញ្ញាថាតិ ការណាមុខេន និព្វេធិកបញ្ញំ ទស្សេតុំ -

“សព្វសង្ខារេសុ ឧព្ពេកពហុលោ ហោតី” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧព្ពេកពហុលោតិ
 “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា” តិអាទិនា (ធម្ម. ប. ២៧៧) នយេន សព្វសង្ខារេសុ
 អភិណ្ឌាប្បវត្តសំវេកោ។ ឧត្តាសពហុលោតិ ញាណភយវសេន សព្វសង្ខារេសុ
 ពហុសោ ឧត្រស្តមាណសោ។ តេន អាទិនវានុបស្សនមាហា។ ឧក្កល្ឋានពហុលោតិ
 សង្ខារតោ ឧទ្ធុវិសង្ខារាភិមុខតាយ ឧក្កល្ឋានពហុលោ។ ឥមិនា
 និព្វិនានុបស្សនមាហា។ អរតិពហុលោតិអាទិនា តស្ស ឯវ អបរាបរូបបតី។
 ពហិមុខោតិ សព្វសង្ខារតោ ពហិភូតំ និព្វានំ ឧទ្ទិស្ស បវត្តញាណមុខោ។ តថា
 បវត្តិតវិមោក្ខមុខោ។ និព្វិជ្ឈនំ បដិវិជ្ឈនំ និព្ពេធា, សោ ឯតិស្ស អតីតិ
 និព្ពេធិកា, និព្វិជ្ឈតីតិ វា និព្ពេធិកា, សា ឯវ បញ្ញា និព្ពេធិកបញ្ញា។ អនិព្វិទ្ធបុព្ពន្តិ
 អនមតត្ថេ សំសារេ អន្តំ ចាបេត្វា អនិវិទ្ធបុព្ពំ។ អប្បទាលិតបុព្ពន្តិ តស្សេវ
 អត្ថវចនំ, អន្តករណេនេវ អប្បទាលិតបុព្ពន្តិ អត្ថោ។ លោកក្ខន្ធន្តិ លោករាសី,
 លោកកោដ្ឋាសំ វា។

កាយគតាសតិវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២០. អមតវគ្គវណ្ណានា

៦០០-៦០១. នត្ថិ ឯត្ថ មតំ មរណំ វិនាសោតិ អមតំ, និព្វានន្តិ អាហា -
 “មរណាវិហិតំ និព្វានំ បរិភុញ្ញន្តិ” តិ។ អមតស្ស វា និព្វានស្ស
 អធិគមហេតុតាយ អមតសធិសអតប្បកសុខបតិភតាយ ច
 កាយគតាសតិ “អមត” ន្តិ វុត្តា។ បរិភុញ្ញន្តិ តិ ឈានសមាបដ្ឋនេន វុឌ្ឍញ្ញន្តិ។
 វិវុទ្ធន្តិ អនធិគមេន វិវុឌ្ឍិតំ។ តេនាហា - “វិរាធិតំ នាធិគត” ន្តិ។ អារទ្ធន្តិ សាធិតំ
 និច្ចាទិតំ។ តញ្ច បរិបុណ្ណំ នាម ហោតីតិ អាហា - “អារទ្ធន្តិ បរិបុណ្ណា” ន្តិ។
 បមាធិស្វតិ កាលព្យត្តយេនេនំ វុត្តន្តិ អាហា - “បមន្តន្តិ” តិ។

អមតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ មនោរថប្បរណិយា អន្តរុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ឯកកនិចាតវណ្ណនាយ អនុត្តានត្ថធិបនា សមត្ថា។

បឋមោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។

